ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MARDI 2 SEPTEMBRE 1969

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

Le Numéro 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11602

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.602

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՐԵՒՈՐԸ ՎԱՐԴՆ Է

Թող երբեք այս հաստատ գիտակցութեամբ թէ վարդն ու փուշը անբաժան են մարդու կեանքէն, որն'ւէ հայրենիքի մէջ։

(1947 Օգոստ. 23) Շ.

Անսովոր մեղադրանք մը ուղղուած՝ թերթիս խմբագրութեան, ուր մէկ ջուրով կը լուացուին նաեւ բոլոր կուսակցութիւնները, մեզ կը մղէ կարգ մը խորհրդածութիւններու։

Արդարեւ, նախկին հայրենադարձ մը, այժմ Ֆրանսա վերադարձած, «Մոսկուայի լաքէ» եւ «պոլշեւիկեան գործակալ» կ'որակէ մեզ, որովհետեւ վերջերս հրատարակած էինք «Ազդակ»ի մէկ խմբագրականը՝ Արտագաղթը աղէտ է (Յառաջ Օգոստ. 13)։

Այս սեւնակին բուն տէրը, ներգաղթի առաջին կարաւաններուն մեկնումին կամ նախարար Փինոյի Հայաստան այցելութեան առեն եղած ցոյցերուն առթիւ, իր գրած խմբագրականներով միշտ նոյն տեսակէտը պաշտպանած է եւ թելադրած՝ առաջին օրէն, որ հայրենադարձը երթայ գիտակցութեամբ, խոր հայրենասիրութեամբ եւ աչք առնելով նորակառոյց հայրենիքի մը եւ անոր օտար վարչակարգին բոլոր դժուարութիւնները։ Եթէ ոմանք չգացին այս գիտակցութեամբ, գըլխաւորաբար անոնք էին որ տարուեցան փառասէր քարոզչութիւններէ, ժամանակին գրուած խոստումներէ դրախտային կեանքի մը եւ վերջապէս անոնք, որ տարիներէ ի վեր ա'յս ազատ ափերուն վրայ Սթալինի փառքը կ'երգէին եւ դաւաճան կը նկատէին բոլոր անոնք որ իրենց անկոր կառավարութիւնը կը յայտնէին Զաւ–րենցներու դահիճներուն հասցէին։ Ու այսօր, այս նոյն մարդիկն են որ կը վերադառնան։

Հոս աւելորդ է կրկին ծանրանալ խորթ վարչակարգի մը շնորհած լեղիին վրայ։ Դեռ մեր աչքին առջեւ է Փրակայի մարած գարունը ու մեր ականջներուն մէջ Փեշտայի երիտասարդներուն ձայնը, երբ «փրկեցէք մեզ» կ'աղաղակէին, Հոկտեմբերեան գիշեր մը, երբ այլեւս չէին կրնար հանդուրժել Հոկտեմբերեան «բարիքներուն»։ Բայց հայ ժողովուրդին ճ ա կ ա տ ա գ ի ր ը այլ է։ Եթէ ոմանք չկրցան տոկալ ու նախընտրեցին իրենց դրամն ու աչքի լոյսը վատնել ուրիշ–ներու հայրենիքներուն համար։ Շատ բարի։ Բայց թող չսպասեն որ մենք ալ չորհակալենք զիրենք եւ բաժնենք այն կարծիքը թէ «ով որ արտագաղթում է, ի՛նք է չպրտում թշնամիներին»։ Եթէ... հասկցանք մարդուն ըսածը, կը թելադրէ որ ամբողջ հայ ժողովուրդը պարտի եր հայրենիքը, այսպէսով մօտ երեք ... «քար չպրտած կ'ըլլայ թշնամիներին»։ Ո՞վ է արդեօք այդ թշնամին մեր ...մակագրին համար, որ թրքահայ է, ...ճակած է անկասկած «չպրտած քարե–...» մեր բուն թշնամիին, որ շատ պիտի ...ուրախանար եթէ հայ ժողովուրդը այն–... յիմար ըլլար որ հետեւէր մեր քարոզիչին խրատներուն։

Մենք կը կրկնենք մեր տեսակէտը, եւ ...ւէ անգամ կրկին կը հրատարակենք ...ուքը անոր, որու աստուածը եղած է հայ ժողովուրդը, որպէսզի ամէն հայ լաւ ...մբռնէ մեր ըսածը եւ համոզուի թէ արտագաղթը — մանաւանդ հայրենիքէն — աղէտ է։

Ամերիկա չի նշանակեր ուրանալ թէ Երեւանն ալ, նման Փրակայի, գուցէ կարօտն ունի գարունի մը, բայց հարկ է գիտակցիլ թէ երբ «մարդու կեանքէն անբաժան են վարդն ու փուշը, որն'ւէ հայրենիքի մէջ», կարեւորը՝ վարդն է։

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԱ ԲԱՐԴՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌՋԵՒ

ՀԱՆԴԱՐՏԵՑՆԵԼ՝ ԻՍՐԱՅԷԼԸ

ԽՕՍՔ ՀԱՍԿՑՆԵԼ՝ ՍՈՒՐԻՈՅ

Մինչ Գահիրէ հաւաքուած են արաբական չորս երկիրներու ղեկավարները, (այն չորս երկիրներուն որոնք ուղղակի պատերազմի մէջ են Իսրայէլի հետ), անդին Ուաշինկթըն շատ մտահոգ է Պօյինկին առեւանգումէն ծնած հետեւանքներուն պատճառով։

Գահիրէ հաւաքուած են Նասր, Աթասի, Պախր եւ Հիւսէյն, որոնք պիտի փորձեն համակարգել իրենց քաղաքականութիւնը չափաւոր սահմաններու մէջ։ Եթէ ի վերջոյ Նասր եւ Հիւսէյն զիրար կը հասկնան, այլեւս նոյնը չէ Իրաքի եւ Սուրիոյ պարագան, որոնց ղեկավարները ծայրայեղ են եւ պատճառ դարձած նաեւ որ յարաբերութիւնները միշտ լաւ չըլլան արաբական իսկ երկիրներուն հետ։ Այսպէս Պաղտատի կառավարութիւնը հրահանգ տուած է Լիբանան գտնուող 15 հազար իրաքահպատակներուն (տեղացի կամ գրօսաշրջիկ) որ 24 ժամէն Իրաք վերադառնան, հակառակ պարագային դատարանի առջեւ կը քաշուին։ Այս երկու երկիրներու յարաբերութիւնները երկար ատեն է լաւ չեն բայց վերջերս աւելի վատթարացած են լիբանանեան մամուլին հակիրաքեան պայքարին առթիւ։ Ըստ Պէյրութի թերթերուն, Իրաք գտնուող Շիի կրօնապետները դոհ են շատ դէշ վերաբերումի։

Գահիրէի այս ժողովը սակայն մեծ դեր չի կրնար խաղալ Պօյինկի հարցին մէջ եթէ Աթասի չուզէ տեղի տալ եւ միշտ պահել Իսրայէլցի վեց հպատակներէն՝ երկուքը։ Արդարեւ, Դամասկոսի իշխանութիւնները ձգեցին որ դէպի Հռոմ եւ Աթէնք վերադառնան Թի–Տըպլիու–Էյի օդանաւին բոլոր ճամբորդները բացի վեց Իսրայէլցիներէն։ Յետագային սակայն յայտարարեցին թէ ազատ կը թողուն նաեւ 6էն 4ը, որոնք կիներ են ու կը պահեն միայն երկու հոգի։ Սուրիա տրամադրութիւն յայտնած է փոխարինել այս «պատանդները» Իսրայէլ բանտարկուած պաղեստինցիներու հետ, բայց Իսրայէլի պահանջն է՝ անմիջական արձակում իր հպատակներուն առանց որեւէ պայմանի եւ վարչապետ Կոլտա Մէյր կը ճշդէ թէ Սուրիա պէտք է գիտնայ ըլլայ «Դամասկոսը Ալժէ չէ, մեր քթին տակն է»։

Մնաց որ պաղեստինեան ժողովրդական ճակատը իր այս քայլերով լաւագոյն դաշնակիցը կը դառնայ իսրայէլեան դիւանագիտութեան, իր արարքներով հաստատելով ինչ որ Թել–Ավիվ կ'ըսէ, այսինքն բանակցութեան դեռին չկայ ներկայիս Արաբներուն հետ ոչ ալ արաբ ընդունելի խօսակից։ Ճիշդ է որ պաղեստինեան ճակատի այս գործերը պարզապէս նեղը կը դնեն արաբ պետութիւնները, որոնք ըստ երեւոյթին չեն կրնար հակակշռել այս ահաբեկչական արարքները։

× Ներկայիս Դամասկոս է նաեւ ամերիկեան օդանաւին հրամանատարը։ Կը ճշդուի թէ օդանաւին վնասները 750 հազար տոլարի կը հասնին։

× Կիրակի օր Քասթել–Կոնտոլֆոյէն Պապը իր կիրակնօրեայ ճառը արտասանած է եւ յայտարարած. «Մեր աչքերը դէպի Միջին Արեւելք կ'ուղղուին, դէպի այդ երկիրները որ պարտադրաբար մեր ուշադրութեան առարկայ են, վասնզի այնքան կապուած են քաղաքակրթութեան եւ քրիստոնէութեան պատմութեան»։ Պապը չէ խօսած օդանաւին միջադէպին մասին բայց անդրադարձած Էլ–Աքսա մզկիթին։

× Միացեալ Նահանգներու գլխաւոր ջանքերն են ներկայիս առաջքն առնել իսրայէլեան որեւէ փոխ վրէժի։ Յոյս կար որ Երկուշաբթի առաւօտ իսրայէլցի չորս կիներուն վերադարձը (Աւիթալիայի մէկ օդանաւով Դամասկոսէն Թել–Ավիվ կը փոխադրուէին) քիչ մը հանդարտեցնէ մթնոլորտը։

× Փարիզի մէջ օդաչուներու միջազգային կազմակերպութիւնը ժողով կը գումարէր Երկուշաբթի օր, դիրք ճշդելու համար այս առեւանգումներու առթիւ։ Կը խօսուէր 12 կամ 24 ժամուան ընդհ. գործադուլի մը մասին։

× Գահիրէի մէջ ժողով ունին նաեւ պաղեստինեան բոլոր կազմակերպութիւնները (Պաղեստինեան Ազգ. Համագումար)։

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՊԱՆԴՈԿ ՉԷ

Ֆրանսականէն վերջ, այս անգամ ալ ամերիկեան թերթերն են որ չնդգալից մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն «յուսախաբ» հայրենադարձներու մասին։

Ձեռքի տակ ունինք դէզ մը կտրոններ, բայց գոհանանք միայն մէկը հրատարակելով, իբրեւ լուր։

Կարդացէք անշուշտ.— Քանի մը հարիւր Ամերիկահայեր, որոնք Հայաստան գացած էին, 1947–49ին, նամակ մը ուղղեր են նախագահ Այզընհաուըրի, խնդրելով որ արտօնութիւն տայ հիւսիսային Ամերիկա վերադառնալու։

Թերթերը ուրիշ «զգայացունց» մանրամասնութիւններ ալ կը հրատարակեն, քաղելով միեւնոյն աղբիւրէն։

— Երբ հայրենադարձները Պաթում հասան, անոնց ձեռքէն առին ամէն բան եւ ցնցոտիներ հագցուցին, որովհետեւ Ռուսերը կ'ուզէին ապացուցանել Ամերիկայի աղքատութիւնը։ (Պոսթըն փոստ)։

Ինչպէս գիտել կուտայինք Պ. Քրիստիան Փինոյի այցելութեան առթիւ ծագած միջադէպին առեն, այս դէպքն ալ կ'ապացուցանէ մեր քաղաքական տհասութիւնը։

Տարակոյս չկայ թէ եղածը բողոքի ցոյց մըն է այն բռնակալութեան դէմ որ կը կոչուի բոլշեւիկեան դիկտատուրա։

Տարիներ անցեր են եւ մարդիկ տակաւին չեն վարժուած նոր կարգուսարքին։ Ու կարօտով կը յիշեն ամերիկեան ազատութիւնն ու ճոխութիւնը, ինչպէս միւսները՝ Ֆրանսականը։

Չէի՞ն գիտեր թէ կ'երթան աշխարհ մը որ ի լինելութեան է։ Երկիր մը ուր ազատութիւնն ալ «պլան»ով կը բաժնեն, եւ երկաթեայ բռունցքով։ Բոլորովին տարբեր կարգուսարք մը։

Կարելի՞ է արդարանալ, ըսելով թէ աւետարեր բաներ պատմեր էին եւ խաբուեցան։

Բուն իրականութեան մասին ալ տեղեկութիւններ չլսեցի՞ն կամ չկարդացի՞ն։

Եւ յետոյ, ինչո՞ւ կը տրտնջան անոնք որ անդամ էին համայնավար կուսակցութեան, եւ ինքնակամ ճամբայ ելան, «սոցիալիզմ կառուցելու համար»։

Ներելի՞ է գասալիք ըլլալ, չդիմանալով կարգ մը նեղութեանց որոնք բուն իսկ իրենց դաւանանքէն կը բխին։

Այս ողբերգութեան հետեւանքով, անշուշտ յանցաւոր են նաեւ անոնք որ «պրոպագանտիստի» մունետիկի դեր կը կատարեն, Փարիզի կամ Նիւ Եորքի մէջ, պարտկելով բուն իրականութիւնը, ի հեճուկս Դաշնակցութեան։

Կուսակցական ատելութեամբ մոլեգնած գրիչներ երբ կը մոլորեցնեն տարագիր բազմութիւնները, ոչ թէ հայրենիքին ծառայած, այլ անոր վարկին վնասած կ'ըլլան։ Կը խախտեն հայրենասիրութիւնը։

Գալով Ամերիկա վերադառնալու բաղձանքին, պարզապէս կ'արգահատինք։

Հայրենիքը իջեւա՞ն է, կամ պանդո՞կ է, որպէսզի ձեր սիրտը նեղացած ատեն հեռանաք Ատլանտեանի այս կամ այն ափը վերադառնալու համար։

Ի՞նչ շուտ մոռցաք այն օրերը երբ «հէյպէ»ով եւ ջորիով ճամբայ կ'ելլէիք, Խարբերդէն, Մալաթիայէն կամ Տիգրանակերտէն, Ամերիկա գաղթելու համար։

Եւ երբ այդ օտար ափերը հասաք, եղ ու մե՞ղր կը հոսէր ձեր ճամբուն վրայ։

Տոլա՞ր կը ժողվէիք փողոցներուն մէջ, թէ ձեր երիտասարդ արեւը մարձու կուտայիք, համեստ ապրուստ մը ճարելու համար հսկայական գործարաններու ծուխին եւ մուրին մէջ, ուրիշ հարիւր հազարաւոր բանուորներու հետ։

Գացեր էք ձեր կամքով եւ խելքով։ Թերեւս ալ անկեղծ հայրենասիրութեամբ։

Ի՞նչ կը նշանակէ կէս ճամբէն ետ մընալ, ութ–ինը տարի տոկալէ ետք։

1956 Օգոստ. 1 Շ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԱԶԻԼԻ իշխանութիւնը ձեռք առած են երեք զինուորականներ շաբաթ օր, երբ Նախագահ Քոսթա տա Սիլվա ուղեղային կաթուած ունեցած է եւ անկարող դարձած երկիրը ղեկավարելու։ Այս զինուորականները «կարծր» թեւն են ղեկավարութեան եւ այդ պատճառով Պրազիլի ապագան աւելի անորոշ է։

ԱԹԷՆՔԻ մէջ շարք մը ձերբակալութիւններ սկսած են իբրեւ հետեւանք դաւի մը որ կը ձգտէր տապալելու «գնդապետներու վարչակարգը», ինչպէս յայտարարեց Տեղեկատուութեանց տնօրէնը մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին։ Այդ դաւին հեղինակները «ազատ Յոյները» անունը որդեգրած էին իրենց շարժումին համար եւ կ'ուզէին գահին վրայ վերահաստատել թագաւորը։

ՓՐԱՆՍԱՅԻ մամուլը կը շարունակէ իր յարձակումները Տիւպչէքի դէմ։ Ֆրանսացի լրագրողը՝ Ժորժ Փենշընիէ միշտ բանտարկուած է։

ԱՐՋԱՆՈՒՐԴԸ վերջացաւ եւ Փարիզ կրկին գտաւ իր սովորական խճողուած դիմագիծը։ Ըստ առաջին հաշուեկշռի մը ճամբաներուն վրայ կառքի արկածէ մեռած են 93 հոգի եւ հազարէ աւելի վիրաւոր կայ։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ Վիէթնամի մէջ Թիէմ նոր կառավարութիւն մը կազմեց։

ԱՆԳԼԻՈՅ Ներքին նախարար՝ Ճէյմս Քալակընի այցելութիւնը Հիւսիսային Իրլանտա բարեբեր եղած է, ըստ երեւոյթին, եւ կաթողիկէները գոհ կը թուին։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Արտաքին Նախարարը՝ Պրանտ Հռոմ հասած է, ուր պիտի տեսակցի իտալացի ղեկավարներուն հետ։

ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ գործածութեան եւ առուծախի դէմ պատիժները կրնան սաստկանալ վերջին դէպքերու իբրեւ հետեւանք։

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

ՍԵՆԻ ԱՓԵՐՈՒՆ

3.

Մայթերը կը նմանին դրամեքենաներու ժապաւէններուն, որոնց վրայ իւրաքանչիւր անցորդ իր ներբաններով կը գրէ նախադասութիւններ, որոնք կ'աւրուին իրեն հետեւող անցորդներու քայլերուն տակ: Սակայն իւրաքանչիւր մահկանացու կը կարծէ թէ իր ձգած հետքերը, իր արտասանած բառերը վերջնական են եւ անջնջելի:

Բարեբախտաբար, յաճախ նոր եկողները նոյն բանը կը կրկնեն, նոյն հետքերուն վրայ կը դնեն իրենց քայլերը, կը կրկնեն նոյն նախադասութիւնները:

Կանաչութեան կղզին կ'արձագանգէ մեր արտասանած բառերը հայերէն վանկերու խրոխտ ու հատու շեշտերը: Լոյսերը կը պլպլան, կը ցնցուին:

— Տեսեր ես Լիբանանի մայրիները: Անոնք կը նմանին մեր ժողովուրդին. չարքաշ, վեհ ու դիմացկուն: Մագլցած են լեռներու լանջքերն ի վեր, աւելի մօտ ըլլալու համար լոյսին, կապոյտին, նմանակին: Անոնք ալ հին են մեր ժողովուրդին պէս:

— Եւ նաեւ սակաւաթիւ:

— Կրնան անոնք սակաւաթիւ ըլլալ, սակայն անոնց իւրաքանչիւրը կ'արժէ անտառ մը: Սակաւաթիւ են որովհետեւ դանդաղ կ'աճին. սակաւաթիւ են որովհետեւ դարերու ընթացքին բարբարոս ձեռքեր կտրած են, փճացուցած կամ այրած են անոնց թանկագին փայտը: Սակայն գտնուեցան նաեւ պաշտպանող բազուկներ: Հին անտառներէն մնացած են 17 հատ վիթխարի նահապետական հազարամեայ ծառեր միայն: Բայց անոնց իւրաքանչիւրի արմատներէն ծնած են ուրիշ մայրիներ: Հազարաւոր մայրիներ: Կը բաւէ որ անոնք գտնուին յարմար հողի վրայ, մաքուր եւ օդասուն բարձունքներու գագաթը, ճիւնապատ լեռներու լանջքերուն: Ասիկա կը փաստէ որ մայրիները յաւերժութեան համար ստեղծուած ծառեր են: Ուրեմն Հայն ալ, որ ունի նոյն յատկութիւնները, յաւերժութեան համար ստեղծուած ազգ մըն է:

— Մի մոռնար որ մարդ արարածը ծառ չէ: Եթէ օդը, ջուրը եւ հողը նպաստաւոր ըլլան, որ երկրի մէջ որ ալ ըլլայ հունտը կը ծլի, կ'աճի ու կը դառնայ ծառ. մայրին՝ մայրի, կաղնին՝ կաղնի, կաղամախին՝ կաղամախի: Մարդ արարածը սակայն առով չի բաւականանար: Ան կը ենթարկուի իր շրջապատի ազդեցութիւններուն, ըլլան անոնք կենցաղի, նիստ ու կացի, ապրելակերպի: Երբ օտար հողի վրայ կ'ապրիս, երբ չուրջդ կը խօսին տարբեր լեզու եւ երբ մանաւանդ պատկառելի զանգուած մը չես կազմեր զանէ օրուան մէկ մասը ապրելու պատենական մթնոլորտի մէջ, այն ատեն կամաց կամաց կ'ուծանաս, կը փոխուիս, կ'այլասերիս: Նկատած ես որ ծովերու վրայ որքան խոշոր ըլլայ սառնալեռը այնքան ուշ կը հալի...

— Բայց մարդը սառնալեռ չէ, ունի յատկութիւն, հոգեկան ուժեր որ կրնան արգիլել սառցահալը:

—Ինչ կրնաս ընել երբ ինկած ես մարդկային ովկիանոսի մէջ: Կարելի է հաւատալ որ, օրինակ՝ Ամերիկայի մէջ Հայը ապրի առանց անգլերէն խօսելու եւ Ֆրանսայի մէջ առանց Ֆրանսերէն խօսելու: Գործաւոր մը, առեւտրական մը, խանութպան մը, արհեստաւոր մը կրնա՞ն իրենց ապրուստը շահիլ առանց խօսելու երկրի լեզուն:

— Կրկին կը շեղիս նիւթէն եւ ինծի ըսել կուտաս խօսքեր որ երբեք չեմ ըսած: Ո՞վ ըսաւ որ Ամերիկա ապրող Հայը անգլերէն չսորվի եւ Ֆրանսա ապրողը՝ Ֆրանսերէն: Համբակ մը, յետին յիմարը պիտի հասկնար թէ այդ անկարելի է: Գիտենք կեանքը ունի անհրաժեշտ եւ հրամայական պահանջներ: Ես պիտի մաղթէի որ Ամերիկա ապրող Հայը Ամերիկացիէն ալ աւելի լաւ սորվի անգլերէնը, եւ Ֆրանսա ապրողն ալ Ֆրանսացիէն աւելի լաւ գիտնայ Ֆրանսերէնը: Բայց միւս կողմէ չարհամարհէ իր մայրենի լեզուն, զայն նկատելով արեւելքցի ցեղախումբի մը անտաշ բարբառը: Ի՞նչ կը պակսի հայերէն լեզուին. միայն ու միայն խօսողներու թիւը: Եթէ 40, կամ 50 միլիոն ըլլային՝ այնքանով պիտի աւելնար մեր լեզուին գեղեցկութեան վրայ հիացողներուն թիւը: Յիշէ Զարենցի տողերը՝

Մեր լեզուն եկուն է ու բարբարոս,
Առնական է, կոպիտ, բայց միեւնոյն
պահին
Պայծառ է նա, որպէս մշտաբորբոք
փարոս,
Վառուած հրով անշէջ դարերում հին:

Ի՞նչ անուն տալ այդ Հայուն որ իրեն տրուած այսքան թանկագին բան մը, աղբանոց կ'ուզէ նետել քուրջի կտորի մը պէս: Ո՞վ կ'արգիլէ որ այս հիւրընկալ երկիրներու մէջ, Հայը պարկեշտ ու հաւատարիմ քաղաքացի մը ըլլալով միասին, իր սրտին մէկ անկիւնը խորան մը կանգնէ իր «եօթնապատիկ խոցուած Տիրամայր» հայրենիքին: Եւ այդ խորանին առջեւ կատարել պէտք եղած ծեսերը ընտանեօք: Հայերէն խօսիլ տունէն ներս, հայերէն կարդալ յաճախ, հայերէն երգել... կարծեմ խնդրածս ոչ մէկ զոհողութեան կը կարօտի: Քիչ մը պարկեշտութիւն, քիչ մը բարի կամեցողութիւն եւ քիչ մըն ալ գիտակցութիւն:

— Այս բոլորը տեսութիւններ են, ուր ամէն ինչ կը դառնայ մեկին ու պարզ: Կեանքը սակայն այնքան բարդ է...

— Տեսութիւններ չեն սիրելիս: Այլ ամէն օր ապրուելիք իրականութիւններ: Կը յիշես անպայման Տիւ Պելէի հնչեակներէն մէկը ուղղուած մեծ հայրենիքին.

«Ֆրանսա՝ մայր արուեստներու, օրէնքներու, հերոսներու»... միւսը՝ ուղղուած փոքրիկ հայրենիքին՝ ծննդավայրին, ուր բանաստեղծը այնքան յուզումով կ'ոգեկոչէ իր հայրենի տունը.

Երբ պիտի տեսնեմ, աւա՜ղ, իմ
փոքրիկ գիւղիս
Ծխնելոյզին մխալը. եւ ո՞ր եղանակին
Պիտի տեսնեմ բակը իմ խեղճ տնակիս
Որ նահանգ մը կ'արժէ ինծի համար,
Եւ թերեւս աւելի:

— Բանաստեղծները երգած են միշտ անկարելի, անիրական բաներ: Խելացի Արիստոփանը ըսած է սակայն. «Հոն ուր լաւ կ'ապրիս, հոն է հայրենիքդ»:

— Բայց իրմէ առաջ Հոմերոս ըսած է. «Հայրենիքէն աւելի անուշ երկիր չի կրնար ըլլալ»:

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ԿՈՒԶՆԵՑՈՎ

ԿԱՄ

ՏՈՆ ՔԻՇՈԹ

ՎԻՇԱՊՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կարդացի Պապի Եարը, իմ փախուստէս տարի մը վերջ, երբ կ'երազէի երկիր մը ուր սրիկաները եւ ցեղասպաններն չեն որ կը ղեկավարեն քաղաքական եւ մշակութային կեանքը: Զգուանքով յիշեցի խորհրդային ոնդեղջիւրները եւ Պապի Եարի հրատարակութիւնը նկատեցի քաղաքացիական քաջագործութիւն մը, ոչ միայն հեղինակին՝ այլ նաեւ Եունոսքի երիտասարդ խմբագրութեան կողմէ: Կը հասկնայի որ պատմուածքը ճմլուած, գրաքննուած, գնդակահարուած, բռնաբարուած եւ անդամահատուած էր:

Հիմա. Կուզնեցով կը հաստատէ. «25 տարուան շրջանին գործերէս ոչ մէկը հրատարակուեցաւ Խորհրդային Միութեան մէջ այնպէս ինչպէս գրած էի զայն ... կ'ամչնամ մարդոց աչքերուն մէջ նայելէ ... Չէի կրնար ո՛չ գրել, ո՛չ քնանալ, ո՛չ շնչել ...»:

Այո՛, կրնար քնանալ ու շնչել: Պայմանաւ որ չգրէր, կամ պատիւը կորսնցնէր կոյրօրէն ենթարկուելով կուսակցութեան ուղղութեան, երբ այդ նոյն կուսակցութիւնը չէր կրնար լուծել եգիպտացորենի հարցը: Պայմանաւ որ չնշմարէր շուքերը

կեռ խաչերու խորհրդային պարբերականներու էջերուն վրայ: Իր կրակ [illegible] այնքան կատարելուեցաւ, որ յետագային Կուզնեցով ամբողջովին զայն ուրացաւ:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՒԵԼԻ ԲԱՐՁՐ Է ՔԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՍ ԲՈԼՈՐ ԲՈՒՐԳԵՐԸ

Պէտք է ըսել որ Պապի Եարի [illegible] Կուզնեցովը չէ որ գտած է: Այդ գիւտաբարն է Եւտուշենկօ, որ առաջին անգամ զայն գարգացուց քերթուածի մը մէջ, որ շատ բարիք չբերաւ Խորհրդային Միութեան այն հիմնախնդիրներուն, որոնք հրեաներ կը հալուեն իրենց ընտանիքին մէջ եւ շատ անպատեհութիւններ պատճառեց Եւտուշենկոյի, որ ներկայիս աքսորուած է, ինչպէս նաեւ, Պապին Աքսենով, հեղինակը արդի խորհրդային գրականութեան գլուխ գործոցին, Տակառներու պահեստը պատմուածքը:

Պապի Եար լրջօրէն մտահոգեց խորհրդային ղեկավարները: Ի՞նչպէս կարելի է յիշատակել հալածանքները երկրի մը մէջ ուր իրենք կը զատեն օրէնքին տառը եւ խորքը: Ի՞նչպէս յիշատակել մահուան դատապարտութիւնները, երբ այսօր կը ըմպին մոլեռանդները կ'արտօնեն որ Հրեաները լքեն Խորհրդային Միութիւնը պայմանաւ որ Իսրայէլ հաստատուին:

Կուզնեցովի Պապի Եարը կը տարբերի Եւտուշենկոյի քաղաքացիական քաջագործութենէն, ոչ թէ իր ուղղութեամբ, այլ իր ընդարձակ ծրագրով, եւ անոր գործադրութեամբ ներկայ շամանակաշրջանին համար, որովհետեւ «ժամանակակից մարդկութեան վրայ, ինչպէս պղտոր ամպ մը, առկախուած են Պապի Եարերու խնդիրները, որոնք դադարած պահուած են մինչեւ որ հնչէ ժամը»:

Եւտուշենկօ չկրցաւ վերջ տալ այդ բանին: Ան տակաւին կը հաւատար ժողովուրդին: Ան կը մոռնայ որ հաւատքը միայն հաւատք է, եւ ժողովուրդը, ընդհանրական յղացում մը: Ուրկէ անկարելիութիւն մը կարդալու Լենինի վարդապետութենէն, ինչպէս ըրաւ Կուզնեցով:

Եւտուշենկօ, հակառակ այս բոլորին, կը հաւատայ մարդոց ինչպէս անցեալին մէջ եւ կը զանազանուի անոնցմէ: Բայց այս տկարութիւններն, իսկ չարգիլեցին որ ան գրէ եւ հրապարակէ Եունոսքի (1965, թիւ 4) մէջ իր նշանաւոր Պրաքսայա Ս.Հ.Է պոէմը, որուն մասին, իր ձերբակալման նախօրեակին, Անդրէ Սինիավսքի յօդուած մը գրեց Նովի Միր պարբերականին մէջ:

Սինիավսքի այդ պոէմը կը նկատէ Եւտուշենկոյի գործերուն ամէնէն մակերեսայինը: Ես համաձայն չեմ իր կարծիքին: Պոէմին առերեւոյթ մակերեսայնութիւնը կը բացատրուի հետեւեալ ձեւով. Եւտուշենկօ կ'ուզէր զայն հրատարակել Եունոսքի մէջ, եւ ոչ թէ պանսիոններու Կրաճիներուն մէջ, եւ անոր գալարար գրաքննութեան աչքերուն, մակերեսայինով քօղարկեց իր բանաստեղ-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ

ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

—o—

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Ո՞վ է այդ քօլ աղասի Նիազի պէյը որ հազարապետի աստիճանին բարձրացուցեր են քօմիթէին ղրդումովը:

— Վեհափառ Տէր, առաջին անգամն է որ անունը կ'իմանամ:

— Պէտք է այդ մարդը իսկոյն ձերբակալել տալ եւ հոս բերել:

— Անմիջապէս ձեր Վեհափառութեան հրամանը կը հաղորդեմ ուր որ պէտք է:

— Շէմսի փաշային ալ պէտք է գրել որ փոխանակ Սելանիկ նստելու երթայ ապստամբ սպաները զսպելու:

— Շատ աղէկ, Վեհափառ Տէր:

— Նոյն հրահանգը տալու է նաեւ Միւնիր Օսման փաշային, այնպէս անհոգ նստիլ կարելի չէ, պէտք է շուտով ու միանգամայն ամենախիստ կերպով այդ շարժումներուն առաջքը առնել. ալ բաւ է որքան ներողամիտ ու թոյլ գտնուեցանք...

Ապտիւլ Համիտ բարկութեամբ սկսաւ շրջիլ սրահին մէջ, մինչ պալատականը ակնածանօք կեցած էր իր տեղը, սպասելով որ իր Վեհափառ Տիրոջ յուզումը քիչ մը հանդարտի

— Այս հրամաններս իսկոյն գործադրէ, ըսաւ բռնաւորը կանգ առնելով:

— Գլխուս վրայ, Վեհափառ Տէր:

Ցեառոյ, Իզզէթ փաշա, մեկնելու շարժում մը ընելէ ետքը, դարձաւ եւ ըսաւ.

— Իսկ Պառռնուհիին որ այնքա՜ն թանկագին տեղեկութիւններ հաղորդած է, ի՞նչ պատասխան պէտք է տալ, քանի որ իր տեղեկագրին մէջ մենէ պատասխանի կը սպասէ վերադառնալէ առաջ:

— Գրէ՛ իրեն որ Սուլթանը շատ գոհ մնաց իր տուած տեղեկութիւններէն, թէ հարկ է որ անմիջապէս վերադառնայ իր տեղը եւ ջանայ նորանոր տեղեկութիւններ տալ, մանաւանդ ըմբոստ սպաներու եւ քօմիթէին յարող բոլոր պաշտօնեաներու անունները մանրամասնաբար հաղորդել: Միեւնոյն ատեն իբրեւ նուէր իմ կողմէս հինգ հարիւր ոսկի ղրկէ՛ իրեն ու բարեւներս ալ հաղորդէ...

— Գալով Մանասթըրի կուսակալ Հիֆզի փաշայի, չարունակեց քարտուղարը, որուն մասին կ'ըսուի թէ քօմիթէին յարած է ծածկաբար, Ձեր Վեհափառութիւնը չի խորհի՞ր տնօրինութիւն մը ընել:

— Ատոր համար նախ քննութիւն մը պէտք է կատարենք ու այնպէս որոշում մը տանք: Երբ Շէմսի փաշա Մանասթըր երթայ այն ատեն կարգադրութիւն մը կ'ընենք...:

Իզզէթ փաշա դուրս ելաւ իր Վեհափառ Տիրոջ քովէն, ստացած հրամանները կատարելու համար:

Պառռնուհիին տեղեկագիրը օրերով միձաւանջ մը եղաւ Ապտիւլ Համիտի համար: Ալ իր շուրջը անցած դարձածը բոլորովին մոռցած՝ ամբողջ ուշադրութիւնը դարձուցած էր Մակեդոնիոյ վրայ: Առաւօտէն մինչեւ իրիկուն հեռագիրներ կը փոխանակուէին Սելանիկի հետ և սակայն նորէն կացութեան մասին որոշ գաղափար մը չէր կրնար կազմել: Եւ այս անստուգութիւնն էր որ ամէնէն աւելի կը տառապեցնէր զինքը

Ինչ որ ամէնէն լաւ կը զգար ու կը տեսնէր սա էր թէ իր հրամանները կէտ առ կէտ չէին կատարուեր, իշխանութեան գլուխ գտնուողները կը վարանէին, որ եւ է պատրուակով մը փախուստ կուտային: Թաքուն զօրութիւն մը կար որ կը չէզոքացնէր: Իր իշխանութեան երկարատեւ տարիներուն մէջ առաջին անգամն էր որ այս բանը կը պատահէր: Առաջին անգամն էր որ իր բացարձակ բռնակալութիւնը կը փշրուէր աւելի հզօր զօրութեան մը դէմ...:

— Եթէ այս ընթացքը քիչ մըն ալ տեւէ, ալ կարելի չէ իշխել, կը մտածէր:

Մինչ այդ մը խորհեցաւ տեղի տալ, գանէ առերեւութապէս, Սահմանադրութիւնը հռչակել ու միտքերը հանդարտեցնել:

Զինքը շրջապատող պալատականներուն յայտնեց այս մտադրութիւնը: Բայց անոնք ալ որոնք իր անկեղծութեան վրայ կը կասկածէին ու կ'ենթադրէին որ գիրենք փորձելու համար այսպիսի մտադրութիւն մը կը յայտնէ, միաբերան հակառակեցան:

— Սահմանադրութեան անունը անգամ պէտք չէ լսուի, վճռեց Թահսին փաշա, թէ Սահմանադրութեան հռչակումը ոչ միայն Ձեր Վեհափառ իշխանութեան պալումը պիտի ըլլայ, այլ նաեւ Պետութեան կործանումը:

— Երբ ըմբոստական շարժումները մէկտեղէն վերնան՝ դիւրին է Սահմանադրութիւնն ալ վերցնել, առարկեց բռնաւորը:

Բայց պալատականները ըսին թէ նոյն իսկ առժամեայ եւ կեղծ տկարացում մը պիտի քաջալերէր ըմբոստները եւ յետոյ աւելի դժուար պիտի ըլլար զանոնք զսպել:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(212 Շար.)

...ծախան գաղափարին ոսկի երակը.— ...նանքը աւելի բարձր է քան աշ– ...յարհի բոլոր բուրգերը : Եւ յետոյ, բա– ...նաստեղծութիւնը գրուած չէ միայն հա– ...մար, պարզ գրական սնոպներ, այլ մի– ...լիոնաւոր քաղաքացիներուն համար Խոր– ...հրդային Միութեան, ուր գոյութիւն ու– ...նին գործաւորներ, գիւղացիներ եւ մեծ ...թիւով, շատ մեծ թիւով դպիրներ : Դրու– ...թիւնները միեւնոյնն են, հակառակ անոր ...որ հազարաւոր տարիներ կը բաժնեն զա– ...նոնք՝ պաշտօնէութիւն, բանակ եւ փա– ...րաւոն : Եւ ժողովուրդը կը տքնի : «Ժա– ...մանակին ստրուկներն ալ կը տքնէին», ...կը հաստատէ բանաստեղծը դառնօրէն : ...Սորկութեան Եգիպտոսը յաւիտենական ...է. եւ Եւտուշէնկօ կտրուկ կ'երգէ.

...կանիծեմ ամէն անմահութիւն
...երէ ան հիմնուած է մեռելներու վրայ :
...Մորակը, դարման մըն է : Պետութեան
...հիմը՝ հսկողութիւն է : Այս ամբողջը,
...եգիպտոսն է միայն :
...վտանգաւոր են, անոնք որ կը մտածեն :
...բոլոր խորհողները պէտք է խողխողուին.
...հոգիներու հսկողութիւնը
...աւելի կարեւոր է քան մարմիններունը,
...ինչ կայ բդաւելու.
...ինչու կը կրկնուին հառաչանքները :
...ազատութի՞ւն կ'ուզէք :
...բանական չունիք ազատութիւն :
...ինչո՞ւ կը կրկնուին հառաչանքները :
...ազատութի՞ւն կ'ուզէք.
...բանական չունի՞ք ազատութիւն :

...եւ ձայներ կը բացագանչեն, «Այո՛, ա– ...յո՛»: Այն անձերը չեն որ, Բ. Կ. Պ.ի հետ ...Ակադեմական ասպարէզի մէջ կը յաջո– ...ղին: Այո՛, այս է որ կը պոռան լրահա– ...գագ, մեր սիրելի խորհրդային «ոչխար– ...ները», հսկիչները որ ստեղծուեցան Լե– ...նինկրատի մէջ հակակշռելու համար Եու– ...նոսքը, Արշալոյս նոր պարբերականը :

×

...Անաթոլ Կուզնեցով բախտ ունեցաւ : ...Բրիտանական կառավարութիւնը հասկը– ...ցաւ որ ան հարիւր առ հարիւր պարկեշտ ...մարդ մըն է, եւ անոր արտօնութիւն տը– ...ւաւ ապրելու Լոնտոն եւ գործածելու Բը– ...րիտանական թանգարանի մատենադարա– ...նը: Կը յուսանք թէ սովետագէտներու ...միջավայրը զայն պիտի չքանդէ իբր մարդ ...եւ իբր գրող : Հիմա անոնցմէ զատ վախ– ...նալիք ոչ ոք կայ ...

...Կուզնեցով յայտարարեց որ այլեւս ո՛չ ...ռուս եւ ո՛չ ալ արեւմտեան գրող պէտք է ...նկատել զինք, այլ պարզապէս ի. դա– ...րու գրող մը : Շատ լաւ արտայայտութիւն ...մը: Բայց չմոռնանք Ժորժ Օրվէլի գրա– ...կան գործունէութիւնը: Անաթոլ պիտի ...չախպուի՞ իր ձեռագիրները թաղել հո– ...ղին մէջ: Այս անգամ ազատ աշխարհի ...հողին ...» :

...Կը յուսանք որ ո՛չ իրեն եւ ո՛չ ալ Եու– ...նոսքի խմբագրութեան պէշ բան մը պիտի պատահի (կ'ակնարկենք արգելափակման եւ աքսորի) : Կը սիրեմ Եունոսքը : Վախցայ նոյնիսկ հոն հրատարակել բա– նաստեղծութիւններս ու պատմուածք– ներս, վնաս չպատճառելու համար որոշ անձերու իմ խենթ փախուստիս պատճա– ռաւ :

Միկէլ Սերվանդէսի մահուան 350րդ տա– րեդարձին առթիւ գրուած յօդուածի մը մէջ, Եունոսք կ'ըսէ.

«Ո՛հ, յանցաւոր ես, Սանչօ Փանսա : Կը կարծես՝ որ անոնք հողմաղացնե՞ր են: Անոնք ճշմարիտ հրէշներ են : Տե՛ս, ա– նոնք ապրեցան մինչեւ 20րդ դարը եւ կատարելագործուեցան: Ինչպէս անցեալի մէջ, ներկայիս ալ կը զուարճացնեն *սի– նիքներու* ամբոխը, անոնց որ կը ծաղրեն Տոն Քիշոթը :

«Կա՛նգ առէք անարգ եւ վախկոտ ա– րարածներ : Առանձին ասպետ մըն է որ կը յարձակի ձեր վրայ»: Եւ բազմաթիւ դարերէ ետք մենք, նոր ընկերութիւն կա– ռուցանողներս կ'ըսենք. մէկ ասպե՞տ կայ միայն :

Յառա՛ջ, քաջ Ռոսինանթ. մարդն է միշտ յաղթականը» :

×

Կ'ուզէի այս բառերով վերջացնել, բայց աչքիս առջեւ բերի, այս ժամուն, խոր– հրդային մտաւորականներու յարկաբա– ժիններու մէջ, դրադէտի բնութիւն ունե– ցող «ոչխարներ» որոնք պատժողական յօդուածներ կը պատրաստեն կեդրոնա– կան մամուլին համար, խորհրդային գոր– ծաւորներու լռութիւնը որոնք կը կորսն– ցնեն իրենց համբերութիւնը, բռունցք– ներ կը սեղմեն իրենց գրպաններուն մէջ, եւ յիշեցի անեքտոդ մը որ կը դտնուի Եունոսքի հին թիւերէն մէկուն մէջ:

Մուկերը կը տեսնեն կատու մը որ թատրոնի մը պիւֆէին մէջ երշիկ կ'ուտէ, եւ կը կախեն հետեւեալ ազդը.

«Լռութիւն, մուկեր. այս տակաւին փորձն է» :

Չէք կարծեր որ սթալինեան կատունե– րը պարարտացած համր երշիկներ ուտե– լէն, օր մը պիտի կլլեն Մոսկուայի ամ– բողջ կենդանաբանական պարտէզը ... իր վանդակներո՞վ միասին:

ՆԱՈՒՄ ՕՏՆՈՊՈԶՈՎ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ԻՆՁԵՐ ԳՐԵՑԻՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԵՂԾ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

—o—

3.

Տարին որ վերջացաւ արձանագրեց որոշ ընկրկումներ: Խորքին մէջ, այդպիսի բաներ անխուսափելի էին երկար պայ– քարի մը մէջ, ուր, վախճանին չհասած, պէտք է որ սպառէին այն նիւթական ու բարոյական ուժերը, իրենց ակունքէն իսկ սահմանափակ : Սուրը ինկաւ մեր դաշնակիցներէն (Ռուսիա) այն մէկուն ձեռքէն, որ, ընդհանուր զօրակոչի ազ– դանշանը տալէ ետք ի պատասխան Աւըս– տրիոյ մարտահրաւէրին, առաջինը եղաւ նաեւ աղաղակելու իր սէրը հանդէպ խա– ղաղութեան: Կամս Ալպէր տը Մէօնի՝ պատերազմի նախօրեակին բրած մարգա– րէութեան մը համաձայն, միայն այն ազ– գերը որ ունին պէտք եղած բարոյական ուժը պիտի դիմադրեն մինչեւ վերջ : Մենք գիտենք ներկայիս թէ որ տարրերէն պիտի բաղկանայ այդ գաւազանախուրձը որ պիտի չկտրուի : Աւելի մեծ վճռակա– նութեամբ քան երբեք, Մէօզի ափերուն, ինչպէս նաեւ Փիավէի վրայ, Սելանիկի մէջ, ինչպէս Արարատին ստորոտը, դաշնակիցները անյաղթելի կամքով պի– տի ընդդիմանան չարաշուք խմբակցու– թեան :

Անկարելին ի գործ պիտի դրուի անկա– րողութեան մատնելու համար ազգերու ջարդարարները, որովհետեւ անկարելին պէտք է իրագործուի ի դերեւ հանելու համար ծրագիր մը, որ յենած է Թուրք բարբարոսութեան, պուլկարական եղ– բայրասպան փառասիրութեան եւ տեւ– տոնեան հիւանդագին ընչաքաղցութեան վրայ : Քաջ եւ զօրաւոր ազգերու շար– քին, որոնք պիտի մասնակցին 1918ի ճա– կամարտերուն, կը դտնուի հայ ազգը : Հակառակ անոր որ ամէնէն շատ տուժո– ղըն է այն ազգերէն զորս պատերազմը դարձուց արիւնաքամ, Հայաստանը դա– սալիք պիտի չըլլայ իր իսկ ուխտէն : Խաղաղութիւնը, այսինքն յաղթանակը, զայն պիտի գտնէ պատնէշին վրայ : Եւ Դաշնակիցները նկատի պիտի առնեն իր գերագոյն զոհաբերութիւնը: Անոնք պի– տի յիշեն, որ Հայաստանը, եթէ ժամա– նակին, Ասիոյ մէջ, եղաւ քաղաքակըր– թութեան յառաջապահը, ան մինչեւ ալ անդրդուելի կերպով հաւատարիմ մնաց իր անցեալին : Յաղթանակի ժամը տակաւին չէ հնչած : Բայց պիտի հնչէ : Ան կը մօտենայ դանդաղ քայլերով, բայց վըս– տահօրէն : Յաղթանակը կը հետեւի այն լեգէոններու քայլերով զորս Ամերիկան եւ Ասիան մեզի կը ղրկեն եւ որոնց թիւը երթալով կ'աւելնայ, հեղեղի մը պէս : Ամբողջ աշխարհը, միացած չարի ուժե– րուն դէմ, Հայաստանին կը վերապահէ փառաւոր եւ արդար հատուցումներ :

ՊԵՐԹՐԱՆ ՊԱՐԷՅ

Փարիզ, 17 Դեկտեմբեր, 1917

ԿԱՐՄԻՐ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

—o—

Պուքրէշի մէջ, երկու Ռումանացիներ կը զրուցեն :

— Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներէն ո՞ր մէկը աւելի շատ կը գործադրէ ոչ– միջամտութեան սկզբունքը, կը հար– ցնէ առաջինը :

— Բնականաբար Պուլկարիան, կը պա– տասխանէ երկրորդը : Երբեք չի միջա– մըտեր իր ներքին գործերուն ...

×

Ռուսեւչին պատերազմը կը սկսի : Ա– ռաջին օրը, Ռուսերը հարիւր հազար Չի– նացիներ կը սպաննեն, առանց մէկ հատիկ զոհ տալու իրենց կողմէ: Երկրորդ օրը՝ երկու հարիւր հազար հոգի եւս կը սպան– նեն, դարձեալ առանց որեւէ զոհ տալու: Երրորդ օրը, սպաննուած Չինացիներու թիւը կը հասնի հինգ հարիւր հազարի :

Չինական կառավարութիւնը այս ան– գամ վերջնագիր մը կ'ուղղէ ռուսական կառավարութեան՝ ըսելով. «Չէ՞ք կար– ծեր որ անձնատուր պէտք է ըլլաք այլ– եւս» :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Սէրը հողի պիտի տար չոր փայտի կը– տորի մը անգամ :

×

Կինը իր գեղեցկութեան համար առնո– ղը պիտի խաբուի : Կինը իր հարստու– թեան համար առնողը անմիտին մէկն է: Կինը իր ողջմտութեան համար առնողը կրնայ ըսել թէ լաւ ամուսնութիւն մը կնքած է :

×

Երբ կիները ձեզ սիրեն, ինչպիսի դըռ– ները պիտի բանան ձեր առջեւ : Բայց ե– թէ ատեն ձեզ սարդի ոստայնի մէկ թելով ձեր առջեւ կրնան բարձրացնել երկաթ– եայ պատ մը :

×

Միջակ հարստութիւն մը, խաղաղ սըր– տով՝ շատ աւելի կ'արժէ քան մեծ հարըս– տութիւն մը՝ մտահոգութիւններով առ– լի :

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՈՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Երբ ներս մտաւ մարդը, Կավռօշ մեքե– նայաբար անոր ետեւէն նայեցաւ, հրա– ցանին վրայ սքանչանալով, յետոյ, յանկարծ ոտքի ելաւ երբ մարդը նստաւ : Միեւնոյն իր մանկային ու մի– անգամայն անպատկառ եւ ծանր, թեթեւ եւ խորին, զուարթ ու տրտմալի դէմքին վրայ տեղի կ'ունենային ծերերու յատուկ այս շարժումները.— աչքս կը շլանայ. — միթէ իրա՞ւ է.— անկարելի բան.— կ'երազե՞մ.— արդեօ՞ք ա՞ն է որ ... բայց ո՛չ, ան չէ.— սակայն ան է ... բայց ո՛չ, ան չէ ... եւ այլն :

Յայտնի կ'երեւար թէ դէպք մը կը պատահէր Կավռօշին :

Ահա Կավռօշին այս սաստիկ մտատան– ջութեանը միջոցին Անժօլրան անոր քովը եկաւ :

— Պզտիկ ես դուն, չես տեսնուիր, ը– սաւ Անժօլրա: Դուրս ելիր պատնէշներէն տուներու քովէն սպրդելով անցիր, գնա՛, անգամ մը աչքէ անցուր փողոցները, եւ եկուր ըսէ ինծ ինչ որ կ'անցնի հոն :

Կավռօշ աղդրերուն վրայ ելաւ կայնե– ցաւ :

— Ուրեմն պզտիկներն ալ բանի մը ծա– ռայե՞ն եղեր, ուրախ եմ: Պատրաստ եմ երթալու: Առ այժմ վստահեցէք պզտիկ– ներուն, զգուշացէք մեծերէն : — Եւ Կավռօշ գլուխը վեր ընելով եւ ձայնը մեղ– մելով չարունակեց մատովը Տէ Պիյէէթ փողոցին մարդը ցուցնելով :

— Կը տեսնէ՞ք սա մեծը :

— Տեսայ. ի՞նչ կայ :

— Ոստիկան — լրտես մըն է ան :

— Աղէ՞տ գիտե՞ս :

— Գրեթէ տասնըհինգ օր կայ, ական– ջէս բռնելով զիս վար առաւ Արքայական կամուրջին ծնօտէն ուր կը պտրտէի օդ առնելու համար :

Անժօլրա անմիջապէս թողուց սատմ– բակը եւ քանի մը խօսք փսփսած Բորթ–օ– Վէնի (գինիի նաւահանգիստ) բանուորի մը որ հոն էր : Բանուորը դուրս ելաւ սրահէն եւ գրեթէ շուտ մը ներս եկաւ նո– րէն ուրիշ երեք մարդու հետ : Զորս մարդերը՝ չորս հաստաբազուկ բեռնա– կիրներ Տէ Պիյէէթ փողոցի մարդուն ու– շադրութիւնը չհրաւիրելու համար առանց բան մը ըսելու դացին կեցան այն սեղա– նին ետեւը որու վրայ կռթնած էր ան : Յայտնապէս կ'երեւար թէ պատրաստ էին անոր վրայ յարձակելու :

Այն ատեն Անժօլրա մարդուն մօտենա– լով հարցուց.

— Ո՞վ էք դուք :

Մարդը ցնցում մը ունեցաւ այս յան– կարծական հարցումէն : Իր նայուածքը Անժօլրային յստակ բիբին մինչեւ յա– տակը սուզեց եւ կարծես հասկցաւ անոր միտքը: Ժպտեցաւ այնպիսի ժպիտով մը որմէ աւելի անարգու, աւելի ազդու եւ աւելի համարձակ ժպիտ մը տեսնելը կա– րելի բան չէր աշխարհիս մէջ եւ սէգ ծան– րութեամբ մը պատասխանեց.

— Կը հասկնամ միտքդ ... Այո, գիտ– ցածդ եմ :

— Լրտե՞ս էք :

— Իշխանութեան գործակալ եմ :

— Անո՞ւնդ :

— Ժավէր :

Անժօլրա նշան ըրաւ չորս մարդերուն: Ակնթարթի մը մէջ առանց ժամանակ ար– ուելու որ Ժավէր ետեւը կարենայ դառ– նալ, բռնուեցաւ, գետինը տապալեցաւ, կաշկանդուեցաւ եւ գրպանները խուզար– կուեցան :

Վրայէն պզտիկ եւ բոլորշի տոմսակ մը գտնուեցաւ, երկու ապակիի մէջ փակած, այս տոմսակին մէկ կողմը նկարուած էին Ֆրանսայի զինանշանները. «Հսկողու– թիւն եւ աչալրջութիւն» փորագրով. միւս կողմն ալ գրուած «Ժավէր» ոստիկանու– թեան տեսուչ, յիսունը երկու տարեկան եւ ստորագրուած Պ. Ժիսքէէն որ այն ժամանակի ոստիկանութեան պաշտօնեան էր :

Քովն էր նաեւ ժամացոյցը եւ քսակը որու մէջ քանի մը ոսկի կար : Քսակը եւ ժամացոյցը իրեն տրուեցաւ: Ժամացոյ– ցին ետեւը, քսակին տակը շօշափելով պահարանի մէջ գրուած թուղթ մը գտան զոր Անժօլրա բացաւ եւ կարդաց յետա– գայ տողերը զոր ոստիկանութեան պաշ– տօնեան իր ձեռքովը գրած էր.

«Ոստիկանութեան տեսուչ Ժավէր իր քաղաքական պաշտօնը լրանալէն ետք մասնաւոր հսկողութեամբ պիտի հասկը– նայ թէ ստո՞յգ է արդեօք Սէն գետին ա– ջակողմեան եզրը Իենայի կամուրջին մօտ թումբին վրայ չարագործներու դաղտնի երթեւեկութիւն ունենալը» :

Վրան գլուխը նայելէն ետք կեցու– ցին Ժավէրը, թեւերը ետեւէն կաշկան– դեցին եւ սրահին մէջտեղը կապեցին գին– քը այն համբաւաւոր սիւնին որ ժամանա– կաւ իր անունը կապելային տուած էր:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Գրիգոր Աշըգեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Տէտէեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Տէտէեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Տէտէեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Ճանիկ Ճանիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սերժ Սարգիսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժան Ֆօռ եւ զաւակը, ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, ղարմիկին, մեծ-հօրեղբօր եւ կնքահօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ԱՇԸԳԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստ. 29ին, 79 տարեկանին, Քորանթէն Սեքթոն հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, Սեպտ. 3, ժամը 14ին, Իսսի Սէն-Մուլինօ եկեղեցին (Իսսի գերեզմանատան մօտ), ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսսի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար իր ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

×

Այս տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Տէտէեան 100 Ֆր. կը նուիրեն Ազգատախնամին, փոխան ծաղկեպսակի:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պոլսէն Տիկ. Ֆրանսուհի Պրչաքճեան, կը փնտռէ՝ Անգարայի Սիվրի Հիսար գիւղը ծնած Յակոբ Կէտիքեանը, մօրը անունը Կիւլիմխա: Կը կարծուի որ երկար ատեն է կ'ապրի Մարսէյլի մէջ կամ հրջակայքը:

×

Լենինականէն Սաֆարեան Վահան Խորէնի՝ կը փնտռէ իր եղբայրը Սաֆարեան Վարդան Խորէնի, որ Բ. աշխարհամարտին գերի ինկած ու յետոյ Մարսէյլ փոխադրուած է:

×

Երեւանէն Խաչատուրեան Սերոժա Եուրիկ կը փնտռէ իր աւագ եղբայրը Անդրանիկ Խաչատուրեան Արշակի, ծնած 1915ին Լեռնային Ղարաբաղի Մարդակերտի շրջանի Ջանեարաշ գիւղի մէջ: Լեզուի եւ գրականութեան ուսուցիչ եղած է:

×

1937ին Լենինական ծնած Լենա (Ժիրօ) Վարդանեան (ծնեալ Սարգսեան) կը փընտռէ հայրը, որ կը կարծուի ըլլալ Ֆրանսայի Վալանս քաղաքը եւ կ'աշխատի չաքարի գործարան:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի անմիջապէս իմացնել Մարսէյլի Մայր Եկեղեցիի քարտուղարութեան՝

Eglise Arménienne
339, Ave. du Prado - 13, Marseille (8e)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի

Հեռաձայն 927-01-72:

ԺԸՆԵՒԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՕԾՈՒՄԸ

14 Սեպտեմբեր 1969, Կիրակի, Ս. Պատարագէն յետոյ կազմակերպուած է մասնաւոր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն համար: Իսկ նոյն երեկոյեան դարձեալ ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար: Ճաշագինն է իւրաքանչիւր անձի համար 35 զուիցերական ֆրանք: Մասնակցիլ փափաքողները այժմէն կրնան արձանագրուիլ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 3: (15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ 8րդ: Հեռ. 359-67-03):

ԴԻՒԱՆ

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise- Paris (9e)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9,30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն ժերար Սթե-ֆանէսքոյի հաղորդումը՝ Ֆրանսայի Հայերը (Դ. Մաս):

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ — Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8,30ին, Քաֆէ Ալզասի սրահը: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են: Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան:

Տանօթութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ:

73, Ավ. Հանրի Պարպիւս,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէս:
Հեռաձայն՝ 985 - 01 - 79
(Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նոռէն):

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ազգատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին:

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համազգային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 - 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները:

Ծնողները, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տնօրէնութեան, գրաւոր կամ անձամբ:

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մօտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան):

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւն առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով: Հեռ. 027-18-28

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT
LE
Piment Rouge

20, Rue Beauveau, 20
Marseille (Ier) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան
որ կը սպասէ ձեր այցելութեան

— Հանելի մթնոլորտ —
Արեւելեան համով ճաշեր
խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ - ՈՐԴԻ

Ամէն օր՝ շամփուրով խորոված
եւ տէօնէր - խորոված

JARDIN DE MUSIQUE

3, RUE DE LORRAINE, 92 ASNIERES
Tél : 793. 53-33

La reprise des cours collectifs de solfège et de piano se fera le JEUDI 4 SEPTEMBRE 1969 à 14 heures.

Les cours ont lieu par groupe de 5 et durent une heure et demie.

Ils sont assurés par Mlle ALECIAN et ses jeunes collaboratrices — et surveillés par Mme ALECIAN

LA COTISATION ANNUELLE EST DE 300 F. PAYABLE EN 3 OU 10 VERSEMENTS.

Mme ALECIAN donne des cours particuliers sur rendez-vous (30 F de l'heure)
Téléphoner le matin de 10h. à 12h.

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՂԹԻԿ - ՏՈՄՍԱԿ - ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ - ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք
« ՅԱՌԱՋ » ի
32, Rue de Trévise
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ
ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique
Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MERCREDI 3 SEPTEMBRE 1969

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

LE NUMÉRO 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11603

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — Nº 11.603

ՈՐՊԷՍԶԻ ՀԱՍԿՆԱՆՔ ԶԻՐԱՐ...

Կարդացինք Թէրեւս Պէյրութի Վիեննա. Մխիթարեանց վարժարանի ուսանողական պարբերաթերթին՝ «Վերելք»ի խմբագրականը:

Ուսանողները դառնացած են, որ աւելի մեծ և ձախէն քննադատական եւ մեղադրական խօսք կ'ուղղուի իրենց՝ յանիրաւի, անտեղիօրէն կամ միակողմանի:

— «Կ'ըսուի թէ, կը գրէ «Վերելք» նոր սերունդը կը գտնուի անկումի մը վիհի եզրին, յափրացած՝ արդի կեանքի վայելքներէն. անկարող՝ իբրեւ գիտակից սերունդ իր ուսերուն վրայ տանելու աւանդական հայ ժողովուրդի բախտը:

«Անզօր վճիռներ կը տրուին եւ կարծիքներ կը յայտնուին միշտ, հայ նոր սերունդի հունձքը ողբալի անյոյս եւ անբաւարար գտնելով»:

Կը թուի, թէ «Վերելք»ի շուրջ բոլորուած պատանիներն ու երիտասարդները կը գտնուին այն նո՛յն ծայրայեղութեան մէջ՝ որով մեղադրուած են երէցները...

Վիեննական Մխիթարեանց սաները, արդարօրէն գիտել տալէ ետք թէ պէտք չէ «մէկ ջուրով լուալ» բոլոր հայ երիտասարդները եւ պէտք չէ «մետալին մէկ կողմը» միայն տեսնել, անարդարօրէն կը թողուն այն տպաւորութիւնը՝ թէ տարեց սերունդը չըմբռներ զիրենք, հաւատք չունի իրենց վրայ, հալածել չէ վերջին տասնամեակներու երիտասարդութեան տագնապներուն, «քաղաքական եւ տնտեսական տագնապներէ, ընկերային կրօնական մտահոգութիւններէ ծնունդ առնող գաղափարական հոսանքներուն եւ ըմբոստական ձգտումներուն»՝ որոնցմէ չէր կրնար չազդուիլ նաեւ հայ երիտասարդութիւնը...

— «Ինչո՞ւ շարունակել այս անհիմն եւ թիւր կարծիքներուն արդիւնք եղող դիրքորոշումը, երբ հայ նոր սերունդը ի վիճակի է ցոյց տալու իր կարողութեանց եւ կարելիութեանց չափանիշը, երբ... պատեհութիւն յայտնուի իրեն հունդէպ»:

Չենք ուզեր ուրեմն յիշեցնել «Վերելք»ի տղոց՝ թէ որքան սխալ է մոռնալ կամ անտեսել հայ նոր սերունդի արժանիքներն ու դրական գիծերը, նո՛յնքան սխալ է լուութեա՛մբ անցնիլ հին սերունդի ներկայացուցիչներուն կողմէ մեր երիտասարդութեան հանդէպ ցոյց տրուած հասկացողութեան, ազնիւ ու բարի տրամադրութիւններուն, հաւատքին եւ ոչ միակողմանի դատումներուն վրայէն: Եզրակացնել, ընդհանուր բանաձեւումով, թէ «անհիմն եւ թիւր կարծիքներ» միայն կան՝ դէմ յանդիման «նոր սերունդի շարքերէն ներս ծընունդ առնող խմորումներու», — անիրաւ է:

Տարբե՛ր է իրողութիւնը:

Ամէնուրեք, աննախապաշար դատումի ծանօթ տեսող երէցներ կան. եղած են միշտ, ու պիտի ըլլան: Ինչպէս կան տարբեր եւ բացարձակապաշտ կրտսերներ, եղած են միշտ, ու պիտի ըլլան: Կեանքի եւ բնութեան օրէնքն է, որ կը ներգործէ մարդոց վրայ՝ առանց տարիքի խտրութեան:

Սակայն, անիրաւութիւն պիտի ըլլար ընդհանրացնել երեւոյթը եւ չտեսնել լայնախոհական, անկողմնակալ եւ աննախապաշար վերաբերումը, որ ցոյց կը տրուի հիներու եւ նորերու ծանօթ խնդիրներուն մէջ:

Կը մղուինք եզրակացնելու, թէ «Վերելք»ի ուսանողները, հակնալի՛ իրենց վրդովումին եւ յուզումին մէջ, առիթ չեն ունեցած արտայայտուած բոլոր կարծիքները, մտահոգութիւններն ու հաստատումները կարդալու:

Ոճիր մը չէ ամէն պարագայի, ու հանդարտ եւ պաղարիւն դատումը ի վերջոյ կը լուծէ բոլոր բարդոյթները. կը ցրուէ ամէն մշուշ ու ճամբայ կը հարթէ ցանկալի հասկացողութեան:

Աւելորդ չըլլայ, սպաճովաբար, ճշդել այստե՛ղ իսկ, թէ թիւրիմացութիւն մըն է երէց սերունդին վերագրել արդի երիտասարդութեան դժգոհութեանց, ընկերային ու հոգեկան տագնապներուն, գաղափարական նոր հոսանքներու եւ այս ազդակներէն թելադրուող «ըմբոստական ձգտումներու» հանդէպ անհաղորդ ուեւէ կեցուածք:

Հիները անխոցելի չեն ու թերացումներ ունեցած են: Ունին, այսօ՛ր ալ: Բայց տարակոյսի պէտք չէ ենթարկել անոնց ճիգը՝ լրիւ ու արդարօրէն ըմբռնելու հայ նոր սերունդի տագնապանքը, ճանչնալու որքան բացասական, նո՛յնքան ու աւելի՝ դրական միճակներ, երեւոյթներ, ձգտումներ: Բաւական է ուշադրութեամբ կարդալ կամ լսել անոնց խորհրդածութիւնները: Մատնանշուած արդար կամ վիճելի կաղացումներու, սայթաքումներու եւ սխալներու հանդէպ մնալ լուրջ ու պաղարիւն, չբանկիլ անմիջապէս ու չկորսնցնել յաւակնեութիւնը:

Զիրար հասկնալու ամէն փորձ՝ կ'են-թադրէ զիրար լսելու տրամադրութիւն, զուսպ ու հանդարտ վերլուծում, ու մանաւանդ՝ միկզմիկու առանձնութիւնները տեսնելու ներքին, հոգեկան լարում: Այլապէս, «տասնամեակներու» պայքարներն ու փոխսացութիւնները քանդիչ դեր միայն կ'ունենան. երբե՛ք շինարար: Կը դառնան բաբելոնեան աշտարակաշինութիւն...

Այս կէտը այս ձեւով ընդգծելէ ետք, կ'ուզենք արագ կարգ մը հաստատումներ ընել «Վերելք»ի խորհրդածութեանց ու միտքերուն առիթով:

Հայ երիտասարդութիւնը եթէ՛ որեւէ արժանիք, արժէք կամ յուսադրիչ տուեալ ունեցած չըլլար իսկ, անժխտելիօրէն կը յատկանշուի իր անկեղծութեամբ եւ անշահախնդրութեամբ՝ հանրային մեր կեանքի... սպասման սրահներուն մէջ:

Նոր սերնդականները կրնան տեսութիւններու եւ երազներու յանձնուած ըլլալ (հակառա՛կն էր՝ որ զարմանալի եւ անբնական պիտի ըլլար). կրնան փորձառութիւն չունենալ (ի՞նչպէս փորձառու պիտի կարենան ըլլալ՝ երբ գործելու առիթը չեն գտած կամ գործելու տրամադրութիւնը չեն ունեցած տակաւին). կրնան դիւրաբորբոք եւ դիւրագրգիռ ըլլալ (տարի՛քն է...): Սակայն սխալ է իրենց հոգին եւ մաքուր են իրենց խառնուածքով, նկարագրով, ներաշխարհով: Ու սխալ՝ ինքնին, հաշուապիտ «դրամագլուխ» մըն է հին սերունդներու համար, եթէ երէցները գիտակ կը մնան իրենց հիմնական կոչումին, — դաստիարակել, մշակել, կոփել:

Երիտասարդը պիտի զգայ, իր ներքին էութեամբ պիտի համոզուի՝ թէ կը սիրես զինք, կը յարգես զինք, կը գուրգուրաս իր վրայ: Այս անդրադարձումը որքան խոր ըլլայ իր մէջ, այնքան դիւրաւ կամուրջ կը նետուի «հին»էն դէպի «նոր»:

Անգամ մը որ խափանած ես խրտչումի ամէն փաստ՝ լոյսը դիւրաւ կը թափանցէ, եւ ջերմութիւն ու պայծառութիւն վայելքի՛ կը վերածեն ամէն խօսակցութիւն, սիրտ սրտի ու աչք աչքի...:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԵՏԱՏԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾ ԼԻԲԻՈՅ ՄԷՋ

ՅԱՌԱՋԴԻՄԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԵՑԱՒ

Մինչ Լիբիոյ Թագաւորը Իտրիս իր արձակուրդը կ'անցընէր Թուրքիա, (Պուրսայի ջերմուկը), իր երկրին մէջ պետական հարուած մը Հանրապետութիւն կը հռչակէր, ապա ըստ աւանդութեան, այդ Հանրապետութիւնը կ'որակուէր՝ ընկերվարական եւ յառաջդիմական:

Լիբիա՝ մէկ միլիոն 760 հազար քառակուսի քիլոմեթր, մէկ միլիոն 738 հազար բնակիչ ունի, որոնց մեծ մասը միջերկրականեան ափը կ'ապրի: Գլխաւոր քաղաքներն են՝ Թրիփոլի եւ Պենկազի: 197 միլիոն թոն քարիւղի տարեկան արտադրութեամբ, Լիբիա երրորդ արտադրողն է աշխարհի, տասը տարիէ ի վեր: Արդարեւ մինչեւ 1959, Լիբիա «Երրորդ աշխարհի» ամէնէն աղքատ երկիրը նկատուած էր, երբ քարիւղ գտնուեցաւ հոտ — գհետէ եւ երկիրը դարձաւ աշխարհի գլխաւոր արտադրողներէն մէկը Սէուտական Արաբիայէն ետք: Ինչ որ կը պատահի այսօր մտահոգիչ է Արեւմուտքի համար: Կը կարծուի թէ արաբական ձախյառաջդիմական ձեւի հարուած մըն է: Արդէն առաջին ուրախացողները եղած են՝ Ալժէ, Գահիրէ, Պաղտատ, Մոսկուա եւ Պաղեստինի ժողովրդական ճակատը: Մտահոգ է սակայն Իսրայէլ որ այս պետական հարուածին մէջ կը տեսնէ նասըրական եւ պաասականներու յաղթանակը:

Թագաւորը, որ 80 տարեկան է, ոչ մէկ յայտարարութիւն ըրած է: Իր դիւանապետը ըսած է թէ այդ պետական հարուածը «ոչ մէկ կարեւորութիւն» ունի եւ Թագաւորը, ըստ նախատեսուածին, Լիբիա պիտի վերադառնայ թէեւ քիչ մը ետք կ'ըսուէր թէ Աթէնք գացած է:

Լիբիա անկախ է 1949էն ի վեր եւ կը ղեկավարուի ըստ 1951 Հոկտ. 7ի Սահմանադրութեան, որ բարեփոխումներ կրած է 1963ին: Ըստ Սահմանադրութեան, Լիբիոյ Թագաւորութիւնը «արաբ հայրենիքին մէկ մասն է եւ ափրիկեան ցամաքամասին մէկ շրջանը»: Պետական կրօնքն է՝ մահմետականութիւնը: Թագաւորը՝ Մոհամէտ Իտրիս էլ Սենուսի մանչ զաւակ չունենալով, բնական դահաժառանգն էր իր եղբօր զաւակը՝ էմիր Հասան Ռիտա, որ արդէն իսկ յայտարարեց թէ նոր ղեկավարներուն կողքին է եւ կը հրաժարի Սահմանադրութեան շնորհած գահաժառանգի իր իրաւունքներէն:

Իսկ Թագաւորը շատ տաք ու պաղ տեսած է իր կեանքին ընթացքին: 1911ին, Թրիփոլիթէնի եւ Սիրենայիքի գրաւումը Իտալիոյ կողմէ զինքը շատ երիտասարդ կը բերէ ազգ. դիմադրութեան գլուխը: 1922ին Եգիպտոս կ'ապաստանի երբ Մուսոլինի իշխանութիւնը ձեռք կ'առնէ: 20 տարի «հիւր» է Անգլիացիներուն: Բ. աշխարհամարտին կը կռուի իր զինուորներուն հետ Աֆրիքա Քորփսին դէմ եւ կը մասնակցի Թոպրուքի պաշարման: 1945ին Պենկազի է անգլիական պաշտպանութեան տակ, ինքնավար կառավարութիւն մը կը կազմէ եւ իր երկրին սահմանադրական ժողովը գահը կը շնորհէ իրեն 1950 Նոյեմբեր 25ին եւ անկախ Լիբիոյ առաջին Թագաւորը կը դառնայ:

Յեղափոխական Խորհուրդը որ իշխանութեան գլուխն է, ապահովութիւն տուած է օտարներուն որ պետական հարուածը օտար ոչ մէկ երկրի դէմ ուղղուած է, իր նպատակներն են՝ արաբական միութիւնը, ընկերվարութիւնը եւ ազատութիւնը: Սահմանադրական բոլոր հիմնարկութիւնները լուծուած են:

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԿԸ ՏԵՍԱԿՑԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

Օգոստոս 20ին, Անգարայի մէջ, մասնաւոր ժամադրութեամբ, Թրքահայոց Պատրիարք Շնորհք Արքեպս. Գալուստեան, ընկերակցութեամբ դեմոկրատ նախկին երեսփոխան եւ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան ատենապետ Պր. Մկրտիչ Շէլլեֆեանի, այցելութիւն մը տուած է վարչապետ Սիւլէյման Տէմիրելի:

Պատրիարքը մեծ պատիւներով դիմաւորուած է եւ արժանացած է շատ սիրալիր ընդունելութեան:

Տեսակցութիւնը տեւած է 45 վայրկեան: Պատրիարքը վարչապետին ներկայացուցած է համայնական առկախ մնացած հարցերու վերաբերեալ խնդրագիր մը: Խօսակցութեան նիւթ դարձած է նաեւ 18 տարեկանէն վար պատանիներու արտասահման մեկնելու հարցը: Դիմում կատարողներուն, զանազան պատճառներով մեկնելու հրաման տրուած չէ: Վարչապետը զարմացած է եւ հրահանգած է Ներքին նախարարութեան, որպէսզի վերջ տայ նման արգելքներու, թէ ուսանող պատանիին կամ եկեղեցականին ճամբորդելու ազատութիւնը պէտք չէ կաշկանդուի:

Տեսակցութիւնը վերջ գտած է սիրալիր մթնոլորտի մէջ եւ վարչապետը մեծ պատիւներով ողջերթ մաղթած է Պատրիարքին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼՄՏԱԿԱՆ նախարարը՝ Ժիսքառ տ'Էսթէն որոշած է քիչ մը ազատութիւն թողուլ գիներուն: Այսպէս պիտի ազատ՝ ձէթը, շոքոլան, էսանսը, ծխախոտը, ներածուած խմիչքները: Հաւանական է նաեւ որ Սմիկը (միջարհեստական երաշխաւորուած նուազագոյն ամսական) չորս առ հարիւր բարձրանայ Հոկտեմբերին:

ԹԵԼ ԱՎԻՎ հասած են չորս հրեայ կիները որոնք առեւանգուած օդանաւին մէջ էին եւ Դամասկոս վար դրուած: Յայտարարած են թէ Սուրիացիք լաւ վարուած են իրենց հետ: Խօսք կար որ միւս երկու Հրեաներն ալ որ դեռ Դամասկոս են, ազատ արձակուին: Միջին Արեւելքի միջադէպերը կը շարունակուին սակայն: Յորդանանեան երկու կայանները ռմբակոծուած են իսրայէլեան օդուժին կողմէ:

ՊՐԱԶԻԼԻ մէջ կացութիւնը անորոշ է: Ժողովուրդը ուշ իմացած է թէ նախագահ Քոսթա է Սիլվա անդամալոյծ է եւ պէտք է ըսել թէ ձիարշաւի եւ ֆութպոլի կարեւոր մրցումներ օգնած էին նոր ղեկավարներուն, որպէսզի ամէն բան ընեն մինչ ժողովուրդը ուրիշ բանով զբաղած է:

ԱԹԷՆՔԻ մէջ ձերբակալուած է 27 տարեկան Ֆրանսացի մը, որ Յունաստան ծնած է: Ձերբակալութեան պատճառը ծանօթ չէ:

ԿԱՌՔԻ արկածներու եւ զոհերու թիւը կարծուածէն աւելի է: Երեքշաբթի օր կը յայտնուէր թէ արդէն իսկ 144 մեռեալ կայ եւ 1452 վիրաւոր, որոնց 576ը շատ ծանր վիճակի մէջ: Դժբախտաբար այս թիւերն ալ առժամեայ կը նկատուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ 598 քիլօ օփիոմ գրաւուած է: Լիբանանցի մը եւ Թուրք մըն ալ ձերբակալուած են:

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ՍՈՒՐԲ, ՍՈՒՐԲ

—o—

Երկարաւուն, նեղ լուսամուտ, դողին մոռացուած մի մոմակալ: Քարակարերի մէջ հայրենի հող ու քամու բերած սերմեր, որ արմատակալել, ծլել, դարձել են թփակալած անմոռուկներ: Լոյս, անտահման լոյս, այն բխում է պատուհանից եւ ջրվէժում ստուերներով լեցուն գաւթի խորքը: Մեղրահացի նման ոսկեղէն մի սալաքար լոյսով ջնարակուած առանձնացել է բոլորից ու արեւի պարսը խլրտում է նրա վրայ:

Սուրբ, սուրբ...

Նա ձեռքը պարզեց, մատներին թրթռաց լոյսի շղարշը:

Սուրբ, սուրբ...

Պատարագը, փոխադրեալ եւ ներդաշնակեալ յերիս եւ չորիս ձայնս ի ձեռն Մակար Եկմալեանի, առեւ թնդաց դատարկ տաճարում: Երգէոնի մրմունքը մղուեց դէպի զանգակատան գմբէթը եւ այնտեղից՝ խաղաղուած, հաշտուած ու տառապագին, խոշոր, լուսաւոր կաթիլներով՝ անձրեւեց: Եւ թանձր ինչպէս մեղրը, ինչպէս մակարդուող արիւնը, նա ինքը լսեց իր ձայնը.

Առէք, կերէք, այս է մարմին իմ, որ վասն ձեր և բազմաց բաշխի ի քաւութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց:

Տաճարում ոչ ոք չկար, լռութիւն էր, միայն լոյսի պարսն էր ոսկեհունչ բզզում եւ ստուերները թաւաձայն պատարագում էին, դիզւում իրար վրայ, չերտ-չերտ թանձրանում, երկնագոյնից փոխւում ճահճականաչի, կապոյտի, արծաթամոխրի:

Հիմա նա չէր ուզում խուսափել իր ճակատագրից, համակերպուել էր բաժին ընկած զառնութիւններին, տառապանքներին, քանզի դրանցից էր քամւում խորհրդաւոր լոյսը, ձայների այս աշխարհը: Չլինէր տառապանք, չէին լինի երգեր, նուագներ: Ովսաննա տառապանքին:

Առէք, կերէք, այս է մարմին իմ...

Եւ տեսաւ նա, թէ ինչպէս խուռներամ, մեծագլուխ թզուկների նման գլոր-գլոր եկան իր հոգին ու մարմինը բզկտողները: Նրանք ճանապարհին մարեցին բոլոր մոմերը, վայրի քրքիջով խմբուեցին լոյսով ջնարակուած սալաքարի շուրջը, փչեցին արեւի բոցի վրայ եւ երբ չկարողացան հանգցնել ճանկաւոր արջաթաթերը դրեցին արեւկող սալաքարին, որ ճզմեն լոյսը: Իսկ լոյսը բարձրացաւ, համբարձուեց ու գմբէթի խորքից անձրեւեց իբրեւ մեղեդի:

Սուրբ, սուրբ...

Առաւօտ կանուխ ինքը եկել, եկել էր տաճար՝ իր պատարագի հետ մինելու յոյսով: Ողջ գիշեր այս մեղեդին էր մրմնջել մենախցի պատուհանի տակ եւ միայն աքաղաղների կանչերի հետ համբարձուել, սուզուել էր առաւօտի ղումաթափ երկնքում: Հիմա այստեղ տաճարի պատերը, ստուերները, լոյսերը նորից Եկմալեան էին պատարագում: Եւ նա յիշեց Թիֆլիսի Խոջիվանքում թաղուած մեծ երախտաւորին, որի մահուան թափորին ուղեկցել էին միայն Նար-Դոսը եւ մի երկու բարեկամներ:

Նա մնաց խելագար եւ իր հետ տարաւ սպիտակ ձիաւորի մտապատկերը: Դրա մասին նա յաճախ էր խօսում ինքն իր հետ եւ ուրիշներու: Տարիներ առաջ, երբ Թիֆլիսից հիւանդ, խանգարուած նրան Վաղարշապատ բերին, ինքը գնաց տեսնելու: Հաւատում էր, որ չի ճանաչի, աւելին՝ կարծում էր չի խօսի, կը լռի, ինչպէս լռել էր ուրիշներու այցելութեան ժամանակ:

— Մօտ արի, ինձ մօտ արի, վարդապե'տ, — բղաւել էր նա սենեակի խորքից, երբ տեսել էր եւ անմիջապէս, առանց ժամանակ տալու ասել, — լսել եմ՝ պատարագ ես գրում, գրում ես քոնը: Երբ ես իմն աւարտեցի, սպիտակ ձիաւորը եկաւ: Հիմա նորից սպասում եմ: Շատ եմ յոգնել, սարսափելի եմ յոգնել: Դու դեռ երկար կը թափառես այս աշխարհում, քեզ կը խաչեն, յետոյ կ'իջեցնեն խաչից ու նորից կը խաչեն, եւ երբ դրես, աւարտես, երբ ինձ նման յոգնես, կը գայ: Նրա ձին ճերմակ չի լինի, ինքը՝ նոյնպէս: Ե'ւ ձին ե'ւ հեծեալը սեւ կը լինեն: Լսիր վարդապետ, երբ գաս ինձ մօտ, ես եւ դու ճերմակ ու սեւ ձիեր հեծած այցի կը գանք այս աշխարհին, կը լսենք իմ ու քո պատարագը: Եղա՞ւ, համաձա՞յն ես: Թէ որ համաձայն ես, հիմա գնա: Դրսում ծառերը, հողը, երկինքը պատարագում են: Գնա՛, մա՛րդ Աստուծոյ, պատարագիչ է պէտք: Ի՞նչ ես այսպէս նայում, գնա՛, խաչելութեան ձայնը կանգնեցուած է, բայց խաչուող չկա, գնա՛...

Հիւանդ եղբօր հետ դուրս եկան:

— Եթէ մնաս՝ կը զայրանայ, մազերը կը փետտի, իսկ հիմա ողջ օրը քո մասին կը խօսի, — ասաց եղբայրը, — Հայր սուրբ, քանի դեռ կայ, ապրում է, եկէք, անպայման եկէք, ձեզ հետ նա խօսելիք ունի, ուրիշներու ներկայութեամբ լռում է:

Մի երկու անգամ էլ այցելեց, բայց Եկմալեանը ոչինչ չասաց. լուռ էր ու մտքերով տարուած: Պատուհանից նայում էր դուրս, Իգդիրի ճանապարհի կողմը: Երեւի այնտեղից էր սպասում նա ճերմակ ձիաւորին, իսկ ի՞նքը...

Ամէն անգամ, երբ յիշում էր այս հանդիպումը, թւում էր իրեն, թէ Եկմալեանը ճերմակ ձի հեծած մօտենում է Մայր տաճարին ու վախուորած հոգեւորականները մահաչունչ ձիուն ու հեծեալին հալածելու նպատակով տագնապահար քաշում են զանգերը, ու ձին խրտնում, ետ է ընկրկում, հեծեալի հետ հեռանում, գնում է դէպի դաշտերը, Մեծամօրի կողմը, իսկ ինքը մնում է մէն-մենակ, զանգերի տագնապած թեւաբախումների մէջ, մինչեւ հանդարտում են զանգահարութիւնները, մինչեւ ղօղանջները խառնուում են պատարագին, դառնում անցած օրերի արձագանգներ: Հիմա, երբ տաճար է եկել, ու յիշել անցեալը, նորից զանգեր են զարկում, նորից ամէն ինչ խառնուել իրար, եւ ինքը մենակ է:

— Հա'յր սուրբ, քեզ կանչում են:

Ձայնը կարծես անիրական էր եւ ծանօթ: Սարկաւագներից մէկն էր խօսում: Կոմիտասը չնայեց, չդարձաւ դէպի նա, պատասխանեց.

— Ասա' դեռ չեմ աւարտել պատարագը: «Ի՞նչ պատարագ, ի՞նչ աւարտել»: Սարկաւագը չփոթուած մնաց տեղում: Տաճարում ոչ ոք չկար, եւ երաժշտութիւնը չէր լսւում:

Կոմիտասը զգաց, որ սպասում են պատասխանի:

— Գնա եւ այդպէս ասա:

— Ի՞նչ ասեմ:

Սարկաւագը յամառում էր, եւ դա յանկարծ վարդապետին սթափեցրեց: Ամէն ինչ իրական դարձաւ՝ Մայր տաճարը, լռութիւնը, եւ այն, որ իր կողքին կանգնած է ծանօթ մի սարկաւագ: Տաճարում չէին երգում, երգէոն չէին նուագում, եւ զանգերը չէին ղօղանջում տագնապահար:

— Ովքե՞ր են:

— Շինականներ: Եկել են ձեզ իրենց գիւղը տանելու, ձիեր են բերել, ասում են՝ խօսք են տուել, որ երբ գաւակ ունենան, կնքահայր լինէք:

— Ճիշդ է, յիշում եմ, հիմա կը գամ:

Սարկաւագը գնաց յայտնելու:

Տաճարում նորից ոչ ոք չկար, եւ նորից նուագում էր երգէոնն ու բազմաձայն պատարագում էին լոյսերն ու ստուերները: Կոմիտասին թուաց, թէ կամարների տակ հնչում է իր ձայնը՝ առանց երգի, առանց նուագի, պարզապէս հառաչանքի նման աղաչական եւ հրամայաբար...

Առէք, կերէք, այս է մարմին իմ...

ՌԱՖԱՅԷԼ ԱՐԱՄԵԱՆ

(Շար. – 1)

ՔԻՉ ՄԸ ԱՄԷՆ ԲԱՆ

—o—

Ձեզի պատահա՞ծ է որ բուրում մը, երգի բեկոր մը կամ մէկու մը քալուածքը կամ խնդալու ձեւը ձեզ տարիներով ետ տանի ու հին յուշ մը արթնցնէ ձեր մէջ... Ինծի շատ է պատահած: Մեր տան դրացի Լեհի մը պարտէզը բարտիի ուղղաձիգ ծառեր կան: Այդ ծառերէն մէկ քանին, իրենց հասակով ու ձեւով, հօրենական տանս դրան առջեւ աճող բարտիի ծառերը կը յիշեցնեն: Անոնցմէ մէկը մանաւանդ, ճիշդ ու ճիշդ մեր աղբիւրին գլուխը գտնուող բարտին է: Ամառ երեկոները, երբ իրիկուան զովը վայելելու համար, մեր դրան առջեւ նստինք, ակնարկս կ'իյնայ այդ մէկ հատին վրայ ու չուզեր բաժնուիլ անկէ... Կարծես հօն «արմատ կ'արձակէ»: Ու ասիկա գրեթէ ամէն տարի՝ ու ամէն օր...

Աշնան, երբ տերեւները դեղնելով կարծրանալ սկսին, բարտիին տերեւները իրենց յատուկ ձեւով կը թրթռան հովէն, ու անոնց շշուկը քաղցր մեղեդիի մը պէս կը հասնի ականջներուս:

Ես, առանց այդ ծառին կողմը նայելու, կ'ունկնդրեմ այդ շշուկին ու յիշողութեամբ կ'երթամ ետ՝ աւելի քան կէս դար: Մտքի աչքերով կը տեսնեմ այն բարտին, որ աղբիւրին գլուխը հայրս տնկած էր ծնելէս շատ առաջ:

×

Առջի օր, անախորժ յանձնարարութիւնով մը իջած էի քաղաք: Անտանելի կերպով տաք էր ու խոնաւ: Զովանալու՝ եւ հանգչելու համար, մտայ ճաշարան մը, ուր սպասարկողներ չկան քեզ նեղացնող: Դուն քեզի կը սպասարկես: Իմ սեղանէն անդին երեք պարմանիներ էին նստած ու մեծաղմուկ կը խօսէին իրենց սէրերուն ու արկածներուն մասին:

— Այսօր, դեռնուղիով մինչեւ հոս գալս, վեց անգամ սիրահարուեցայ, — խնդաց անոնցմէ մէկը:

— Անկարելի է, ի՞նչպէս կ'ըլլայ...

— Ի՞նչը անկարելի է, ծօ', տղան ճամբան սիրուելու արժանի վեց աղջիկ է տեսեր, ըսածը այդ է...

×

Շատ տարիներ առաջ, երկու աչուն, աղուոր աղջիկ մը սիրած եմ: Երբ ուշ գիշերին կամ ցուրտ օրերը դուրս ելլէինք դաշտերուն մէջ «մի քիչ թափառելու», կը հագնէր, իր մազերու գոյնին հետ ներդաշնակուող ուղտեմազէ երկար վերարկու մը: Առջի օր, դիմացի մայթէն անցնող իրեն պէս հագուած ու իրեն նմանող աղջիկ մը տեսայ ու սիրտս քիչ մնաց յուզումէն կանգ առնէր:

×

Յուլիսի կէսերուն առաւօտ մը արթնցանք որ երկինքն ամպամած է ու հովը արեւելքէն է: Խորհեցանք որ պիտի անձրեւէ: Ուրախացանք: Հողը ու բոյսերը ծարաւ էին՝ ու ամէն բան, անտանելի շոգէն խանձուիլ էր սկսած:

— Պիտի գայ, — ըսի նախաճաշի սեղանին վրայ:

— Ո՞վ:

— Անձրեւը:

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ

ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

—o—

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Եթէ հիմա մեր կամքովը չվերահաստատենք Սահմանադրութիւնը՝ թերեւս ետքը ստիպուինք բռնի եւ իրապէս տալու, ըսաւ Ապտիւլ Համիտ վհատած:

Հակառակ իր այս տրամադրութեան սակայն, բռնաւորը զոհ էր տեսնելով որ իր պալատականները հակառակ կարծիք մը յայտնէին: Ինքն ալ կը զգար թէ ընկրկումի առաջին քայլը կրնար աղետաբեր ըլլալ եւ ստիպել զինքը իր բացարձակ իշխանութիւնը հետզհետէ սահմանափակելու, ասկէ զատ երեսուն տարուան սանձարձակ բռնակալութենէ մը ետքը չէր կրնար ըմբռնել թէ կարելի էր իրեն խոշընդոտի մը առջեւ կանգ առնել ու ետ երթալ:

Ի վերջոյ ըսաւ իր պալատականներուն.

— Ես արիւնահեղութեան տեղի չտալու, պետութեանս ներքին խաղաղութիւնը չվրդովելու համար պատրաստ եմ ամէն զոհողութեան, բայց քանի որ դուք հակառակը կը պնդէք, քանի որ կը կարծէք թէ այդ մարդոց տեղի տալը կամ Սահմանադրութիւն հռչակելը կրնայ վնասակար ըլլալ Պետութեան շահերուն. միայն թէ կ'ուզեմ որ վերջ մը գտնէ այս վրդովեցուցիչ վիճակը եւ ասոր դարմանն ալ ձենէ կը սպասեմ, քանի որ իմ առաջարկած դարմանս անընդունելի կը գտնէք:

Պալատականները հասկցան թէ ինչ ըսել կ'ուզէր իրենց Վեհափառ Տէրը: Իր դիտաւորութիւնն էր ամենախիստ միջոցներու դիմել. յեղափոխական շարժումը իր արմատէն ջնջելու համար. բայց կ'ուզէր որ ինք գործին մէջ ոեւէ պատասխանատուութիւն չունենայ ապագային՝ այլ ձեռք առնուած միջոցները իր պալատականներէն թելադրուին եւ իբր թէ հակառակ իր կամքին գործադրուին:

Առաջին անգամ չէր որ դժուարին պարագաներու մէջ այս տեսակ միջոց մը կը գործածէր ու իր մարդիկը ծանօթ էին իրենց տիրոջ այդ հնարքին, ուստի խկոյն աւելի ազդու միջոցներ առաջարկել յեղափոխական շարժումը զսպելու համար:

Պալատականներն ալ մինչեւ այդ ժամանակ կը կարծէին թէ քոմիթէին եւ սպաներուն շարժումները մասնակի բաներ էին եւ թէ բանակը իր ամբողջութեամբ «վարակուած» չէր ազատական գաղափարներով:

— Կը բաւէ ութը տասը դժգոհ սպաներ կախել, որպէսզի ամէն բան հանդարտի, կը մտածէին:

Այս տպաւորութեան տակ նորանոր հրահանգներ ղրկուեցան Սելանիկ ու Մանաստըր, ամենախիստ միջոցներով պատժելու համար բոլոր ըմբոստ սպաները եւ միեւնոյն ատեն ձերբակալելու համար քոմիթէին պատկանող կամ անոնց համակիր եղող բոլոր անձերը:

Եւ սակայն այդ միջոցին շարժումը յանկարծ մեծ ծաւալ մը առած էր: Քաղաքական խիստ կարեւոր դէպք մը ըստիպեր էր հայրենասէր սպաները փութացնելու իրենց գործունէութիւնը:

Այդ դէպքը Ռէվալի տեսակցութիւնն էր Ռուսիոյ ցարին եւ Անգլիոյ թագաւորին միջեւ, ինչպէս նաեւ Անգլիոյ Խորհրդարանին մէջ արտաքին գործոց նախարարը Սըր Է. Կրէյի զգայացունց յայտարարութիւնը: Բոլոր անոնցմէ կը յայտնուէր թէ Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ մէջ համաձայնութիւն մը գոյացած էր վերջ տալու համար Մակեդոնական խնդրին, զայն վերածելով անկախ իշխանութեան մը:

Այս հաւանականութիւնը, որ իրականութիւն մը դառնալու վրայ էր, ծայրայեղ յուզում մը առաջ բերաւ քոմիթէին եւ ազատական սպաներու միջեւ:

Եւ մինչ անոնք հայրենիքի փրկութեան մտատանջութեամբը տոգորուած՝ ժամ առաջ կը ջանային սպառնացող վտանգին առաջքը առնել, Ելտըզի պալատէն նորանոր հալածանքներու բուռն հրահանգները կը հասնէին իրենց դէմ:

Եւ սակայն այդ հրահանգները անգործադրելի կը մնային, որովհետեւ ոչ ոք կը համարձակէր զանոնք կատարել: Ասոր փոխարէն ամէն օր հեռագիրներ կը տեղային պալատ՝ Սահմանադրութեան անմիջական հռչակումը պահանջող: Նիազի պէյի անունը յաճախ կը կրկնուէր անոնց մէջ եւ մինչեւ այդ օրը անծանօթ մնացած այդ Ալպանացի սպան՝ յանկարծ կարեւոր անձնաւորութիւն մը կը դառնար:

Զայն ձերբակալելու համար պալատէն էր ստիպողաբար տրուած հեռագիրը չէր գործադրուած: Եւ երբ Ապտիւլ Համիտ հրամանաւ կրկին հրահանգ տրուեցաւ այդ մասին, Մանաստըրի զինուորական իշխանութեան կողմէ սա պատասխանը եկաւ.

«Այս միջոցիս անկարելի է Նիազի պէյը ձերբակալել»:

Այս պատասխանը լախտի հարուածի մը պէս ինկաւ բռնաւորին գլխուն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(213 Շար.)

— Ցուանք:

— Ցուանք չկայ, պիտի դա՛յ:

— ...լեան օրը սպասեցինք: Բան չեկաւ. մի-...ն երկրորդ օրը երկնքի ծորակները բացուեցան ու ահագին դոռում գոչումէ ...եւ, դէր, մեծղի, փայլուն կաթիլներով անձրեւը եկաւ, թափեցաւ վար ու պայթեցաւ հողին վրայ:

— Վերնայարկի պատուհանները բաց ...ն, Արամ, վազէ՛:

Անձրեւը կուգար շեղակի ու հովի կատաղութենէն՝ ծառերու կատարները ի-...ր կ'անցնէին:

Անապարանքով փակեցի պատուհանները փոթորիկին դէմ ու ներսը, կըռնակ չոր, սկսայ հրճուանքով դիտել փոթորիկը: Ջրդոնները յորդած էին ու տանիքներու ջուրը կտուրներէն վար կը հոսէր:

Մօտաւոր տեղ մը կայծակ մը իջաւ ու մեր հիւրանոցին ջահը դողաց ձեղունի ...ր լարին վրայ:

— Ո՞ւր ես, կը վախնամ, եկուր վա՛ր, ...թէ պիտի մեռնինք, մեռնինք միասին:

Վազեցի վար: Մոռցեր էի թէ կիները երկու բանէ կը վախնան. մուկէն ու կայծակէն:

Կայծակն ու փայլակը կարծես մրցման էին ելած իրարու հետ, կարելի չէր ըսել, թէ ո՞ր մէկ լոյսը ո՛ր մէկ դղրդիւնին կը պատկանէր:

Երեք քառորդ ժամ ետք, յանկարծ որոտն ու դղրդիւնը դադրեցան, դիմացի հարիւր յիսուն ոտք լայնքով պողոտան, որ նաւարկելի գետ էր դարձած, ցամքելու նշաններ ցոյց տալ սկսաւ:

— Նոյ Նահապետին տապան մը շինել յանձնարարող Աստուածն էր այս անձրեւը հրամայողը, — ըսի:

— Աման, գլուխն ուտէ, լեղիս պատռեցաւ...

Դեռ ոչ մութ էր դուրսը, ոչ ալ լոյս. կը նմանէր արարչագործութեան այն պահուն, երբ «ցամաքը զատուած չէր ջուրէն, ոչ ալ՝ լոյսը խաւարէն, ու Տիրոջը Ոգին ջուրերուն վրայ կը սաւառնէր»:

×

Աւելի քան կէս դար առաջ, երբ դեռ մեր հողերուն վրայ կ'ապրէինք ու մեր հացին առատութիւնը մեր դաշտերու բերքէն էր կախուած, տարի մը անձրեւ չեկաւ ու արտերը խանձուիլ սկսան:

Դաշտ իջանք աղօթելու: Մատաղցու գառնուկներ տարինք մեզի հետ՝ զանոնք զոհելով Հայոց անձրեւաբեր սուրբին՝ Սուրբ Եղիայի միջնորդութիւնը խնդրեցինք:

Բարեբախտաբար մեր աղօթքը լսուեցաւ ու, կաթսաներու մէջ եփուող մատաղի հոգին հազիւ երկինք հասած, անձրեւը սկսաւ:

Առաջին կաթիլներուն հետ փոշի բարձրացաւ գետնէն ու հողի բուրումով լեցուեցաւ մեր բերանը:

Ելանք պարեցինք անձրեւին տակ:

— Տո՛ւր Աստուած, տո՛ւր...

Սարէն կաքաւները մեզի պէս երգել սկսան — Սրբավայրը սարի կողին էր — ու արտերը, բոյսերը խնդացին:

×

Ահա մեր քաղաքին մէջ 25 օր է կ'անձրեւէ: Իրաւ է թէ փոթորիկ ու կայծակ չկայ, ջրդոնները չեն յորդիր՝ ու կիները ալ չեն վախնար, բայց ամէն բան թաց է: Խոնաւութիւնը սողացած է տուներէն ներս: Աղը թաց է աղամանին մէջ ու շաքարը՝ իր տեղին. լուցկին ալ՝ դարակին:

Իրաւ է թէ անձրեւի կաթիլները մեծ չեն, ջրդոնները չեն յորդիր, բայց թաց է ամէն բան:

Արդեօք արեւը մեռա՞ւ, մարելու վրա՞յ է...

Թէ ոչ Լուսին երթալնուս համար բարկացած է:

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՄԻՒՆԽԷՆՈՒՄ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

ՄԻՒՆԽԷՆ (Յառաջ). — Միւնխէնի հայ գաղութի աշխատանքները 1969ի առաջին կիսամեակի ընթացքում, — ամառուայ համեմատաբար պակաս գործունեայ՝ արձակուրդի ամիսներով հանդերձ, — ընդհանուր առմամբ կարելի է լաւ համարել: Գաղութիս եռանդուն երիտասարդներից կազմուած վարչութիւնը, որ մեծ զոհաբերութեամբ նորոգել եւ գեղեցկացրել է ակումբի կենտրոնատեղին, անում է իրենից կախուած ամէն ինչ, գաղութիս անդամներին հետաքրքրական դարձնելու համար հանդիպումները: Կենտրոնատեղին բաց է Ուրբաթ, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը: Համարեա խրաքանչիւր շաբաթ օր, մեծերի սովորական հանդիպումից զատ, կէսօրից յետոյ, տեղի է ունենում հանդիպում՝ յատկապէս երեխաների համար:

Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի եւս կազմակերպուել են Վարդանանքի, Ապրիլ 24ի յիշատակին եւ Մայիս 28ի օրուան նուիրուած երեկոներ՝ պատշաճ ծրագրերով: Եղել են մի քանի այցելութիւններ:

Գնահատելի էր Վերապատուելի Ջէյմս Գառնուզեանի այցելութիւնը Միւնխէն, որով մեր հայրենակիցները հնարաւորութիւն ունեցան դիտելու Հայաստանի մասին գերմաներէն լեզուով, շուրջ մէկ ժամ տեւող հնչուն շարժապատկերը, զոր պատրաստել էր ինքը Վերապատուելին իր անձնական միջոցներով, եւ որ պէտք է ծառայի նաեւ գերմաներէն խօսող ժողովուրդներին հայ մշակոյթի եւ պատմութեան հետ ծանօթացնելու գործին: Շարժապատկերում, նկարների հետ զուգընթաց, տրուած էին նաեւ պատմական համառօտ տուեալներ: Զարմանալի է, սակայն, ինչպէս որ նշեցին նաեւ շատ հանդիսատեսներ, որ Վերապատուելի Գառնուզեանը պատմական իրադարձութիւնների շարքում մոռացել էր յիշել նաեւ 1918 Մայիս 28ի յաղթական կարեւորութիւնը:

Միւնխէն այցելեց նաեւ Պրոֆ. Տատրեանը՝ դասախօսելով Հայկական Դատի հարցի շուրջ: Այնուհետեւ երիտասարդ ճարտարապետ Պարոն Արմիկ Հախնազարեանը, դասախօսելով Իրանում գտնուող Ս. Թադէի վանքի ճարտարապետական նշանակութեան մասին՝ ցոյց տալով գունաւոր տիպաներ: Սակայն, կարելի է ասել, որ Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած երեկոն՝ վերջին ամիսների ընթացքում կազմակերպուած հանդէսներից ամէնից խնամուածն էր: Արժէ, ուրեմն, մի քանի խօսք ասել այդ երեկոյի ծրագրի, ինչպէս եւ նրա կազմակերպիչների ու մասնակցողների մասին:

Երեկոն Կոմիտաս վարդապետի երգերին նուիրուած զուտ համերգային բնոյթ ունէր, որին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնն ունեցան Տէր և Տիկին Լուդվիկ Բագիլ: Նախ երաժշտագէտ Պարոն Բագիլը ներկաներին տուեց Կոմիտաս վարդապետի կենսագրականը: Հիմնուելով նրա երաժշտական գործունէութեան եւ արուեստի բացառիկ արժէքի վրայ, ցաւ յայտնեց (մէջբերում ենք նրա խօսքերը), «որ մինչեւ այժմ նկատուած Կոմիտաս վարդապետի երաժշտութեան կատարողական աշխատանքների մէջ, զգալի է բծախնդրութեան եւ խնամքի թերացումը, քանզի դրանք յաճախ չեն կատարւում ըստ բնագրի, ինչպէս օրինակ «Կռունկ»ը, որ մեր մենակատարները բնագրին հաւատարիմ չմնալով, աւելացնում են խաղեր, որի հետեւանքով երգը կորցնում է իր գեղարուեստական արժէքը»: Պարոն Բագիլը այնուհետեւ ասաց. «Անմխիթարական են նաեւ երգչախմբերի կատարումները, որի յանցաւորը խմբավարներն են»: Պարոն Բագիլի ասելով, օրինակ, «Գութան» երգի երաժշտական կառուցուածքը արդէն տալիս է գիւղացու հոգեկան սերտ կապը իր եզների հետ՝ «Ջիդ դո՛ւ, քաշի՛, այ եզը, արա հօ», եւ որ դժբախտաբար մեր խմբավարները այդ մասի տպաւորութիւնը աւելի խոր եւ արտակարգ դարձնելու նպատակով, փոխում են երանգները եւ չափերը ու պատճառ դառնում երգի արժեզրկման: Պարոն Բագիլը իր խօսքի վերջում ցաւ յայտնեց, որ թէեւ ունենք որակեալ երաժիշտներ, սակայն նրանք քիչ են մտահոգուած հայ երաժշտութեամբ:

Պարոն Բագիլից յետոյ ելոյթ ունեցաւ համակրելի երգչուհի Տիկին Ցօլիկ Պուլուզեան - Բագիլը, յաջորդաբար կատարելով Կոմիտաս վարդապետի «Ծիրանի ծառ», «Քելեր ցոլեր», «Կանչէ կռունկ», «Ես սարէն կուգայի», «Ալագեազ», «Խընկի ծառ», «Կուժն առայ», «Կաքաւի երգ», «Ջինար ես», «Տըլէ եաման», «Մոկաց Միրզա», «Անտունի» եւ «Կռունկ» երգերը, խլելով բուռն ծափահարութիւններ: Երեկոն անցաւ յաջող, տպաւորութիւն թողնելով ներկաների վրայ:

Այս կապակցութեամբ, առիթը օգտագործելով, արժէր մի քանի կարճ տեղեկութիւններով ծանօթացնել, շնորհալի երաժիշտ զոյգը, որ յաջողութիւններ է արձանագրել նաեւ գերմանական միջավայրում:

Կոլորատուր - սոպրանօ Տիկին Ցօլիկ Պուլուզեան - Բագիլը, իր երաժշտական կրթութիւնը ստացել է նախ Թեհրանում եւ ապա Հռոմում ու Միւնխէնում: Վերջերս Տիկինը գերմանացի անուանի դաշնակահարուհի Էլիզաբէթ Ֆոն Մալզէնի ընկերակցութեամբ պատրաստել է սկաւառակ, որ պարունակում է Կոմիտասի 9 երգերը: Տիկինը անցեալ տարի գտնուեց Հայաստանում եւ ելոյթ ունեցաւ Երեւանի ռադիոյից, Եւրոպայի Հայերի համար տրուող կիրակնօրեայ հաղորդման մէջ, երգելով իր ամուսնու ստեղծագործութիւններից: Պարոն Լուդվիկ Բագիլը երաժշտական կրթութիւն ստանալու համար, Իրանից Հռոմ է մեկնել դեռ շատ պատանի հասակում եւ աւարտել Հռոմի «Սանդա Չեչիլիա» երաժշտական բարձրագոյն դպրոցը: Ունի մի քանի ստեղծագործութիւններ, այդ թւում եւ լարաւոր քառեակի համար տրուած՝ «Անիի եկեղեցիները», որ արդէն նուագել է Գերմանիոյ մէջ 1968 թուին:

Տէր եւ Տիկին Բագիլ Օգոստոսին մեկնեցին Իտալիա, մասնակցելու Լուկկա քաղաքում կայանալիք սենեկային երաժշտութեան ամառնային փառատօնին:

Յաջողութիւն մաղթելով այս շնորհալի երիտասարդ երաժիշտ ամուսիններին, ցանկանում ենք նորանոր նուաճումներ:

ԱԼԻՍ ՄԱՐՈՒԽԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (569)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Կաւռօշ, որ այս տեսարանին մինչեւ վերջը ներկայ գտնուած եւ լռելեան գլուխը շարժելով հաւնած էր ամէն բան, Ժավէրին մօտեցաւ եւ ըսաւ անոր :

— Մուկը բռնեց կատուն :

Այս ամէնը այնքան շտապով ի գործ դրուած էր որ երբ կապելային մէջ ամէն մարդ նշմարեց իրողութիւնը, արդէն եղած կատարուած էր այն: Ժավէր ամենեւին աղաղակ մը հանած չէր : Գուրֆէյրագ, Պօսիւէ, Ժօլի, Գոմպըֆէր եւ պատանէշներուն մէջ ցրուած մարդերը Ժավէրը ցիցին կապուած տեսնելով վազեցին եկան :

Ժավէր որ կռնակը ցիցին տուած եւ ամէն կողմը չուաններով կապուած ըլլալով չէր կրնար շարժում մը ընել, վեր կ'ընէր գլուխը երբեք չստող մարդու մը հանդարտութեամբը :

— Լրտես մըն է ան, ըսաւ Անժօլրա :

Եւ դէպի Ժավէր դառնալով :

— Պատնէշը առնուելէ երկու բոպէ առաջ հրացանի պիտի բռնուիս :

Ժավէր իր ամէնէն խրոխտ ձայնովը պատասխանեց :

— Ինչո՞ւ հիմակ անմիջապէս չէք բռներ :

— Վառօդը կը խնայենք :

— Ապա ուրեմն դանակ մը զարկէք, լմնցուցէք :

— Լրտե՛ս, ըսաւ գեղանին Անժօլրա, մենք դատաւոր ենք եւ չէ թէ մարդասպան :

Յետոյ Կաւռօշը կանչեց :

— Դուն, գնա՛ գործդ տես : Ըրէ՛ ինչ որ ըսի քեզ :

— Ահա կ'երթամ պոռաց Կաւռօշ :

Եւ մեկնելու միջոցին կանգ առնելով ըսաւ :

— Աղէկ միտքս եկաւ, հրացան մը տալու էք ինծի հա՛:

Եւ շարունակեց —

— Ձեզ կը թողում սրնգահարը, բայց սրինգը ես կ'ուզեմ :

Ստամբակը յարդական բարեւ մը տուաւ եւ զուարթօրէն դուրս ելաւ մեծ պատնէշին բաց ձգուած անցքէն:

ԳԼՈՒԽ ԽԲ.

ԴՐՕՇԱԿԸ.— ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐ

Տակաւին ոչինչ կուգար պատնէշը երբ Սէն Մէրիի ժամացոյցը տասը զարկած էր: Անժօլրա եւ Գոմպըֆէր՝ գարապինա ի ձեռին զացեր նստեր էին մեծ պատնէշին նեղ անցքին քով : Զէին խօսեր, այլ ուշ կը գնէին՝ ջանալով լսել ամէնէն խորին եւ ամէնէն հեռաւոր քայլի դփտուքը:

Այս սոսկալի հանդարտութեան միջոցին յանկարծ ձայն մը, որոշ, երիտասարդական եւ զուարթ ձայն մը ելաւ որ կարծես թէ Սէն Տընիի փողոցէն կուգար եւ սկսաւ «Պայծառ լուսնին» ըսուած ժողովրդային հին եղանակին վրայ որոշապէս երգել յետագայ բանահիւսութիւնը որ աքաղաքի ձայնին նման տեսակ մը աղաղակով կը վերջանար .

Քիթն իմ թափէ արցունքներ ,
Ո՛ բարեկամ իմ Պիժօ .
Տո՛ւր ինձ փոխ քու զինուորներ ,
Կ'ուզեմ ըսել բան մ'անոնց :

Հաւը կապոյտ մի թիկնոց
Ունի, գլուխն ալ շաքօ .
Ահաւասիկ արուարձան ,
Քօքօրիքօ՛ , քօրիքօ՛ :

Անժօլրա եւ Գոմպըֆէր իրարու ձեռք սեղմեցին :

— Կաւռօշն է, ըսաւ Անժօլրա :

— Ձայն կուտար մեզի, ըսաւ Գոմպըֆէր :

Ճեպընթաց արշաւանք մը ամայի փողոցը վրդովեց . լարախաղացէ մը աւելի դիւրաշարժ անձի մը հանրակառքին վըրայէն մագլցիլը տեսնուեցաւ . Կաւռօշն էր ան որ պատնէշին մէջ ցատկեց բոլորովին շնչասպառ եւ ըսաւ .

— Հրացանս : Ահա կուգան :

Ելեքտրական սարսուռ մը տարածուեցաւ բոլոր պատնէշին մէջ, եւ հրացանները փնտռող ձեռքերուն շարժումը լըսուեցաւ :

— Գարապինա կ'ուզես, ըսաւ ստամբակին Անժօլրա :

— Մեծ հրացանը կ'ուզեմ, պատասխանեց Կաւռօշ :

Եւ Ժավէրին հրացանը առաւ :

Ապստամբներու պահնորդներուն երկուքը ետ քաշուելով պատնէշը վերադարձեր էին գրեթէ միեւնոյն միջոցին ուր Կաւռօշ վերադարձած էր: Եկողներն էին փողոցին ծայրին պահնորդը եւ Բըթիթ Թրիւանտըրի պահնորդը :

ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Պօմոնի Ս. Գր. Լ. եկեղեցւոյ մէջ

Կիրակի, 14 Սեպտ. 1969ին, Խաչվերացի տօնին, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Պօմոնի Ս. Գր. Լս. եկեղեցւոյ մէջ, եւ յաւարտ պատարագի, ինչպէս անցեալ տարի, աւանդական մատաղօրհնութիւն կը կատարուի: Կը պատարագէ, քարոզէ եւ մատաղի օրհնութիւնը կը կատարէ Թեմիս առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՐԹՌԵԱՆ

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10ին, քարոզ՝ ժամը 11,15ին, մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 12ին:

Բոլոր անոնք որոնք ուխտ ունին Ս. Խաչին եւ կը փափաքին մասնակցութիւն բերել մատաղին՝ որեւէ ձեւի նուիրատուութեամբ, թող հաճին դիմել Թաղականութեանս կամ Առաջնորդարանի Օժանդակ Տիկնանց Միութեան, 372 Շըմէն տը Սէն ժիւլիէն:

× Մատաղի պատրաստութիւնը ստանձնած են Առաջնորդարանի Օժանդակ Տիկինները:

× Ամէն Հայ որ ուխտ մը ունի եւ կը փափաքի իր աղնիւ մասնակցութիւնը բերել մատաղին՝ ոչխար մը կամ այլ նուիրատուութեամբ՝ թող հաճի արձանագրել տալ Պր. Գրիգոր Թիւթիւնճեանին՝ եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

×

Տիկին Ժանին Թերզիպաշեան կը նուիրէ ոչխար մը իր ուխտին կատարման առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պոլսէն Տիկ. Ֆրանսուհի Պըչաքճեան, կը փնտռէ՝ Անգարայի Սիվրի Հիսար գիւղը ծնած Յակոբ Կէտիքեանը, մօրը անունը Կիւլիւմիա: Կը կարծուի որ երկար ատեն է կ'ապրի Մարսէյլի մէջ կամ հըջակայքը:

×

Լենինականէն Սաֆարեան Վահան Խորէնի՝ կը փնտռէ իր եղբայրը Սաֆարեան Վարդան Խորէնի, որ Բ. աշխարհամարտին գերի ինկած ու յետոյ Մարսէյլ փոխադրուած է:

×

Երեւանէն Խաչատուրեան Սերեոժա Ներսէ կը փնտռէ իր աւագ եղբայրը Անդրանիկ Խաչատուրեան Արշակի, ծնած 1915ին Լեռնային Ղարաբաղի Մարդակերտի շրջանի Ջանեարաշ գիւղի մէջ: Լեզուի եւ գրականութեան ուսուցիչ եղած է:

×

1937ին Լենինական ծնած Լենա (Ժիրօ) Վարդանեան (ծնեալ Սարգսեան) կը փնտռէ հայրը, որ կը կարծուի ըլլալ Ֆրանսայի Վալանս քաղաքը եւ կ'աշխատի չաքարի գործարան:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի անմիջապէս իմացնել Մարսէյլի Մայր Եկեղեցիի քարտուղարութեան՝

Eglise Arménienne
339, Ave. du Prado - 13, Marseille (8e)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927-01-72:

ԺԸՆԵՒԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՕԾՈՒՄԸ

14 Սեպտեմբեր 1969, Կիրակի, Ս. Պատարագէն յետոյ կազմակերպուած է մասնաւոր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն համար: Իսկ նոյն երեկոյեան դարձեալ ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար: Ճաշագինն է իւրաքանչիւր անձի համար 35 զուիցերական ֆրանք: Մասնակցիլ փափաքողները այժմէն կրնան արձանագրուիլ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 3: (15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ 8րդ: Հեռ. 359-67-03):

ԴԻՒԱՆ

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise. Paris (9e)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9,30ին Հեռատեսիլի Ա. կայանէն Ժերար Սթեֆանէսքօյի հաղորդումը՝ Ֆրանսայի Հայերը (Դ. Մաս):

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8,30ին, Քաֆէ Ալզասի սրահը: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են: Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դաստիարակութեան:

Տանօթութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ:

73, Ավ. Հանրի Պարպիւս,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէս:
Հեռաձայն՝ 985 – 01 – 79
(Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նոռէն):

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին:

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համազգային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները:

Ծնողներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ:

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մօտէրն) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան):

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւն առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով: Հեռ. 027-18-28

POUR TOUS SERVICES
ASSISTANCE PASSAGERS,
EMBARQUEMENT
DEBARQUEMENT
A
Marseille

ՄԱՐՍԷՅԼ հասնող կամ Մարսէյլէն մեկնող ճամբորդներու բոլոր օժանդակութեանց համար նաեւ.— Տոմսերու գնումի եւ վերապահումի, անհատ կամ խումբ

Pour Réservation et Billets
groupes et individuels
Toutes destinations y compris
L'ÀRMENIE

par Mer — par Air et en voyage organisé

Contactez

Jacques CHELELEKIAN

Lundi, Mercredi, Vendredi
de midi à 14 heures
MARSEILLE 48-26-26

ԵՂԱՆԱԿԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.— ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10էն 25

Երդուդարձ օդանաւով.— Ճաշ Մոսկուայի մէջ — գին 2250 ֆրանք:

ԱՌԱՏՕՏՈՒՆ ՓԱՐԻԶ — **ԵՐՈՅԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ**

Բ.— 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԷՆ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — ԵՐԴՈՒԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետ Վազգէն Ա.ի ծննդեան 60ամեակի եւ Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 100ամեակին առիթներով

2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ, 15 ԼՐԻՒ ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս խումբերուն մաս կազմող բոլոր զբօսաշրջիկները պիտի իջեւանին «ԱՐՄԵՆԻԱ» հիւրանոցին մէջ: Գին 2250 ֆրանք:

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS, 22 Rue du 4-Septemble, Paris — Tél.: 742-77-40

ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15 – 18:

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝ 11, Rue du Bassin - Saint-Julien

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՊԱԼԵԱՆԻ՝ 154, Rue Barabanne — Tél. 60.01.11

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ – ՏԷՍԻՆԻ մէջ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Ֆրանքի արժեզրկման հետեւանքով նախապէս յայտարարուած գիներուն վրայ հարկադրուած ենք կատարել 250 ֆրանքի յաւելում մը, այսինքն՝ 2250 ֆրանք, փոխանակ 2000ի:

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc.

Դիմեցէք
« ՅԱՌԱՋ » ի
32, Rue de Trévise
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ 50 ֆ.

Արտասահման Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

JEUDI 4 SEPTEMBRE 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11604

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.604

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾԷՆ ԵՏՔ

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՓԻՏԻ ՊԱՀՈՒԻՆ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՀԵՏ

Արդէն վեց պետութիւններ ճանչցած են Լիբիոյ Հանրապետութիւնը: Ասոնք են՝ Արաբ Մ. Հանրապետութիւն, Սուտան, Իրաք, Սուրիա, Հարաւային Եմէն եւ Արեւելեան Գերմանիա: Նոր ղեկավարներու յայտարարութիւնները որոշ լուսաբանութիւններ բերած են կացութեան վրայ — «Զարմացանք, կ'ըսեն, այդ դիւրութենէն որով իշխանութիւնը ձեռք առինք: Մեր ծրագիրներուն մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտանք կարգապահութեան ուժերու զօրութեան: Այն գաղտնապահութիւնը որով մեր ծրագիրները պատրաստուեցան եւ իրենց կատարեալ յաջողութիւնը թոյլ տուին որ խաղի բերենք կարգի ուժերը եւ ձերբակալենք բարձրաստիճան սպաները»:

Ամէն պարագայի մէջ, նոր ղեկավարները ճշդեցին նաեւ թէ նոյն յարաբերութիւնները կը պահեն արեւմտեան պետութեանց հետ, որոնց պիտի շարունակեն քարիւղ ծախել, արդէն լաւագոյն յաճախորդներն են:

Միւս կողմէ Իտրիս Թագաւորը Յունաստան գացած է իր կնոջ եւ աղջկան հետ: Թագաւորը ոչ մէկ յարաբերութիւն ունեցած է պահել մամուլի թղթակիցներուն հետ:

Աթէնքէն հասած լուրերու համաձայն Իտրիս Թագաւորը, ուրբաթ օրուընէ արդէն մօտ 30 սենեակ վերապահել տուած էր Կալիճի պանդոկը Կամենա Ջերմուկը:

Միացեալ Ազգերու ընդհ. քարտուղարը ըսած որ Լիբիա պիտի երթար, ուր հրաւիրուած էր, որոշեց հրաժարիլ այդ այցելութենէն, վարչակարգի փոփոխութեան պատճառով:

«ՏԻՒՊՉԷՔ ՊԷՏՔ ՉԷ ՎՌՆՏՈՒԻ»

Տիւպչէքի դէմ պայքարը այլեւս կը հասնի իր գագաթնակէտին եւ բացէ ի բաց կեդր. Կոմիտէի մէկ անդամն ալ չի վարանիր ըսելու թէ Տիւպչէք պէտք է վռնտուի իր տեղէն «չեմ հասկնար, կ'ըսէ ննթական, թէ ի՞նչպէս Ալեքսանդր Տիւպչէք պատասխանատու պաշտօն մը կը պահէ, ոչ ալ ինչպէս ուրիշներ իր ետին կը պահուըտին եւ կը փորձեն անոր վրայ թողուլ բոլոր պատասխանատուութիւնները իրենք զիրենք իբրեւ անբիծ ներկայացնելով»:

Առջի օր կեդր. Կոմիտէի Պրեզիտիոմը նիստ գումարած է եւ այս առթիւ հրապարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ «Պրեզիտիոմը վճռած է կարգ մը կազմակերպական եւ անձնական հարցերու մասին»: Կարգ մը դէտերու համաձայն այս յայտարարութիւնը կրնայ ենթադրել տալ թէ մի ղեկավարները ոդեկոչած են Ձմըռկովսկիի եւ Տիւպչէքի պաշտօնազրկման հարցերը: Կ'ըսուի նաեւ թէ նման որոշումներ տալու համար, հաւանաբար օգտագործուի նախագահ Զվոպոտայի բացակայութիւնը (ներկայս Լեհաստան է):

✕ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Մորիս Շուման ձեռք առած է Ֆրանսայի ղեկավար ժորժ Փէնչընիէի թղթածրարը: Ծանօթ է որ Էռ. Թէ. Էլ.ի աշխատակիցը ձերբակալուած է Փրակա, Օգոստ. 21ի դէպքերուն առթիւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԻՕ ՏԷ ԵԱՆԵՐՈՅԻ մէջ երրեակ ղեկավարութիւնը սկսած է կազմակերպուիլ, ինչ կ'ըսուի թէ նախագահ Քոսթա է

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՍԼԱՄԸ

500 ՄԻԼԻՈՆ ԵՆ, ՄԻԱՑԱԾ՝ ԿՐՕՆՔՈՎ, ՊԱՌԱԿՏՈՒԱԾ՝ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳԵՏՆԻ ՎՐԱՅ

Վերջերս Արաբական Լիկայի Արտաքին նախարարները իրենց ժողովին մէջ համաձայնեցան որ փոխանակ արաբական վեհաժողովի մը՝ գումարուի իսլամական վեհաժողով մը:

Այս առթիւ Ժուռնալ տիւ Տիմանշը կը ներկայացնէ Իսլամը.—

Ամէն օր 500 միլիոն մահմետական կ'երկրպագեն, դէպի Մեքքէ, պահ մը մոռնալով ինչ որ կը բաժնէ զիրենք, յիշելու համար միայն ինչ որ կը միացնէ:

Այս մարդոց ուղղուած է, տարբեր վարչակարգերու տակ ապրող, ճիհատի (Ս. պատերազմ) հրաւէրը, Իսրայէլի դէմ: Հրաւէրը, ուրեմն ուղղուած է ոչ միայն Արաբական Լիկայի 14 անդամ պետութեանց, այլեւ ոչ-արաբ, բայց իսլամական պետութեանց, տեսնենք թէ ո՞րոնք են այս երկիրները.—

ՓԱՔԻՍՏԱՆ

Բնակչութիւն 102 միլիոն, մահմետական՝ 88 միլիոն, քնտուիսթ՝ 9 միլիոն: Երկիրը պաշտօնապէս հակահամայնավար է, զոնէ իր մահմետական ղեկավարներով, բայց եւ այնպէս լաւ յարաբերութիւններ կը վարէ Չինաստանի հետ:

ԻՆՏՈՆԵԶԻԱ

Բնակչութիւն՝ 115 միլիոն: Մահմետական՝ 87 միլիոն:

Երկիրը կը կառավարուի զօրավար Սուհարթոյի կողմէ, աջակցութեամբ իսլամական շարժումներու եւ կուսակցութիւններու, որոնք բախտորոշ դեր խաղացին 1965–1966ի հակահամայնավարական արիւնալի դէպքերու ընթացքին, եւ համայնավարական շարժումներու ջնջումին մէջ:

ՆԻԺԵՐԻԱ

Բնակչութիւն՝ 61 միլիոն: Մահմետական՝ 30 միլիոն:

Պիաֆրայի շրջանը, որ երկու տարիէ ի վեր կը պայքարի կեդրոնական կառավարութեան դէմ, մեծամասնութեամբ բնակուած է քրիստոնեաներով եւ ոգեպաշտներով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Բնակչութիւն՝ 30 միլիոն: Մահմետական՝ 29,5 միլիոն:

Մոլի արեւմտասէր, Թրքական Հանրապետութիւնը վերջերս թատերավայր դարձաւ իսլամական շարժումներու վերակենդանացման մը, որոնք լռութեան մատնուած էին Մուսթաֆա Քեմալի կողմէ, երկու պատերազմներու ժամանակամիջոցին:

ԻՐԱՆ

Բնակչութիւն՝ 25 միլիոն: Մահմետական՝ 24,9 միլիոն:

Իրանի Շահը, յաճախ բախումներ ունեցած է մահմետական պարագլուխներու (Շիի աղանդէն) որոնք կ'ընդդիմանային իր արդիականացման ջանքերուն:

ԵԳԻՊՏՈՍ

Բնակչութիւն՝ 30 միլիոն: Մահմետական՝ 23 միլիոն:

Ղպտի եւ ուղղափառ քրիստոնեաները կը կազմեն ընդհանուր բնակչութեան հարիւրին 8 տոկոսը: Եգիպտոս մաս կը կազմէ «յառաջդիմական» կոչուած երկիրներու, բայց երբեք մահմետականութեան հակառակ դիրք չէ բռնած կրօնական գետնի վրայ:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ

Բնակչութիւն՝ 15 միլիոն: Մահմետական՝ 15 միլիոն:

Այս միապետութիւնը կը փորձէ զօրծադրել չէզոք քաղաքականութիւն մը Միացեալ Նահանգներու եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ:

ՄԱՐՈՔ

Բնակչութիւն՝ 14 միլիոն: Մահմետական՝ 13 միլիոն: Հասան Բ.՝ Թագաւորը մեղմացնող դեր մը կը խաղայ Արաբական Լիկայէն ներս, ընդդէմ «յեղափոխականներու» խմբակին:

ԱԼԺԵՐԻԱ

Բնակչութիւն՝ 12 միլիոն: Մահմետական 11,6 միլիոն:

Այս երկիրը առհւրան է արաբ յառաջդիմականներու խմբակին, բայց մահմետականութիւնը հոն կը պահէ տակաւին իր ամբողջ ազդեցութիւնը:

ՍՈՒՏԱՆ

Բնակչութիւն՝ 13 միլիոն: Մահմետական՝ 8էն 9 միլիոն:

Կառավարութիւնը, որ ընկերվարական դիմագիծ առած է, պէտք է դիմագրէ հարաւի 4 միլիոն քրիստոնեայ եւ ոգեպաշտ սեւամորթներու ըմբոստութեան:

ՍԷՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐԱԲԻԱ

Բնակչութիւն՝ 6,5 միլիոն: Մահմետական՝ 6,5 միլիոն:

Ֆայսալ Թագաւորը «պաշտպանն» է մահմետականութեան Սուրբ վայրերուն, որոնց կարգին Մեքքէն եւ Երուսաղէմի Ալ-Աքսա մզկիթը: Այս միապետութիւնը, մահմետական երկիրներու միակն է, ուր իսլամութեան հրահանգները եւ արգելքները կը գործադրուին մեծ խստութեամբ:

ԻՐԱՔ

Բնակչութիւն՝ 8 միլիոն: Մահմետական՝ 6,5 միլիոն:

Այս երկիրը ներկայիս կը ղեկավարուի Պաաս ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ եւ կը պայքարի քիւրտ ցեղախումբերու ըմբոստութեան դէմ, հիւսիսային շրջաններու մէջ: Քիւրտերն ալ մահմետական են:

ԵՄԷՆ

Բնակչութիւն՝ 4 միլիոն: Մահմետական՝ 4 միլիոն:

Հանրապետական կառավարութիւնը, երկար տարիներ կազմակերպեց ներքին պատերազմ մը միապետականներու դէմ, որոնց կ'օժանդակէր Սէուտական Արաբիան:

ՄԱԼԵԶԻԱ

Բնակչութիւն՝ 9 միլիոն: Մահմետական՝ 5 միլիոն:

Ցեղային եւ կրօնական բնոյթ ունեցող միջադէպեր ծագեցան մալեզեան, մահմետական եւ չինացի փոքրամասնութեան միջեւ:

ՍՈՒՐԻԱ

Բնակչութիւն՝ 5,4 միլիոն: Մահմետական՝ 4,6 միլիոն:

Արաբական երկիրներու ամէնէն «յեղափոխականն» է. սակայն Պաաս ընկերվարական կուսակցութիւնը հակակրօնական փոփոխականի փորձ մը ըրած եւ, ներկայիս հաշտ կ'ապրի իսլամ կրօնքին հետ:

ԹՈՒՆՈՒԶ

Բնակչութիւն՝ 4,4 միլիոն: Մահմետական՝ 4 միլիոն:

Արեւմտասէր Հապիպ Պուրկիպա, միակ արաբ կառավարութեան մը պետն է, որ յանդգնած է ձեռնարկել իր երկրին մէջ աշխարհականացումի փորձի մը, որուն դէմ բուռն դիմադրութիւններ ցոյց տրուեցան:

ՄԱԼԻ

Բնակչութիւն՝ 4,7 միլիոն: Մահմետական՝ 2,7 միլիոն:

Հոն կ'ապրին 2 միլիոն քրիստոնեաներ եւ ոգեպաշտներ: Մալիցիները դիւանագիտական յարաբերութիւններ կը մշակեն Իսրայէլի հետ:

ՍԵՆԵԿԱԼ

Բնակչութիւն՝ 3,5 միլիոն: Մահմետական՝ 2,5 միլիոն:

Նախագահ Սէնկոր միշտ մերժած է միանալ արաբական կողմին:

ՍՈՄԱԼԻ

Բնակչութիւն՝ 2,5 միլիոն: Մահմետական՝ 2,4 միլիոն:

Այս Դաշնակցային Հանրապետութիւնը եղած է առաջինը պահանջելու որ ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդը ժողով գումարէ Ալ-Աքսայի հրկիզումէն անմիջապէս յետոյ:

ԿԻՆԷ

Բնակչութիւն՝ 3,7 միլիոն: Մահմետական 2 միլիոն:

Վարչակարգը մարքսիստ հակում ունի եւ սակայն ոչ մէկ բախումի տեղի տուած է իսլամական կրօնքի հետ:

ՅՈՐԴԱՆԱՆ

Բնակչութիւն՝ 2 միլիոն: Մահմետական՝ 1,6 միլիոն:

Քրիստոնեայ փոքրամասնութիւն մը գոյութիւն ունի: Հիւսէյն Թագաւորը գործի լծեց պետեւի ցեղախումբերը դիմադրելու համար Պաղեստինցի ձախակողմեան փէտայիներուն:

ԼԻԲԱՆԱՆ

Բնակչութիւն՝ 2,4 միլիոն:

Հազուագիւտ երկիրներէն է ուր քրիստոնեայ եւ մահմետական կրօնքները կէս առ կէս կը բաժնեն բնակչութիւնը: Զափաւորական վարչակարգ մը կը փորձէ փափուկ հաւասարակշռութիւն մը պահել երկու համայնքներուն միջեւ: Սակայն Լիբանանի Արաբական Լիկայի անդամ ըլլալը զայն կը դասէ մահմետական երկիրներու շարքին:

ԼԻԲԻԱ

Բնակչութիւն՝ 1,7 միլիոն: Մահմետական՝ 1,2 միլիոն:

Երէկ՝ պահպանողական միապետութիւն ամբողջովին յարած իսլամութեան, այսօր՝ պետական հարուածէ մը ետք, դարձած է «Ընկերվարական Հանրապետութիւն»:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԵՄԷՆ

Բնակչութիւն՝ 1,2 միլիոն: Մահմետական՝ 1,2 միլիոն:

Ժողովրդային Հանրապետութիւն մըն է, կազմուած Ադէնի եւ քանի մը ուրիշ արաբական էմիրաներու մասնակցութեամբ, Անգլիացիներուն մեկնումէն յետոյ:

ՄԱՒՐԻՏԱՆԻԱ

Բնակչութիւն՝ 1,1 միլիոն: Մահմետական՝ 800.000:

Այս երկրին մէջ, որ նոր անկախութիւն ստացաւ, իսլամական կրօնքը կը պահէ իր ամբողջ զօրութիւնը:

ՔՈՒԷՅԹ

Բնակչութիւն՝ 0,5 միլիոն: Մահմետական՝ 0,5 միլիոն:

Այս փոքրիկ միապետութիւնը անհունօրէն հարուստ (քարիւղ), իր նիւթական աջակցութիւնը կը բերէ արաբական հարցին:

Սիւլվայի վիճակը կը բարելաւուի:

ՀՕ ՇԻ ՄԻՆՀԻ առողջական վիճակը շատ ծանր կը նկատուէր չորեքշաբթի օր եւ քանի մը վայրկեանը անգամ մը Հանոյի ձայնասփիւռը հաղորդագրութիւններ կը սփռէր: Հաւանաբար այս է պատճառը որ Փարիզի վիէթնամեան ժողովին, Հիւսիսային Վիէթնամի պատուիրակութեան պարագլուխը աւելի գիջողական դիրք բռնած է եւ յայտարարած թէ ամերիկեան զօրքերու մաս առ մաս պարպումը կրնայ փոխել կացութիւնը: Ծանօթ է Հօ Շի Մինհի մեծ ազդեցութիւնը տարիներէ ի վեր: Կատաղի Ֆրանսատեաց, այսօր 79 տարեկան, Հօ Շի Մինհ գլխաւոր գլուխներէն է չինական համայնավարութեան եւ մեծ է եղած իր դերը՝ Հնդկաչինէն Վիէթնամ:

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ՍՈՒՐԲ, ՍՈՒՐԲ

—o—

Բ.

Վանքի պարիսպների մօտ սպասում էին։ Գիւղացիները ձի էին բերել, եւ ձին սեւ էր, բոլորովին սեւ։ Միայն մի պահ վարանեց, չուզեց հեծնել, բայց յետոյ հաւաքեց սքեմի փէշերը, տեղաւորուեց թամբի վրայ եւ հարցրեց.

— Կնո՞ւնք է։

— Կնունք է, Հայր սուրբ։ Տղայ զաւակ ծնուեց։ Անունը քո պատուէրով Սողոմոն դրեցինք, ով գիտէ, բան է, կը յիշես, ասել էիր, որ թէ տղայ ծնուի անունը Սողոմոն դնենք, բան է՝ Թագուհի։ Այդպէս էլ արեցինք։ Հիմա կնունք է։

— Հայր սուրբ, Սողոմոնը սո՞ւրբ էր, թէ նահատակ — հարցրեց մի ուրիշ գիւղացի, որ Կոմիտասի ձիու սանձն էր բռնել։

Հիմա երբ ասացին, որ ինքը խոստացել է կնքահայր լինել, Կոմիտասը մտաբերեց։

Անցեալ տարուայ գարնանն էր։ Մայր տաճարի գմբէթի տակ արեւի փոշին էր կայծկլտում, թւում էր լոյսը դիպել է պատին, ճեղքել է պատն ու լուսամուտ է բացել։ Ինքը կանգնած էր դատարկ տաճարում եւ սպասում էր։ Ուր որ է պիտի ժողովուեն հաւատացեալները։ Յետոյ մէկը անպայման պիտի կանգնէր նեղ պատուհանից թափուող արեւի տակ, անպայման պիտի կանգնէր։ Եւ նա իր մօր նման պիտի լինէր՝ ջահէլ, գեղեցիկ ու գրկում փոքրիկ մի տղայ, որ իր որբ մանկութիւնն էր լինելու։ Այն ժամանակ նա այդպէս էր մտածում ու սպասցում էր, երբ ոտնաձայներ լսուեցին։ Սկզբում դըլխաշորով պառաւներ սեւին տուին դրան լուսաւոր բացուածքում։ Նրանք ներս եկան, շարուեցին եկեղեցու պատի տակ, ուր խաւար եւ խնկի բոյր կար։ Պառաւների շշուկը թեթեւ խշշոցով տարածուեց տաճարում, ասես աշնան տերեւներ էին իրար զարնւում մէկիկ–մէկիկ ընկնելուց առաջ։ Յետոյ եկան ծերեր, որ գլխաբաց էին։ Նրանց ճերմակ մազերը կաւճանկար սրբերի պատրանք էին ստեղծում։ Ծերերը նոյնպէս անշարժացան պատերի տակ, որ յետոյ, երբ սկսուի պատարագը, պատանիների հետ ձեռք ձեռքի, լոյսի փոշի դարձած, կայծկլտան, դողդղան գմբէթի խորքում ու համբարձուեն, գընան, բնակութիւն հաստատեն Երուսաղէմում քաղաքն վերին, ուր Ենովք եւ Եղիա կան ծերացեալ, աղաւնակերպ։ Ամէն ինչ խորհրդաւոր մշուշով էր շաղախուած եւ ինքն այն ժամանակ սպասում էր, որ ուր որ է լոյսի տակ կը կանգնի մի ջահէլ մայր, որդուն գրկած։ Միշտ այդպէս էր եղել, ու այդպէս պիտի լինէր, զաւակի ձեռքը բռնած մայրը պիտի կանգնէր լոյսի տակ, քանի որ ինքը կոյր հօրաքրոջ՝ Գիւլինէի հետ իրենց քաղաքի Քէօթահիայի Վերին Թաղի Սուրբ Թորոսի եկեղեցում կանգնում էր լոյսի տակ եւ փորձում էր արեւի շողքը բռնել, հօրաքոյրը թեթեւակի խփում էր ձեռքին ու մրմնջում.

— Սողոմո՛ն, լոյսը չեն բռնի։

Այն ժամանակ ինքը զարմանում էր, թէ ո՞րտեղից հօրաքոյրը գիտէ, որ լոյսը չի բռնուի, եւ կամ ի՞նչպէս է նա գլխի ընկնում, թէ ինքը փորձում է արեւի շողքը փակել ափի մէջ։ Ու հարցնում էր.

— Հօրաքոյր, ո՞րտեղից գիտես, որ լոյսը չի բռնուի։

Հօրաքոյրը ժպտում էր, եւ արեւը, որ իրենց եկեղեցու գմբէթից էր ընկնում ներս, լցւում էր նրա լուսաքամ աչքերի մէջ։ Թւում էր, թէ նրանք տեսնում են, եւ տեսնում են աւելի, քան ինքն ու բոլոր տեսնողները։

— Որդի՛, լոյսը բխում, ճառագում է, լոյսը քեզնից է գնում եւ ոչ թէ քո մէջ է մնում։ Իսկ թէ ի՞նչպէս գիտեմ, յայտնի բան է, երազներումս տեսել եմ դաշտեր, սարեր, տներ, քեզ, հօրդ, մօրդ, բոլորին, եւ ամէն ինչ լոյսով էր ողողուած, շատ, շատ, լոյսով։

Այն ժամանակ ինքը զարմանում էր, որ հօրաքոյրը երազներում տեսնում է դաշտեր, լեռներ, իրեն, հօրը, մօրը եւ այս ամէնը լոյսով ողողուած լինում։

Մէկ տարի առաջ արեւը Մայր տաճարի պատուհանից թափւում էր ներս ու արեւի տակ կանգնած էր մի յղի կին։ Նրա աչքերը կիսախուփ էին եւ նա պատարագ էր լսում ու լաց լինում։ Ո՞ւմ համար էր ողբում այս ջահէլ, դեռ վիշտ չտեսած գեղջուկ հարսը, իր զաւակի՞, որ պիտի ծնուէր ու տառապէր, տանջուէր այս աշխարհում... Ջահէլ էր հարսը, եւ ինքը Կոմիտասը մտքում պահպանիչ կարդաց նրա եւ ծնունելիք զաւակի համար, իսկ երբ պատարագն աւարտուեց, բակ ելաւ, մօտեցաւ ու ասաց. «Հարսուկ, երբ տղայ զաւակ ծնուի, անունը Սողոմոն կը դնէք, իսկ թէ աղջիկ՝ Թագուհի»։ Յետոյ խնդրեց, որ կնունքն իրեն կանչեն, ասաց՝ կնքահայր է ուզում լինել։

Չէ, չէին մոռացել, տղայ էր ծնուել, ու անունը Սողոմոն էին դրել, հիմա եկել տեսնում էին եւ սեւ ձի էին բերել։

— Վարդապե՛տ, Սողոմոնը սո՞ւրբ էր, թէ նահատակ։

Երբեւի հայրն էր հարցնողը, եւ ինքը անձայն պատասխանեց։

Սողոմոնը ոչ սուրբ էր, ոչ նահատակ, որբ էր, մի որբ մանուկ, ձայնեղ տղայ Քէօթահիա քաղաքից։ Նա մօրը չտեսաւ, իսկ հօրը հազիւ էր յիշում։ Յիշում էր Սուրբ Թորոսի եկեղեցում գլուխը ետ գցած, ինքնամոռաց երգելիս։ Ու երբ բոլորովին որբացաւ, կոյր հօրաքրոջ՝ Գիւլինէի հետ ապրեց, նրա հետ գնաց Վերին Թաղի եկեղեցին եւ աղօթեց ու երգեց վաղամեռիկ մօր ու հօր նման։ Նկեղեցուց տուն դառնալիս նա հօրաքրոջ նըման փակում էր աչքերը, կոյր ձեւանում եւ մրմնջում. «Սուրբ Աստուածածին, որբերին պահապան եղիր, մեր աշխարհին խաղաղութիւն տուր եւ լոյս, անսահման լոյս»։ Բարեպաշտ հօրաքոյրը միշտ էլ աղօթքներով էր վերադառնում եկեղեցուց եւ միշտ աղօթում էր որբուկ Սողոմոնի, նրանց խարխլած տան, կղմինտրեայ տանիքի տակ բոյն դրած ծիծեռնակների, մեռած եղբօր ու հարսի համար։ Եւ Սողոմոնին թւում էր, թէ նրանք կան, ապրում են հօրաքրոջ աղօթքներում, կոտրուած կղմինտրների արանքում ծիծեռնակների հիւսած բների մէջ։ Կ՚ապրէր այսպէս, Քէօթահիայում, եթէ մի օր նրան որպէս ձայնեղ որբ չտանէին Էջմիածին։ Տարիներ յետոյ, երբ ինքն արդէն աբեղայ էր, մի անգամ նորից այցելաւ հայրենի քաղաքին։ Նեղ փողոցներով գնաց Վերին Թաղ, աղբիւրից ջուր խմեց, տան դրան մօտ կանգնեց, զարկեց ճլիճն ու սպասեց, եւ նրան թուաց, թէ ներսից լսեց մօր ճիչը։ Մայրը որդի Սողոմոնի վերադարձին էր սպասում։ Յետոյ լսեց հօր ձայնը՝ գլուխը ետ գցած նա երգում էր «Առաւօտ լուսոյ», եւ լոյս էր կաթկթում երկնքից։ Յետոյ ամէն ինչ փոխուեց, ու բոլորի փոխարէն կոյր հօրաքոյր Գիւլինէն ելաւ ընդառաջ, ճանաչեց որբուկ Սողոմոնին, ձեռքն իր ափի մէջ առաւ եւ նոր միայն ճանաչեց, յետոյ լացեց եւ աչքերից արցունքների փոխարէն լոյս կաթեց։ Երբ ներս գնաց, տեսաւ մի ժամանակ պատին կախուած մօր նկարի լուսաւոր հետքը։ Նկարը իր մօտ էր, Էջմիածինում։ Հօրաքոյր Գիւլինէի հետ նրանք գնացին Վերին Թաղի սուրբ Թորոսի եկեղեցին եւ հին ժամանակների նըման աղօթեցին որբերի, Հայաստան աշխարհի, հօր ու մօր համար։

Երբ վերադարձաւ Էջմիածին, իր հետ տան կոտրտուած կղմինտրներից բերեց։ Յիշողութիւնների այս ալիքը մի պահ միայն տեւեց, եւ նա տեսաւ իր ողջ մանկութիւնը, հայրենի տունը, փոքրիկ, որբուկ Սողոմոնին, եւ նորից ետ գալով՝ պատասխանեց.

— Նահատակ էր։

Գիւղացին, որ ձիու սանձն էր բռնել, մտահոգ նայեց վարդապետին ու հարցրեց.

— Վարդանանց պատերա՞զմի։

— Վարդանանց պատերազմի։

Դարերի խորքից կարծես մեծ ճակատամարտի շունչը հասաւ գիւղացուն։ Նա ժպտաց եւ համոզուած ասաց.

— Այդ Սողոմոնը շինականի զաւակ էր, մեր Սողոմոնի նման հողագործի որդի, եւ ընկաւ Վարդանանց պատերազմում։

Հիմա պատմութիւնն ու իրականը խառնուել էին իրար.վարդապետը հաւատում էր, թէ մի ուրիշ Սողոմոն էլ է եղել, որ նահատակուել է Վարդանանց պատերազմում։ Հիմա նա իրեն հազար–հազար տարեկան էր զգում, ի սկզբանէ ներկայ Հայոց աշխարհի անցուդարձին, համէական գործերի կողմից գերեվարուած, Անի քաղաքի տաճարները կառուցող, խաչքարեր կազմող ու որբ, անհայր ու անմայր, ձայնեղ որբ, որ ձեռքը կոյր հօրաքրոջ Գիւլինէի ափի մէջ՝ հրջում է աշխարհում։

ՌԱՖԱՅԷԼ ԱՐԱՄԵԱՆ

(Շար. – 2)

ԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԲՈԼՈՐԻՍ ՄԱՏՉԵԼԻ

—o—

Հին ժամանակներէն ի վեր յայտնի է որ պաղը կը պահպանէ այն բոլոր նիւթերը որոնց մէջ կեանք կայ, ըլլան անոնք բոյս, ըլլան անոնք կենդանի։ Գիտունները ներկայիս պաղին այդ յատկութիւնը կը բացատրեն ըսելով որ ան կը դանդաղեցնէ կեանքի հրջանը, այսինքն մեր գործարանները այնքան կամաց կ՚աշխատին որ այլեւս չեն հիննար։ Այս տեսութիւնը փաստուած է անժխտելի կերպով։ Օրինակ Սիպերիոյ հիւսիսային կողմերը գտնուած է սառած մամութի մարմին մը, որուն միսը կարելի եղած է ուտել. (մամութը՝ փիղի տեսակ մըն է որ կ՚ապրէր աւելի տասը հազար տարի առաջ)։ Մեր ուտեստեղէնները անվնաս պահպանելու համար հնարած են սառնարաններ, սառնարան-վակոններ, սառնարան-նաւեր, եւայլն։

Այս տուեալներուն վրայ հիմնուելով է որ գիտնականները եւ բժիշկները, պաղը գործածելով իբր զէնք, կը ջանան յաղթական պայքար մը մղել մահուան դէմ։

Մահը, կը պնդեն սառաքուժութեան կողմնակիցները, պարզ դիպուած մըն է յաճախ, մարմնական գործարաններու խանգարում մը, զոր կարելի է դարմանել։ Կան տակայն խանգարումներ, որոնց դարմանը տակաւին չէ գտնուած։ Կը բաւէ մարմինը պահել այնպիսի վիճակի մը մէջ, ամբողջական ու անվնաս, մինչեւ այն օրը երբ բժշկութիւնը գտնելով անոր հիւանդութիւններուն դարմանը կարենայ կրկին կեանքի կոչել զայն։

Անհաւատալի, անիրագործելի, պիտի ըսեն շատերը։ Սակայն նոյնը չէ՞ր պարագան, աւելի տասնեակ մը տարի առաջ, երբ մարդիկ կը փորձէին լուսնին վրայ իջնել։

Այս տեսութեան մարգարէն գիտնական մը չէր, այլ վիպասան մը, որ ներկայիս շատերուն անծանօթ կը մնայ՝ Էտմոն Աբու (1828–1885)։ Քանի մը տասնեակ վէպերու շարքին, Աբու գրած է ժիւլ Վեռնեան գործ մը՝ կտրուած ականջով մարդը, որուն նիւթը հետեւեալն է։

Իր հերոսը, գնդապետ մը Նափոլէոնեան բանակին, ցուրտէն կը մեռնի երբ բանակը կը նահանջէ Ռուսիայէն։ Գիտուն

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ ՝

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Ի՞նչ, գոչեց կատաղութեամբ, հեռագիրը իրեն ներկայացնող պալատականին որ նոյնինքն իր սիրական քարտուղար Իզզէթ փաշան էր, ի՞նչ, ուրեմն այս պետութեան մէջ ինէ աւելի զօրաւորը իշխանութիւն մը կը գտնուի ...

— Վեհափառ Տէր, Թոթովեց պալատականը շփոթած, թերեւս այդ զինուորականը փախած գացած է ու անոր համար կարելի չէ զինքը ձերբակալել...

Այս բացատրութիւնը զոր պալատականը անհերքելի թեթեւամտութեամբ մը տուած էր, ալ աւելի գայրացուց Ապտիւլ Համիտը։

— Դո՞ւն ալ իմ քթիս կը խնդաս, պոռաց դողահար ձայնով մը. Նիազի ոչ թէ փախած է՝ այլ իր մարդերովը ապստամբութիւն հռչակած իմ իշխանութեանս դէմ։

— Վեհափառ Տէր, ի՞նչ կարեւորութիւն ունի մէկ քանի հարիւր հոգիի ապստամբութիւնը ...

— Շատ կարեւորութիւն ունի քանի որ իմ հրամաններս անգործադրելի կը թողու ...

Ամբողջ օրը անողային յուզումի մը մէջ անցուց եւ ի վերջոյ հրամայեց որ նոր հեռագրով մը մանրամասնօրէն բացատրութիւն պահանջուի թէ ինչո՞ւ համար Նիազի պէյը կարելի չըլլար ձերբակալել Սուլթանական հրամանին հակառակ։

Մանասթըրի զինուորական իշխանութեան կողմէ հասած նոր հեռագիր մը, շատ աւելի ընդարձակ քան առաջինը, մանրամասնօրէն կը ներկայացնէր կացութիւնը։

Նիազի պէյ քանի մը հարիւր կանոնաւոր զինուորներով ու միքանի սպաներով քաշուած էր Րէսնէի լեռները, ուր իրեն միացած էին բազմաթիւ զինեալ կամաւորներ, որոնց թիւը մէկ քանի հազարի կը հասնէր։

Մանասթըրի զինուորական իշխանութիւնը զօրագունդ մը ղրկած էր ապստամբ զինուորականը եւ իր հետ եղողները հետապնդելու եւ ձերբակալելու համար, սակայն այդ զօրագունդն ալ միացած էր միւս ապստամբ զինուորներուն՝ ալ աւելի զօրացնելով Նիազի պէյի դիրքը։

Հեռագիրը կը յայտնէր թէ այս պարագաներուն տակ խոհեմութիւն չէին համարած ուրիշ գունդեր ալ ղրկել՝ որովհետեւ եւ ոչ մէկ գունդի ու մանաւանդ անոնց հրամանատարներուն վրայ կարելի էր վստահութիւն ունենալ։ Եւ եթէ մէկ քանի գունդեր ալ երթային միւսներուն, ապստամբներուն՝ այն ատեն կացութիւնը բոլորովին վտանգաւոր կը դառնար։

Մանասթըրի զինուորական հրամանատարը կը յայտնէր թէ իրաց այս վիճակին հանդէպ փորձած էր հաշտարար ընթացք մը բռնել եւ ատոր համար մէկ քանի բարձրաստիճան զինուորականներ ղրկած էր ապստամբներուն մօտ, անոնց տրամադրութիւնները հասկնալու համար։

Նիազի պէյ ընդունած էր զանոնք շատ քաղաքավար կերպով, յայտնած էր թէ իրենք պատրաստ են զէնքերնին վար դնելու եւ խաղաղութեամբ իրենց տեղերը վերադառնալու, եթէ Սուլթանը անմիջապէս Սահմանադրութիւնը վերահաստատէր եւ երեսփոխանական ընտրութեան հրահանգ տար, միեւնոյն ատեն ընդհանուր ներում շնորհելով բոլոր քաղաքական աքսորեալներու եւ բանտարկեալներու ինչպէս նաեւ ըմբոստ զինուորականներու։

Նիազի պէյ յայտնած էր նաեւ որ բոլոր այս պահանջումները կ՚ընէր յանուն յեղափոխական կոմիտէին, որուն ներկայացուցիչն էր ինք։

Մանասթըրէն եկած հեռագիրը կը վերջանար խորհուրդ տալով Ապտիւլ Համիտի հրաժարիլ ծայրայեղ միջոցներէ եւ խնդիրը հաշտարար ձեւով մը կարգադրել, նկատի առնելով ըմբոստ զինուորականներու պահանջումները եւ անոնց կարելի եղածին չափ գոհացում տալով։

Հեռագիրը կը վերջանար սա բառերով. «Սահմանադրութեան հռչակումը եւ անմիջական գործադրութիւնը միայն կրնայ կացութիւնը փրկել»։

Այս նոր հեռագիրն ալ բոլորովին այլայլեց Ապտիւլ Համիտը։ Երեսուն տարիէ ի վեր, առաջին անգամ ըլլալով, զգաց թէ անդունդ մը բացուած էր իր ոտքերուն տակ որ կը սպառնար զինքը բնաջնջելու։ Մինչեւ հիմա երբեք բանակը այս տեսակ դիրք մը չէր բռնած իրեն հանդէպ։ Իրաւ է որ ատեն ատեն ըմբոստութիւններ պատահեր էին, բայց ամէնքն ալ նիւթական պատճառներու արդիւնք էին ու դրամի շնորհիւ կարելի եղած էր շուտով ամէն բան խաղաղութեամբ կարգադրել։ Առաջին անգամն էր որ քաղաքական պահանջումի մը համար սպաներ ու զինուորներ ապստամբութեան կը դիմէին ու առաջին անգամն էր նաեւ որ ժողովուրդը, զինեալ, կը միանար անոնց, նոյն պահանջումները ընելով։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(214 Շար.)

...մը, Հերոսին մարմինը Թմրութեան կ'ենթարկէ հետեւեալ ձեւով. նախ դուրս կը քաշէ մարմնին պարունակած 60 լիթր ջուրը, եւ զայն կը դնէ սառոյցի մէջ: Գիտունը վստահ է որ «Գիտութիւնը կրնայ մարմնի մը բոլոր գործողութիւնները կեցնել, դանդաղեցնել կեանքը, անձը պաշտպանել ժամանակի ազդեցութենէն մէկ կամ երկու դար, եւ ուզած պահուն նոր կեանք տալ անոր», եւ այսպէս ալ կը պատահի: Յիսուն տարի ետք դնդապետը կրկին կեանքի կը կոչուի: Ականջներէն մէկը կորսուած է որովհետեւ սառած միջոցին գիտունին օգնականներէն մէկը անուշադրութեամբ դպած է անոր ականջին: Մոռցած էր որ սառած մարմին մը դիւրաբեկ է ինչպէս ապակին: Եւ վէպին հեղինակը կ'աւելցնէ. «Այն հիւանդները, զորս ԺԹ. դարու գիտութիւնը անբուժելի կը նկատէ, պէտք է նոյն գործողութեան ենթարկուին եւ սնտուկի մը մէջ սպասեն, որ բժիշկները գտած ըլլան անոնց հիւանդութիւններուն դեղը»:

Անիկա հարկաւ վիպասանի մը երեւակայութենէն ծնած տեսութիւն մը կը նկատուէր: Հիմա սակայն խնդիրը լուրջ հանգամանք առած է եւ կը զբաղեցնէ գիտուններ եւ որոշ կազմակերպութիւններ:

Աշխարհի քաղաքակրթուած եւ հարուստ երկիրներու մէջ հիմնուած են քլիւպներ, որոնց անդամները պատրաստ են իրենց մարմինը տրամադրելու մարդկութեան մեծ երազին իրականացման, որ է յաղթել մահուան:

Ֆրանսայի Քրիոնական կազմակերպութիւնը (քրիօ–քրուօ՝ յունարէն պաղ կը նշանակէ) իր կեդրոնատեղին հաստատած է Լիոն քաղաքին մէջ եւ ունի բազմաթիւ անդամներ:

Արդէն գնուած է ընդարձակ հող մը, Պասթիայի մօտ, Քորսիքա: Հոն պիտի կառուցուի գետնայարկ մառան մը, ուր հանգուցեալներու մարմինը ենթարկուելէ ետք սաստիկ պաղի, պիտի պահուի երկար տարիներ իր ֆիզիքական ամբողջութեան մէջ: Այս պահարան – դամբարանը պիտի կոչուի Քրիոթորիում:

Ընթերցողը հարց պիտի տայ որ ինչո՞ւ Քորսիքան ընտրուած է իբր կառուցման կեդրոն եւ ոչ ուրիշ վայր: Կազմակերպութեան ղեկավարները հետեւեալ բացատրութիւնը կու տան. առաջին՝ հոն կարելի է աժան գինով ընդարձակ հողեր ունենալ. երկրորդ՝ հիւլէական պատերազմի մը պարագային, շատ հաւանական է որ Գեղեցկութեան կղզին զերծ մնայ ջնջումէ: Կը տեսնէք որ կազմակերպութիւնը լաւ հոգ կը տանի իր անդամներուն. ողջերը կրնան ուղղակի անդին աշխարհ ցատկել, մեռելները ունին ապահով տեղ մը սպասելու վերակենդանացումին:

Քրիոնական – Քլիւպի անդամ կրնայ ըլլալ ոեւէ մահկանացու, կը բաւէ որ կամենայ եւ ընդունի միութեան պայմանները:

Իւրաքանչիւր անդամ իր գրպանը պէտք է ունենայ կանաչ քարտ մը, որուն վրայ գրուած է հետեւեալը.

«Ստորագրեալս... կը փափաքիմ որ մահացած պարագայիս, մարմինս անմիջապէս վերածուի սառոյցի եւ պահուի կարելի եղածին չափ ցած աստիճանի վըրայ: Իմ խնդրագիրս կատարուած է ծընողքիս եւ հարեւաններուս լրիւ համաձայնութեամբը: Ամէն պարագայի մէջ կը մերժեմ որ մարմինս ենթարկուի դիազննութեան»:

Այսպէս ամբարուած Քրիոթորիումի խըցիկներուն մէջ, անմահութեան թեկնածուներու, 20րդ դարու Փարաւոնները, մեռած չեն նկատուիր, այլ առկախ կենդանութեան մէջ: Անոնք պիտի սպասեն յաւիտենականութեան նախասենեակին մէջ, մինչեւ որ գիտութիւնը գտած ըլլայ իրենց վերստին կեանք տալու միջոցները:

Յաջողութեան պայմանները երեք են.

Առաջին՝ պէտք է կարենալ մարմնին ջերմութիւնը իջեցնել մինչեւ զերոյէն վար 196 աստիճան: Երկրորդ՝ այդ սառը հալեցնելով, մարմնին վերստին տալ իր բընական վիճակը: Երրորդ՝ կարենալ մարմնին գործարանները անվնաս պահել:

Այս բոլորը հարկաւ ծախքերու կը կարօտի: Անմահութեան ափը անվտանգ հասնելու համար իւրաքանչիւր թեկնածու պէտք է գրպանը ունենայ 100·000 նոր ֆրանք: Ասիկա մեզի կը յիշեցնէ յունական սովորութիւն մը: Երբ մէկը մեռնէր, Յոյները մեռելին ակռաներուն միջեւ լումա մը կը զետեղէին, որպէսզի կարենար Քարոն նաւավարին վճարել անդի աշխարհի սահմանը կազմող Ստիւքս գետէն անդին փոխադրուելու վարձքը:

Ներկայիս գործը տակաւին կը գտնուի արհեստաւորական վիճակի մը մէջ: Երբ կազմածներուն արտադրութիւնը վերածուի սերիի, յոյս կայ որ այն ատեն գիներն ալ նուազում կրեն:

Ի՞նչպէս պիտի գործածուին այդ 100 հազար ֆրանքները: Պատասխանատու մը մեզի կը ներկայացնէ հետեւեալ հաշուեցուցակը.

30·000 ֆրանք սառնարան – դագաղին պատրաստութեան համար.

20·000 ֆրանք վիրաբուժական միջամտութիւն, սառեցնելու եւ փոխադրութեան ծախք, իսկ մնացեալ 50·000 ֆրանքը պիտի յանձնուի դրամատուն, մեռեալի հաշւոյն, 4 առ հարիւր տոկոսով: Այդ տոկոսը պիտի ծառայէ թեկնածուի մարմնին տալու պէտք եղած խնամքները, որպէսզի անեղծ մնայ, եւ մնացեալն ալ յանձնուի յարուցեալին, որպէսզի բացը չմնայ եւ կարենայ ապահովել իր ապրուստը: Հաշուագէտները կրնան հիմակուընէ որոշել այն գումարը զոր յարուցեալը պիտի ստանայ, երբ աչքերը կրկին բանայ կեանքին, ըսենք մեռնելէն 100 200 կամ 1000 տարի ետք:

Ի՞նչպէս պիտի կատարուի գործողութիւնը:

Անմիջապէս որ Քլիւպի անդամներէն մէկը մահանայ, մասնագէտները գործի պիտի անցնին: Պէտք է արագ, շատ արագ շարժին: Եթէ սիրտը դադրի գործելէ, հետեւեալ վնասներուն կրնայ ենթարկուիլ մարմինը. առաջին վեց վայրկեաններուն ուղեղին բջիջները կը վնասուին. մէկ ժամ վերջը սրտին երակները կը վնասուին, երկու ժամ վերջ, երիկամունքները: Աւելի վերջը մորթին բջիջները կը մեռնին: Եւ դիակը կամաց կամաց կը վերածուի ջուրի, զանազան կազերու, կիրի, հողի...

Այս փճացումներուն առաջքը առնելու համար, մասնագէտ բժիշկներու խումբը գործի կ'անցնի: Նախ մեռելին սիրտը կ'ենթարկեն մասաժի, յետոյ կամաց կամաց կ'ենթարկեն պաղի: Ջերմութեան աստիճանը կ'իջնէ մինչեւ 15 զերոյէն վեր, այնպիսի զգուշութեամբ մը որ չվնասուին ջղային բջիջները: Ասոր համար, արուեստական թոք մը թթուածինով անդադար կ'ողողէ ուղեղը եւ անոր դիւրաբեկ բջիջները կը պահէ անվնաս: Յետոյ մարմնին պարունակած ջուրը կը քաշեն ու տեղը կը ներարկեն քիմիական բաղադրութիւն մը, որպէսզի մարմինը կարենայ դիմանալ յաջորդող գործողութիւններուն: Կը շարունակեն մարմինը պաղեցնել, իւրաքանչիւր վայրկեան մէկ աստիճան, մինչեւ 79 աստիճան զերոյէն վար: Յետոյ մարմինը կը դրուի մասնաւոր սառնարան – սնտուկի մը մէջ եւ կը փոխադրուի Քորսիքայի քրիոթորիումը:

Քորսիքա հասնելուն պէս, մարմինը կը զետեղուի մասնաւոր պողպատէ շինուած պատեանի մը մէջ, որ կը պարունակէ 250 լիթր հեղուկ բորակածին, որուն ջերմութեան աստիճանը զերոյէն վար 196 է: Մարմնի բջիջներուն յարայեղութիւնը, որ բնական ջերմութեան պարագային տեղի կ'ունենայ մէկ միլիոներորդ երկվայրկեանի մէջ, զերոյէն վար 196 աստիճանին տեղի կ'ունենայ մէկ միլիառերորդ տարուան մէջ:

Ամերիկացիները արդէն գործի անցած են, եւ 13 մարմիններ կը սպասեն հեղուկ բորակածինին մէջ:

Ըստ մասնագէտ բժիշկի մը, այդ 13 ննջեցեալները ոչ մէկ յոյս ունին կրկին արթննալու, որովհետեւ, կ'ըսէ, տակաւին սառեցնելու թեքնիքը չէ կատարելագործուած: Եւ յետոյ ո՞վ կ'ըսէ որ այդ վիճակին մէջ մարմինը պիտի չծերանայ: Բայց կը կարծէ որ յետագային կարելի է աւելի լաւ արդիւնքներու յանգիլ:

Ըստ Ժան Ռոսթանի, որ առաջին անգամ յաջողած է սառեցնել գորտի սերմեր, եւ կրկին անոնց կենդանութիւն տալ, քրիոնականութեան դժուարութիւնը նախ հոն է որ կարելի չէ խոշոր մարմին մը մէկ անգամէն սառեցնել: Դուրսի մասը աւելի շուտ կը պաղի քան ներսի մասը, եւ ասիկա պատճառ կ'ըլլայ անդարմանելի փճացումներու: Սակայն Ռոսթան կը քաջալերէ բոլոր անոնք որ կ'աշխատին այդ ուղղութեամբ, որովհետեւ ոչ մէկ անպատեհութիւն կը տեսնէ: Վերջ ի վերջոյ «ի՞նչ կրնայ պատահիլ դիակի մը»: Դիակ մնալ յաւիտեանս՝ հողին մէջ կամ քրիոթորիումի 250 լիթր հեղուկ բորակածինով շրջապատուած:

Ն. Զ.

ԻՆՉԵՐ ԳՐԵՑԻՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԵՂԾ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

4

Ահաւասիկ վճռական ժամը: Անգամ մը եւս, Գերմանիան ինքզինքը յաղթական կը կարծէ: Ան ուրեմն չի գիտեր թէ ինչ կրնան ընել կամքը եւ ուժը այն ազգերուն որ կը պատերազմին արդարութեան համար:

Թող Հայերը չվհատին: Իրենց փառաւոր պատմութիւնը երկար մարտիրոսութիւն մը եղած է, եւ չարչարանքը տակաւին վերջ չէ գտած: Բայց արդէն նոր օրուան մը արշալոյսը կը փայլի: Երուսաղէմ ազատագրուած է: Վաղը Հայաստանն ալ, որ արիւնաքամ զոհը եղած է Թուրք բռնակալութեան, իր կարգին պիտի տօնէ ազատագրութիւնը: Մանի, Իգերի եւ Վերտէօնի հերոսները եղբայրօրէն պիտի ողջագուրեն Հայաստանի ազատագրուած զաւակները:

ՓՕԼ ՏԵՇԱՆԷԼ

Նախագահ երեսփոխանններու ժողովին

յետագայ Նախագահ Ֆրանսական Հանրապետութեան

Փարիզ, 19 Դեկտ. 1917

ԿԱՐՄԻՐ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Լուսին երթալու մէջ ձախողելէ ետք, Ռուսերը կ'որոշեն իրենց կարելին ի գործ դնել եւ Հրատ հասնիլ: Ինչպէս, կը յաջողին Ամերիկացիներէն առաջ անցնիլ եւ մարդակիր առաջին անջրպետանաւը Հըրատի վրայ կ'իջնէ եւ ռուս աստղանաւորդները դուրս կ'ելլեն, լուսանկարելու եւ քար հաւաքելու համար զարմանքով կը տեսնեն որ Չինացիներ կան հոն:

— Հոս ի՞նչպէս եկաք: Դուք անջրպետանաւ չունէիք, կ'ըսեն ռուս աստղանաւորդները Չինացիներուն:

— Անջրպետանաւը ի՞նչ պիտի ընենք: Փեքինի մէջ իրարու ուսի վրայ ելանք եւ Հրատ հասանք, կը յարեն Չինացիները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (570)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Տէ Բրէշէօր գոլէհին պահնորդը իր տեղը կեցած էր, ուրկէ կը հասկցուէր թէ կամուրջներուն եւ Հալի կողմէն ոչ ոք կու գար:

Տը Լա Շանվրըրի փողոցը որուն քանի մը սալաքարերը հազիւ հազ կ'երեւային դրօշակին վրայ արձակուող լոյսի ցոլումէն՝ մուխի մը մէջ անորոշապէս բացուած մեծ եւ սեւաթոյր սրահի մը տեսքը կը ներկայացնէր ապստամբներուն:

Իւրաքանչիւր ոք իր տեղը բռնած էր կռուելու համար:

Քառասուներեք ապստամբ որոնց մէջն էին Անժօլրա, Գոմպըֆէր, Գուրֆէյրաք, Պոսիւէ, Ժօլի, Պահորէլ եւ Կավրոշ, մեծ պատնէշին մէջ ծունկի վրայ եկած էին՝ գլուխնին մինչեւ պատնէշին գագաթը հաւասարելով, հրացաններու եւ ղարապինաներու բերանները թնդանօթի որմածակերէն դուրս ուղղուած հրանոթներու պէս՝ քարայատակներուն վրայ ուղղելով, ուշադիր, անմռունչ եւ կրակ տալու պատրաստ կենալով:

Վեց ապստամբ ալ Ֆէօյիի հրամանատարութեան տակ եւ հրացանները պատրաստ, Կորնթոսի երկու պատուհաններուն մէջ կեցեր էին:

Քանի մը րոպէ եւս անցաւ, յետոյ Սէն Լէօյի կողմէն բազմաթիւ քայլերու չափաւոր եւ ծանր ձայնը լսուեցաւ: Այս ձայնը որ նախ տկար, յետոյ որոշ եւ ծանըր ու հնչական էր՝ կը մօտենար յամրաբար, առանց դադարի, առանց ընդհատումի, անվրդով եւ սոսկալի շարունակութեամբ:

Այս ձայնը կը լսուէր միայն: Գոմանտէօրի (հրամանատար) արձանին լռութիւնն ու միանգամայն ձայնն էր այն, բայց այս քարէ քայլը չեմ գիտեր ինչպիսի ահագին եւ բազմապատիկ բան մը ունէր զոր լսողը կը կարծէր թէ բազմութեան մը եւ միանգամայն ճիւաղի մը քայլերուն դոփիւնն է այն: Լեգէոնի ահարկու արձանին քալելը լսել կը կարծէիր:

Այս քայլը մօտեցաւ աւելի եւս մօտեցաւ եւ կանգ առաւ:

Փողոցին ծայրը շատ մը մարդերու շընչառութիւնը լսել կարծուեցաւ: Սակայն ոչինչ կը տեսնուէր. միայն թէ հեռուէն փողոցին թանձր մթութեան մէջ ասեղներու պէս բարակ եւ գրեթէ աննշմարելի մետաղեայ թելերու բազմութիւն մը կ'ընդնշմարուէր:

Այս մետաղեայ թելերու նման ընդնշմարուած իրերը սուիններու եւ հրացաններու փողեր էին զոր ջահին հեռաւոր ցոլումը անորոշապէս կը լուսաւորէր:

Ժամանակ մը եւս լռութիւն տիրեց, իբր թէ երկու կողմն ալ սպասէր: Յանկարծ այս մթութեան մէջ ձայն մը որ խիստ աղետալի էր, վասնզի ոչ ոքէ կը տեսնուէր եւ վասնզի կարծես թէ նոյնինքն խաւարն էր խօսողը, պոռաց.

— Ո՞վ է ան:

Միեւնոյն միջոցին վար դրուող հրացաններու շառաչիւնը լսուեցաւ:

Անժօլրա ազդու եւ սէգ ձայնով պատասխանեց.

— Գաղղիական յեղափոխութիւնը:

— Կրա՛կ, ըսաւ ձայնը:

Փայլակ մը փողոցին տուներուն բոլոր ճակատները շառագունեց, իբր թէ փուռի մը դուռը բացուած եւ յանկարծ գոցուած ըլլար:

Պատնէշին վրայ արձակուող հրացաններու ահագին ճայթիւն մը լսուեցաւ: Կարմիր դրօշակը ինկաւ: Արձակումը այնքան սաստիկ եւ այնքան խիստ եղած էր որ դրօշակին սիւնը, այսինքն ուղեկառքին դեկին ճիշդ ծայրը կտրած էր:

Գնդակներուն մէկ մասը տուներուն քիւերուն հանդիպելով եւ ոստոստելով պատնէշին մէջը մտան եւ բազմաթիւ մարդեր վիրաւորեցին:

Այս առաջին յարձակումին տպաւորութիւնը երկիւղալի եղաւ: Յարձակումը ամէնէն աներկիւղները խորհիլ տալու տեսակէն էր եւ խիստ: Յայտնի կ'երեւար թէ ամբողջ գունդ մըն էին ապստամբներուն դէմ յարձակողները:

— Բարեկամներ, պոռաց Գուրֆէյրաք, վառօդը չվատնենք:

Սպասենք որ փողոցը գան յառաջանան, եւ այն ատեն կը պատասխանենք:

— Եւ ամէն բանէ առաջ դրօշակը կանգնենք ըսաւ Անժօլրա:

Առաւ գետնէն դրօշակը որ ճիշդ իր ոտքերուն քով ինկած էր:

Նուրբ զաւազաններուն հրացաններու մէջ մտնելուն ընդհարումը լսուեցաւ դուրսէն, զօրքերը վերստին կը լեցընէին հրազէնները:

ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Պոմոնի Ս. Գր. Լ. եկեղեցւոյ մէջ

Կիրակի, 14 Սեպտ. 1969ին, Խաչվերաց-ի տօնին, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Պոմոնի Ս. Գր. Լս. եկեղեցւոյ մէջ, եւ յաւարտ պատարագի, ինչպէս անցեալ տարի, աւանդական մատաղօրհնութիւն կը կատարուի։ Կը պատարագէ, քարոզէ եւ մատաղի օրհնութիւնը կը կատարէ Թեմիս առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՐԹՌԵԱՆ

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10ին, քարոզ՝ ժամը 11,15ին, մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 12ին։

Բոլոր անոնք որոնք ուխտ ունին Ս. Խաչին եւ կը փափաքին մասնակցութիւն բերել մատաղին՝ որեւէ ձեւի նուիրատուութեամբ, թող հաճին դիմել Թաղականութեանս կամ Առաջնորդարանի Օժանդակ Տիկնանց Միութեան, 372 Շըմէն տը Սէն Ժիւլիէն։

× Մատաղի պատրաստութիւնը ստանձնած են Առաջնորդարանի Օժանդակ Տիկինները։

× Ամէն Հայ որ ուխտ մը ունի եւ կը փափաքի իր աղնիւ մասնակցութիւնը բերել մատաղին՝ ոչխար մը կամ այլ նուիրատուութեամբ՝ թող հաճի արձանագրել տալ Պր. Գրիգոր Թիւթիւնեանին՝ եկեղեցւոյ սրահին մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հարաւային Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանը խոր շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ փոխան ծաղկեպսակի եւ այլ նուէրները.—

Ղազար Տէրտէրեան 30 ֆրանք, Յակոբ Պետրոսեանի հոգեհանգիստին՝ Տէր եւ Տիկ. Պետրոս Պետրոսեան 25, Կ. Խոզեան 5, Տէր եւ Տիկ. Յ. Լսկինեան իրենց զաւկին մահուան իններորդ տարելիցի հոգեհանգիստին՝ 10, Ժաքի Տէր-Վարդանեանի պսակին՝ ծնողքը 10, Տէր եւ Տիկ. Յովհաննէսեան Յ. 20, Տիրատուրեան 10, Վ. Մխթիք 10, Տիկ. Էլիզ Ծովիկեանի թաղման՝ Ֆէրէնկեան Հայկ 20, Կիւլեան Նիկողոս 10, Նալբանտեան Խոսրով 10, Վարդան Եփրեմեանի թաղման Տէր եւ Տիկ. Խ. Ոսկուցեան 10, Գ. Պօյաճեան 10, Յ. Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկ. Ս. Փափազեան, Տէր եւ Տիկ. Հ. Մարգարեան 10ական, Սուքիաս Պօղոսեանի թաղման՝ Տէր եւ Տիկ. Ա. Տէրտէրեան 10, Տիկին Էլիզ Ծովիկեանի քառասունքին՝ Ն. Հէլվաճեան 50, Տիկին Գոհարիկ Գէորգեանի հոգեհանգիստին՝ Յ. Լսկինեան 10, Յարութիւն Դաւիթեանի թաղման՝ Պուլվառ Օտոյի Կ. Խաչ 20, Պուլ. Օտոյի Հ.Յ.Դ. Վռամեան ենթակոմիտէ 20, Տէր եւ Տիկ. Ա. Արմաղանեան 20 ֆրանք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պոլսէն Տիկ. Ֆրանսուհի Պըչաքճեան, կը փնտռէ՝ Անգարայի Սիվրի Հիսար գիւղը ծնած Յակոբ Կէտիքեանը, մօրը անունը Կիւլիմիս։ Կը կարծուի որ երկար ատեն է կ'ապրի Մարսէյլի մէջ կամ շրջակայքը։

×

Լենինականէն Սաֆարեան Վահան Խորէնի՝ կը փնտռէ իր եղբայրը Սաֆարեան Վարդան Խորէնի, որ Բ. աշխարհամարտին գերի ինկած ու յետոյ Մարսէյլ փոխադրուած է։

×

Երեւանէն Խաչատուրեան Սերեոժա Եուրիկ կը փնտռէ իր աւագ եղբայրը Անդրանիկ Խաչատուրեան Արշակի, ծնած 1915ին Լեռնային Ղարաբաղի Մարդակերտի շրջանի Ջանեարաշ գիւղի մէջ։ Լեզուի եւ գրականութեան ուսուցիչ եղած է։

×

1937ին Լենինական ծնած Լենա (Ժիրօ) Վարդանեան (ծնեալ Սարգսեան) կը փնտռէ հայրը, որ կը կարծուի ըլլալ Ֆրանսայի Վալանս քաղաքը եւ կ'աշխատի շաքարի գործարան։

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի անմիջապէս իմացնել Մարսէյլի Մայր Եկեղեցիի քարտուղարութեան՝

Eglise Arménienne
339, Ave. du Prado - 13, Marseille (8e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իր անտէր հիւանդներու ֆոնտին, ձեռամբ Տիկ. Աղապապեանի, Տօքթ. Բարբըրեանէ 50, Ս. Խրիմեանէ 20 եւ Ոմն՝ 5 ֆրանք։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ծաղումով հայ Ֆրանսացիներու նախկին դիմադրականներու Ամիքալի վարչութիւնը ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Միութեան փոխ-նախագահ Արամ Պետիկեանի, իր թոռնիկին՝ Միրէյ Թիւթիւնճեանի ցաւալի արկածին առթիւ, եւ այս առիթով կը նուիրէ 10 ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման եւ 10 ֆ. Շաւարշ Նարդունիի ֆոնտին։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ets. VEXTEN
23, Rue du Caire — Paris (2e)
Tél. : CEN. 85-04

Importante fabrique de tricots demande entrepreneurs pour montage — grosse série — Travail toute 1 année.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9,30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն Ժերար Սթեֆանէսքոյի հաղորդումը՝ Ֆրանսայի Հայերը (Դ. Մաս)։

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8,30ին, Քաֆէ Ալզասի սրահը։ Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆՍԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են։ Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան։

Տնօրէնութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ։

73, Ավ. Հանրի Պարպիւս,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէս։
Հեռաձայն՝ 985 – 01 – 79
(Շօգեկառք առնել Կար տիւ Նորէն)։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան։
1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927–01–72։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT
LE
Piment Rouge

20, Rue Beauveau, 20
MARSEILLE (IER) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան
որ կը սպասէ ձեր այցելութեան

— Հաճելի մթնոլորտ —
Արեւելեան համով ճաշեր
խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ – ՈՐԴԻ

Ամէն օր՝ շամփուրով խորոված
եւ տէօնէր – խորոված

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին։

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին։

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս։ Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ։

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համագաղութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները։

Ծնողներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ։

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան)։

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւն առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով։ Հեռ. 027-18-28

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Ձեր հանգստեան ժամերուն եւ առօրեայ հոգերէն ետք, լաւագոյնն է հայերէն գիրք կարդալ եւ հայկական երաժշտութիւն մտիկ ընել ու նուիրել։ Դիմել.—

43, Rue Richer, Paris (9e) — MétroCadet — Tél. 770-25-46

Առաւօտները ժամը 10էն 12, իսկ կէսօրէ վերջերը ժամը 2,30էն 7։

Գրատունը ունի արտասահմանեան եւ հայաստանեան հրատարակութիւններ, բառարաններ, տարեգիրքեր, թերթերու հաւաքածոներ եւայլն։

Նոր ստացուած են հետեւեալ գրքերը.—

Գր. Եպս. Պալաքեան «Հայ Գողգոթան», Բ. հատոր, Փարիզ, 15 ֆրանք

Աղասիի «Զէյթուն», տպ. Պէյրութ 1968, 15 ֆ.,։ Ս.Վրացեանի «Կեանքի Ուղիներով», 6 հատոր, կազմ. հատորը 15 ֆր.։ Ս. Մխիթարեանի «Ֆրանսերէնով արտայայտուող արուեստագէտներ», տպ. Փարիզ 1969, 25 ֆր.։ Տօքթ. Ա. Նազգաշեանի «Եղեռնի հետքերով», տպ. Պէյրութ, 1969, 12 ֆր.։ Հր. Ք. Արմէնի «Հայկական Գերագոյն Ատեան», տպ. Պէյրութ, 1969, 15 ֆր.։ Գ. Օզանեանի «Հայապատում», Պէյրութ 1969, 15 ֆր.։ Թ.Խ. Յակոբեանի եւ Սիմոնեանի «Երեւան 2750», տպ. Երեւան, 1968, 25 ֆր.։ Վ. Հ. Համբարձումեանի «Տիեզերքի էվոլյուցիայի պրոբլեմները», Երեւան, 1968, գին՝ 18 ֆր.։ Լ. Վ. Միրզոյեանի «Վիկտոր Համբարձումեան», Երեւան, 1968, 10 ֆր.։ Առաքել Պատրիկի «Հայկական Տարազ», Երեւան, 1967, 17 ֆր.։ «Ռազմաճակատային յուշեր», Երեւան, 1968, գին 5 ֆր.։ Սայաթ Նովա «Խաղեր», տպ. Երեւան 1969, 10 ֆր.։

Մեզ մօտ պիտի գտնէք զանազան դասագրքեր, մանկ. գրականութիւն, երգարաններ, երաժշտական երկեր, քարտէսներ, ինչպէս նաեւ հայկական եւ օտար դրոշմաթուղթեր։

Կան նաեւ ֆրանսերէն գրքեր Հայոց մասին։

Գրատունը ունի ճոխ մթերք մը հայկական սալերու (տիսք)։ Արա Պարթեւեանի ամբողջական գործերը, Արմէն Կիրակի (Ամերիկա շինուած), Պր. Լիսիցեանի, Ա. Խաչատուրեանի, Օ. Տուրեանի, Շահմուրատեանի, ինչպէս նաեւ Գ. Գասպարեանի, Լ. Զաքարեանի, Յ. Պատալեանի, Զէքիմեանի, Թ. Ալթունեանի ժողովրդական եւ աշուղական զանազան Հայաստանեան երգիչներու ձայնապնակները եւ Հայկական Պատարագը։

Ունինք նաեւ Յ. Թումանեանի արտասանական կտորները։

Օփերաներ.— Ա. Տիգրանեանի «Անուշը», «Դաւիթ Բէգ» եւ «Ալմաստ» օփերաները։

Գրադարանը պատրաստ է ապսպրանքներ ընդունելու ամէն վայրերէ։

Առաքման ծախքը գնողին վրայ է։

Հին գրքեր կը գնենք, պայմանաւ որ լաւ վիճակի մէջ ըլլան անոնք։

Արդ, մի՛ մոռնաք այցելել Հ. Բալուեան գրատունը։

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

էջմիածնի եւ Վարդանի մետալին
ստեղծագործը

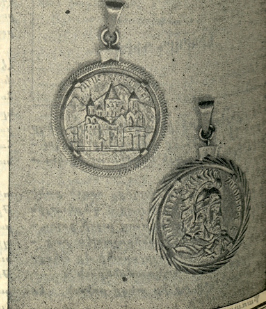
ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի
որեւէ գնումի մը համար
ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. — Վեցամսեայ 50 ֆ.
Արտասահման Տար. 105 ֆ. — Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 5 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 5 SEPTEMBRE 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11605 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.605

ԻՆՉՈ՞Ւ ԶԱՐՄԱՆԱԼ

Նախնական եւ կիսաքաղաքակիրթ ժողովուրդներու յատկանիշ է կրօնքի այն ըմբռնումը, որ կը սահմանափակուի վախի, զարմանքի, հիացումի, անծանօթին հանդէպ երկիւղածութեան զգացումին մէջ։

Այդ զգացումին հետեւանք է ճակատագրապաշտութիւնը, կրաւորական կեցուածքը՝ դէմ յանդիման կեանքին ու բնութեան, մարդուն վերապահուած անակնկալներու։ «Աստուծոյ կա՛մքը», «ճակատին տնօրինութիւնը», «Բախտին անիւը» աւելի հմայք եւ հեղինակութիւն ունին կիսաքաղաքակիրթ ժողովուրդներու համար, քան մարդոց ու ազգերու ճիգը, պայքարը, ստեղծագործ քրտինքն ու վճռականութիւնը։

Մե՛նք եւս անցած ենք նախնականութեան այս ճամբէն։ Մեր գրականութիւնն ու պատմութիւնը խորունկ հետքեր ունին այդ անցեալէն։ Ամբողջ վեց հարիւր տարի, քրիստոնէութեան դրօշմով ազգային մեր ինքնութիւնը կնքելէ ետք ալ (Ժ Գ. դարէն մինչեւ ԺԸ. դար), ճակատագրապաշտութիւնը ծո՛ւծ է եղած մեր ոսկորներուն մէջ։

Հասկնալի՛ էր անշուշտ, որ Արեւմուտքի եւ արեւմտեան մշակոյթի հետ մեր շփումէն վերջ միայն՝ կարենայինք թօթափել «խորհուրդ»ին եւ «զգացումին» տրկացած կեանքի մը իմացումը, ու հետզհետէ դառնայինք քրիստոնէական վարդապետութեան ընկերային իմաստին հետամուտ հաւաքականութիւն. ժողովուրդ մը, որ գիտէ «կայսեր բաժինը տալ կայսրին» եւ «Աստուծոյ բաժինը՝ Աստուծոյ»։

Ազգութեանց, ազգային մշակոյթներու եւ ազգային ինքնուրոյն դիմագծութեանց պահպանումը կ՚ենթադրէ ապրեցնել միտքը եւ հոգին՝ իրենց սեփական եւ առանձնայատուկ կլիմային մէջ, նկարագրային գիծերով մարդկային այն հաւաքականութեան, որուն էութեան մաս կը կազմեն իրենք, որուն կը պատկանին։ Կ՚ենթադրէ մանաւանդ ստեղծումը ներդաշնակութեան մը՝ ճիւթին եւ անճիւթականին, մարդուն ներքին աշխարհին եւ արտաքին իրականութեան միջեւ։

Եկեղեցին փրկութեան ապաւէն եւ գոյութեան կռուան դարձած պիտի չըլլար մեզի համար՝ եթէ «հայաստանեայց» ու ազգային նկարագիր ստացած չըլլար՝ ո՛չ միայն իր լեզուով, գրականութեամբ, երաժշտութեամբ ու կառոյցով, այլ եւ գործօն մասնակցութեամբ բոլոր այն դէպքերուն, երեւոյթներուն եւ իրադարձութեանց՝ որոնք սերտօրէն աղերսուած էին Հայութեան աշխարհիկ կեանքին, գոյութեան պայքարներուն, ինչո՞ւ չէ՝ նոյնիսկ քաղաքական հետամտութեանց։

Մինչեւ 1900ական Թուականներ, անխախտ ցատումով մը՝ հաւանօրէն մինչեւ 1932, Հայ. Եկեղեցին խորհրդանշեց ոչ միայն անցեալի իր առաքելութեամբ ըմբռնելի հոգեւոր – մշակութային կեանքը հայ ժողովուրդի, այլ եւ ու մանաւանդ 1840էն ետք խմորուած ու գործնական արտայայտութիւն ստացած ընկերային – հասարակական կառոյցը տարասփիւռ Հայութեան։

Հայ. Եկեղեցին Հայ դպրոցն էր. Հայերէնին ամրոցն էր ու հայեցի ներշնչումներու աղբիւր, — հետեւաբար՝ ինքնապահպանումի բերդ, եւ կռուան գոյութեան։

Հայ. Եկեղեցին հայ ժողովուրդի համայնքային պահպանութեան ու կազմակերպ, կարգապահ կեանքի յարացոյցն էր իր սահմանադրական կառոյցով. ժողովրդապետական ոգիի մարմնացումն էր՝ հայ – ընտանիքի ու տարասփիւռ մեր համրանքին համար, որ ճակատագրօրէն զուրկ կ՚ապրի պետական հովանիէ։

Հայ. Եկեղեցին խորհրդանիշն էր Հայուն բարոյական իմացումներուն, աւանդութեանց, առհաւական բարքերու։ Ատով ալ՝ դաստիարակչական կոչումով մը կը յատկանշուէր, «դասք հոգեւորականաց»ը դնելով ծանրօրէն քաղցր լուծին տակ անխախտ ուսուցչութեան։

Այսօր։

Հարկ կա՞յ պարզելու թէ ո՛ւր հասած ենք եւ ո՛ւր կրնանք յանգիլ իրերու ներկայ ընթացքով։

Զի՞ բաւեր նայիլ մեր շուրջն ու հեռուն, հաստատելու համար թէ օրէ օր կը ցամաքի Հայ. Եկեղեցւոյ բովանդակութիւնը ու կը մեծնայ պարունակը. կ՚աղքատանայ էութիւնը ու կը զարդանայ ճիւթեղէն կառոյցը. կը տժգունի ոգին ու կը փայլի՛ կեղեւը. կը բազմանայ իր պաշտօնէութիւնը՝ սակայն կը նօսրանան ու կ՚աղօտին «ընտրեալ»ները. անոնք՝ որ հոգեւորականութիւնը տաճէն անդին կրնան հասցնել, իրենց պատրաստութեամբ, կեանքի ոճով, ծառայութեան ուխտով եւ առհասարակ հանրային գերակատարութեամբ։

Ինչո՞ւ զարմանալ, որ «նախ եկեղեցի՝ ապա դպրոց»եան հոգեբանութիւն մը կ՚արմատանայ մեր ժողովուրդին մէջ։ Ինչո՞ւ ապշիլ՝ որ հայերէնը հաւատքի տաճարներու մէջ «աւելորդ շքեղանք» կը հռչակուի ու մարդիկ… ժամանակավրէպ կը նկատեն ազգային ամէն բնութագիծ մեր եկեղեցիներուն մէջ…։

Մենք կը միտինք հարիւր, երկու հարիւր, դարե՛ր ամբողջ ետ երթալ ու… դաշնակցիլ Ունիթոռներուն հետ, Հայութեան գալու եւ յայտարարելու համար թէ կը բաւէ՛ ժամ երթալ, մոմ վառել ու խունկ ծխել, մեր ինքնութիւնը արժեւորելու, պահպանելու համար։ Եկեղեցին կայ, քահանան ու եպիսկոպոսը կան, — ալ ի՛նչ հարկ դպրոցի համար արիւն քրտինք մտնելու…

Ով որ չուզեր տեսնել այս վտանգը, յատկապէս ամերիկեան կողմն Արտասահմանի, թող առաջին քարը արձակէ մեր վրայ։

Հայրենասիրութիւնն ու հայապահպանումը իրենց իսկական իմաստէն պարպուեցան՝ յորմէհետէ դիւրին յաջողութիւններու ճամբան փնտռեցինք, Գաղթաշխարհի մէջ գոյութեան կռուաններ հաստատելու հին կարգախօսքը վերածեցինք… եկեղեցաշինութեան արշաւի մը, հրապարակը ազատ թողուցինք անժառանգ փրկիչներու եւ յաւակնոտներու առջեւ ու պաղարինո՛վ դիտեցինք ազգային իմացումներու, քաղաքական ըմբռնումներու, բարոյական հասկացողութեանց դէմ գործուած ոճիրներ։

Ու հիմա՝ մեր մորթին վրայ կը զգանք քաղցկեղը։ Ապաշխարում։

Ո՛չ։ Միայն ճակատագիրը եւ սփիւռքեան պայմանները չէին մեզ դեղնութեան մատնող ազդակները։

Զարգացածներ անպակաս եղան ամէն առթիւ, ամէն տեղ։

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

LES CAHIERS DU SILENCE

Էֆլեզիայի Սեպտեմբերի թիւին մէջ լոյս տեսած են չահեկան էջեր «Հազար ու մէկ գիշերներու հայկական պալատէ մը» խորագրին տակ, քաղուած «Լռութեան տետրակներ» անտիպ գործէ մը որ կը պատմէ 1915ի հայկական ջարդերը եւ կը կրէ Ժան Ռիքուռ տը Պուրժ ստորագրութիւնը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՃԻԳ ՈՐՊԷՍԶԻ ՖՐԱՆՔԸ ՅԱՂԹԷ

Նախարարաց Խորհուրդէն ետք, կառավարութեան բանբերը չեշտեց մասնաւորաբար թէ Հանրապետութեան Նախագահը իր եզրակացութեան մէջ, իր գոհունակութիւնը յայտնած է տիրող համերաշխ մթնոլորտին համար։

Ժամը 3ին, յարգելով խորհրդարանական աւանդութիւնները, Ելմ. Նախարար Ժիսքար Տ՚էսթէն կը պարզէր իր տնտեսական ծրագիրը ելմտական յանձնախումբին առջեւ։

Կառավարութիւնը կ՚ուզէ շահիլ Ֆրանքին ճակատամարտը։ Ժողովուրդէն ճիգ կը պահանջէ ո՛չ զոհողութիւն։ Կարեւոր է որ ներքին սպառումը նուազի որպէսզի Ֆրանսա արտածէ։ Նախարարը բսաւ թէ 1969ի առաջին վեցամսեային կացութիւնը հետեւեալն էր. — Պետութիւնը աւելի կը ծախսէր քան կը գանձէր (տարեկան բաց 7 միլիառ), աւելի կը գնէր արտասահմանէն քան կը ծախէր արտասահմանի, առեւտրական բացը մինչեւ Յուլիսի վերջ կը ներկայացնէր 9 միլիառ 670 միլիոն։ Երկիրը աւելի կը սպառէր քան կ՚արտադրէր, ասոր արդիւնքը ծանօթ է։ Ուրեմն կառավարութեան նպատակներն են. — Ջեղչել պետական ծախքերը (հիւանդանոցի շինութիւն, ճամբայ, դպրոց եւլն.), մեղմացնել հաստատութեանց սիւռշոֆը ինչպէս նախարարը կ՚որակէ այս կացութիւնը, անհատներու սպառումի ծախքերը տեղափոխել եւ խնայողութեան վերածել, ներքին պահանջը փոխարինել արտածումով, արդարօրէն բաժնել զոհողութիւնները՝ պաշտպանելով ամէնէն տկարները։

1969ի համար ձեռք առնուած գործնական միջոցներն են. —

Պիւտճէին բացը անմիջապէս իջեցնել 7էն 4 միլիառի։ Ընդհ. գործունէութիւն գիներու վրայ, մինչեւ տարւոյս վերջ ոչ մէկ յաւելում հանրային սակերու։ Կանխահաս արձակում զինուորական ծառայութեան մէջ եղող զօրաբաժնին։ Հաստատութեանց համար. — Ընկերութեանց տուրքերու կանխավճարներու յաւելում։ Անհատներու համար. — Առժամեայ բայց զօրաւոր զեղչ սպառումի վարկերու, քաջալերութիւն խնայողութեան, ընկերային արդարութեան միջոցներ տարեցներու, հանգստեան կոչուածներու, համեստ պայմաններ ունեցող ընտանիքներուն եւ ներգաղթողներուն համար եւ վերջապէս՝ պահպանում գնելու կարողութեան

1970ին համար, Պետութիւնը պիտի ներկայացնէ հաւասարակշռուած պիւտճէ մը եւ պիտի զեղչէ հանրային ծախքերը։

Հաստատութեանց համար պիտի պահուի ընկերութեան տուրքերու յաւելումը, արտակարգ տուրք մը պիտի դրուի դրամատներու շահերուն վրայ եւ պիտի պարզուի ու թեթեւնայ Թէ. Վ. Ա. Ն.։

Անհատներու համար՝ պիտի թեթեւնայ եկամուտի տուրքը, պիտի պահպանուի կառքերու վինեէթի յաւելումը 8 ձիէն աւելի կառքերու համար, միջոցներ՝ ի նպաստ խնայողութեան։

Նոյն իրիկունը Նախարարապետ Շապան Տէլմաս գրոյցի ձեւով կը պարզէր ընդհանուր կացութիւնը եւ կառավարութեան սպասածը ազգէն։

Այս տնտեսական ծրագիրները ոչ մէկ խանդավառութիւն ստեղծած են, նոյնիսկ անկախ հանրապետական եւ կոլիստ երեսփոխաններու մօտ, որոնք կը լսէին նախարարը։ Երբ Լուի Վալոն (ձախ կոլիստ) առարկութիւններ ըրած է հակազդեցութիւններուն մասին, Ժիսքար Տ՚էսթէն պատասխանած է. «Նման հին ժամանակներու պատերազմիկին, որ կը վարանէր զարնելու իր հակառակորդը, որովհետեւ անոր ետին դիցուհին կը տեսնէր, ես ալ նեղն եմ ձեզի հետ ճակատամարտելու համար»։

Ամէն պարագայի մէջ, ոչ սենտիքաները, ոչ առեւտրականները եւ ոչ ալ մեծ հաստատութիւնները լաւատես են։

ՀՕ ՇԻ ՄԻՆՀԻ ՄԱՀԸ

Հօ Շի Մինհ մեռաւ չորեքշաբթի կէս գիշերին, սրտի տագնապէ։ 79 տարեկան էր։ Հիւսիսային Վիէթնամի կառավարութիւնը մէկ շաբաթ սուգ հռչակած է երկրին մէջ, անոր համար որու դերը ճակատագրական եղած է Վիէթնամի համար։ «Օնքըլ Հօ», ինչպէս կը կոչէին զինքը, Հօ Շի Մինհ մարդ մըն է որ գլուխ բռնած է Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի թէեւ ոմանք կը պնդեն որ 1945ին, ազգայնական մըն էր, որու միակ նպատակն էր Հնդկաչինի անկախութիւնը ձեռք ձգել առանց իսկ խզելու Ֆրանսայի հետ։ Ծնած է 1890ին աղքատ բայց զարգացած ընտանիքի մը մէջ, ուր ծնած են բանաստեղծներ, արկածախնդիրներ, յեղափոխականներ։ 1923ին կ՚երթայ Մոսկ. Միութիւն եւ երկու տարի կը հետեւի արեւելքի աշխատաւորներու համայնավար Համալսարանին դասընթացքներուն։

1930ին կը հիմնէ Հնդկաչինի համայնավար կուսակցութիւնը որու ծրագիրը երկու կէտերէ կազմուած է. — Տապալել աշխարհակալութիւնը և ձեռք ձգել Հընդկաչինի անկախութիւնը։ 1945ին՝ Հիրոշիմա, Ճափոն անձնատուր կ՚ըլլայ եւ Հօ Շի Մինհ Ճափոնցիներու դէմ ընդհ. ապստամբութեան հրաման կուտայ Ճիափի հրամանատարութեան տակ «Վիէթնամի ազատագրման բանակը» կը քալէ Հանոյի վրայ։ Օգոստ. 18ին Վիէթմինհի դրօշակները կ՚երեւին քաղաքին մէջ, 22ին՝ Պաօ Տայ կայսրը կ՚ուզէ Վիէթմինհ կառավարութիւն մը կազմել բայց երեք օր ետք, կը հրաժարի։ Սայկոնի մէջ Հարաւային Վիէթնամի գործադիր կոմիտէ մը կը կազմուի։ Սեպտ. 2ին, Հօ Շի Մինհ Վիէթնամի անկախութիւնը կը հռչակէ։ Մնացեալը ծանօթ է, մառեշալ Լըքլէռ Սայկոն կը հասնի եւ կը վերահաստատէ Ֆրանսայի հեղինակութիւնը։ Ոմանք վստահ իսկ չեն թէ Հօ Շի Մինհ իսկապէս համայնավար ըլլայ, արդարեւ կը թուի թէ կուսակցութիւնը իրեն համար գործիք մը եղած է եւ ոչ վարդապետութիւն մը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼ նոր յարձակումներ ըրաւ Լիբանանի վրայ, առանց իսկ նկատի առնելու Ապահովութեան Խորհուրդին դատապարտումը։ Արդէն լարուած մթնոլորտ մը կը տիրէ հարաւային Լիբանանի կողմը, պաղեստինեան քոմանտոներու եւ լիբանանեան ոստիկանութեան միջեւ։

ԻՐԱՔԻ կառավարութիւնը 48 ժամ պայմանաժամ տուած էր Լիբանան գտնուող իր հպատակներուն որպէսզի վերադառնան։ 2000 Իրաքցի ընթացք չեն տուած Պաղտատի հրահանգին։

ԹԵԼ ԱՎԻՎԷՆ հասած լուրերու համաձայն, Դամասկոս տրամադրութիւն յայտնած է ազատ արձակելու երկու Հրեայ ճամբորդները, եթէ ատոնց փոխարէն Իսրայէլ Սուրիոյ վերադարձնէ երկու Միկ 17, որոնք 1966ին Իսրայէլ իջած էին։

ՈՒՂԵՒՈՐԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ···

Յուլիս 11ի առաւօտուն՝ կ'ողջունենք ՕՐԼԻՆ, Փարիզի գլխաւոր օդանաւակայանը, որ այլեւս «ճաշակ» մըն է ֆրանսական fonctionnement եւ կը խորհրդանշէ կեանքը վայելքի մը վերածելու ազնուականութեան Փարիզեան, ամէնէն մտահոգ ու Թախծոտ պահերուն իսկ Թեթեւնալու եւ ժպտելու տրամադրութեամբ մը:

Արտաքին աշխարհին բացուած պատուհան մը՝ Օրլին, խաղաղութիւն կուտայ հոգիներուն, իր ամէնէն աղմկոտ պահերուն իսկ: Ծամբորդական քառուղիներու յատուկ ժխոր մը կայ յատկապէս անցագրային ու մաքսային քննութիւններու նրբանցքներուն մէջ· լեզուներու, բարբառներու, կեցուածքներու եւ արտայայտութեանց մանրանկար ցուցահանդէս··· որ սակայն չի բարկացներ քեզ՝ եթէ նոյնիսկ յոգնեցնէ:

Լոյսերու, գոյներու, բոյրերու, հաճելի այլազանութիւններու փունջ մըն է այս օդանաւակայանը, ֆրանսական բացառութեամբ՝ գոհար մը, որ իր փայլէն եւ մեծութենէն չի ստանար իր հեղինակութիւնը, այլ՝ հրապոյրէն ու մթնոլորտէն: Վարակիչ ջերմութիւն մը ունի· մշակոյթի մը գոյութեան մասին վկայող համակիչ ընտանութիւն մը, որով կը կապուիս հետաքրքրութիւններուդ հետ անմիջական աղերս չունեցող բաներուն վրայ իսկ, եւ, չունչ առնելու համար պահ մը, տեղ կը գրաւես եռուն ծաղարաններէն մէկուն մէջ, ակնարկդ սեւեռուն՝ մեկնող ու ժամանող մարդկային երամներու···

Որքա՜ն փոխուած է կեանքը: Եւ ի՜նչ անհամեմատ զանգուածներով աշխարհէ աշխարհ կը հեւան մարդիկ: Հեռաւորութիւններ չմնացին՝ որովհետեւ գիտութիւնը ձայնէն իսկ արագ սուրալու գաղտնիքը լուծեց եւ Լուսինը դադրեցաւ մարդէակի երեւակայութեան համար կառչումի յեցակէտ մը ըլլալէ: Բայց ուրկէ՞ եւ ինչո՞ւ՝ երկրէ երկիր ու քաղաքէ քաղաք վազելու այս ժխորային հոսանքը: — Ի՞նչ բացատրութիւն ալ որ տան վիճակագրութիւնները, եւ որքան ալ ըմբռնելի ըլլայ քաղաքակրթութեան, կեանքի հիմնական մարզերու, անհատէ անհատ եւ ժողովուրդէ ժողովուրդ կապի անդրադարձը յարաբերութիւններու ու չփումի հարցին մէջ՝ որոշ է հանոյքի պահանջը մարդուն:

Վայելքի ծարաւով մը, որ կը բացատրուի մեր օրերու համաշխարհային կեանքի անստուգութեամբ եւ առօրեայի ճնշիչ, չոր ու ցամաք, գրեթէ միօրինակ եւ սպառիչ Թաւալումով՝ տարեց թէ երիտասարդ ելք կը փնտռեն դէպի հեռաւորը, անծանօթը, նորը, արկածախնդրականը, նուաճելին: Որբացած, մենաւորիկ, մոռցուած, չհասկցուած ըլլալու մըտայլկիչ տագնապանքը կ'ապրին մարդիկ Արեւմուտքի մէջ: Կղզիացած, հրապուրիչ եւ առինքնող աշխարհներէ զրկուած ըլլալու սուր անդրադարձումը ունին Արեւելեան կողմն աշխարհի: «Խենթ»ութեան ցնցումով մը՝ կ'ուզեն նորոգուիլ պատանի եւ երիտասարդ սերունդներ: Ծանաչումի, որոնումի, երկրէ երկիր ոստումներով զարգանալու տենչը հի՛ն պահանջ է շատերու մօտ:

— Ի՞նչ փոյթ վաղը· կարեւորը այսօ՛րն է···

Եւ, կը սուրան:

Որքան արագ անցնին օրերը՝ այնքան հեշտ ու Թեթեւ կը Թուի կեանքը:

Երէկուան Ալժերացին իսկ, որ այսօր տուն-տեղ եղած է Ֆրանսայի մէջ, կամ կկոց կը բանի Ալժէի եւ Փարիզի միջեւ՝ գործի բերումով, յուլիսեան եւ օգոստոսեան օրերու իր արձակուրդը եւրոպական կամ արեւմտեան ըմբռնումով անցընել կ'ուզէ: — Հագուստ կապուստին մէջ շատ բան չէ փոխուած, հոս ու հոն կը վազէ արեւելքցիներու յատուկ Թափթփածութեամբ մը, յաճախ չփոթահար եւ ուղեկորոյս՝ զինք փոխադրող սաւառնակին ելքի Թիւն իսկ ստուգելու անկարող, երբ օդանաւակայանի կեդրոնական սրահին մէջ կէս ժամ առաջուց, ելեկտրոնիկ ու հեռապատկերային ցուցատախտակներով, պատկերաւոր ու ձայնաւոր միջոցներով, կը յայտարարուի ամէն մանրամասնութիւն···

Իր առօրեայէն, բնակավայրէն, գործէն ու շրջապատէն դժգոհանք մը ունի ամէն ոք· ձանձրոյթ մը, խոնջէնք կամ պրկում ջիղերու: Հեռանալու, կորսուելու, իբրեւ անծանօթ ու շրջիկ՝ բազմութեանց մէջ հալելու պապակն է որ մարդիկը կը մղէ երկինք փոխելու, օդէ ու ծովերէ անցնելու, յաճախ աննպատակ, անծրագիր ու արկածախնդրական եռուզեռի մը կարօտանքով:

Ու Օրլին, պատկերազարդ պատմութի՛ւնն է, իր այս պատկերով, չըսուած եւ չգրուած այն խռովքին՝ զոր կ'ապրի մեր օրերու հասարակ մարդը···

×

«Յառաջ»ի խմբագրատան մօտիկ մեր պանդոկը՝ փաքս, տարբե՛ր խառնարան մըն է ազգութեանց, ժողովուրդներու, պապակներու, յատկանշական հետաքրքրութեանց:

Մուտքի դրան առջեւ, հազիւ մեր պայուսակները տեղաւորած, ականջալուր կ'ըլլանք Երեւանեան հայերէնով խօսակցութեան մը:

Ըսուածը ոչինչ ունի հետաքրքրական, սակայն չեշտը առհաւականօրէն մեզ կը կապէ իրեն: — Ես անհաղորդ մարդ եմ առհասարակ· գոնէ ա՛յդ է տպաւորութիւնը շատ շատերու: Սակայն կինս, հայկական ամէն բանի հանդէպ զգայուն եւ բուխ, գրեթէ բնազդական անդրադարձով մը, կերպը կը գտնէ զգացնելու՝ թէ Հայեր կան նաեւ նորեկներուն մէջ···

— Դուք Հա՞յ էք, հարց կուտայ դրան մօտիկ փունջ կազմած երեք-չորս հոգիներու:

Եւ, առանց նոյնիսկ ժխտումի կամ հաստատումի սպասելու, կ'աւելցնէ·

— Ձեր հայերէնը Հայաստանի բարբառ կը թուի ըլլալ···

= Այո, տիկին, հայրենակիցներ ենք· եկել ենք Հայաստանից, մի քանի շաբաթ անց կացնելու Ֆրանսիայում···

Կնոջս խօսակիցը՝ երկու ուրիշներ ունի իր կողքին: Աչքերով միայն կը հետեւին հարցումին ու պատասխանին, եւ — կը Թուի ինծի — կարծես չեն ուզեր «անծանօթ»ներու հետ խօսակցութեան մը մէջ աւելի հեռուները երթալ···

— Դուք ո՞րտեղից էք գալիս, հարց կուտայ, իր կարգին, քառասուն-յիսունի միջեւ տարուբեր «Երեւանցի»ն՝ կնոջս:

= Կուգանք Ամերիկայէն, Պոստըն քաղաքէն···

Ձեմ միջամտեր, երբ մէկն ու միւսը կ'անտեսեն տարրականը: Ոչ կինս, ոչ ալ իրեն խօսակից հայրենաբնակ այցելուն՝ անուն չեն տար իրարու:

Յաջորդական երկու-երեք օրերու ընթացքին, պանդոկի հիւրասրահին թէ ճաշարանին մէջ, ակնթարթային հանդիպումներ կ'ունենանք նո՛յն երրորդութեան հետ· սակայն՝ չես գիտեր ի՛նչ բառով որակելի «պատուար» մը, զիրենք թէ մեզ կը մղէ զուսպ ու վերապահ կեցուածքի: Աստուծոյ բարեւէն աւելին շատ կը գտնենք իրարու···

Շատ ուշ, Արփիկ Միսաքեանէն միայն կը տեղեկանանք՝ թէ կնոջս խօսակիցը Հայաստանի ծանօթ գրողներէն Ստեփան Ալաջաջեանն է, եւ իր երկու ընկերակիցները՝ մամլոյ ներկայացուցիչներ:

Անունները չէին կարեւորը անշուշտ: Ո՛չ ալ հանգամանքները: Հանրային կեանքի լուսանցքներուն վրայ՝ ազգին տագնապանքով կորաքամակ խօսակից մը կարենայի ըլլալ, հաւանօրէն, ե՛ս ալ: Ինչո՞ւ չստեղծուեցաւ, ուրեմն, «կամուրջը»: Հարցո՛ւմն է, որ կը կառչի մտքիս, եւ ի՛նչ բացատրութիւն ալ որ կուտամ, հոգիս դժգոհ է այդ պատասխանէն···

Եթէ անհատական իմ ցրտութիւնս հեռու պահեց զիս Կուրտիկեանէն, ի՞նչն էր հապա՝ որ զայն եւս վերապահ դարձուց՝ «նորեկ» հայրենակիցներու հանդէպ: Խառնուածքի Թերի մը՝ իմ անհաղորդ բնաւորութիւնս: Իրե՞նը···

Հիմա, երբ փորձառութիւնը դաս մը կ'ըլլայ սրբագրուելու ճիգը ընելու ինծի համար, տրուա՞ծ է իրաւունքը յուսալու՝ որ բա՛ն մը փոխուի նաեւ հայրենի կուսնկներու առհասարակ կանխակալ վախէն՝ դէմ յանդիման «անծանօթ»ին···

Քանի մը ամիս առաջ ալ, Մարտին, Լաֆայէթի հայկական ճաշարանին մէջ («Տիամանթէն»)՝ պատահաբար երեսերեսի էինք եկած Զօր· Սարգիս Մարտիրոսեանի հետ: Իրեն կ'ընկերանային, այր ու կին, չորս-հինգ Հայեր· իմ կողքիս՝ Կարօ Մեհեան ու կինը: Լեզուն բաւական չեղաւ, որպէսզի ես կամ ինք կարենայինք մեր Հայութեան կապով հասնիլ այն ջերմութեան ու կապին, որուն վայելքը (փոյթ չէ թէ «լուսանցքի վրայ») ապրեցանք Կարոյի նախաձեռնութեամբ միայն, փոխադարձաբար ներկայացուելով իրարու:

Երեւոյթը շատ հեռունե՛րը կը տանի զիս: Մտածումս կառչած է միշտ այն «պատուար»ին՝ որ մէկուն ցրտութեան եւ անհաղորդ բնութեան ու միւսին հասկնալի վերապահութեանց հետեւանքը չէ միայն: — Խորունկ վէրք մը կայ հայ մարդու հոգիին, ներքին էութեան մէջ: Տասնամեակներու, տարիներո՛ւ բաժնութեան աշտարակաշինութենէ բացուած խոց մը: Հայը Հայուն օտարացնելու չափ պղտոր ու Թունոտ մթնոլորտի մը ծաւալումը՝ քաղաքական, գաղափարական, մշակութային թէ ընկերային մարզերու վրայ: Կրքոտ ու շահախնդրական փոյթով յատկապէս հայրենիքի եւ հայրենասիրութեան անունով գաղութներու մէջ կրպակ բանեցնող մարդոց···

Անդի՛ր ողբերգութիւնը Հայուն, — մեզ մեր զուլալ հոգիներուն մէջ խեղդող ապասերո՛ւմը հայանուն չրթունքներու եւ գրիչներու···

ՆՈՃԵԱՅ ՏՂԱՆ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ՍՈՒՐԲ, ՍՈՒՐԲ

—o—

(Գ· եւ վերջին մաս)

Օրը կիսւում էր, երբ գիւղ հասան: Գիւղում սպասում էին: Վարդապետը կնքահայր էր դառնալու: Նորածին Սողոմոնը քնած էր, իսկ ջահէլ հայրը, որ երեւի երկար էր սպասել նրանց գալուն, ննջում էր օրօրոցի մօտ:

— Բարի օր հա՛յր, Սողոմոնը ի՞նչպէս է:

Հայրը չփոթուած ոտքի ելաւ, ուղղեց չորերը, ոչինչ չպատասխանեց եւ հեռացաւ: Փայտէ օրօրոցում քնած էր նորածինը, նրա փոքրիկ Թաթիկները սեղմուած էին կրծքին, իսկ լեքը այտերը

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ

ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ· ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Ապտիւլ Համիտ երբեք չէր կասկածած թէ այդպիսի բան մը կարելի էր: Երբեք ժողովուրդին ու բանակին, իրեն դէմ միացումը չէր կրցած երեւակայել ու հիմա այս դժնդակ իրականութեան հանդէպ, կը խռովէր ու չէր գիտեր իր բռնելիք ընթացքը:

Հեռագիրը հասած իրիկունն իսկ մեծ ժողով մը գումարեց Եըլտըզի մէջ որուն ներկայ գտնուեցան բոլոր բարձրաստիճան պալատականները, նախարարները եւ նախկին նախարարներէն մէկ քանին:

Այս գաղտնի ու արտասովոր ժողովին մէջ կացութիւնը մանրամասնօրէն մէջտեղ դրուեցաւ եւ կարդացուեցան տասնհինգ օրէ ի վեր հասնող հեռագիրները թէ՛ Սելանիկէն, թէ՛ Իւսկիւպէն եւ թէ Մանասթըրէն:

Ժողովին ներկայ եղողներէն շատեր առաջին անգամն էր որ կը լսէին այդ ապստամբական շարժումը որ ծայրահեղ զգուշութիւններով գաղտնի պահուած էր մինչեւ այն ատեն, նոյնիսկ պալատականներու շատերէն:

Հազիւ ժողովականներէն մէկ քանին կարծիք յայտնեցին թէ հարկ է իսկոյն Սահմանադրութիւնը հռչակել եւ առնուազն կեղծօրէն զայն գործել, կացութիւնը փրկելու եւ երկիրը պառակտումէ ազատելու համար:

Պալատականները ամէնքն ալ միաբերան հակառակեցան ասոր: Կը զգային թէ ռէժիմի փոփոխութիւնը իրենց վերջնական կործանումը յառաջ պիտի բերէր· ուստի ջանք կը Թափէին Սուլթանը ետ կեցնելու համար այդպիսի խորհրդէ մը:

Սահմանադրութիւն շնորհելով խնդիրը երբեք պիտի չվերջանայ, յայտարարեց իրենցմէ մին· այդ մարդիկը երբ իրենց պահանջումներուն գոհացում գտնեն, առանց զէնքերնին վրայ դնելու, իսկոյն նորանոր պահանջումներ մէջտեղ պիտի հանեն, որոնցմէ մին պիտի ըլլայ, շատ հաւանօրէն, մեր Վեհափառ Տիրոջ գահընկէցութիւնը··· : Եւ Աստուած հեռու ընէ այդ օրը: Որչափ ատեն որ ապստամբները զէնքերնին վար չեն դրած, խոհեմութիւն չէ անոնց հետ բանակցութիւն կատարել եւ իրենց պահանջումներուն առջեւ տեղի տալ: Նախ՝ Թող հպատակութիւն յայտնեն Վեհափառ Սուլթանին եւ յետոյ իրենց խնդրանքները կրնանք նկատի առնել ու եթէ մեր Վեհափառ Տէրը յարմար կը դատէ, գոհացում տալ անոնց:

Երկու ժամ ետք Նիազի պէյի կողմէ շրջաբերականը կը հասնէր Եըլտըզ, որուն մէջ կ'ըսուէր ·—

«Կը սպասենք որ նպատակին յաջողութեան համար իրական ձեռնարկներ ընել բարեհաճիք: Ձեր պատասխանին կը սպասենք եւ վերջին անգամ կը կրկնենք՝ մեր նպատակն է Ազատութիւն կամ Մահ»:

Նիազի պէյը այս շրջաբերականը խիստ կոյն հաղորդուեցաւ Ապտիւլ Համիտի: Բռնաւորը որ մէկ օրէն միւսը ըմբոստ զինուորականին ու իր համախոհներուն անձնատուութեան կամ սպանութեան լուրին կը սպասէր, այս նոր հարուածէն ետքը անհնարին բարկութեան մը մատնուեցաւ եւ իր քովը եղող պալատականները անլուր հայհոյութիւններով ու սպառնալիքներով դուրս վռնտեց:

Եըլտըզի ամբողջ պալատը ցնցուեցաւ Սուլթանին յուզումէն ու կատաղութենէն: Ընդհանուր պակացում մը տիրեց ամէն կողմ: Ամէնէն հին ու փորձառու պալատականները անգամ չէին յիշեր Ապտիւլ Համիտի այս աստիճան ջղագրգիռ տագնապը:

Պալատի նրբանցքներուն մէջ պալատականները կ'անցնէին կը դառնային լուռ ու մունջ, երեսնին կախ՝ սոսկալի մտատանջութիւն մը դէմքերնուն վրայ նկարուած: Կարծես կը նախազգային որ այս անգամ բռնաւորին ու իրենց դէմ ցցուող ազատական ոգին անպարտելի պիտի ըլլար:

Բերնէ բերան լուրը տարածուած էր Եըլտըզի ամէն կողմը ու հիմա բոլորն ալ գիտէին խնդիրը:

Բանակը ապստամբեր էր Վեհապետին դէմ···

Ու չափազանցուած պատմութիւններ կը փսփսային իրարու ականջին: Բուկը միջնորդ... մէկլիի զօրաբանակները իրարու միացած Պոլսոյ վրայ կը քալէին Սուլթանը գահընկէց ընելու եւ իր մարդիկը կախաղան բարձրացնելու համար··· Սարսափը արդէն տիրած էր ամէնուն վրայ, ամէնէն վեհերոտները կը պատրաստուէին իրենց Վեհափառ Տէրը լքել ու ձգել փախչիլ իրենց մորթը ազատելու համար:

Ալպանական անձնապահ գունդերուն մէջ ալ տարածուած էր ապստամբութեան լուրը եւ Նիազիի անունը բերնէ բերան կը պտըտէր: Պալատական զինուորներ ու պաշտօնեայ ամէնքն ալ կ'ուխտէին ու պատրաստակամութիւն կը յայտնէին իրենց Սուլթանին համար մեռնելու:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(215 Շար·)

…ղունել էին: Օրօրոցից կապոյտ ուլունք է կախուած, չարի, չար աչքի դէմ: Միամիտ մարդիկ: Կարծում են սրանով կը կանխեն տառապանքներն ու փորձութիւնները: Երեւի իմ մայրն էլ է այդպէս …ածել, կապոյտ ուլունք է կախել օրօրոցիս: Բայց նա գալու է, եւ գալու է սեւ ձի հեծած»:

Նորածնի հարազատները, դրկիցներն ու բարեկամները հաւաքուել էին եւ ակնածանքով սպասում էին վարդապետի խօսքին: Իսկ նա նայում էր բոլորին, փնտրում էր ծանօթներ եւ իրեն թւում էր, թէ վարդապետ չէ, այլ հողագործ, որ …կունի է եկել: Հոգում հնչում էր Սուրբ սուրբը՝ մանկան նման մաքուր, անարատ այդ մեղեդին: Այն առանձնացել եւ հիմա փողփողում էր բոցի նման, նրան չէին ու…կցում ուրիշ նուագներ: Հետզհետէ թաւաձայն կրկներգերը հրջապատեցին այս մաքուր, բիւրեղեայ մեղեդուն, թանձրացրին ու խորացրին այն, առան տարան դէպի երկինք ու երկնքի խորքում արձագանգեցին:

Սուրբ սուրբ…

Կոմիտասն այժմ մրմնջում, երգում էր իր պատարագը, երգում է «Քրիստոս պատարագեալը»: Գեղջուկները լսում էին եւ թւում էր նրանց, որ հորովելներից, սիրոյ, պանդխտութեան խաղիկներից է առնուած այս ամէնը: Արցունքներ էին թափւում ջահէլ հարսի աչքերից, ընկնում, թրջում ձեռքերը, որ կրծքին էր դրուած: Կոմիտասը լռեց:

— Մի գաւաթ գինի բերէք, — կիսատ թողնելով երգը՝ ասաց նա: Մէկը գինի բերեց: Հիմա ամէն ինչ թեթեւ էր ու լուսաւոր, երդիքից երեւացող երկինքը խորն էր ու ջինջ, եւ հոգին ու մարմինը թրթռող գաճաճները, որ գլոր-գլոր լեցնում էին տաճարն ու փչում, հանգցնում մոմերը, իրենց արջաթաթերով փորձում էին նմել լոյսը, երկնքի փոքրիկ պատուհանի մէջ, որ կապոյտն էր տալիս երդիքի բացուածքից, հալուել, կորել էին անդարձ: Կոմիտասն ասաց.

— Սողոմոն, որդի…

— Գրիգորի, — յուշեց կողքի ծերունին:

— Որդի…

— Ջարուհու, — նորից յուշեց կողքի ծերունին:

— Թող երկար լինի կեանքդ, շատ երկար եւ լոյսով ողողուն:

— Ամէն, — արձագանգեցին հաւաքուածները, ու վարդապետը խօսեց Հայոց աշխարհի բոլոր Սողոմոնների մասին, որ իրենց գործերով փառաւորել էին երկիրը, նահատակուել Վարդանանց պատերազմում, հասակ առել որբ ու անտուն: Խօսեց բարի, աշխատասէր Սողոմոնների մասին, որ եղել էին ու պիտի լինէին, իսկ գեղջուկները լուռ լսեցին նրան, մտածեցին բոլոր Սողոմոնների, Վարդանանց կռուի մասին ու օրօցքում քնած նորածինը թուաց նրանց հազար տարեկան, ժամանակից բոլոր անցուդարձերին, նահատակուած ու որբացած: Ջահէլ մայրը արտասուում էր, եւ Կոմիտասը կիսատ թողեց իր խօսքը, գինով լի գաւաթը տուեց կողքի ծերունուն, խնդրեց երեխային իրեն տան, ու երբ նորածնին ձեռքն առաւ, երեխան բացեց աչքերը: Այս անգամ միայն նրա համար, այս փոքրիկ, փխրուն արարածի համար երգեց իր պատարագը:

Երեկոյ էր, ժամը ճրագալոյսի, երբ գիւղից ետ վերադարձան: Նոյն ձիաւորներն ուղեկցում էին իրեն, եւ ինքը նորից սեւ ձի էր հեծել: Մթնշաղի մէջ քարերը, ասես ծնկի եկած պառաւներ, աղօթում էին ու հեռւում թւում էր, թէ մի ճերմակ ձիաւոր սպասում է իրեն: Որքան մօտենում էին, այնքան առաջ էր անցնում, եւ մեռած ձիու սմբակների տակից փոշի չէր բարձրանում: Ինքը դեռ չէր աւարտել իր պատարագն ու չէր ազատւում այդ հանդիպումից. իսկ Մայր տաճարում զանգեր էին զարկում, որ հալածեն, ետ քշեն մահաշունչ հեծեալին: Զանգերի ղօղանջը գալիս հասնում էր իրեն: Գիւղացիներից ոչ մէկը զանգերի ձայն չէր լսում. նրանք շրջապատել էին իրեն ու վարդընթաց գնում էին Վաղարշապատ: Նրանք չգիտէին, որ Կոմիտասը հիմա ընդառաջ է գնում ճակատագրին, որ ճերմակ ձիաւորի տեսիլքն առաջնորդում է նրան, մինչեւ կ՚աւարտի իր պատարագն ու կը գնայ, կը միանայ մեծ երախտաւորին:

Վաղարշապատն արդէն քնել էր, երբ նրանք տեղ հասան: Փողոցներում անցորդներ չկային, ու շներն էին հաչում ուշացած ճամբորդների ետեւից: Վանքի պարիսպների բաշերին դեռ դողդողում էր մեռած օրուայ լոյսը: Երկնքի աստղազարդ կամարը ուղղակի սկսում էր պարիսպներից եւ ելնելով վեր ու կորանալով՝ իր մէջ էր առնում Մայր տաճարի հսկայական, թուխ զանգուածը: Գեղջուկները լուռ էին եւ մի տեսակ շփոթուած: Այս կնունքը նման չէր միւս կնունքներին, ու նրանք, այսօր, աղօթքների եւ արարողութիւնների փոխարէն երգ էին լսել, լսել էին պատմութիւններ անցած-գնացած ժամանակների, Վարդանանց կռիւների, հայրենիքի անցուդարձի, նրա խորտակուած մայրաքաղաքների ու երախտաւոր նահատակների մասին: Եւ ահա այս վարդապետը, որ բոլորովին էլ վարդապետի նման չէր, հիմա բաժանուելու էր նրանցից, ծածկուելու վանքի պարիսպների ետեւում եւ ով գիտի, թէ մէկ էլ երբ է հանդիպելու իրեն:

— Հա՛յր սուրբ:

— Լսում եմ:

— Աշնանը քեզ ենք սպասում, կը գա՞ս:

— Կը գամ, եթէ այստեղ լինեմ:

— Իսկ ո՞ւր պիտի գնաս:

— Ո՞վ գիտէ, աշխարհ է, մէկ էլ գըլուխս առայ ու գնացի:

Վանքի պարիսպների մօտ նրանք բաժանուեցին: Կոմիտասն իջաւ ձիուց ու քայլեց դէպի խցերը: Հոգում նուագ կար, պատարագ, նորածին Սողոմոնի նման մաքուր ու անարատ մի մեղեդի, որ դարձիդարձ ելնում էր վեր, խառնւում աստղերին ու թաւաձայն կրկներգւում, խորանում, թանձրանում, մակարդւում էր չարչարանաց արեան նման: Ու յանկարծ թեթեւօրէն ու լուսաւոր, հաւատի ու յոյսի նման ջերմ բռնկումներով այն տարածուեց աշխարհով մէկ, իրենով լըցրեց բոլոր չորացած գետերի հուները, յորդաց, ելաւ ափերից: Եւ նա լսեց թէ ինչպէս հիմա մարդիկ երգում էին իր պատարագը, եւ որպէսզի ճիշդ երգեն, ինքն իրեն մրմնջաց. «Աստծոյ սիրոյ, երգէք այնպէս, ինչպէս կ՚երգէր իմ մայրը օրօրոցի վրայ: Երգէք զգոյշ, շատ զգոյշ, թաւաձայն, այնպէս, ինչպէս գոմէշն է կանչում իր գոմշուկին, միայն այդպէս, այո, այդպէս: Սա կարօտի կանչ է, լուռ արցունք:

Վանքի բակում զրնգում էր մի սարկաւագ. «Ով գիտի, երեւի բանաստեղծ է եւ չի քնում» — մտածեց Կոմիտասը: Յետոյ բարեւ առաւ, բարեւ տուեց ջահէլ սարկաւագին ու ելաւ գնաց դէպի իր խուցը: Երբ վառեց ճրագը, սեղանին դրեց նոթագրութեան թուղթը: Հեռուից ձիու խըրխինջ լսեց. գեղջուկներն էին վերադառնում: Նրանք տանում էին սեւ ձին, այն սեւ ձին, որ մի օր գալու էր իր ետեւից…

Սուրբ, սուրբ…

Դրսում Մակար Եկմալեանի մեղեդին էր մորմոքում, իսկ ինքն իր պատարագն ունէր, որ պիտի աւարտէր, իր «Սուրբ, սուրբ»ը, որ պիտի լինէր նորածինի նման մաքուր ու անարատ եւ պիտի ուժեղ ձայները խմբուէին նրա շուրջը, պահպանէին, վեհացնէին նրան: Եւ նա գրեց.

«Քրիստոս պատարագեալ»:

Ու երբ գրեց մեղեդու առաջին տողը, լուսանցքում յիշեցրեց.

«Հեռուից ու հանդիսաւոր, հաւատով ու յոյսով լեցուն», ողջ գիշեր երգերն էին նուագում, երգչախմբերը պատարագում էին փոքրիկ մենախցում. բայց ոչ ոք չէր լսում այս ամէնը, անգամ բակում շրջող ջահէլ սարկաւագը, որի քունը չէր տանում եւ որը երեւի բանաստեղծ էր: Լուսադէմին, երբ յոգնած ու վաստակած, Կոմիտասը մօտեցաւ պատուհանին, նրան թուաց, թէ հեռւում նորից երեւաց ճերմակ ձիաւորը: Նա գնում էր Իգաւերի ճանապարհով ու քանի որ ինքը դեռ չէր աւարտել իր պատարագը, չէր կանչում, չէր հրաւիրում միանալ իրեն, այլ հեռանում, խառնւում էր լեռների գծին, ամպերի կուտակումներին:

Սուրբ, սուրբ…

Պատարագւում էր առաւօտը, իսկ ինքը պատուհանի առջեւ մրմնջում էր.

Արէք, կերէք, այս է մարմինն իմ, որ վասն ձեզ եւ բազմաց բաշխի ի քաւութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց…

ՌԱՖԱՅԷԼ ԱՐԱՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆ ՍԵՒԱՆԻ ՁՈՒԿԵՐԸ

Գուցէ շատերու համար զարմանալի թուի եթէ ըսենք որ Սեւան-Հրազդան ջրացատք ջրանցքներու ջուրին հետ միասին, երբեմն օրերով ձուկ կը հոսի:

Մերձակայ գիւղերու եւ Հրազդան քաղաքի բնակիչներուն, ուրիշ բան չի մնար՝ բացի ձողերու ամրացուած ցանցերու պատճառով հաւաքել ջրամուղներու մասերուն մէջ ոչնչացած միլիոնաւոր ձուկերը:

Ի՞նչ տեղի կ՚ունենայ, ինչո՞ւ այդպէս վիճակ մը: Այս հարցին համար դիմեցինք Հայկ. ձուկարուժութեան պետական աւագ տեսուչ Ս. Մանուկեանին, խնդրելով որ բացատրէ այդ երեւոյթը:

Ան պատմեց հետեւեալը.

«Նախարարաց Խորհուրդի 1958 Նոյեմբեր 15ի որոշումով, ձուկի պաշարները պահպանելու նպատակաւ, ջրամբարներէն ջուր օգտագործող հաստատութիւններուն պարտաւորած է ելքի բաժանմունքներէն պատրաստել ձուկերու կորուստը կանխող արգելափակիչ կառուցուածքներ: Սակայն Սեւան-Հրազդան ջրելեկտրականներու տնօրէնութիւնը՝ տասը տարուան ընթացքին, չնայած գոյութիւն ունեցող նախագիծերուն, չէ գործադրած կառավարութեան այդ կարեւոր որոշումը:

Արգելափակոցի բացակայութիւնով, ամէն տարի Սեւանայ լիճի ձուկի պաշարներու մեծ կորուստ կայ: Այս մասին, բազմիցս, ահազանգը տրուած է ջրվէժային ղեկավարութեան գրաւոր թէ բանաւոր ձեւով:

Սակայն տնօրէնութիւնը իր պարտքը կը համարի չկատարել պետական ձուկաբուծութեան տեսչութեան օրինական պահանջները:

Վերջին դէպքը պատահեցաւ ջուրի ուժեղ հոսանքի պատճառով: Ջրանցքի կառուցուածքի գլխամասին մէջ մտած ձուկերը ներծծուեցան ջրելեկտրակայաններու ջրամուղներու մէջ եւ ոչնչացան: Միայն Սեւանի շրջանի Գեղամաւան գիւղի շրջակայքը հաւաքեցին երկու թոնէ աւելի, մինչեւ 50 կրամի ձկնիկներ: Պատճառած վնասի համար Սեւան-Հրազդան ջրվէժային ջրելեկտրականներու տնօրէնութիւնը տուգանքի ենթարկուեցաւ: Բայց եթէ հաշուի առնուէր մինչեւ Արգնի հասած ձուկերու ամբողջ քանակը, ղեկավարութիւնը պէտք է վճարէր հարիւր հազարաւոր ռուբլիներու տուգանք: Սակայն նման պատճառներով, վերջին տասը տարուան ընթացքին շատ պակսած են կողակի պաշարները:

Եզրակացութիւնը պարզ է:

Պատասխանատու մարմինները կարճ ատենի մէջ պէտք է հաստատեն Սեւանի ձուկի կորուստները կանխող արգելափակիչներ. իսկ մինչեւ հիմա տեղի ունեցած վնասին համար, մեղաւորները պէտք է՝ պատասխանատուութեան կանչուին:

Եւ այս կուզայ մեր ձուկի արդիւնաբերութեան, բնութեան պահպանութեան եւ ժողովրդական սեփականութեան պահանջներէն:

Ռ. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

(«Սովետ. Հայաստան» օրաթերթ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (571)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Դ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

ԳԼՈՒԽ ԽԳ.

ԵՐԱՆԻ ԹԷ ԿԱՌՕՇ ԱՆԺՕԼՐԱՅԻ ԳԱՐԱՊԻՆԱՆ ԱՌԱԾ ԸԼԼԱՐ

Ինչպէս կը յիշէք երիտասարդ մը կամ երիտասարդի պէս ծպտուած աղջիկ մը, որուն ձայնը կը նմանէր ժոֆանեյի ձայնին, եկած էր Մարիուսը գտնելու Փլումէ փողոցին մէջ, յայտնելով որ իր բարեկամները զինքը կըսպասեն Շանվրըրի փողոցի պատնէշին առջեւ: Մարիուս սակայն ճամբայ ելած էր, գրպանը ունենալով երկու լեցուն ատրճանակներ: Ամբողջ Փարիզէն անցաւ զրգռայոյզ վիճակի մէջ: Պէ՞տք է մասնակցէր խռովութեան: Եթէ հայրը ողջ ըլլար, համամիտ պիտի ըլլա՞ր իրեն: Ու յետոյ, անգութ բան չէր Գոզէթէն բաժնուիլը: Երբ պատնէշին քով հասաւ, որոշում տուած էր արդէն: Պիտի կռուէր իր բարեկամներուն հետ:

Նոյն միջոցին պզտիկ Կավռոշը որ իր կառքի կայանէն հեռացած չէր եւ որ դուրս կը դիտէր, կարծելով թէ մարդիկ կը մօտենան պատնէշին՝ գայլի պէս քալելով, գոչեց.

— Արթուն կեցէք:

Գուրֆէյրագ: Անժօլրա, Ժան Բրուվէր, Գոմպըֆէր, Ժօլի, Պահօրէլ, Պօսիւէ, ամէնքն ալ դուրս ելան կապելայէն: Գրեթէ շատ ուշ հասեր էին: Պատնէշին վրայ ճօճող սուիններու փայլուն բազմութիւն մը կը նշմարուէր արդէն:

Քաղաքապետական բարձրահասակ պահակներ պատնէշը կը մտնէին, ոմանք ուղեկառքին վրայէն, ոմանք նեղ անցնելով, եւ ներս հրելով Կավռոշը որ կը նահանջէր առանց փախչելու:

Վտանգաւոր էր վայրկեանը ողողումի այն առաջին ահարկու վայրկեանին պէս ուր գետը թումբին հարթութեամբը կը բարձրանայ եւ ջուրը կը սկսի մզել թումբին ճեղքերէն: Մանրերկրորդ մը եւս, եւ ահա պատնէշը պիտի առնուէր:

Պահօրէլ ներս մտնող առաջին քաղաքապետական պահակին վրայ յարձակեցաւ եւ զարապինան մօտէն պարպելով մեռցուց զայն, երկրորդ պահակը սուինովը զարնելով մեռցուց Պահօրէլը: Ուրիշ մըն ալ արդէն տապալած էր Գուրֆէյրագը որ կը պոռար. հասէ՛ք:

Ամէնէն մեծը որ տեսակ մը վիթխարի էր Կավռոշին վրայ կը վազէր, սուինը երկնցուցած: Ստամբակը Ժավէրի ահագին հրացանը առաւ իր բազուկները, համարձակութեամբ նշան առաւ եւ հսկայ պահակին վրայ պարպեց հրացանը: Բայց բան մը չպատահեցաւ:

Ժավէր չէր լեցուցած իր հրացանը: Քաղաքապետական պահակը քահ քահ խնդաց եւ սուինը պատանիին վրայ վերցուց:

Բայց սուինը Կավռոշին չդպած հրացանը ինկաւ զինուորին ձեռքէն. քաղաքապետական պահակը ճակատէն հրացանի գնդակ մը կերած եւ կռնակի վրայ ինկած էր. Գուրֆէյրագին վրայ յարձակող պահակն ալ ճիշդ կուրծքին վրայ ուրիշ գնդակ մը ուտելով գետինը գլորեցաւ:

Գնդակներով այս երկու պահակները մեռցնողն էր Մարիուս՝ որ նոյն միջոցին պատնէշ մտած էր:

ԾԼՈՒԽ ԽԴ.

ՎԱՌՕԴԻ ՏԱԿԱՌԸ

Մարիուս Մօնտէթուր փողոցին անկիւնը պահուըտած վարանումով եւ սարսուռով տեսեր էր կռիւին առաջին կերպարանքը: Սակայն չէր կրցած աւելի երկար ատեն դիմադրել այն խորհրդաւոր եւ բացարձակ հրապոյրին որ կրնայ վեհին հրաւէրն անուանուիլ: Տեսնելով վըտանգին մերձաւորութիւնը Պ. Մապէօֆին մահը որ ողբալի հանելուկ մըն էր, Պահօրէլին մեռնիլը, լսելով Գուրֆէյրագին «հասէք» գոչելը, նշմարելով Կավռոշին վտանգը, եւ իր բարեկամներուն օգնելու կամ վրէժը լուծելու պարտքը, բոլորովին դադրած էր վարանելէ եւ իր երկու ատրճանակները ձեռքը բռնելով կռիւին մէջ նետուած էր: Մէկը պարպելով Կավռոշը ազատած, միւսն ալ պարպելով Գուրֆէյրագը փրկած էր:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Պօմոնի Ս. Գր. Լ. եկեղեցւոյ մէջ

Կիրակի, 14 Սեպտ. 1969ին, Խաչվերացի տօնին, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Պօմոնի Ս. Գր. Լս. եկեղեցւոյ մէջ, եւ յաւարտ պատարագի, ինչպէս անցեալ տարի, աւանդական մատաղօրհնութիւն կը կատարուի: Կը պատարագէ, քարոզէ եւ մատաղի օրհնութիւնը կը կատարէ Թեմիս առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՐԹՌԵԱՆ

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10ին, քարոզ՝ ժամը 11,15ին, մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 12ին:

Բոլոր անոնք որոնք ուխտ ունին Ս. Խաչին եւ կը փափաքին մասնակցութիւն բերել մատաղին՝ որեւէ ձեւի նուիրատուութեամբ, թող հաճին դիմել Թաղականութեանս կամ Առաջնորդարանի Օժանդակ Տիկնանց Միութեան, 372 Շըմէն տը Սէն Ժիւլիէն:

Ջեռնումը կը կատարուի Հինգշաբթի Սեպտ. 11, ժամը 5,30ին եկեղեցւոյ բակին մէջ:

×

Տէր եւ Տիկին Ժորժ Թէրզիպաշեան իրենց մէկ ուխտին կատարման համար կը նուիրեն ոչխար մը:

ՆՈՒԷՐ

Ընկերուհի Մարի Պաշօղլանեան իր անուան տօնախմբութեան առթիւ Վալանսի Կապ. Խաչի մասնաճիւղին կը նուիրէ 20 ֆր., Պ. Անդրէաս Պօյաճեան (Փարիզէն), Պ. Նշան Յակոբեանի մահուան. տխուր առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 25 ֆր.:

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

(Այցելութեան առթիւ)

Պաշօղլանեան քոյրերէ 25 ֆր.:

Պ. Պ. Յ. Գոճանեանէ եւ Վարդան Ս. Թիկեանէ 10ական ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Համասեփաստիական Վերաշինաց Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սէնթ Անթուանի մէջ, Պ. Յարութիւն Մսրլեանի սրճարանը (Պառ տը լա Կառ):

Սեբաստիոյ նահանգին պատկանող բոլոր անդամ եւ ոչ-անդամ հայրենակիցները սիրով կը հրաւիրուին այս կարեւոր ժողովին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին:

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գաղինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համազգայնութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր:

ԺԸՆԵՒԻ ԵԿԵՂԵՑՒԻՆ ՕԾՈՒՄԸ

14 Սեպտեմբեր 1969, Կիրակի, Ս. Պատարագէն յետոյ կազմակերպուած է մասնաւոր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն համար: Իսկ նոյն երեկոյեան դարձեալ ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար: Ճաշագինն է իւրաքանչիւր անձի համար 35 զուիցերական ֆրանք: Մասնակցիլ փափաքողները այժմէն կրնան արձանագրուիլ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 3: (15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ 8րդ: Հեռ. 359-67-03):

ԴԻՒԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9,30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն Ժերար Սթեֆանէսքոյի հաղորդումը՝ Ֆրանսայի Հայերը (Դ. Մաս):

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ. — Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8,30ին, Քաֆէ Ալզասի սրահը: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են: Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան:

Տանօթութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ:

73, Ավ. Հանրի Պարպիւս,

95, Առնուվիլ լէ Կոնէս:

Հեռաձայն՝ 985 – 01 – 79

(Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նոռէն):

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի

Հեռաձայն 927-01-72:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները:

Ծնողներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ:

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան):

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւն առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով: Հեռ. 027-18-28

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

POUR TOUS SERVICES
ASSISTANCE PASSAGERS,
EMBARQUEMENT
DEBARQUEMENT
A

Marseille

ՄԱՐՍԷՅԼ հասնող կամ Մարսէյլէն մեկնող ճամբորդներու բոլոր օժանդակութեանց համար նաեւ. — Տոմսերու գնումի եւ վերապահումի, անհատ կամ խումբ

Pour Réservation et Billets
groupes et individuels
Toutes destinations y compris
L'ARMENIE
par Mer — par Air et en voyage organisé

Contactez

Jacques CHELELEKIAN

Lundi, Mercredi, Vendredi
de midi à 14 heures
MARSEILLE 48-26-26

JARDIN DE MUSIQUE

3, RUE DE LORRAINE, 92 ASNIÈRES
Tél : 793. 53-33

La reprise des cours collectifs de solfège et de piano se fera le JEUDI 4 SEPTEMBRE 1969 à 14 heures.

Les cours ont lieu par groupe de 5 et durent une heure et demie.

Ils sont assurés par Mlle ALECIAN et ses jeunes collaboratrices et surveillés par Mme ALECIAN

LA COTISATION ANNUELLE EST DE 300 F. PAYABLE EN 3 OU 10 VERSEMENTS.

Mme ALECIAN donne des cours particuliers sur rendez-vous (30 F de l'heure)
Téléphoner le matin de 10h. à 12h.

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc.

Դիմեցէք

«ՅԱՌԱՋ»ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՇԱԲԱԹ 6 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

SAMEDI 6 SEPTEMBRE 1969

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ 50 ֆ.

Արտասահման Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

LE NUMÉRO 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11606

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.606

ԲԱՐԵՆՇԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹ

Այո՛, արդարեւ. մենք հիմնովին բարենշան, նոյնիսկ բախտորոշ կը համարենք այն երեւոյթը, որուն հանդիպատես եղանք, երբ կարդացինք Ռ. Իշխանեանի ընդհանկան յօդուածը՝ «Յովհաննէս Թումանեանը եւ հայերէնի ուղղագրութեան հարցերը» խորագրին տակ եւ զոր մեծ հաճոյքով հրատարակեցինք մենք ալ մեր թերթի երեք յաջորդական թիւերով (*) Պիտի փորձենք ներկայացնել չօշափուած նիւթը եւ ապա հանել պատշաճ եզրակացութիւն։

Քննութեան առնելով դասական, նոր եւ բոլշեւիկեան կոչուած ուղղագրութեան սահմանները, յօդուածագիրը կը ճշդէ, որ, օրինակ, «յօրինուածք» գրելաձեւը կը համարուէր նոր, աւանդական ուղղագրութեան խախտում, ճիշդ նկատելով «յօրինուածք»ը, իբրեւ հին կամ դասական ուղղագրութիւն, իսկ «հօրինվածք» գրչութիւնը — բոլշեւիկեան ուղղագրութիւն — կը համարուէր անգրագիտութիւն կամ խախտում ու անտեսում մեսրոպեան ուղղագրութեան։

Յովհ. Թումանեան այն համոզումը ունէր, թէ անհրաժեշտ է կանոնաւորել հայերէնի ուղղագրութիւնը, ի հարկէ՝ դասական ուղղագրութեան համակարգի պահպանմամբ, միակերպութիւն ստեղծելով եւ միեւնոյն բառը երկու, երբեմն նաեւ երեք տարբեր ձեւով գրելու անպատեհութեան առաջքը առնելու համար։ Նոյնպէս կը պաշտպանէր այն տեսակէտը, թէ ուղղագրութեան հարցը կարելի չէ լուծել դեկրետով, հրամանագրով կամ մասնակի որոշումներով, այլ միայն հրապարակային քննութեամբ եւ գիտական մակարդակի վրայ։

«Ուղղագրութիւնը, — կը գրէր Հանրեղ Լոռեցին, — գիտութիւն է եւ նրա դէմ կարելի է դուրս գալ կամ նրան փոխել միայն գիտութեամբ»։ Ուստի՝ կը մերժէր յայտնուած ու պաշտպանուած տեսակէտներէն մէկուն կամ միւսին պարտադրումը եւ կը պահանջէր հարցին բազմակողմանի ու մասնագիտական քննարկումը։

Հասկնալի է, որ Թումանեան դէմ էր 1922ի դեկրետին, որով Աբեղեանի կարծիքը պարտադիր հռչակուեցաւ։ Այլեւս ինքնոյ առարկայ չէին մասնակի ճշդումները, յաւելումները եւ յապաւումները, այլ պարզապէս կը մերժուէր դասական ուղղագրութիւնը եւ կ'առաջարկուէր բոլորովին նորը։ Անցողակի նկատենք, որ որոշումը տրուած էր մէկ ձայնի առաւելութեամբ, իսկ քուէարկութեան մասնակիցներուն մեծ մասը ո՛չ գրող էր, ո՛չ ալ մանաւանդ լեզուաբան։

Տրուած որոշման դէմ էր Թումանեան, որ դայն կը նկատէր միակողմանի եւ անհրկուած։ 1922 Մայիսին կը գրէր. «Մ. Աբեղեանը մի առաջարկ է արել ու դրել հրապարակ։ Շատ լաւ, բայց Հայաստանի Լուսժողկոմատը ո՞րտեղից է իմացել, թէ Աբեղեանը եւ ինքը՝ Լուսժողկոմատն էլ նրա հետ միասին անսխալական են, որ, առանց քննութեան եւ ընդունելու առաջարկը, հրամանագրում է ընդունել եւ միայն դրանով գրել ու տպագրել»։ Ապա կը խնդրէր Լուսժողկոմատէն՝ ուղղել թոյլ տրուած սխալը, ընդունել համարել բաց եւ դնել քննութեան, հաշուի առնելով հայ գրողներու, բանասէրներու, մանկավարժներու եւ հրապարակագիրներու կարծիքները։ Ու կ'աւելցնէր, թէ նոր ուղղագրութիւնը աւելի կը բերէ դժգոհութիւն եւ պառակտում։ Ուստի՝ կ'առաջարկէր լուրջ քննութեան ենթարկել հարցը, ոչ միայն խորհրդային երկիրներու Հայութեան, այլեւ գաղութներու մէջ եւ ապա միայն մտածել բարեփոխման մասին։

Սակայն մեծ բանաստեղծին կարծիքը անհրաժեշտ ուշադրութեան չարժանացաւ, եւ որոշումը մնաց իր ուժին մէջ։ Ասոր հետեւանքը այն եղաւ, որ տեսակ մը չինական պատ քաշուեցաւ բազմադարեան հայ գրականութեան եւ մեր օրերու գրականութեան միջեւ, ուղղագրական տեսակէտէ անշուշտ։ Խզուեցաւ երկար տարիներու աւանդութիւնը եւ, Թումանեանի իսկ բացատրութեամբ, «պառակտուեց» մայր երկրի եւ Սփիւռքի ուղղագրական միասնութիւնը, քանի որ Սփիւռքի գրողները չարունակեցին հետեւիլ դասական ուղղագրութեան։

Ռ. Իշխանեան կը նկատէ արդար դատունութեամբ.

«Երբ այսօր փորձում ենք, ի հակակշիռ այս երկու անյարմարութիւնների, գտնել 1922 թ. կարգադրութեան օգուտները, անյաջողութեանք ենք մատնւում։ Ոչ ոք չի կարող պնդել, թէ հայերէնի նոր ուղղագրութեամբ կարելի է աւելի անսխալ գրել, քան դասական ուղղագրութեամբ (աւելի շատ հակառակն է դիտուում). ոչ ոք չի կարող պնդել նաեւ, որ նոր ուղղագրութիւնն աւելի հեշտ է սովորել, քան դասականը։ Մեր առջեւ են, օրինակ, անգլերէնի, ռուսերէնի, ֆրանսերէնի այս օրուայ ուղղագրութիւնները, որոնք շատ աւելի «դժուար» են, քան հայերէնի դասական ուղղագրութիւնը, բայց եւ ոչ ոք չի որոշում փոխարինել դրանք բոլորովին նոր ուղղագրութիւններով։ Ռուսերէնի դասական ուղղագրութիւնը միայն մասնակի շտկումների ենթարկուեց 1917–18 թ.թ., իսկ երբ վերջերս (1965 թ.) առաջարկուեց նոր ուղղագրութիւն, ռուս մտաւորականութիւնը կտրականապէս մերժեց, թէեւ նրա նախագիծը կազմուել էր ոչ թէ մէկ մարդու (ինչպէս մեզանում), այլ անուանի գիտնականների մի մեծ խմբի կողմից»։

Բարեբախտութիւն է, որ նորաստեղծ ուղղագրութեան համար օգտագործուեցան հայերէն եւ ոչ թէ լատինական տառերը, ինչպէս կը պահանջէին Պօղոս Մակինցեանի պէս «բոցավառ»... յետադիմականները։

Յովհ. Թումանեան իր նամակներէն մէկուն մէջ դիտել կու տար, թէ նոր ուղղագրութիւնը յետադիմութիւն է, «չպատճառաբանուած վերադարձ դէպի վաղ միջնադար»։ Ու կ'աւելցնէր թէ ուղղագրական բարեփոխութեան պայմաններէն մէկն է տեղի եւ ուժի տնտեսման հարցը։ Նոր ուղղագրութեան մէջ այս սկզբունքն ալ յարգուած ու նկատի առնուած չէ։ Օրինակ՝ դասական ու երկու տառի փոխարէն, նոր ուղղագրութեան մէջ ընդունուեցաւ երեք տառ՝ յու, ոն դարձաւ վո, եւ՝ յե։ Մասնագէտներու հաշուով՝ հարիւր հազարաւոր աւելորդ էջեր գրուած են տառական այս յաւելումները։

1940ին կարգ մը բարեփոխութիւններ կատարուեցան նոր ուղղագրութեան մէջ, սակայն բարեփոխութիւնը մասնակի էր եւ ոչ թէ ամբողջական։ Նախատեսուած էր վերականգնել իւ եւ բառավերջի էն, բայց լեզուաբաններու կողմէ ներկայացուած նախագիծը լրիւ չընդունուեցաւ։

Հիմա, մեր օրերուն, Հայրենի գրողներէն եւ լեզուաբաններէն շատեր կը ջատագովեն միօրինակ եւ միասնական ուղղագրութիւն ունենալու անհրաժեշտութիւնը։ 1940ի բարեփոխումը, թէեւ մասնակի, զգալի կը դարձնէր այս անհրաժեշտութիւնը։

Իշխանեան իր յօդուածը կ'եզրակացնէ սա հաստատումով. «Պէտք չէ խուսափել մեր ուղղագրութեան հարցերը քննելուց, բայց ամէն մի քննութիւն եւ ճշդում պէտք է անել խելացի, առանց հապճեպի, Թումանեանական աւանդները յիշելով»։

Հարցում.— Ճշդումի պէտք կա՞յ

Պատասխան.— Ո՛չ։

Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը, ինչպէս այբուբենը, կատարեալ են յամենայնի, ըստ նոյնիսկ օտար լեզուաբաններու։

Պէ՞տք է այս «կատարեալ»ը վերածենք անկատարի։

Իշխանեան չըսեր, բայց ըսել կ'ուզէ.— ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ։

Մեր ըսածն ալ ուրիշ բան չէ արդէն։

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

(*) Տես «Յառաջ» Օգոստ. 19, 20, 21։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔ

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ՈՒԺԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՎՐԱՅ

Իսրայէլեան ուժերը այս անգամ ներս մտած են լիբանանեան հողամասէն, պայթեցուցած մերձակայ տուները եւ բոլորը օդը հանած։ Առաջին անգամն է որ իսրայէլեան ցամաքային ուժեր նման ձեռնարկ մը կը կատարեն։ Անշուշտ իրենց նպատակն է ասպարէզ կարդալ Լիբանանի, որուն սահմանային հողամասը կ'օգտագործուի պաղեստինեան զունդերու կողմէ Իսրայէլի դէմ յարձակումներու համար։ Նիւթական վնասներէ զատ, մարդկային կորուստ ալ կայ երկու կողմէն, իսրայէլեան աղբիւրներու համաձայն, չորս իսրայէլցի զինուոր վիրաւորուած են։ Կարգ մը դիտողներու կարծիքով, Լիբանանի «յորդանանականացումը» այլեւս անխուսափելի է, այսինքն Լիբանան պիտի ստիպուի զինեալ պատերազմի անցնիլ Իսրայէլի դէմ, այլ խօսքով էլ Ֆաթի թաֆթիշը անգամ մը եւս յաջողած պիտի ըլլայ։ Ընդդիմադիր պարագլուխ՝ Ռէմոն Էտտէ յայտարարած է թէ Մայիս 31ին, Հանրապետութեան նախագահը կը մերժէր ընդունիլ ֆետայիներու ներկայութեան կատարուած խուզութիւնը եւ ինք ալ առաջարկած էր միջազգային ուժերու դիմել, վասնզի կըրնայ անխուսափելի ըլլալ պատերազմը Իսրայէլի հետ, եւ Լիբանան ի վիճակի չէ։

× Իսրայէլեան օդանաւեր յարձակած են Յորդանան գտնուող ահաբեկչական կեդրոններուն վրայ։ Ըստ Ամմանի, զինուոր մը սպաննուած է եւ երեք ուրիշներ ալ վիրաւորուած են ռմբակոծութեան ատեն։

× Գահիրէի փոքր վեհաժողովէն ետք (Իրաք, Եգիպտոս, Սուրիա, Յորդանան), Թել Ավիվի կարծիքն այն է թէ կացութիւնը սկսած է նմանիլ այն կացութեան որ կար վեց օրուան պատերազմէն առաջ։

× Պէյրութէն Մարոքի Արտաքին նախարարը յայտարարած է թէ իսլամական վեհաժողովը պիտի գումարուի Սեպտեմբերի վերջ՝ Ռապաթ, կամ Հոկտեմբերի սկիզբը։ Այդ ժողովին պիտի մասնակցին 30–40 մահմետական պետութեանց ղեկավարներ։

× Դամասկոս պահուած երկու Հրեաները դեռ ազատ չեն արձակուած։ Ամէն պարագայի մէջ, Դամասկոսի իտալական դեսպանը հերքեց հրէական այն լուրը, ըստ որուն Սուրիա ուզած է փոխարինել երկու Իսրայէլցիները Միկ 17 երկու սուրիական օդանաւերու հետ։

ՀՕ ՇԻ ՄԻՆՀ ԿՈՂՔ ԿՈՂՔԻ ԿԸ ԲԵՐԷ ՓԵՔԻՆՆ ՈՒ ՄՈՍԿՈՒԱՆ

—o—

Հօ Շի Մինհի դագաղին շուրջ, կողք կողքի, իրենց վերջին յարգանքը պիտի բերեն Շու-Էն-Լայ եւ Կոսիգին։ Չինացին արդէն իսկ հասած է Հանոյ, որպէսզի ժամ առաջ ամրապնդէ «չինասէր»ներու դիրքը, Կոսիգինն ալ ճամբայ ելած է։ Մոսկուա մտահոգ է արդէն, մանաւանդ նկատի առնելով այն իրողութիւնը որ յեղափոխութեան չին եղանակը քաղաքական բան մը ունի Հիւսիսային Վիէթնամի նոր սերունդին համար։

Հանոյ սուգի մէջ է եւ կը պատրաստուի ազգային յուղարկաւորութեան որ պիտի կատարուի Սեպտ. 10ին։ Ֆրանսայի կողմէ ներկայ պիտի ըլլայ նախկին նախարար՝ Սէնթընի, որ նաեւ նախկին ընդհ. պատուիրակ էր Հիւսիսային Վիէթնամ։ Նախագահ Փոմփիտու ցաւակցական հեռագիր մը ղրկած է։

Վիէթքոնկը երեք օր (Սեպտ. 8էն 11) զինադուլ հռչակած է ի յարգանս Հօ Շի Մինհի։

× Փարիզի ժողովին պատուիրակութեան պետը՝ նախարար Քսուան Թուի յայտարարած է, դէպի Հանոյ մեկնած պահուն, թէ քաղաքական գետնի վրայ ոչ մէկ փոփոխութիւն կայ Հօ Շի Մինհի մահով։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԻՈՅ մէջ նոր վարչակարգը բռնաւոբին չափ բացարձակ տէրը չէ կացութեան ըստ քանի մը ճամբորդներու, որոնք Լիբիայէն եկած են։ Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ Լիբիոյ գահազուրկ Իտրիս թագաւորը փորձած է բռնի ուժով վերահաստատել Լիբիոյ միապետութիւնը բայց Անգլիա, Թուրքիա եւ Յունաստան որոնց դիմած էր օգնելու համար իրեն, մերժած են։

ՊՐԱԶԻԼԻ մէջ յեղափոխականները բաւական յանդուգն արարք մը գործած են առեւանգելով Պրազիլի ամերիկացի դեսպանը, որու ազատ արձակման համար կարգ մը պայմաններ դրած են իշխանութեանց։ Նախ կը պահանջեն որ 15 քաղաքական բանտարկեալներ անմիջապէս ազատ արձակուին։ Կառավարութիւնը ընդունած է, ապա կ'ուզեն որ զինուորական խմբակը ինքզինքը «աղմապաշտ, մենատիրական եւ աշխարհակալ» հռչակէ։

ԺՈՐԺ ՓԵՆՇԸՆԻԷ ֆրանսացի լրագրողը որ 14 օր է բանտարկուած էր Չեխոսլովաքիա, ազատ արձակուեցաւ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը՝ Մօրիս Շուման Խորհ. Միութիւն պիտի այցելէ Հոկտեմբերին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ ընդհանուր վերապահութիւն կայ Ժիսքարի տնտեսական ծրագիրներուն նկատմամբ։ Դրամատուներն ալ կը բողոքեն իրենց դէմ ձեռք առնուած միջոցներուն համար։ Եւրոպա Թիւ մէկ կայանէն, Ելմտական նախարարը պատասխանեց ունկնդիրներու հարցումներուն։ Ճշդեց թէ Մոզամպիքի իր ճամբորդութիւնը պատճառ չէ եղած որ երկրէն տարադրամ հանէ, ինչպէս մեղադրուած էր, որովհետեւ հիւրն էր փորթուկալեան կառավարութեան եւ նոյնիսկ իր դրամատան հաշւէն ալ տուած է ուրկէ ամէն սովորական Ֆրանսացիի պէս Շանժի տետրակ մը առած է։ Նախարարը ըսած է որ Էլիզէի պիւտճէն ալ պիտի զեղչուի Փոմփիտուի իսկ դիմումին վրայ եւ հերքած է թէ նոր արժեզրկում մը կը նախատեսուի։

ՏԻՒՊՉԷՔԻ դէմ յարձակումները կը սաստկանան օրէ օր։ Կը պահանջուի որ «ինքնաքննադատութիւնը» ընէ։

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

ՍԵՆԻ ԱՓԵՐՈՒՆ

4

Սենը կը հոսի անթիւ կամուրջներու տակէն: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը ներշըն- չած է բանաստեղծներ, վիպասաններ, նկարիչներ, երաժիշտներ:

Այս քաղաքը մտքի, գեղարուեստի, գե- ղեցկութեան ու պատմութեան թանգարան մըն է: Ի՞նչպէս դիմանալ անոր հմայքին, ի՞նչպէս չկախարդուիլ անոր ժպիտէն, ի՞նչպէս կարենալ հարիւրէն հարիւր Հայ մնալ ու չլսել այս փարթամ ու առինք- նող յաւերժահարսին երգերն ու կանչերը:

Պէտք է Ոդիսեւս մը ըլլալ եւ ունենալ անոր ճարտարութիւնը կարենալ դիմա - նալու Փարիզի կախարդանքներուն: Եւ գիտենք որ, ամէն Հայ չունի Ոդիսեւսի կամքը եւ անոր հաւատարմութիւնը իր սրտահատոր Պենելոպէին, այսինքն Հա - յաստանին: Սակայն իւրաքանչիւր Հայ իր տրամադրութեան տակ ունի այն զէնքե- րը, որ իր ազգը դարերու ընթացքին գործած է գործածելու համար անհա - ւասար կռիւներու եւ արիւնալի դուպար- ներուն մէջէն ողջ առողջ ազատելու հա - մար: Այդ նոյն զէնքերը գոյութիւն ու- նին ներկայիս եւ հայորդիները կրնան զանոնք գործածել եթէ ուզեն:

Ինչպէս կ'ըսէ իմաստութիւնը, «կամե- նալ, կարենալ է արդէն»:

Եւ ահա մութ ջուրերը կը շշնջեն, եւ կը լսուի բանաստեղծին տխուր երգը.

Օրերը կ'անցնին ու կ'անցնին շաբաթներ,
Ո՛չ անցնող ժամանակը, ո՛չ ալ սէրերը կորած
Կը վերադառնան մեզի:
Միրապօ կամուրջին տակ, Սենը կը հոսի:

Թո՛ղ գայ գիշերը, բո՛ղ հնչէ ժամը
Օրերը կը սահին ու ես կ'արտասուեմ:

— Որպէսզի գետը շարունակէ հոսիլ, պէտք է որ անոր ակունքները առատ ջուր ստանան երկինքէն: Այսինքն ազգի մը գոյատեւումը կախում ունի իր երիտա- սարդութենէն:

— Այո՛: Բայց նախ եւ առաջ աւագ սե- րունդը, մե՛նք, դո՛ւք, գիտակից ըլլանք մեր կոչումին: Այսինքն ճամբայ բանանք հաւաքուող ջուրերուն, ուղեցոյցը ըլլանք նոր սերունդին: Այսինքն չձգենք որ, օ- տար ազդեցութիւններէ տարուած, չզգեն իրենց ճամբան: Ինչպէս քով չուրանանք մեր արմատը, եւ ծառայելով ու սիրելով մեր նոր հայրենիքը, մեր սրտին մէջ փոքրիկ ու ջերմ խորան մը կանգնենք մեր փոքրիկ հայրենիքին:

Նկատած եմ մեծ եկեղեցիներուն կա- ռոյցը: Կեդրոնական մեծ խորանին յա - ռակից կան Աստուածամօր եւ սուրբերու յատկացուած մատուռներ: Մեծ խորանը պաշտօնական օրերուն կը լուսաւորուի: Իսկ ընդհանրապէս փոքրիկ մատուռնե - րուն առջեւ է որ կը հաւաքուին հաւա - տացեալները, մտերմօրէն կ'աղօթեն, կ'ը- նեն իրենց ուխտը, կը վառեն իրենց մո - մերը:

— Ասոնք տեսութիւններ են: Եւ տեսու- թիւնները ամէն դժուարութիւնները կը հարթեն, կը պարզաբանեն: Մինչդեռ կեանքը այնքա՜ն բարդ է ու անակնկալ - ներով լեցուն: Կրնա՞յ մարդ ծառայել երկու հայրենիքի, կարելի՞ է մարդը ծառի մը վերածել, եւ այս հակասական գաղափարները զետեղել պարզ մէկու մը ուղեղին մէջ:

— Իւրաքանչիւր մարդ ունի երկու հայ- րենիք, ի՛ր եւ յետոյ Ֆրանսան, ըսած է Հանրի տը Պոռնիէ: Եւ ես կ'աւելցնեմ՝ իւրաքանչիւր Ֆրանսահայ կրնայ ունե - նալ, պէտք է ունենայ երկու հայրենիք՝ Հայաստանը եւ Ֆրանսան:

— Միայն բանաստեղծները կրնան այդ- պիսի բաղդատութիւններ ընել՝ հայրենիք եւ խորան, ծառ եւ մարդ: Մանաւանդ այս վերջինը:

— Այո՛, ծառը եւ մարդը: Դուն ան - պայման կը կարծես որ ծառը աւելի տո- կուն է քան մարդը: Կը սխալիս: Ծառ մը ցոյց տուր, որ տակաւին ոտքի կը կենայ երեք հազար տարիներէ ի վեր: Բացի հանքային նիւթերէ (քար, մետաղ), մար- դը արարչութեան ամէնէն դիմացկուն էակն է, որովհետեւ ունի ինքնայատուկ զէնքեր հակազդելու համար իր հոգեկան միջնաբերդին սպառնացող ուժերուն. ո- գեկան կորով, ոգեկոչումներ, համայ - նական յիշատակներ եւ առհաւական վեր- ապրումներ, որոնք այլեւս մաս կը կազ- մեն իր արեան բջիջներուն...

— Եւ տկարութիւններ, այլասերելու հակումներ, ուրացումներ, ստորնացում- ներ...

— Այո՛, սակայն անոնք ընդհանուր ե- րեւոյթներ չեն: Նոյնիսկ այն անհատնե- րը, որոնք արհամարհանքով կը դիտեն իրենց ազգութիւնը, եւ զզուանքով կը հրաժարին Հայութենէն, տակաւին կապ- ուած կը մնան անտեսանելի թելերով մայր արգանդին, անոնք պարզապէս կորսուած ոչխարներ են: Պեղենք անոնց ներսիդին, սուզուինք անոնց ենթագի - տակցութեան խորերը, հոն ուր կը հա - ւաքուին սերունդներու ապրելակերպե - րուն կենսահիւթը: Եւ պիտի տեսնենք որ հոն կը գտնուին քայքայրներ, գեղեցկօ- րէն զարդարուած հայկական չթաքարե - րով: Կարելի չէ հաւատալ որ, երբեք հա- զար տարիներու ընթացքին հոն կուտակ- ուած Հայեցիութիւնը, ցնդած ըլլայ մէկ օրէն միւսը: Եթէ ենթական խղճամիտ ու խելահաս անձ մըն է, գիտականօրէն ան- կարելի է որ ենթագիտակցութեան կիր - ճերուն մէջ չհոսին հայրենասիրութեան գաղտնի աղբիւրները:

— Գիտականօրէն կրնայ այդ բանը անկարելի ըլլալ, բայց մարդկայնօրէն ա- մէն բան կարելի է: Կամայ թէ ակամայ, ժամանակի ընթացքին մարդոց մէջ կը նօսրանայ ու յանկարծ կը փրթի կապը որ անցեալը կ'աղուցէ ներկային: Պատ- ճառները՝ միջավայր, աշխատանքի պայ- մաններ, յուսախաբութիւն, խառն ա - մուսնութիւն...

— Այդ կապը, սիրելիս, չուան չէ որ փրթի, այլ միս է, մկան, երակ, ջիղ: Եւ փրթելու պարագային կը բացուի վէրք, արիւնող ու կոտտացող վէրք: Կը մնայ միշտ սպին: Այն Հայերը որ զանա- զան պատճառներով երես դարձուցած են Հայութենէն, կը տառապին գաղտնօրէն: Անոնց նայուածքը խուսափող է: Ձեն յանդգնիր շիտկէ շիտակ նայիլ հայ մա- նուկի մը աչքերուն մէջ: Անոնք կը զգան անդամահատուածներու ցաւը: Լսած ես անպայման որ, եթէ անձի մը սրունքը կամ թեւը կտրեն վիրաբուժական սեղա- նին վրայ, բուժուելէն վերջ իսկ, ան կը զգայ ցաւեր այն անդամին վրայ, որ արդէն չունի...: Եւ իրենց Հայութիւնը մերժող ողորմելիներն ալ, կը գտնուին նոյն կացութեան մէջ, եւ մոռնալու հա- մար իրենց խիղճը ճանկռտող թաքուն մղձաւանջը, կը նետուին հակառակ ուղ- ղութեամբ, կը սուզուին կեանքի յորձան- քին մէջ:

— Ես շատեր կը ճանչնամ, որոնք շա- տոնց փոխած են իրենց անունները եւ սակայն երկվայրկեան մը իսկ չեն տառա- պիր, չեն խղճահարիր, եւ շատ հանդիստ ալ քուն կը քնանան:

— Այդպիսիները մէկդի ձգէ: Անոնք նոյնիսկ իրենց սեփական հայրենիքին մէջ ուրացողներ եւ դասալիքներ պիտի ըլլա- յին: Առնենք միւսները, հսկայ զանգուա- ծը բոլոր անոնց որոնց պորտային կապը չէ կտրուած մայրական արգանդէն: Մի- ջին դասակարգ մը, որ քանդիչ կոհակնե- րուն կը դիմադրէ անզգալաբար: Մեր գործը պէտք է ըլլայ այդ դիմադրութիւ- նը գիտակից դարձնել, անոնց մէջ ար - թընցնելով արժանապատուութեան խը - րոխտ զգացումը, անոնց զգացնելով որ կրնան բարձրագլուխ ու ճակատաբաց շրջիլ ամէնէն քաղաքակրթուած մայրա - քաղաքներու պողոտաներուն վրայ, ո - րովհետեւ իրենք՝ զաւակներն են արժա - նաւոր ու լուսաւոր ազգի մը, անիրաւ - ուած ամբողջ մարդկութեան կողմէ, եւ ամբողջ երկրագունդի ժողովուրդները հաշուետու են իրեն, եւ յանցաւոր իր սեւ ճակատագրին վատթարացման համար:

— Բայց, ա՛յս է որ կ'ընենք տարիներէ ի վեր, եւ սակայն աղէտը չենք կրնար կասեցնել...

— Դուն այդպէս կը կարծես: Որեւէ անկեղծ աշխատանք չի կրնար առանց արդիւնքի մնալ: Որեւէ ցանուած հունտ չի կրնար չաճիլ սրտերու մէջ. կարեւորը սրտերու բանալին գտնելն է...

— Իսկ եթէ սիրտերը չեն ուզեր բաց - ուիլ:

— Հայուն սիրտը միշտ բաց է երբ կը լսէ անկեղծ Հայու ձայն: Կարեւորը, գտնել է այն ճեղքը որ կը տանի իր ներ- քին ապրումներուն: Հայուն փուխ սիր- տը չի կրնար քարի վերածուիլ:

— Ուրեմն պէտք է ըլլալ խորաթափանց հոգեբան, պէտք է տիրանալ հոգեկան վեր- լուծումի գաղտնիքներուն...

— Ինչո՞ւ չէ: Բայց նախ եւ առաջ պէտք է Հայ ըլլալ:

Գետը կը հոսի կամուրջներուն տակէն եւ ջուրերը կը շարունակեն երգել բա - նաստեղծին ողբերգը.

Օրերը կ'անցնին ու կ'անցնին շաբաթները:
Ո՛չ անցնող ժամը, ոչ ալ սէրերը կորած
Կը վերադառնան մեզի:
Միրապօ կամուրջին տակ, Սէնը կը հոսի:

Թո՛ղ գայ գիշերը, բո՛ղ հնչէ ժամը,
Օրերը կը սահին ու ես կ'արտասուեմ...

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ՄԱՆԿՈՒՆԱԿ ՀՄԱՅՔԸ

Վեց ամսուան երախայ մըն է տակա- ւին: Անուշիկ երախայ մը: Կարելի չէ դի- մադրել իրեն: Եւ եթէ դիմադրենք իսկ, այդ բանը կ'ընենք ակամայ, դաստիա- րակութեան գործին մէջ մեր պարտակա- նութիւնը կատարած ըլլալու համար: Ինչ որ կ'ապացուցանէ, թէ հմայքը ա- ղու յատկութիւն մըն է: Վեց ամսուան, նոյնիսկ աւելի փոքր երախան անգամ գիտէ ուզածը կամ աւելի ճիշդը՝ չուզա- ծը: Եւ գիտէ նաեւ, թէ ինչ պէտք է ընէ ուզածը ընել տալու եւ կամ չտալու հա- մար:

Ընելի՞քը: Հրապուրել, թովել: Հրա - պոյր մը, որ պիտի կակղեցնէ ամէնէն խիստ մայրիկին սիրտն անգամ:

Երախան գիտէ, որ ուշադրութիւն պի- տի գրաւէ պոռալով. անկէ ետքն ալ՝ բաւական պիտի ըլլայ որ ժպտի, որ - պէսզի գրկեն, օրօրոցէն դուրս հանեն զինք եւ կամ իրեն տան իր արջուկը:

Հակառակ մի պնդէք, մենք ամէնքս ալ նոյն բանը ըրած ենք: Ամէնքս ալ շա- հագործած ենք մեզի հետ ծնած մեր ման- կունակ հրապոյրը: Միայն թէ չենք յի- շեր այլեւս: Մեղք: Որովհետեւ, կասկած չկայ, թէ մեր առօրեայ կեանքը շատ ա- ւելի հեշտ պիտի ըլլար, եթէ մեր առօր- եայ յարաբերութիւններուն մէջ ցոյց տայինք հրապուրիչ ժպիտով դէմք մը:

Հմայք խորամանկութիւն բնաւ չէ. — Պարտաւոր ենք մշակելու, զարգացնելու մեր զաւակներուն եւ մեզ շրջապատող մանուկներուն հմայքը:

Երկար ջանքերով ձեռք բերուելիք գործ մը թերեւս, որ սակայն մեզի պիտի պար- գեւէ օր մը հաճելի, հեշտ բնաւորութեան տէր մանչեր եւ աղջիկներ:

Եւ մեզի երախտապարտ պիտի ըլլան

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ՝

ԲԱՆԱԿԸ
ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Տըջաբերականը Եըլտըզ հաղորդուելէն երկու օր ետքը, պալատական հրացանա- կիրներու տասնապետ մը, Ալպանացի Րաշիտ եկաւ իր հրամանատարին քով եւ խնդրեց որ միասին առանձին տեսակ - ցութիւն մը ունենայ:

ԳԼՈՒԽ Լ.

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՓՈՐՁ ՄԸ

Հսկայ, յաղթակազմ, գեղին ու թաւ պեխերով, հազիւ քսանըվեց տարեկան կորիճ երիտասարդ մըն էր Րաշիտ որ վեց տարիէ ի վեր կը ծառայէր Եըլտըզի Ալ - պանացի հրացանակիրներու գունդին մէջ: Իր քաջութիւնն ու անձնուիրութիւնը ծա- նօթ էին ամէնուն եւ նոյնիսկ քանի ան- գամ Սուլթանին մասնաւոր շնորհներուն արժանացած էր:

Հրամանատարը սիրալիր ընդունելու - թիւն մը ըրաւ իր ստորադասեալին:

— Ի՞նչ կայ, Րաշիտ աղա, հարցուց քաջալերիչ ձայնով մը:

— Փաշա էֆէնտի, ըսաւ տասնապետը իրեն յատուկ անսեթեւեթ համարձակա - խօսութեամբը, կը լսեմ որ ծանր բաներ տեղի կ'ունենան մեր կողմերը...

— Ո՞րն է ձեր կողմը, հարցուց մեծա - ւորը թեթեւ ժպիտով մը.

— Մանասթըրի, Րէսնէի կողմերը..

— Լաւ, մեզի ինչ հոն անցած դարձա- ծը, միթէ կառավարութիւն չկա՞յ հոն:

— Այո՛, բայց կ'երեւայ որ կարող չէ բան մը ընել, քանի որ մեր Վեհափառ Սուլթանը օրերէ ի վեր մտատանջութեան մատնուած է ու նոյն իսկ հիւանդացած՝ սրտին ցաւէն...:

— Հոգ մի ըներ, Րաշիտ, պատասխա - նեց հրամանատարը: Վեհափառ Սուլթա- նին զօրութիւնը տակաւին շատ մեծ է, քանի մը ըմբոստ զինուորներ չեն կրնար զայն ջախջախել...

— Բայց լսեցի որ քանի մը զինուորի գործ չէ եղածը... ամբողջ Ալպանիա ա- պստամբութեան մէջ է:

— Սխալ են քու լսածներդ...:

— Չէ, փաշա էֆէնտի, հոն տեղէն մեր հայրենակիցներուն եկած լուրերը շա՛տ վրդովեցուցիչ են... խնդիրը ձեր կար - ծածէն շատ մեծ է... ես աղէկ գիտեմ:

Այս վերջին բառերը տասնապետը այն- քան անձնավստահ շեշտով մը արտասա - նեց որ հրամանատարը զարմանքով երեսը նայեցաւ.

— Ի՞նչ, հարցուց, արդեօք դո՞ւն ալ ուղղակի յարաբերութիւններ ունիս ա - պստամբներուն հետ:

— Աստուած չցուցնէ, գոչեց Րաշիտ, մեր հայրը ու բարերարը մեր Վեհափառ Սուլթանն է, որուն Աստուած երկար տա- րիներ պարգեւէ, միթէ կարելի է անոր դէմ դառնող մարդոց հետ յարաբերութիւն ունենալ... միայն թէ այս օրերս շա՛տ ու շատ բաներ իմացայ, երկարօրէն մտա- ծեցի ու որոշում մը տուի... Առանձնաւոր որոշում մը:

— Ինչ որոշում, Րաշիտ աղա:

— Այդ ապստամբներուն պետը Նիազի անուն Ալպանիացի սպայ մըն է եղեր...

— Այո՛, ճիշդ է Սուլթանը հրամայած է զինքը ձերբակալելու:

— Այդ բաւական չէ...

— Ի՞նչպէս բաւական չէ:

— Սուլթանին հրամանը կարելի չէ գործադրել Ալպանիոյ լեռներուն մէջ... այս բանը դուք ալ ինծի չափ գիտէք, փաշա էֆէնտի, քանի որ Ալպանացի էք:

— Բայց ի՞նչ է միտքդ, ինչ ընել կ'ու- զես, հարցուց հրամանատարը, որուն համբերութիւնը սպառիլ կը սկսէր:

— Այդ Նիազի պէյը մեր տեղացին է, զինքը լաւ կը ճանչնամ, շարունակեց Րա- շիտ, յամառ, քաջասիրտ ու յանդուգն մարդ մըն է, որ երբ միտքը բան մը դնէ ալ անկէց չի հրաժարիր:

— Ամէն Առնավուտի պէս ընդմիշտ մեծաւորը:

— Այո... բայց ցաւալի է որ իր զէնքը մեր Վեհափառ Սուլթանին դէմ դարձու- ցած է:

— Իրեն արժանի պատիժը պիտի կրէ ատոր համար...:

— Ես լաւ կը ճանչնամ զինքը, պատաս- խանեց տասնապետը, թերահաւատ կեր- պով գլուխը շարժելով:

— Արդէն ըսիր այդ խօսքը, Րաշիտ ա- ղա, հիմա բացատրէ թէ այդ բոլոր խօս- քերուն վերջը ո՞ւր պիտի բերես...

— Փաշա էֆէնտի, ներողամիտ եղէք, գիտէք որ մենք խօսելու շատ վարժու- թիւն չունինք, դպրոց չենք գացած եւ մեր միտքը դիւրաւ չենք կրնար հասկցը- նել... կ'ուզեմ որ ինծի հրաման տաք որ մեկնիմ եւ կ'ուզեմ որ Սուլթանն ալ իր կողմէ այդ հրամանը շնորհէ...

— Մեկնիս ո՞ւր պիտի երթաս...

— Հո՛ն, պատասխանեց տասնապետը ձեռքի անորոշ շարժում մը ընելով:

— Ո՞ւր հոն...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(216 Շար.)

...անձը· այր մը միշտ երջանիկ է զգա– ...ալ, գուշակելով, գիտնալով, որ ուրիշ– ...ներուն կը տիրապետէ ոչ թէ ֆիզիքական ...կամ մտաւորական ուժով, այլ իր հը– ...ով: Եւ անշուշտ թէ այս պարագան ...աւելի իրական է կնոջ մը համար:

Եթէ ձեր զաւակը համամտութիւն ցոյց ...այ երաժշտութեան, եթէ հետաքրքրուի ...իներով, եթէ դումարները ընէ ան–...ով, շատ բնական կը գտնէք որ հետե–...ի ան դաշնակի, ֆութպոլի, թոյլ կու–...որ յաճախէ առեւտրական վարժա–...ան մը:

Ուրեմն, եթէ համամտութիւն ցուցա–...րէք ան հմայքի, — եւ դրեթէ ամէն տը–...ոյ ունի այդ յատկութիւնը, — ինչ ը–...ով զանց պիտի առնէիք անոր այդ մի–...ումը:

Իրարու հետ մի շփոթէք սակայն հը–...այքը եւ նենգամտութիւնը, հրապոյրը եւ խորամանկութիւնը: Եւ տղուն հմայ–...քը զարգացնել կարծելով, մի՛ քաջալե–...րէք որ կեղծէ ան:

Անմիջապէս որ ըմբռնելու տարիքը ու–...նենայ, մանուկը կ'իւրացնէ այն ինչ որ իրեն կը բացատրուի ամենայն պարզու–...թեամբ: Հասկցուցէք ուրեմն իրեն, որ ...աւելի բաներ պիտի ստանայ ձեզմէ ժպիտով մը, քան թէ պոռչտուքներով:

Կ'ուզէ ունենալ իր ձեռքի հասողութե–...նէն դուրս խաղալի՞ք մը: Ընդհանրապէս պիտի սկսի պահանջել աղմուկ յարուցա–...նելով: Սպասեցէք: Դիմադրեցէք աղ–...մուկին: Առաջին անգամուն թերեւս եր–...կարատեւ ըլլայ ձեր սպասումը: Բայց, անմիջապէս որ խաղալիքը ցոյց տայ ան ժպտելով, տուէք ուզածը: Որքան որ ե–...րախան անկարող է տակաւին վերլուծե–...լու իր յուզումները, պիտի ըմբռնէ սա–...կայն, որ ժպիտը, սիրունութիւնը լաւա–...գոյն միջոցներ են յաջողութեան:

Ծաչերուն համար ալ նոյն ձեւով վար–...ուեցէք եւ քաղցրութիւնը եւ սիրելիու–...թիւնը ձեր պզտիկին համար պիտի դառ–...նայ տեսակ մը սովորութիւն:

Հմայքը դառնալու է բնազդական. — Անգամ մը որ հիմը դրուեցաւ, երախան պիտի դառնայ սիրասուն տղեկ մը: Պայ–...մանաւ որ մշակէք իր հմայքը: Անմիջա–...պէս որ ձեր զաւակը կարող դառնայ ար–...տայայտուելու, այսինքն դէպի երկրորդ ...տարեկանին, հասկցուցէք իրեն, որ բա–...րեկրթութիւնը նախնական պայմանն է հմայքին:

Եւ որովհետեւ տղուն դատողութիւնը անկարող է տակաւին վերլուծումներու, խնդիրը կը կայանայ դարձեալ անոր ան–...ջնջելի սովորութիւններ ներշնչելու մէջ: Ամէն անգամ որ բան մը ուզէ, պէտք է ...աւելցնէ եթէ կը հաճիք մը: Ամէն անգամ որ բան մը ստանայ, շնորհակալ եմ մը: Ամէն հանդիպումի բարի լոյս մը, ամէն բաժանումի ցտեսութիւն մը:

Տղեկը պիտի ըմբռնէ տակաւ, որ ա–...սոնք բանալի–բառեր են, որոնք կը դիւ–...րացնեն իր կեանքը, զերծ կը պահեն զին–...քը յանդիմանութիւններէ եւ արցունքնե–րէ, որոնց կը դիմեն տղաք անգիտակցօրէն, երբ իրենց ուզածը ձեռք չեն կրնար ձգել ուրիշ կերպով:

Այդ սիրասուն վարուելակերպը խաղաղութիւն պիտի պարգեւէ իրեն եւ քաղցրութիւնը ու բարեկրթութիւնը սովորութիւն դարձած ըլլալով, չորս տարեկանէն սկսեալ, ձեր զաւկին միտքը պիտի դառնայ ձերբազատ: Անոր ընդունակութեան կարողութիւնները պիտի մնան անեղծ:

Ան կրնայ իր ամբողջ միտքը գրաւել–նել փափաքելով առարկայ մը, այդ առարկան ուսումնասիրելով, առանց բնաւ մտահոգուելու, թէ ի՞նչպէս պիտի կրնայ ունենալ զայն: Իր փափաքածը ունենալու համար իւրացուցած է ան քաղցրօրէն, քաղաքավարութեամբ ուզելու սովորութիւնը: Եւ երբ կը գտնուի մեծի մը հետ, կրնայ մտիկ ընել, ուրեմն սորվիլ, կրնայ պատասխանել, ուրեմն կատարած ըլլալ մտաւորական մարզանք մը:

Ձեր զաւակը կը մեծնայ. զարգացուցէք իր հմայքը: Որովհետեւ այդ հմայքը արդէն իսկ ծլած ծաղկած է իր մէջ, ամէն մարդ կը հաստատէ այդպէս ըլլալը: Բարեկիրթ է ան, թէ՛ տունին եւ թէ դպրոցին մէջ: Բարեկիրթ է ոչ թէ հաճոյք պատճառելու համար մայրիկին եւ կամ չյանդիմանուելու համար մայրիկէն, այլ առանց մտածելու, որովհետեւ այդպէս վարուիլը իրեն համար պարզապէս սովորութիւն մը դարձած է այլեւս: Իրական բարեկրթութիւն – հմայքը պէտք է արտայայտուի առանց որեւէ ջանքի:

Լաւ դաստիարակութիւնը ծնունդ կուտայ հմայքին. — Մանուկը եղած է ութ տարեկան: Եկած հասած է տղուն նոր գաղափարներ ներշնչելու ատենը: Օրինակի համար, կը բացատրէք իրեն, թէ ինչո՞ւ համար իր տեղը տալու է տարեց տիկինի մը եւ կամ պարոնի մը: Պիտի ըսէք իրեն. «Մարդ քանի մեծնայ, աւելի կ'ուժովնայ, բայց օր մըն ալ սոր հակառակը կը պատահի, մարդ ուժաթափ կ'ըլլայ, շուտով կը յոգնի, ոտքի վրայ կենալով սրունքները կը ցաւին»: Առաջին անգամ իր տեղը պիտի տայ ան, որովհետեւ պիտի յիշէ ձեր ըսած բացատրութիւնները: Պէտք չէ բնաւ վարանիլ կրկնելու համար այդ բացատրութիւնները: Պիտի գայ օր մըն ալ, որ տղան այդ շարժումը պիտի ընէ առանց մտածելու, որովհետեւ սովորութիւն մը դարձած պիտի ըլլայ իրեն համար:

Ձեր զաւկին ամբողջ պատանեկութեան ընթացքին, նոյն ձեւով կրնաք սորվեցնել իրեն կենցաղագիտութեան պարտադրած օրէնքները:

Եթէ մանչ մըն է, պիտի օգնէ ան կիներուն հագնելու համար իրենց վերարկուները, եթէ աղջիկ է, թեթեւ մը պիտի խոնարհի բարեւելու համար տարեց անձ մը:

Իսկ ձեր զաւակը մանչ ըլլայ թէ աղջիկ, մէկ կողմ պիտի քաշուի ճամբայ տալու համար, ինք տեղէ մը անցնելու համար ներողութիւն պիտի խնդրէ, պիտի վերցնէ մեծի մը դերին ձգած առարկան, պիտի խօսի միայն՝ երբ կարգը գայ իրեն, ուշադրութեամբ, կամացուկ մը պիտի գոցէ դուռները, զգուշութեամբ պիտի յայտնէ իր կարծիքը, պիտի չչեշտէ իր նախապատուութիւնները, շատ բնականօրէն պիտի գտնէ հաճոյք պատճառող բառերը: Եւ այս ամէնը հեշտօրէն, առանց որեւէ ճիգի:

Ինչ անուշիկ տղայ մըն է եւ կամ ինչ անուշիկ աղջիկ մըն է, պիտի ըսեն ձեր զաւկին համար, որովհետեւ դուք գիտցած էք դիտել, մշակել, զարգացնել անոր մէջ իր մանկունակ հմայքը, որ դարձած է իր երկրորդ բնաւորութիւնը, կամ աւելի ճիշդ է ըսել՝ բուն իսկ իր նկարագիրը:

Անուրանալի ճշմարտութիւն է, թէ հըմայքը, հոգիի այդ իրական բարեկրթութիւնը, ամէն բանէ առաջ լաւ դաստիարակութիւնն է: Երբեք մոռնալու չէ ասիկա:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՏՈՔԹ. Ե. ԽՕՃԷՐ

ՌԱՖՖԻ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ
ՓԱՅԼՈՒՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԽՄԲ.— Փիլէր Պուրկունէն հետեւեալ գնահատական յօդուածը հրատարակած է Մարսէյլի մամուլին մէջ տաղանդաւոր դաշնակահար Ռ. Արզումանեանի մասին:

Քասթըլէի Մշակութային Կեդրոնը, որ առաքելութիւն ստանձնած է այս պատմական վայրին մէջ քաջալերելու իրաւ մտաւորական ու գեղարուեստական կեանք մը, այս ամառ կազմակերպեց ներկայացումներու շարք մը, որ ուշադրութիւնը գրաւեց հասարակութեան եւ շահեցան անոր համակրանքը: Համեստ պայմաններով, բայց գործօն ու կենդանի հաւատքով, ան գիտցաւ կատարել խելացի գործ մը, որուն արդիւնքները կը վարձատրեն կազմակերպողները իրենց յաջողութիւններէն եւ զանոնք կը համոզեն որ պէտք է շարունակեն յարատեւել իրենց այս գործունէութեան մէջ:

Շաբաթ գիշեր, Մշակութային Կեդրոնը մեզի կ'առաջարկէր դաշնակի ռեսիթալ մը, Ռաֆֆի Արզումանեանի կողմէ: Երիտասարդ արուեստագէտը առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայանար հանրութեան: Կը շնորհաւորեմ կազմակերպողները որ լաւ հասկցած կը թուին մշակութային կեդրոնի մը դերը, որ է՝ առիթ ընծայել երիտասարդներու որպէսզի ներկայանան հասարակութեան: Կը հիանամ իրենց տարած աշխատանքին, որու շնորհիւ կարողացած էին հաւաքել հոծ ու համակրելի հասարակութիւն մը, երիտասարդին առաջին նուագահանդէսին ներկայ գտնուելու: Ուրեմն շաբաթ գիշեր, Քասթըլէի եկեղեցին լեցուն էր ուշադիր ունկնդիրներով:

Ռաֆֆի Արզումանեան երաժշտական շատ լուրջ պատրաստութիւն մը ստացած է Մարսէյլի Երաժշտական Լիկէոնը, եւ նոյն ատեն շարունակած է իր իրաւաբանական դասընթացքը եւ զայն աւարտած է այս տարի իսկ, Լիսանսի արժանանալով:

Այս օրինակը ցոյց կու տայ, թէ արդի երիտասարդութիւնը ունի տակաւին կամք ու կարողութիւն, եւ մենք հանդարտ մտքով կրնանք ապահովուած տեսնել իրենց ապագան: Թող ինծի չպատասխանուի թէ բացառիկ է այս պարագան, որովհետեւ անձամբ կը ճանչնամ այս կարգի շատ մը «բացառութիւններ» եւ անկէ կրնամ հետեւցնել յոյսի մը արդարացումը:

Գալով մեր դաշնակահարին, պէտք է ըսեմ որ ան ցոյց կու տայ խորունկ երաժշտութեան մը յայտնի նշանները: Խելացի եւ զգայուն, ան գիտէ թափանցել նուագած կտորներուն իմաստէն ներս: Տէր է միեւնոյն ատեն մեկնաբանութեան վարժ թեքնիքին եւ երաժշտական մտքին թափանցելու կարողութեան եւ այս միջոցներով հաւատարմօրէն կը ծառայէ իր ընտրած երաժիշտներու մտադրութեանց:

Իր յայտագիրը ցոյց կու տար միայն ու միայն երաժշտական մտահոգութիւններ, երաժշտութեան չորս մեծ անուններ՝ Պրամս, Տըպիւսի, Ռաւէլ եւ Շուման, եւ ասիկա ցոյց կու տայ թէ ո՛ր մէկ գեղագիտական ընտանիքին կ'երթան իր համակրութիւնները: Իր նպատակը առեւտրական յաջողութիւններու տիրանալ չէ, կը փափաքի նախ եւ առաջ ծառայել երաժշտական արուեստին:

Հոս պէտք է ըսեմ որ Քասթըլէի եկեղեցին լողականութիւնը գէշ նեղեց. շատ արձագանգ ունենալուն պատճառաւ, յաճախ կարճ ձայնանիշերը իրարու վրայ կուգային տանիքի մը կղմինտրներուն պէս: Ասկէ՝ յառաջ կուգայ որոշ խառնակութիւն մը:

Այս բանը շատ զգալի եղաւ Ռաւէլի Թոքաթային եւ Շումանի Քառնավալին որոշ մասերուն մէջ: Կարելի է այս անպատեհութիւններուն առաջքն առնել, եւ վստահ եմ որ կազմակերպողները պիտի փորձեն այդ ընել:

Կը մնայ որ, մէկ կողմ դնելով այս թերութիւնը, Ռաֆֆի Արզումանեանին մեկնաբանութիւնները ցոյց տուին իրենց որակը: Իր խորունկ հպումը որ կը թրթռացնէ դաշնակի լարերը, լաւ արդիւնք տուաւ Պրամսի Ռէ պեմոլ էնթերմէծօի, Ընկղմած Մայր եկեղեցիի եւ մանաւորապէս Շումանի Քառնավալի մեղեդիական մասերուն մէջ:

Իր ծանօթութիւնը երաժշտական կառոյցներու եւ իր յատկութիւնը զանոնք վերակազմելու երեւան եկան իր Պրամսի Երկրորդ Ռափսոտիի եւ մանաւանդ Շումանի Քառնավալի մէջ, որ մեզի ներկայացաւ իբր նկարեն պատկերներու շարք մը: Կը տեսնուի որ մեր դաշնակահարը ունի այն հիմնական յատկութիւնները որ մեզ կը յուսադրեն իր ապագայ երաժշտական ասպարէզի մասին:

Պէտք չէ զարմանալ ուրեմն որ նկատի չեմ առներ թեքնիք թերութիւնները որ ուեւէ մեկնաբանող կ'ունենայ իր ասպարէզին սկիզբը, որովհետեւ ինչ որ կը պարտադրուի նախ եւ առաջ երաժշտական անձնաւորութեան մը կողմէ՝ ուժն է, որուն վրայ կարելի է խարսխուիլ: Եւ հանրութիւնը զգաց այս բանը եւ լաւ յաջողութիւն մը ապահովեց երիտասարդ արուեստագէտին, կրկնել տալով Շումանի Արապեսքը:

Յուսանք որ մօտ ատենէ ուրախութիւնը պիտի ունենանք զինք կրկին ունկնդրելու, այս է մեր անկեղծ մաղթանքը:

ՓԻԼԻՓ ՊՈՒՐԳՈՒՆԷՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (572)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

— * —

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Մարիւս ալ զէնք չունէր. նետած էր իր պարպուած ատրճանակները, բայց վարի սրահին մէջ դրան քով դրուած վառօդին տակառը նշմարած էր: Մինչդեռ կէս մը դառնալով այն կողմը կը նայէր, զինուոր մը հրացանը անոր ուղղեց: Այն բոպէին ուր զինուորը նշան կ'առնէր Մարիւսին, ձեռք մը դրուեցաւ հրացանին բերանին վրայ եւ խցեց զայն:

Մէկը այսինքն Թաւիշէ բանթալօն հագած նորատի բանուորն էր մօտեցող եւ հրացանին բերանը խցողը, գնդակն անցաւ՝ ձեռքը, գուցէ նաեւ բանուորը վիրաւորելով, վասն զի ան ինկաւ, բայց Մարիւսի չդպաւ:

Այս ամէն մուխին մէջ տեղի ունենալով ընդնշմարուած էր քան թէ տեսնուած: Մարիւս սոորին սրահը մտնելով հազիւ հազ նշմարած էր իրողութիւնը: Բայց անորոշապէս տեսած էր հրացանին իրեն ուղղուիլը եւ անոր բերնին ձեռքով մը խցուիլը, լսած էր նաեւ արձակման ձայթիւնը: Բայց այս տեսակ վայրկեաններու մէջ տեսնուած իրերը կ'երերան եւ կը ճեպեն. եւ մարդս կանգ չառներ որեւէ իրողութեան առջեւ. վասնզի դէպի աւելի մթութիւն մղուիլ կը զգայ աղօտապէս եւ ամէն բան ամպ է:

Ապստամբները յանկարծ պաշարուելով այլ չվախնալով հաւաքուեր էին ամէնքն ալ: Կեցէք, ըստ դիպուածի մի պարպէք հրացանները, գոչած էր Անժօլրա:

Իրօք առջի խառնակութեան ժամանակ կրնային զիրար վիրաւորել: Ապստամբներուն մեծագոյն մասը առաջին յարկի պատուհանը եւ երդերը ելած էր ուրկէ յարձակողներուն վրայ կը նայէր: Ամէնէն աներկիւղները Անժօլրային, Գուրֆէյրագին, Ժան Բրուվէրին եւ Գոմպըֆէրին հետ քաջութեամբ ներսի կողմի տուներուն կռթներ էին կռնակով, բաց մնալով եւ պատնէշին վրայ հաւաքուող զինուորներու եւ պահակներու շարքին ճիշդ դէմը կենալով:

Երբ հասաւ այն կէտը ուր ալ կայծը պիտի ժայթքէր, սպայ մը որ բարձր օձիք եւ մեծ ուսադիրներ ունէր՝ սուրը երկնցուց եւ ըսաւ.

— Վար դրէ՛ք զէնքը:

— Կրա՛կ, ըսաւ Անժօլրա:

Երկու կողմէն ալ հրացաններն արձակուեցան եւ ամէն ինչ աներեւոյթ եղաւ մուխին մէջ:

Կծու եւ խեղդիչ մուխ որու մէջ մեռնողներ եւ վիրաւորներ կը սողային տկար եւ խորին հեծումներով:

Երբ փարատեցաւ մուխը, երկու պատերազմողները տեսնուեցան որոնք նուազած բայց միշտ իրենց տեղը կեցած էին՝ լռելեայն հրացանները լեցնելով:

Յանկարծ որոտալից ձայն մը լսուեցաւ որ կը գոչէր:

— Կորսուեցէ՛ք ասկէ, թէ ոչ օդը կը հանեմ պատնէշը:

Ամէնքն ալ դարձան դէպի այն կողմը ուրկէ կուգար ձայնը:

Մարիւս վարի սրահը մտնելով վառօդի տակառը առած եւ մուխին ու պատնէշին ներսը պատող տեսակ մը մթին մառախուղին շնորհիւ կրցած էր պատնէշին քովէն սպրդիլ մինչեւ այն սալաքարներով շինուած վանդակը որու մէջ տնկուած էր ջահը: Մարիւս անգամ մը մեծ ջահն առած. վառօդի տակառը այն սալաքարերուն մէջը դրած, բոլոր քարերը տակառին վրայ հրած, որով տակառն ալ խորտակուած էր, այս ամէնը տեսակ մը սոսկալի հնազանդութեամբ անմիջապէս կատարուած էր, եւ հիմա ազգային պահակները, սպաները, զինուորները, ամէնքն ալ պատնէշին ծայրը կծկուելով եւ շուարելով Մարիւսին կը նայէին որ ոտքը սալաքարերուն վրայ դրած, ջահը բռնած, սեգ դէմքը աղէտալի որոշումէ մը լուսաւորուած կը մօտեցնէր ջահին բոցը դէպի այն ահարկու դէզը որու մէջ վառօդին խորտակուած տակառը կը նշմարուէր եւ սա ահարկու աղաղակը կ'արձակէր:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Պօմոնի Ս. Գր. Լ. եկեղեցւոյ մէջ

Կիրակի, 14 Սեպտ. 1969ին, Խաչվերացի տօնին, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Պօմոնի Ս. Գր. Լս. եկեղեցւոյ մէջ, եւ յաւարտ պատարագի, ինչպէս անցեալ տարի, աւանդական մատաղօրհնութիւն կը կատարուի: Կը պատարագէ, քարոզէ եւ մատաղի օրհնութիւնը կը կատարէ Թեմիս առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՐԹՌԵԱՆ

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10ին, քարոզ՝ ժամը 11,15ին, մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 12ին:

Բոլոր անոնք որոնք ուխտ ունին Ս. Խաչին եւ կը փափաքին մասնակցութիւն բերել մատաղին՝ որեւէ ձեւի նուիրատուութեամբ, թող հաճին դիմել Թաղականութեանս կամ Առաջնորդարանի Օժանդակ Տիկնանց Միութեան, 372 Շըմէն տը Սէն ժիւլիէն:

Ջէնումը կը կատարուի Հինգշաբթի Սեպտ. 11, ժամը 5,30ին եկեղեցւոյ բակին մէջ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ Մարսէյլի հայկական դասընթացքներու վերամուտի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 8ին, ամէն օր կէսօրէ առաջ ժամը 10-12, Բարեգործականի սրահին մէջ, 7, Ռիւ Փափէր, Մարսէյլ:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յայտարարէ թէ իր հովանաւորած հինգշաբթի օրերու դպրոցը կը վերաբացուի 11 Սեպտեմբեր հինգշաբթի օր, համայնքիս Հոգեւոր Հովիւ Նարեկ քահանայ կը կատարէ հին եւ նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները մինչեւ հինգշաբթի 18 Սեպտեմբեր:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ets. VEXTEN
23, Rue du Caire — Paris (2e)
Tél. : CEN. 85-04

Importante fabrique de tricots demande entrepreneurs pour montage — grosse série — Travail toute l année.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Համասեփաստիական Վերաշինաց Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սէնթ Անթուանի մէջ, Պ. Յարութիւն Մարլեանի սրճարանը (Պառ տը լա կառ):

Սեբաստիոյ նահանգին պատկանող բոլոր անդամ եւ ոչ-անդամ հայրենակիցները սիրով կը հրաւիրուին այս կարեւոր ժողովին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի չքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին:

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գալլիօ տը Շարպոնիէրի չքեղ սրահներուն մէջ:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի Համագաղութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9,30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն ժերար Սթեփանէսքոյի հաղորդումը՝ Ֆրանսայի Հայերը (Դ. Մաս):

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8,30ին, Քաֆէ Ալզասի սրահը: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԱՐՁՈՒ Է

Փարիզէն 15 քիլոմեթր հեռու, առանձին փավիյոնի մէջ երկու սենեակ, խոհանոց, լոգարան, կեդր. ջերմութիւն:

Հեռաձայնել իրիկունները ժամը 7,30էն 10՝ 929-92-38:

ԾԱԽՈՒ ԵՆ

A VENDRE

Machines à tricoter de toutes sortes — état neuf — jauge 12/120, 7/120 talons hauts et talons bas, jauge 10 etc.

Téléphoner : TAI. 42-36
NOR. 14-20

ԺԸՆԵՒԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՕԾՈՒՄԸ

14 *Սեպտեմբեր* 1969, *Կիրակի, Ս. Պատարագէն յետոյ կազմակերպուած է մասնաւոր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն համար: Իսկ նոյն երեկոյեան դարձեալ ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար: Ճաշագինն է իւրաքանչիւր անձի համար* 35 *զուիցերական ֆրանք: Մասնակցիլ փափաքողները այժմէն կրնան արձանագրուիլ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը՝ մինչեւ Սեպտեմբեր* 3: (15 Րիւ Ժան Կուժօն, *Փարիզ* 8րդ: Հեռ. 359-67-03):

ԴԻՒԱՆ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են: Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան:

Տանօթութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ:

73, Ավ. Հանրի Պարպիւս,

95, Առնուվիլ լէ Կոնէս:

Հեռաձայն՝ 985 – 01 – 79

(*Շոգեկառք առնել* Կար տիւ Նոռէն):

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի

Հեռաձայն 927-01-72:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 *ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները:*

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ:

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մաթէրնէլ) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 *տարեկան*):

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւ առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով: Հեռ. 027-18-28

ԹԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Ձեր հանգստեան ժամերուն եւ առօրեայ հոգերէն ետք, լաւագոյն է հայերէն գիրք կարդալ եւ հայկական երաժշտութիւն մտիկ ընել ու նուիրել: Դիմել.—

43, Rue Richer, Paris (9e) — MétroCadet — Tél. 770-25-46

Առաւօտները ժամը 10էն 12, իսկ կէսօրէ վերջերը ժամը 2,30էն 7:

Գրատունը ունի արտասահմանեան եւ հայաստանեան հրատարակութիւններ, բառարաններ, տարեգիրքեր, թերթերու հաւաքածոներ եւայլն:

Նոր ստացուած են հետեւեալ գրքերը.—

Գր. Եպս. Պալաքեան «Հայ Գողգոթան», Բ. հատոր, Փարիզ, 15 ֆրանք Աղասիի «Զէյթուն», տպ. Պէյրութ 1968, 15 Ֆ.: Ս. Վրացեանի «Կեանքի Ուղիներով», 6 հատոր, կազմ. հատորը 15 Ֆր.: Ս. Մխիթարեանի «Ֆրանսերէնով արտայայտուող արուեստագէտներ», տպ. Փարիզ 1969, 25 Ֆր.: Տոքթ. Ա. Նագաշեանի «Եղեռնի հետքերով», տպ. Պէյրութ, 1969, 12 Ֆր.: Հր. Ք. Արմէնի «Հայկական Գերագոյն Ատեան», տպ. Պէյրութ, 1969, 15 Ֆր.: Գ. Օզանեանի «Հայաստան», Պէյրութ 1969, 15 Ֆր.: Թ.Խ. Յակոբեանի եւ Սիմոնեանի «Երեւան 2750», տպ. Երեւան, 1968, 25 Ֆր.: Վ. Հ. Համբարձումեանի «Տիեզերքի էվոլուցիայի պրոբլեմները», Երեւան, 1968, գին՝ 18 Ֆր.: Լ. Վ. Միրզոյեանի «Վիկտոր Համբարձումեան», Երեւան, 1968, 10 Ֆր.: Առաքել Պատրիկի «Հայկական Տարազ», Երեւան, 1967, 17 Ֆր.: «Ռազմաճակատային յուշեր», Երեւան, 1968, գին 5 Ֆր.: Սայաթ Նովա «Խաղեր», տպ. Երեւան 1969, 10 Ֆր.:

Մեր մօտ պիտի գտնէք զանազան դասագրքեր, մանկ. գրականութիւն, երգարաններ, երաժշտական երկեր, քարտէսներ, ինչպէս նաեւ հայկական եւ օտար դրոշմաթուղթեր:

Կան նաեւ ֆրանսերէն գրքեր Հայոց մասին:

Գրատունը ունի ճոխ մթերք մը հայկական սալերու (տիսք): *Արա Պարթեւեանի ամբողջական գործերը, Արմէն Կիրակի (Ամերիկա շինուած), Պր. Լիսիցեանի, Ա. Խաչատուրեանի, Օ. Տուրեանի, Շահմուրատեանի, ինչպէս նաեւ Գ. Գասպարեանի, Լ. Զաքարեանի, Յ. Պատալեանի, Չէքիմեանի, Թ. Ալթունեանի ժողովրդական եւ աշուղական զանազան Հայաստանեան երգիչներու ձայնապնակները եւ Հայկական Պատարագը:*

Ունինք նաեւ Յ. Թումանեանի արտասանական կտորները:

Օփերաներ.— Ա. Տիգրանեանի «Անուշը», «Դաւիթ Բէգ» եւ «Ալմաստ» օփերաները:

Գրադարանը պատրաստ է պսպրանքներ ընդունելու ամէն վայրերէ:

Առաքման ծախքը գնողին վրայ է:

Հին գրքեր կը գնենք, պայմանաւ որ լաւ վիճակի մէջ ըլլան անոնք:

Արդ, մի՛ մոռնաք այցելել Հ. Թալուեան գրատունը:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc.

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ՅՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 7 SEPTEMBRE 1969

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆ.	Վեցամսեայ	50 ֆ.
Արտասահման	Տար. 105 ֆ.	Հատը	0,50

LE NUMÉRO 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11607 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.607

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԻՆԱՑԻՆ ՌՈՒՍԻՆ ՉՍՊԱՍԵՑ

Մինչ ամէն ոք կը սպասէր Շու–էն–Լայ–Կոսիգին հանդիպումին Հօ Շի Մինհի դագաղին առջեւ եւ Հանոյն ալ նեղ կացութեան մատնուած էր փոքրիկ սխալներ չընելու համար, յանկարծ ամէն բան կը փոխուէր …րուած ըլլալով որ Շու–էն–Լայ եւ չինական պատուիրակութիւնը Փեքին կը վերադառնային երբ Կոսիգին դեռ Հանոյ չէր հասած։ Պարզ է այլեւս որ Չինաստանի ղեկավարները չեն ուզեր որեւէ հանդիպում ունենալ Ռուսերուն հետ եւ երբ ակամայ առիթներ կը ստեղծուին, որեւէ ելք կը գտնեն խուսափելու համար անխուսափելիէն։ Դիւանագէտները, դէտերը, միջազգային մամուլի բոլոր մասնագէտները ամէն բան մտածած էին, ամէն հաւանականութիւն մըտքէ անցուցած բացի այսքան պարզ «ափական» մեթոտէ մը։ Անշուշտ տակաւին մտածողներ կան որ Սեպտ. 10ին չին–խորհրդային հանդիպում մը անկարելի չէ տրուած ըլլալով որ Փեքին անպայման պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկէ յուղարկաւորութեան, բայց ո՞վ պիտի գըլխաւորէ այդ պատուիրակութիւնը։ Ամէն պարագայի մէջ, արդէն իսկ Շու–էն–Լայ ծաղկեպսակ մը դրած է Հօ Շի Մինհի վրայ, ուր գրուած էր՝ «Ընկեր Հօ Շի Մինհ՝ վիէթնամցի ժողովուրդի մեծ պարագլուխ եւ սիրալիր բարեկամ չին ժողովուրդին անմահ է»։

Հանոյ արդէն պատրաստութիւններու ձեռնարկած է ազգ. յուղարկաւորութեան համար։ Կարգախօսքեր սկսած են տարածուիլ, որպէսզի օգտագործուին չորեքշաբթի, ինչպէս՝ «անսահման յաւերժելի նախագահ Հօ Շի Մինհի մահէն ետք» կամ «Յաւիտենական երախտագիտութիւն մեծ նախագահ Հօ Շի Մինհի»։

Ներկայիս Հիւսիսային Վիէթնամի գործերը կը վարէ փոխ–նախագահ՝ Թոն Տուք Թիանկ, ինչպէս կը նախատեսէ Սահմանադրութիւնը եւ ոչ մէկ պայմանաժամ ճշդուած է նոր նախագահին ընտրութեան համար։ Սկզբունքով նախագահը կ'ընտրուի չորս տարուան համար Ազգ. Ժողովի կողմէ եւ իր պաշտօնին շրջանը կը համապատասխանէ Ազգ. Ժողովի շրջանին։ Հօ Շի Մինհ Հանրապետութեան առաջին նախագահը, ընտրըուած էր 1945ին եւ անկէ ետք վերընտրըուած մինչեւ 1964 (վերջին անգամ եւ իր շրջանը երկարաձգուած էր պատերազմին պատճառով։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ յուզեւեռութիւնը եւ մտահոգութիւնը օրէ օր կ'աճին։ Թերթերու խորագրերը արդէն շատ խօսուն են նոյն ուղղութեամբ եւ Պէյրութի կարեւոր օրաթերթերու առաջին էջերուն վրայ կարելի է կարդալ՝ «Լիբանան վտանգի մէջ է», «Լիբանան դաւաճանուած», եւայլն։ Բոլոր շրջանակները անխտիր վախ կ'արտայայտեն ապագայի նըկատմամբ։ Այս զգացումը ծնած է առաջին առթիւ երբեւ հետեւանք այն սպառնալիքին զոր Իսրայէլ կը բանեցնէ Լիբանանի հարաւային շրջանին վրայ։ Իսրայէլի համար մաքեմաքիքականօրէն հաստատուած է որ պաղեստինեան խարխիւներ կան Լիբանանեան հողամասին վրայ եւ Պէյրութ երկու ելք ունի միայն՝ կամ միջոցներ պիտի առնէ պաղեստինեան ուժերուն դէմ, որոնք իր հողամասին վրայ հաստատուած են կամ՝ Նման Յորդանանի, պիտի համակերպի անխնայ պատերազմի մը։

ՊՐԱԶԻԼԻ զինուորական իշխանութիւնը ընդունած էր յեղափոխականներու դրած պայմանները, ամերիկացի դեսպանին ազատագրման փոխարէն։ Անկասկած ամերիկեան կառավարութիւնը ճնշում բանեցուցած է Պրազիլի զինուորականներուն վրայ որպէսզի այդքան զիջումներ ընէ։ Այդ զիջումները արդարեւ բացարձակ անձնատուութիւն նկատուեցան բանակի կարգ մը երիտասարդ սպաներու կողմէ, որոնք ապարէզ կը կարդան կառավարութեան եւ կ'ըսեն թէ իրենց արգելք պիտի ըլլան որ 15 քաղաքական բանտարկեալներ Մեքսիքա կամ Քուպա մեկնին։ Շաբաթ առաւօտ հաւանական կը նկատուէր սակայն որ այդ տաք–գլուխ երիտասարդները կարենան վճռական դեր խաղալ եւ յոյս կար որ դեսպանը ազատի։ Ճիշդ է որ 24 ժամ է իշխանութիւնները վերցուցած էին գրաքննութիւնը եւ երկրին բովանդակ մամուլը լայն տեղ կը տրամադրէր յեղափոխականներու համայնավար քարոզչութեանց, մանիֆեստներուն եւ յայտարարութեանց։

ՀՕ ՇԻ ՄԻՆՀ

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱՌԱՆՑ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԻ

Չորեքշաբթի, Սեպտ. 3ին ժամը 9,45ին կը մեռնէր Հիւսիսային Վիէթնամի նախագահ Հօ Շի Մին։ Անակնկալ մահ մը չէր՝ տրուած ըլլալով նախագահին տարիքը (79 տարեկան)։ Աշխարհի քաղաքական մարդիկը ցաւ յայտնեցին այս կորուստին համար որոշ դրդապատճառներով, նոյնիսկ հակառակորդները մեծարանքով խօսեցան վիէթնամեան յեղափոխութեան պետին մասին։ Միայն նախագահ Թիէօ, հինգշաբթի օր, Սայկոնի մէջ, յայտարարեց. «Հօ Շի Մին մեռած ըլլայ կամ ոչ, Հիւսիսային Վիէթնամի համայնավարները պիտի շարունակեն մնալ նախայարձակներ՝ համայնավարական աշխարհակալութեան ծախուած»։

Լը Մոնտ լայն տեղ կուտայ Հօ Շի Մինին, եւ մէկ յօդուածը կը խորագրէ՝ անհատականութիւն առանց պաշտամունքի։ Ստորեւ *Մոնտի* յօդուածներուն Ամառը։

«Իմ անցեա՞լս։ Ոչ մէկ կարեւորութիւն ունի։ Կարեւորը՝ այսօր ըրածս է...»։ Այս խօսքերով է որ Հօ Շի Մինհ կը պատասխանէր այն բոլոր լրագրողներուն, որոնք իր բերնով կը ջանային սորվիլ որոշ մանրամասնութիւններ իր ծննդեան մանկութեան ու ծնողքի մասին։

Որքան ալ տարօրինակ թուի, այս համայնավարական Միջազգայինի «հիմնադիր հայրեր»*էն և Կոմինթէրնի* 1924–1926*ի գործօն անդամներէն մէկուն կենսագրութիւնը շրջապատուած կը մնար մշուշներով եւ հակասութիւններով՝ մինչեւ իր մահը։*

Պատմագէտ մը կրնայ դիւրութեամբ ստոյգ կենսագրութիւնը կազմել Մաոյի մը կամ Թոլիաթթիի մը։ Սակայն ո՞վ կրնայ ճշգրիտ բառերու վերածել փանթասթիք *նուարկութիւնը՝ յեղափոխական փոթորիկի մէջէն, որ եղաւ Հօ Շի Մինհի կեանքը։*

Հօ ծնած է Քիմ–Լիէն գիւղակին մէջ, Վինհ քաղաքին մօտ, Հիւսիսային Անամ։ Այս երկիրը ունի մելամաղձոտ դիմագիծ մը, պամպուներու *ցանկապատներով սահմանագծուած դաշտեր, թթենիներ, եւ շրջապատուած՝ մէկ կողմէն վարդագոյն լեռներով եւ միւս կողմէն՝ բաւական հեռուները, ծովուն շնչող ալիքներով։ Շրջանը աղքատ եւ անկարող է*

նի, պիտի համակերպի անխնայ պատերազմի մը։

իր վիտացող բնակիչներուն սնունդ հայթայթելու։ Որքա՞ն ծննդավայր մը կրնայ ազդել իր զաւակներուն քաղաքական գաղափարներուն, այդ չենք գիտեր, սակայն իրողութիւնը այն է որ Նկէ Ան նահանգը (Հօ Շի Մինհի ծննդավայրը) եղած է յեղափոխականներ արտադրող շրջան մը։

Ծննդեան թուականին ճշգրտութիւնը խնդրոյ առարկայ դարձած է։ Սակայն պատմագէտներուն մեծամասնութիւնը՝ համաձայն գտնուած է 19 Մայիս 1890 թուականին վրայ։ Գալով ծնողքին, անոնք շատ աղքատ եղած ըլլալու են։ Հայրը՝ Նկույէն Սին Հիւ, եղած է աննշան պաշտօնեայ մը։ Եւ կը կարծուի թէ Հօ Շի Մինհի առաջին անունը կրնայ եղած ըլլալ Նկույէն Սին Քունկ։

Երիտասարդը հասակ կը նետէ յեղափոխական միջավայրի մը մէջ։ Բռնակալութեան, թշուառութեան եւ լաւ ապագայի յոյսերով լի մթնոլորտի մը մէջ։

Քսան տարեկանին, առանց ուսումը աւարտած ըլլալու, կը լքէ Հիւէի լիսէն եւ Լաթուշ–Թրէվիլ *նաւուն մէջ կը ծառայէ իբր սպասեակ։ Եւ ճամբորդութեան մը ընթացքին ոտք կը կոխէ Ֆրանսական հողին վրայ, ուր տեղ մը կ'աշխատի պարտիզպանի իբր օգնական։ Յետոյ կ'անցնի Անգլիա, ուր կ'աշխատի իբր աւելածու եւ յետոյ՝ խոհարար։ Անգլիա գտնուած միջոցին կը ծագի 1914ի պատերազմը։ Կ'անցնի Միացեալ Նահանգներ եւ հոն է որ առաջին անգամ կը ծանօթանայ մարքսիստական գաղափարներու։*

1917ին կրկին կը վերադառնայ Փարիզ։ Կեանքին այդ շրջանը կարելի է վերածել վէպի մը։ Կը բնակի խուցի մը մէջ Մարքատէ փողոցը եւ կը հիմնէ Փարիա *թերթը։ Այս թերթը ունի հակագաղթապաշտական բնոյթ եւ շուրջը կը հաւաքէ առաջին ազգայնական Ալժերացիները։ Անոր միակ խմբագիրը, ծաղրանկարիչ եւ տնօրէնը ինքն է՝ Հօ Շի Մինհ։ Կը կազմակերպէ հաւաքոյթներ, կը բաժնէ թըռուցիկներ, կը գրէ յօդուածներ* Վի ուվրիէր *եւ* Լը Փոփիւլէր *թերթերուն։ Հակագաղութական փրոփականտ կ'ընէ եւ վերջ ի վերջոյ կը մտնէ Ընկերվարական կուսակցութեան շարքերէն ներս։ Կը հալածուի ոստիկանութեան կողմէ։*

Թուռի ընկերվարական համաժողովի ընթացքին, բոցավառ ճառ մը կը խօսի (), ուր կը պահանջէ գաղթավայրերու անկախութիւնը։ Կը հակի Քաշէնի եւ Վայան–Քութիւրիէի գաղափարներուն, այսինքն կը դառնայ համայնավար։*

Այնուհետեւ կեանքը կը դառնայ բուռն պայքար մը պրոլետարիատի *ազատագրման դատին համար. խակական* պրոլետարիատը, *այսինքն՝ գունաւոր ցեղերու եւ մասնաւորաբար Վիէթնամի ազատագրըման։*

Այդ շրջանին, Հօ՝ գալուկ, կորաքամակ, երկար դէմքով, տենդոտ եւ փայլուն աչքերով երիտասարդ մըն է չափազանց զգայուն։ Իր բարեկամ Թինհ, կը գանգատէր որ ան արգելք կ'ըլլար իր քունին, որովհետեւ ամբողջ գիշերը, Հօ կը ծխէր անդադար ու կը մենախօսէր Ընկերվարութեան ապագային, վիէթնամեան հողի եւ ճնշուած ժողովուրդներու ազատագրման մասին։ Այդ անքուն գիշերներուն ընթացքին է որ գրեց իր Ֆրանսական գաղթապաշտութեան դատավարութիւնը *գրքոյկը, որուն ամբողջական գաղափարները՝ յետագային պիտի որդեգրէր Հանոյի յեղափոխական կառավարութիւնը, 1945 Սեպտեմբեր 2ի իր յայտարարութեան մէջ։*

Սակայն կը փափաքի տեւն մը Մոսկուա մնալ, մեկնելէ առաջ Ասիա, պայքարի դաշտը։ Կը հասնի Խորհ. Միութին, 1924ին, Լենինի մահէն ճիշդ մէկ օր վերջ։ Կը միանայ գիւղացիական միջազգայնականի *ղեկավարներուն շարքին, ուր կը ծանօթանայ իր գերմանացի բարեկամուհիին՝ Հութ Ֆիշէրի, որ, իր* Լենինէն մինչեւ Մաօ *գրքին մէջ, կը նկարագրէ Հօ Շի Մինհը, Մոսկուայի մէջ, իբր ամչկոտ, բարեկամական, պարզամիտ մէկը։ Երրորդ Միջազգայինի իր ընկերներուն կողմէ իբր զգայուն եւ խելացի, բայց տկար տեսաբան կը ճանչցուի։*

Մոսկուայի մէջ, 18 ամիս կը մնայ, կը մասնակցի ուսումնասիրութիւններու եւ կը մեկնի Չինաստան, ուր իբրեւ թարգման կը ծառայէ Կոմինթէրնի պատուիրակ՝ Պորոտինի, Անտրէ Մալրոյի հերոսներէն մէկը։

Կամաց կամաց հեղինակութիւնը կը բարձրանայ, իր շուրջը կը համախմբէ վիէթնամցի աքսորեալները եւ կը հիմնէ «Երիտասարդութեան կուսակցութիւնը» (Թան Նիէն), *եւ նաեւ շաբաթաթերթ մը, տարածելու համար վարդապետութիւնը այդ կուսակցութեան, որ աւելի ազգայնական դիմագիծ ունի քան՝ մարքսիստական։*

Բայց շուտով, իր երկու օգնականներով հիմը կը դնէ Հնդկաչինական Համայնավար կուսակցութեան, *որուն պաշտօնական ստեղծումը տեղի կ'ունենայ 3 Փետրուար 1930ին։*

Հաստատուած չինական հողի վրայ, Քանթոն, կ'արձակէ կարգախօսքեր որպէսզի սկսի «Հողային յեղափոխութիւնը» եւ ստեղծուին «տեղական սովետներ», մանաւանդ իր ծննդավայր նահանգին Նկէ–Անի մէջ, ուր կը տիրէ սաստիկ սով։ Խռովութիւններ տեղի կ'ունենան «անօթութեան արշաւանքներ»ու ընթացքին, Վինհի շրջանին մէջ։ Իշխանութիւնը կը միջամտէ խստութեամբ։ Իր դըդէշ, Քուոք (Հօ Շի Մինհ) մահուան կը դատապարտուի ֆրանսական դատարաններու կողմէ, ի բացակայութեան, 1931ին։ Ֆըրանսական Ապահովութեան սպասարկութիւնը՝ դիմում կը կատարէ անգլիական իշխանութիւններուն, որպէսզի իրեն յանձնեն դատապարտեալը։ Հօ Շի Մինհ, որ Հոնկ–Քոնկ ապաստանած է, կը ձերբակալուի ու բանտ կը նետուի։ Սակայն, Հնդկաչինցի ղեկավարը, որ Փարիզ եղած միջոցին վարակուած էր թոքախտէ, կը սկսի արիւն փսխել եւ կը փոխադրուի բանտին հիւանդանոցը։ Վախ կայ որ մեռնի։ Այսպէս կ'ըսեն անգլիական ոստիկանութեան տեղեկութիւնները։ 1933ին Հանոյի ֆրանսական իշխանութիւնները զայն մեռած կը նկատեն բայց նոյն շրջանին իր գոյութիւնը կը յայտնուի Մոսկուայի մէջ, եւ 1936ին Չինաստանի մէջ։

Ազգային ճակատի *իշխանութեան միջոցին, երբ հնդկաչինեան Համայնավար կուսակցութիւնը կը սկսէր օրինաւոր դառնալ, Հօ Շի Մինհ ինքզինքը մոռցնել կուտայ, որովհետեւ միշտ կը մնայ մահուան դատապարտուած։ Այդ ընթացքին իր աշակերտները՝ Ֆամ Վան Տոնկ, Ճիափ, Թրան Վան Ժիաու բուռն աշխատանք կը տանին երկրին մէջ, թերթեր կը հրատարակեն, կը լուսաբանեն ժողովուրդը։*

Բայց երբ 1939ին Համայնավար կուսակցութիւնը օրէնքէ դուրս կը հռչակուի, անմիջապէս Հօ Շի Մինհ կ'անցնի գործին գլուխը։ Մայիս 1941ի վիէթնամցի համայնավար ղեկավարներ ժողով մը կը գումարեն Չինաստանի մէջ եւ հոն կը շարադրեն յայտարարութիւն մը որ կը դառնայ Վիէթմինի Սահմանադրութեան հիմը։

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) *Օտոռ* կը հերքէ Հօ Շի Մինհի մասնակցութիւնը Թուռի ճակատագրական ժողովին, թէեւ Ժան Տիւքլօ ալ յիշեց այդ մասնակցութիւնը հեռատեսիլէն։

ՈՒՂԵՒՈՐԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

ՆՈ՛ՅՆ ՑԱՒԸ, ԱՄԷՆ ՏԵՂ...

Դէպի արեւմտեան աշխարհ թեւ առնող ամէն Հայ, «իր ժողովուրդը փնտռելու» գործին կը սկսի խմբագրատուներէն կամ ակումբներէն...

Եթէ մատներու վրայ կը համրուին արձակուրդի կամ պտոյտի իր օրերը, այդ վայրերուն մէջ ալ... կը վերջանա՛յ աշխատանքը: Ժամուան մը խօսակցութիւն խմբագիրներուն հետ, կամ սուրճի մը շուրջ հոգեհաց զրոյց ակմբային յաճախորդներով, եւ ընդհանուր գաղափար մը կ'ունենայ արդէն...

Կը կարծէ՞ք, որ աւելի ծանր պատասխանատուութիւն պահանջած ըլլայ «Հայութիւնը որոնելու եւ զայն ճանչնալու» առաքելութիւնը այն միւսներուն՝ որոնք, շրջապտոյտներէ իրենց դարձին, կը սիրեն մարգարէներու պայծառատեսութեամբ գուշակել գաղութներու ապագան կամ յանդիմանել անտարկելի եզրակացութիւններու՝ անոնց ներկայ կեանքի մասին...

1956ին, ամիս մը ամբողջ, ծրագրուած ձեւով ու ժամերը եւ վայրկեանները արժեցնելու հեւքով մը, քաղաքէ քաղաք ու ... տունէ տուն շրջած եմ Ֆրանսայի մէջ: Փարիզ ու իր արուարձանները, Լիոն եւ շրջակայ աւանները ու մինչեւ Մարսէյլ: Վիէն, Սէնթ Էթիէն, Վալանս, Կրընոպլ ... սարօքն հանդերձ: Ամէն մէկ կեդրոնի մէջ՝ անդաստանիս ուղեկից կամ առաջնորդ ունենալով ընկերներ եւ բարեկամներ, որոնք (եթէ նոյնիսկ որոշ բաներէ հեռո՛ւ ուզած ըլլան պահել աչքերդ ու հոգիդ), քեզի հետ հեւասպառ վազած են՝ որպէսզի ոչ միայն բան մը տաս, բան մը ձգես հասած տեղդ, այլ մանաւանդ շատ բան առնես, շատ բան սորվիս ու զարգանաս...

Ֆրանսահայութեան կեանքէն սերտած իմ դասերս, հակառակ յաջորդող տասնէ աւելի տարիներու ընթացքին դէպի Լոյս Քաղաք ու Մարսէյլ երեք նոր ուղեւորութիւններուս, իրաւունք չեն տար ինծի այդ գաղութը ճանչցած ըլլալու յաւակնութիւնը ունենալու:

Ինչ որ պիտի ուզեմ ըսել, հետեւաբար, տպաւորութիւններ են միայն, թերեւս դիտելու եւ տեսնելու անձնական կարելիութիւններէ թելադրուած հաստատումներ:

1956էն 1969, խօսելով ինծի ծանօթ տարիներու իմ ուղղակի շփումներուն ճամբով միայն, Հայկական Արտասահմանի յատուկ ընդհանրական տեղեկատուութեան փաստը նաեւ Ֆրանսայի մէջ՝ չի կարօտիր տեղարանականներու վկայութեան: Առանց ժխտելու մաքառումի ճակատներուն վրայ պատասխանատուութեան կոչուած մարդոց մասնակի ճիգերը՝ չընկլուզելու, իրատեսօրէն կը հաստատես, թէ պատուտած առապաստներով ու կլանիչ յորձանքներու դէմ անզօր կռիւ մըն է Հայութեան պայքարը նաեւ հո՛ս:

Այս բացատրութիւնն իսկ («Հայութեան պայքարը») կը թուի ինքնախաբութիւն մը ըլլալ, երբ պահանջներու եւ մատուցումի համեմատութիւնը չափանիշ նկատես ազգային կենսունակութեան: Թաւալող տասնամեակներուն, անմիջական անցեալի մէջ մեզի վերապահուած տնտեսական, ընկերային ու հանրային դժուարութիւններու բերումով, սակայն նաե՛ւ մեր անծրագիր, կարճատես, օրը օրին ու կարկըտաններով միայն ապրելու հոգեբանութեամբ՝ առողջ ու ապահով գոյութեան մը կռուանները կորսնցուցե՞ր ենք արդէն:

Ղեկավար եւ առաջնորդող դասերու մեղքերը, թերացումներն ու կաղացումները տեսնել եւ անցնի՞լ սակայն...

Հապա՞ կրաւորական, անշէջ ու ինքնագոհ կեանքի ոճը՝ որ մեր ժողովուրդինը եղաւ...

Հայ կեանքի ողբերգութիւնն է դարերու վրայ տարածուող այն երեւոյթը, որ կը կոչուի համակերպում: Խորշակը մեզ ցրուեր է երկրէ երկիր ու ափէ ափ. նոր կայքերէ շատերուն մէջ՝ մեր համբանքին հետ տարեր ենք, մեզի հետ, մեր ազգային գիտակցութիւնը ու մեր ինքնութեան դրոշմը. վերապրող մնացորդացը եւ յետ Եղեռնի առաջին սերունդը կրցեր են կառչիլ կրթութեան եւ մշակոյթի իրենց բերդերուն, ազգային եւ քաղաքական խմացումներուն, ու մանաւանդ ցեղային նկարագիրը անխաթար պահելու անկարելի կարգախօսին: Սուտ մը չէ շատերու այն հաստատումն ու հաւատքը, թէ քառսէն նոր կեանք ենք ստեղծեր մեզի համար, հիւրընկալ աստղերու տակ:

Սակայն եթէ չենք կրցեր քալել ժամանակին հետ ու ցեցը կերեր է մեզ, մեր աստիճանական ծանծաղումին մէջ դեր է խաղացեր անհատ հայ մարդուն ու հանրային մեր զանգուածներու ենթակայութիւնը՝ պայմաններուն, առօրեային, անմիջականին, — միջավայրին: Ով ի՛նչ կ'ուզէ թող ըսէ: Իր ղեկավարութեան, մեծերուն, մտաւորականութեան, կոթնող մեր ժողովուրդը տակաւին չէ կրցած ըմբռնել ազգային գոյութեան մեր գաւթին մէջ անհատապէս հայ մարդուն վերապահուած տեղը, իրաւունքներն ու պարտաւորութիւնները:

Ֆրանսահայութիւնը բացառութիւն մը չէր կրնար ըլլալ: Աւելի՛ն, յաւելեալ տըւեալներ ու պատճառներ ունէր — եւ ունի — աւագախորումի:

Փարիզի լոյսերը շլացուցած են մեզ, ինչպէս առհասարակ Արեւմուտքի ազատութիւնները բթացուցած են մեր զգայարանքները: Հեղեղն առեր՝ կը տանի՛: Շահնուրի «Նահանջ»ը, Զարդարեանի «Որբացող սերունդը», Փոլատեանի «Հայութենէ հրաժարումը» ողիմպոսեան բարձունքներէ դիտուած համայնապատկերներ են, սակայն Շաւարշ Միսաքեաններու 30ամեայ պատերազմը՝ «Յառաջ»ի սիւնակներէն ի խնդիր համբանքի ոգեկան փրկութեան, ամէնօրեայ սուզումներ էին Հայութեան արիւնին ու շունչին մէջ՝ հանապազօրեայ մեր տագնապներին ու օրէ օր, ժամէ ժամ բացուող ձուլման երախներու դէմ յանդիման: Կոյր չեղաւ մեր ղեկավարութիւնը, եթէ նոյնիսկ իր շարքերուն մէջ կարճատեսներու թիւը մեծ եղաւ: Սակայն զանգուածը՝ որ սովոր է առհասարակ իր առաջնորդութեան մէջ փնտռելու հաւաքական մեր տժգունեաման պատճառները, դժբախտաբար շըրթունքով միայն արժեցուց հայապահպանումի իր ուխտն ու աղօթքը, կամ միամտութիւնը ունեցաւ հաւատալու թէ պարբերական ժամանցներով կարելի է իմաստ ու բովանդակութիւն տալ հաս ու հոն բարձրացող շէնքերու, ակումբներու, հանրային եւ միութենական հաստատութեանց...

Աւելի՛ն ալ պիտի ուզեմ ըսել:

Հայրենասիրութեան ու հայրենիքի մեր ըմբռնումներն իսկ բացասական ազդակ դարձան Արտասահմանեան մեր կեանքի գլխաւոր մարդերուն մէջ:

— « Ապահով, կենսունակ ու ծաղկուն հայրենի՛ք մը ունինք Արարատի շուքին տակ »...

Այս կարգախօսը մեզ մղած պէտք է ըլլար Սփիւռքը ամրացնելու ողեպէս, հոգին ու հայրենիքին գաղափարը դիտութեան եւ պայքարի վերածելու, Արտասահմանեան մեր գոյութիւնը պայմանաւորելու զօրացումովը հայապահպանումի կռուաններուն, ազգային — համայնական եւ քաղաքական կազմակերպութիւններու, եւ ո՛չ թէ արդարում ու տուեալ՝ ծառայելու այն մտայնութեան, թէ անօգո՛ւտ ու անիմաստ է ազգ պահել հայրենի հողէն հեռու, պայքարիլ ազգային մեր ինքնութեան, հաւաքական պահանջներուն եւ իրաւունքներուն ի խնդիր:

Համայավարութիւնը, տարասփիւռ հայ կեանքի մէջ կրպակ բացող իր վաճառորդներով, հացկատակային հայրենասիրութեան բեմեր յարդարեց, Սփիւռքի մահը կանխահասօրէն երգելու իր դիտակցական փայլով կրաւորատիպ թիւի մը վերածեց մեր ժողովուրդի անդէտ զանգուածները, ջրախառն հայրենասիրութեան մը ասպետութիւնը ստեղծեց եւ կեանքէն ու ճակատագրէն արդէ՛ն իսկ կորացած ուսերու, միտքերու եւ հոգիներու վրայ անտանելի տաժանքի մը վերածեց հայապահպանումի պայքարը...

×

Եթէ ընդհանրական ցաւն է, որ նաե՛ւ Ֆրանսահայութիւնը թեւաբեկ գաղութի

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՈԳԵՐ

ՄԵՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

Մեր խօսքը աւելի արտասահմանի թերթերուն մասին է:

Հայրենիքի թերթերը կարելի չէ դասել մամուլի ընթացիկ ըմբռնումի սահմաններուն մէջ:

Անոնք չեն արտացոլացներ զանազան մտայնութիւններ, քաղաքական տարբեր տեսակէտներ, դիրքորոշումներ, որոնց գումարէն հնարաւոր ըլլայ եզրակացնել քաղաքական անկախ մտքի մը գոյութիւնը եւ զարգացումը:

Նման Խորհ. Միութեան բոլոր հրատարակութիւններուն, անոնք պետական ձեռնարկ են, եւ իբրեւ այդ՝ միայն կը ծառայեն արտօնուած միակ կուսակցութեան շահերուն եւ ամբողջատիրական վարչակարգին հետապնդած նպատակներուն, առանց ունենալու ճշմարտութեան, իրականութեան մտահոգութիւնը:

Այլ հոսանքներու կամ վարդապետութիւններու պատկանող գաղափարներ կամ վարչակարգը նուազագոյն չափով քննադատող գրութիւններ ոչ միայն տեղ չունին խորհրդային թերթերուն մէջ, այլեւ նոյնիսկ արտօնուած չեն որեւէ ձեւով մուտք գործելու եւ շրջագայելու Միութեան բովանդակ տարածքին վրայ:

Այս պատճառով, հայրենի ժողովուրդը հնարաւորութիւն չունի ազատօրէն հետեւելու արտասահմանի քաղաքական կեանքի անցուդարձերուն եւ հոլովոյթին:

Հակառակ ասոր, համայնավարութիւն կառուցող վարչակարգին պատասխանատուները կ'ըսեն թէ իրական ազատ մամուլը իրենց մամուլն է, քանի որ պետութիւնը իր ծախքով, աշխատաւոր, բանուոր, գիւղացի, քաղաքացիներու արտադրութեան տակ կը դնէ թերթերու էջերը՝ ազատօրէն արտայայտելու իրենց կարծիքը, բաղձանքը, գիտողութիւնը. մինչդեռ արեւմտեան երկիրներու մէջ, մեծ գումարներ պահանջող մամուլը կը գտնուի դրամատէրերու ձեռքը, որոնք տեղ կու տան միայն դրամատիրական շահերը պաշտպանող գրութիւններուն:

Առանց խորանալու երկու գրութիւններու մամուլի բաղդատութեան մէջ, կը բաւէ միայն մէկ կողմէն մատնել վերջերս ազատութիւնը ընտրած ռուս յայտնի գրող Քուզնեցովի տակաւին յիշողութիւններու մէջ թարմ եղող յայտարարութիւնները խորհրդային հրատարակչական պայմաններու մասին, միւս կողմէ՝ ա-

մը վերածած է այսօր, իրատես այս հաստատումը պատճառ մը պէտք չէ ըլլայ սակայն դրական եւ յուսադրիչ երադրումները անտեսելու...:

ՆՈՃԵԱՅ ՏԷՐ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ

ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Ըէնմէ, Նիազիի գտնուած տեղը:

— Ի՞նչ, դո՞ւն ալ կ'ուզես ապստամբներու երթալ միանալ, գոչեց հրամանատարը խնդալով:

— Ջէ, ես պիտի երթամ Նիազին մեռցնելու...

Տասնապետ Բաշիտ այս խօսքերը արտասանեց հաստատ ու միանգամայն հանդարտ ձայնով մը, իբր թէ ամենապարզ ու սովորական բան մը ըլլար ըսածը:

Հրամանատարը իր ստորադասեալին երեսը նայեցաւ զարմացական ակնարկով:

— Այո, շարունակեց միւսը, որոշեցի եւ երդում րրի:

— Բայց դուն բանակէն չես կրնար բաժնուիլ, քանի որ պայմանագրուած ես:

— Ճիշդ ասոր համար, եկայ հրաման ուզելու թէ՛ Վեհափառ Սուլթանէն եւ թէ ձեզմէ:

— Կ'ուզես որ քու որոշումդ հաղորդե՞մ Նորին Վեհափառութեան:

— Այո, եթէ հարկաւոր է:

— Ու եթէ Վեհափառ Սուլթանը քու մեկնումիդ ընդդիմանա՞յ...

— Դարձեալ պիտի մեկնիմ...

— Հակառակ իր կամքի՞ն:

— Այո, քանի որ երդում ըրած եմ... ուրիշ կերպ կարելի չէ ընել:

Հրամանատարը կը ճանչնար իր մարդը եւ գիտէր թէ կարելի չէր Բաշիտը ետ կեցնել իր տուած որոշումէն:

Վայրկեան մը խորհեցաւ եւ յետոյ ըսաւ.

— Լաւ, քանի որ կը պնդես, ըսածդ պիտի հաղորդեմ Վեհափառ Սուլթանին եւ իրմէ հրաման պիտի ուզեմ որպէսզի մեկնիս...

— Շնորհակալ եմ, փաշա էֆէնտի, միայն թէ կ'ուզեմ մինչեւ վաղը ճամբայ ելլել:

— Ինչո՞ւ այդքան կ'աճապարես:

— Այդպէս որոշեցի եւ երդում րրի, պատասխանեց Ալպանացի տասնապետը, միամիտ հաստատամտութեամբ մը:

— Ուրեմն այսօր իսկ կը ջանամ Վեհափառ Սուլթանը տեսնել... արդեօք այս որոշումդ ուրիշին ալ հաղորդա՞ծ ես:

— Աստուծմէ, ինծմէ եւ ձեզմէ զատ ոչ ոք գիտէ, պատասխանեց Բաշիտ եւ եթէ Վեհափառ Սուլթանին իմացնէք, չորս հոգի միայն պիտի գիտնայ...: Կարծեմ պէտք չկայ որ մեզմէ զատ ուրիշներն ալ իմանան:

— Բնականաբար, Բաշիտ աղա, ու ես ալ ճիշդ այդ բանը պիտի ըսէի քեզի:

Բաշիտ աղա տեսակցութիւնը աւարտած համարելով՝ բարեւեց իր մեծաւորը եւ դուրս ելաւ քովէն:

Հրամանատարը, իր խոստումին հաւատարիմ, նոյն օրն իսկ առիթ գտաւ Ապտիւլ Համիտի հաղորդելու տասնապետին որոշումն ու խնդիրքը:

Ուրախութեան փայլակ մը անցաւ բռնաւորին աչքերուն մէջէն ու չարաշուք ժպիտ մը ձեւացաւ շրթունքին վրայ:

— Հոս կանչել տուր Բաշիտ աղան, հրամայեց:

Քառորդ մը ետքը տասնապետը կը ներկայանար իր Վեհափառ տիրոջ, հրամանատարին ընկերակցութեամբ:

— Կ'ուզես Ըէնմէ՞ երթալ, հարցուց Ապտիւլ Համիտ բարեմոյն դէմքով մը:

— Վեհափառ տէր, երդում րրի, պատասխանեց միւսը հանդարտութեամբ:

— Երդումը նուիրական է ամէն միւսիւլմանի համար, ըսաւ բռնաւորը, եւ նոյնիսկ ես իրաւունք չունիմ անոր դէմ ելլելու, նոյնիսկ եթէ կամքս այդպէս ուզէ:

Բաշիտ չպատասխանեց եւ գլուխը խոնարհած՝ սպասեց:

— Ե՞րբ կ'ուզես մեկնիլ, հարցուց բռնաւորը:

— Վաղը, Վեհափառ Տէր:

— Լաւ, կրնաս երթալ...

Յետոյ հրամանատարին դառնալով աւելցուց.

— Ըսէք որ իմ կողմէս հինգ հարիւր ոսկի նուէր տան Բաշիտ աղային:

— Աստուած մեր Վեհափառ Սուլթանին յաւիտեան կեանք շնորհէ, գոչեց տասնապետը խորապէս յուզուած այս կայսերական շնորհէն:

Հրամանատարը պատրաստուեցաւ մեկնիլ: Այն ատեն Բաշիտ աղա իր ամբողջ համարձակութիւնը ժողվելով ըսաւ.

— Ցետին շնորհ մըն ալ կը խնդրեմ մեր Վեհափառ Սուլթանէն:

— Խօսէ, հրամայեց Ապտիւլ Համիտ բարեացակամ դէմքով մը:

— Թոյլ տուէք որ ձեր նուիրական ձեռքը համբուրեմ անգամ մը:

Բռնաւորը իր դողահար ու ոսկրոտ ձեռքը երկնցուց: Տասնապետը յառաջ եկաւ ու քանի մը քայլ առաւ, ծունկի եկաւ եւ երկիւղածօրէն համբուրեց արքայական ձեռքը:

— Աստուած հետդ ըլլայ, մրմնջեց Ապտիւլ Համիտ:

Բռնաւորը չափազանց գոհ մնացեր էր Բաշիտի այս անձնուիրութեան փորձէն ու մեծ յոյս դրած էր անոր վրայ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(217 – Շար.)

անց ճիգի հաստատել անխչխանութեան անող մամուլի ազատութիւնը, արեւ– մտեան ժողովրդավարութեան մէջ:

Արտասահմանի Հայ թերթերը կը ներ– կայացնեն գաղութային կեանքի հարա– զատ պատկերը:

Այսինքն՝ բաժնուած են երկու այլա– զան կողմերու, առանց ունենալով հա– մաձայն խորհրդային իրաւակարգը:

Հասկնալի է, որ մեր իրականութեան երկփեղկումը, որ ծնունդ կ'առնէ կու– սակցութիւններու հակադրութենէն, եւ կը տարածուի անոնց հովանիին տակ գոր– ծող կարեւոր հաստատութիւններէն մին– չեւ ամենայետին միութիւններուն եւ խմբաւորումներուն վրայ, ամէնէն աւելի ուժգնութեամբ արտայայտութիւն գտնէ մամուլի էջերուն մէջ:

Հասկնալի՝ անոր համար, որ մեր մա– մուլը կուսակցական գոյն ունի, բացի այն քանի մը թերթերէն եւ հրատարակու– թիւններէն, որոնք եթէ այդ գոյնը չու– նին, — չզատուելով կուսակցական անմի– ջական, ուղղակի կամ անուղղակի հա– կակշիռ տակ, — ուրիշ մասնաւոր գոյն ալ չունին, որովհետեւ իրենց պարագա– յական դիրքորոշումները զիրենք չեն հաս– ցուցած հեղինակաւոր բարձրութեան մը, ուրկէ կարելի ըլլար լսելի դարձնել իրենց խօսքը ընդհանրապէս ազգային կեանքը յուզող հարցերու մասին եւ մասնաւորա– բար միջ–կուսակցական տեղի կամ անտե– ղի վէճերու ընթացքին:

Թերթի մը կուսակցական պատկանե– լիութիւնը ինքնին թերութիւն պէտք չէ նկատել, հակառակ որ այս դրոշմէն կը բխին կարգ մը անպատեհութիւններ, ո– րոնցմէ գլխաւորը կուսակցական փրո– փականտի թիւր ըմբռնումն է: Այսինքն՝ լել իր կողմի անբաղձալի եւ դիմացի յաջող, գովելի երեւոյթներուն վրայ եւ խօսիլ իր կողմի յաջողութիւններուն եւ դիմացինի ձախորդութիւններուն մասին: Անշուշտ չափազանցելով:

Այս կողմէն գրող մը մեծարժէք ստեղ– ծագործութիւնո՞վ մը կ'օժտէ հայ գրա– կանութիւնը, միւս կողմի թերթերը կը պահեն քար լռութիւն: Կը պահեն դերեզ– մանային լռութիւն, նոյնիսկ երբ իր գոր– ծերով անմահացած գրագէտ մը փակէ իր աչքերը:

Հայաստան կը ծաղկի՛:

Մեր բոլոր թերթերը անխտիր, ուրա– խութեամբ եւ հպարտութեամբ կ'արձա– նագրեն հայրենիքի ձեռք բերած յաջողու– թիւնները բոլոր մարզերուն մէջ: Բայց ամէն ինչ անիւի վրայ չընթանար, նոյն– իսկ հայրենիքին մէջ, ինչպէս ամէն ինչ չընթանար որեւէ երկրի մէջ: Առէ՛ք Ամերիկայի, Անգլիոյ, Ֆրանսայի թեր– թերը: Ո՛րքա՛ն քննադատութիւն, իշխա– նութիւններու հասցէին: Ո՛րքա՛ն մատնա– նշում թերութիւններու, ձախորդութիւն– ներու, յուսախաբութիւններու: Կարծէք երկիրը անդունդին ծայրն է:

Բայց արտասահմանի թերթերուն մէկ մասը միշտ լուռ կը մնայ հայրենիքի բա– ցասական կողմերու մասին եւ հայրենա– սիրութեան պակասով կը դատապարտէ միւս հատուածը, որ կը գրէ այս մասին, կը գրէ ցաւով, սեւը ճերմակ տեսնելու անկնկալութեամբ, յոյսով եւ փափաքով: Այո՛, հայրենիքի թշնամիներ կը նկատ– ուին անոնք, որ կը խօսին այս տխուր երեւոյթներու մասին: Մի՞թէ կարելի՞ է, որ նման երեւոյթներ գոյութիւն ունենան ներկայ վարչաձեւին տակ: Սո՛ւտ կը խօ– սին, կ'ուզեն վարչաձեւը քննադատել, հայրենիքէն հեռացնել զանգուածները:

Ի՞նչ կապ հայրենիքը սիրելու եւ վար– չաձեւը քննադատելու կամ տխուր երեւ– ները մատնանշելու միջեւ: Մէկը կ'արգի– լէ՞ միւսը: Թէ պարզապէս կ'ուզուի հայ– րենիքին սէրը տարածել նաեւ վարչաձե– ւին վրայ, ջանալով նոյնացուած ներ– կայացնել հայրենիք եւ վարչաձեւ:

Բայց կը պատահի երբեմն, որ դիտո– ղութեան, քննադատութեան ձայն բար– ձրանայ նաեւ հայրենիքէն, ուղղակի մատնանշելով կամ թատրոնի եւ վիպակի ձեւով ու առակի ճամբով: Այն ժամանակ միայն տրուած կը նկատուի կանաչ լոյ– սի ազդանշանը ու մինչ այդ լռած ար– տասահմանեան թերթերը կ'անդրադառ– նան բացասական երեւոյթներուն վրայ, սակայն զգալիօրէն մեղմ չեշտով:

Կրնանք հարց տալ նաեւ, թէ մեր թեր– թերը ո՞ր չափով, օրինակի համար, կը զգան ազգային իշխանութիւններով, ա– նոնց ժողովական կեանքով կամ անոնց հովանիին տակ գործող կրթական հաս– տատութիւններով, ուր կարելի է միշտ անհրաժեշտ բարեկարգութիւններ մըտ– ցնել:

Մամուլի պարտականութիւնն է լուսա– բանել, զարգացնել, առաջնորդել հան– րային կարծիքը:

Անկասկած որ, կուսակցական թերթերը պիտի պարզեն կուսակցութեան գաղա– փարները, տեսակէտները, դիրքորոշում– ները: Հարկ եղած պարագային պիտի պայքարին, նոյնիսկ բուռն կերպով, ոչ թէ պայքարի՝ այլ գաղափարի սիրոյն, ոչ թէ հասարակ՝ այլ պարկեշտ ձեւով:

Դիւրին է կիրքեր հրահրել, անհամա– ձայնութիւն սերմանել, գաղութային կեանքի անդորրութիւնը խանգարել:

Բայց քաղաքական որոշ պատասխանա– տուութիւն վերցուցած մարդիկ պէտք է հարց տան, թէ ո՞վ կը շահի այս երկ– փեղկումէն: Ա՞զգը, ժողովո՞ւրդը, հայ– րենի՞քը, որոնց անունով կը խօսին ա– մէնքը: Թէ գաղութներու տկարացումը, ամլութիւնը, կը նպաստէ՞, թէ կը վնասէ ազգապահպանման գործին, Հայկական Դատին:

Ընդհակառակն. մամուլը, կուսակցա– կան մամուլը պէտք է ցոյց տայ հանրա– յին կարծիքին, որ կրնայ ստեղծել իրեր– հասկացողութեան մթնոլորտ կարգ մը ընդհանրական բնոյթ կրող հարցերու շուրջ, որոնք վեր պէտք է մնան ամէն տեսակ վէճէ եւ անհամաձայնութենէ: Այն ժամանակ իմաստ կը ստանան գաղափա– րական հակասութիւնները, պայքարնե– րը, որքան ալ սուր եւ անզիջող ըլլան ա– նոնք: Միանուագ, չարունակական, անի– մաստ, հակասական եւ այլամերժ կեց– ուածքը կը ջլատէ ամէն ճիգ եւ աշխա– տանք, որ կը տարուի արտասահմանի դժուար պայմաններու մէջ ընթացող կեանքը բարուքելու:

Հայ մշակոյթը, հայապահպանումը, հայ լեզուի մաքրութիւնը արտասահմանի թէ հայրենիքի մէջ, կրթական մտահո– գութիւնը, ցեղասպանութեան դատա– պարտութիւնը, հողային նուրքին թէ ար– տաքին պահանջները, որոնք Հայ Դատին հիմը կը կազմեն, այն նիւթերէն են, որոնք իրենց համահայկական հանգա– մանքով, համահայկական, ներդաշնակ ճիգեր կը պահանջեն:

Հայ մամուլը մղում պէտք է տայ հա– ւաքական, հասարակաց ճիգերուն, միեւ– նոյն ատեն հանդիսանալով անոնց ար– տայայտիչը:

Մեր թերթերը նաեւ գաղութային կեան– քին արտայայտիչը կը հանդիսանան: Գա– ղութէ գաղութ ձգուած կամուրջ են: Իւ– րաքանչիւր շրջանի թերթ աւելի տեղ պէտք է տայ այլ գաղութներու կեան– քին, ջանալով ստեղծել արտասահմանեան դիմագիծ մը, հայ ժողովուրդի ընդհան– րական շահերը պաշտպանելու ժամանակ հաւաքական դիրքորոշումներով հանդէս գալու համար:

Զմոռնանք նաեւ, որ հայ թերթերը չեն դադրիր լրագիր ըլլալէ: Իրենց ազգային առաքելութեան կողքին, ունին հիմնա– կան դեր մը. տեղեկատուութիւն: Առանց բաղդատելու օտար թերթերուն հետ, ո– րոնց լայն հնարաւորութիւններէն եւ կա– րելիութիւններէն զուրկ են մեր թերթե– րը, ընդունինք սակայն, որ այս ուղղու– թեամբ ալ հայ հասարակութիւնը աւելին պահանջելու իրաւունք ունի:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՏԷՐ–ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Ռումանացի մը Պարսկաստան կ'երթայ եւ Կասպից ծովու ձկնկիթին (խաւեար) համը կը նայի:

— Սեւ ծովու ռումանական ձկնկիթը աւելի համով է, կ'ըսէ:

— Ո՛չ, կը հակաճառէ Պարսիկը: Կասպից ծովու պարսկական ձկնկիթը ամէնէն համեղն է:

Տարակարծութիւնը կը շարունակուի քանի մը վայրկեան: Ամէն մէկը իր երկրի արտադրութիւնը կը գովաբանէ: Վիճաբանութիւնը երթալով կը տաքնայ ու քիչ կը մնայ որ կռիւ ծագի երկուքին միջեւ:

Սակայն, յանկարծ կը դադրի վէճը եւ Ռումանացին ու Պարսիկը իրարու ձեռք կուտան ու կ'ողջագուրուին բարեկամաբար:

Ի՞նչ էր պատահած:

Երկուքն ալ համաձայն եղած էին, թէ ամէնէն պէշ ձկնկիթը ռուսականն էր...:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Այն խօսքերը, որ պէտք է ասուէին
այնպէս տեղին ու ժամանակին
Մենք մոռացանք:
Մենք այդ խօսքերը թաղեցինք հողի մէջ
Եւ հողի վրայ կախուեցին ծառեր,
կոյր ծառեր,
Որոնք շօշափեցին օդը եւ չիմացան
իրենք երկնքի՞ մէջ են,
թէ երկրի վրայ:
Այդ ծառերը, որ յետոյ պէտք է մեռնէին,
այնպէս տեղին ու ժամանակին,
Մենք կտրեցինք վառելու համար:
Իսկ ձմրանը,
Երբ տաքանում էինք վառարանի կողքին
նստած,
Մենք նայում էինք իրար եւ յիշում այն
խօսքերը,
Որ թէեւ պէտք է ասուէին,
Բայց մենք մոռացանք:

ՀԷՆՐԻԿ ԷԴՈՅԵԱՆ

ԻՆՉԵՐ ԳՐԵՑԻՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԵՂԾ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

—o—

5

ԽՈՐՀՐԴԱՆՇԱՆ ՄԸ

Դաշնակիցները կը պայքարին որպէսզի իւրաքանչիւր ազգ իրաւունք ունենայ իր ուրոյն ճակատագիրը ազատօրէն կեր– տելու:

Ալզաս–Լոռէնի վերադարձը դէպի իր ընտրեալ հայրենիքը պիտի ըլլայ առաջին խորհրդանշանը իրաւունքին տարած յաղ– թանակին բիրտ ուժի վրայ, Արեւմուտ– քի մէջ:

Պէտք է որ, Արեւելքի մէջ ալ, հայ ազ– գը ձերբազատի Թուրքերու բռնակալու– թենէն եւ Քիւրտերու վայրագութենէն: Ո՛չ մէկ ազգ այնքան անողոք մարտիրո– սութիւն մը կրած է որքան հայ ազգը: Ինքնավար Հայաստան մը կը դառնայ ուրեմն ամէնէն յատակ խորհրդանշանը արդարութեան յաղթանակին:

ԱՆԹՈՒԱՆ ՄԷՅԷ
(Փրոֆեսէօր՝ Քոլէժ տը Ֆրանսի)
Փարիզ, 7 Դեկտեմբեր 1917

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳՈՂԳՈԹԱ, գրեց Թէոդիկ, Մատենաշար Ապրիլեան Եղեռնի թիւ 11 եւ 12, տպարան՝ Կաթողիկոսարան Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ:

ԿԵԱՆՔԸ ՈՐ ԱՊՐԵՑԱՑ, գրեց Պետրոս Տատուրեան, Մատենաշար Ապրիլեան Եղեռնի թիւ 13, տպարան Կաթողիկոսարան Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (573)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Դ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՈՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

— Կորսուեցէք ասկէ, թէ ոչ օդը կը հանեմ պատնէշը:

— Օ՞դը պիտի հանես. ըսաւ զինուորը, բայց դուն ալ միատեղ պիտի ելլես:

— Ես ալ միատեղ պիտի ելլեմ. պատասխանեց Մարիուս:

Եւ ջահը վառօդի տակառին մօտեցուց:

Սակայն ալ պատնէշին պատուարին վրայ ոչ ոք կար: Յարձակողները թողելով իրենց մեռելներն ու վիրաւորները անկարգութեամբ խոյս կուտային եւ կ'աներեւութանային մթութեան մէջ:

Պատնէշը ազատուած էր:

ԳԼՈՒԽ ԽԵ.

ԺԱՆ ԲՐՈՒՎԷՐԻ ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ամէնքն ալ Մարիուսին բոլորտիքը հաւաքուեցան: Գուրֆէյրագ անոր վիզին փարելով.

— Ուրախ եմ քեզ տեսնելուս, ըսաւ:

— Ինչ երջանկութիւն, ըսաւ Գոմպըֆէր:

— Պատեհ ժամանակ եկար, ըսաւ Պոսիւէ:

— Եթէ դուն չըլլայիր, մեռած էի կրկնեց Գուրֆէյրագ:

— Եթէ դուք չըլլայիք, մէկալ աշխարհքը պիտի ըլլայի հիմա, վրայ բերաւ Կավռօշ:

— Ո՞վ է պարագլուխը, հարցուց Մարիուս:

— Դուն, ըսաւ Անժօլրա:

Մարիուս առաւօտէն ի վեր ուղեղին մէջ հնոց մը, հիմակ ալ յորձանք մը ունէր:

Մարիուս առաւօտէն ի վեր ուղեղին մէջ հնոց մը, հիմակ ալ յորձանք մը ունէր:

Մարիուս իր մտքին այս միգապատ վիճակին մէջ չճանչցաւ Ժավէրը, որ ցիցին կապուած՝ գլուխը չէր շարժէր բնաւ պատնէշին յարձակումը կրած միջոցին եւ որ ապստամբութեան իր բոլորտիքը յուզ– ուիլը կը դիտէր մարտիրոսի մը համա– կերպութեամբ եւ դատաւորի մը վեհու– թեամբը: Մարիուս եւ ոչ իսկ նշմարեց զայն:

Սակայն յարձակողները ալ չէին թըն– դար. փողոցին ծայրը անոնց քալելը եւ վխտալը կը լսուէր, բայց չէին յարձա– կեր թերեւս հրամաններու սպասելով, կամ թերեւս այս անառիկ ամրոցին վրայ նորէն խուժելէ առաջ ձեռնտու զօրքի ըս– պասելով: Ապստամբները պահնորդներ դրեր էին եւ ոմանք ալ՝ բժշկական դպրո– ցի ուսանող ըլլալով սկսեր էին վիրաւոր– ները դարմանել:

Սեղանները կապելայէն դուրս նետուած էին՝ բացի երկուքէն, որոնք վերի պատ– րոյգի եւ փամփուշտի համար ներսը ձըգ– ուած էին, նաեւ այն սեղանէն, որու վրայ դրուած էր Մապէօֆ: Դուրս նետ– ուած սեղանները պատնէշին վրայ դըր– ուած էին եւ ստորին սրահին մէջ այս սեղաններուն տեղ Հիւշլու խաթունին եւ սպասուհիներուն անկողինները յաջոր– դեր էին:

Այս անկողիններուն վրայ տեղաւոր– ուած էին վիրաւորները: Իսկ կապելային մէջ բնակող երեք խեղճ արարածները, այսինքն Հիւշլու խաթունը եւ երկու ըս– պասուհիները յայտնի չէ թէ ի՛նչ եղած էին: Սակայն այս խեղճերը վերջապէս գինետանին մէջ գտնուեցան պահուած, փաստաբաններու պէս, ըսաւ Պոսիւէ եւ յետոյ շարունակեց.

— Կինե՛րը քանի՞ կ'առնես:

Կսկծալի մորմոք մը տխրութեան փոխեց պատնէշին ազատման ուրախութիւնը:

Ապստամբները հրաւիրեցին միատեղ հաւաքուելու: Մէկը կը պակսէր: Ո՞վ... ամէնէն սիրելիներէն մէկը, այսինքն Ժան Փրուվէր: Վիրաւորներուն մէջ փնտռե– ցին զայն, բայց չգտան. մեռնողներուն մէջն ալ փնտռեցին, բայց դարձեալ չգըտ– նուեցաւ:

Քոմպըֆէր Անժօլրային ըսաւ.

— Անոնց ձեռքը իյնած է մեր բարեկամը. անոնց ոստիկանի գործակալն ալ մեր ձեռքն է: Կարեւորութիւն ունի՞ քեզի համար այս լրտեսին մահը:

— Այո՛, պատասխանեց Անժօլրա, բայց Ժան Փրուվէրի կեանքը աւելի կարեւոր է ինծի համար:

Այս խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենար վարի սրահը, Ժավէրի ցիցին քով:

— Ապա ուրեմն, կրկնեց Քոմպըֆէր, թաշկինակս գաւազանիս ծայրը կապեմ եւ իբր պատգամաւոր երթալով առաջարկեմ իրենց մարդը մերինին հետ փոխանակել:

— Մտիկ ըրէ, ըսաւ Անժօլրա իր ձեռքը Քոմպըֆէրի թեւին վրայ դնելով:

Փողոցին ծայրը զէնքերու շառաչիւն մը կար, որու նշանակութիւնը յայտնի էր:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Պօմոնի Ս. Գր. Լ. եկեղեցւոյ մէջ

Կիրակի, 14 Սեպտ. 1969ին, Խաչվերացի տօնին, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Պօմոնի Ս. Գր. Լս. եկեղեցւոյ մէջ, եւ յաւարտ պատարագի, ինչպէս անցեալ տարի, աւանդական մատաղօրհնութիւն կը կատարուի: Կը պատարագէ, քարոզէ եւ մատաղի օրհնութիւնը կը կատարէ Թեմիս առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՐԹՌԵԱՆ

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10ին, քարոզ՝ ժամը 11,15ին, մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 12ին:

Բոլոր անոնք որոնք ուխտ ունին Ս. Խաչին եւ կը փափաքին մասնակցութիւն բերել մատաղին՝ որեւէ ձեւի նուիրատուութեամբ, թող հաճին դիմել Թաղականութեանս կամ Առաջնորդարանի Օժանդակ Տիկնանց Միութեան, 372 Շըմէն տը Սէն Ժիւլիէն:

Զենումը կը կատարուի Հինգշաբթի Սեպտ. 11, ժամը 5,30ին եկեղեցւոյ բակին մէջ:

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Վարսենիկ Վարդապետեան 10 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման եւ 20 Ֆր. Փարիզի եկեղեցւոյ, իբրեւ մոմի գին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ Մարսէյլի հայկական դասընթացքներու վերամուտի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 8ին, ամէն օր կէսօրէ առաջ ժամը 10–12, Բարեգործականի սրահին մէջ, 7, Ռիւ Փափէր, Մարսէյլ:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յայտարարէ թէ իր հովանաւորած հինգշաբթի օրերու դպրոցը կը վերաբացուի 11 Սեպտեմբեր հինգշաբթի օր, համայնքիս Հովուոր Հոյիւ Նարեկ քահանայ կը կատարէ հին եւ նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները մինչեւ հինգշաբթի 18 Սեպտեմբեր:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ամերիկայէն Տիկին Սրբուհի Պալտասարեան կը փնտռէ իր քրոջ աղջիկը Ֆիլոռ Մարգարեան: Հօր անունը Յակոբոս Տէր-Մարգարեան կամ Կարապետեան, Ֆրանսա եկած է Ռումանիայէն (Օվաճըզցի):

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Պատրիկ Պետեանի

1, Rue Ampère — Vélizy - 78.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին:

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համագաղութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր:

ՓԱՐԻԶԻ «ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ» ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ

Փարիզի համալսարանական ոստանի «Մարի Նուպար» Հայկ. Տունը կ'ընդունուին այն հայ ուսանողները, որոնք Ֆրանսայի գաւառներէն կամ արտասահմանէն կը դիմեն եւ կը ներկայացնեն հետեւեալ պայմանները.—

Ա) Թեկնածուն պէտք է ունենայ միջնակարգ լրիւ ուսման (պաքալորէայի) կամ համապատասխան վկայականը:

Բ) Արձանագրուած պէտք է ըլլայ Փարիզի համալսարանի ճիւղերէն մէկուն կամ բարձրագոյն ուսման դպրոցի մը մէջ: Լիսէները կամ երկրորդական վարժարանները բարձրագոյն դպրոց չեն նկատուիր:

Գ) Հայկական Տան մէջ բնակողները կ'օգտուին ոստանի ուսանողական ճաշէն, աժան գինով: Հայ ուսանողական տունը ունի իր մատենադարան - ընթերցասրահը, իր հաւաքոյթի սրահը, նախաճաշի սպասարկութիւնը եւ բնակութեան բոլոր արդիական պայմանները:

Դիմումները պէտք է կատարուին ուսումնական տարեշրջանին սկիզբին, մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը: Դիմողներուն կը ղրկուին ոստանի վարչութեան կողմէ տրուած հարցարանները, որոնք պէտք է լեցուին, կցելով պահանջուած թուղթերը, եւ վերադարձուին մեզի:

Այս թուղթերն են.—

1) Խնդրագիր (երկու օրինակ) ոստանի տնօրէնութեան.

2) Յաճախելի դպրոցին արձանագրութեան թուղթը:

3) Ուսանողի նախապէս յաճախած վարժարանին վկայագիրը:

4) Եթէ կարելի է ուսանողի ուսուցիչին կողմէ յանձնարարագիր մը:

5) Յանձնառութեան թուղթ մը, որով ուսանողը կը յայտնէ թէ պիտի յարգէ ոստանին կանոնները:

6) Ուսանողին ծնողքին կամ պաշտպանին յանձնառութիւնը ոստանին ծախքը (ամսական վարձքը) վճարելու:

7) Ծննդեան վկայագիր:

8) Բժշկական վկայագիր:

9) Երեք հատ փոքրիկ լուսանկար:

10) Նամակի բաց պահարան մը, ուսանողի հասցէով եւ դրոշմաթուղթով:

Դիմումները պէտք է ուղղուին Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի Կեդրոնական Յանձնաժողովին:

Դիմումներու թղթածրարը Եւրոպայի Կեդր. Յանձնաժողովի երկու ներկայացուցիչներէն եւ ոստանի վարչութեան մէկ ներկայացուցիչէն բաղկացած յանձնախումբի մը կողմէ քննուելէ յետոյ, թեկնածուներու ընդունելութիւնը կը կատարուի Սեպտեմբերի վերջը, այսինքն ուսումնական նոր տարուան սկիզբը: Այս թուականը անցնելէ յետոյ որեւէ դիմումի ընթացք չի կրնար տրուիլ:

Արտասահմանէն եկող ուսանողներուն մասնաւորապէս կը յանձնարարենք որ Փարիզ գալէն առաջ հմտութիւն ձեռք բերեն ֆրանսերէն լեզուի մէջ, որպէսզի դժուարութիւն չկրեն իրենց ուսման հետեւելու համար:

ԴԻՒԱՆ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ

Հասցէ
U.G.A.B.
11, Square Alboni, 75-Paris (16e)

ԺԸՆԵՒԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՕԾՈՒՄԸ

14 Սեպտեմբեր 1969, Կիրակի, Ս. Պատարագէն յետոյ կազմակերպուած է մասնաւոր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն համար: Իսկ նոյն երեկոյեան դարձեալ ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար: Ճաշագինն է իւրաքանչիւր անձի համար 35 զուիցերական ֆրանք: Մասնակցիլ փափաքողները այժմէն կրնան արձանագրուիլ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 3: (15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ 8րդ: Հեռ. 359-67-03):

ԴԻՒԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927-01-72:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են: Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան:

Տանօթութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ:

73, Ավ. Հանրի Պարպիւս,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէս:
Հեռաձայն՝ 985 - 01 - 79
(Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նոռէն):

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 - 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները:

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ:

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան):

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւն առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով: Հեռ. 027-18-28

PARENTY
ET
DESROUSSEAUX
AGENCE DE VOYAGE
7, Rue du Hanovre, PARIS (2e)
Métro :
Quatre-Septembre ou Opéra
Tél. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար — օդանաւ, շոգենաւ, երկաթուղի օդանաւային բոլոր ընկերութիւններու միջոցով (ամերիկեան, ֆրանսական, գերմանական, թրքական, պելժիական, հոլանտական, յունական եւայլն եւայլն):

Գրասենեակը ձեզ կ'ընդունի հայ պաշտօնեայ մը:

Բաց է ամէն օր, բացի Շաբաթէն, ժամը 9–12 եւ 14–18:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ն ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ

ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revêtement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :

PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant

PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast

ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ, Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու 20 ֆր.
զարգացումը, Բ. տպագրութիւն, պատկերազարդ, 1968 20 ֆր.
Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ, Ամբողջական երկեր, 3 հատոր, հատորը 15 ֆր.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Կեանքի ուղիներով, 6 հատոր, հատորը 15 ֆր.
Ա. ՇԻՐԱԿԵԱՆ, «Կտակն էր նահատակներուն» 16 ֆր.
ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Ցեղասպան Թուրքը 15 ֆր.
Ե. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Հարք-Խնուս (Տարօնի շրջանի պատմութիւն)
(վերօգրեալ գրքերը՝ տպուած Պէյրութ՝ բոլորն ալ լաթակազմ են)
8 ֆր.
ՏՈՔԹ. Յ. ՏԷՐ-ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Հայկական Կիլիկիա 15 ֆր.
ԱՂԱՍԻ, Զէյթուն եւ իր շրջակաները, Պէյրութ, թղթակազմ 15 ֆր.
ԳՐ. ԵՊՍ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ, Հայ Գողգոթան, Բ. հատոր, Փարիզ 400 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Վենետիկ 72,60 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Երեւան, 1967 17 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶ, Առաքել Պատրիկի, Երեւան, 1967
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ, Կոմիտաս Վարդապետի բոլոր երկերը

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

Դիմել

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince - PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35 Tél. : 326-88-65

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ 50 ֆ.
Արտասահման Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 9 SEPTEMBRE 1969
LE NUMÉRO 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11068 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.608

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ԿՈՒՏԱՅ ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԻՍՐԱՅԷԼ ՕԳՆԱԾԻ ԿԸ ՍՏԱՆԱՅ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

Լիբանանի վիճակը օրէ օր աւելի բարդ է եւ մեծ դժուարութիւններ ունի կառավարութիւնը կացութեան տէրը մնալու համար: Ծանօթ է որ չորս ամիս է Լիբանան դահլիճ ալ չունի եւ Քարամէի հրաժարեալ կառավարութիւնն է որ կը վարէ «ընթացիկ գործերը»: Այս իսկ պատճառ է որ քաղաքական անչարժութեան մատնուած ըլլայ եւ բոլորովին կղզիացած ալ զգայ ինքզինքը Իսրայէլեան յարձակումներուն դէմ:

Պէյրութի քաղաքական շրջանակները մտահոգ են ապագայի մասին եւ աւելի քան երբեք համոզուած որ Իսրայէլ ի նպաստ իրեն պիտի շահագործէ պաղեստինեան քոմանտոներու ներկայութիւնը հարաւային Լիբանանի մէջ: Ասոր վրայ կ'աւելնայ նաեւ այն իրողութիւնը որ մեծ պետութիւնները «երեսի վրայ» ձգած են Լիբանանը եւ արաբական երկիրներն ալ ժամանուր բարեկամական վերաբերում մը չունին:

Իրաց այս կացութեան մէջ է որ լիբանանեան կառավարութիւնը 24 ժամուան պայմանաժամով վերջնագիր մը ուղղած է Պաղեստինեան Ազատագրութեան Կազմակերպութեան եւ պաղեստինեան զինեալ ուժերու հրամանատարութեան, պահանջելով որ Օգոստ 28ի միջադէպին հեղինակները արդարութեան յանձնուին: Լիբանանեան բանակը սպառնացած է քանդել տաղաւարները զորս Պաղեստինցիք կը գործածեն իբրեւ զրասենեակ: Բայց վերջին պահուն Լիբանանցիք 48 ժամով երկարաձգեցին պայմանաժամը, յորդորուած ըլլալով մանաւանդ որ պաղեստինեան կազմակերպութեանց պատուիրակութիւն մը Գահիրէէն Պէյրութ պիտի երթար որպէսզի փորձէ լուծում մը գտնել տագնապին, Պէյրութի ղեկավարներուն հետ տեսակցելով: Դիւրին չէ ոչ ալ հաւանական սակայն կարգադրութիւն մը ընել այդ առընչութեամբ: Պաղեստինցիները կը մեղադրեն լիբանանցի զինուորները որ տեւաբար կը դրդեն զիրենք: Քոմանտոներու մէկ պարագլուխը յայտարարած է. «Լիբանանեան իշխանութիւնները կը խորհին ի վերջոյ թէ ա՛ն դամ մը որ փողոցը անտարբեր դառնայ այս անվերջանալի կացութեան, կրնան մեզ նեղը դնել, կղզիացնել, վռնտել հարաւային Լիբանանէ առանց ժողովրդական ապստամբութեան մը վտանգին, որ կրնայ դիւրաւ քաղաքացիական պատերազմի վերածուիլ: Այս իշխանութիւնները կը սխալին: Կրակին հետ կը խաղան եւ ի վերջոյ Լիբանան պիտի ստանձնէ իր արաբական պատասխանատուութիւնները»:

X Իսրայէլ գոհ է որ Ամերիկա յանձնեց Ֆանթոմ օդանաւերը եւ այս առթիւ անգամ մը եւս Փարիզէն կը պահանջէ 50 Միրաժները: Նկատի կ'առնուի որ այս օդանաւերը, հինէն ապսպրուած, նոր կը յանձնուին, այսինքն ճիշդ Լիբիոյ պետական հարուածին վաղորդայնին: Այս կէտը անշուշտ չէ վրիպած նաեւ Ռուսերուն եւ Արաբներուն աչքէն:

ՀՕ ՇԻ ՄԻՆՀ

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱՌԱՆՑ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԻ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եւ չինական իշխանութիւններու եւ իրենց մէջ տեղի կ'ունենայ կարգ մը անհաւատալի միջադէպեր, որովհետեւ Չինաստան, որ այնատեն ազգայնական էր, կ'ուզէր զանոնք գործածել Ճափոնցիներուն դէմ եւ նոյն ատեն կը վախնար համայնավարական բոյն մը հաստատելէ երկրին հարաւային սահմաններուն վրայ: Հօ Շի Մինհ ամիս մը բանտ կը մնայ, յաջորդ ամիսը բանտէն կ'արձակուի եւ կը ստանայ հարիւր հազարաւոր տոլարներու օժանդակութիւն մը, նայած Քուոմինթանկի ներկայացուցիչ մառեշալ Չան Ֆաքվէի տրամադրութեան:

Եւ Քուոմինթանկի հետ իր յարաբերութիւնները կանոնաւորելու համար, (որովհետեւ հոն իր ունեցած թղթածրարը շարուած էր շատ վտանգաւոր պիտակին տակ) կ'որոշէ հին անունը փոխել եւ կոչուիլ իր վերջին բայց հանրածանօթ անունով՝ Հօ Շի Մինհ, որ կը նշանակէ «Լուսաւորիչ»:

1945, ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

Այս թուականին՝ Հօ Շի Մինհ կը սկսի գործնականօրէն միջամտել երկրին քաղաքականութեան: Իր օգնականներով կ'անցնի հնդկաչինական սահմանէն ներս, ու կը հաստատուի Թայ Նկուէն քաղաքը, որ կը դառնայ իրենց կեդրոնատեղին: Կը յաջողին այդ քաղաքի պահակազօրքը ոտքի հանել ֆրանսական իշխանութեան դէմ, ու կամաց կամաց իրենց ազդեցութիւնը կը տարածեն Քաօ Պանկ եւ Լանկ-Սոն քաղաքներու վրայ: Ֆրանս. կառավարութիւնը կ'որոշէ հակազդել, եւ 1945 Մարտ 10ին ուժեր կը ղրկէ Վիէթմինի դէմ, որ կը մատնուի նեղ կացութեան:

Նոր անակնկալ՝ Ճափոնցիները կ'արշաւեն Հնդկաչինի վրայ, ստոյգ ոչնչացումէ փրկելով Հօն եւ իր կողմնակիցները: Ճիշդ է որ Ճափոնցիները հակառակ են Վիէթմինի, սակայն ժամանակ չեն ունենար գործադրելու անոր դէմ տրուած որոշումները, որովհետեւ 1945 Օգոստոս 6ին, կը պայթի Հիրոշիմայի ռումբը:

Զորս օր վերջ Հօ Շի Մինհ կը յայտարարէ ընդհանուր ապստամբութիւն: Ցարմարագոյն առիթն է: Ճափոն զգետնուած է, եւ ֆրանսական ուժերը զինաթափ ու արգելափակուած:

Սեպտեմբեր 2ին կը հռչակուի անկախութիւն եւ Հանրապետութիւն: Հանոյցիները կ'իմանան որ իրենց նախագահը մի ոմն Հօ Շի Մինհ մըն է: Իրենց համար կատարեալ անծանօթ մը: Եւ հակառակ անոր որ լսած են իր բիրտ վարմունքին մասին, ժողովուրդը կամաց կամաց կը կապուի անոր:

Ֆրանսա, որուն բանակը տակաւին քայքայուած վիճակ մը ունի, կը ստիպուի բանակցիլ: Հանոյ կը ղրկէ զօրավար Լըքլէրը, Քուֆրայի եւ Սթրազպուրկի հերոսը, եւ ծովակալ Տարժանլիէօն: Եւ 1946 Մարտ 6ին կը ստորագրուի համաձայնութիւն մը, որով Հնդկաչինը աստիճանաբար պիտի տիրանայ իր անկախութեան:

Սակայն 1946 Դեկտ. 19ին այդ համաձայնութիւնը կը խզուի, եւ Հօ Շի Մինհ կրկին ապստամբ կը դառնայ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ ՓԵՔԻՆԻ ՄԻՋԵՒ

Այս անգամ սակայն Հօ Շի Մինհի դիրքը աւելի զօրաւոր է: Ունի կազմակերպուած բանակ մը, ճարտար ռազմագէտ մը՝ Վօ Նկուէն Ճիափ եւ երկու միթխարի դաշնակիցներ՝ համայնավար Խորհ. Միութիւնը եւ ազգայնական Չինաստանը որոնք մեծ քանակութեամբ զէնք ու զինամթերք կը հասցնեն:

1947էն մինչեւ 1950, փարթիզանական կռիւները կը վերածուին ճակատամարտերու, որոնք կը վերջանան Տիէն Պիէն Ֆուի փոթորիկով:

1954 Յուլիս 21ին, Ժընեւի ժողովէն ետք կը ծնէր անկախ Վիէթնամը երկրորդ անգամ ըլլալով, բայց այս անգամ երկուքի բաժնուած:

1955ին, Հօ Շի Մինհ իշխանութիւնը կը յանձնէ Ֆամ Վան Տոնկի: Սակայն տրուած ըլլալով հողային բարենորոգումներու ձախողութիւնը, Հօ կրկին բեմ կ'իջնէ: Միշտ այսպէս եղած է, երբ գործերը լաւ չեն ընթանար, անմիջապէս կոչ կ'ուղղեն «հօրեղբայր» Հօյի:

Ի՞նչ եղաւ իր իսկական դերը Վիէթնամեան պատմութեան վերջին փուլերու զարգացման մէջ: Շատ մը ենթադրութիւններ կարելի է ընել: Ինչ որ ստոյգ է, վերջին տարիներուն իր քաղաքական գործունէութիւնը տկարացած էր, սակայն միշտ բարձր կը մնան իր վարկը եւ հեղինակութիւնը: Իր ազգային ու միջազգային համբաւը եղած է կարեւոր ազդակ մը վիէթնամցի ժողովուրդին դիմադրական ոգին ամրապնդող: Ինք է նաեւ որ պատերազմը նոյն թափով շարունակելու կողմնակից էր եւ միեւնոյն ատեն կը քաջալերէր որ խօսակցութիւններ սկսին թշնամիին հետ, խաղաղութեան մը յանգելու համար:

1946էն մինչեւ 1954 իր ցոյց տուած հաշտարար դիրքը արեւմտեան պետութիւններու հետ միջին ճամբայ մը գտնելու, լաւ աչքով չդիտուեցաւ Թունդ համայնավար խմբակին կողմէ: Կրկին ինք փափաքեցաւ, առանց կասեցնելու պատերազմին թափը, որ բանակցութիւններ ալ վարուին վերջ մը գտնելու համար դըժոխքին:

Ինչ որ կը կազմէ քաղաքական ինքնատպութիւնը այն է որ ինք կրցաւ միաձուլել իր ժողովուրդին մէջ ընկերվարական յեղափոխութեան մը գաղափարը, հայրենասիրական պայքարին հետ: Մերթ ճկուն, մերթ անզիջող, անկեղծօրէն կապուած մարքսիստական սկզբունքներու եւ հայրենասիրական աւանդութիւններու, իր տեսակին մէջ արտասովոր անձնաւորութիւն մըն էր Հօ Շի Մինհ: Այս յատկութիւնները պիտի կարենա՞ն կենդանի մնալ իր մահէն վերջ: Երեսուն տարիներէ ի վեր կազմած է Ճիափի եւ Տոնկի պէս ղեկավարներ, եւ մանաւանդ կրցած է Հանոյի կառավարութեան տալ համախմբական դիմագիծ մը, ուրկէ հեռացուած են անձի պաշտամունքի անպատեհութիւնները: Այս կրնայ ըլլալ այն բազմաթիւ ծառայութիւններուն մեծագոյնը, զոր «հօրեղբայր Հօ» մատուցած կրնայ ըլլալ իր ժողովուրդին:

ԱՆՁԸ

Բան մը որ ուշադրութիւն կը գրաւէր խօսակցութիւններու ընթացքին ան էր որ, երբեք Հօ Շի Մինհի անունը չէր յիշուեր. չէր յիշուեր նաեւ ուեւէ ուրիշ ղեկավարի մը անունը:

Վիէթնամցի մտաւորականներուն համար, Վիէթնամի պատմութիւնը կը սկսի Յիսուսէն շատ առաջ, համայնավարութենէն շատ առաջ: Համայնավարութիւնը պէտք է իրականացնէ ու շարունակէ այս երկրին դարաւոր աւանդութիւնները:

Զարմանալի չէ ուրեմն որ Հօ Շի Մինհի անունը բացակայ ըլլայ ընթացիկ խօսակցութիւններէ: Գրավաճառները կ'առաջարկեն անոր բանաստեղծութիւնները բայց ոչ անոր միտքերը: «Յիշատակներ բանտէն» իր գիրքը իր մասին չի խօսիր, այլ ազգաէրի մը տառապանքները կը պատմէ եւ անոր տպաւորութիւնները կը յայտնէ, եւ յաւակնութիւնը չունի ժողովուրդներու համար նոր աւետարան մը գրած ըլլալու: Իր նկարները... գրեթէ գոյութիւն չունին... տուներու պատին վրայ, ակումբներու մէջ կարելի է տեսնել անոր դէմքը, բայց նկարները պաշտօնական չեն այլ փրցուած պարբերաթերթերու էջերէն:

Հիւսիսային Վիէթնամցիները անհունօրէն մեծարեցին իրենց նախագահը, բայց երբեք չսրբացուցին ու չաստուածացուցին զայն: Այս կացութիւնը քաղաքական ուղղութեան մը հետեւանքը չէ, այլ համայնական մտայնութեան մը, որ այս երկիրը փրկեց միւս մարքսիստ երկիրներու սայթաքումներէն:

Երբ առտուան ժամը վեցին գիւղապետ մը քաղաքի վաճառատուներուն մէկէն ներս կը մտնէ գնումներ ընելու համար, կ'ընտրէ զանազան առարկաներ, բայց երբեք նախագահի դաճէ կիսանդրիներէն մէկը, որոնք շարուած են դարակներու վրայ, նկարները որ փակցուած են փողոցներու եւ տուներու մէջ, կը ներկայացնեն մարտիկ մը անցած հակօդային թնդանօթներու գլուխը, կամ խրամներու մէջ: Մամուլի եւ ձայնասփիւռի մէջ երբ կ'ուզեն հայրենասիրութեան օրինակ մը տալ, կը կանչեն պարզ զինուոր մը, որ կը խօսի իր և իր ընկերներուն կատարած քաջագործութիւններու մասին, բայց երբեք անունը չի տար Հօ Շի Մինհի:

Իրմէ պիտի մնայ անջնջելի պատկեր մը:

Նիհար ու դալուկ դէմք մը, սուր մօրուք մը, եւ հինցած զինուորական համազգեստ մը: Լայն ճակատ մը եւ նայուածք մը խորաթափանց ու տենդոտ:

Տեսակ մը ստուեր, որ ժողովասրահները կը մտնէր առանց ձայնի, սանդալները հազիւ դպցնելով տախտակամածին, ձայնը բարակ: Նոյն ատեն անզիջող երբ հարցը կուգար իր իտէալին, ընկերվարութեան եւ ժողովուրդին:

Եւ մինչեւ վերջ կրցաւ նաւարկել Փեքինի եւ Մոսկուայի պահանջկոտ բարեկամութեան խութերուն եւ խարակներուն մէջէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԱԶԻԼԻ ամերիկացի դեսպանը ողջառողջ, չորս օրուան մօրուքով եւ առանց փողկապի դեսպանատուն վերադարձաւ եւ հեռաձայնով անմիջապէս խօսեցաւ Նիքսընի հետ: Քաղաքական 15 բանտարկեալներն ալ Մեքսիքա հասան: Բայց ամէն բան չի վերջանար այս ձեւով: Բանակի ծայրայեղ տարրեր դժգոհ են կառավարութեան զիջումներէն եւ յեղափոխականներն ալ իրենց դիրքը եւ վարկը ամրապնդեցին:

ՍԷՈՒՏԱԿԱՆ Արաբիոյ մէջ 136 հոգի ձերբակալուած են վերջերս, որովհետեւ դաւ մը երեւան ելած է, որու նպատակն էր տապալել վարչակարգը: Այս լուրը կը հրապարակէ «Արաբական Թերակղզիի Ժողովուրդներու Միութիւնը» զեկոյցով մը, որ լոյս տեսած է Պէյրութի Ալ Մոհարէր թերթին մէջ: Ըստ այս աղբիւրին դաւը երեւան հանուած է անցեալ Յունիսին, շնորհիւ ամերիկեան սպասարկութեանց: Ըմբոստներու նպատակն էր հանրապետութիւն հռչակել:

ԼԻԲԻՈՅ մէջ կացութիւնը բաւական շփոթ է: Աթէնքէն ալ Իտրիս թագաւորը կը փափաքի իր երկիրը վերադառնալ իբրեւ պարզ քաղաքացի: Իր բանբերը յայտարարած է. «Թագաւորը Աստուծոյ կը հաւատայ եւ ինչ որ ալ ապագան որոշէ, պիտի ընդունի»:

ՅՈՒՇԵՐ

ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ ՄԱՀՈՒԱՆ

ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Արդէն լրացաւ տարին այն օրէն, երբ օտար սեւ հողին յանձնուեցաւ, — հայ գիրի եւ գրականութեան անխոնջ սպասարկու եւ երկրպագու Շաւարշ Նարդունիի անշունչ մարմինը:

Շատեր խօսեցան ու գրեցին ու դեռ պիտի խօսին ու գրեն անգնահատելի եւ բարձր արժանիքներուն մասին Նարդունիի, որուն մահը խիկայէս մեծ բաց մը ձգեց մեր գրական անդաստանին մէջ:

Ապաւինելով յիշողութեանս կ'ուզեմ գրել Նարդունիի հետ ծանօթացմանս եւ կապերուս մասին:

×

1911ին, Շաւարշ Այվազեան, Արմաշէն եկաւ Ատափազար, ու սկսաւ յաճախել Կեդրոնական վարժարան: Մէկ կարգ վար էր ինծմէ:

Առաջին տարին գրեթէ ոչ ոքի ուշադրութիւնը գրաւեց, թէեւ մեր հայերէնի ուսուցիչը, երբեմն անցողակի ակնարկութիւններ կ'ընէր, թէ մեր վարի դասարանը արմաշցի աշակերտ մը կայ, որ շատ իմաստալի շարադրութիւններ կը գրէ:

Բայց 1912ին այլեւս որոշ կերպով իր գոյութիւնը զգալի ըրաւ: Մեր ուսուցիչը յաճախ կը բերէր անոր շարադրութիւնը ու կը կարդար մեզի: Մենք կը տեսնէինք որ, մեր ուսուցիչը շատ իրաւունք ունէր, որովհետեւ անոր ճկուն ոճը, արտայայտութեան անսայթաք ձեւը, ճոխ ու գրական բառերու անսպառ պաշարը, ցցուն ապացոյցներն էին ապագայ մեծ ու տաղանդաւոր գրագէտին, ինչպէս որ եղաւ, ծառայելով մինչեւ վերջին շունչը մեր ազգային գրականութեան:

Մեր պատանի տրամաբանութիւնը շատ լաւ կը գնահատէր այս ամէնը, բայց չար նախանձի որդը հետզհետէ սկսաւ կրծել մեր սիրտը: Ի՞նչ, մեր վարի դասարանէն մէկը, այն ալ գիւղացի, մեզմէ աւելի բա՞րձր պիտի ըլլայ գրականութեան մէջ, եւ մեզի, քաղաքացիներուս, օրինակ պիտի ծառայէ: Ո՛չ, անհանդուրժելի է այս կացութիւնը: Մէկ քանի ընկերներով, մեր նախանձին յագուրդ տալու համար, որոշեցինք զայն ծեծել:

Ծեծելու համար պատճառ մը պէտք էր ստեղծել: Բայց քանի որ մեր որոշումը վերջնական էր, ինծի վիճակուեցաւ պատճառ ստեղծելու եւ կռիւը սկսելու պատասխանատու պաշտօնը:

Մինչեւ այն ատեն, գրեթէ մէկզմէկու հետ խօսած չէինք, բայց երբ աշխատեցայ «Ջուրս պղտորեցիր»ի ամբաստանութիւնը ընել այն տեսակ համեստ եւ ազնիւ ընթացք մը ցոյց տուաւ, որ արդէն զինաթափ եղայ: Նոյնպէս «դաւադրութեան» միւս հերոսները:

Անկէ վերջ, այլեւս գրեթէ անբաժան բարեկամներ եղանք ու միշտ մէկզմէկու ներկայութիւնը կը փնտռէինք: Այս մեր բարեկամութեան մէջ կարելի է ապագայի մեր ընտրելիք նոյն ասպարէզն ալ իր դերը ունեցաւ: Երկուքս ալ որոշած էինք բժշկութեան հետեւիլ: Առաջին Համաշխարհային Պատերազմը իմ ծրագիրս փըճացուց, բայց Շաւարշը կրցաւ իր նպատակին ասնիլ:

Մեծ Եղեռնէն հազիւ ճողոպրած՝ երբ վերադարձայ, նախկին ընկերներուս եւ բարեկամներուս հետքերը կորսնցուցած էի, ի բաց առեալ անոնցմէ՝ որ քաղաքիս մէջ կը գտնուէին: Տեղեկացայ որ՝ Շաւարշ, Պոլսոյ Համալսարանի բժշկութեան ճիւղին կը հետեւի: Հազիւ քիչ մը կարգի մտած, կը մտածէի նամակագրութեան սկսիլ: Հոս պէտք է խոստովանիլ, թէ Շաւարշ գրեթէ նամակ չէր գրեր, թէեւ շատ կը սիրէր նամակ կարդալ: «Ես իմ նամակներս տպագրուած կը ղրկեմ բոլոր ծանօթներուս», կ'ըսէր, ակնարկելով թերթերու եւ հանդէսներու մէջ հրատարակուած գրութիւններուն:

Քեմալական շարժումը սկսաւ: Մենք ստիպուած լքեցինք մեր ծննդավայրը եւ ապաստանեցանք, յունական բանակին կողմէ գրաւուած, Արմաշի վանքը:

Այն ժամանակ Շաւարշ Պոլիս կը գըտնուէր եւ անոր տեղ իր եղբօր՝ դեղագործ Ասողիկի հետ սերտ բարեկամներ եղանք:

Զատկի արձակուրդին Շաւարշ եկաւ իր ծննդավայրը: Անկեղծ սիրով ողջագուրուեցանք ու սկսանք երկար բարակ պատմել մեր ոդիսականները, այն հինգ տարիներուն երբ կորսնցուցած էինք զիրար:

1921ին, յունական բանակին Բիւթանիոյ շրջանէն քաշուելուն պատճառով՝ ես Յունաստան եկայ: Բաւական տարիներ վերջ է որ իմացայ՝ թէ Շաւարշ Փարիզ կը գտնուի ու կ'աշխատի լրացնել բժըշկական դասընթացքը՝ վկայական ստանալու համար: Եկող գացողներու հետ բարեւ ղրկելով գոհացանք:

1953ին, երբ քաղաքս եկաւ բանախօսութեան, այլեւս Շաւարշ Այվազեան չէր, այլ՝ հռչակաւոր գրագէտ, բանասէր Շաւարշ Նարդունի:

Քաղաքս բնակութեան հինգ օրերուն, ամէն կէսօր մեր տունը կ'ըլլար, կը ճաշէինք ու կը խօսէինք պատանեկան անցեալ աղուոր օրերու մասին: Մեր պատանեկան «դաւադրութիւն»էն լուր չունէր: Եւ երբ պատմեցի, սկսաւ քա՛հ-քա՛հ խնդալ:

Մայիս 28ի հանդէսին բանախօսելու համար հրաւիրուած էր: Ըրաւ բանախօսութիւն մը եւ դասախօսութիւն մը: Բանախօսութիւնը գրաւոր, իսկ դասախօսութիւնը բերանացի ըրաւ:

Նարդունին ճանչնալու փափաքը, ամէն հոսանքի պատկանող ազգայիններով լեցուցած էր հանդիսասրահը: Ինչպէս կը սպասուէր, շատ կուռ ու գեղեցիկ բանախօսութիւն մը ըրաւ եւ շատերուն ականջին մէջ դեռ կը հնչէ գոռ ձայնով ըրած ամէն ատեն «տոկալ»ու թելադրանքը:

Շատերու կարծիքն այն էր, թէ բանախօսութիւնը եթէ գրաւոր չըլլար, ա՛ւելի ազդեցութիւն պիտի գործէր:

Կէսօրուան ճաշի ժամանակ, իրեն ըսի այս դիտողութիւնը: Պատասխանեց, թէ աշխարհի ամենամեծ բանախօսը, որ Փուէնքարէն կրնայ նկատուիլ, ամենաչնչին նիւթի մասին, քնաթաթախ վիճակի մէջ իսկ ժամերով կրնար խօսիլ, սակայն, լուրջ բանախօսութիւնը միշտ գրաւոր կ'ընէր: Բանախօսութիւնը գրաւոր, դասախօսութիւնը բերանացի պէտք է ըլլայ:

Թեսաղոնիկէ ներկայութեան հինգ օրերը շուտ անցան ու կրկին բաժնուեցանք:

1964ին, Փարիզ էի: Բնական է, առաջին գործս եղաւ այցելել անոր տունը: Տուն ըսելէ աւելի ճիշդ է գրատուն ըսել, որովհետեւ ամէն կողմ գիրքերով լեցուն էր: Մեծ գրավաճառի մը խանութին անգամ կարելի է այդքան գիրք չկար: Երբ հարցուցի, թէ այսքան գիրքերուն մէջէն ի՞նչպէս կրնայ գտնել ուզածը:

— Որեւէ գիրքի ո՛ր դարակին քանիերորդ ըլլալը գիտեմ: Եւ տարիներ առաջ, երբ աչքերս փտանգուած էին ու կապուած, ուեւէ մէկուն կրնայի հասկցնել, թէ ուզուած գիրքը ո՞ւրտեղ է, — պատասխանեց ան:

Անգամ մը, թերթի մը մէջ իր մէկ գրութիւնը կարդացած էի, որով հրէերէն բնագրէն ռուսերէնի թարգմանութեան մը սխալները կը մատնանշէր: Առիթը եկաւ, որ հարցնեմ թէ հրէերէն եւ ռուսերէն գիտէ՞ր:

— Ո՛չ, — ըսաւ, — բայց ունիմ այս լեզուներուն բառարանները եւ ուրիշ գրութիւններ, ֆրանսերէնով գտնելը կը շարեմ, ես ալ մէջերնին երեսս վար կը պառկիմ եւ զանոնք իրարու հետ բաղդատելով սխալը կը գտնեմ:

Թէեւ խելքիս չպառկեցաւ, բայց, լաւ, ըսելով, անցայ ուրիշ խօսակցութեան:

Գլուխ գլխի այս տեսակցութեան առթիւ հարցուցի թէ ինչո՞ւ չէ ամուսնացած:

Նարդունիական ժպիտը դէմքին՝ պատասխանեց.

— Ամուսնացողները՝ մէկական կնիկ ունին, եւ շատ անգամ օրուան մէջ կը մոռնան անոր մասին մտածել: Ես ամուսնացած եմ ասոնց հետ, — ձեռքով գիրքերը ցուցուց, — եւ օրուան մէկ մէկ վայրկեան իսկ չեմ կրնար դադրիլ անոնց մասին մտածելէ:

Այսպէս էր Նարդունին: Հայ գրականութեան գերին եղած էր եւ սորված բժշկութիւնն ալ դրականացուցած:

Ջերմ բաղձանք մը ունէր: Պայմանները ներէին եւ երթար Երեւան... աչքով տեսնէր վերականգնած հայրենիքը, մտնէր Մատենադարանի սրահը և ուսումնասիրէր հին ու նոր մեր թանկագին նշխարները եւ զանոնք նոր սերունդին սեփականութիւնը դարձնէր: Ցաւոք՝ հոգ չէ՛, վերջին շունչը փչէր:

Դժբախտաբար, մուրազին չհասաւ եւ օտար հողի վրայ ազգային գրականութեան ծառայած պաշտօն ինկաւ եւ պատմութեան անցաւ:

Շաւարշ Նարդունիի նկարագրին յատկանշական գիծերն էին՝ անկեղծութիւն, պատասխանատուութիւն ու ճշմարտասիրութիւն:

Այս վերջինին համար ոչ ոքի կը խնայէր, ոչ իսկ իր ամենամօտիկ ընկերոջ ու բարեկամին:

Յաճախ բանավէճի կը բռնուէր գրական, պատմական ու նոյնիսկ կրօնական հարցերու շուրջ, զարգացած կրօնականներու հետ, եւ միշտ կը յաղթէր:

Օր մը, երբ հարցուցի, թէ ի՞նչպէս միշտ յաղթական կ'ելլէր, ըսաւ.

— Երբեք անպատրաստ բանավէճի չեմ մտներ: Խնդրոյ առարկայ նիւթին շուրջ հայ եւ օտար հեղինակներու գրութիւնները կ'ուսումնասիրեմ, իրարու հետ կը բաղդատեմ եւ անկէ վերջ մէջտեղ կ'ելլեմ:

Պէտք է խոստովանիլ, թէ գրութիւնները երբեմն շատ դառն ու կծու կ'ըլլային: Բայց, ասիկա կարելի է վերագրել իր տարապայման աշխատասիրութեան եւ յոգնութեան:

Շաւարշ շատ ոգեւորուած էր Մայիս 28ով եւ անխախտ հաւատք ունէր թէ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը օր մը պիտի իրականանար նորէն:

Վստահ եմ որ, օր մը մեր մեծ մեռելներու ոսկորներուն հետ՝ Շաւարշ Նարդունիի ոսկորներն ալ, այս հիւրընկալ ափերէն պիտի փոխադրուին Հայաստան, թաղուելու համար հայրենի սրբազան հողերուն մէջ:

Յարգանք իր քաղցր յիշատակին:

Վ. Յ. ՔԻՒՓՃԵԱՆ

Թեսաղոնիկէ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՎՐԱՅ ԽՕՍՈՒՈՂ ԼԵԶՈՒՆԵՐԸ

Վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան, թէ աշխարհի մէջ կը խօսուին մօտաւորապէս 3000 լեզուներ որոնք կը պատկանին շարք մը ժողովուրդներու կամ միայն մարդկային խմբակցութիւններու: Երկրագունդի բնակչութեան 95 առ հարիւրը կը կազմեն՝ շուրջ 200 ժողովուրդներ, որոնք ունին մէկ միլիոնէ աւելի զանգուած մը:

Ընդհանուր գիծերով այսպէս կը ներկայանայ լեզուներու կացութիւնը իւրաքանչիւր ցամաքամասի վրայ:

Եւրոպա.— Հնդեւրոպական լեզուները

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ՝

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Ամբողջ օրը զուարթ անցուց, գրեթէ մտատանջութիւնը բոլորովին փարատած էր:

Իրիկուան դէմ ուրախութիւնը ա՛լ աւելի սաստկացաւ: Առաջին՝ Ֆէրիք Շէմսի փաշայէն հետզհետէ հեռագիրներ տեղալ սկսան: Եւ այդ հեռագիրները ցոյց կուտային թէ իր հրամանները գործադրելու վրայ էին:

Առաջին հեռագիրը, Յունիս 24 թուականով, կ'ըսէր.

«Հրամանիս ներքեւ գտնուող երկու վաշտ զօրքով այս առաւօտ Մանասթըր հասայ: Իմ տրամադրութեանս տակ գըտնուող ուժին պիտի միանայ վաթսունեւիններորդ գունդին չորրորդ վաշտը, որ Եաքովայէն կառախումբ նստած է:

«Ոչ ոք տեղեկութիւն ունի թէ ո՛ւր կը գտնուի քոմիթէին կեդրոնը: Կատարած մասնաւոր քննութիւններուս յենլով՝ կըրնամ յայտարարել թէ էրքեանը Հարպի հարիւրապետ Նիազի պէյը, ինքզինքը անճանաչելի դարձնելով՝ խռովարար քոմիթէին միանալու համար ճամբայ ելած է»:

Այս հեռագիրը միեւնոյն ժամանակ տրուած էր նաեւ Պատերազմական նախարարին ու Հրամանատարութեան:

Քանի մը ժամ ետքը ուրիշ ընդարձակագոյն հեռագիր մը եկաւ Եըլտըզ, զոր կ'արժէ ամբողջովին ներկայացնել մեր ընթերցողներուն, իր շահեկանութեան, մանաւանդ մեր պատմութեան հետ ունեցած սերտ կապակցութեան պատճառաւ:

Այդ հեռագիրը, միշտ Յունիս 24 թուականով, դարձեալ Շէմսի փաշայէն կուգար որ կ'ըսէր.

«Ինչպէս կանխաւ ծանուցած էի, այս առաւօտ, շնորհիւ Վեհափառ Սուլթանին, տրամադրութեանս տակ գտնուող զօրքով Մանասթըր ժամանեցի: Թէ՛ Սելանիկի եւ թէ Մանասթըրի մէջ ունեցած փորձառու եւ հաւատարիմ ընկերներուս հետ տեսակցեցայ: Անոնցմէ եւ տրամադրութեանս ներքեւ գտնուող հաւատարիմ աղբիւրներէ ստացած տեղեկութիւններս կը հաստատեն թէ այս կողմերը խռովարական նպատակներ հետապնդող անիծեալներով լեցուն են:

«Ցաւով նկատեցի մանաւանդ թէ Մանասթըրի մէջ զինուորական կարգապահութիւնը շատ անկանոն վիճակ մը ունի:

«Քոմիթէին ո՛ւր գտնուելուն մասին թէ՛ ոստիկանութենէն եւ թէ հրամանատարութենէն տեղեկութիւն մը չկրցայ ստանալ: Երէկ իրիկուն Մանասթըրի կարեւոր ճամբաներուն շէնքերու ճակատները մեղապարտ պոռոտախօսութիւններով «Իթթիհատական» քոմիթէի մը գոյութիւնը ազդարարող թուցիկներ փակցուած էին: Լրաբերէ մը ստացած տեղեկութիւններուս համաձայն, մեծ յեղափոխական քոմիթէ մը կը պատրաստուի գործի սկսիլ եւ ասոր մէջ կը գտնուին նաեւ կարգ մը բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ:

«Եւ սակայն շնորհիւ ձեր Վեհափառութեան աստուածազդեցիկ ուժին, այսպիսի անպատեհ կացութեան մը առաջ գալը պիտի ջանամ արգիլել ի գին իմ արեան վերջին կաթիլիս:

«Վաթսուն եւ իններորդ գունդին չորրորդ վաշտը իմ տրամադրութեանս տակ գտնուող ուժին միանալու համար կառախումբով ճամբայ ելած է Եաքովայէն:

«Իփէքի, Եաքովայի եւ Պէրանէի ազդեցիկները կը հեռագրեն ինծի թէ, Նորին կայսերական Վեհափառութեան մասին իրենց տածած հաւատարմութեան զգացումներէն տարուած՝ հոս հազարաւորներ պատրաստ են զոհելու իրենց կեանքը եւ կը փափաքին մտնել իմ տրամադրութեանս տակ:

«Աստուած մի՛ արասցէ եթէ տեղւոյն բնակիչներն ալ միեւնոյն կրօնի դաւանողներ եւ դահուն ապերախտ զինուորականներուն եւ ջանան խռովութիւններ յառաջ բերել, կարելի է վերոյիշեալ ալպանական ուժերը օժանդակութեան կոչել, թէեւ այս մասին կը սպասենք ձեր կայսերական հրամանին:

«Վստահ եմ որ սոյն սատրին արարածներուն պիտի կրնամ արժանի դաս մը տալ: Իմ ծառայական նպատակս եւ ծրագիրս այս է, այս մասին դէպքերու կարգով Գահոյից պիտի մատուցանեմ պէտք եղած տեղեկութիւնները:

«Իմ ծառայական եւ հաւատարմական զգացումներս կը համարձակիմ մատուցանել յոտս կայսերական Գահոյից»:

Երբ Թահսին փաշա այս հեռագիրը կարդաց Ապտիւլ Համիտի, ուրախութեան փայլակ մը անցաւ բռնաւորին աչքերուն մէջէն:

— Ուրեմն ժողովուրդը միշտ հաւատարիմ է եղեր մեզի գոչեց, ու այդ մէկ քանի զինուորականներուն անիծեալ ընթացքին համամիտ չեն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(218 – Շար.)

...կը կազմեն միակ ընտանիքը, որ տարած-
...ուած է բոլոր ցամաքամասերուն վրայ:
Այս լեզուներով խօսող ժողովուրդները
...կը հաշուեն աւելի քան 1,383 միլիոն հո-
...: Այս ընտանիքին մաս կը կազմեն լա-
...տին հետեւեալ լեզուները (ֆրանսերէն,
...սպաներէն, փորթուկալերէն, իտալերէն,
...ռումաներէն եւ ուրիշներ), զորս կը խօ-
...սին մօտաւորապէս 300·725·000 անձեր·
— Անգլեւսաքսոն լեզուները (նորվեկե-
...րէն, շուետերէն, դաներէն, գերմաներէն,
...անգլերէն եւայլն) 450 միլիոն մարդ, ի-
...րենց մէջ ունենալով նաեւ Ամերիկայի եւ
...Ովկիանիոյ ժողովուրդները·— Սլաւական
...լեզուներ (ռուսերէն, լեհերէն, չեխերէն,
...պուլկարերէն, սերպերէն եւայլն) 231
միլիոն մարդիկ· — Կելթեան լեզուներ
(...երէն, իրլանտերէն) 3·330·500
բնակիչներ· — Յունարէն՝ 9,5 միլիոն
մարդ· — Պալթեան լեզուներ՝ 6,6 մի-
լիոն· — Ալպաներէն՝ 2,5 միլիոն· —
Ուկրօ-ֆիննական (հունգարերէն, ֆինե-
րէն եւայլն) 18,2 միլիոն· — Պասք լե-
զուն (Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ սահմանին
վրայ) մէկ միլիոն· — Կովկասեան բար-
բառներ, մօտաւորապէս 38 լեզուներով
...գրեթէ հինգ միլիոն հոգի:

Ասիա·— Ասիոյ ցամաքամասին վրայ
...նոյնպէս գոյութիւն ունին բազմաթիւ խ-
...մբաւորուած լեզուներ: Ասոնց ամէնէն կա-
...րեւորներն են հնդեւրոպական ընտանիքին
պատկանող հնդկերէնը, իր մէջ ունենա-
լով հին, միջին եւ արդիական հնդկերէ-
նը: Այս լեզուով խօսողներուն թիւը կը
հաշուեն աւելի քան 450 միլիոն· — Պարս-
կերէնը կը գործածեն 44 միլիոն մարդ·
— Հայերէնը մօտաւորապէս երեք միլիոն
մարդիկ: (ԽՄԲ·— Հայաստան և Սփիւռք՝
...հինգ միլիոն)· — Տրաւետական լե-
զուներու ընտանիքը, որ կը պատկանի
Հնդկաստանի աւելի քան 100 միլիոն բնա-
կիչներու, իր մէջ կ'ընդգրկէ մօտաւորա-
պէս 19 լեզուներ:

Ասիոյ մէջ խօսուած լեզուներն են նաեւ
...ռմտա լեզուն՝ 5 միլիոն մարդ· — Սե-
մա-քամեանը (արաբերէն, եբրայերէն, ա-
րամայերէն եւայլն) որ կը խօսուի Արա-
բական Թերակղզիին եւ Հիւսիսային Ափ-
րիկէի մէջ, 86 միլիոն բնակիչներու կող-
մէ· — Թրքական լեզուներու ընտանիքին
մէջ կը մտնեն թաթարերէնը, քազաքերէ-
նը, ատրբէյջաներէնը, թուրքերէնը,
եւայլն, որ գործածուած է 62 միլիոն
մարդոց կողմէ· — Մոնկոլականը՝ 4,5
միլիոն խօսողներով· — Տունկուզ լեզու-
ները՝ Սիպերիոյ երեք միլիոն բնակիչնե-
րու կողմէ եւ ուկրօ-ֆիննականը 2,9
միլիոն խօսողներէ, Խոր· Միութեան հո-
ղամասին վրայ: Սամոյական՝ բալէօ-
...սիպերական եւ այլ լեզուներով կը խօսին
Հիւսիսային Սիպերիոյ եւ Հեռաւոր Ա-
րեւելքի 60 միլիոն բնակիչները:

Եւ վերջապէս, չին-թիպէթական լեզու-
ները, որոնք կը խօսուին Չինաստանի եւ
Հարաւ-արեւելեան Ասիոյ մէջ: Այս ըն-
տանիքը բաժնուած է երկու ճիւղերու՝
թայ-չինական եւ թիպէթ-պիրմանեան:

Առաջին ճիւղին կը պատկանի չինարէնը
որ ներկայիս կը խօսուի 750 միլիոն մար-
դոց կողմէ· — Հարաւային Չինաստանի
եւ Հնդկաչին Թերակղզիին մէջ՝ թայ լե-
զուն է որ կը խօսուի 30 միլիոնէ աւելի
մարդոց կողմէ· — Վիէթնամի, Քամպո-
ճի, Լաոսի եւ Թայլանտի 27 միլիոն բնա-
կիչները կը խօսին վիէթնամերէն: Թի-
պէթական եւ հիմալայական լեզուները կը
պատկանին երկրորդ ճիւղին և կը խօսուին
հինգ միլիոն մարդոց կողմէ· — Պիրմա-
ներէնը՝ 10 միլիոն, քորէական 31 միլիոն
եւ ճափոներէնը՝ 96 միլիոնէ աւելի մար-
դոց կողմէ, բովանդակելով Պրազիլ, Ա-
մերիկա, Հաւայ կղզիներ գաղթողները:

Ափրիկէ·— Այստեղ, բնակչութեան եւ
լեզուի տեսակէտով բարդ է պատկերը:
Տարբեր ժողովուրդներու եւ ցեղերու ցե-
ղախումբեր բազմաթիւ լեզուներ կը խօ-
սին եւ որոնք կը պատկանին քանի մը
ընտանիքներու: Հիւսիսային շրջանը՝
սեմաքամեան լեզուն է, բայց ցամաքա-
մասին մնացեալ շրջաններու մէջ գլխաւոր
տեղը կը գրաւեն Նէկրափրիկեան լեզու-
ները:

Սեմա-քամեան լեզուներուն մէջ կը
մտնեն սեմական, քուշիթ, եգիպտական,
պէրպէր եւ ուրիշ ճիւղեր, զորս կը խօ-
սին 80 միլիոնէ աւելի մարդիկ: Ափրիկ-
եան խափշիկ լեզուները կը կազմեն երեք
խումբ·— Սուտանի եւ Կինէի 50 միլիոն
մարդով, Պանթու՝ 70 միլիոն եւ Խայ-
սան, որոնց կը պատկանի Հարաւային
Ափրիկէի մէջ բնակող հինգ միլիոն Հո-
թենթոներու եւ Պուշմաններու լեզուները:
Կայ նաեւ մալկաշերէնը, զոր կը խօսին
վեց միլիոն բնիկներ:

Ամերիկա·— Այս ցամաքամասին վրայ,
150 ընտանիքներու մէջ խմբուած են հա-
զարէ աւելի լեզուներ: Հիւսիսային մա-
սին վրայ մէկ միլիոն մարդիկ կը խօսին
հնդկական լեզուները, Մեքսիքայի և Կեդ-
րոնական Ամերիկայի լեզուները կը խօ-
սին 300 հազար հոգի· կան նաեւ Հարա-
ւային Ամերիկայի ու Անթիլեան կղզինե-
րու մէջ խօսուած լեզուները, որոնք շատ
քիչ ուսումնասիրուած են: Բացի բնիկնե-
րու այս աւելի քան հազար լեզուներէն,
ամէնէն շատ կը խօսուին հնդեւրոպական
լեզուները՝ սպաներէն (Փերու, Փարա-
կուէյ, Արժանթին), փորթուկալերէն՝
Պրազիլ, ֆրանսերէնը, որ 40 առ հարիւր
համեմատութեամբ կը խօսուի Քանատա-
յի եւ Միացեալ Նահանգներու մէկ քանի
նահանգներուն մէջ եւ անգլերէնը որ
պաշտօնական լեզուն է Ամերիկայի եւ
Քանատայի մէջ:

Ովկիանիա եւ Աւստրալիա·— Այս ցա-
մաքամասերու վրայ, աւելի քան 200 ին-
տոնեզեան լեզուներ կը գործածուին: Ին-
տոնեզիան, Փիլիպպեան եւ ուրիշ արշի-
պեղագոսներու բնակիչներու կողմէ· —
Փոլինեզեան, մելանեզեան և աւստրալիա-
կան լեզուներ ալ կան, ինչպէս նաեւ փա-
փուաշ լեզուն որ կը խօսուի Նոր Կինէի
կեդրոնական մասին մէջ:

«Ն· Կ·»

ԵՐԶԱՆԿԱՑՆՈՂ ԴԵՂԱՀԱՏԵՐՈՒ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

———o———

Հանդարտեցուցիչ դեղերու ընդհանրա-
ցումը յեղափոխութիւն առաջ բերաւ մը-
տային հիւանդութիւններու դարմանու-
մին մէջ: Հոգեբուժական հիւանդանոց-
ներու մէջ, այսօր հիւանդները շատ ա-
ւելի կարճ կը մնան քան տարիներ առաջ:

1946ին հիւանդ մը միայն 42 առ հարիւր
հաւանականութիւն ունէր մէկ տարիէն
նուազ հիւանդանոց մնալու: 1969ին՝ 69
առ հարիւրի բարձրացած է այդ հաւա-
նականութիւնը:

Նոյնպէս անհանդարտները դարձած են
աւելի հլու եւ կը համագործակցին հի-
ւանդանոցի անձնակազմին հետ:

Ասիկա խնդրին փայլուն կողմն է: Բայց
կայ դէշ կողմը: Եթէ անխոհեմաբար գոր-
ծածուին այս հանդարտեցուցիչ դեղերը,
միտքը կը քնացնեն եւ կը սպառնան շատ
մը առողջ անձերու կեանքին:

1959ին, Տուկլաս օդանաւ մը, որ կը
գործէր ամերիկեան ներքին գիծերու վը-
րայ, զարնուեցաւ բլուրի մը, եւ պատ-
ճառ եղաւ 26 անձերու մահուան, որոնց
թւին կար օդաչուն: Դիակին վրայ կա-
տարուած քննութիւն մը, ցոյց կուտար
որ օդաչուն թմրեցուցիչ առած էր: Այս
արկածէն յետոյ, բոլոր օդանաւային ըն-
կերութիւնները որոշեցին որ, այն օդա-
նաւորդը որ դարմանումի ընթացքին
թմրեցուցիչներ կը գործածէ, պէտք չէ
օդանաւ ղեկավարէ: Էռ-Ֆրանս ընկերու-
թեան օդաչու մը, քնաբեր կամ հանդար-
տեցուցիչ դեղահատ մը առնելէն տասը
ժամ վերջ միայն կրնայ գործի անցնիլ:

Այս երջանկացնող դեղահատներուն
գիւտը եղած է բախտի բերմամբ, երբ գի-
տուններ դեղ կը փնտռէին արեան ճըն-
շումին եւ մկաններու թուլցման համար:

Նախ ծառայեցին հոգեբոյժներուն, եւ
սակայն կամաց կամաց միլիոնաւոր մար-
դիկ անոր մէջ փնտռեցին մտքի անդոր-
րութիւն, կեանքի տաղտուկներուն թե-
թեւացումը:

Յիսունէ աւելի նիւթեր ունին այդ
յատկութիւնը: Մասնագիտացած պարբե-
րաթերթեր այս նիւթերը կը ներկայացնեն
իբր անվնաս եւ երկարօրէն գործածելի:
Միայն 1967ին դեղագործները ծախած են
750 միլիոն դեղահատ բժիշկներու թե-
լադրութեամբ:

Սակայն շատ չուշ անդրադարձան որ
այս նիւթերը բոլորովին անվնաս չեն:Նախ
կան երկրորդական ազդեցութիւններ՝
մորթային բորբոքում, մարսողութեան եւ
տեսողութեան անհանգստութիւն, եւ
թմրութիւն ու ապուշութիւն:

Օրէկոնի համալսարանի հոգեբոյժնե-
րը, 8200 հիւանդ քննելէ ետք նկատեցին
որ, 374ը լեարդի ծանր վնասներ կրած
էին· 1700ը ունէր հոգեբանական տագ-
նապներ, 827ին բնաւորութիւնը դարձած
էր անկայուն: Ջղային դրութիւնը կը
վնասուէր, գլխապտոյտ եւ սեռային ա-
խորժակի ոչնչացում յառաջ կուգար:

Հարկաւ վնասները այնքան չեն երբ կը
գործածուին հանդարտեցուցիչներ կամ
թմրեցուցիչներ: Սակայն երբ ենթական
ալքոլամոլ մըն է, այն ատեն կրնան դէշ
վիճակներ ստեղծուիլ:

Քանի մը տարի առաջ, շարժավար մը
հանդարտօրէն կ'ընթանար ամայի ճամ-
բու մը վրայ: Յանկարծ կառքը փոխեց
ուղղութիւնը, դարձաւ ձախ կողմը եւ
ուժգին զարնուեցաւ ուրիշ կառքի մը·
արդիւնք՝ մէկ մեռեալ, չորս վիրաւոր:

Պատասխանատու շարժավարը արեան
քննութեան ենթարկուեցաւ եւ յայտնի ե-
ղաւ որ ոչ միայն ալքոլ կը գործածէր,
այլ նաեւ՝ հանդարտեցուցիչ դեղահատ-
ներ: Եւ այս երկու նիւթերու խառնուր-
դը, կը զօրացնէր մէկուն եւ միւսին ազ-
դեցութիւնը:

Նոյնիսկ առանց ալքոլի, կարգ մը հան-
դարտեցուցիչ նիւթեր կը խանգարեն
արթնամտութիւնը եւ ջիղերու հակազդե-
լու կարողութիւնը: Շատ մը հիւանդներ
դեղահատ մը առնելէ ետք, ինքնաշարժով
կը նետուին ճամբաներու վրայ եւ կը
դառնան հանրային վտանգ:

Հակառակ այս բոլորին, հանդարտե-
ցուցիչ դեղերու սպառումը հետզհետէ
կ'աւելնայ, տարին 10 առ հարիւր, որով-
հետեւ մարդոց մէջ պահանջ մը կայ մոռ-
նալու առօրեան, ազատելու ջիղերու
տաղնապէն, որ կը ստեղծէ անձկութիւն
եւ մղձաւանջ:

Մանուկները եւ ծերերը շատ կ'ազդուին
այս դեղերէն: Եւ հակառակ կարծուա-
ծին, կամաց կամաց անոնց գործածու-
թիւնը սովորութիւն կը դառնայ: Յղի
կիները, մանաւանդ առաջին երեք ամիս-
ներուն, պէտք է զգուշանան հանդարտե-
ցուցիչ դեղեր գործածելէ, եթէ չեն ու-
զեր վնասել իրենց ծնելիք զաւկին:

Եւ ինչպէս կ'ըսէ մասնագէտ բժիշկ մը,
պէտք է հանրութեան հասկցնել որ մտքի
հանդարտութիւնը եւ ապահովութիւնը չի
կրնար պարզ դեղահատի մը արդիւնքը ըլ-
լալ, եւ մանաւանդ այդ դեղերէն չպա-
հանջել որ մեզի տան բան մը որ իրենց
կարողութենէն վեր է: Հանդարտեցուցիչ
դեղահատերը պատրաստուած են ջղա-
գրգիռ անձերու համար, եւ ոչ թէ անոնց
համար որ կը յոգնին ֆիզիքական կամ
մտային աշխատանքէ մը:

«ՍԵԼԵՔՍԻՈՆ»

Հ.Բ.Ը.Մ.Ի
ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Մարկոսեան Հիմնադրամի արհեստա-
գիտական ճիւղերու հետեւող ուսանող-
ներէն կը խնդրուի դիմել մինչեւ Սեպտ·
30, Հ· Բ· Ը· Միութեան գրասենեակը,

FONDATION MARGOSSIAN
U.G.A.B.
11, Square Alboni, Paris (16e)

Մարկոսեան Սաներու ընտրութիւնը կը
կատարուի Սեպտեմբերի վերջ, յատուկ
Մարմնի մը կողմէ:

Յատկացումները սկզբունքով մէկ տար-
ուան համար են, բայց երկու տարի յա-
ջորդաբար կը կրկնուին ուսանողներու
խնդրանքին վրայ, եթէ անոնք տարե-
վերջի քննութիւնները յաջող անցուցած
են:

Նկատի չեն առնուիր այն խնդրագրերը
որոնք Միութեան կը հասնին Սեպտեմ-
բեր 30էն վերջ:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (574)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՈՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Նոյն միջոցին առնական ձայն մը լըս-
ուեցաւ որ կը գոչէր:
— Կեցցէ՛ Ֆրանսան, կեցցէ՛ ապագան:
Ժան Փրուվէրի ձայնն էր ան:
Փայլակ մը անցաւ եւ հրացաններու
...ութիւն մը լսուեցաւ:
Վերստին լռութիւն տիրեց:
— Մեռցուցին Ժան Փրուվէրը, պոռաց
Քոմպըֆէր:
Անժոլրա Ժավէրին նայելով ըսաւ·
— Բարեկամներդ հիմա հրացանի բըռ-
...նեցին քեզի:

ԳԼՈՒԽ ԽԶ·

ԿԵԱՆՔԻ ՀՈԳԵՎԱՐՔԷՆ ԵՏՔ ՄԱՀՈՒԱՆ ՀՈԳԵՎԱՐՔԸ

Այս տեսակ պատերազմները մասնաւոր
յատկութիւն մը ունին· պատնէշները գը-
րեթէ միշտ ճակատի կողմէն յարձակում
կը կրեն· յարձակողները ընդհանրապէս
կը զգուշանան ուրիշ կողմերէ յարձակիլ՝
թերեւս ծուղակներէ վախնալով, եւ կամ
ծուռումուռ փողոցներ մտնելէ զգուշա-
նալով:

Արդ, ապստամբներուն ամբողջ ուշա-
դրութիւնը կ'ուղղուէր դէպի մեծ պատ-
նէշը, որ հարկաւ վտանգի մէջ էր միշտ
եւ ուր անհրաժեշտաբար նորէն պիտի
սկսէր կռիւը: Սակայն Մարիուս պզտիկ
պատնէշն ալ միտքը բերաւ եւ հոն գնաց:
— Պարոն Մարիո՛ս:
Մարիուս սարսուռ մը զգաց, վասնզի
ճանչցաւ ձայնը, ձայն մը որ երկու ժամ
առաջ զինքը կանչած էր Փլիւմէ փողոցին
վանդակին:
Սակայն այս ձայնը հիմա շունչի մը կը
նմանէր միայն:
Չորս կողմը, բայց ոչ ոք տեսաւ:
Մարիուս կարծեց թէ սխալած է եւ թէ
իր բոլորտիքը իրարու ընդհարող տարօ-
րինակ իրականութիւններուն վրայ աւել-
ցած պատրանք մըն էր անունը տուող
ձայն մը լսելը:Քայլ մը առաւ դուրս ել-
լելու համար այն խոր տեղէն, ուր էր
պատնէշը:
— Պարոն Մարիո՛ս, կրկնեց ձայնը:
Մարիուս ծռեցաւ եւ մութին մէջ կեր-
պարանք մը տեսաւ որ դէպի իր կողմը
կը քալէր գետնաքարշ: Քարայատակին
վրայ կը սողար այս բանը: Ահա այս բանն
էր անոր ձայն տուողն ու խօսողը:
Կանթեղին նշոյլէն կարելի էր նշմարել
բաճկոն մը, հաստ թաւիշէ պատառոտուն
տաբատ մը, բոպիկ եւ բան մը, որ ար-
եան լճակի կը նմանէր: Մարիուս դալ-
կահար գլուխ մը նշմարեց որ դէպի իրեն
կ'ուղղուէր եւ կ'ըսէր·
— Զէ՞ք ճանչնար զիս:
— Ոչ:
— Էփոնին:
Մարիուս բոլորովին վար ծռեցաւ: Ի-
րօք այն դժբախտ պատանուհին էր՝ մար-
դու զգեստներ հագած:
— Ի՞նչպէս հոս կը գտնուիք: Ի՞նչ կ'ը-
նէք հոս:
— Կը մեռնիմ:
Կան բառեր եւ դիպուածներ, որոնք
վշտաբեկ անձերը կ'արթնցնեն: Մարիուս
յանկարծ արթնցողի մը նման գոչեց·
— Վիրաւորուա՞ծ էք: Կեցէ՛ք, սրահը
տանիմ ձեզ, որպէսզի դարմանուի ձեր
վէրքը: Ծանր է վէրքը· ո՞րկէ պէտք է
բռնել ձեզ, որպէսզի չցաւցնեմ· ո՞ւր է
վէրքը: Օգնութի՛ւն, Աստուած իմ: Բայց
ի՞նչ ընելու եկաք հոս:
Եւ աշխատեցաւ թեւը պատանուհիին
տակէն անցընել զայն վերցնելու համար:
Վերցնելու ժամանակ ձեռքին դպաւ:
Պատանուհին տկար աղաղակ մը հանեց:
— Միթէ ցաւցուցի՞ ձեզ, հարցուց
Մարիուս:
— Քիչ մը:
— Բայց միայն ձեռքիդ դպայ:
Էփոնին ձեռքը դէպի Մարիուսին նայ-
ուածքը վերցուց, եւ Մարիուս տեսաւ
սեւ ծակ մը՝ այդ ձեռքին մէջտեղը:
Մարիուս սարսռաց:
— Ի՛նչ յիմարութիւն: Խեղճ աղջիկ:
Բայց ուրախ եմ որ այդքանով ազատեր
ես: Եթէ այդ է միայն, բան մը չէ, թոյլ
տուր որ անկողին մը տանիմ քեզի: Վէրքդ
կը նայուի: Մարդ չի մեռնիր ձեռքի ծա-
կումով:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար·)

Madame Madeleine Fromentin,

Տէր եւ Տիկին Լեւոննեան, Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Լեւոննեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ իր ընկերներն ու բարեկամները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, մօրեղբօր եւ ընկերոջ՝

ՆՈՒՊԱՐ ԲԵՐԷՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 5ին յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի (Սեպտ. 10) առաւօտ ժամը 10,30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իվրիի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Պոմոնի Ս. Գր. Լ. եկեղեցւոյ մէջ

Կիրակի, 14 Սեպտ. 1969ին, Խաչվերացի տօնին, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Պոմոնի Ս. Գր. Լս. եկեղեցւոյ մէջ, եւ յաւարտ պատարագի, ինչպէս անցեալ տարի, աւանդական մատաղօրհնութիւն կը կատարուի: Կը պատարագէ, քարոզէ եւ մատաղի օրհնութիւնը կը կատարէ Թեմիս առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՐԹՌԵԱՆ

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10ին, քարոզ՝ ժամը 11,15ին, մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 12ին:

Բոլոր անոնք որոնք ուխտ ունին Ս. Խաչին եւ կը փափաքին մասնակցութիւն բերել մատաղին՝ որեւէ ձեւի նուիրատուութեամբ, թող հաճին դիմել Թաղականութեանս կամ Առաջնորդարանի Օժանդակ Տիկնանց Միութեան, 372 Շըմէն տը Սէն Ժիւլիէն:

Ջեռնումը կը կատարուի Հինգշաբթի Սեպտ. 11, ժամը 5,30ին եկեղեցւոյ բակին մէջ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ամերիկայէն Տիկին Սրբուհի Պաղտասարեան կը փնտռէ իր քրոջ աղջիկը Ֆիլոռ Մարգարեան: Հօր անունը Յակոբոս Տէր-Մարգարեան կամ Կարապետեան, Ֆրանսա եկած է Ռումանիայէն (Օվաճըգցի):

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Պատրիկ Պետեանի

1, Rue Ampère — Vélizy - 78.

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԺԸՆԵՒ

ԺԸՆԵՒԻ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ժընեւի նորակառոյց եկեղեցիին օծումին առթիւ, որ կը կատարուի այս Կիրակի, ձեռամբ Կաթողիկոսական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի:

Մեկնում մասնաւոր եառով Շաբաթ առաւօտեան ժամը 7,30ին Շաթօ տը Վէնսէն Մեթրօ, Քաֆէ Թեռմինիւսին առջեւ: Ցերեկուան ճաշ ճամբու ընթացքին, ժամանում Ժընեւ ժամը 17ին առեններ, քաղաքի այցելութիւն, տեղաւորում Սանթիւռի պանդոկը: Իրիկունը ազատ, զանազան զբօսանքներ:

ԿԻՐԱԿԻ, մեկնում դէպի Հայոց եկեղեցին ներկայ ըլլալու համար հանդիսաւոր պատարագին եւ օծումին, ապա անմիջական մեկնում դէպի Փարիզ: Ցերեկուան ճաշ Նիոն, սովորական ճաշարանը եւ վերադարձ Փարիզ՝ Մորէզ, Լոն լը Սօնիէ, Տիժոն ճամբով: Փարիզ ժամանում ժամը 23ի առենները:

Բացառիկ եւ անմրցելի գին՝ ամէն բան մէջը (ճաշ-պանդոկ), 89 ՖՐԱՆՔ:

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Սեպտ. 11, Հինգշաբթի ժամը 19:

ԴԻՄԵԼ՝

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Պ. Պ. Մուշեղ Յովակիմեանէ 50 Փր. (Քուվէյթէն), Մաղաք Մաղաքեանէ (Նիւ Եորքէն) 10 տոլար:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Կեդր. Վարչական Ժողովը պատիւ ունի հրաւիրելու Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները ներկայ գտնուելու 56րդ Ընդհ. Ժողովին, որ պիտի գումարուի Շաբաթ օր, 6 Դեկտ. 1969, առաւօտեան ժամը 9,30ին, Միութեան կեդրոնական գրասենեակին մէջ, 109 Իսթ 40րդ փողոց, Նիւ Եորք, Ն. Ե.:

Եթէ օրինական մեծամասնութիւն մը ներկայ չըլլայ վերոյիշեալ թուականին, այս ծանուցումը պիտի նկատուի իբրեւ երկրորդ հրաւէր Ընդհ. Ժողովի, որ պիտի գումարուի Շաբաթ եւ Կիրակի, 13 եւ 14 Դեկտեմբեր 1969, առաւօտեան ժամը 9,30ին, Առաջնորդարանի Կիւլպէնկեան մշակութային կեդրոնին մէջ, 630 Սէքընտ էվընիւ, Ն. Ե. 10016:

Այն բոլոր իրաւասու անդամները որ ներկայ պիտի ըլլան այս ժողովին, օրինական մեծամասնութիւն պիտի կազմեն:

ՕՐԱԿԱՐԳ

1) Ընդհանուր Տեղեկագիր 1968 տարեշրջանի
2) Ընդհ. Հաշուեկշռութիւն 1968 տարեշրջանի:
3) Ընտրութիւն Կեդր. Վարչ. Ժողովի՝ իրենց պաշտօնավարութեան շրջանը աւարտած անդամներու տեղ:
4) Կանոնագրի բարեփոխութիւն:
5) Առաջարկներ եւ թելադրութիւններ:
6) Գնահատանքի բանաձեւեր:

Ի դիմաց Կեդր. Վարչ. Ժողովի
Ատենապետ Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Ատենադպիր Ր. Ք. ԿՐԷԿԸՐԻ

Նիւ Եորք, 1 Օգոստ. 1969

ԱՆՈՅՇ ՕՓԵՐԱ

Մարսէյլի բոլոր Միութիւններէն կազմուած գեղարուեստասիրաց Միութիւնս մեծ ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ 1970ի Մայիսին Արմէն Տիգրանեանի ԱՆՈՅՇ ՕՓԵՐԱՆ պիտի ներկայացուի՝ բեմադրութեամբ մեծ երաժշտագէտ՝ Ժորժ Քօմպի:

Միութիւնս կոչ կ'ընէ Մարսէյլի բոլոր Հայ Երիտասարդներուն եւ երիտասարդուհիներուն, որոնք երգը կը սիրեն եւ երգելու յարմարութիւն ունին, երգչախումբին արձանագրուելու, ժամը 14էն 18, 7 Րիւ Փափէռ, Բարեգործականի սրահին մէջ: Առաջին փորձը տեղի կ'ունենայ Սեպտ. 5ին ժամը 7·30–9·30:

ԴԻՒԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին:

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համազգային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր:

ԱՐԻՒՆՈՏ ԷՋԵՐ եւ ԱՊՐԻԼ 11-24, 1915

Հեղինակ

ՄԵՍՐՈՊ ՏԷՐ - ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Բ. տպագրութիւնը սպառելու վրայ է: Դիմել՝ Հրանտ - Սամուէլի, Բալուեանի (Փարիզ), Ծերկեանի (Մարսէյլ), գրատուները եւ հեղինակին մօտ.—

77, Րիւ Ռոպէր Տիւփոն, 92 Անիէռ, Հեռաձայն՝ 733 – 11–00:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ Մարսէյլի հայկական դասընթացքներու վերամուտի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 8ին, ամէն օր կէսօրէ առաջ ժամը 10–12, Բարեգործականի սրահին մէջ, 7, Րիւ Փափէր, Մարսէյլ:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յայտարարէ թէ իր հովանաւորած հինգշաբթի օրերու դպրոցը կը վերաբացուի 11 Սեպտեմբեր հինգշաբթի օր, համայնքիս Հոգեւոր Հովիւ Նարեկ քահանայ կը կատարէ հին եւ նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները մինչեւ հինգշաբթի 18 Սեպտեմբեր:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները:

Ծնողներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ:

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մաթէրնէլ) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան):

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւն առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով:

Հեռ. 027–18–28

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

—o—

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927–01–72:

POUR TOUS SERVICES
ASSISTANCE PASSAGERS,
EMBARQUEMENT
DEBARQUEMENT
A
Marseille

ՄԱՐՍԷՅԼ հասնող կամ Մարսէյլէն մեկնող ճամբորդներու բոլոր օժանդակութեանց համար նաեւ.— Տոմսերու գնումի եւ վերապահումի, անհատ կամ խումբ

Pour Réservation et Billets
groupes et individuels
Toutes destinations y compris
L'ARMENIE
par Mer — par Air et en voyage organisé

Contactez

Jacques CHELELEKIAN

Lundi, Mercredi, Vendredi
de midi à 14 heures
MARSEILLE 48-26-26

ԿՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ

ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :

PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant

PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast

ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalaru

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc.

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph. : 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ 50 ֆ.
Արտասահման Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 10 SEPTEMBRE 1969
LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11609 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.609

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵՒԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՑԵՐՈՒ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ

1963էն ի վեր, երբ ստորագրուեցաւ ֆրանքօգերմանական համաձայնագիրը, տարին երկու անգամ տեղի կ'ունենան փոխ-այցելութիւններ երկու երկիրներու ղեկավարներուն միջեւ։

Նախագահ Փոմփիտու, ինչպէս անցեալին տը Կոլ, Պոն հասաւ առջի օր եւ երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ վարչապետ Քիզինկէրի հետ։ Երկու ղեկավարները համաձայն գտնուեցան որ Վեցերու վեհաժողով մը գումարուի Հոկտեմբերին, նկատի առնելու համար Հասարակաց Շուկայի ընդլայնումը, բայց կը թուի թէ այս անգամ Գերմանիան է, որ վերապահութիւն ցոյց կուտայ Անգլիոյ անդամակցութեան հարցին առընչութեամբ։ Արդարեւ Փոմփիտու իր բաժակաճառին մէջ, շատ բացայայտ կերպով կը յայտնէր թէ Ֆրանսա այլեւս վեթօ չի դներ Անգլիոյ համար, շեշտելով.— «Կը հաստատեմ, որ մեր մտքին մէջ չկայ ցկեանս դոց ամբողջութեան մը վերածել Վեցերու այս Եւրոպան։ Անոր ընդլայնումին հարցը մէջտեղն է եւ Ֆրանսա պիտի չխուսափի»։

Մինչ Փոմփիտու եւ Քիզինկէր կը խօսէին, անդին տեսակցութիւններ կ'ունենային նաեւ Արտաքին երկու նախարարները՝ Շուման եւ Պրանտ։ Օրուան մէջ, կարճ ժամանակի համար Պոն հասած էր նաեւ Շապան Տէլմաս, որ տեսակցելէ ետք Քիզինկէրի հետ, անմիջապէս Փարիզ կը վերադառնար։

ՖՐԱՆՔԸ

Հեռատեսիլէն Ժիսքառ տ'Էսթէն պատասխանեց երեք լրագրողներու հարցումներուն։ Նախարարը 4 առ հարիւր ընդ. յաւելում կը նախատեսէ գիներու 1970ին։ Կ'ըսէ թէ 1968 Մայիսին Ֆրանսայի պահեստն էր՝ վեց միլիառ տոլար, Օգոստոսին 1,6 միլիառ մնացած էր։ Ժիսքառ կ'ուզէ ձեռք ձգել Ֆրանսացիներուն պահած ոսկիները, որոնք ամուլ կը մնան։ Կը հաշուուի որ 7 միլիառ տոլարի ոսկի պահած է ֆրանսացի ժողովուրդը, եթէ վերածուի, թոյլ կուտայ որ ֆրանսական հաստատութիւնները այլեւս չդիմուին օտարներու կողմէ, աւելին՝ տարեկան 500 միլիոն տոլար կրնայ բերել։ Ոսկի պահել կը նշանակէ ոչ թէ վստահութիւն ունենալ ոսկիին հանդէպ այլ՝ կասկածամտութիւն երկրին տնտեսութեան նկատմամբ։

ՊԱՌԱԿՏՈՒՄ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Օրէ օր կը շեշտուի կոլիստներու պառակտումը։ Ուղղափառ, ձախ, եւայլն հոսանքները եւ նրբութիւնները կը բազմանան։ Այսպէս Իւ. Տէ. Էռ.ի ծոցին մէջ իսկ կը սկսին կազմուիլ զանազան խմբակցութիւններ։ Օրինակ Նուայի լը մէջ ժողով գումարած է «Կոլիզմի ներկայութիւն եւ գործունէութիւն» շարժումը։ Վերամուտի գլխաւոր քաղաքական երեւոյթը կը նկատուի այս ժողովը։ Մաս կը կազմեն երեսփոխաններ որոնք կ'ուզեն իրենց հաւատարմութիւնը ցոյց տալ տը Կոլի, հաւատարմութիւն՝ անձին եւ նաեւ՝ գործունէութեան սկզբունքներուն։ Կը թուի թէ կառավարու—

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻԻ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԻ

որովհետեւ՝ Արեւելեան Նահանգներու հայկական գործունէութիւնը ատենին զսպած չէ…

«Պայրաքլըտէ Սապահ» թերթին մէջ, Կիւնիար Օթմանպէօյլիւք, «Իսմէթ փաշայի թղթածրարը» խորագրով յօդուածաշարք մը կը հրատարակէ։

«Իսմէթ պէյ ոչ միայն ընդհ. սպայակոյտի նախագահ, այլեւ զօրաբաժնի հրամանատար անգամ բլլալու ընդունակութիւն չունէր» ենթախորագրին տակ, Օթմանպէօյլիւք խստօրէն կը քննադատէ Իսմէթ փաշան (այն ատեն պէյ), անկախութեան պատերազմի օրերուն, քաղաքական նկատումներով, Արեւելեան Նահանգներու հայկական գործողութիւնը ատենին զսպած չըլլալուն համար։

Օթմանպէօյլիւք կը յանգի հետեւեալ եզրակացութիւններու.

1) Հայաստանի պետութիւնը հիմնել ջանացող Հայերը, դեռ Մայիսի սկիզբը, երբ հնարաւոր էր լռեցնել, անիմաստ մտահոգութիւններով գործողութիւնը յապաղեցաւ։

2) Հայերը զգետնուած չըլլալով, արեւելեան ճակատի մեր ուժերը ամուլ վիճակի մէջ պահուած էին։ Այս պատճառով, կարելի չեղաւ օժանդակութեան հանիլ արեւմտեան յոյն բանակներու մինչեւ Էսկիշէհիր թափանցումին։

3) Արեւմտեան ճակատի հրամանատար Քեազըմ Գարապէքիր փաշայի եւ արեւմտեան ճակատի հրամանատար Ալի Ֆուատ Ճէպէսոյի յորդորները, չկրցան ազդեցութիւն գործել Իսմէթ պէյի վրայ եւ Յոյներու Անատոլուէն վտարումը բաւական յապաղեցաւ։ Բնականաբար, Թուրքիա ասկէ վնասով դուրս եկաւ։

թեան ձեռք առած կարգ մը միջոցները սկսած են մտահոգել որոշ կոլիստներ, յիշենք թէ Ժաններէ հրապարակաւ դատապարտեց արժեզրկումը ինչ որ որոշ ազդեցութիւն ունեցաւ անշուշտ կոլիստ շրջանակներու վրայ։

ՀԱԿԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁԵՐ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Իսրայէլ մտահոգ է եւ ջղագրգիռ ի տես հակիսրայէլեան եղեռնափորձերու որոնք տեղի ունեցան նոյն ատեն երկուշաբթի օր եւրոպական զանազան քաղաքներու մէջ։

Նախ Պրիւսէլ, ուր երկու ձեռնառումբեր պայթած են օդանաւային Էլ Ալ ընկերութեան գրասենեակը։ Զորս վիրաւոր կայ, երիտասարդ Արաբ մը ձերբակալուած է։

Լա Հէյի մէջ, գրեթէ նոյն ժամուն երիտասարդ Արաբ մը ձեռնառումբ կը նետէր դեսպանատան վրայ, ուր սակայն վնաս չկար, միայն դրացի տան ապակիները կոտրած էին։

Փորձ մըն ալ կը կատարուէր Պոնի իսրայէլեան դեսպանատան վրայ, ուր երիտասարդ աշակերտ մը կը ջանար ձեռնառումբ մը նետել բայց կը ձախողէր եւ կը յաջողէր փախուստ տալ։

Ամմանէն Պաղեստինի ազատագրման ժողովրդական ճակատը անմիջապէս կը պահանջէր բոլոր եղեռնափորձերու բացարձակ պատասխանատուութիւնը, շեշտելով թէ այդ բոլոր գործողութիւնները կատարուած են «կորիւն» միաւորներու կողմէ։

Գահիրէի համագումարին մէջ պաղես—

ԿՈՆԴԱԿ

ՎԱԶԳԷՆ ԾԱՌԱՅ Յ.Ի Ք.Ի, ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ Ա.Յ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱԶԳԻՍ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ, ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՅ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՍՐԲՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԷՋՄԻԱԾՆԻ։

Քրիստոսաւանդ սիրոյ ողջո՛յն եւ օրհնութի՛ւն Հայրապետական Կաթողիկոսին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Տ. Տ. Խորենայ առաջնոյ, Պատրիարքին Հայոց սրբոյ Երուսաղեմայ Տ. Եղիշէի Արքեպիսկոպոսին, Պատրիարքին Հայոց Կոստանդնուպոլսոյ Տ. Շնորհքայ Արքեպիսկոպոսին, համօրէն Արքեպիսկոպոսաց, Եպիսկոպոսաց, վարդապետաց, Քահանայից եւ Սարկաւագաց, Թեմական ժողովոց, Թեմական Երեսփոխանական ժողովոց, Թեմական խորհրդոց եւ պաշտօնէից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ սրբոյ եւ սիրեցեալ համայն հաւատացեալ ժողովրդեան Հայոց, որ ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի։

Նախախնամողն Աստուած, մեր ազգին յաճախ պարգեւած է բազում շնորհներով օժտուած զաւակներ, որոնք պարծանքը հանդիսացած են Հայոց պատմութեան։

Մեր ժողովուրդի այդպիսի զաւակներէն մին եղաւ Գալուստ Սարգիս Կիւլպէնկեան, որու ծննդեան հարիւրամեակը կը լրանայ այս տարի։

Գալուստ Կիւլպէնկեան, միջազգային տնտեսական կեանքի մէջ հռչակուած անուն մը դարձաւ, տակաւին իր երիտասարդութեան տարիներէն, իբրեւ փայլուն իմացականութիւն եւ տաղանդաւոր գործարար անձնաւորութիւն։

Շռայլօրէն պայծառ իր միտքը, իր բարոյական ամուր նկարագիրը եւ աշխատանքի ստեղծարար կիրքը՝ առաջնորդեցին զինք յաջողութենէ յաջողութիւն, որով իր կեանքի վերջալոյսին, ան հանդիսացաւ իր ժամանակաշրջանի մեծագոյն դէմքերէն մին, տնտեսական միջազգային բեմին վրայ։

Գալուստ Կիւլպէնկեան իր կեանքի ընթացքին, յաճախ երկարեց իր բարեգործ ձեռքը, մեր ժողովուրդի կարիքներուն եւ շրջան մըն ալ արդիւնաւոր գործունէութիւն ունեցաւ Հայ սփիւռքի մէջ, իբրեւ նախագահ Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան։

Սակայն մեծ կեսարացիի հոգւոյ վսեմութիւնը ամբողջապէս ճշմարտուեցաւ իր պատմական կտակով, երբ հրաժեշտ կուտար այս անցաւոր կեանքին։ Գալուստ Կիւլպէնկեան, իր կտակով գիտցաւ բարոյական անկորնչելի արժէք տալ իր նիւթական հարստութեան։ Այսպէս է որ ծնունդ առաւ բարեսիրական մեծ Հիմնարկութիւնը Լիզպոնի մէջ, որուն արժանաւոր եւ բարեջան ղեկավարները կը հանդիսանան այսօր՝ մեծարգոյ Տեարք՝ Տոքթ. Ժոզէ Բերտիկան՝ նախագահ, Գէորգ Եսայեան, Ռոբեր Կիւլպէնկեան, իրենց յարգարժան գործակիցներուն հետ միատեղ։

Այսօր, Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը յայտնի է աշխարհին, իր բարի եւ շինարար բազում գործերով։ Երկիրներ, ժողովուրդներ ամբողջ եւ բազմաթիւ կրօնական, կրթական, գիտական եւ մշակութային հաստատութիւններ, երախտապարտ են մեծ Հայուն եւ անոր անունը կրող Հիմնարկութեան։

Երախտապարտ է նաեւ մեր եկեղեցին եւ մեր ժողովուրդը ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի։ Վերջին տասը տարիներու ընթացքին գրեթէ չկայ ազգաշէն կարեւոր ձեռնարկ մը որուն կենսագործման իր նպաստը բերած չըլլայ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը։

Սուրբ Էջմիածնի Մայր տաճարը, մեր օրերու իր վերաշինութիւնը կը պարտի նոյն մեծ բարերարին, որ իր կտակին մէջ մասնաւոր հոգածութեամբ յիշատակած էր զայն, որպէս հարազատ որդին Մայր Աթոռիս։

Հայ ժողովուրդը իրաւամբ մխիթարուած է եւ հպարտ՝ իր բազմատաղանդ զաւակի՝ Գալուստ Կիւլպէնկեանի կեանքով եւ մեծագործութեամբ, եւ այսօր երախտագէտ սրտով կը խոնարհի անոր պայծառ յիշատակին առաջ։

Յաւիտենական լոյս եւ խաղաղութիւն իր մարդասէր հոգիին։

Այսու մեր կոնդակով կ'առաջադրենք որ մեր բոլոր եկեղեցիներուն մէջ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր արարողութիւններ կատարուին յառաջիկայ Դեկտեմբեր ամսուան ընթացքին, կենդանի խօսքով եւ հրատարակութիւններով պանծացնելով մեծ բարերարի յիշատակը։

«Իմաստութեամբ շինի տուն եւ հանճարով կանգնի, եւ խորհրդով լնուն շտեմարանք ամենայն մեծութեամբ պատուականաւ եւ բարեօք» (Առակք ԻԴ. 3–4)

Ամէն։

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

Ծայրագոյն Պատրիարք եւ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Տուաւ Կոնդակս ի 1-ն Սեպտեմբերի
1969 փրկչական ամի,
եւ ի տումարիս Հայոց ՌՆԺԸ
ի մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի

ՀՄՐ. 662

տինեան Ազգ. Խորհուրդը որոշեց որ քոմանտոները իրաւունք ունին շարունակելու իրենց գործունէութիւնը Լիբանանի եւ Իսրայէլի սահմաններուն վրայ։ Պէյրութի մէջ խօսակցութիւնները կը շարունակուին լիբանանեան իշխանութեանց եւ պաղեստինցի պատասխանատուներու միջեւ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏԻ ձայնասփիւռը կը հաղորդէ որ երեք լրտես եւս գնդակահարուած են, որոնց մէջ՝ երկու քաղաքային եւ մէկ զինուորական։

ՌԻՈՅԻ մէջ արդէն ձերբակալուած են ամերիկացի դեսպանը առեւանգողներէն չորս հոգի եւ կառավարութիւնը շատ խիստ պիտի ըլլայ վրէժ լուծելու համար իրեն պարտադրուած նուաստացուցիչ դիրքէն։

ՉԻՆԱՑԻՔ շատ երկրորդական դէմք մը կը ղրկեն Հօ Շի Մինհի յուղարկաւորութեան։ Արդարեւ պատուիրակութիւնը ղեկավարողը անդամ իսկ չէ կուսակցութեան գերագոյն ղեկավարութեան եւ 11րդ դիրքի վրայ կը հասնի քաղաքական Բիւրոյի դասաւորման մէջ։

ՊԵԼՖԱՍԹԻ մէջ վախը կրկին սկսած է։ Ցոյցեր եւ պատնէշներ ամէն կողմ եւ առջի օր մէկն ալ մեռած է (բողոքական)։

ԷՐԵԲՈՒՆԻ - 2750

Ա.

«ԽԱԼԴԻ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՄԵԾՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԳԻՇՏԻՆ, ՄԵՆՈՒԱՅԻ ՈՐԴԻՆ, ԿԱՌՈՒՑԵՑ ԱՅՍ ՀԶՕՐ ԲԵՐԴԱՔԱՂԱՔԸ ԷՐԵԲՈՒՆԻ ԱՆՈՒԱՄԲ, Ի ՓԱՌՍ ԲԻԱՅՆԻԼԻ ԵՐԿՐԻ ԵՒ Ի ՍԱՐՍԱՓ ԹՇՆԱՄԻ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒՆ։ ԱՐԳԻՇՏԻՆ Կ՚ԸՍԷ՝ ԵՐԿԻՐԸ ԱՄԱՅԻ ԷՐ, ԱՅՍՏԵՂ ԵՍ ԿԱՏԱՐԵՑԻ ՀԶՕՐ ԳՈՐԾԵՐ։ ԽԱԼԴԻ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՄԵԾՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԳԻՇՏԻՆ, ՄԵՆՈՒԱՅԻ ՈՐԴԻՆ, ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԶՕՐ, ԹԱԳԱՒՈՐ ԲԻԱՅՆԻԼԻ ԵՐԿՐԻ, ՏԷՐԸ ՏՈՒՇՊԱ ՔԱՂԱՔԻ»։

Արարատեան աշխարհի որձաքարէ սալին վրայ ուրարտերէն սեպագրով այսպէս արձանագրել կուտար Բիայնա երկրի կամ Ուրարտուի արքան՝ Արգիշտի Ա., Քրիստոսէ առաջ 782 թուականին, երբ, իր հրամանով, կը կառուցուէր Էրեբունի բերդաքաղաքը։ Քարեղէն այդ արձանագրութիւնը, որ գտնուեցաւ Երեւանի Արին-բերդի պեղումներուն ընթացքին, Հայաստանի մայրաքաղաքին ծննդեան վկայագիրն է. վկայագիր՝ որ, իբրեւ պատմութենէն եկած սրբազան մասունք, իր պատուոյ տեղը ունի այսօր Երեւանի Թանգարանին մէջ։

Քիչ են այն երկիրները, որոնք 2750 տարեկան մայրաքաղաք մը ունենալու արդար հպարտանքը կրնան վայելել։ Այդ հնարաւորութիւնը ունին աշխարհի հնագոյն ժողովուրդներու հայրենիքները միայն, եթէ երբեք այդ ժողովուրդները դարերէ ի վեր կուլ չեն գացած արդէն պատմութեան յաճախ դաժան ու անգիջող դատաստանին։ Քիչ են այն ազգերը, չըսելու համար շատ հազուագիւտ, որոնք իրենց սեփական պատմութեան ակունքը գտնելու համար 2750 տարի ետ կը նային, — բայց որ, աւելին, այնտեղ, իրենց պատմութեան արշալոյսին, իրենք զիրենք կը տեսնեն ամբողջական հարազատութեամբ, 27.5 դարերու ամբողջ ընթացքին լուսեղէն գիծի մը նման երկարող եւ տակաւին իրենց այսօրը յատկանշող նկարագրային ամենացայտուն շողարձակումներով՝ բերդեր ու տաճարներ, քաղաքներ ու քաղաքակրթութիւն կառուցանողի դերին մէջ։ «Երկիրը ամայի էր. այստեղ ես կատարեցի գործեր հզօր...»։

2750 տարի...։ Տուշպայի տէրը, որ տակաւին նոր ընդարձակած էր իր թագաւորութեան սահմանները դէպի հիւսիս, գրաւած Արարատեան բերրի դաշտավայրերը եւ անմիջապէս ձեռնարկած զանոնք շէնցնելու, կը մտածէ՞ր արդեօք, որ, իր հիմնադրութենէն 2750 տարի ետք, Էրեբունին դարձած պիտի ըլլար քաղաքակիրթ աշխարհի եթէ ոչ ամենամեծ, այլ անժխտելիօրէն՝ ամենահինքնատիպ եւ ամենագեղեցիկ մայրաքաղաքներէն մէկը։ Որ, 2750 տարի ետք, օր մը, Ուրարտացիներու ժառանգորդ Արմէններու հետ անոնց միաձուլումով արխանացած եւ արիացած հայ ժողովուրդի զաւակները, իր՝ Արգիշտիի եւ անոր կերտած Էրեբունիի փառքը պիտի տօնէին 2750 երգիչներով, եւ հաւատարիմ մնալու համար երկիրը շէնցնելու ուրարտական սովորութեան՝ 2750 ծառեր պիտի տնկէին այնտեղ, Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ Արին-բերդի մերձակայքը։

Բայց ինչե՜ր այդ 2750 տարիներուն ընթացքին, Էրեբունի ամրոց-քաղաքի հիմնադրութեան եւ Երեւանեան այսօրուան փառատօնին միջեւ։ Պատմա-քաղաքական եւ քաղաքակրթական իրերայաջորդ ինչպիսի՜ վերիվայրումներ։ Ի՜նչ օրեր փառքի, ցնծութեան եւ խաղաղ աշխատանքի, ու զանոնք խափանող ինչպիսի՜ շրջաններ օտար ու դաժան տիրապետութեան, պատերազմի եւ արհաւիրքի, սովի ու սպանդի։ Որքա՜ն բազմապիսի փորձանքներէ եւ փորձառութիւններէ պիտի անցնէր երբեմնի Էրեբունին՝ հայկական Երեւանը, քանի՜ անգամ պիտի տիրանար իր ազատութեան եւ քանի՜ անգամ պիտի կորսնցնէր զայն՝ թշնամի հորդաներու ստրկացնող կրունկին տակ, մինչեւ որ 20րդ դարուն մէջ, Մայիսեան փառապանծ դիւցազնամարտ մը անոր սահմաններէն ընդմիշտ հեռացնէր պարտեալ բանակները զաւուր ոսոխի մը։ Իրօք, Հայաստանի մայրաքաղաքին պատմութիւնը հարազատ պատկերացումն է հայ ժողովուրդի պատմութեան, իր փառքի եւ անկումի, ստեղծագործ աշխատանքի եւ արհաւիրքի յաջորդական ու պարբերական փուլերով։

Մենուայի եւ Արգիշտիի օրերուն, Ուրարտուն իր ռազմա-քաղաքական ամենաուժեղ շրջանը կ՚ապրէր։ Սկսած Ք. Ա. 9րդ դարու վերջերուն, երկրի սահմանները յաջորդական արշաւանքներու եւ նոր գրաւումներու շնորհիւ հետզհետէ ընդլայնուած էին դէպի հիւսիս։ Բիայնա պետութեան կցուած էին Արարատեան դաշտի, Շիրակի եւ Սեւանի ափերը կազմող շրջանները։ 8րդ դարու սկիզբները, Ուրարտուի թագաւորութիւնը Միջին Արեւելքի ամենաուժեղ պետութիւններէն մէկն էր արդէն ու սարսափը կը կազմէր հզօր Ասորեստանի զօրավարներուն։ Մայրաքաղաքը կը մնար Տուշպան, յետագայ Վանը, բայց Արարատեան դաշտավայրը դարձած էր իր կարգին երկրի վարչական եւ տնտեսական կարեւոր կեդրոններէն մէկը։ Այնտեղ էր, որ հետզհետէ հիմնուեցան Մենուախինիլի, Էրեբունի եւ Արգիշտիխինիլի բերդաքաղաքները, ինչպէս նաեւ, Էրեբունիէն շուրջ տարիեր տարի ետք, Ուրարտուի պատերազմի աստծուն նուիրուած Թէյշեպայինին (այժմու Կարմիր-բլուրը, Երեւանի հարաւ-արեւմուտքը)։

Ուրարտուն ունէր իր ժամանակաշրջանին համար մեծապէս զարգացած եւ քաղաքաշինական յստակ սկզբունքներու վրայ հիմնուած ճարտարապետական արուեստ։ Ուրարտական քաղաքները, իբրեւ կանոն, տեղադրուած կ՚ըլլային բլուրներու լանջերուն եւ, բնական մակերեւոյթի եւ պարսպապատերու համատեղ օգտագործմամբ, կը մտնէին թէ՛ պաշտպանողական, թէ՛ քաղաքաշինական բնոյթի բացայայտ նկատառումներ։ Բլուրի գագաթին կը բարձրանար միջնաբերդը, պարիսպներով շրջապատուած։ Քաղաքին ամբողջութիւնը իր կարգին շրջապատուած կ՚ըլլար ամրութիւններով, կառուցուած՝ անառիկ դիրքի վրայ։ Միջնաբերդը, անկախ իր ռազմական-պաշտպանողական բնոյթէն, կ՚ունենար նաեւ իշխող դասակարգի բնակութեան, ինչպէս եւ վարչական ու տնտեսական նշանակութիւն։ Այնտեղ կը գտնուէին արհեստանոցներ, երկրագործական մթերքներու ամբարման շտեմարաններ, եւայլն։

Մասնաւորաբար մինչեւ դրացի Թէյշեպայինիի կառուցումը, շրջանի վարչական եւ ռազմական կարեւորագոյն կեդրոնը հանդիսացաւ Էրեբունին, քանի, իր իսկ վկայութեամբ, Արգիշտի այնտեղ կառուցանել տուաւ «հոյակապ պալատ մը»։

Արին-բերդի պեղումները վերջին երկու տասնամեակներուն երեւան հանեցին միջնաբերդի երկու հեկտար տարածութեան ամբողջութիւնը՝ իր բազմաշար պարսպապատերով, պալական քոմփլեքսով, տաճարներով, բնակարաններով, պաշտօնական ընդունելութեանց յատկացուած սիւնազարդ դահլիճներով, շտեմարաններով, ջրամատակարարման դրութեամբ եւայլն։

Դահլիճներն ու սիւնազարդ զաւիթները ունին կառուցողական այնքան նուրբ յղացում, որ այլեւս յստակ կը դառնայ, թէ Ուրարտուի ճարտարապետական ոճը չէր յատկանշուեր միայն ծանր, միակտուր ու զանգուածեղ շինութիւններով, ինչպէս ատեն մը կը կարծուէր՝ հնագիտական տուեալներու անբաւարարութեան հետեւանքով։ Իսկ սրահներու պատերուն վրայ՝ որմնանկարներու մնացորդները կը վկայեն անոնց ներքին ճոխ յարդարանքին մասին։ Երկրաչափական, բուսական թէ կենդանական որմնանկարները միշտ ալ կը կրեն պաշտամունքային-կրօնական բնոյթ։ Գոյները ուժեղ են, իսկ գծագրական մասը բացառիկ կերպով նուրբ է եւ մեծ վարպետութիւն կը մատնէ։

Բայց Էրեբունիի կառուցումէն երկու դար ետք, ուրարտական պետութիւնը սկսած էր արդէն իր անկման շրջանը ապրիլ։ Ք. Ա. 6րդ դարուն՝ ան վերջնական փլուզման ենթարկուեցաւ, բախելով հետզհետէ զօրացող ու տարածուող Մարաստանի զինուորական ուժին։ Նոյն այդ ժամանակաշրջանին է սակայն, որ Բիայնա երկրի աշխարհագրական տարածքին վրայ, տեղացի խալդի-ուրարտացիներու եւ եկուոր հնդեւրոպական տարրերու դանդաղ միաձուլումով, իր կազմաւորման լրումին կը մօտենար հայ ժողովուրդը՝ իբրեւ ցեղային, լեզուական եւ մշակութային նորաստեղծ ամբողջութիւն։

Հայկական բարձրաւանդակի, ուրեմն նաեւ Էրեբունիի յաջորդ տէրերը դարձան Աքեմենեան իշխանաւորները։ Երբեմնի ուրարտական բերդաքաղաքը պարսկական սատրապութեան կարեւոր կեդրոններէն մէկը եղաւ։ Փաստ՝ աքեմենեան այն յաւելումներն ու վերակառուցումները, որոնք Ք. Ա. 5րդ եւ 4րդ դարերուն կատարուած են Արին-բերդի շրջափակին մէջ։ Սակայն, ինչպէս յաճախ կը պատահի գեղարուեստի եւ քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ, դերիշխող զինուորա-քաղաքական ուժը չէր կառուցողական իր աւանդները պարտադրողը։ Հնագիտութիւնն ու արուեստի պատմութիւնը ներկայիս կը հաստատեն, թէ ուրարտական ճարտարապետական աւանդները կարեւոր դեր խաղացին, ինչպէս յետագային հայկական՝ նոյնպէս եւ մարական, սկիւթական եւ աքեմենեան շինարարական ոճերու զարգացման մէջ։

Բացայայտ է մասնաւորաբար ուրարտական թեքնիքի եւ կառուցողական ձեւերու ազդեցութիւնը՝ թէ՛ հեթանոսական շրջանի եւ թէ քրիստոնէութեան սկզբնական դարերու հայ շինարարական արուեստին վրայ։ Եկուոր Արմէններն ու հնդեւրոպական այլ ցեղերը, որոնք իրենց լեզուն եւ իմացական բարձր կարողութիւնները ընծայաբերեցին նոր կազմուող ցեղային միութեան՝ հայ ժողովուրդին, թէ՛ կառուցողական եւ թէ արդիւնաբերական թեքնիքի շատ մարզերու մէջ, պատրաստ եւ օգտագործելի վիճակով Ուրարտուի մէջ գտան տեղական հարուստ աւանդներ։

ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

(Շար. – 1)

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ո՞Վ ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ

Ա.

Եւ նա սպասեց։

Գիշերն ամբողջ աստղերի երամներ էին անցել։ Ցողնածները, յուսահատները, թեւը կոտրածներն այրուել, մոխրացել էին։ Ոչ մէկը չէր հասել այս աշխարհին, եւ ինքը կուտ չէր տուել, չէր ամոքել, ապաքինել եւ ափի միջից նորից դէպի երկինք չէր ճամբել երամից ետ մնացած թեւակոտոր եւ ոչ մի աստղի։

Հիմա առաւօտի լուսէ խորութիւնից ուր որ է աշխարհ կը նետուի բոցախանձ կարմրակուրծքը։ Երդի խնձորիկը կո-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Միթէ կարելի՞ էր որ տարբեր ընթացք մը ունենային... միթէ այսքա՜ն տարիներէ ի վեր ամէնքն ալ ձեր թանկագին շնորհները առատօրէն չէ՞ն վայելեր, պատասխանեց պալատականը, որ ինքն ալ շատ գոհ մնացած էր հեռագրին պարունակութենէն։

— Իցի՜ւ թէ Շէմսի փաշան աւելի առաջ ղրկէինք Մանասթըր, թերեւս մինչեւ հիմա ամէն բան վերջացուցած կ՚ըլլար, դիտել տուաւ Ապտիւլ Համիտ։

— Աստուծով, մէկ քանի օրէն ամէն բան կը կարգադրուի եւ Նորին Վեհափառութեան դէմ դաւողները չարաչար կը պատժուին։

— Մասնաւոր բարեւներս հեռագրով իսկոյն հաղորդէ Շէմսի փաշային եւ ըսէ որ շատ գոհ մնացած եմ իր տուած տեղեկութիւններէն եւ թէ կը փափաքիմ որ ամենայն խստութեամբ հետապնդէ չարագործները եւ կարելի եղածին չափ շուտ խռովութեան առաջքը առնէ։ Այս մասին որքան ուժի որ պէտք ունի, կրնայ ուզել մեզմէ...

Հազիւ թէ պալատական առաջին քարտուղարը փութացած էր իր Վեհափառ տիրոջ հրամանները հեռագրելու, երբ երրորդ հեռագիր մըն ալ հասաւ Շէմսի փաշայէն։

Այս հեռագիրը կ՚ըսէր.

«Զարագործներու եւ անոնց արբանեակներուն հետապնդման պաշտօնով ղրկուած Միլլիրիվա Հաճի Նազմի փաշան հեռագրին գլուխը կանչեցի։ Կ՚ըսէր թէ թեւադէպքին օրէն ի վեր ամենասաստիկ հետապնդում մը կը կատարուի, սակայն տակաւին մինչեւ այսօր արդիւնք մը չէ կրցած ձեռք բերել։

«Նազմին եւ իր արբանեակները երեք խումբի բաժնուելով՝ մին Սթավրայ, միւսը Էլպասան գաւառին Զէրմէնիքի կողմերը գացած, իսկ երրորդ Տէպրէէի Գօճաճըք գիւղախումբին ուղղութեամբ Օխրի գաւառակին Վէլֆօշթէ գիւղը երթալով հոն գիշերած է։

«Այս մասին տեղեկութիւն ստացած եմ Օխրիի հրամանատար Համիտ պէյէն եւ ուրիշ կարեւոր վայրերէ։ Այս առթիւ պարտք կը զգամ յայտնել ձեր բարձր Վեհափառութեան թէ ստիպուած եմ Րէսնէ մեկնիլ եւ արդէն տրամադրութեանս տակ գտնուող երկու վաշտը հոն ղրկած եմ։ Նորանոր տեղեկութիւններ պիտի ջանամ անյապաղ մատուցանել Նորին կայսերական Վեհափառութեան Գահոյից»։

Հետզհետէ հասնող այս հեռագիրները Ապտիւլ Համիտի զաղափարը ներշնչեցին թէ Շէմսի փաշա անօրինակ գործունէութիւն մը ցոյց տալ սկսած էր Մանասթըր հասնելէն ի վեր։

Քաշուած հեռագիրներուն ժամերը քննելով տեսան որ ամէնքն ալ ութ ժամուան միջոցին տրուած էին եւ առաջինը՝ տաքը Մանասթըր կոխելէն հազիւ երկու ժամ յետոյ ղրկուած էր։

Բռնաւորը հիմա իր ամբողջ յոյսը կեդրոնացուցած էր իր հաւատարիմ Շէմսի փաշային վրայ։

Արդէն իսկ կ՚երեւակայէր թէ ըմբոստական շարժումը վերջ գտած էր, Նիազի ու իր արբանեակները անձնատուր եղած ու շղթայակապ Պոլիս ղրկուելու վրայ էին։ Նոյնիսկ կը խորհէր թէ ի՜նչ սոսկալի պատիժներ պիտի սահմանէր այդ մարդոց, որոնք համարձակած էին իրեն սպառնական հեռագիրներ տալ։

Սուլթանին ուրախ տրամադրութիւնը փոխանցուած էր նաեւ պալատականներուն, որոնք իրենց յուսահատութիւնը թօթափած՝ այժմ հեզնօրէն կը խօսէին Սահմանադրութիւն պահանջող յիմարներուն վրայ։

Օրերէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով Ապտիւլ Համիտի մռայլ դէմքը կը ժպտէր, նոյնիսկ կատակաբանելու տրամադրութիւն մը կը տեսնուէր իր վրայ։ Պալատականները սակէ քաջալերուած՝ կը ջանային կարելի եղածին չափ իրեն մօտենալ, որովհետեւ գիտէին որ այդ զուարթ վայրկեաններուն մէջ իրենց տէրը սովորութիւն ունէր շնորհներ բաշխելու։

— Այսպէս ուրեմն քոմիթէն Սահմանադրութիւն կը պահանջէ մեզմէ, ըսաւ Ապտիւլ Համիտ, իր շուրջը գտնուող պալատականներուն դառնալով։

— Այո, Վեհափառ տէր, կը յուսանք որ Շէմսի փաշան իրենց արժանի եղած Սահմանադրութիւնը այսօր վաղը պիտի տայ փայլուն կերպով, պատասխանեց իրենցմէ մէկը։

— Նախ պէտք է որ խորհրդարանի գումարման տեղը որոշենք, շարունակեց Ապտիւլ Համիտ հեգնաբար։

— Ցարմարագոյն տեղը կարծեմ [illegible]դանն է։

— Ոչ, ըսաւ բռնաւորը, խորհրդարանը պէտք է գումարուի Սահմանադրութեան հիմնադրին ոսկորներուն գտնուած տեղը. ամէնէն վայելուչը այս է։ Պարզապէս շոգենաւ ունինք ապաղայ երեսփոխանները Եմէն փոխադրելու համար...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(219 – Շար.)

...ւրդն ի վեր գլորելով, թեւերի մէջ սըր... ու ճախրանքի դող պահած՝ կ՚իջնի... ...սատուհանի դողին, կը դեղդեղէ, կը ...ճռուողէ, յետոյ կը լռի, կը թեքի փոք... ...րիկ, մոխրագոյն գլուխը, կուտ կ՚ուտի ...ւ կը նետուի երկինք:

...կեր երկար ժամանակի համար է սա... ...րել, որ երբ յանկարծ գնայ, հեռանայ ...այս աշխարհից, կարմրակուրծքն ուտե-... ...ու բան ունենայ, նորից իջնի պատուհա-... ...նին, նորից երգի:

Ջեկա՛, չերեւաց:

...վաղ առաւօտ էր, մանուշակագոյն ա-... ...ժամութը դեռ փաղփողում է երկրի ու ...երկնքի միջեւ: Հօ՛... հօ՛... Նախիրը ...գոչ էր գնում, եւ կովերի թանձրաձայն ...բառաչն ու ոչխարների մայիւնը ձգւում ...էր դէպի Մեծամօրի արօտները:

...ոտի բոյրեր էին թափառում օդի մէջ: ...նա հանդարտ, անշտապ չփեց ցանցառ ...մօրուքը, հեռացաւ պատուհանից եւ ելաւ ...պատշգամբ, ու քանի դեռ Վաղարշապա-... ...ը քնած էր, ու քանի դեռ կարմրա-... ...կուրծքը չէր եկել, իջաւ բակ:

Երկաթէ դամերով պատեւորուած հին ...գործպասը Քէօթահիայում մնացած հայ-... ...բական տան երդասաց դռնակն յիշեցրեց:

«Հիմա ոչ ոքի չի փակում եւ չի բա-... ...ցում մեր դռնակը: Թամին կոտրել է ծըխ-... ...նին». — ասաց ինքն իրեն եւ ետ տուեց ...փայտեայ սողնակը, ելաւ փողոց: Մի ...պահ կանգնեց շեմին, յետոյ ճկիկով թա-... ...կեց դուռը:

Սկզբում զարկերը խուլ արձագանգե-... ...ցին, թուաց, թէ կօշկակար հայրը մեխ է ...խփում, իսկ յետոյ, ինչպէս միշտ, ամա-... ...յի բակից լսեց մօր իլիկի բզզոցը: Կոյր ...հօրաքոյր Գիւլլինէն հարցրեց. «Սողոմոն, ...ճագուկս, ո՞ւր կ՚երթաս»:

— Ս. Հռիփսիմէ, — ասաց նա ու բը-... ...պացեց:

Եւ ի պատասխան այս ամէնի, խնդրեց ...մայրը. «Ինձ համար մոմ կը վառես, ձա-... ...գուկս». «Ինձ համար էլ» — արձագան-... ...գեց հայրը, իսկ Գիւլլինէ հօրաքոյրն ա-... ...ղօթեց. «Տէր Աստուած, որբուկին պա-... ...հապան եղիր»:

Նրանց մրմռող, մոռացուող ձայները ...թնդացին դատարկ բակում: Զայնազար-... ...դութիւն եղաւ, ու սկիզբ առաւ մի ուրիշ ...կեանք, մի ուրիշ ճակատագիր, ուր տա-... ...ռապանք, որբութիւն, կորուստներ չկա-... ...յին:

Ցաճախ էր այցելում նրան անցեալի այս ...ծանօթ պատկերը: Միրտ ցաւեցնելու ...չափ իրական ու տեսանելի այդ երազ-... ...աշխարհում հարազատներն ապրում էին, ...շնչում, իրիկնահացի նստում: Ցաճախ ...էր նա այսպէս, ճկիկի զարկով վերակեն-... ...դանացնում նրան եւ, ի զարմանս իրեն, ...մնում միշտ որբ ու տառապեալ: Ապրած ...տարիները, յուսախաբութիւնները, վըշ-... ...տերը գալիս, տեղաւորւում էին այս ե-... ...րազ-աշխարհում, իրականն ու անիրակա-... ...նը խառնում իրար: Նա ոչինչ չէր կորցը-... ...նում, ոչ ոք չէր կողոպտում նրան: Այն-... ...տեղ, Ս. Հռիփսիմէի կամարների տակ, յաւետ ապրում էին իր կորուստները:

Հիմա կ՚ելնի, կը գնայ, կը կանգնի տա-ճարի գաւիթում, ու քարերի թուխ խո-րութիւնից կը յառնեն նրանք. եւ երբեք չլսած, բայց արեան հետ ու արեան մէջ ապրող մօր ձայնը կը կանչի նորից. «Սո-ղո՛մոն, ձագուկս, Սողո՛մոն»:

Այս կանչն առաջին անգամ Ս. Հռիփ-սիմէի դատարկ գաւիթում լսեց :Նուագնե-րով լեցուն, սիրտը լուռ ու անձայն պա-տարագում էր: Հզօր ծաւալումով թաւա-ձայն մեղեդիներն ալիք-ալիք արձագան-գում էին տաճարի գմբէթի խորքում: Փառաբանւում էին տաճարի առաւօտի, եւ լուսաբացի պաղպաջուն արծաթը կայծկլտում էր նուագների մէջ, երբ հեռուից, շատ հեռուից, մի կին հառա-չախառն մրմռաց. «Սողոմոն, ձա-գուկս, Սողոմոն»: Մի պահ թուաց, թէ մէկը տաճար է մտել ու կանչում է իրեն, բայց յետոյ հասկացաւ, որ տաճարում ոչ ոք չկայ, եւ ձայնը, քունքերում զար-կերակող արեան ձայնն է: Աղեղնաւլաց, իրար խաչուող կամարները փոխուեցին օրօրոցի կոր գլխափայտերի, իսկ երկին-քը, որ երեւում էր նեղ լուսամուտից, օրօրոցից կախուած կապոյտ ուլունք դարձաւ: Պառկած էր ինքը, այսպէս մօ-րուքով, ու մայրը սնարին կռացած մըր-մնջում էր. «Սողոմոն, ձագուկս, Սո-ղոմոն: Տարօրինակ էր՝ մանկացել էր, բայց մօրուք ունէր, ու աչքերից տըխ-րութիւն էր կաթում:

Երբ վերադարձաւ Ս. Հռիփսիմէից, նրան թուաց, թէ այնտեղ, տաճարում, գմբէթի տակ ծուարած աղաւնիների հետ մնաց իր մայրը, բայց երբ կարմրա-կուրծքը երգեց պատուհանին, ճանաչեց վաղամեռիկ մօր պատգամաբերին:

Ջէ, այսօր չեկաւ, ուշացաւ:

Մարդի՛կ, եթէ ես յանկարծ չլինեմ այս աշխարհում, չմոռանաք, կուտ կը տաք նրան:

Երբ «Սուրբ-սուրբն» էր գրում, այս ամէնը եկաւ, բնակութիւն հաստատեց իր նուագներում, եւ մարդիկ հարցրեցին. «Ո՞րտեղից գտար այս մեղեդին, վար-դապե՛տ»:

— Ս. Հռիփսիմէում, մայրս երգեց ինձ համար:

Հիմա ամէն ինչ յիշեց, յիշեց ու փա-կեց աչքերը:

Տարիներ առաջ այսպէս, փակ աչքե-րով, կոյր հօրաքրոջ ձեռքը բռնած վե-րադառնում էր Ս. Թորոս եկեղեցուց: Հօ-րաքոյրը, որ ամէն ինչ տեսնում էր, ա-սաց. «Մի փակիր աչքերդ, չօջո՛ւխս: Երբ մի բան ես յիշում, միայն այն ժամանակ փակիր»:

Հիմա ուզում էր յիշել: Ելլել, գնում էր Ս. Հռիփսիմէ եւ փակեց աչքերը:

Մանկութեան օրերը կայծակեցին մը-թութեան մէջ:

Ջէ՛, հիմա իր տան շեմին չի կանգնած. հօր կողքին է ու մանկական ձայնով մի-անում է նրա տաղասացութեանը: Հայրը գլուխը վեր բռնած, եւ դէմքը դէպի պա-տուհանից երեւացող երկնքի հեռուները, «Առաւօտ լուսոյ» է երգում: Նրա խոշոր, դուրս ցցուած աղամախնձորը լերան նը-ման բարձրացել, ծածկել է դէմքը, իսկ ինքն այնպէ՛ս է ուզում տեսնել հօրը, այնքա՛ն է կարօտել, որ քաշում է նրա թեւքը:

Հայրը ցած է նայում: Նրա թուխ, տխրամած դէմքը ժպտում, աչքերը կուլ են գնում կնճիռների մէջ, ու ձայնը կեր-կերում է. «Տէ՛ր Աստուած, մատնաչափ հրեշտակի երգ լսեցի եւ չիմացայ, որ զաւակս է երգում: Տէ՛ր Աստուած, իմ ձայնեղ որբուկին պահիր, պահպանիր»: Հայրը գրկում է իրեն եւ Գիւլլինէ հօրա-քրոջ նման շօշափելով ստուգում, թէ արդեօք թեւեր չե՞ն բուսել որդու ու-սերին:

Վերադարձի ճանապարհին ինքն էլ է այդպէս կարծում, ու ձեռքերը պարզած փորձում է ճախրել: Ամէն ինչ տեսնող կոյր հօրաքոյր Գիւլլինէ մրմնջում է. «Աստուած իմ, ձագերը թեւաւորում են, ձագերը բներից ճիւղերի վրայ են թըռ-չում ու ճիւղերից նորից բները: Տէ՛ր Աստուած պահիր ճիւղը նրանց տոտիկ-ներու տակ եւ բոյնը՝ չէն»:

Ո՛չ, այս ամէնը հիմա չի կատարւում, այլ շատ վաղ ժամանակներում, այնտեղ, Քէօթահիայում, Վերի Թաղի Ս. Թորոս եկեղեցում, եւ լուսաշաղախ այս մութը, որ ծուարել է կոպերի տակ, հիմա փոշով է լեցուն...:

Բացեց աչքերը, չուրջն առաւօտի մշու-շի մէջ պարուրուած Վաղարշապատն էր: Տան դարպասը չէր փակել, եւ ինչո՞ւ փակէր, երբ իր բացակայութեամբ այս-տեղ, բակում երեխաներ են խաղալու ու մոլորուած հորդուկներ, գառներ են յայտնուելու:

Հիմա գնում է Ս. Հռիփսիմէ, թող դարպասները բաց մնան, թող գան նրանք ու կեանքով, գառների մայիւնով լցնեն փոքրիկ պարտէզը, ուր ռեհանի, կոտեմի, թարխունի եւ ծաղիկների մարգեր կան:

Փողոցի ոլորանից երեւաց Ս. Հռիփ-սիմէն:

Արեւախանձ բլրի գագաթին, կաւաչէն բուրգերով ու պարսպներով շրջապատ-ուած, բարձրանում էր թխաքար տա-ճարը: Համաչափ, ղուսպ ծաւալները հի-մա ելնում էին երկնքի խորքից: Լայնա-նիստ թմբուկն ու սրածայր գմբէթը կար-ծես լոյս էին ճառագում եւ ողողում շըր-ջակայքը:

Ծանրօրէն կանգնած էր նա՝ թոնրա-կաւի նման հրախանձ հրաչքը: Նախնա-կան պարզութեամբ, վիշտն ու ցնծութիւ-նը մէկտեղած, տաճարն ասես պատմում էր անցած-գնացած ժամանակներից, երբ ժողովուրդն իր այս քարակերտ ոգին է կանգնեցնում որպէս ազգային ինքնա-տիպութեան վկայութիւն, որպէս ինքնա-բիւրեղացման, ինքնաճանաչման ճշմա-րիտ չափ ու կշիռ:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԱՐԱՄԵԱՆ

(Շար. - 1)

ԻՆՁԵՐ ԳՐԵՑԻՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԵՂԾ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

—o—

6

ՀԱՅԵՐՈՒՆ

Հայ ժողովուրդը կը վայելէ ցաւալի մենաշնորհ մը. անոր ճակատագիրը կը պատկերացնէ այն բոլոր ոճիրները որոնց դէմ դաշնակիցները կը ծառանան:

Այս քաղաքականութիւնը ո՛չ մէկ օր-ուան, ո՛չ ալ մէկ մարդու գործն է: Ան կը տեւէ դարերէ ի վեր, հոն, բացէ ի բաց բարբարոս, հոս, աւելի նրբօրէն բռնա-կալ, միշտ հաւատար ինքն իրեն իր գըղեհ յետին սկզբունքներուն մէջ:

Ո՛չ դիւպուածն է, ո՛չ ալ հաշիւը, այլ բնութիւնն է արտադրողը համագերմա-նականութեան պուլկարականութեան եւ համաթուրանականութեան: Միթէլ-էօրռ-փան (կեդրոնական Եւրոպա) գոյութիւն ունէր մտայնութիւններու մէջ,գոյութիւն ունենալէ առաջ ցամաքամասերու քար-տէսին վրայ:

Եւ բառը որ կը ցցուի, սեւ գիրերով, անոնց համայնական դրօշակին վրայ, Սարսափն է, այնքան սիրելի այս Միթէլ-էօրռփայի զինուորներուն: Զանազան ե-րանգներով, այս սարսափը կը գործէ զա-նազան միջոցներով. տեղահանութիւն, աքսոր անզէն ժողովուրդներու: Բայց այս միջոցները իրենց կատարելութեան հասան Հայաստանի մէջ: Աշխարհ բար-ձրացուց զարհուրանքի աղաղակ մը, բայց ոչ մէկ բողոք բարձրացաւ Միթէլ-էօրռ-փայի երկիրներէն: Ընդհակառակն, փաս-տաթուղթեր իրարու կը յաջորդեն, եւ ե-րեւան կը հանեն մեղսակցութիւնը քա-ղաքակրթուած եւ բարբարոս կոչուած կառավարութիւններու միջեւ:

Այնպէս որ եթէ մէկը ուզէ հասկնալ թէ, վերջ ի վերջոյ ո՞ւր պիտի յանգի Միթէլ-էօրռփա կոչուած խմբակցութիւ-նը, պէտք է պատասխանել. «Տեսէ՛ք Հա-յաստանը»:

Բարեբախտաբար այս մենաշնորհը, որ անհեդօրէն տառապալից է, գոնէ ներ-կայիս կը բացուի միխթարութեան մը եւ յոյսի մը վրայ:

Օր ըստ օրէ մարտիրոս պզտիկ ազգերը՝ Պելժիա, Սերպիա, Լեհոնիա եւ Հայաս-տան կը գրաւեն դաշնակիցներուն ու-շադրութիւնը:

Պատերազմի ախոյեանները դաշնակից չորս մեծ ազգերն են. գրաւականը՝ մար-տիրոս չորս պզտիկ ազգերու ճակատա-գիրը, որովհետեւ ասոնք պիտի ըլլան կամ կամուրջներ որոնց վրայէն պիտի անցնին Միթէլ-էօրռփայի զինուորական կամ տնտեսական բանակները, կամ թում-բեր որոնց շնորհիւ համագերմանական մակընթացութիւնը ետ պիտի մղուի դէ-պի իր ակունքները:

Դիւանագէտները այդ մասին որոշ գի-տակցութիւն չունէին: Ամէնէն աղէտները հիմա կը հասկնան զայն:

Մեծ սփոփանք:

Այն բոլոր պատճառներուն որոնք կը մղէին դաշնակիցները՝ օգնելու Հայաս-տանին՝ իրաւունք, արդահատանք, այ-սուհետեւ կ՚աւելնայ կենսական շահու պատճառ մըն ալ:

Եթէ պզտիկ ազգերը չազատագրուէին, դաշնակիցները նոյնիսկ յաղթական՝ պէտք է պարտուած սեպուէին:

Որքան աշխարհը պէտք է ապահով ըլ-լայ թէ դաշնակիցները պիտի յաղթանա-կեն, այնքան, ո՛վ Հայեր, պէտք է ան-կորնչելի վստահութիւնն ունենաք թէ մօտ ատենէն ազատ պիտի ըլլաք:

Դուք խորհրդանշանը եղաք պատերազ-մի բոլոր խժդժութիւններուն, դուք պի-տի ըլլաք նաեւ խորհրդանշանը յաղթա-նակի եւ խաղաղութեան բարիքներուն:

ԷՄԻԼ ՏՈՒՄԷՐԿ

(Տօյէն բողոքական աստուածաբա-կան ազատ լսարանի)

Մոնթռօյան, 18 Դկտ. 1917

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (575)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Աղջիկը մրմնջեց.
— Գնդակը սփիս մէջտեղէն անցաւ, բայց կէսէն դուրս ելաւ: Անօգուտ է զիս հոսկէ վերցնելը: Պէտք է ըսեմ ձեզի թէ ինչպէս կրնաք վիրաբոյժէ մը աւելի ա-ղէկ բուժել վէրքս: Նստեցէք սա քարին վրայ:

Մարիուս հնազանդեցաւ. Էփոնին գլու-խը երիտասարդին ծունկերուն վրայ դը-րաւ եւ ըսաւ անոր:

— Ո՛հ, որքա՛ն երջանիկ եմ այսպէս: Որքան հանգիստ է այսպէս ըլլալը: Ահա ...պածս այս է: Ալ ցաւ չեմ զգար:

Պահ մը լռեց, ապա դժուարութեամբ երեսը դարձուց եւ Մարիուսին նայեցաւ:

— Բան մը ըսեմ ձեզի, Պ. Մարիուս: Ջէի ախորժեր երբ կը տեսնէի այդ պար-տէզը մտնելնիդ, սակայն ապո՞ւշ էի, ինչ էի, քանի որ ես ցուցուցած էի ձեզի այդ տունը, մանաւանդ պարտաւոր էի խոր-հիլ թէ ձեզի պէս երիտասարդ մը...

Էփոնին խօսքը ընդմիջեց եւ ցատկելով այն տխուր անցքերէն որոնք անշուշտ իր մտքին մէջ կային, կսկծալի ժպիտով մը կրկնեց.

— Տգեղ կ՚երեւայի ձեզ այնպէս չէ՞:
Ապա շարունակեց.
— Գիտէք անշուշտ թէ դուք ես կոր-սուած էք այլեւս: Հիմա ալ ոչ ոք ողջ պիտի ելլէ պատնէշէն: Ես եմ ձեզ հոս բերողը, այնպէս չէ՞: Դուք ալ պիտի մեռնիք պահ մը ետքը. տարակոյս չու-նիմ թէ պիտի մեռնիք: Բայց երբ տեսայ թէ ձեզ նշան կ՚առնէին հրացանով, ձեռ-քովս հրացանին բերանը գոցեցի: Ի՛նչ զարմանալի բան: Բայց ես ալ կ՚ուզէի որ ձեզմէ առաջ մեռնիմ: Երբ զարնուեցայ հրացանին գնդակով, գետինը քսուելով հոս եկայ. ոչ ոք տեսաւ, ոչ ալ վերցուց զիս: Ձեզի կը սպասէի, պիտի գա՞յ ար-դեօք կ՚ըսէի ինքնիրենս: Ո՛հ, եթէ գիտ-նայիր թէ ինչպէս կը խածնէի պլուզս, եւ ո՛րքան ցաւ կը քաշէի: Հիմա աղէկ եմ: Կը յիշէ՞ք այն օրը ուր ձեր սենեակը հայելիին մէջ նայեցայ, նոյն օրը պուլ-վարին վրայ բանուոր կիներու քով հան-դիպեցայ ձեզի: Ի՛նչպէս կ՚երգէին թըռ-չունները: Մօտ ժամանակներս է որ հոն հանդիպեցայ ձեզի: Հինգ ֆրանք տուիք ինձ, բայց ես ըսի. «Ձեմ ուզեր ձեր դրա-մը»: Գէթ առի՞ք գետնէն ձեր այդ դրա-մը: Հարուստ չէք, գիտեմ: Միտքս չե-կաւ որ ըսէի ձեզ թէ պէտք էր ետ առնել գետնէն այդ դրամը: Այդ օրը գեղեցիկ էր օդը, ցուրտ չկար: Կը յիշէ՞ք, Պ. Մա-րիուս: Ո՛հ, երջանիկ եմ հիմա: Ամէն մարդ պիտի մեռնի:

Էփոնին յիմարական, ծանր եւ տխուր կերպարանք մը ունէր: Իր խզուած շըր-ջազգեստը լերկ վիզը կը ցուցնէր: Խօսե-լու ժամանակ ծակուած ձեռքը կուրծքին վրայ կը դնէր, ուր նոյնպէս ուրիշ ծակ մը կար եւ ուրկէ արեան վտակ մը կ՚ել-լէր տակառի մը բաց ծակէն հոսող գինիի մը հոսումին պէս:

Ցետոյ շրջազգեստը բռնելով խածաւ, ոտքերը կը պրկուէին քարայատակին վը-րայ:

Նոյն միջոցին պզտիկ Կավռօշին աքա-ղաղի ձայնը որոտաց պատնէշին մէջ: Պատանին սեղանի մը վրայ ելած էր իր հրացանը լեցնելու համար եւ զուարթու-թեամբ կ՚երգէր յետագայ երգը որ այդ ժամանակ ամէնուն բերանն էր:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Պոմոնի Ս. Գր. Լ. եկեղեցւոյ մէջ

Կիրակի, 14 Սեպտ. 1969ին, Խաչվերացի տօնին, Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Պոմոնի Ս. Գր. Լս. եկեղեցւոյ մէջ, եւ յաւարտ պատարագի, ինչպէս անցեալ տարի, աւանդական մատաղօրհնութիւն կը կատարուի։ Կը պատարագէ, քարոզէ եւ մատաղի օրհնութիւնը կը կատարէ Թեմիս առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՐԹՌԵԱՆ

Սկիզբը պատարագի՝ ժամը 10ին, քարոզ՝ ժամը 11,15ին, մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 12ին։

Բոլոր անոնք որոնք ուխտ ունին Ս. Խաչին եւ կը փափաքին մասնակցութիւն բերել մատաղին՝ որեւէ ձեւի նուիրատուութեամբ, թող հաճին դիմել Թաղականութեանս կամ Առաջնորդարանի Օժանդակ Տիկնանց Միութեան, 372 Շըմէն տը Սէն Ժիւլիէն։

Ջենումը կը կատարուի Հինգշաբթի Սեպտ. 11, ժամը 5,30ին եկեղեցւոյ բակին մէջ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

Այս Կիրակի Խաչվերաց եւ տօն Ս. Խաչ ժողովրդապետական եկեղեցւոյ։ Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ ժամը 10,30ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԽԱՉՎԵՐԱՑ ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ, Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Զարեհ Վրդ. Թօփալեան։

Յաւարտ պատարագի, մասնաւոր Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյն վաստակաւոր Հոգ. Հովիւ Տէր Եսայի Խաչակիր Քհնյ. Ալթունեանի վախճանման 5րդ տարելիցին առթիւ։

Ժողովուրդը կը հրաւիրուի իր ներկայութեամբ յարգելու հանգուցեալին յիշատակը։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Առանձին կին մը կամ օրիորդ մը կ'ուզուի տարեց պարոնի մը քով իբրեւ կուվէրնանթ։ Լաւագոյն պայմաններ ապահովուած են՝ առանձին սենեակ, ուտելիք եւ ամսական։

Հեռաձայնել առաւօտները 306-55-66։

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԺԸՆԵՒ

ԺԸՆԵՒԻ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ժընեւի նորակառոյց եկեղեցիին օծումին առթիւ, որ կը կատարուի այս Կիրակի, ձեռամբ Կաթողիկոսական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի։

Մեկնում մասնաւոր քառով Շաբաթ առաւօտեան ժամը 7,30ին Շաթօ տը Վէնսէն Մեթրօ, Քաֆէ Թեռմինիւսին առջեւ։ Ցերեկուան ճաշ ճամբու ընթացքին, ժամանում Ժընեւ ժամը 17ին ատեններ, քաղաքի այցելութիւն, տեղաւորում Սանթիւռի պանդոկը։ Իրիկունը ազատ, զանազան զբօսանքներ։

ԿԻՐԱԿԻ, մեկնում դէպի Հայոց եկեղեցին ներկայ ըլլալու համար հանդիսաւոր պատարագին եւ օծումին, ապա անմիջական մեկնում դէպի Փարիզ։ Ցերեկուան ճաշ Նիոն, սովորական ճաշարանը եւ վերադարձ Փարիզ՝ Մորէզ, Լոն լը Սօնիէ, Տիժոն ճամբով։ Փարիզ ժամանում ժամը 23ի ատենները։

Բացառիկ եւ անմրցելի գին՝ ամէն բան մէջը (ճաշ-պանդոկ), 99 ՖՐԱՆՔ։

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Սեպտ. 11, Հինգշաբթի ժամը 19։

ԴԻՄԵԼ՝

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՃԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Կեդր. Վարչական Ժողովը պատիւ ունի հրաւիրելու Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները ներկայ գտնուելու 56րդ Ընդհ. Ժողովին, որ պիտի գումարուի Շաբաթ օր, 6 Դեկտ. 1969, առաւօտեան ժամը 9,30ին, Միութեան կեդրոնական գրասենեակին մէջ, 109 Իսթ 40րդ փողոց, Նիւ Եորք, Ն. Ե.։

Եթէ օրինական մեծամասնութիւն մը ներկայ չըլլայ վերոյիշեալ թուականին, այս ծանուցումը պիտի նկատուի իբրեւ երկրորդ հրաւէր Ընդհ. Ժողովի, որ պիտի գումարուի Շաբաթ եւ Կիրակի, 13 եւ 14 Դեկտեմբեր 1969, առաւօտեան ժամը 9,30ին, Առաջնորդարանի Կիւլպէնկեան մշակութային կեդրոնին մէջ, 630 Սէքընտ Էվընիւ, Ն. Ե. 10016։

Այն բոլոր իրաւասու անդամները որ ներկայ պիտի ըլլան այս ժողովին, օրինական մեծամասնութիւն պիտի կազմեն։

ՕՐԱԿԱՐԳ

1) Ընդհանուր Տեղեկագիր 1968 տարեշրջանի
2) Ընդհ. Հաշուետուութիւն 1968 տարեշրջանի։
3) Ընտրութիւն Կեդր. Վարչ. Ժողովի՝ իրենց պաշտօնավարութեան շրջանը աւարտած անդամներու տեղ։
4) Կանոնագրի բարեփոխութիւն։
5) Առաջարկներ եւ թելադրութիւններ։
6) Գնահատանքի բանաձեւեր։

Ի դիմաց Կեդր. Վարչ. Ժողովի
Ատենապետ Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Ատենադպիր Ր. Ք. ԿՐԷԿԸՐԻ

Նիւ Եորք, 1 Օգոստ. 1969

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան։

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927-01-72։

ԱՆՈՅՇ ՕՓԵՐԱ

Մարսէյլի բոլոր Միութիւններէն կազմուած գեղարուեստասիրաց Միութիւնս մեծ ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ 1970ի Մայիսին Արմէն Տիգրանեանի ԱՆՈՅՇ ՕՓԵՐԱՆ պիտի ներկայացուի՝ բեմադրութեամբ մեծ երաժշտագէտ՝ Ժորժ Քոմպի։

Միութիւնս կոչ կ'ընէ Մարսէյլի բոլոր Հայ Երիտասարդներուն եւ երիտասարդուհիներուն, որոնք երգը կը սիրեն եւ երգելու յարմարութիւն ունին, երգչախումբին արձանագրուելու, ժամը 14էն 18, 7 Րիւ Փափէռ, Բարեգործականի սրահին մէջ։ Առաջին փորձը տեղի կ'ունենայ Սեպտ. 5ին ժամը 7.30-9.30։

ԴԻՒԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին։

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին։

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս։ Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ։

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համագաղութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ Մարսէյլի հայկական դասընթացքներու վերամուտի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 8ին, ամէն օր կէսօրէ առաջ ժամը 10-12, Բարեգործականի սրահին մէջ, 7, Ռիւ Փափէր, Մարսէյլ։

×

ՎԱԼԱՆՍ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յայտարարէ թէ իր հովանաւորած հինգշաբթի օրերու դպրոցը կը վերաբացուի 11 Սեպտեմբեր հինգշաբթի օր, համայնքիս Հոգեւոր Հովիւ Նարեկ քահանայ կը կատարէ հին եւ նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները մինչեւ հինգշաբթի 18 Սեպտեմբեր։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 - 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները։

Ծնողներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, թող դիմեն վարժարանին տնօրէնութեան, գրաւոր կամ անձամբ։

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրն) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան)։

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւն առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով։ Հեռ. 027-18-28

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Ձեր հանգստեան ժամերուն եւ առօրեայ հոգերէն ետք, լաւագոյն է հայերէն գիրք կարդալ եւ հայկական երաժշտութիւն մտիկ ընել ու նուիրել։ Դիմել.—

43, Rue Richer, Paris (9e) — Métro Cadet — Tél. 770-25-46

Առաւօտները ժամը 10էն 12, իսկ կէսօրէ վերջերը ժամը 2,30էն 7։

Գրատունը ունի արտասահմանեան եւ հայաստանեան հրատարակութիւններ, բառարաններ, տարեգիրքեր, թերթերու հաւաքածոներ եւայլն։

Նոր ստացուած են հետեւեալ գրքերը.—

Գր. Եպս. Պալաքեան «Հայ Գողգոթան», Բ. հատոր, Փարիզ, 15 ֆրանք Աղասիի «Զէյթուն», տպ. Պէյրութ 1968, 15 Ֆ.,։ Ս. Վրացեանի «Կեանքի Ուղիներով», 6 հատոր, կազմ. հատորը 15 Ֆր.։ Ս. Մխիթարեանի «Ֆրանսերէնով արտայայտուող արուեստագէտներ», տպ. Փարիզ 1969, 25 Ֆր.։ Տոքթ. Ա. Նազգաշեանի «Եղեռնի հետքերով», տպ. Պէյրութ, 1969, 12 Ֆր.։ Հր. Ք. Արմէնի «Հայկական Գերագոյն Ատեան», տպ. Պէյրութ, 1969, 15 Ֆր.։ Գ. Օզանեանի «Հայաստանում», Պէյրութ 1969, 15 Ֆր.։ Թ. Խ. Յակոբեանի եւ Սիմոնեանի «Երեւան 2750», տպ. Երեւան, 1968, 25 Ֆր.։ Վ. Հ. Համբարձումեանի «Տիեզերքի էվոլուցիայի պրոբլեմները», Երեւան, 1968, գին՝ 18 Ֆր.։ Լ. Վ. Միրզոյեանի «Վիկտոր Համբարձումեան», Երեւան, 1968, 10 Ֆր.։ Առաքել Պատրիկի «Հայկական Տարազ», Երեւան, 1967, 17 Ֆր.։ «Ռազմաճակատային յուշեր», Երեւան, 1968, գին 5 Ֆր.։ Սայաթ Նովա «Խաղեր», տպ. Երեւան 1969, 10 Ֆր.։

Մեզ մօտ պիտի գտնէք զանազան դասագրքեր, մանկ. գրականութիւն, երգարաններ, երաժշտական երկեր, քարտէսներ, ինչպէս նաեւ հայկական եւ օտար դրոշմաթուղթեր։

Կան նաեւ ֆրանսերէն գրքեր Հայոց մասին։

Գրատունը ունի ճոխ մթերք մը հայկական սալերու (տիսք)։ Արա Պարթեւեանի ամբողջական գործերը, Արմէն Կիրակի (Ամերիկա շինուած), Պր. Լիսիցեանի, Ա. Խաչատուրեանի, Օ. Տուրեանի, Շահմուրատեանի, ինչպէս նաեւ Գ. Գասպարեանի, Լ. Զաքարեանի, Յ. Պատալեանի, Չէքիմեանի, Թ. Ալթունեանի ժողովրդական եւ աշուղական զանազան Հայաստանեան երգիչներու ձայնապնակները եւ Հայկական Պատարագը։

Ունինք նաեւ Յ. Թումանեանի արտասանական կտորները։

Օփերաներ.— Ա. Տիգրանեանի «Անուշը», «Դաւիթ Բէգ» եւ «Ալմաստ» օփերաները։

Գրադարանը պատրաստ է ապսպրանքներ ընդունելու ամէն վայրերէ։

Առաքման ծախքը գնողին վրայ է։

Հին գրքեր կը գնենք, պայմանաւ որ լաւ վիճակի մէջ ըլլան անոնք։

Արդ, մի՛ մոռնաք այցելել Հ. Բալուեան գրատունը։

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

Էջմիածնի եւ Վարդանի մետալին ստեղծագործը

ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի որեւէ գնումի մը համար ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ 50 ֆ.
Արտասահման Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

LE NUMÉRO 0,50 F.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 11 SEPTEMBRE 1969

45ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11610

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.610

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Ա.

Գրեցինք թէ Թրքահայոց Պատրիարք Շնորհք Արքեպս. Գալուստեան Օգոստոս 20ին Անգարայի մէջ մասնաւոր ունկնդրութեան ընդունուած է վարչապետին կողմէ եւ մեծ պատիւներու արժանացած:

Այս ընդունելութիւնը շատ կարեւոր կը նկատուի Թուրքիոյ մեր հայրենակիցներուն համար, որոնք այժմ կը յուսան, որ «համայնքային» գործերը որոշ չափով կարգի պիտի մտնեն, եւ պիտի յարգուին 1923 Յուլիս 24ի Լօզանի դաշնագրով փոքրամասնութեանց համար ճանչցուած իրաւունքները:

Հանրապետական վարչաձեւի տակ — մանաւանդ «Հալք»ի միահեծան իշխանութեան օրով — մեծապէս սահմանափակուեցան Պատրիարքարանի եւ յարակից հիմնարկութեանց իրաւասութիւնները: Ջնջուեցաւ Ազգային Սահմանադրութիւնը: Գոյութենէ դադրեցաւ Ազգային Երեսփոխանական Ժողովը, որ համայնքի օրէնսդիր մարմինն էր. կ'ընտրէր Պատրիարքը, Քաղաքական ու Կրօնական Ժողովները: Ջնջուեցան նոյնպէս Թաղական Խորհուրդներու վարչական իրաւունքները: Եկեղեցիներու եւ դպրոցներու անձանձում պատասխանատուութիւնը յանձնուելէ ետք ընտրովի «միւթէվէլլի»-ներու, այժմ փոխանցուած են Եէօնէթիմ Քուրուլներու: Սեղմումներ եւ սահմանափակումներ պարտադրուած են թրքահայ «համայնք»ին, ամէն մարզի մէջ:

Ժամանակին Հայը ազգ էր (էրմէնի միլլէթի): 1863ին Բարձրագոյն Դրան կողմէ վաւերացուած Ազգային Սահմանադրութիւնը կը կոչուէր Նիզամնամէ'ի Միլլէթ'ի էրմէնեան: Ազգեր չկան այլեւս: Կայ մէկ «ազգ» միայն, — թուրքը: Միւսները կը կոչուին «փոքրամասնութիւն», ըստ Լօզանի դաշնագրին, լաւագոյն պարագային՝ համայնք:

Յաճախ առիթ ունեցած ենք այս սիւնակներուն մէջ մատնանշելու բոլոր այն անձգութիւնները, զորս Հանրապետական Թուրքիոյ եկող-գացող կառավարութիւնները կամայականօրէն ու անպատիժ կերպով կատարած են Հայ Համայնքի կրօնական - եկեղեցական, կրթական - մշակութային ու ներքին - վարչական հիմնարկութեանց մէջ:

Պատրիարքարանը քանիցս «խոնարհաբար» դիմումներ կատարած է մասնաւորաբար Պոլսոյ կուսակալութեան ու քաղաքապետութեան, զանազան անմեղ խնդիրներ կարգադրելու, տարրական իրաւունքներ արժեցնելու համար: Տարիներ ձգձգելէ վերջ, երբեմն բարեհաճած են փոքրիկ, չնչին զիջումներ ընել, առանց սակայն լիովին գոհացնելու պահանջները եւ վերջնապէս բառնալու բողոքի ու դժգոհութեան տեղի տուող պատճառները:

Պատրիարք կամ Կրօնական Ժողով ընտրելու համար քանիցս դժուարութիւններ են յարուցած, առանց հիմնական պատճառի եւ ի հեճուկս Լօզանի դաշնագրի «Փոքրամասնութեանց» վերաբերեալ յօդուածներու բացորոշ տրամադրութեանց:

Ազգային դպրոցները հսկողութեան ենթարկած են՝ Թուրք փոխ-տնօրէններ, ուսուցիչ - ուսուցչուհիներ նշանակելով: Դպրոցի մը կամ եկեղեցիի մը նորոգութեան պարզ արտօնութիւն մը իսկ գլացած են յաճախ:

Երկար է շարքը եւ հանրածանօթ: Պատրիարքները նեղ կացութեան էին մատնուած: Ու կարելին կը փորձէին պաշտպանելու համար «համայնք»ին իրաւունքները, որոնց անխախտ պահպանման համար երդում էին ըրած ազգին ներկայացուցչական ժողովին առջեւ:

Շնորհք Պատրիարքի ունկնդրութիւնը վարչապետ Սիւլէյման Տէմիրէլի կողմէ դարձակէտ մը կը կազմէ Հանրապետական Թուրքիոյ պատմութեան մէջ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՎՐԱՅ

ՄԵԾ ՎՆԱՍՆԵՐ

Վեց օրուան պատերազմէն ի վեր մեծագոյն զինուորական գործողութիւնն է որ կատարուած է Երեքշաբթի օր իսրայելեան ուժերու կողմէ եգիպտական հողամասին 50 քիլոմեթր երկարութեամբ ճակատի մը վրայ: Ըստ իսրայելեան աղբիւրներու 100 Եգիպտացի մեռած է եւ կարեւոր կազմածներ ալ քանդուած:

Թել Աւիվ կ'ըսէ թէ իսրայելեան բանակը օդանաւային ուժերու օժանդակութեամբ անցած է Սուէզի Ջրանցքը եւ ցամաք ելած է արեւմտեան ափին վրայ, առաւօտեան ժամը 2ին: Մինչեւ ցերեկ Իսրայելցիք աւլած են ինչ որ գտած են իրենց ոտքին տակ: Օդուժն ալ ոչնչացուցած է ռուսական հրթիռներու կարեւոր կայան մը, քանդուած են նաեւ ամրոցներ, ռատարի կայաններ, զինուորական բեռնատար կառքեր եւ մեծ քանակութեամբ զէնքեր: Մարդկային եւ նիւթական վնասներու հաշուեկշիռը ցոյց կուտայ թէ Եգիպտացիք անակնկալի եկած են: Ոչ օդային ուժը, ոչ իսկ նաւատորմը միջամտած են:

Տարբեր նկարագրութիւն մը կ'ընէ Գահիրէ, Երեքշաբթի իրիկուն հրապարակուած զեկոյցով մը.— «Քանի մը իսրայելեան ուժեր փորձեցին ցամաք ելլել յարձակում գործելու համար զինուորական կայաններու վրայ: Իսրայելեան գործողութիւնը տեղի ունեցաւ ժամը 10ին: Եգիպտական ուժերը եւ հակօդային պաշտպանութիւնը անմիջապէս գործի անցան եւ երեք իսրայելեան օդանաւեր առին: Եգիպտական ուժերը ստիպեցին իսրայելեան ուժերուն որ քաշուին եւ Իսրայելցիք մեծ վնասներ կրեցին՝ մարդկային եւ նիւթական»:

Ամէն պարագայի մէջ, դատապարտելով հանդերձ իսրայելեան այս յարձակումը, որ բռնաբարում մըն է զինադուլին, ոչ ոք կ'ուրանայ անոր յանդուգն եւ զինուորական մարզի վրայ հիացում պատճառող բնոյթը:

Իսրայէլի վարչապետը Տիկին Կոլտա Մէյր յայտարարեց.— «Այս գործողութիւնը, ինչպէս նախորդները զորս ըրինք թշնամիին դէմ, կը ձգտին եգիպտական իշխանութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելու այն իրողութեան վրայ, որ ոչ մէկ յարձակում անպատիժ պիտի մնայ: Ինչպէս զինուորական բանբերը յայտարարեց այս յարձակումը կը ձգտէր վերջ տալու եգիպտական ուժերու մշտական յարձակումներուն Սուէզի Ջրանցքին երկայնքին»:

Միացեալ Նահանգները դատապարտեցին իսրայելեան այս յարձակումը:

× Ամմանի անգլիական դեսպանատան վրայ ձեռնառումբեր նետուած են բայց դեսպանատունը վնաս չէ կրած:

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՁԱՅՆԸ

Մեր երկիրը՝ իր պետական, կուսակցական, գրական ու արուեստի ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ եւ պարզ ժողովուրդէն կազմուած հսկայ թափորով մը ընծայեց իր վերջին յարգանքը տաղանդաւոր բանաստեղծ ու գրագէտ Գուրգէն Մահարիին: Քանի մը մտաւորականներ դամբանական խօսեցան, բայց Վահագն Դաւթեանն էր, որ խտացուց անհետացող դէմքին բովանդակ արժանիքը.

— «Գնաս բարով, սիրելի Մահարի, թող թեթեւ լինի հողը քեզ վրայ, այն հողը, որ դու առաւել գեղեցկացրիր քո զարմանալի արուեստով»:

Հողը, հողին ուժը, հողին արտայայտութիւնները, այդ հողին վրայ լսուած շշուկները, տարածուած գոյները, լոյսերը, բոյրերը, հոն կատարուած մեծագործութիւններուն մեծ արձագանգները, բոլո՛րը անցան Մահարիի հոգիէն ու նոր որակով մը բարախեցին անոր գրչին տակ:

Թրքական բարբարոսութիւններուն ու ստալինեան համայնավարութեան դառն հետեւանքները յետին մանրամասնութեամբ ճաշակած այս դէմքը, իր բախտով ու տաղանդով ամէնուն համակրանքը նուաճած այս բազմաչարչար ու բազմարդիւն հոգին, վերջին իր գործով, սակայն, գրգռեց ամէնուն զայրոյթը եւ առիթեց հայրենաւանդ սրբութիւնները սրբութեամբ գիտող հայրենիքի թէ արտասահմանի մտաւորականները, որ համընդհանուր պոռթկում մը ունենան իրեն դէմ: Պատմական իրադարձութիւններու հանդէպ յարգանք ունեցող մարդու գործ չէր «Այրուող Այգեստաններ»ը եւ ոչ ալ արուեստագէտի խղճմտանքով գլուխ բերուած գրական երկ, այլ գրուած էր պարզապէս «հրապուրուելով ծաղրանկարանութեան խարազանմամբ», ինչպէս պիտի ըսէր Հայաստանի քննադատներէն մէկը:

Հայաստանի գրողներու քարտուղարութիւնը Մահարիի «Այրուող Այգեստաններ»ու մասին իրե՛ն, «Սովետական գրականութիւն» ամսաթերթին ու «Գրական թերթ»ի խմբագրութիւններուն հասած նամակներուն, գրախօսականներուն ու յօդուածներուն ճնշումով՝ ստիպուեցաւ պաշտօնական հաղորդագրութեան մը մէջ համադրել բազմաթիւ մարդոց դիտողութիւնները, յիշեցնելով, որ Մահարին «չի կարողացել տեսնել հայ ժողովրդի բնաւորութեան վեհութիւնն ու մարդկայնութիւնը եւ բացասական, ոչ բնորոշ բարոյական յատկանիշներով է օժտել վէպի կերպարներին, դրանով իսկ վիրաւորելով հայ ժողովրդի արժանապատուութիւնը: ... Աւելին. պատմական բաղում դէպքեր ենթարկուել են կամայական, անբարեխիղճ մեկնաբանութիւնների: Վէպում առատ տեղ են գտել անհաշիւ բամբասանքներ, անպատշաճ սրամտութիւններ, չարդարացուող զաւեշտ»:

«Այրուող Այգեստաններ»ը քննարկուեցաւ նաեւ Երեւանի համալսարանի մէջ եւ քննարկութեան ընթացքին խօսք առնող բոլոր մտաւորականները՝ Գ. Անանեան, Եղ. Զրբաշեան, Ռ. Արամեան, Կ. Դանիէլեան, Մ. Մկրեան և ուրիշներ, ուսանողական ուրիշներ, անուանի գրագէտներ, փրոֆեսէօրներ, տոքթորի աստիճան ունեցող դէմքեր, բոլո՛րն ալ, առանց բացառութեան, ընդգծեցին պատմական ու գրական անառողջ սկզբունքներով գրուած Մահարիի այս գործին արատաւոր կողմերը, « պահանջուած լրջութենէն » զուրկ բաժինները, « ժողովրդի ազատատենչ ոգու արտայայտութիւնը » հեգնելու միտող գրողին « անպատեհ ու անտեղի զաւեշտը », գործին ա՛յն մասերը մանաւանդ, ուր «աչքի են զարնում անբարեխիղճ վերաբերմունքը եւ ռեհկարանութիւններն ու գռեհկութիւնները անթրեւակայելի չափերի են հասնում »:

« Այրուող Այգեստաններ »ուն հանդէպ գրեթէ նոյն դիրքը բռնեց նաեւ արտասահմանի մտաւորականութիւնը, չհաշուած անշուշտ այն հատուկտոր անպատասխանատուները, որոնք, այդ առիթով, աւելորդ անգամ մը եւս պէտք զգացին ցուցադրել իրենց լեզուագարութիւնները, դրուատելով այդ վրիպած վէպը, փութալով թերթօնի վերածել զայն եւ Մահարին պաշտպանելու կեղծ վրդովմունքով՝ օրինական հռչակել անոր անյարիր կամայականութիւնները:

Բայց արուեստագէտի մը եւ պատճառաբանուած համոզումներու հիմամբ խօսք ըսող գրչի միւս ներկայացուցիչներուն միջեւ մտնող պատեհապաշտներուն հանդէպ՝ բախտը երբեք շռայլ չէ եղած:

Ու արուեստագէտ էր Մահարի: Ու վանտալներ չէին «Այրուող Այգեստաններ»ու խոտելի էջերուն մէջ ծառացող մարդերը: Արդար էին այս վերջինները եւ արդարութեան հանդէպ խուլ չմնաց արուեստագէտ Մահարիին խիղճը:

Հետաքրքրական է կարդալ « Հայաստան » հրատարակչութեան տնօրէն Խ. Բարսեղեանի խօսած դամբանականին հետեւեալ պարբերութիւնը.

— «Յաջորդաբար լոյս կը տեսնեն Մահարու երկերի հատորները, այդ թւում հիմնովին վերամշակուած «Այրւող Այգեստաններ» վէպը: Զգայուն գրողը, ունկնդրելով ընթերցողների, ընկեր-բարեկամների արդար ձայնին, մահից առաջ նոր լոյսի տակ ներկայացրեց իր ճշմարիտ գեղարուեստական համոզմունքները»:

Զուրը չտեսած բոպիկնալու շատ սովորութիւն չունինք, բայց արդար ձայներուն արդարօրէն արձագանգելու փաստի մը մասին կը խօսուի, որ չի կրնար չուրախացնել մեզ, ինչպէս չի կրնար չանհանգստացնել թոյլ տրուած նախկին կամայականութիւնները օրինական հռչակած Մահարիի կամակոր ու փո՛ւճ փաստաբանները:

Արուեստագէտին եւ անոր գործը խորաձմօրէն քննող քննադատին միջեւ մտնող հաշուախնդիր մարդոց մասին հարկ չկայ նոր խորհրդածութիւններ կուտակել: Նման առիթներու կը բաւէ յիշել ժողովրդական առածը, ա՛յն առածը, ըստ որում՝ օր մը ձին ու ջորին կռիւի կը բռնուին եւ խոնարհագոյն կենդանին իր նուաստագոյն խելքին հետեւանքով կը փորձէ միջամտել կռուին եւ, վերջին հաշուով, հարուածները երկուստեք իր գլխուն կը տեղան, խոնարհագոյն կենդանիին յիմարագոյն գլխուն:

«Ազդակ» Պ. ՍՆԱՊԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԱԶԻԼԻ իշխանութիւնները վերահաստատեցին մահապատիժը, ամերիկացի դեսպանին առեւանգումին իբրեւ հետեւանք: Ոստիկանութիւնը կարգ մը ձերբակալութիւններ կատարած է եւ գիտէ նաեւ ո՞ր վիլլային մէջ պահած էին դեսպանը: Ամերիկացի դեսպանը յայտարարած է թէ առեւանգողները խելացի եւ մոլեռանդ ուսանողներ էին:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ փոքրիկ քաղաքը՝ Քազեաթէ ամբողջ քաղաքը վերածուած է մէկ օրէն միւսը եւ զրկուած է ջուրէ, ելեկտրական հոսանքէ, հացէ, եւայլն: Այս «յեղափոխութիւնը» ծագած է ֆութպոլի պատմութեան մը հետեւանքով, արդարեւ տեղւոյն ֆութպոլի խումբը փոխանակ Բ. դասաւորումի մնալու, ուր յանգած էր փայլուն շրջանէ մը ետք, Գ. դասաւորումի անցած էր: Պատճառն այն էր որ քննութիւն բացուած էր ամիսներէ ի վեր այդ խումբին վրայ, որու դէմ եղած ամբաստանութիւնը այն էր որ կաշառած էր հակառակորդ խումբի մէկ խաղացողը:

ԷՐԵԲՈՒՆԻ - 2750

Բ.

Դժբախտաբար, Աքեմենեաններու անկումէն ետք մինչեւ Ք. Ե. 7րդ դարը երկարող շուրջ հազար տարուան ժամանակաշրջանը, հնագիտական թէ մատենագրական ոչ մէկ տուեալ ձգած է մեզի Երեւանի կապակցութեամբ: Պատմութենէն գիտենք, ընդհանուր կերպով, որ Արարատեան դաշտավայրը երկար ատեն (մինչեւ Ք. ա. 2րդ դարու սկիզբը) պատկանած է հայկական անդրանիկ թագաւորութեան՝ Երուանդունիներուն, ապա դրաւուած Մեծ Հայքի թագաւոր Արտաշէս Ա.ի կողմէ եւ անկէ ետք մաս կազմած վերամիաւորուած Հայաստանի Արտաշիսեան պետութեան: Ապա, մեր թուականութեան Ա. դարէն սկսեալ մինչեւ 428 թուականը, Արշակունի թագաւորներն են տէրը հայկական պետութեան, ու գիտենք, թէ իրերայաջորդ ինչպիսի վերիվայրումներու, պատերազմներու եւ արհաւիրքի թատերաբեմ հանդիսացած է Հայաստանը այս շրջանին, օրուան երկու մեծերուն՝ Հռոմի եւ Պարսկաստանի ազդեցութեան պայքարին մէջ: Ապա Հայաստանը դարձած է, գէթ իր արեւելեան մասով, պարսկական կիսանկախ մարզպանութիւն, բաժնուած նախարարական ինքնիշխան բազմաթիւ շրջաններու:

Ըսինք սակայն, որ այս ամբողջ շրջանին Երեւանի առանձին յիշատակութեան չենք հանդիպիր: Ուրարտական եւ աքեմենեան ժամանակաշրջաններու Էրեբունի-Երեւանը շարունակած է անկասկած իր գոյութիւնը, իբրեւ Արարատեան դաշտի բերդաւաններէն մէկը, սակայն Երուանդունիներու, Արտաշիսեաններու եւ Արշակունիներու կողմէ աշխարհագրական միեւնոյն շրջանին մէջ կառուցուած կարեւոր քաղաքներն ու ամրոցները — ուրարտական Արգիշտիխինիլին՝ վերածուած հայկական Արմաւիրի, Երուանդաշատը, հռոմայեցի պատմիչներուն կողմէ գովերգուած Արտաշատը, Վաղարշապատը, Գառնի ամրոցը, աւելի ուշ՝ միջազգային առեւտուրի կեդրոն Դուինը, եւլն. — շուքի մէջ ձգած են հնամենի բերդաքաղաքը: Նոր պայմաններու մէջ, նոր իշխանաւորները փառքի եւ հզօրութեան նոր կեդրոններ կը կերտէին: Վանը անգամ, ուրարտական թագաւորանիստ Տուշպան, հայկական հնագոյն թագաւորութեան օրերուն պահ մը մայրաքաղաքի իր հանգամանքը պահելէ ետք, իր կարգին անցած էր երկրորդական աստիճանի վրայ:

Երեւանի մասին հայերէն առաջին մատենագրական յիշատակութեան կը հանդիպինք Դուինի 607 թուականի եկեղեցական ժողովի առընչութեամբ: Աբրահամ կաթողիկոսի կողմէ ժողովին հրաւիրուած եկեղեցականներու անուններուն մէջ կը գտնենք վաներէց «Դաւիթ Երեւանայ»ի յիշատակութիւնը: Երեւանի տրուած կարեւորութիւնը՝ կրօնա-վարչական այլ կեդրոններու կարգին (Գառնի, Աւան, Ապարան, Պողնի, Փարպի, Դատուան, Բագարան, եւայլն) կը վկայէ 7րդ դարու սկիզբները անոր արդէն իսկ ծանօթ աւան մը եղած ըլլալուն ի նպաստ: Մանանդեան կը խորհի, որ Դուինը առեւտուրի այլ կեդրոններու կապող կարեւոր ճանապարհներէն մէկը կ'անցնէր Երեւանէն:

Ապա Երեւանի յիշատակութեան կը հանդիպինք Սեբէոսի մօտ: Նկարագրելով արաբ ներխուժումներու դէմ Արարատեան դաշտին մէջ հայ ժողովուրդի ցուցաբերած բուռն ընդդիմութիւնը 642–643 թուականներուն, պատմիչը կը գրէ.

« ... Եւ եկին (Արաբները) ժողովեցան յԵրեւան եւ մարտեան ընդ բերդին, եւ ոչ կարացին առնուլ»: Պարզ կը դառնայ ուրեմն, որ 7րդ դարու սկիզբները, իր կրօնա-վարչական եւ տնտեսական կարեւորութեան կողքին, Երեւան, իր անառիկ բերդով, ունէր նաեւ ռազմական մեծ նշանակութիւն: Այլ պատմիչներ, ինչպէս Յովհ. կաթողիկոս, Դրասխանակերտցի եւ Սամուէլ Անեցի, իրենց կարգին կը նկարագրեն Երեւանի գրաւման համար Արաբներու մղած յամառ մարտերը. ի յայտ կուգայ, որ 658 կամ 660 թուականներուն երկրորդ պատերազմէ մը ետք միայն ներխուժումները կը յաջողին տիրանալ բերդաքաղաքին:

Ապա՝ դարձեալ լռութիւն: Պէտք է սպասել աւելի քան երկու հարիւր տարի, որպէսզի Սեւանի Առաքելոց եկեղեցւոյ վիմական արձանագրութեան մէջ (874 թ.) վերստին հանդիպինք Երեւանի յիշատակութեան: Ստեփանոս Օրբելեան իր կարգին կը յիշատակէ, թէ Սեւանայ վանքին նուիրուեցան, ի շարս այլոց «եւ այգիս ի Գառնի եւ յԵրեւան եւ յայլ տեղիս»: Այս վկայութիւններէն յստակ կը դառնայ, որ Երեւանի բնակչութեան կարեւոր զբաղումներէն մէկը այգեգործութիւնն էր:

Բագրատունիներու օրով գէթ 150էն 200 տարի համեմատական խաղաղութեան շրջան մը ապրեցաւ Արարատեան դաշտավայրը: Անշուշտ, Երեւան գիւղաքաղաքը հեռու էր Անիի, Կարսի կամ Դուինի նման հիմնական կարեւորութիւն ներկայացնող կեդրոններու հետ մրցիլ կարենալէ, սակայն այգեգործութեան եւ միաժամանակ առեւտուրի տեսակէտէ, ան կը թուի պահած ըլլալ իր առանձին նշանակութիւնը, քանի Նախիջեւանէն դէպի Արարատեան դաշտ երկարող վաճառականական ճամբան 10րդ դարու սկիզբը կը յիշատակուի իբրեւ «Երեւանեաց ճանապարհ»: Տուեալներ կան կարծելու, որ 10–11րդ դարերուն Երեւանը արդէն իսկ Կոտայք գաւառի կեդրոնական աւանն էր: Ըստ Մխիթար Այրիվանեցիի վկայութեան, 1031էն 1041 թուականներուն իշխան Ապիրատ Երեւանի մէջ ջրանցք մը կառուցանել տուած է:

Սելճուք ներխուժողները, 11րդ դարու կէսերուն, վերստին ընդհատեցին Հայաստանի եւ հայկական վերածնած քաղաքակրթութեան խաղաղ զարգացումը: Նոր պատերազմներ, նոր կոտորածներ, նոր արհաւիրք: Ապա՝ կարճատեւ խաղաղեցում մը, Զաքարեաններու վերահաստատած անկախութեան շրջանին, որպէսզի, 13րդ դարու կէսերուն, Հայաստանը երկար ժամանակաշրջանի համար կորսնցնէ իր քաղաքական անկախութիւնը, Մոնկոլներու աւերիչ արշաւանքներուն հետեւանքով:

Հայաստանի այն հազուագիւտ քաղաքները, որոնք Մոնկոլներու կողմէ ամբողջական աւերածութեան չենթարկուեցան, անոնք էին՝ որոնք իրենց նոր տէրերուն կողմէ վերածուեցան վարչական կեդրոններու: Անոնցմէ մէկն էր Երեւանը: 13րդ եւ 14րդ դարերուն, ան դարձեալ միջազգային առեւտուրի կեդրոն մըն է, ինչպէս կը վկայեն այնտեղ գտնուած բիւզանդական եւ պարսկական դրամները: Հաւանաբար միեւնոյն այս ժամանակաշրջանին է, որ դրամ կը կտրուի նոյնինքն Երեւանի մէջ: Քաղաքը համեմատաբար մեծցած էր, Անիէն եւ Դուինէն գաղթած բազմութեանց այնտեղ հաստատուելուն հետեւանքով: Աւերուած նախկին այդ ոստաններէն, կարեւոր թիւով արհեստաւորներ եւ վաճառականներ բնակութիւն հաստատած էին Երեւանի մէջ:

Պատերազմներն ու նախճիրները հեռու չէին սակայն վերջ գտած ըլլալէ: 1387–1388ին, Լենկթիմուրի հորդաներն էին, որ իրենց յարձակման թիրախը կը դարձնէին «Երեւանի մեծ աւանը՝ սպաննելով շուրջ 500 հոգի: Աւելի ուշ, 15րդ դարու կէսերուն, սկսած են պարբերական եւ մէկը միւսէն եղեռնաշունչ յարձակումները՝ մէկ կողմէ օսմանեան հրոսակներու, միւս կողմէ պարսիկ ղզլպաշներու: Երեւանը արդէն իսկ կը նկատուի, ըստ տարեգրութեանց, «Այրարատեան երկրի մայրաքաղաք». բայց հաւանաբար իր ստացած այդ կարեւորութիւնն իսկ պատճառ կը դառնայ, որ Հայաստանը խլացնելու նպատակով տեւաբար իրարու բախող երկու ուժերը, Թուրքերն ու Պարսիկները, յաճախակի իրենց յարձակման թիրախը դարձնեն հարուստ ու բարգաւաճ այդ կեդրոնը: Թուրք-պարսկական պատերազմին, ամէնէն արիւնոտ էջերէն մէկը Երեւանի աւերումն է, 1554ին, Քանունի Սուլթան Սիւլէյմանի թրքական բանակներուն կողմէ: Ինչպէս կը նկարագրէ թուրք պատմագիր Փեչեւին՝ Թուրքերը հրկիզեցին քաղաքը, քանդեցին պարսկական պալատները եւ ջարդեցին ժողովուրդը:

Ոչ նուազ ահաւոր սպանդի եւ աւերածութեան առիթ տուած է կէս դար ետք՝ 1603 թուականին Պարսից Շահ Աբասի հակայարձակումը: «Շահ-Աբաս իր զօրքերին առաջն առած դէպի պաշարուած բերդի պարիսպներն էր քշում հայ շինականների անզէն ամբոխը, — կը գրէ Ա. Սիմոնեան իր «Երեւան» աշխատասիրութեան մէջ (Երեւան 1968), — իսկ քաղաքի ներսում կենդանի մնացած հայ բնակիչներին կոտորում էին Թուրքերը: Երկու բանակների զինուորներն էլ մարդ էին որսում, գերի էին վերցնում կանանց ու երեխաներին, որոնց յետագայում վաճառում էին Մերձաւոր Արեւելքի շուկաներում»: Եօթը-ութ ամսուան պաշարումէ ետք, Շահ Աբաս գրաւեց Երեւանը: Շատով սակայն ստիպուած եղաւ նահանջելու՝ օսմանեան նոր ու գերազանց ուժերու երեւումով. բայց իր զօրքերու նահանջին հետ, բռնի արտագաղթի ենթարկեց Արարատեան դաշտավայրէն շուրջ 350 հազար Հայեր, սովի եւ արհաւիրքի անասելի պայմաններու մէջ զանոնք փոխադրելով Պարսկաստան: Բռնի այդ արտագաղթի հետեւանքով է որ կազմուած է Նոր Ջուղայի (Իսպահան) հայկական գաղութը:

ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

(Շար. – 2)

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ո՜Վ ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ամէն անգամ, երբ աւարտում է պատարագի հատուածներից մէկն ու մէկը, միշտ այցի էր գալիս տաճարին, գալիս էր ստուգելու, ճշգելու իրեն:

Եւ հիմա, երբ նորից պէտք է Հայրն Հայ պահել, երբ պէտք էր մաքրել նոր արեւելքի ժանգագոյն նստուածքից, ազատել նրա զարդանաշխ վեղդեղանքներից, ժամանակի ընթացքում կոտորակուած անհաստատ ձեւերի եւ ծաւալների միջից ելնում էր հզօր ու առնական, անպաճոյճ եւ պարզ Ս. Հռիփսիմէն:

Նա գալիս էր Ս. Հռիփսիմէ իր իսկ ճշմարտացիութիւնը ստուգելու, եւ տաճարն ասես հասկանում էր նրան...

Նա քայլում էր դէպի Ս. Հռիփսիմէ, նա տանում էր իր նուագները, ու մտքերն այս երկարում, հոլովւում էին մերթ վէճի եւ մերթ անպատասխան զրոյցի եղանակով:

Մի արտոյտ անցաւ առաւօտի միջով. մի արտոյտ ձգեց երգի ուռկանը:

«Ո՜վ զարմանալի, — ասաց նա ինքն իրեն, — այդ ի՞նչպէս ստեղծեցիր երգասան այս թռչունին»:

Արտոյտը թպրտաց իր իսկ ուռկանում, յետոյ երգեց, յոգնեց ու քարի նման ընկաւ ցած: Մի ուրիշ արտոյտ սլացաւ վեր, մի նոր երգ տարաւ թեւերի վրայ, ու երբ երգով ցօղեց երկնքի ափաչափ մի կտոր, յոգնած, վաստակած, թեւերը հաւաքած վայրէջք կատարեց: Որտեղից որտեղ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Նոյն միջոցին հրացանակիրներու հրամանատարը մտաւ այն դահլիճը, ուր կը գտնուէր Ապտիւլ Համիտ, որ զայն տեսնելուն պէս ըսաւ.

— Ի՞նչ լուր մեր հաւատարիմ զինուորներէն, անոնք ալ Սահմանադրութիւն կը պահանջե՞ն...

— Վեհափառ տէր, անոնք ուրիշ փափաք չունին այլ ձեր Վեհափառութիւնը միշտ անսասան տեսնել՝ այս պանծալի գահուն վրայ:

Ապտիւլ Համիտ նշան ըրաւ հրամանատարին՝ իրեն մօտենալու եւ անոր հետ պահ մը անկիւն մը առանձնանալով հարցուց.

— Բաշիտը մեկնեցա՞ւ:

— Այո, Վեհափառ տէր, ժամ մը առաջ մեկնեցաւ աւստրիական շոգենաւով մը դէպի Սելանիկ, ձեր Վեհափառութեան արեւշատութեան մաղթանքներ ընելով:

— Կարծեմ թէ խեղճ մարդը պարապ յոգնութիւն մը յանձն առաւ, պատասխանեց Ապտիւլ Համիտ:

— Վեհափառ տէր, Բաշիտ այնպիսի մարդ մըն է, որ իր միտքը դրածը կը գործադրէ. այս մասին կրնամ վստահեցնել ձեր Վեհափառութիւնը:

— Բայց թերեւս մինչեւ որ իր երթալիք տեղը հասնի՝ իր փնտռած մարդը Պոլիս բերուի...

— Ամբողջ սրտովս կը մաղթեմ որ այդպէս ըլլայ, պատասխանեց հրամանատարը:

Ապտիւլ Համիտ մօտեցաւ իր պալատականներուն եւ մասնակցեցաւ անոնց խօսակցութեան:

Ընդհանուր ուրախութեան մէջ առաջին քարտուղար Թահսին փաշա ներս մտաւ:

— Վեհափառ տէր, ըսաւ դողդոջուն ձայնով մը, նոր հեռագիր մը եկաւ Մանասթըրէն, խիստ ստիպողական:

— Շէմսի փաշայէ՞ն է, հարցուց բռնաւորը, որուն աչքերը տարօրինակ փայլով մը կը շողային

— Ոչ, Վեհափառ տէր, զինուորական իշխանութեան կողմէ, պատասխանեց պալատականը, որուն ձայնը հետզհետէ աւելի կը դողար եւ որ ինքն իր վրայ հզօր ճիգ մը կ'ընէր ներքին տագնապը զսպելու համար, բայց ամէնքն ալ այնքան գոհ ու զուարթ տրամադրութեան մը ներքեւ կը գտնուէին այդ միջոցին, որ ոչ ոք ուշադրութիւն դարձուց առաջին քարտուղարին յուզեալ վիճակին վրայ:

— Կարդա՛ տեսնենք այդ նոր հեռագիրը, հրամայեց Ապտիւլ Համիտ հաստատ ու հանդարտ ձայնով մը:

Թահսին փաշա ձեռքը բռնած թուղթը դէպի վեր բռնեց եւ կարդաց.

«Առաջին Ֆէրիք Շէմսի փաշա այս իրիկուն՝ հեռագրատունէն դուրս ելած միջոցին սպաննուեցաւ զինուորականի մը ձեռքով: Սպաննիչը յաջողած է փախչիլ»:

Շանթը եթէ նոյն վայրկեանին իյնար Ապտիւլ Համիտի ու իր պալատականներու ոտքերուն առջեւ՝ թերեւս այդքան պիտի չսարսափեցնէր զիրենք, որքան այս հեռագրին քանի մը տողերը:

Անձկութիւնն ու սարսափը նկարուեցան այն դէմքերուն վրայ, ուր քիչ մը առաջ զուարճութիւնը կը շողար:

Պահ մը մեռելական լռութիւն տիրեց սրահին մէջ:

— Բայց սարսափելի՛ բան է ասիկա, գոչեց յանկարծ բռնաւորը բարկութենէն եւ յուզումէն դողահար ձայնով մը, ուրեմն իր տուած տեղեկութիւնները սխալ ու սուտ են եղեր, կացութիւնը իր ցոյց տուածին պէս չէ եղեր...

— Աստուած մեր Վեհափառ Սուլթանին երկար կեանք շնորհէ, մրմնջեց Թահսին փաշա, եթէ Շէմսի փաշա սպաննուեցաւ, ուրիշներ չեն պակսիր, իր սկսած գործը շարունակելու համար...:

— Ո՞վ պիտի ղրկենք իր տեղը, հարցուց բռնաւորը, իր քարտուղարին դառնալով:

— Եթէ հրաման ընէք, իսկոյն Օսման փաշային կը հեռագրենք որ Սելանիկէն ճամբայ ելլէ Մանասթըր երթալու:

— Լաւ, հեռագրէ Օսման փաշային, պատասխանեց ընկճուած եւ յուսահատ դէմքով մը:

Առաջին քարտուղարը մեկնեցաւ: Միւս պալատականները լուռ ու մունջ կեցած էին ու չէին համարձակեր իրենց ակնարկը ուղղելու Ապտիւլ Համիտի վրայ:

×

Ալպանացի տասնապետ Բաշիտ, ինչպէս անձնապահ հրացանակիրներու հրամանատարը ըսած էր, աւստրիական շոգենաւով հասաւ Սելանիկ, ուր իմացաւ Շէմսի փաշայի սպանութիւնը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(220 – Շար.)

քարերի ու Թփերի ետեւից շատրուանն– ցին ուրիշ արտոյտներ եւ, խեղդուելով երգի հաճոյքից, գեղգեղեցին, դայլայլեցին, երգոտեցին շրջակայքը:

Մի գեղջուկ աղջիկ, ի նշան նուիրաբերման եւ ի սէր Ս. Հռիփսիմէի, աւլում էր եկեղեցու բակը: Նրա ձեռքի աւելը մանուշակների փնջից էր կապուած:

«Ո՜վ զարմանալի, սա հազիւ իմ մօր տարիքն ունի. մայրս հէնց այսքան էր, երբ հեռացաւ այս աշխարհից: Պահի՛ր, պահպանիր սրան, ո՜վ զարմանալի»:

Եւ եկեղեցին, քարակերտ այս ծեր եկեղեցին, որ մինչ այդ շնչում էր հանգիստ, անխռով, եւ եկեղեցին, սուրբ աղօթք դարձած եկեղեցին, որ արթնացել էր երգներից, պատասխանեց. «Մայրդ այստեղ է, իմ գաւիթում, մի փունջ մանուշակ առած աւլում է խորանը, աւլում, երգում է լսի՛ր: Նա աւետիս է տալիս աշխարհին ու լուսաբացին.

Մամիկ, մամիկ, ես քեզ ծառայ,
Սոլեր ոտներ կը ճովռայ
Ձեր տղի անունն ի՞նչ ա
— Սողոմոն
Սողոմոն նստէ ծառի տակին,
Դամն է թաղէ ծառի ճղին,
Քանի ծառին հող կայ
Ձեր Սողոմոնին շատ արեւ կայ:

Հիմա նա լսում էր մօր ձայնը, որ երբեք չէր լսել: Գեղջկուհին աւլում էր Ս. Հռիփսիմէի բակը, եւ ձեռքի աւելը մանուշակների փնջից էր կապուած, իսկ երգը, որ երգում էր, հէնց իր մօր երգն էր, իր օրօրոցայինը:

«Ո՜վ զարմանալի, — տաճարի որմնախորշի առաջ նորից խօսեց Կոմիտասը, — քեզ ո՞վ արարեց այսքան կատարեալ ու այսքան մաքուր»:

Լուռ էր տաճարը, երեւի նա յիշում էր մի ուրիշ Կոմիտասի, որ երգահան էր ու կաթողիկոս, յիշում էր քարագործներին, վարպետներին, շաղախ պատրաստողներին, իսկ աղջիկը երգում էր.

Տանի պատեր աղօթք, աղօթք,
Տանի քարեր սրտեր մերաց,
Հարսները մէջ քանց աղաւնիք,
Անել ձեռս փունջ մանուշակ,
Քեզի կուգամ կոյս Հռիփսիմէ:

Տաճարը լուռ էր, տաճարը լսում էր, եւ երբ երգը դադարեց, ասաց. «Նրանք, ովքեր արարեցին, ապրում են հիմա ինձ հետ»:

Հին էր ձայնը նրա, դարերի խորքից ու ճաքքուած՝ ինչպէս խաչքարերը:

«Ո՜վ զարմանալի», — հառաչեց Կոմիտասը:

Եւ տաճարը, որ գիտէր սփոփել ու գիտէր մարդկանց բարձրացնել պատասխանեց. «Իսկ դու, ով զարմանալի, ի՞նչ երգ ես բերել, ի՞նչ տաղ, ի՞նչ շարական»:

Արտոյտները լռել էին, գեղջկուհին մանուշակներից փնջած աւելը դրել էր պատի տակ եւ աղօթում էր: Մայր տաճարի զանգերի ձայները գալիս, հասնում էին այստեղ:

Կոմիտասը դէմքով հպուեց պատին: Քարերը տաք էին, կենդանութեամբ եւ շնչով լի, ու հեռուից, հինաւուրց հեռուներից մի մեղեդի հոսում էր պատերն ի վար: Կայտառ ու խաղուն ձայները համոզում էին վարարած Յորդանանին, անհանգիստ Յորդանանին, որ չզարհուրի, քանզի նրա ալիքների մէջ Տէրն է մկրտուելու:

Հանդարտւում է գետն Յորդանան, խաղաղւում է աշխարհն ամէն, եւ լոյս է կաթում թմբուկն ի վար, օծում, մկրտում տաճարն ամբողջ:

«Ո՜վ զարմանալի», — հնչում է ձայնն ի հիւսնականէն:

«Ո՜վ զարմանալի», — ուղեկցում է նրան ձայնն ի զարբնէ, եւ այս ամէնը մէկտեղուած ծաւալւում է ձայն ի ծովու ծփանաց:

Տաճարը թնդում է նուագներից, ու Ս. Հռիփսիմէն ասում է. «Ո՜վ զարմանալի, երբ դու այցելում ես ինձ, երգով, մեղեդիներով եմ լցւում: Դու քո երգի Ս. Հռիփսիմէն բերում, տեղաւորում ես կամարների տակ: Ասա՛, ո՜վ զարմանալի որտե՞ղից ես ժողովում այս երգերը»:

Կոմիտաս լուռ էր: Արեւն արդէն դիպել էր եկեղեցու պատին եւ բոցկլտում էր քարերի վրայ: Աղջիկն արդէն աւլել էր տաճարի բակը եւ մանուշակներից փնջած աւելն ուսին վերադառնում էր տուն, արտոյտներն արդէն երգել էին իրենց բոլոր տաղերն ու թաքնուել քարերի ստուերներում: Գոմշուկն արդէն ելել էր գոմից եւ կրծքային թառանչով կանչում էր մօրը, իսկ ինքն արդէն արարել էր իր պատարագն ու իջնում էր սանդուղներով:

— Բարի լոյս, Հայր սուրբ:

— Բարի լոյս, տէր Հայր:

— Հիմա յաճախ էք լինում մեր կողմերում. ի՞նչ կայ, ի՞նչ կայ:

— Ոչինչ:

— Չլինի թէ այս տաճարը, — տէրտէրը դարձաւ Ս. Հռիփսիմէի կողմը եւ...

Երեւի մի բան ասաց, բայց ինքը չլսեց, ոչինչ չլսեց, շուրջը անհունօրէն խոր լռութիւն էր: Եւ աշխարհն յանկարծ շուռ էր եկել, տաճարը նորոգուել էր, իսկ տէրտէրը Կոմիտաս կաթողիկոս էր դարձել, որ հազար երեք հարիւր տարի առաջ արարեց այս հրաշքը: Նա տաղեր, շարականներ գրեց ի փառաւորումն Հայոց աշխարհի, հաւատի ու ժողովրդի:

Իր անունն ի յիշատակ նրան դրեցին, Կոմիտաս անուանակոչեցին, եւ հիմա իր առջեւ տէրտէրի փոխարէն կանգնած էր նա, Կոմիտաս կաթողիկոսը՝ անհունօրէն լուռ եւ ինքնամփոփ: Ի՞նչ է ուզում իմանալ, միթէ՞ չգիտի, որ կոտորածներ են եղել, նոր աշխարհն Հայոց ոտի կոխան է դարձել եւ եկած–գնացած նուաճողները տաճարներ են խորտակել, մոռացութեան են մատնել շատ նուագներ: Մի՞թէ չգիտի:

— Վեհափա՛ռ, մոմ պիտի վառեմ: Մօրս, հօրս, հօրաքրոջս յիշատակին, մոմ պիտի վառեմ, մոմ ունէ՞ք:

— Հայր սուրբ, ես տէրտէր եմ, պարզապէս տէրտէր, եւ տաճարում մոմեր միշտ էլ լինում են:

Հիմա ամէն ինչ նորից հնացաւ: Տաճարի հիմնաքարերը մամռապատեցին, կաթողիկոսը ջահէլ տէրտէր դարձաւ, եւ ինքը մեղաւոր ժպտաց:

— Ձեր հողում խռովք կայ, Հայր սուրբ, — խօսեց տէրտէրը: Նրա ձայնը արձագանգ ունէր, հնարոյր մի արձագանգ եւ սա դարերի խորքն էր տանում իրեն: Բայց հիմա արդէն կտրել–անցել էր հազար երեք հարիւր տարի ու այստեղ էր, Հռիփսիմէի բակում:

Նրանք գնացին տաճար: Կոմիտասը խորանին առջեւ մոմ վառեց, ծնկի իջաւ ու աղօթեց մօր, հօր, հօրաքոյր Գիւլինէի, գեղջկուհու, արտոյտների, գոմշուկի համար:

Մի ուրիշ մոմ խորանին խորքից դեռ կայծկլտում էր, երեւի գեղջկուհունն էր:

Ելաւ: Դրսում արեւն էր, եւ տաճարի թոնրակալի նման շիկացած պատերը վառւում էին:

Հեռանալիս մի պահ նորից կանգնեց, ու ետ դարձաւ: Տաճարը լոյսով էր ջնարակուած: Տաճարը լուռ էր, սպասումով լեցուն, եւ ինքն ասաց.

«Ո՜վ զարմանալի»:

Եւ ի զարմանս աշխարհի՝ բոլոր ապրած սերունդներն ու ժամանակներն իրենց ձայնը մէկտեղած՝ թնձրացող, մակարդուող բամբիռնով արձագանգեցին:

«Ո՜վ զարմանալի»:

Եւ աշխարհ ասես նորից փոխուեց, տէրտէրն իր սեւ սքեմի մէջ վանքի պատին յենած խաչքար դարձաւ, առուակը, որ մինչ այդ հազիւ էր քչքչում, Յորդանան գետի նման վարարեց, կարկաչեց, եւ ծիծեռնակները, որ դեռ հեթանոս էին ու դաշտերից էին գալիս, նետուեցին, կրծքով դիպան ալիքներին, մկրտուեցին ու նորից սլացան դաշտերը: Եւ գառնուկը, որ ճամբեզրին խոտ էր արածում, մի փունջ մանուշակ պոկեց ու մայեց, եւ պատանին, որ ճիպոտը ձեռքին կանգնած էր գառնուկի հետ, դայլխոնով թագաւոր դարձաւ:

Փոխուեց, փոխուեց աշխարհը, հայրական տան իրիկնահացի աղմուկով լցուեց, մայրը ընդառաջ եկաւ, հայրը շարական երգեց, հօրաքոյրն իր լուսաշաղախ երազների միջից ժպտաց: Տաճարում հնչեցին երբեւիցէ արարուած բոլոր պատարագները:

Ո՜վ զարմանալի:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԱՐԱՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻՆ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

«Հայաստան» հրատարակչութիւնը ռուսերէն լեզուով լոյս ընծայած է Գրիգոր Նարեկացիի ստեղծագործութիւններուն հատընտիրը՝ Նաում Գրեբնեւի թարգմանութեամբ: Ասիկա առաջին փորձն է՝ միջնադարու հայ քերթողին ստեղծագործութիւնները ռուսերէն լեզուով հաւաքածոյի մը մէջ ամփոփելու, քանի որ ցարդ անոնք լոյս տեսած էին միայն ծաղկաքաղներու մէջ: Հատորը 50 էջերէ բաղկացած է եւ կը բովանդակէ «Վարդավառին», «Մեղեդի յարութեան»ը, «Տաղ քաղցրիկ»ը եւ «Մատեան ողբերգութեան» գործէն քանի մը գլուխներ:

Հատորին երկու խօսքին մէջ Պարոյր Սեւակ գիտել կուտայ, թէ «բաւական էր միայն քանի մը երգ, որպէսզի ան՝ Գրիգոր Նարեկացին, դառնար Հայաստանի մեծագոյն բանաստեղծը: Բայց Նարեկացին ստեղծած է «Մատեան ողբերգութեան» պոէմը, որ մեր բանաստեղծութեան մէջ նման է Աղթամարի տաճարին, միայն այն տարբերութեամբ, որ բանաստեղծական այդ տաճարը ենթակայ չէ ամէն ինչ աւերող ժամանակին»:

Գիրքին վերջաբանը գրած է բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Լեւոն Մկրտչեանը:

ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիան լոյս ընծայած է «Թումանեանն արուեստի մասին» չքեղ հաւաքածոն, ուր ամփոփուած են հայ թատրոնին եւ թատերգութեան, կերպարուեստին, երաժշտութեան, ճարտարապետութեան նուիրուած Թումանեանի յօդուածները, ինչպէս նաեւ կարգ մը հայ արուեստագէտներու նամակները՝ ուղղուած Յ. Թումանեանին, բանաստեղծին մասին արուեստագէտներու գրած յուշերը, Թումանեանի նամակները եւայլն:

Իբրեւ յառաջաբան զետեղուած է Մարտիրոս Սարեանի «Անմահ Թումանեանը» խօսքը:

Հաւաքածոն կազմած եւ ծանօթագրած է բանաստեղծին թոռը՝ Ի. Սաֆրազբէկեան: Խմբագիրն է Արամ Ինճիկեան:

×

Մոսկուայի մէջ լոյս տեսած է «Լիրիկա» խորագրով հատոր մը, ուր ամփոփուած են Յ. Թումանեանի քնարական բանաստեղծութիւնները: Թարգմանութիւնները կատարած են ռուս բանաստեղծները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (576)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Զինուորը երբ կը տեսնէ,
Լաֆայէթ կը կրկնէ.
Փախինք, փախինք, շուտ փախինք:

Էփոնին վեր ըրաւ գլուխը, եւ մտիկ ընելով կամաց մը ըսաւ ինքնիրեն.

— Ան է:

Եւ դէպի Մարիուս դառնալով.

— Եղբայրս հոն է, պէտք չէ որ զիս տեսնէ, գուցէ յանդիմանէ զիս:

— Եղբա՞յրդ, հարցուց Մարիուս՝ ըստ ... ագին եւ վշտաբեկ սրտով, խորհելով այն պարտաւորութեանց մասին, զորս հօրը կամքով ունէր Թենարտիէներուն նկատմամբ: Ո՞վ է եղբայրդ:

— Այդ պզտիկը:

— Ա՞ն որ կ'երգէ:

— Այո:

Մարիուս շարժում մը ըրաւ:

— Ո՛հ, մի երթաք քովէս, ըսաւ Էփոնին, քիչ մը եւս, եւ ահա կը վերջանայ:

Էփոնին ելած նստած էր, բայց խիստ ցած կերպով կը հանէր ձայնը եւ մերթ ընդ մերթ կը հեծկլտար: Երբեմնակի հոնչումը կ'ընդհատէր անոր խօսքը: Կրցածին չափ Մարիուսի երեսին կը մօտեցնէր երեսը: Տարօրինակ արտայայտութեամբ մը շարունակեց.

— Մտիկ ըրէք, չեմ ուզեր խաղ մը խաղալ ձեզի: Գրպանիս մէջ նամակ մը ունիմ: Երէկուընէ ի վեր ըսուած էր նամակատունը յանձնել զայն, բայց ես քովս պահեցի: Չէի ուզեր որ ընդունիք այդ գիրը: Բայց գուցէ պիտի չնեղանաք ինծի դէմ երբ պահ մը ետք վերստին տեսնելու ըլլաք: Մեռնելէ ետք վերստին կարելի է տեսնուիլ, այնպէս չէ՞: Առէք նամակը:

Ջղաձգային շարժումով մը Մարիուս ձեռքը բռնեց իր ծակուած ձեռքովը, բայց կարծես թէ ալ ցաւ չէր զգար: Մարիուսին ձեռքը իր շրջազգեստին գրպանը դրաւ: Մարիուս իրօք թուղթ մը շօշափեց գրպանին մէջ:

— Առէք, ըսաւ Էփոնին:

Մարիուս առաւ նամակը:

Էփոնին գոհունակութեան հաւանութեան նշան մը ըրաւ:

— Հիմա, ըսաւ Էփոնին, իմ աշխատանքիս փոխարէն խոստացէք ինծի...

Ձշարունակեց խօսքը:

— Ի՞նչ, հարցուց Մարիուս:

— Խոստացէք ինծի:

— Կը խոստանամ:

— Խոստացէք ինծի թէ մեռնելէս ետք ճակտս պիտի համբուրէք անգամ մը: Պիտի զգամ համբոյրը:

Էփոնին թող տուաւ որ գլուխը վերստին Մարիուսի ծունկերուն վրայ իյնայ, եւ աչքերը գոցուեցան: Մարիուս կարծեց թէ ալ չուած էր այս խեղճ հոգին: Էփոնին անշարժ կը կենար. յանկարծ եւ այն միջոցին ուր Մարիուս կը կարծէր յաւիտենական քուն քնացած է ան, Էփոնին յամրաբար աչքերը բացաւ որոնց մէջ մահուան տխուր խորութիւնը կը նշմարուէր, եւ ըսաւ անոր այնպիսի ձայնով մը, որու քաղցրութիւնը արդէն ուրիշ աշխարհէ մը կուգար.

— Մանաւանդ, կարծեմ թէ քիչ մը սիրահարած էի ձեզ, Պ. Մարիուս:

Էփոնին աշխատեցաւ անգամ մըն ալ ժպտիլ եւ վերջին շունչը տուաւ:

ԳԼՈՒԽ ԽԷ

ԿԱՎՌՕՇ ՀԵՌԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՃՇԳՐՏՕՐԷՆ ՀԱՇՈՒՈՂ ՄԸՆ Է

Մարիուս կատարեց իր խոստումը: Համբոյր մը Էփոնինի մահատիպ ճակտէն, ուր սառած քրտինք մը կը փայլփլէր:

Քողէթին դէմ ոչ թէ անհաւատարմութիւն մը, այլ թշուառ հոգիի մը խորհուն եւ քաղցր մնաս բարեւն մըն էր այս համբոյրը:

Առանց սարսուռի առած չէր Էփոնինի իրեն յանձնած նամակը: Անմիջապէս դէպք մը զգացած էր այս նամակին մէջ: Անհամբերութեամբ կ'ուզէր կարդալ զայն: Ահա այսպէս է մարդու սիրտը. անբախտ պատանուհին հազիւ թէ գոցած էր աչքերը, ահա Մարիուս այդ նամակը բանալ կը փափաքէր. կամաց մը գետինը հանգչեցուց մեռելը եւ գնաց: Բան մը կ'ըսէր իրեն թէ, չէր կրնար նամակը կարդալ այս դիակին առջեւ:

Վարի սրահը, Մարիուս մօտեցաւ ճրագի մը: Նամակը ծալուած եւ կիներու յատուկ վայելուչ խնամքով կնքուած տոմսակ մըն էր: Հասցէն, կնոջ մը գիրով գրուած, հետեւեալն էր.

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Գեղամ Աղապապեան եւ զաւակը Արամ, Տէր եւ Տիկին Արման Զուհաճեան, եւ զաւակները ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝

ԶԱՐԵՀ ԶՈՒՀԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Վիթէլ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի (Սեպտ. 11) կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Արամ Թագւորեան եւ զաւակները՝ Խօժէնի եւ Մարգրիտ Թագւորեան (Փարիզ), մասնաւոր հոգեհանգիստ եւ պատարագ կատարել կուտան այս Կիրակի Մարսէյլի Ս. Սահակ-Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ մէջ (339, Ավընիւ տիւ Փրատօ), իրենց հօր ՃԻԽԱՆԻ եւ մօր ԵՐԱՆՈՒՀԻԻ (մահացած Մարոք) հոգիներուն համար:

Կը հրաւիրուին իրենց յիշատակը յարգողները:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ այրի Տիկիններ Պօյաճեաններու իրենց ամուսնոյն եւ զաւկին մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

Այս Կիրակի Խաչվերաց եւ տօն Ս. Խաչ ժողովրդապետական եկեղեցւոյ: Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ ժամը 10,30ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Զարեհ Վրդ. Թօփալեան:

Յաւարտ պատարագի, մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյն վաստակաւոր Հոգ. Հօվիւ Տէր Եսայի խաչակիր քհնյ. Ալքունեանի վախճանման 5րդ տարելիցին առթիւ:

Ժողովուրդը կը հրաւիրուի իր ներկայութեամբ յարգելու հանգուցեալին յիշատակը:

×

ԼԻՈՆ – Ս. ՅԱԿՈԲ

Այս Կիրակի Վերացման Խաչի տօնին առթիւ, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Դաւիթ Ծ. Վրդ. Սահակեան: Պատարագը կ'երգէ Կոմիտաս երգչախումբը: Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ անդաստան:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Այս Կիրակի, Խաչվերացի տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ. կը պատարագէ Հոգեւոր Հովիւ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9,15, պատարագ ժամը 10,30ին:

Կը հրաւիրուի Առնուվիլի եւ շրջանի Հայութիւնը:

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը եւ տօնախմբութիւնը կը կատարուի Սեպտ. 28ին, Կիրակի օր:

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի

Հեռաձայն 927-01-72:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Պօմոնի Ս. Գր. Լ. եկեղեցւոյ մէջ

Կիրակի, 14 Սեպտ. 1969ին, Խաչվերացի տօնին, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Պօմոնի Ս. Գր. Լս. եկեղեցւոյ մէջ, եւ յաւարտ պատարագի, ինչպէս անցեալ տարի, աւանդական մատաղօրհնութիւն կը կատարուի: Կը պատարագէ, քարոզէ եւ մատաղի օրհնութիւնը կը կատարէ Թեմիս առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՐԹՌԵԱՆ

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10ին, քարոզ՝ ժամը 11,15ին, մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 12ին:

Բոլոր անոնք որոնք ուխտ ունին Ս. Խաչին եւ կը փափաքին մասնակցութիւն բերել մատաղին՝ որեւէ ձեւի նուիրատուութեամբ, թող հաճին դիմել Թաղականութեանս կամ Առաջնորդարանի Օժանդակ Տիկնանց Միութեան, 372 Շըմէն տը Սէն Ժիւլիէն:

Զենումը կը կատարուի Հինգշաբթի Սեպտ. 11, ժամը 5,30ին եկեղեցւոյ բակին մէջ:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

(Piano, Accordéon, Solfège)

Կը դասաւանդուին մասնագէտ եւ փորձառու ուսուցիչներու կողմէ:

Փափաքողները դիմեն.—

Madame TCHITOUNY
13, Rue Caumartin, Paris (9e)
Tél. : OPE. 37-62

Նաեւ՝ վարձու սենեակ ուսանողի համար:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարտիրոս Փափազեան, ընիկ Էվէրէկցի: Փնտռողը հօրեղբօր տղան՝ Քալանդարեան: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝

SETRAG DJAMOUSSIAN
15, Rue Pierre Guys, Beaumont
13 - Marseille (12e)
Tél. : 48-81-95.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Առանձին կին մը կամ օրիորդ մը կ'ուզուի տարեց պարոնի մը քով իբրեւ կռւվերնանք: Լաւագոյն պայմաններ ապահովուած են՝ առանձին սենեակ, ուտելիք եւ ամսական:

Հեռաձայնել առաւօտները 306-55-66:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT

LE

Piment Rouge

20, Rue Beauveau, 20
MARSEILLE (IER) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան որ կը սպասէ ձեր այցելութեան

— Հաճելի մթնոլորտ —

Արեւելեան համով ճաշեր խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ – ՈՐԴԻ

Ամէն օր՝ շամփուրով խորոված եւ տէօնէր – խորոված

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ Մարսէյլի հայկական դասընթացքներու վերամուտի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 8ին, ամէն օր կէսօրէ առաջ ժամը 10-12, Բարեգործականի սրահին մէջ, 7, Ռիւ Փափէր, Մարսէյլ:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յայտարարէ թէ իր հովանաւորած հինգշաբթի օրերու դպրոցը կը վերաբացուի 11 Սեպտեմբեր հինգշաբթի օր, համայնքիս Հոգեւոր Հովիւ Նարեկ քահանայ կը կատարէ հին եւ նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները մինչեւ հինգշաբթի 18 Սեպտեմբեր:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի հայկ. դպրոցը կը վերաբացուի Հինգշաբթի Սեպտ. 18, Կռանտ Անսամպլի մէջ:

×

ԼԻՈՆԻ Հայ Ազգ. Վարչութեան Կրթական Մարմինը կը ծանուցանէ Լիոնի հայ ծնողաց, որ Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. 2ին:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԺԸՆԵՒ

ԺԸՆԵՒԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ժընեւի նորակառոյց եկեղեցիին օծումին առթիւ, որ կը կատարուի այս Կիրակի, ձեռամբ Կաթողիկոսական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի:

Մեկնում մասնաւոր քառով Շաբաթ առաւօտեան ժամը 7,30ին Շարօ տը Վէնբէն Մեթրօ, Քաֆէ Թեռմինիւսին առջեւ: Ցերեկուան ճաշ ճամբու ընթացքին, ժամանում Ժընեւ ժամը 17ին առեւները, քաղաքի այցելութիւն, տեղաւորում Սանթիւռի պանդոկը: Իրիկունը ազատ, զանազան զբօսանքներ:

ԿԻՐԱԿԻ, մեկնում դէպի Հայոց եկեղեցին ներկայ ըլլալու համար հանդիսաւոր պատարագին եւ օծումին, ապա անմիջական մեկնում դէպի Փարիզ: Ցերեկուան ճաշ Նիոն, սովորական ճաշարանը եւ վերադարձ Փարիզ՝ Մորէզ, Լոն լը Սոնիէ, Տիժոն ճամբով: Փարիզ ժամանում ժամը 23ի առեւները:

Բացառիկ եւ անմրցելի գին՝ ամէն բան մէջը (ճաշ-պանդոկ), 99 ՖՐԱՆՔ:

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Սեպտ. 11, Հինգշաբթի ժամը 19:

ԴԻՄԵԼ՝

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՉԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,

ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ

ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revêtement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :

PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant

PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast

ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalaru

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ 50 ֆ.
Արտասահման Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

LE NUMÉRO 0,50 F.

ՈՒՐԲԱԹ 12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 12 SEPTEMBRE 1969

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11611
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
45e ANNÉE — No 11.611

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Բ.

Մեծ յաջողութիւն մը պէտք է նկատել Պոլսոյ Պատրիարքին տեսակցութիւնը Թուրքիոյ վարչապետին հետ:

Ըստ պոլսահայ թերթերուն, Սիւլէյման Տէմիրէլ վարչապետ ընտրուելէն ի վեր առաջին անգամն է, որ ունկնդրութիւն կը շնորհէր կղերականի մը:

Շնորհք Պատրիարքին ընկերացեր է Մկրտիչ Շէլլէֆեան (նախկին դեմոկրատ երեսփոխան), «Ներկայիս Համայնքի մեծագոյն հաստատութեան լիազօր ներկայացուցիչը», որ Համայնքի անունով վարչապետին ներկայացուցեր է Համայնքի հետ կապ ունեցող ինչ ինչ խնդիրներ եւ դժուարութիւններ, որոնք լուծումի կը կարօտին:

Հետեւեալ ութ կէտերը յանձնուեր են Տէմիրէլի նկատառման.—

1) Համայնքին համար կեդրոնական հաւաքարգիչ վարչութիւն մը ունենալու անհրաժեշտութիւնը:

2) Ճանչնալ Պատրիարքութեան պաշտօնական հանգամանքը — երբեւ բարոյական անձնաւորութիւն — եւ ըստ այնմ վաւերաթուղթ — պէկէ — տալ:

3) Արտօնել գումարումը Պատգամաւորական Ժողովին, առաջին առթիւ ընտրելու համար Կրօնական Ժողովը, որուն պաշտօնավարութեան շրջանը շատոնց լրացած է:

4) Եվքաֆի վարչութիւնն ու Ներքին գործավարութիւնը կը մերժեն արտօնել համայնքի անշարժ կալուածներու նորոգութիւնը, ձեւափոխութիւնը կամ վերաշինութիւնը եւ յաճախ չեն իսկ պատասխաներ խնդրանքներուն:

5) Համայնքին կողմէ ընտրուած մարմիններուն Միւթէվէլլի Հէյէթի *պաշտօնական անունը փոխուած է եւ վերածուած* «Մէօլէթիմ քուրուլու»*ի. պատկան իշխանութիւնները այժմ չեն ճանչնար անոնց ատեններով վայելած իրաւունքները:*

6) Համայնքին պատկանող կալուածական գաւեր շատոնց չահուած են, սակայն անոնց «թափու»ները չեն տրուիր:

7) Ուսանելու համար արտասահման մեկնելու փափաքողներուն արտօնութիւն չի տրուիր:

8) Վոսփորի վրայ կառուցուելիք ա– [illegible] կամուրջին համար Համայնքային հաստատութիւններ «իսթիմլաք»ի ենթարկուած են: Փութացնել անոնց տեղ նորերու կառուցման արտօնութիւնը:

Այս հարցերը շատոնց Պատրիարքարանի օրակարգին վրայ կը գտնուէին եւ ցարդ լուծումի չէին յանգած:

Ցուսա՞նք, որ այժմ պիտի կարգադրըւին: Վարչապետը սիրալիր ընդունելութիւն ցոյց տուեր է Պատրիարքին եւ անհրաժեշտ խոստումներ ըրած:

Ահա՛ նմոյշներ իր հոգեշահ խօսքերէն.

«Մեր հայրենակիցները չենք կրնար զատել իրենց ունեցած իրաւունքներէն: Ամէն տեղ, ամէն պատեհութեան ըսած եմ եւ դարձեալ կը կրկնեմ. թրքական սահմանադրութիւնը լեզուներն ու կրօնքները չի զատորոշեր եւ առանց խտրութեան, ամէն անհատի կուտայ միեւնոյն իրաւունքները: Ամէն ոք հաւասարապէս կ'օգտուի այս երկրի բարիքներէն: վասն զի ունինք Սահմանադրութիւն մը, որ հիմնուած է մարդկային իրաւանց սկզբունքներուն վրայ, որոնց անխոնջ պաշտպանն ենք մենք:

Թրքական օրէնքները ամէն ոքի կը շնորհեն միեւնոյն պայմանները, ինչ որ ալ ըլլայ անոնց ցեղն ու ազգագրական տարբերութիւնները: Փոքրամասնութիւն կ'ըսեմ, լոկ կարենալ բացատրելու համար գաղափարներս, մինչդեռ լեզուս առաջ չերթար արտասանելու այդ բառը: *Փոքրամասնութիւն կոչուող Թուրք հայրենակիցները մեր պատուոյ գանձերն են, որոնք երբ աւանդ մնացեր են մեզի մեր նախնիքներէն՝ հինգ դարէ աւելի ժամանակէ ի վեր:*

«Կրնայ պատահած ըլլալ, որ մօտաւոր անցեալին մէջ կամ ներկայիս շուք ինկած ըլլայ մեր յարաբերութեանց վրայ: Սակայն, բոլոր ազգերու պատմութեանց մէջ ալ եղած են այդպիսի շրջաններ: Այդպիսի շրջաններու ոչ միայն նոյն հաւաքականութեան մէջ գտնուող տարբեր տարրերու, այլեւ միեւնոյն տարրի մէջ իսկ նկատուած են այդ կարգի ցաւալի դէպքեր: Մասնաւորաբար կ'ուզեմ աւելցնել այն պարագան, թէ *Թուրքերը միեւնոյն հաւաքականութեան զաւակները կը նըկատեն Հայերը,* քանի որ գրեթէ միեւնոյնն է եղած անոնց ապրելակերպն ու մտածելու եղանակները, զգացումները, սովորոյթները եւ ուտել – խմելէն մինչեւ հագուելու կերպերը: Մեր Անատոլուի մէջ գերեզմանոցներն իսկ եղած են իրարու առընթեր:

«Կարելի՞ է միթէ իրարմէ զատորոշել այս ազնիւ մարդիկը իրարմէ: *Ոչ մէկ պատճառ կայ, որ այստեղ անդրադարձ ունենան այն դէպքերը, որոնք ատեն ատեն տեղի կ'ունենան արտասահմանի մէջ:* Մեր պետականութեան սկզբունքներուն մէջ տեղ չունի այն մտայնութիւնը, որ Մուսթաֆայի արարքէն պատասխանատու կ'ուզէ նկատել Ահմէտը: *Մենք շատ ու շատ գոհ ենք մեր հայ հայրենակիցներէն:* Մեր փափաքն է, որ դուք բոլորդ ապրիք առանց վախի, վստահութեան եւ ապահովութեան պայմաններու մէջ: Ասիկա կ'ըսեմ բաց սրտով եւ անկեղծօրէն: Մեր իսկական նպատակն ու պարտականութիւնն է արդարեւ զձեզ, ինչպէս նաեւ բոլոր հայրենակիցները ապրեցնել անդորրութեան մէջ»:

Պատրիարքը իր խոր գոհունակութիւնը յայտներ է այս խօսքերուն համար եւ աւելցուցեր. «Մեր թանկագին եւ մեծայարգ վարչապետը մեր սրտէն խօսեցաւ. եւ թէ՝ մեր ուզածներն ալ եղած հաւաստումներէն տարբեր չէին»:

Յառաջիկայ Հոկտ. 12ին Թուրքիոյ մէջ տեղի պիտի ունենան խորհրդարանական քառամեայ ընտրութիւնները:

Պետական մարդոց համար դիւրին է խոստումներ շռայլել ընտրութեանց նախօրեակին: Հաւատա՞նք վարչապետի ըսածներուն:

Սպասե՛նք եւ յուսանք:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ ՍԿՍԱՆ

ՈՒՂԵՒՈՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ԱՇԽԱՏԻՐ

Աշխատանքի պայմանները, գիշերային ժամերու դրութիւնը, պատճառ դարձան որ ուղեւորները դադրեցնեն աշխատանքը: Գործադուլը սկսած էր Չորեքշաբթի կէսօրէ ետք արդէն եւ Հինգշաբթի օր տարածուած ամէն կողմ: Չորեքշաբթի իսկ խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենային երկաթուղիի տնօրէնութեան հետ, բայց այս վերջինը անընդունելի կը գտնէր առաջարկուած պայմանները: Յոյս չկար որ Հինգշաբթի առաւօտեան տեսակցութիւնը ուղեւորներու պատուիրակութեան եւ Փոխադրութեանց նախարարին միջեւ, լուծում մը բերէր: Սկիզբը ամսաթոշակի յաւելումի հարց չկար, բայց յետագային հրատարակուած զեկոյց մը կը ճշդէր — Ամսականներու յաւելում եւ հանգստեան կոչում ձեռք ձգելու համար 1968 Յունիսի գնման կարողութիւնը, շարժական դրութիւն (այսինքն գիներու ամէն յաւելումի պէտք է համապատասխանէ օրավարձքի յաւելում), բարելաւում աշխատանքի պայմաններու, կրճատում շաբաթական աշխատանքի ժամերու (կրկին վերադառնալ 40 ժամի), թեթեւացում պաշտօնեաներու տուրքերուն:

Այս պահանջները ընդհ. յոռետեսութեան կը մղեն բոլորը, այն տպաւորութիւնը թողելով, որ այս շարժումը կըրնայ միայն սկիզբ մը ըլլալ:

Երկաթուղիի տնօրէնութիւնը կը ճշդէ նաեւ թէ առաջարկուած համաձայնութիւնը 50 միլիոն Փրանքի նոր բեռ մը կը նշանակէր բայց չընդունուեցաւ եւ աւելին ալ կարելի չէ: Արդարեւ աշխատանքի պայմաններու փոփոխութիւն ուրիշ բան չի նշանակեր եթէ ոչ քանի մը հազար նոր պաշտօնեայ առնել:

Հինգշաբթի առտու կարգ մը գիծերու վրայ ոչ մէկ կառախումբ կը բանէր, մանաւանդ արուարձաններու, մինչ մեծ գիծերու վրայ ջանք կը թափուէր որ գոնէ մէկ թրէն բանի օրուան մէջ: Փարիզի գաւառները խճողումները սկսած էին Հինգշաբթի առաւօտ ուր կառքերը յառաջանալու անկարելիութեան մէջ էին:

× *Շապան Տէլմաս իր կառավարութեան ճակատագիրը խնդրոյ առարկայ պիտի ընէ Ազգ. Ժողովին առջեւ, կարդալէ ետք ընդհանուր քաղաքականութեան իր յայտարարութիւնը երբ բացուի նստաշրջանը Սեպտ. 16ին:*

× *Ներքին նախարարը որոշեց օրէնսդրական եւ ոստիկանական նոր միջոցներ ձեռք առնել թմրեցուցիչներու առեւտուրի եւ գործածութեան դէմ:*

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔ

Գահիրէի քաղաքական շրջանակները կ'ըսեն թէ մերժելով զինեալ բախումը Իսրայէլեան ուժերու հետ, եգիպտական սպայակոյտը պարզապէս խուսափած է Հրեաներու ծուղակը իյնալէ: Եգիպտացիք կ'ըսեն նոյնիսկ թէ ռազմագիտական ճակատի վրայ, Իսրայէլեան յարձակումը մեծ արժէք չի ներկայացներ, աւելի «ծանուցումի» ծառայելու համար էր որ այդ յարձակումը եղաւ:

Մոշէ Տայեան նոյն բանը չըսեր անշուշտ: Հեռատեսիլէն տուած մէկ տեսակցութեան ընթացքին, յայտարարած է. — «Այս յարձակումը կը վկայէ գործողութեանց կարողութիւն մը եւ ճարպիկութիւն մը որոնք նախընթաց չունին զինուորական պատմութեան մէջ: Թշնամիին շատ ծանր հարուած մը տուինք եւ աւելի ծանրերն ալ պիտի տանք»:

Պատասխանելով այն հարցումին թէ այս յարձակումը չէ՞ր կրնար պատճառ ըլլալ որ պատերազմը վերսկսի, Մոշէ Տայեան ըսած է.— «Չեմ կարծեր որ այս յարձակումը այնպիսի կացութեան մը առաջնորդէ ուր երկու հակառակորդները պատրաստ ըլլան իրարու վրայ նետուելու: Իսրայէլեան բանակի գործողութիւններէն մէկն է, ընտրուած, հոն ուր Իսրայէլեան բանակը կ'որոշէ եւ նոյն բանակին ընտրած պահուն եւ միջոցներով»:

ՓՐԱԿԱՅԻ ԱՇՈՒՆԸ

Մոսկուայի կողմնակիցները կը շարունակեն ծանր եւ բուռն յարձակումները անոնց դէմ, որոնք ուզեցին մշտական գարուն մը պարգեւել իրենց հայրենիքին: Գլխաւոր ամբաստանեալն է՝ Տիւպչէք, որ, ըստ կարգ մը աղբիւրներու, կը մերժէ իր ինքնաքննադատութիւնը ընել, ինչպէս կը պահանջուի: Յարձակումներու ենթակայ է նաեւ Չերնիք, որ ցարդ խնայուած էր: Վրան յարձակողն է «հին բոլշեւիկ» մը՝ Քոլտէր, որ կ'ըսէ Ռուտէ Պրաւօ *թերթին թէ ծրագիր մը ներկայացուած էր Պրեզիտիոմին (խորհրդային ուժերու միջամտութենէն քիչ առաջ) ծաղրելու համար Կեդր. Կոմիտէն (ուր խորհրդայնասէր հոսանքը դեռ ամուր էր) եւ խզում մը ստեղծելու Մոսկուայի եւ Փրակայի միջեւ «ուրեմն, կ'ըսէ Քոլտէր, զարմացայ լսելով ընկեր Չերնիքը, որ կ'ըսէր Օսթրավայի մէջ, թէ հարկ էր շատ իրար չանցնիլ»:*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Պաղեստինցիներու եւ Լիբանանցիներու բանակցութիւնները միջնորդի միջոցով անել կացութեան մէջ են: Նոյն ատեն Պէյրութ հասած է Հիւսէյն Թագաւորը, որ հաւանաբար առաջարկներ ունի Լիբանանի կարգ մը դէտեր շատ «պատեհ» կը նկատեն այս այցելութիւնը, որ պատճառ կը դառնայ ձգձգելու Պաղեստինցիներու հետ բանակցութիւնները: Պէյրութ ալ կ'ուզէ արդէն առնուազն ժամանակ շահիլ:

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կը շարունակուին Փարիզ ուր, վերջերս շատ կը գողցուին մեծ նկարիչներու գործեր եւ գոհարեղէն: Քաոթիէէն գողցուած երկու միլիոննոց մանեակէն ետք, այս անգամ Ֆօպուր Սէնթ Օնորէի մեծ պանդոկէ մըն է, որ 8 միլիոն 300 հազարի գոհարեղէն գողցուած է: Այս արժէքով գողութիւն մը պանդոկի մը մէջ աննախընթաց է Ամերիկա թէ Եւրոպա: Տիկին Կարոֆ բազմաթիւ ցուցասրահներու տէր է, Նիւ Եորք թէ այլուր:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ պաշտօնական շրջանակներն իսկ կը հաստատեն թէ Միացեալ Նահանգները վճռած են չվերսկսիլ Վիէթնամի ռմբակոծումները եթէ հակառակորդն ալ նոյն դիրքը բռնէ, ինչ որ սակայն հաւանական չի նկատուիր: Ամերիկացի խաղաղապաշտներու պատուիրակութիւն մը, որ Հարաւային Վիէթնամ է վեց կէտերէ բաղկացած հաշտութեան ծրագիր մը պատրաստած է. Ա) Անմիջական զինադուլ՝ կողմերը մնալով հոն ուր որ են: Բ) Միջազգային կազմակերպութեան մը ստեղծում հսկելու համար զինադուլը: Գ) Բոլոր գերիներու ազատ արձակում: Դ) Նիւթական օժանդակութեամբ Ամերիկայի, հողագործական բարեփոխում: Ե) Միջազգային հսկողի տակ ընտրութեանց կազմակերպութիւն: Զ) Ստեղծում ամերիկեան հիմնադրամի մը յետ-պատերազմեան օգնութեան համար:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Թաս *գործակալութիւնը հրապարակած է հակաչինական նոր փաստաթուղթեր: Կը թուի թէ սակայն հակառակ իրենց սպառնական խօսքերուն, Ռուսերը կը նախընտրեն բանակցիլ:*

ԹԵԼ ԱՎԻՎԻ իշխանութիւնները ետ առին ամերիկացի լրագրող Անթոնի Հաչի թղթակցի լիազօրագիրը, որովհետեւ պաշտօնական զեկոյցէն առաջ, աշխարհի յայտնած էր Իսրայէլեան ցամաքահանումը Եգիպտոս, Երեքշաբթի օր: Իսրայէլեան մամուլի տնօրէնութիւնը կը մեղադրէ զինքը որ բռնաբարած է ապահովութեան եւ գրաքննութեան կանոնները, որոնց ենթակայ են օտար թղթակիցները:

ՈՒՂԵՒՈՐԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

ՓԱՐԻԶԷՆ ՄԱՐՍԷՅԼ ՈՒ ՀՌՈՄ

Վեց օրը ո՞չի՛նչ է Փարիզ այցելողի մը համար՝ որ կ'ուզէ ճանչնալ· հաղորդուիլ, նախ, թանգարանային եւ պատմական վայրերու մթնոլորտով, ապա նաեւ Ոստանը յատկանշող ընկերային – քաղաքակրթական եռուզեռով:

Անկարելի այդ ճիգը ըրինք 11–17 Յուլիսի վեց ցերեկներուն ու գիշերներուն, փոխն ի փոխ փնտռելով մակերեսայինը եւ խորունկը, թեթեւն ու ծանրը, անցաւորը եւ անանցը···

Տեսնե՛լ Լուվրի թանգարանը բայց անտեսել··· Ցոլի Պերժէռը կամ Բադինօ տը Փարին՝ չատ պահպանողական զբօսաշրջութիւն մըն է···

Կամ՝ ներկայ ըլլալ թատերական ներկայացումի մը բայց անտեսել Սենի վրայ նաւային պտոյտի մը հանդիսաը, թերի ու խոցելի վայելք է:

Օրուան ու գիշերուան բոլոր ժամերը արժեցնելու հեւքով մը, վեց օրուան մէջ թերեւս քսանեւվեց տեղ վազեցինք: — Ցոլի Պերժէռ, Վերսայի Պալատ, Լուվր, տեսարժան վայրերու արագ շրջապտոյտ, Էյֆէլ, Յուլիս 14եան հրախաղութիւններ, Սենի վրայ նաւային սահանք, քաղաքի պատմական հրապարակներուն թէ աշխարհիկ հաճոյավայրերու ընդհանուր քննութիւն, թատերական ներկայացումի մը հանդիսատեսութիւն, եւ լուսանցքի վրայ ոստումներ՝ Մոնմարթրի բարձունքէն մինչեւ Շան զ'Էլիզէի ու Էնվալիտի պողոտաները···

Աւանդութի՛ւն է, որ մարդիկ իրենց անանց վայելքներուն մասին խօսին՝ այս կարգի պտոյտներէ դարձին: Արուեստի եւ մշակոյթի յաւիտենական արժէքներ ներկայացնեն, անձնական տպաւորութիւններու թուումով մը: Կամ փորձեն ընթերցողը հաղորդակից դարձնել հոգեկան խորունկ ապրումներու՝ որոնք դաստիարակիչ բան մը կ'ունենան միշտ:

Չեմ կարծեր, որ կարենամ բան մը աւելցնել նման բազմաթիւ փորձերու վրայ: Մեր օրերուն··· միջնորդութեան կարօտ մարդ չէ մնացած արդէն, եւ ուղեւորութիւնները ընթացիկ ժամանցի վերածուած են պատանիին թէ ալեւորին համար:

Պիտի գոհանամ, հետեւաբար, յանձնաբարելով արձակուրդի եւ պտոյտի սիրահարներուն՝ որ գարնան եւ աշնան ամիսներուն միայն այցելեն Փարիզ, մնան գոնէ երկու–երեք շաբաթ եւ զինուած ըլլան տնտեսապէս՝ տոկալու համար պանդոկներու սղութեան ու անհաշիւ ծախսերու փորձութեան:

Շատե՛ր կը ծառայեն պոհեմական ոճով մը աշխարհներ ու քաղաքներ շրջելու փիլիսոփայութեան, այն արդարացումով՝ որ կարեւորը ո՛չ կեցութիւնն է եւ ոչ ալ աշխարհիկ հանդստաւէտութիւնը, այլ բացառապէս մտաւոր եւ հոգեկան վայելքը···:

Կը կարծեմ, որ մխիթարուելու կերպ մըն է ասիկա· եւ կը հաւատամ՝ որ հոգիի հարստութիւնը, արուեստի ու մշակոյթի սէրը, կամ անարծաթ զբօսաշրջութեան տաղանդը՝ բաւական չեն հոբիզոնէ հորիզոն թռիչքները կամ քաղաքէ քաղաք տեղափոխութիւնները արժեւորելու:

Որքան խորանայ գիտութիւնը մարդուն մէջ, որքան զարգանայ արուեստի եւ մշակոյթի սէրը, որքան լայննան ճանաչումի սահմանները եւ արմատանայ խորունկ վայելքներու զգացումը՝ ա՛յնքան կ'արդարանայ միջոցներու անձկութենէ թելադրուող կիրքը ունենալու, չահելու եւ ծախսելու — Պաշտամո՛ւնքը «նիւթ»ին՝ որ, այս պարագային, նիւթ ըլլալէ դադրած է այլեւս···

Եւրոպայի ամէնէն սուղ երկիրներէն մէկն է Ֆրանսան, — Փարիզը՝ մասնաւորապէս, հաւասարակշռուած պետճէններու քաղաք մը ըլլալէ դադրած է, եթէ կուզաս չարժելու, խուզարկելու, վերանորոգուելու համար: Եթէ, մանաւանդ, ունիս խառնուածք մը, որ կը ներդաշնակուի իր մթնոլորտին, թեթեւ թէ ծանր հաճոյքներուն:

Զբօսաշրջական պահանջներու տեսակէտով՝ չատ բան խոցելի է, երբ մանաւանդ նկատի ունենանք Միացեալ Նահանգներու, Սկանտինաւեան երկիրներու, նոյնիսկ Իտալիոյ եւ Սպանիոյ նման գօտիներու առաւելութիւնները՝ այդ տեսակէտով: — Վերաբերումի, մաքրութեան, բոնփոռի պակաս մը կայ· օտարը կամ այցելուն անհանգստացնող խօսելու ձեւ մը, ջերմութեան պակաս մը մարդոց արտայայտութեան, չեշտին, բառին ու ձայնին մէջ· չարժուձեւերու կարծես անմշակ ոճ մը···: Պանդոկներու, սենեակներու, սրահներու, հանրային վայրերու մէջ՝ աչքդ վիրաւորող թափթփածութիւն մը· քեզ անչունչ առարկաներուն կապող մաքրութեան եւ ներդաշնակութեան բացակայութիւնը· կահ–կարասիներու, զբօսաշրջային կեանքի մէջ այցելուին համար կենսական բաներու անձկութիւն մը՝ որ կ'անհանգստացնէ, կը յոգնեցնէ: Առնուազն կ'արդիլէ ընտելանալու ամէն տրամադրութիւն···:

Իտալիոյ լաւ պանդոկներէն մին՝ Ֆրանսայի առաջնակարգին կամ շքեղին կը համապատասխանէ, — դրամական կչիռով՝ Փարիզի առաջնակարգ պանդոկներէն մէկուն մէջ սենեակ մը 30–35 տոլար կ'արժէ (գիշերել եւ նախաճաշել), մինչ նոյն որակով ննջարան մը 20–25 է Իտալիոյ մէջ առանց նկատի ունենալու, անշուշտ, վերաբերումներու եւ սպասարկութեանց բարոյական մասը· կեցուածքի, խօսուածքի փափկավարական բաժինները···:

Ֆրանսական համբաւաւոր ճաշակն ու գեղագիտական բծախնդրութիւնները կը տեսնես ամէ՛ն տեղ, բացի պանդոկներէն: Անշուշտ պակաս չեն դեղեցիկ, մաքրամաքուր, ջերմաչունչ եւ կատարեալ օթեւաններ ալ, «կրակի գնով»: Մեր խօսքը ընդհանուր պատկերի մասին է: Երբ Աթէնքի, Հռոմի կամ Վիեննայի նման քաղաքներու մէջ փնտռելու, ընտրելու կամ «թօթուըվելու» պէտք չունիս հաճելի եւ հանգստաւէտ ննջարան մը ունենալու համար, զարմանալի է տեսնել, խսկապէս, որ ճաշակի, վայելքի եւ հեչտանքներու յառաջապահ Ֆրանսան ձախողի զբօսաշրջական արուեստի տարրական այս մարզին մէջ:

×

Յուլիս 17ին անցանք Մարսէյլ, Ֆրանսահայութեան «գաւառ»ը: Ու վեց օր մնացինք մասնաւոր հրապոյրէ զուրկ, սակայն միջերկրականեան ու արեւելեան իր մթնոլորտով յատուկ այս Հայնոցին մէջ՝ որ, ինչպէս ըսինք, յամառօրէն կը պահէ հանրային – սահմանադրական կեանքի մը դէթ հիմնական յատկանիշները:

Հայկական աւանդութիւններու եւ հայեցի ապրումներու երկարաձգում մը, փոյթ չէ թէ հեղհեղէ նուաղուն, շօշափելի է հարաւային այս նաւահանգիստին մէջ: Արհեստաւոր, խանութպան, միջակորեար դասն է մեր ժողովուրդին, որ հայրենակցական միութիւններու, երիտասարդական եւ մշակութային կորիզներու, թեմական կեանքի եւ կազմակերպական գործունէութեան մէջ կը փնտռէ գոհացումը ազգային իր հետաքրքրութեանց ու ապրումներուն:

Առաջնորդ Արտաւազդ եպիսկ· Թրթըռեան, մտացի եւ հոգեւորական մարդու ցայտուն արժանիքներով օժտուած եկեղեցական մը, կը ճգնի շրջանի հանրային կեանքը դնել իր բնական ճամբուն մէջ՝ ազգային ժողովներու եւ մարմիններու սերտ գործակցութեամբ: Սակայն, իր բաժինը ցաւն է եւ տառապանքը աւելի՝ քան հոգեկան բաւարարութիւնը, որովհետեւ ծանօթ «պայքար»ները նաե՛ւ Հարաւային Ֆրանսայի մէջ յաւիտենացնելու տմարդի ճիգը կ'ընեն կարգ մը մարդիկ, արդէն իսկ ուժաքամ մեր գաղութները վերածելու համար ոգիէ, ազգային կենսունակութենէ եւ դրական իրագործումներէ աղքատացած գօտիներու, — «Ի'մ թեմս՝ Ի'մ խանութս» հոգեբանութեամբ:

Որո՞ւն հոգը, որ այս քաչքչուքներով կ'անչքանան եկեղեցին, հօտը, Հայուն հաւաքական եւ հանրային հաստատութիւնները ու··· Հայ մարդուն հոգին:

Մարսէյլը, իր արուարձաններով եւ 40 հազարէ աւելի Հայութեամբ՝ կրնար ենթահող դառնալ ազգային կենսունակ կեանքի, յատկապէս երիտասարդութիւնը փրկելով ստորադասութեան իր զգացումէն ու այն արդար դժգոհանքէն՝ թէ միջնադարեան նեղմտութիւնը, թեմական խնդիրներու ճամբով, ամլացուցած է մեզ եւ մատնած ոչխարամիտ բազմութեան···

Կը թողունք այս տղաքը՝ կենսախայտ բայց թախծոտ աչքերով, իրենց դառնօրէն քաչքչուքը՝ մեր հոգիներուն մէջ· — «Ե՞րբ պիտի զգան մեր տառապանքը· ե՞րբ պիտի հասկնան մեզ· եւ ո՞վ ու ի՞նչպէս պիտի ուզէ իսկապէս սիրել այս ժողովուրդը, որ այնքա՛ն հարուստ աւազ է վաղուան համար»···:

×

Մարինեանի օդանաւակայանէն՝ սաւառնակը թռիչք կ'առնէ դէպի Հռոմ:

ՆՈՃԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԷՐԵԲՈՒՆԻ - 2750

Գ.

1639ի Թուրքեւպարսիկ դաշնագրով վերջ գտան ռազմական գործողութիւնները: Ջարդուած ու աւերուած Հայաստան մըն էր, որ կը բաժնուէր երկու պետութիւններուն միջեւ: Արեւելեան Հայաստանը, Երեւանի նահանգը ներառեալ, կ'իյնայ Պարսիկներու դրաւման շրջանին մէջ: Երեւանը կը դառնայ պարսկական առանձին խանութեան կեդրոն: Շուրջ երկու հարիւր տարի, կը կառավարուի պարսիկ «սարդար»ներու կողմէ, որոնք, ճիշդ է, երկրի աչաւոր աւերածութիւնն ու ամայութիւնը տեսնելով վերաբնակեցման եւ վերաշինութեան ճիգ մը կ'ընեն, բայց աւելի լաւ կեղեքելու եւ աւելի առատօրէն հարստահարելու միտումով միայն: Անսահման էին սարդարներու եւ խաներու իրաւասութիւնները, ու նոյնքան անսահման՝ հայ բնակչութեան ճնշուածութիւնն ու իրաւազրկումը: Հակառակ այդ բոլորին, սակայն, մանաւորաբար 18րդ դարու ընթացքին, Երեւանի մէջ կը վերածաղկէին արհեստները, ու առեւտուրը, կը սուղծուէին իջեւանատուներ եւ շուկաներ:

1724էն 1735, սարդարներու իշխանութիւնը չուրջ տասը տարուան ընդմիջում մը արձանագրեց, սակայն ի չահ Թուրքերուն միայն: 1724ին, քաղաքի հայ բնակչութիւնը, պարսիկ իշխանաւորներէն լքուած, եւ յենելով իր իսկ սեփական ուժերուն վրայ, արագօրէն ու պարագայաբար կազմակերպուած, ամիսներ տեւող հերոսական կռիւներ մղեց Ապտուլլահ փաշայի բանակներուն դէմ, եւ ի վերջոյ տեղի տուաւ 80 հազարի հասնող Թրքա-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ՝

ԲԱՆԱԿԸ

ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ· ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Բաշիտ միեւնոյն ատեն տեսաւ հոն տիրող արտասովոր եռուզեռը եւ ընդհանուր ոգեւորութիւնը, միեւնոյն ատեն դառնութեամբ նշմարեց որ իր Վեհափառ Սուլթանին անունը նախատինքի առարկայ մը դարձած էր ու բացէ ի բաց անոր դէմ կը խօսէին սրճարաններու եւ հանրային վայրերու մէջ:

Տասնապետը չէր կրնար ըմբռնել թէ ի՛նչպէս կարելի էր այսպիսի բան մը: Ինք մինչեւ այդ օրը այնպէս կարծած էր որ ըմբոստութիւնը մէկ քանի դըժգոհ սպաներու գործն էր միայն եւ թէ ժողովուրդը որեւէ մասնակցութիւն չունէր անոր մէջ: Ընդհակառակն այժմ կը զգար որ չարժումը միեւնոյն ատեն թէ՛ զինուորական եւ թէ ժողովրդական էր:

Շէմսի փաշայի սպանութեան վրայ կը խօսէին փառաբանելով սպանիչը եւ նախատինքներ տեղալով զոհին վրայ:

Ինչ որ ամէնէն աւելի կը յուզէր միամիտ հրացանակիրը սա էր որ հայրենակից Ալպանացիները չարժումին գլուխը ըլլալ կը թուէին· այս բանը չատ կը չփոթեցնէր զինքը:

Եւ սակայն վայրկեան մը մտքէն չանցուց իր խորհուրդէն հրաժարիլ եւ երեք օրի չափ Սելանիկ մնալէ ու զանազան տեղեկութիւններ քաղելէ ետք, ճամբայ ելաւ դէպի Մանասթըր, ուրկէ պիտի երթար Բէսնէ, իր ծրագիրը գործադրելու համար:

Մանասթըր ուրիչ անակնկալ մը իրեն կը սպասէր: Երբ քաղաք հասաւ, ամբողջ ժողովուրդը խանդավառութեան մէջ գըտաւ: «Կեցցէ՛ Սահմանադրութիւն» բառերը կը թնդային ամէն կողմ եւ բոլոր բնակարանները դրօշակներով զարդարուած էին:

Բաշիտ զարմացած, չորս կողմը կը նայէր, առանց կարենալ մեկնութիւն մը տալու այս անցած դարձածին:

Բարեբախտաբար յանկարծ հանդիպեցաւ հայրենակիցի մը, որ անձնապահ հրացանակիրներու գունդին մէջ նախկին տասնապետն էր եւ որ տարիէ մը ի վեր վերադարձած էր իր հայրենիքը:

— Բարեւ Հասան աղա, պոռաց Բաշիտ ուրախութեամբ դէպի իր բարեկամը վազելով:

Նախկին տասնապետը իր ընկերը հագիւ տեսած, ողջագուրեց զայն անկեղծ դուրդուրանքով մը:

Երկու բարեկամները անմիջապէս ուղղուեցան սրճարան մը եւ առանձնացան փոքրիկ սեղանի մը քով:

— Ի՞նչ է այս իրարանցումը, հարցուց Բաշիտ, Սահմանադրութիւնը մի՞թէ հաստատուեցա՞ւ···

— Շատ դէշ կացութեան մէջ ենք, եղբայր ըսաւ միւսը տխրութեամբ գլուխը օրօրելով: Մէկ չաբթուան մէջ չես գիտեր ի՛նչ դէպքեր անցան, Շէմսի փաշային սպանութիւնը տակնուվրայ ըրաւ մեր յոյսերը եւ ապստամբական չարժումը մէկէն ի մէկ այնպէս մը տարածուեցաւ որ ալ կարծեմ կարելի պիտի չըլլայ առաջքը առնել···:

— Իրա՞ւ է որ այս չարժումին գլխաւորը Նիազի պէյն է, հարցուց Բաշիտ ատելութեամբ լեցուն նայուածքով մը:

— Ան տուաւ զինուորական ապստամբութեան առաջին նշանը···

— Եւ հաւատարիմ անձնուէր մը չգըտնուեցաւ որ այդ ապերախտը գնդակով գետին տապալէ:

— Ի՞նչ կ'ըսես եղբայր, ամբողջ ժողովուրդը եւ հիմա ամբողջ զինուորականութիւնն ալ գրեթէ իրեն հետ են··· տե՛ս այս առտուընէ ի վեր Մանասթըրի մէջ Սահմանադրութիւն հռչակեցին եւ կ'ըսուի թէ ուրիչ քաղաքներու մէջ ալ նոյնը ըրեր են ու իշխանութիւնը ձայն չի կըրնար հանել··· կառավարիչն ալ քոմիթէին հետ է, հրամանատարն ալ, սպաներն ալ···

— Ո՞ւր է այդ քոմիթէն, ո՞վ են այդ մարդիկը, հարցուց տասնապետը յուզուած չեշտով մը:

— Մինչեւ հիմա ոչ ոք գիտէր, պատասխանեց Հասան, նոյնիսկ քոմիթէին հրամանները կատարողները չէին գիտեր թէ ո՞ւր կը գտնուի այն եւ թէ որոնցմէ կազմուած է··· միայն անունը, իր թաքուն զօրութիւնը կը զգային··· բայց այս առտու կանուխ, յանկարծ լսեցինք թէ քոմիթէն Մանասթըր եկեր է···:

— Քոմիթէն Մանասթըր եկեր է, ուրեմն այս միջոցիս հո՞ս է···

— Այո, և ինքն է որ այս առտու յայտարարութիւններ ցրուեց, Սահմանադրութեան հռչակումը ծանուցանող:

— Իսկ Նիազի պէ՞յ··· ա՞ն ալ քոմիթէին մէջն է:

— Բնականաբար··· արդէն քոմիթէին հետ համաձայնութեամբ կը գործէ:

— Ուրեմն Նիազի պէյն ալ հոս կը գըտնուի:

— Այնպէս ըսին որ Նիազի պէյն ալ միասին եկած է այս առտու···

Բաշիտ վայրկեան մը լռեց, յետոյ իր բարեկամին դարձաւ եւ ըսաւ·

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(221 - Շար·)

...կան բանակի գրոհներուն առջեւ։ Կրկին կոտորած եւ գերութիւն։ Բայց «Երեւանցիներու արիութիւնն ու խիզախութիւնը օրինակ հանդիսացան Դաւիթ Բէկի զինուորներու համար, — կը գրէ Ա. Սիմոնեան (նոյն), — որոնք Սիւնիքում եւ Ղարաբաղում 1726–27 թուականներուն փայլուն յաղթանակներ տարան Թուրքական զօրքերու դէմ»։ 1735ին, պարսկական բանակը վերագրաւեց Երեւանը։

Պատմական միեւնոյն այս ժամանակաշրջանին կը զուգադիպի Երեւանի եւ ընդհանրապէս՝ Արեւելեան Հայաստանի ժողովուրդի մտայնութեան եւ հոգեբանութեան նոր ազդակի մը ծնունդը։ Այդ նոր ազդակը ռուսական կողմնորոշումն էր։ Եւ հասկնալի է, որ դարերէ ի վեր թուրքական ու պարսկական արշաւանքներու, գրաւումներու եւ նախճիրներու ենթակայ հայ ժողովուրդը իր աչքերը դարձնէր դէպի հիւսիսի մեծ կայսրութիւնը, համեմատաբար աւելի քաղաքակիրթ, բայց մանաւանդ իրեն կրօնակից, եւ որ ձգտում ցոյց կուտար դէպի հարաւ տարածուելու։

Հետզհետէ աւելի շեշտուելով, Հայաստանի ազատագրումը Ռուսաստանէն ակընկալելու հասկնալի այդ հոգեբանութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ 19րդ դարու առաջին տասնամեակներուն, երբ 1804ին, 1813ին եւ 1826–28ին, տեղի ունեցան ռուս-պարսկական եւ ռուս-թրքական առաջին բախումները։ Առաջին իննամեակի կռիւները, թէեւ Անդրկովկասի մէջ բաւական կարեւոր յաջողութիւններ ապահովեցին Ռուսերուն, չպսակուեցան սակայն ամբողջական յաղթանակով, — Երեւանի նահանգը կը մնար Պարսիկներու ձեռքը։ 1827ին, երբ ռուսական բանակը կրկին յարձակում գործեց Երեւանի եւ Նախիջեւանի ուղղութեամբ, Թիֆլիսի եւ Ղարաբաղի Հայերը, իրենց կամաւորական ջոկատներով, օժանդակեցին անոր։ Ցնծութեան մէջ էր հայ ժողովուրդը։ «Հասաւ ժամը, կը գրէր Ներսէս կաթողիկոս Աշտարակեցին, մեր աչքով պիտի տեսնենք Արարատեան աշխարհի եւ Հայոց ազգի ազատութիւնը... Ոտքի կանգնեցէք, Հայոց քաջեր, թօթափեցէք Պարսից լուծը, ուրախացրէք ալեզարդ Մասիսին, մի անգամ արիւնով ներկեցէք հայրենի հողը եւ ապա ապրեցէք ազատ»։ 1827ի Հոկտեմբեր 1ին, ռուսական բանակն ու հայ կամաւորները գրաւեցին Երեւանի բերդն ու քաղաքը։ 1828ին, Թուրքմենչայի դաշնագրով, Պարսիկները ամբողջ Անդրկովկասը կը զիջէին Ռուսերուն։

Անշուշտ, անկէ ետք «ազատ» չապրեցաւ հայ ժողովուրդը, ինչպէս կը նախատեսէր Ներսէս կաթողիկոս։ Պարզ է, որ Անդրկովկասի գրաւումը, ինչպէս նաեւ ընդհանրապէս դէպի հարաւ-արեւմուտք յառաջխաղացքը, Ռուսաստանի համար Հայաստանի «ազատագրումով» չէ որ կիմաստաւորուէր, այլ պարզապէս մաս կը կազմէր ցարերու արեւելեան քաղաքականութեան ու Միջերկրական իջնելու ձգտումին։ Արեւելեան Հայաստանն ու Անդրկովկասը կցուեցան Ռուսաստանին։ 1828էն մինչեւ 1840 Երեւանը կեդրոնն էր Նիքոլա Ա.ի ստեղծած «Հայկական մարզ»ին (Երեւանի եւ Նախիջեւանի նախկին խանութիւնները), ապա՝ մինչեւ 1849՝ «Երեւանեան գաւառ»ի։ 1849ին, Երեւանը դարձաւ նահանգային կեդրոն, եւ այդպէս մնաց մինչեւ 1917 թուականը։

Ճիշդ է, հակառակ վարչական կեդրոնի իր հանգամանքին, Երեւանը 19րդ դարուն տակաւին կէս-միջնադարեան երեւոյթով եւ բնակարանային հանգստաւէտութեան պայմաններէ բոլորովին զուրկ գաւառական գիւղաքաղաք մըն էր, բաղդատուած մանաւանդ Թիֆլիսին, ուր հաւաքուած էին շատ աւելի մեծ թիւով Հայեր եւ արեւելահայ մտաւորականութեան ընտրանին։ Հետզհետէ, սակայն, ստեղծուեցան դպրոցներ, բարելաւուեցաւ ժողովուրդին տնտեսութիւնը՝ արհեստներու, յետագային նաեւ արդիւնաբերական կարգ մը ձեռնարկութեանց հաստատումով եւ ծաւալումով։ Ի. դարու սկիզբը, երկաթուղային գծերու հաստատումով, նոր թափ ստացաւ նաեւ վաճառականութիւնը։ Որոշ է յամենայն դէպս, որ ցարական կառավարութիւնը ոչ մէկ մասնաւոր ճիգ ի գործ դրաւ՝ կայսրութեան հարաւային այդ ծայրամասը ծաղկեցնելու եւ արդիականացնելու ուղղութեամբ։

Համաշխարհային առաջին պատերազմին, Երեւանը, Էջմիածինը եւ ամբողջ Արարատեան Աշխարհը փրկութեան լաստ հանդիսացան Թրքահայաստանի սպանդներէն ճողոպրած արեւմտահայ բազմութիւններուն համար։ Պատերազմի քանի մը տարիներուն ընթացքին, 3էն 4 հարիւր հազարի հասնող գաղթականներու բազմութիւն մը ապաստան գտաւ Արեւելեան Հայաստանի մէջ։ Ճիշդ է, փայլուն չէր մարդկային այդ խլեակներուն կացութիւնը նաեւ այնտեղ՝ արդէն իսկ աղքատ այդ երկրին մէջ։ Թշուառութիւնը, անօթութիւնը եւ համաճարակները աւերներ կը գործէին, բայց այսուամենայնիւ բացայայտ է, որ առնուազն թրքական եաթաղանէն փրկուած այդ կմախակերպ էակներէն հարիւր հազարաւորներ կրցան վերապրիլ՝ յետագային իրենց կարգին սատարելու համար Հայաստանի ծաղկումին։

Կովկասեան ճակատի կացութիւնը, պահ մը շատ նպաստաւոր Հայութեան համար, վերստին մթագնեցաւ 1917 Հոկտեմբերին, պոլշեւիկեան յեղափոխութեան պայթումով։ Լենինի «Դէպի տուն» կոչին ընդառաջելով, բարոյալքուած ռուս զօրքը լքեց ռազմաճակատը եւ ամբողջ Անդրկովկասը։ Սեւ ծովէն ու Երզնկայէն մինչեւ Մուշ ու Պիթլիս, կովկասեան բովանդակ ճակատի պաշտպանութիւնը մնաց հայկական շատ փոքրաթիւ բանակին, կազմուած հայ կամաւորական գունդերու եւ ռուսական բանակի հայ զինուորներէն։ Եւ մինչ կռուի դաշտին վրայ հայ զինուորը հերոսաբար կը պայքարէր թշնամի գերաղանց ուժերուն դէմ, թիկունքին վրայ՝ հայ ազգային ղեկավարութիւնը այլ պայքար մը կը տանէր, — ամէնօրեայ պայքար՝ սովին ու հիւանդութեանց, մանաւանդ Արեւելեան Հայաստանի թուրք ազգաբնակչութեան խլրտումներուն եւ ապստամբութեանց դէմ։ Թիֆլիսի մէջ ստեղծուած Անդրկովկասեան կառավարութիւնը («Անդրկովկասեան Կոմիսարիատ»), որուն կը մասնակցէին նաեւ Հայերը, Տրապիզոնի մէջ բանակցութիւններ կը վարէր Թուրքերուն հետ՝ հաշտութեան բանաձեւ մը գտնելու առաջադրանքով, բայց այդ հաշտութիւնը կ'ուշանար թրքական դիտումնաւոր ձըգձըգումներու եւ Վրացիներու ու Ազերիներու անջատողական տրամադրութիւններուն հետեւանքով։ Այս պայմաններուն մէջ էր ահա, որ հայկական բանակը հետզհետէ նահանջեց, վերստին արիւնով ներկեց Արեւմտահայաստանի լեռներն ու դաշտերը, 1918 Մայիսեան օրերուն հասնելու համար Արաքսէն ալ անդին եւ կանգնելու Երեւանի դռներուն առջեւ։

ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

(Շար. – 3)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՔԱՐԸ

«Հայ ժողովրդական երգը յանձին Կոմիտասի գտած է իր ամէնէն ցայտուն վարպետը։ Ան ուսանելի է շատ մը տեսակէտներով։ Եւ հայ երաժշտութեան զարգացման նախանձախնդիր ամէն մարդ նախ պէտք է լիովին ուսումնասիրէ Կոմիտասի գործերը եւ հուսկ ուրեմն միայն սկսի ստեղծագործել»։

Այս խօսքերը արտասանած է երգահան, փրոֆ. Թոմաս Հարթման, երբ ծանօթացած է Կոմիտասի ստեղծագործութիւններուն։ Օտար երգահանը գնահատած եւ ըմբռնած է հայ մեծ երաժըշտագէտին գործին արժէքը։

Իսկ երգահանին ծնունդ տուող ժողովուրդը, այսօր, երախտագիտական ջերմ զգացումներէ առաջնորդուած, կը յիշատակէ իր հանճարեղ զաւակին փառաւոր տարելիցը։ Ամենուր տեղի կ'ունենան գրական – երաժշտական երեկոներ, դասախօսութիւններ, կը կազմակերպուին ցուցահանդէսներ, հրատարակչական մարմինները կը պատրաստեն Կոմիտասի գործերուն, անոր նուիրուած ուսումնասիրութիւններուն հրատարակութիւնները։

Արտաքուստ ոչ մեծ, բայց իրականին մէջ մանրակրկիտ, խնամքով պատրաստուած գրքոյկ մըն է «Կոմիտաս» անունը կրող հատորը, որ լոյս տեսած է վերջերս Երեւանի մէջ։

Հոս զետեղուած են ասոյթներ, քաղուածքներ, կենսագրական եւ մատենագիտական տեղեկութիւններ երգահանին մասին։ Այս գրքոյկը փաստօրէն հետաքրքրական տեղեկատու մըն է, ուր կը պատկերացուի Կոմիտասի կեանքն ու գործը։

ԳԻՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Ակադ. Ա. Ալիխանեան Օգոստ. 27ին, Ծաղկաձորի մէջ բացումը կատարած է արագացուցիչներուն նուիրուած եօթներորդ միջազգային համագումարին, որուն մասնակցած են 15 երկիրներու 85 հետազօտական կեդրոններ ներկայացնող 450 գիտնականներ։ Ասոնց մէջ կան անուանի գիտնականներ Աւստրիայէն, Պելժիայէն, Անգլիայէն, Հունգարիայէն, Իտալիայէն, Խորհ. Միութենէն, Մ. Նահանգներէն, Ֆրանսայէն, Զուիցերիայէն, Ճափոնէն եւ ուրիշ երկիրներէ։

Ա. Պետրոսեանց, որ նախագահն է Խորհրդային Միութեան հիւլէական ուժի օգտագործման պետական կոմիտէին, համագումարին բացման օրը յայտարարած է, թէ պատահականութեան արդիւնք պէտք չէ նկատել այն փաստը, որ նման մեծ ու կարեւոր գիտական համագումար մը տեղի կ'ունենայ Հայաստանի մէջ։

Արդարեւ, ինչպէս գիտել տուած է Ա. Պետրոսեանց, Հայաստան արագացուցիչներու պատրաստութեան մեծագոյն կեդրոններէն մէկն է Խորհ. Միութեան մէջ։ «Հոս՝ Երեւանի բնագիտութեան հիմնարկութեան մէջ կը բանի վեց միլիառ ելեկտրոն-վոլթ ելեկտրոյժով ելեկտրոնիք սինքրոտրոնը»։

Համագումարէն ետք օտար գիտնականներէն ոմանք իրենց տպաւորութիւնները փոխանցած են լրագրողներուն ընդհանրապէս գիտական հանդիպումին, եւ յատկապէս Երեւանի բնագիտական հիմնարկութեան աշխատանքներուն մասին։ Ֆրանսայի Բէն քաղաքի համալսարանի փրոֆեսոր Է. Ռիկնշտրայֆ յատուկ գոհունակութիւն յայտնած է համագումարին լաւ կազմակերպուած ձեւին համար։ Միեւնոյն ատեն «հնարաւորութիւն ունեցանք ծանօթանալու հնութեան ինքնատիպ յուշարձաններու»։

Ամերիկացի գիտնական Քորք գովեստով արտայայտուած է հայ գիտնականներու աշխատանքներուն մասին։ Հաստատած է, որ Արագածի եւ Նոր Ամբերդի կայաններուն մէջ կարեւոր աշխատանք կը կատարուի եւ նշանակալի նուաճումներ կ'արձանագրուին ելեկտրոնիք ճիւղին մէջ։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (577)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

«Առ Պ. Մարիուս Փոնմէրսի, Պ. Գուրֆէյրագի տունը, Վէրըրի փողոց, թիւ 16։

Մարիուս տոմսակը բանալով յետադայ տողերը կարդաց.

«Ամենասիրելիդ իմ, ափսո՜ս, հայրս կուզէ որ անմիջապէս մեկնինք։ Այս գիշեր Օմ-Արմէ փողոցը թիւ 7 տունը պիտի ըլլանք։ Ութ օրէն Լոնտոն պիտի գըտնուինք»։

Յունիս 4

ՔՈԶԷԹ

Սիրահարական այս յարաբերութիւնը այնքան անմեղ էր, որ Մարիուս ոչ իսկ կը ճանչնար Քոզէթին գիրը։

Քանի մը խօսքով կրնայ բացատրել ինչ որ տեղի ունեցած էր։ Էփոնին էր ամէն բան ըրողը։ Յունիս 3ի գիշերն էր. Էփոնին կրկին դիտաւորութիւն մը ունեցած էր Փլիւմէ փողոցին տունին նկատմամբ իր հօրը եւ աւազակներուն նպատակները ի դերեւ հանել եւ Մարիուսը Քոզէթէն զատել։

Սրիկայի մը հանդիպելով անոր առնական ցնցոտիները հագած էր, հարկաւ որիկան զուարճութիւն սեպելով կնոջ ըղգեստներ հագնիլը, մինչդեռ Էփոնին մարդու հագուստով կը ծպտուէր։

Էփոնին տուած էր Շան տը Մարսի մէջ Ժան Վալժանին նշանակութիւն ունեցող սա ազդարարութիւնը. «Ելէք այդ տունէն»։

Ժան Վալժան իրօք տուն մտնելով ըսած էր Քոզէթին.

«Այս գիշեր պիտի մեկնինք եւ Օմ-Արմէ փողոցը պիտի երթանք Թուսէնին հետ։ Գալ շաբաթ Լոնտոն պիտի երթանք»։

Քոզէթ այս անակնկալ հարուածէն տակնուվրայ ըլլալով, Մարիուսին երկու տոմսակ գրած էր շտապով։ Բայց ի՞նչպէս նամակատունը յանձնել տար տոմսակը։ Մինակ դուրս չէր ելլէր, եւ Թուսէն ալ զարմանալով այսպիսի յանձնարարութենէ մը, հարկաւ Պ. Ֆոշըլվանին պիտի ցուցնէր նամակը։ Քոզէթ այս անձկութեամբ համակուած ժամանակ պարտէզին վանդակէն առնազգեստ Էփոնինը նշմարած էր որ հիմա անընդհատ այդ պարտէզին բոլորտիքը կը թափառէր։ Քոզէթ «այս երիտասարդ բանուորը» կանչելով հինգ ֆրանք եւ նամակը յանձնած էր անոր ըսելով.

— Սա նամակը տեղը տարէք շուտ մը։

Էփոնին գրպանը դրած էր նամակը։ Հետեւեալ օրը, Յունիս 5ին, Էփոնին Գուրֆէյրագի տունը երթալով Մարիուսը հարցուցած էր ոչ թէ նամակը յանձնելու, այլ ինչպէս պիտի հասկնան բոլոր նախանձոտ եւ սիրահար հոգիները, «տեսնելու համար»։ Հոն սպասած էր Մարիուսին, կամ գէթ Գուրֆէյրագին, — միշտ տեսնելու համար։

Գուրֆէյրագ երբ ըսաւ անոր թէ պատնէշները կ'երթան, Էփոնին գաղափար մը ունեցած էր. այսինքն որեւէ կերպով մեռնիլը իրեն համար անտարբեր ըլլալով՝ պատնէշին մէջ մեռնիլ եւ Մարիուսն ալ հոն մղելով իրեն պէս մահուան մատնել։ Այս նպատակով Գուրֆէյրագին ետեւէն երթալով հասկցած էր թէ ո՛ւր կը շինուի պատնէշը եւ կատարելապէս ապահով ըլլալով, — վասնզի Քոզէթին նամակը իր քով պահած եւ Մարիուս ալ ամենեւին տեղեկութիւն առած չէր Քոզէթին նկատմամբ, — ապահով ըլլալով թէ Մարիուս իր ամէն գիշերուան սովորութեան համեմատ գիշերը Փլիւմէ փողոցին պարտէզը պիտի երթայ, Էփոնին ալ Փլիւմէ փողոցը երթալով Մարիուսին սպասած եւ յանուն իր բարեկամներուն ձայն տուած էր անոր, ձայն մը որ պատնէշ պիտի տանէր Մարիուսը, կ'ըսէր ինքն իրեն։ Էփոնին յոյսը Մարիուսին յուսահատութեան վրայ դրած էր, յուսահատութիւն որով անշուշտ պիտի համակուէր ան իր Քոզէթը չգտնելով։ Չէր սխալեր Էփոնին։ Ձայն տալէ ետք ինքն ալ դէպի Տը Շանվրըր փողոցը դիմած էր։

Ընթերցողը տեսաւ թէ ի՛նչ ըրած էր հոն այս առնազգեստ աղջիկը։ Մեռած էր պատնէշին մէջ այն ողբալի ուրախութեամբ, որով նախանձոտ սիրտերը իրենց հետ մահուան կը մատնեն իրենց սիրականը եւ կ'ըսեն. «Ոչ ոք պիտի վայելէ զայն»։

Մարիուս համբոյրներով ողողեց Քոզէթին նամակը։ Ըսե՛լ է թէ Քոզէթ կը սիրէ եղեր զինքը։ Պահ մը մտածեց թէ ալ պէտք չէ որ մեռնի։ Յետոյ ըսաւ ինքնիրեն.

Քոզէթ կը մեկնի. հայրը Անգլիա կը տանի զայն եւ մեծ հայրս ալ չուզեր որ ամուսնանամ։ Ճակատագիրս փոփոխութիւն մը կրած չէ։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Արամ Թագւորեան եւ զաւակները՝ Ժօժէնի եւ Մարգրիտ Թագւորեան (Փարիզ), մասնաւոր հոգեհան - գիստ եւ պատարագ կատարել կուտան այս Կիրակի Մարսէյլի Ս. Սահակ-Մես - րոպ Մայր եկեղեցւոյ մէջ (339, Ավընիւ տիւ Փրատօ), իրենց հօր ՃԻԽԱՆԻ եւ մօր ԵՐԱՆՈՒՀԻԻ (մահացած Մարոք) հոգի - ներուն համար:

Կը հրաւիրուին իրենց յիշատակը յար - գողները:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Խմբագրատուն իր այցելութեան առթիւ Պ. Ժան Պօղոսեան 50 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Որբերու Օգն. Մարմինը շնորհակալու - թեամբ ստացած է 30 Փր. Տիկին Սար - գիսեանէ եւ 20 Փր. Տիկին Գալէնտէրէ Տիկին Պահչէճեանի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ 100 Փր. Տէր եւ Տիկին Հ. Պաչէճեանէ եւ զաւկէն Զարեհ Զուհաճեանի մահուան առթիւ, նոյն առթիւ Տիկին Գալէնտէր 20 Փր.:

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 30 Փր. այրի Տիկին Եազկին Դարբինեանէ, իր ամուսնոյն ողբացեալ Կիւրեղ Դարբինեանի մահուան քառասունքին առթիւ (յատկացուելու համար կարիքաւորներու):

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

Այս Կիրակի Խաչվերաց եւ տօն Ս. Խաչ ժողովրդապետական եկեղեցւոյ: Հայրա - պետական ձայնաւոր պատարագ ժամը 10,30ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԽԱՉՎԵՐԱՑ ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի Խաչվերացի տօնին առ - թիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Զարեհ Վրդ. Թօ - փալեան:

Յաւարտ պատարագի, մասնաւոր հոգե - հանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկե - ղեցւոյն վաստակաւոր Հոգ. Հովիւ Տէր Եսայի խաչակիր քհնյ. Ալթունեանի վախճանման 5րդ տարելիցին առթիւ:

Ժողովուրդը կը հրաւիրուի իր ներկա - յութեամբ յարգելու հանգուցեալին յիշատակը:

×

ԼԻՈՆ – Ս. ՅԱԿՈԲ

Այս Կիրակի Վերացման Խաչի տօնին առթիւ, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Դաւիթ Ծ. Վրդ. Սահակեան: Պատարագը կ'երգէ Կոմիտաս երգչախումբը: Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ անդաստան:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Այս Կիրակի, Խաչվերացի տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ. կը պատարագէ Հոգեւոր Հովիւ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9,15, պատարագ ժամը 10,30ին:

Կը հրաւիրուի Առնուվիլի եւ շրջանի Հայութիւնը:

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը եւ տօնախմբութիւնը կը կատարուի Սեպտ. 28ին, Կիրակի օր:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի

Հեռաձայն 927-01-72:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Պօմոնի Ս. Գր. Լ. եկեղեցւոյ մէջ

Կիրակի, 14 Սեպտ. 1969ին, Խաչվերացի տօնին, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Պօմոնի Ս. Գր. Լս. եկեղեցւոյ մէջ, եւ յաւարտ պատարագի, ինչպէս անցեալ տարի, աւանդական մատաղօրհ - նութիւն կը կատարուի: Կը պատարագէ, քարոզէ եւ մատաղի օրհնութիւնը կը կատարէ Թեմիս առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՐԹՌԵԱՆ

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10ին, քա - րոզ՝ ժամը 11,15ին, մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 12ին:

Բոլոր անոնք որոնք ուխտ ունին Ս. Խաչին եւ կը փափաքին մասնակցութիւն բերել մատաղին՝ որեւէ ձեւի նուիրա - տուութեամբ, թող հաճին դիմել Թաղա - կանութեանս կամ Առաջնորդարանի Օ - ժանդակ Տիկնանց Միութեան, 372 Շըմէն տը Սէն Ժիւլիէն:

Ջեռնումը կը կատարուի Հինգշաբթի Սեպտ. 11, ժամը 5,30ին եկեղեցւոյ բա - կին մէջ:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է 2000 Փրանքի գումարը, զոր Ատափազարցի ողբացեալ Յովհաննէս Մուճուքեան նուիրած է իր մեռնելէն առաջ, ի նպաստ իր օգափոխութեան ծովահայեաց նոր կայանին, Պ. Ա. Մալաճեանի միջոցով:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տունը կամ աշխատանոցը աշխատող մեքանիսիէններ, փրեսէօզներ, ֆինիսէօրֆինիսէօզ, պուԹոնիէ ԹԵՐԿԱԼԻ վրայ: Մնայուն գործ:

Դիմել՝

LUXE-CONFECTION

106, Rue St. Maur, Paris (11e).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարտիրոս Փափազեան, բնիկ Էվէրէկցի: Փնտռողը հօրեղբօր տղան՝ Քալանդարեան: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝

SETRAG DJAMOUSSIAN

15, Rue Pierre Guys, Beaumont

13 - Marseille (12e)

Tél. : 48-81-95.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Առանձին կին մը կամ օրիորդ մը կ'ուզուի տարեց պարոնի մը քով իբրեւ կոււվերնանթ: Լաւագոյն պայմաններ ապա - հովուած են՝ առանձին սենեակ, ուտե - լիք եւ ամսական:

Հեռաձայնել առաւօտները 306-55-66:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահան - դէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարե - կան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին:

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մաս - նաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նո - յեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահնե - րուն մէջ:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հա - րիւրամեակը կը կատարուի համագաղութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ Մարսէյլի հայկական դասըն - թացքներու վերամուտի արձանագրու - թիւնները կը սկսին Սեպտ. 8ին, ամէն օր կէսօրէ առաջ ժամը 10-12, Բարեգործականի սրահին մէջ, 7, Ռիւ Փաւիէր, Մարսէյլ:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յայտարարէ թէ իր հովանաւորած հինգշաբթի օրերու դպրոցը կը վերաբացուի 11 Սեպտեմբեր հինգշաբթի օր, համայնքիս Հոգեւոր Հովիւ Նարեկ քահանայ կը կատարէ հին եւ նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները մինչեւ հինգշաբթի 18 Սեպտեմբեր:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի հայկ. դպրոցը կը վերա - բացուի Հինգշաբթի Սեպտ. 18, կռանտ Անսամպլի մէջ:

×

ԼԻՈՆԻ Հայ Ազգ. Վարչութեան կրթական Մ ա ր մ ի ն ը կը ծանուցանէ Լիոնի հայ ծնողաց, որ Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. 2ին:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան հովանաւորած հինգշաբթի օրերու դպրոցը կը վերա - բացուի Սեպտ. 18ին, Հինգշաբթի օր: Կը խնդրուի ծնողքներէ որ նոյն օրը առաջնորդեն իրենց զաւակները վարժարան:

ԱՌ Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ եւ Հոգեւոր Հովիւ Մեսրոպ քհնյ. Ժամկոչեանի հեռաձայնի թիւն է 985-28-77

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԺԸՆԵՒ

—о—

ԺԸՆԵՒԻ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ժընեւի նորակառոյց եկեղեցիին օծումին առթիւ, որ կը կատարուի այս Կիրակի, ձեռամբ Կաթողիկոսական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի:

Մեկնում մասնաւոր քառով Շաբաթ առաւօտեան ժամը 7,30ին Շաթօ տը Վէնսէն Մեթրօ, Քաֆէ Թեամինիւսին առջեւ: Ցերեկուան ճաշ ճամբու ընթացքին, ժամանում Ժընեւ ժամը 17ին առենները, քաղաքի այցելութիւն, տեղաւորում Սանթիւռի պանդոկը: Իրիկունը ազատ, զանազան զբօսանքներ:

ԿԻՐԱԿԻ, մեկնում դէպի Հայոց եկեղեցին ներկայ ըլլալու համար հանդիսաւոր պատարագին եւ օծումին, ապա անմիջական, մեկնում դէպի Փարիզ: Ցերեկուան ճաշ Նիոն, սովորական ճաշարանը եւ վերադարձ Փարիզ՝ Մորէզ, Լոն լը Սօնիէ, Տիժոն ճամբով: Փարիզ ժամանում ժամը 23ի առենները:

Բացառիկ եւ անմրցելի գին՝ ամէն բան մէջը (ճաշ-պանդոկ), 99 ՖՐԱՆՔ:

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Սեպտ. 11, Հինգշաբթի ժամը 19:

ԴԻՄԵԼ՝

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՉԻՐԵԱՆ

Ընդհ. Պատուիրակ

IMPRIMERIE SPÉCIALE DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ, Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը, Բ. տպագրութիւն, պատկերազարդ, 1968	20 Փր.
Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ, Ամբողջական երկեր, 3 հատոր, հատորը	20 Փր.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Կեանքի ուղիներով, 6 հատոր, հատորը	15 Փր.
Ա. ՇԻՐԱԿԵԱՆ, «Կտակն էր նահատակներուն»	15 Փր.
ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Ցեղասպան Թուրքը	16 Փր.
Ե. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Հարք-Խնուս (Տարօնի շրջանի պատմութիւն)	15 Փր.

(Վերոգրեալ գրքերը՝ տպուած Պէյրութ՝ բոլորն ալ լաթակազմ են)

ՏՈՔԹ. Ե. ՏԷՐ-ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Հայկական Կիլիկիա	8 Փր.
ԱՂԱՍԻ, Զէյթուն եւ իր շրջակաները, Պէյրութ, Թղթակազմ	15 Փր.
ԳՐ. ԵՊՍ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ, Հայ Գողգոթան, Բ. հատոր, Փարիզ	15 Փր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Վենետիկ	400 Փր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Երեւան, 1967	72,60 Փր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶ, Առաքել Պատրիկի, Երեւան, 1967	17 Փր.
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ, Կոմիտաս Վարդապետի բոլոր երկերը	

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

Դիմել

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN

51, rue Monsieur-le-Prince - PARIS (6e)

C. C. P. Paris 1278-35 Tél. : 326-88-65

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc..

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, RUE DE TRÉVISE

— PARIS - IXe —

Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 փ.	Վեցամսեայ 50 փ.
Արտասահման	Տար. 105 փ.	Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ
13
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
13 SEPTEMBRE
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11612

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.612

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՇՈՒՐՋ

Ա.

Ներքին – քաղաքական ու տնտեսական – կացութեան տեսակէտէ նախանձելի վիճակ մը չի ներկայացներ Թուրքիա, ուր Հոկտեմբեր 12ին տեղի պիտի ունենան ընդհանուր ընտրութիւններ՝ կեանքի կոչելու համար նոր Խորհրդարանը, — Ազգ. Ժողով եւ Ծերակոյտ:

Վերջին ընտրութիւնները տեղի ունեցած էին 1965ին: Շահած էր Արդարութեան կուսակցութիւնը, որուն նախագահը Սիւլէյման Տէմիրէլ երկիրը կը կառավարէ չորս տարիէ ի վեր, դէչ-աղէկ, առանց խուսափելու աջէն ու ձախէն եկած հարուածներէն:

Աջն ու ձախը կը շարունակեն իրար հարուածել: Ազգայնամոլ ուսանողներ ու երիտասարդներ կը յարձակին յառաջդիմական – համայնավարական տարրերու վրայ եւ՝ փոխադարձաբար: Արդարութիւնը կը ջանայ հաւասարակշռութիւնը պահել ծայրայեղ երկու հոսանքներուն միջեւ: Հակառակ է ձախակողմեաններուն, զորս ճզմելու համար ո՛չ մէկ առիթ կը փախցնէ: Ամէն միջոցի կը դիմէ սիրաշահելու համար տգէտ ու մոլեռանդ գիւղացիները, որոնց համար իսլամական կրօնը գերիվեր է ամէն բանէ:

Այս մարզին մէջ կը հետեւի Մէնտէրէսի Դեմոկրատ կուսակցութեան քաղաքականութեան: Գիւղացիները կը կազմեն Թուրքիոյ բնակչութեան 77 առ հարիւրը: Ընտրութեանց մէջ անոնց քուէներն են, որ վճռական դեր կը կատարեն:

Հակառակ վերջին տասնամեակի ընթացքին բացուած նոր գործարաններուն, ճարտարարուեստը շատ տկար է տակաւին եւ բանուորական կազմակերպութիւնները մեծ ուժ մը չեն ներկայացներ: Թիւրք Իշ կոչուած բանուորական կուսակցութիւնը համայնավարական հովերէ տարուած՝ պարբերաբար գործադուլներ կը կազմակերպէ, առանց մեծ արդիւնքի մը հասնելու: Վերջին անգամ Էրէյլիի (Սեւ ծով) պողպատի գործարանին 4400 բանուորներու գործադուլը արգիլուեցաւ կառավարութեան կողմէ, որ «ազգային շահերուն համար վնասակար» կը նկատէր զայն:

Օրէնքով գործադուլը արտօնուած է, սակայն «սահմանադրական վարչակարգի պաշտպանութեան» նոր օրէնքով կառավարութիւնը մեծապէս կը սեղմէ բանուորական կազմակերպութեանց ազատութիւնները: Թիւրք Իշ ցարդ չէ յաջողած քաղաքական պայմանադրութեանց եւ ընտրական բարելաւման օրէնքները քուէարկել տալ, հակառակ կառավարութեան խոստումներուն:

Տնտեսական տեսակէտէ, խղճալի կացութեան մէջ է Թուրքիա: Տպագրական մեքենան չարունակ կը բանի, դրամը կարժեզրկուի, գիները կը բարձրանան:

Համաձայն ՄԱԿի վիճակագրութեանց, 1963ի եւ 1968ի միջեւ, այսինքն հինգ տարուան մէջ գիները բարձրացած են 72 առ հարիւր համեմատութեամբ: Արժեզրկուած դրամ ունեցող երկիրներու շարքին Պրազիլիայէն վերջ Թուրքիա երկրորդ տեղը կը գայ:

Հանրապետական Թուրքիան իր մայրաքաղաքը Եւրոպայէն Անատոլու փոխադրեց, սակայն ամէն ճիգ կ'ընէ աւելի մօտենալու համար Եւրոպայի: Անդամ դարձաւ Ատլանտեան Ուխտին, Եւրոպայի Խորհուրդին եւ այլ արեւմտ –

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՈՍԻԳԻՆ - ՇՈՒ ԷՆ ԼԱՅ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՔԱՆԻ ՄԸ ԺԱՄ ՓԵՔԻՆԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ ՄՆԱՑ

Հինգշաբթի օրուան քաղաքական մեծ անակնկալն էր Կոսիգինի տեսակցութիւնը Շու Էն Լայի հետ, Փեքինի օդակայանին հիւրանոցին մէջ: Մինչ դեռ քանի մը շաբաթ առաջ ոմանք անխուսափելի կը նկատէին զինեալ բախում մը համայնավարութեան երկու մեծերուն միջեւ:

Լուրը, առաջին անգամ լսուեցաւ Մոսկուա հրատարակուած զեկոյցի մը շնորհիւ, որ տասը տողը չանցնիր բայց կը ճշդէ թէ երկու կողմերն ալ «անկեղծօրէն» պարզած են իրենց դիրքերը եւ օգտակար խօսակցութիւն մը ունեցած են: Այս «անկեղծօրէն»ը կրնայ նշանակել թէ Չինացի թէ Ռուս իրարու ըսած են իրենց ըսելիքը առանց քաշուելու: Ուրեմն վերադարձի ճամբուն վրայ Կոսիգին շատ տարօրինակ ուղեգիծ մը ընտրած է հետեւեալ հանգրուաններով՝ Հանոյէն ետք Կալկաթա, Տուշանբէ (Տաճիկիստան), Փեքին, ապա՝ Մոսկուա:

Բոլոր դէտերը հարց կուտան անշուշտ թէ ի՞նչ նպատակներով եղած է այս հանդիպումը: Ամէն պարագայի մէջ կը թուի թէ Ռուսերը ըրած են առաջին ժեսթը: Նիւ Եորք Հէրըլտի Մոսկուայի թղթակիցը կ'ըսէ թէ առաջին տպաւորութիւնը այն է թէ նոյնիսկ եթէ երկու պարագլուխները համաձայնութեան մը չեն յանգած, գոնէ հանդիպումը անհաճոյ չէ եղած: Բայց «անկեղծօրէն» խօսեցան բացատրութիւնը շատ յստակ կերպով կը նշանակէ թէ համաձայն չեն եղած: Յատկանշական է նաեւ թէ հանդիպումէն քիչ առաջ Թաս երկար ամբաստանագիր մը կը հրատարակէր Չինաստանի դէմ, զոր կը մեղադրէր 488 սահմանային բռնաբարումներու համար: Արեւելեան Եւրոպայի համայնավար դիւանագէտներու կարծիքով, Ռումանիան է որ միջնորդի դեր խաղացած է եւ կարգադրած այս հանդիպումը

եան միջազգային կազմակերպութեանց: Տարիներ առաջ դիմում կատարեց նաեւ մտնելու համար Հասարակաց Շուկային մէջ: Քանի մը ամիսէն կը վերջանայ փորձի շրջանը, որ շնորհուեցաւ իրեն իբրեւ նախաքայլ: Թուրքիա արտօնուեցաւ Հասարակաց Շուկայի անդամ երկիրները արտածել չոր պտուղներ, չամիչ, թութ ու կաղին, ինչպէս նաեւ բամպակ ու ծխախոտ: Շնորհիւ այս կարգադրութեան, իր արտածումներու 34 առ հարիւրը կը ղրկէ Եւրոպա: Սակայն ներածումները շատ աւելի բարձր տոկոս մը կը կազմեն: Այդ պատճառաւ հաւանական չէ, որ ընթացք տրուի, փորձի պայմանաժամը լրանալէ վերջ, Հասարակաց Շուկային մէջ տասներկու տարուան փոխանցման շրջան մը անցընելու համար իր ներկայացուցած խնդրանքին:

Եւրոպայի համար Թուրքիա կը նկատուի թերաճ երկիր մը: Ուստի անիկա չի կրնար մտնել Հասարակաց Շուկային մէջ, որուն վրայ բեռ պիտի դառնայ: Տակաւին մեծ ճիգերու կը կարօտի, Եւրոպայի տնտեսական կազմակերպութեան ընկերակցելու — ո՛չ թէ անդամակցելու — արժանի ըլլալու համար:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՃԱՓՈՆ Կ'ԱՊՐԻ ԻՐ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

Ֆայնէնշըլ Թայմզ կը գրէ.— Ճափոն սկսաւ հսկայաքայլ յառաջանալ համաշխարհային ճարտարարուեստի ճամբուն մէջ, եւ այսօր առաջնութեան տեսակէտով Ամերիկայէն անմիջապէս ետք կու գայ եւ իր ծանրութիւնը կը պարտադրէ գրեթէ ամբողջ աշխարհի: Միացեալ Նահանգներու եւ կամ Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ, ամէնէն աւելի ճափոնական ճարտարարուեստին մրցակցութիւնն է որ կը խրտչեցնէ գործի եւ առեւտուրի մարդիկը, եւ մղձաւանջի մը պէս կը հալածէ զանոնք: Սուէզի ջրանցքին փակման հետեւանքով, այդ նոյն երկիրները կը ստիպուին ճափոնական քարիւղանաւերու օժանդակութիւնով հայթայթել իրենց հեղուկ վառելանիւթը, իսկ թերաճ երկիրները իրենց նախանիւթերը Ճափոն արտածելով կարեւոր գումարներ կը գանձեն: Ճափոն ճարտարագործները քաղաքական եւ գաղափարաբանական որեւէ կողմնակցութիւն չունին, հետեւաբար առեւտրական յարաբերութիւններ կը մշակեն հաւասարապէս համայնավար եւ ազգայնական Չինաստանի, նաեւ Հնդկաստանի հետ, կը թափանցեն ռուսական հրապարակներու վրայ եւ Ամերիկայի մէջ իրենց արտադրութիւնները «կը քշեն»:

Հակառակ այս արտասովոր եւ տարածուն յաջողութեան, Ճափոն ինչ ինչ դժուարութեանց հետ դէմ առ դէմ եկած է սակայն, եւ տեղի տուած տարբեր երկիրներու բողոքներուն: Անոնք կ'ամբաստանեն Ճափոնը անով որ իր ներքին հրապարակները կը փակէ օտար արտադրութիւններու դէմ, եւ իր ապրանքներով կ'ողողէ ուրիշներուն շուկաները, այս կերպով առիթ տալով առեւտրական, անբնական երեւոյթներու, միշտ ի վնաս ուրիշին եւ յօգուտ իրեն: Այս կացութեան առջեւ, պիտի գայ օրը, ուր իր ապրանքներով ողողուած երկիրները փոխադարձութեան պիտի սկսին եւ նոյն մեթոտը պիտի կիրարկեն Ճափոնի դէմ, «ակն ընդական» դիմելով: Իբր օրինակ պէտք է յիշել Թայլանտը, որ արգիլեց Ճափոնէ ինքնաշարժ ներածել, իսկ Ամերիկա որոշեց սահմանափակ քանակութեամբ հիւսուածեղէն գնել Ճափոնէն:

Առեւտրական ինքնասիրութիւնը աւանդութիւն մը եղած է այլեւս Ճափոնի համար, որ տարիներէ ի վեր այս մտայնութիւնով կը գործէ եւ դժուար թէ հրաժարի իր անփոփոխելի սկզբունքէն: Պէտք է յիշել թէ Ճափոնի մէջ տնտեսական որոշումները կը տրուին առեւտրական եւ ճարտարարուեստական ընկերութիւններու կողմէ, եւ վճռական բնոյթ կը ստանան: Օտար ընկերութիւններն ալ պարտաւոր են անսալ այդ որոշումներուն, ամենալայն կարգադրութեամբ եւ խուսափելով մրցակցական որեւէ ձեռնարկէ: Ճափոնները չեն փափաքիր որ օտար դրամատէրեր իրենց երկրին մէջ յատկացումներ ընեն եւ գործատուներ բանան, վնասելով իրենց ազգային ճարտարարուեստին:

Միայն թէ ճափոն բանուորին արտադրական որակը տկար է, բաղդատմամբ ամերիկացի եւ գերման բանուորին: Ճշդուած է որ ճափոն գործաւորը կ'արտադրէ գերման բանուորի մը աշխատանքին կէսը միայն, նաեւ ամերիկացի գործաւորին արտադրութեան հարիւրին 25ը: Ի փոխարէն, Ճափոնի խառն հասոյթը սկսած է մօտենալ Արեւմտեան Գերմանիոյ ապահոված եկամուտին, որ է 142 միլիառ տոլար: Պատճառն այն է որ Ճափոնի մէջ աշխատող գործաւորներուն թիւը կրկնապատիկ աւելի է Արեւմտեան Գերմանիոյ արտադրող ձեռքերէն: Կըրնայ ըլլալ սակայն, որ մօտաւոր ապագային Ճափոն կը կորսնցնէ այս առաւելութիւնը, որովհետեւ արդէն իսկ կը նեղուի գործաւորի պակասէն, ինչպէս Արեւմտեան Գերմանիա նոյն կացութեան մատնուած է եւ ամէն օր կը պահանջէ աշխատող նոր բազուկներ:

Քաղեց՝ Ս. ՎԱՐԴԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏԱՑԻՔ ալ օդանաւային զօրաւոր յարձակում մը ըրին Սինայի վրայ: Այս անգամ ալ կ'ըսուի թէ վեց օրուան պատերազմէն ի վեր ամէնէն մեծ օդանաւային բախումն էր: Իսրայէլի վարչապետն ալ՝ Տիկին Կոլտա Մէյր յայտարարած է ձայն-պատկերասփիւռէն. «Չենք կրնար ընդունիլ որ Միրաժները, որոնք մերն են, Ֆրանսա մնան»:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Հիւսէյն – Հելու տեսակցութեան ընթացքին, Հելու անգամ մը եւս հաստատած է թէ Լիբանան պատրաստ է իր արաբ եղբայրներուն զօրավիգ մնալու: Լիբանան պատրաստ է նաեւ իր պարտականութիւնը կատարելու մէկ կողմէ իր հարազատ պաշտպանութիւնը ապահովելով, միւս կողմէ ալ օժանդակելով արաբական գլխաւոր դատին — պաղեստինեան դատին — յաջողութեան: Այսպէս Լիբանան կը ստանձնէ իր պատասխանատուութիւնները, երբեք չէ թերացած իր պարտականութեան մէջ, ինչպէս ոմանք կ'ուզեն հաւատացնել տալ»:

ՆԻՔՍԸՆ Նիւ Եորք պիտի երթայ Սեպտեմբեր 18ին եւ ելոյթ ունենայ Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովի բացման առթիւ: Կրնայ ըլլալ նաեւ որ այդ առթիւ հանդիպում ունենայ խորհրդային Արտաքին նախարարին հետ:

ՉԱՏԻ մէջ Ֆրանսացի զինուոր մը մեռած է կռիւներու ընթացքին: Առաջին Ֆրանսացի զինուորն է որ զոհ կ'երթայ քաղաքացիական կռիւներու ընթացքին, որոնք սկսած էին օրինաւոր ուժերուն եւ Թուպու ապստամբներու միջեւ: Ֆրանսացի վայրաշուներ Չատ ղրկուած էին կարգ ու կանոնի պահպանման օժանդակելու համար:

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ, «կարծր»ներու յարձակումները երթալով կը սաստկանան եւ նոյնիսկ «դաւաճան» բառը կը գործածուի այլեւս անոնց համար, որոնք ուզած էին մարդկային դիմագիծով ընկերվարութիւն մը ապահովել Չեխոսլովաքիոյ:

ԱՄՊՈՒԱԶԻ մէջ տեղի կ'ունենան «Իւ. Տէ. Էռ. (կոլիստ) խորհրդարանականներու օրերը» ուր ուղղափառ Միշէլ Տըպրէ ըսած է ի մէջ այլոց.— «Ոչ ոք իրաւունք ունի, ոչ ոք կրնայ յանդգնութիւնն ունենալ տը Կոլի անունով խօսելու»: Տըպրէ կը փառաբանէ նաեւ Փոմփիտուն, շեշտելով.— «Պետութեան ղեկավար, Ժորժ Փոմփիտու այլեւս պէտք չունի մասնակցելու ամէնօրեայ պայքարներուն: Բայց պատասխանատու կենսականին, մեր օժանդակութիւնը կը վայելէ, մեր վստահութիւնն ունի, մեր յոյսերը: Համախոհ ենք իր ազգային գործունէութեան: Նոյնն է մեր դիրքը կառավարութեան հանդէպ զոր կը նախագահէ Ժաք Շապան Տէլ – մաս»:

ՈՒՂԵՎԱՐՆԵՐՈՒ գործադուլը շարունակուեցաւ Ուրբաթ օր, անվերջանալի խճողումներ պատճառելով մանաւանդ Փարիզի դուռները, դէպի այն արուարձանները որոնք միայն կառախումբէ կախում ունին: Բանակցութիւնները չէին խզուած բայց կողմերը դիրքում չէին ըներ:

ՃԱՆՉՆԱԼ ԵՒ ՍԻՐԵԼ

ՖԻՆԼԱՆՏԱ

Հիւսիսային Եւրոպայի մէջ, գրեթէ անծանօթ եւ կորսուած երկիր մը շատերուն համար, Ֆինլանտայի աւելի քան 1600 տարուան պատմութիւնը մաս կը կազմէ Շուէտի եւ Ռուսիոյ դարաւոր թշնամութեանց եւ պատերազմներուն: Կռուախնձոր այդ ժամանակուան երկու զօրաւոր պետութեանց միջեւ, հեռու բոլոր քաղաքական, ելեւմտական եւ ընկերային ուրիշ հոսանքներէ, Ֆինլանտա, իր քաջ ժողովուրդին անկախութեան տենչանքին շնորհիւ այսօր բարգաւաճ անկախ պետութիւն մըն է:

Եօթներորդ դարէն սկսեալ, հիւսիսային Եւրոպայի ամենահին երկրամասերէն մէկուն վրայ հաստատուած է ֆին ժողովուրդը: Ապրած է իր ուրոյն նկարագրով եւ լեզուով եւ մինչեւ տասնեւչորս դարը ենթակայ եղած է Շուէտի, հետզհետէ կ՚ըլլան նաեւ յարձակումներ Ռուսիայէն: Գրաւուելով Շուէտէն, կ՚ունենայ սակայն տեսակ մը անկախութիւն մինչեւ 1800: 1809ին Նափոլէոնեան պատերազմներու ժամանակ Ռուսիոյ ցարը Ֆինլանտան կը վերածէ «մեծ դքսութեան» մը: Աղեքսանդր ինքզինքը կը հռչակէ «Ֆինլանտայի մեծ դուքս», եւ հակառակ իր ներքին անկախութեան, Ֆինլանտա ռուսական երկրամաս մը կը դառնայ մինչեւ 1916, ցարի անկումը եւ ռուսական մեծ յեղափոխութիւնը:

1917 Դեկտեմբերին, օգտուելով ռուսական կայսրութեան կազմալուծումէն, Ֆինլանտա իր անկախութիւնը կը հռչակէ: Պաշտօնապէս առաջին ճանչցողը այս անկախ պետութիւնը, Լենինը ինքն է, որուն յետին միտքն է անկախ երկիր մը բնական կերպով բերել եւ միացնել Խորհրդային Միութեան: Ռուսական ազդեցութեամբ, ամբողջ երկու տարի կը տեւէ ստեղծուած քաղաքացիական կռիւը: Համայնավարները կը պարտուին, Ֆինլանտա կը դառնայ «ժողովրդավար» Հանրապետութիւն մը, կը քուէարկէ Սահմանադրութիւնը, կը հիմնուի Երեսփոխանական Ժողովը եւ կառավարութիւնը հիմը կը դնէ կազմակերպուած պետութեան մը: Կը սկսի խաղաղ շրջան մը, քաղաքականութեամբ չէզոք՝ շրջապատուած Արեւմուտքէն Սքանտինավեան բարեկամ երկիրներէ (Նորվեկիա եւ Շուէտ) արեւելքէն ալ Խորհրդային Ռուսիան:

1939ին չհանդուրժելով եւ մերժելով Ռուսիոյ պարտադրած ծանր պայմանները, Ֆինլանտա ստիպուած կ՚ըլլայ պաշտպանելու համար իր անկախութիւնը, պատերազմելու հսկայ Ռուսիոյ դէմ:

Ունի մարզուած բանակ մը: Կարելի չէ մոռնալ այդ քաջ դիմադրութիւնը եւ յաղթանակները զորս այս փոքրիկ ժողովուրդը տարաւ եւ փրկեց իր անկախութիւնը, հետեւելով կուրօրէն իր մեծ հերոսին՝ մարաջախտ Մանէրհայմի:

Կը յաջորդէ զինադադարը. Ռուսիա կը դառնայ դաշնակիցը Ամերիկայի եւ Անգլիոյ եւ 1944ին, Ֆինլանտա փրկելով հանդերձ իր անկախութիւնը եւ չգրաւուելով Ռուսիայէն, ստիպուած կ՚ընդունի Ռուսիոյ ծանր պայմանները հաշտութեան համար: Իր երկրագործական լաւագոյն հողամասերը կ՚անցնին Ռուսիոյ ձեռքը, կը կորսնցնէ իր երկրին տարածութեան հարիւրին տասներեքը եւ կը պարտադրուի շատ ծանր պատերազմական նիւթական հատուցման: Երկիրը աղքատացած է, կորուստները շատ, աւերակ եւ թշուառութիւն: Հակառակ այս դոյավիճակին, կը սկսի վերաշինութեան շրջանը: Ամբողջ ժողովուրդը կը հետեւի Մանէրհայմի քաղաքականութեան, կը դարմանէ իր վէրքերը, կը բարելաւէ իր տնտեսական վիճակը. ամբողջ ժողովուրդը կ՚աշխատի, մեծ զրկանքներով, վերաշինութիւնը կը շարունակուի, պատերազմի հատուցումները կը վերջանան, եւ այսօր Ֆինլանտա իր պատուաւոր տեղը գրաւած է հիւսիսային Եւրոպայի մէջ:

×

Երկրին տարածութիւնը կը հաւասարի Ֆրանսայի, կրանիթէ ժայռերու վրայ հաստատուած երկիր մը՝ շրջապատուած Պալթիկ ծովէն (արեւմուտք եւ հարաւ), սահմանակից Ռուսիոյ և Շուէտի. դաշտային երկիր մը՝ լճային անտառներով եւ 62.000 լիճերով:

Տնտեսապէս բարեկեցիկ, կ՚ապրի իր արտադրումներով (փայտ, թուղթի խմոր, կաթնեղէն, կարագ):

Բնակչութեան թիւն է 4 միլիոն եօթը հարիւր հազար: Ունի հինգ մեծ քաղաքներ, մայրաքաղաքն է Հելսինքի (եւրոպական կարեւոր նաւահանգիստ մը), բնակչութիւնը 530 հազար:

Կրօնքով լուտերական մեծ մասով, կան նաեւ օրթոտոքսներ (8 առ հարիւր). Ֆինլանտա երկիրն է մշակոյթի: Համալսարաններու եւ դպրոցներու թիւը կ՚անցնի համեմատաբար միւս երկիրները. երկիր մը ուր բոլորն ալ կարդալ եւ գրել գիտեն:

19րդ դարէն ի վեր ունեցած է գրագէտներ, բանաստեղծներ, ճարտարագէտներ, եւ ֆինլանտական ոճը մեծ ազդեցութիւն ունի իր դրացի ժողովուրդներուն վրայ:

Երաժշտասէր ժողովուրդ է Ֆինլանտացին. ունին հռչակաւոր երաժշտագէտներ դարէ մը ի վեր: Ո՞վ չի ճանչնար Եան Սիպէլիուսը...

Երկրին մէջ կան նաեւ շուէտական ծագում ունեցող Ֆինլանտացիներ, հարիւրին 8 համեմատութեամբ, բայց երկրին պաշտօնական լեզուներն են ֆիններէն եւ շուէտերէն: Միեւնոյն ազատամտութիւնը կայ կրօնական պետերուն հանդէպ ալ: Լուտերական եւ օրթոտոքս եկեղեցիին պետերը հաւասար պատիւ ունին կառավարութեան մօտ:

Մայրաքաղաքը՝ Հելսինքի, լուսաւոր և մաքուր քաղաք մը, պահած է իր պատմական վիճակը եւ ոճը, շրջապատուած նորագոյն շինութիւններով եւ անտառներով: 12 թատրոններ կան քաղաքին մէջ, շատ մը նուագահանդէսի սրահներ եւ թանգարաններ: Քանի մը տարի առաջ Ֆրանսայի Մշակութային նախարարը Անտրէ Մալրօ երբ Ֆինլանտա կ՚այցելէր, հմայուեցաւ միջին դարու ֆինլանտական արուեստի թանգարանէն եւ իր առաջարկով Փարիզի մէջ տեղի ունեցաւ ֆինլանտական ցուցադրութիւնը՝ մեծ յաջողութեամբ:

Մշակոյթ, սփոռ, արուեստ եւ ընկերային կեանք, ահա Հելսինքին:

Ժողովուրդը լուրջ է. համակրութեամբ կ՚ընդունի զբօսաշրջիկները եւ այցելուները եւ կ՚ապրի ընկերային լաւագոյն պայմաններու մէջ: Քաղաքական տեսակէտով «օրը օրին» կ՚ապրի, բայց իր պատմական քաջութիւնը եւ զինուորական ձիրքը, յարգել կու տան զինքը իր բոլոր դրացիներէն:

×

Մեր առաջին ճամբորդութիւնն է դէպի Ֆինլանտա: Ի հարկէ նախ կը ջանանք Հայեր գտնել Հելսինքիի մէջ, բայց Հայ չկայ. մեզի կը մնայ ուրեմն Հայութիւնը ճանչցնել Ֆինլանտացիներուն:

Այնքան ալ անծանօթ չէ մեր ժողովուրդը եւ մեր պատմութիւնը Ֆինլանտացիին: Անձնապէս բախտն ու պատիւը ունեցայ հիւրասիրուելու Հելսինքիի համալսարանի պատմութեան փրոֆեսէօրի մը տունը, որ մասնակցած է նաեւ 1939–1944ի պատերազմին իբր գնդապետ. ապրած է երկար ժամանակ Փարիզ, Ժան Կուժոնի մեր եկեղեցիին մօտ, ունի Հայ բարեկամներ եւ մեծապէս ուրախ է մեր այս հանդիպումէն: Ժամերով կը խօսինք մեր երկու երկիրներուն եւ իրենց ճակատագրին մասին:

Երկրորդ բարեկամս ֆինլանտացի բարձրաստիճան զինուորական մըն է, որ շատ անգամներ վիրաւորուած է պատերազմի ընթացքին, վերջին չորս տարիներու ընթացքին Միացեալ Ազգերու (ՄԱԿ) խաղաղութեան բանակին մէջ, ֆինլանտական գումարտակի մը գլուխը Կիպրոսի մէջ ապրած է. հոն ծանօթացած է հայկական համայնքին հետ եւ մօտէն ծանօթ է Հայկական Հարցին:

Ամէն տեղ շատ սիրալիր ընդունելութիւն գտանք. կան բազմաթիւ ֆրանսերէն գիտցողներ. քաղաքին մէջ բոլոր ապրողները իրենց մայրենի լեզուէն զատ կը խօսին անգլերէն եւ երբեմն ֆրանսերէն: Ռուսերէն գիտցողները շատ քիչ են:

Սկաուտական համաշխարհային հաւաքոյթէն դուրս (ուր 95 ազգերու ներկայացուցիչները հաւաքուած էին ութ օրուան համար) շատ առիթներ ունեցանք շփման մէջ մտնելու ֆինլանտական ժողովուրդին հետ:

Պտոյտներ, հաւաքոյթներ, ընդունելութիւններ եւ մտերիմ խօսակցութիւններ առիթը տուին մեզ ճանչնալու Ֆինլանտան եւ իր ժողովուրդը, որ դարերու ընթացքին կռուած, գրաւուած, տառապած եւ քայքայուած, պահած է իր գոյութիւնը եւ մշակոյթը, ու այսօր, շնորհիւ իր լաւատեսութեան, հայրենասիրութեան և աշխատանքին, դարձած է ազատ եւ դեմոկրատ օրինակելի երկիր մը:

Օգտուած անցեալի դասերէն, անկեղծօրէն կը հաւատայ թէ, պահելով անկախութեան ոգին եւ հետեւելով իր վարիչներուն խոհեմ քաղաքականութեան, ոչ մէկ վտանգի ենթակայ է:

Կը պաշտէ իր ազգային հերոսը, մարաջախտ Մանէրհայմը, եւ հաւատարիմ է անոր յիշատակին: Անոր անունը եւ արձանները ամէն տեղ են:

Զինուոր հերոսներ, ողիմպիական խաղերու ախոյեաններ (հանրածանօթ մարզիկ Նուրմի իր արձանը ունի Հելսինքիի մէջ), համալսարան, դպրոց, երաժշտութիւն, սփոռ, անկախ ապրելու բուռն զգացում, ահա Ֆինլանտացին:

Գրաւիչ եւ առողջ բնութիւն մը. ձմեռուան սառոյցը եւ ցուրտը աւելի չորցուցած են ժողովուրդը: Կանաչութեամբ եւ անտառներով շրջապատուած նորագոյն քաղաքներ, լիճեր ամէն տեղ, լուսեղէն եւ վիպական բնութիւն մը, եւ այս բոլորին մէջ, մարդը արժէք մը կը ներկայացնէ իր ազատութեամբ: Ֆինլանտա արժանի է յարգանքի, եւ մանաւանդ բարբար անկեղծ համակրութեան: Հերոս ժողովուրդ մը, վստահ իր ապագային:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԷՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԷՐԵԲՈՒՆԻ – 2750

Դ.

Թուրքն էր Երեւանի դուռներէն անդին: Այն Թուրքը, որ տակաւին նոր ամբողջացուցած էր պատմութեան մեծագոյն ցեղասպանութիւնը՝ Արեւմտահայութեան բնաջնջումով: Անասնական էր կլափը բացած արիւնարբու թշնամին, որ ծրագրած էր Հայութեան ամբողջական վերացումով ջնջել ամէն խոչընդոտ, որ կրնար արգելք հանդիսանալ իր դէպի Արեւելք տարածման, իր ցեղակից Ազերիներու եւ Կեդրոնական Ասիոյ Թուրանական ցեղերուն հետ ամբողջական միացումին: Հրաշք մը միայն կրնար փրկել Արեւելահայաստանը՝ Արեւմտահայաստանի դժբախտ ճակատագրին ենթարկուելու անմիջական վտանգէն: Հրաշք մը միայն կրնար դէպքերը դասաւորել այնպէս, որ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Հասան աղա, դուն ալ ինծի պէս տարիներով Եըլտըզի պալատին մէջ ապրած ես, մեր Վեհափառ Սուլթանին հացը կերած, անոր շնորհները վայելած ես եւ երբ անցած տարի քու յօժար կամքովդ ծառայութիւնը թողուցիր, հայրենիքիդ ու ընտանիքիդ քով վերադառնալու համար, վերջին անգամ դարձեալ արժանացար Նորին Վեհափառութեան առատաձեռն շնորհներուն...:

— Այո, պատասխանեց միւսը, Աստուած երկար կեանք տայ մեր սիրեցեալ վեհապետին, մեկնումիս առթիւ ալ բացէն երկու հարիւր ոսկի նուէր ըրաւ ինծի... անոր շնորհիւն է որ հիմա հանգիստ կեանք կը վարեմ:

— Ասկէ զատ, դիտել տուաւ Րաշիտ, քու անդրանիկ զաւակդ անձնապահ հրացանակիրներուն գունդին մէջ ընդունուեցաւ, ինչ որ դարձեալ բացառիկ շնորհ մըն է...

— Շատ ճշմարիտ է եւ ասոր համար յաւիտեան երախտապարտ պիտի մնամ իրեն:

— Ի՞նչ օգուտ երախտապարտութիւնը, երբ իր գահը ահա կործանման եզրը հասած է...

— Ի՞նչ ըսել կ՚ուզես, Րաշիտ աղա:

— Ըսել կ՚ուզեմ որ չոր երախտապարտութիւնը կարեւորութիւն չունի եւ հիմա վայրկեանը հասած է գործնական կերպով ապացուցանելու մեր հաւատարմութիւնն ու երախտագիտութիւնը Նորին Վեհափառութեան:

— Առանձին մարդ մը ի՞նչ կ՚ուզես որ ընէ այս ամբողջ զրուցին դէմ, տես նոյնիսկ կառավարութիւնը անկարողութեան մատնուած է:

— Ինչ որ ամբողջ կառավարութիւն մը չի կրնար ընել, երկու հոգի կրնան, եթէ կամք ունենան:

— Րաշիտ աղա, հաւատա որ գիտաւորութիւնդ չեմ հասկնար. քիչ մը պարզ խօսէ, գիտես որ քեզի պէս խորամանկ մարդ չեմ, պատասխանեց Հասան միամտութեամբ:

— Նախ ըսէ ինծի թէ պատրա՞ստ ես... Սուլթանը փրկելու համար քու կեանքդ զոհելու:

— Աստուած գիտէ որ պատրաստ եմ... միայն թէ՝ Սուլթանին կեանքը վտանգի մէ՞ջ է...

— Ուրեմն չե՞ս հասկնար այս եղածները... եթէ Սուլթանը ստիպուի Սահմանադրութիւն տալ, իր իշխանութիւնը ա՛լ լմնցած է եւ այդ անիծեալ քոմիթէն հետեւեալ օրը անոր գահընկէցութիւնը պիտի պահանջէ ու ետքն ալ հաւանօրէն գինքը մէջտեղէն պիտի վերցնէ...

— Իրա՞ւ կ՚ըսես, Րաշիտ աղա, գոչեց ընկերը շատ յուզուած այս խօսքերէն:

— Միթէ ըրելի՞ է կասկածիլ այդ մասին...

— Բայց ի՞նչ կարելի է ընել մեր Սուլթանը պաշտպանելու համար:

— Հասան աղա, գիս մտիկ ըրէ, քեզի գաղտնիք մը պիտի հաղորդեմ, որովհետեւ վստահ եմ որ գիս պիտի չմատնես, այլ ընդհակառակն հետս պիտի գործակցիս:

— Յանուն Աստուծոյ՝ ինչ որ ըսես պիտի ընեմ, պատասխանեց միւսը, ձեռքը հանդիսաւոր երկարելով:

— Պոլիսէն մինչեւ հոս եկած եմ Նիազի պէյը սպաննելու որոշումով...

— Նիազի պէյը սպաննե՛լ, գոչեց միւսը ափ ի բերան եղած:

— Այո, եւ այս որոշումս յայտնած եմ նոյնիսկ Վեհափառ Սուլթանին, որուն ներկայանալու պատիւը ունեցայ մեկնելէս առաջ եւ որ հինգ հարիւր ոսկի նուիրեց ինծի...

— Եւ հաւանութիւն տուա՞ւ այդ գործին:

— Անշուշտ քանի որ անմիջապէս արտօնեց որ մեկնիմ եւ դրամական նուէր մըն ալ ըրաւ:

— Ուրեմն հիմա որոշումդ պիտի գործադրե՞ս... բայց գիտցիր որ ողջ պիտի չթողուն քեզ:

— Այդ խնդիր չէ, կը մեռցնեմ ու ետոյ կը մեռնիմ, շատ բնական բան է... միայն թէ, հիմա, քու խօսքերդ լսելէս ետք, գիտաւորութիւնս փոխեցի...

— Ի՞նչ, հրաժարեցա՞ր որոշումէդ...

— Ի՞նչպէս կարելի է հրաժարիլ երդում ըրած եմ...

— Ուրեմն ի՞նչ ըսել կ՚ուզես, գիտաւորութիւնս փոխեցի ըսելով:

— Այսինքն փոխանակ միայն Նիազի քոմիթէի անդամներն ալ միասին սպաննել, քանի որ ամէնքն ալ հոս կը գտնուին:

— Առանձի՞ն գլուխ պիտի հանես այս ամէնը:

— Ոչ, այլ քեզի հետ...

Հասան ցնցուեցաւ եւ պահ մը իր ընկերոջ նայելով շփոթած աչքերով:

— Մէկ անգամէն Սուլթանն ու իր գահը կը փրկենք սպառնացող վտանգէն... միթէ կը վարանի՞ս:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(222 – Շար.)

համամարդկային պատմութիւնը չկարենար արձանագրել իր տոմարներուն մէջ, Հայոց պատմութիւնը վերջ կը գտնէ 1918ին»...:

Ու պատահեցաւ այդ հրաշքը: «Ազատութիւն կամ մահ» իմաստին ամբողջական ըմբռնումն էր այդ հրաշքը, բնազդական ու հաւաքական գիտակցումը Հայոց պատմութեան անվիճելի հրահանգին՝ Արարատի եւ Արագածի փէշերուն ծառացած ափ մը Հայութեան համար: Ազգային նկարագրի առհաւական այդ հրամայականին անսալով, հայ ժողովուրդի մէկ մարդու նման ծառանալուն մէջ կը կայանայ հիմնական գաղտնիքը այդ հրաշքին: Ծառացում՝ որ գերագոյն կռուին մէջ նետեց բոլորը անխտիր, Արեւմտահայ թէ Արեւելահայ, գիւղացի թէ քաղաքացի, երիտասարդ թէ ծերունի, կին թէ երախայ: Կեանքի ու մահուան գերագոյն գուպար, որ դիւցազնական հերոսամարտի մը վերածուեցաւ Սարդարապատի, Բաշ-Ապարանի եւ Ղարաքիլիսէի դաշտերուն վրայ, կասեցնելով թշնամի բանակներուն յառաջխաղացքը եւ փախուստի մատնելով զանոնք:

Մայիս 28ի հրաշք...: Բայց եթէ ազգային ուժերու ամբողջական լարումը, համաժողովրդական ծառացումն ու հայկական բանակի գերմարդկային հերոսութիւնը եղան Երեւանն ու Արեւելեան ու Արեւմտեան Հայաստանը բնաջնջումէ փրկողները, այդ բոլոր ազդակները իրենց մղիչ ու կազմակերպիչ ուժը ունեցան յանձին Հայոց պատմութեան դիւցազնակերպ հսկաներէն Վանի անզուգական հերոսին՝ Արամ Մանուկեանի, որ մարտի առաջին օրերուն Երեւանի ժողովուրդին կողմէ Արարատեան աշխարհի դիկտատոր հռչակուած էր: Պատմական ի՜նչ աղուոր զուգադիպութիւն եւ ի՜նչ հոյակապ կրկնութիւն. — Հայաստանի անկախութեան դարբինը՝ Արամը Արգիշտիին նման կուգար Տուշպայէն, Արգիշտակերտ Էրեբունին փրկելու համար:

Մեր նիւթէն դուրս է եւ միանգամայն անհնար՝ տալ այստեղ ամբողջական շարքն ու նկարագրութիւնը այն բոլոր դէպքերուն եւ իրադարձութիւններուն, որոնց թատերաբեմը եղան Երեւանն ու Արարատեան Աշխարհը 1918 Մայիս 28ին յաջորդող երկու-երեք տարիներուն ընթացքին: Երեւանի կեանքին մէջ հիմնական նորութիւն բերող իրողութիւնը այն է, որ Հայոց Ազգային Խորհուրդը Մայիս 30ին Հայաստանը պաշտօնապէս հռչակեց անկախ, Երեւանը դարձաւ Անկախ Հայաստանի մայրաքաղաքը: Յուլիսի կէսերուն՝ վարչապետ Քաջազնունի եւ կառավարութեան այլ անդամներ Թիֆլիսէն փոխադրուեցան Երեւան:

Շփոթ ու դժուարին կացութեան մէջ էր, որ դարերէ ի վեր որբացած ու գերեվարուած Երեւանը կը ձեռնարկէր Անկախ Հայաստանի մայրաքաղաքի իր նոր ու պատասխանատու պաշտօնին: Կտրուած արտաքին աշխարհէն, շրջապատուած ներքին ու արտաքին թշնամիներով, ծանրաբեռնուած գաղթականներով ու որբերով, սովի եւ համաճարակներու ամէնօրեայ ներկայութեան ենթակայ: Բայց Մայիսեան օրերուն սկսուած հրաշքը կը շարունակուէր: Ամէն կարգի դժուարութիւնները չկրցան արգելք հանդիսանալ, որ մէկ-երկու տարուան ընթացքին կազմակերպուի վարչական մեքենան, հաստատուին դիւանագիտական յարաբերութիւններ, բացուին կարեւոր թիւով դպրոցներ, հիմնուի պետական համալսարան, թշուառութեան եւ հիւանդութեանց դէմ տարուի դրական աշխատանք, հաստատուին որբանոցներ եւ հիւանդանոցներ, հայկական բանակը կազմակերպուի եւ զինուի, եւ երկրի տնտեսական վիճակը զգալապէս բարելաւուի: Տուեալ պայմաններուն մէջ՝ ինչ որ կատարուեցաւ այդ երկու տարիներու ընթացքին, տիտանեան գործ էր, որ պատիւ միայն կրնայ բերել քաղաքակրթուած եւ պետական փորձառութիւն ունեցող ոեւէ ժողովուրդի:

Անկախ Հանրապետութեան հաստատման երկրորդ տարին իսկ Հայաստանի մայրաքաղաքը թատերաբեմը հանդիսացաւ երկու շատ կարեւոր իրադարձութիւններու: Առաջինը՝ 1919 Ապրիլ-Մայիս ամիսներուն գումարուած Արեւմտահայոց երկրորդ Համագումարն էր, որ իր քաղաքական կամքը ձեւակերպեց «Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան»ի յայտարարութեամբ: Երկրորդը՝ Հ. Յ. Դ. 9րդ Ընդհանուր Ժողովն էր՝ նոյն տարուան Սեպտեմբեր ամսուն: Անկախ Հայաստանի մէջ գումարուած այդ առաջին Ընդհանուր Ժողովը լիովին յարեցաւ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի բանաձեւին, որ անկէ ետք դարձաւ պետականօրէն իրագործելի քաղաքականութիւն:

Բայց անկախ Հայաստանը հազիւ պիտի սկսէր շունչ քաշել եւ վայելել բարիքները երկու տարուան իր անդուլ աշխատանքին, երբ ներքին ու արտաքին միեւնոյն դժուարութիւններուն բերումով կացութիւնը վերստին վատթարացաւ: 1920 Մայիսին, բոլշեւիկեան խլրտումները սկսեր էին արդէն Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ: Հազիւ զսպուած էին անոնք, երբ Կարսի կողմէն Թուրքիոյ բանակները յարձակում գործեցին: Ստիպուած ըլլալով ներքին ճակատի վրայ պայքարիլ Թուրք-Թաթարական դաւերուն ու բոլշեւիկեան շարժումներուն եւ, արտաքին ճակատի վրայ, Գարապեքիրի կանոնաւոր բանակներուն դէմ, հայկական զօրքը նահանջեց մինչեւ Ալեքսանդրապոլ: Այս պայմաններուն մէջ էր ահա, որ Հայաստանի ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան ի խնդիր, անկախ Հայաստանի վերջին կառավարութիւնը, Սիմոն Վրացեանի գլխաւորութեամբ, ստիպուած եղաւ իշխանութիւնը զիջիլ համայնավար Յեղկոմին, 1920 Դեկտեմբեր 2ին: Կարմիր բանակը Հայաստանի դուռներուն էր արդէն:

Հակառակ Հայաստանի յոգնած ու խաղաղութեան կարօտ ժողովուրդի ցուցաբերած սրտբաց ընդունելութեան եւ հակառակ նախօրօք տրուած յատակ հաւաստիքներու եւ պաշտօնական խոստումներու, Կասեանի Յեղկոմը առաջին իսկ օրէն թշնամական դիրք բռնեց ժողովուրդին ու անոր երբեմնի ղեկավարներուն նկատմամբ: Դեկտեմբերին անհասկնալի փութկոտութեամբ մը կազմուած Չեկան բանտերը լեցուց դաշնակցական աչքառու դէմքերով, աքսորեց սպայութիւնը, բռնագրաւեց պարէնն ու ստացուածքները ժողովուրդին: Քաղաքական գետնի վրայ՝ ոչ միայն Կարսի շրջանի թրքական գրաւման եւ դաժանութեանց վերջ չի դրուիր, այլեւ Նարիմանովներու կողմէ «Եղբայրական Սովետական Հայաստանին» խոստացուած վիճելի հողամասերը՝ Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը ամբողջէն կը մնան Թուրք Ազերիներու ձեռքը: «Բոլշեւիկեան իշխանութիւնը քաղաքացիական կռիւով կը հաստատուի» համայնավարական բանաձեւը Յեղկոմը կը մղէ կարծես արտաքին պատերազմներէն յոգնած ու սպառած Հայաստանը քաղաքացիական այդ կռիւներուն բովէն ալ անցընելու:

ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

(Շար. – 4)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ

1969-70 ուսումնական տարին սկսաւ Սեպտեմբեր 1ին: Համաձայն Լուսաւորութեան նախարարի օգնական Ս. Մովսիսեանի, հանրակրթարաններու մէջ այս տարեշրջանին արձանագրուած են 613,500 աշակերտներ: Իրենց դուռները բացած են 30 նոր դպրոցներ, որոնց թիւը մինչեւ Յունուար պիտի բարձրանայ հարիւրի:

Դպրոցական կեանքին մէջ արձանագրուած նորութիւնը այն է, որ գործադրութեան պիտի դրուի ուսումնական նոր ծրագիրը: Բուսաբանութիւնը, աշխարհագրութիւնը, օտար լեզուները 5րդ դասարանին, բնագիտութիւնը 6րդին, քիմիագիտութիւնը 10րդին, Հայ գրականութիւնը, Հայոց պատմութիւնը 8-10րդ դասարաններուն մէջ պիտի դասաւանդուին նոր ծրագիրներով: Այս նոր ծրագիրներուն նպատակն է ժամանակին հետ համընթաց քալել, քանի որ գիտութիւնը, արուեստը եւ, ընդհանրապէս կեանքը մեր դարուն մէջ մեծ յառաջդիմութիւններ կ'արձանագրէ: Ցարդ դասագիրքերը եւ նիւթերը ետ կը մնային ներկայ ընդունելի մակարդակէն:

Լուսաւորութեան նախարարութիւնը այս նպատակով կազմակերպած է յատուկ դասընթացքներ ուսուցիչներու համար: Միւս կողմէ ձեռք առնուած են գործնական միջոցներ, որպէսզի բարեփոխուին, կատարելագործուին դասաւանդութեան եղանակները:

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Արտաշատի շրջանի Ազատաւան գիւղին մէջ հաստատուած է քացախի գործարան մը, որ առաջինն ու միակն է Հայաստանի մէջ: Գործարանը «Էրեբունի 2750» պիտակով տարեկան երկրին պիտի տայ մէկ միլիոն 800 հազար շիշ (կէս լիթրանոց) քացախ:

×

Հայաստանը իր չորս հազար յուշարձաններով բացօթեայ թանգարանի մը տպաւորութիւնը կը թողու: Այս յուշարձաններու շարքին բացառիկ տեղ կը գրաւէ Գառնիի ամրոցը, որուն զարդը կը կազմէ համանուն մեհեանը, կառուցուած 19 դար առաջ:

Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի նախագահութիւնը հաւանութիւն տուած է կոթողին վերահաստատման ծրագրին գործադրութեան: Աշխատանքներուն պիտի հսկէ Ալեքսանդր Սահինեան, որ արդէն իսկ պատրաստած է գործին նախագիծը:

Եւ այսպէս ուղիղ 19 դար ետք Գառնիի հեթանոսական տաճարը վերստին պիտի ծնի, այսինքն պիտի կառուցուի երկրորդ անգամ ըլլալով, իր նախկին վայրին մէջ, անաղարտ մնացած երկաթաքարէ պատուանդանին վրայ:

×

Օգոստոս 10ին, պաշտօնական հանդիսութեան մը ընթացքին, հիմնաքարը դըրուած է պատզամ նոր աւանի մը, որ պիտի կոչուի Վարդենիս: Վերոյիշեալ աւանին տուները, որոնք պիտի ունենան 5-9 յարկ, պիտի շինուին տեղական վարդագոյն տուֆով: Մինչեւ 1973 կը նախատեսուի կառուցանել մօտ 40 բնակելի տուներ եւ այլ շէնքեր, իսկ աւանին բընակչութեան թիւը հասցնել վեց հազարի:

Աւանին մէջ բնակութիւն պիտի հաստատեն Զօդի ոսկեհանքին մէջ աշխատող բանուորներն ու մասնագէտները իրենց ընտանիքներով:

×

Թիֆլիսի հայկական թատերախումբը շարք մը ներկայացումներ տուած է Լենինականի մէջ: Ներկայացումները արձանագրած են յաջողութիւն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (578)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՈՍ

—※—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Մարիուսի պէս մտախոհները սաստիկ ծայրայեղ վհատութիւններ կ'ունենան, եւ այս վհատութիւններէ յուսահատական որոշումներ կը տրուին: Ապրելէ յոգնիլը անտանելի բան մըն է. մահուամբ շուտ մը կը վերջանայ այս յոգնութիւնը: Այն ատեն մտածեց Մարիուս թէ երկու պարտք ունէր կատարելիք. մին էր՝ մահը իմացնել Քոզէթին եւ վերջին մնաս բարովը ըսել անոր, միւսն էր՝ պատուոաւոր աղէտալի վախճանէն ազատել այն խեղճ պատանին որ Էփոնինի եղբայրը եւ Թենարտիէի տղան էր:

Թղթակալ մը ունէր քովը. ճիշդ այդ թղթակալին մէջ դրած էր ժամանակին այն տետրակը որու վրայ այնքան սիրաւէտ խորհրդածութիւններ դրած էր Քոզէթին համար: Թերթ մը պատռեց այս թղթակալէն եւ մատիտով յետագայ տողերը գրեց.

«Մեր ամուսնութիւնը անհնարին էր: Խնդրեցի մեծ հօրմէս որ հաւանի ամուսնութեանս, բայց մերժեց. ինչպէս դուն, նոյնպէս եւ ես հարուստ չեմ: Վազեցի տունդ եկայ, բայց հոն չէիր. գիտես ի՜նչ խօսք տուած էի քեզի: Ահա կը բռնեմ խօսքս. պիտի մեռնիմ: Կը սիրեմ քեզ: Երբ կարդաս այս գիրս, հոգիս քովդ պիտի ըլլայ եւ պիտի ժպտի»:

Այս նամակը կնքելու բան մը չունենալուն համար ծալեց միայն եւ վրան գրեց.

«Առ Օրիորդ Քոզէթ Ֆոշլըվան, Պ. Ֆոշլըվանի տունը, Օմ-Արմէ փողոց, թիւ 7»:

Նամակը ծալելէն ետք պահ մը կեցաւ խոհուն կերպարանք մը առնելով, նորէն առաւ թղթակալը, բացաւ, եւ միեւնոյն մատիտով սա չորս տողերը գրեց առաջին երեսին վրայ.

«Անունս Մարիուս Փոնմէրսի է: Դիակս տարուի մեծ հօրս՝ Պ. Ժիլնորմանին տունը, Մառէ թաղը, Ֆիյ տիւ Քալվէր փողոց, թիւ 6»:

Թղթակալը թիկնոցին գրպանը դնելէն ետք Կավրօշը կանչեց: Ստամբակը Մարիուսի ձայնը լսելուն պէս իր զուարթ եւ անձնուէր կերպարանքովը վազեց եկաւ:

— Կ'ուզե՞ս բան մը ընել ինծի համար:

— Ամէն բան, ըսաւ Կավռօշ: Կը կարծէք թէ մոռցա՞յ: Աստուած վկայ հիմա եփած պիտի ըլլայի, եթէ դուք ազատած չըլլայիք:

— Կը տեսնե՞ս սա նամակը:

— Այո:

— Հիմա անմիջապէս առ ասիկա,, դուրս ելիր պատնէշէն (Կավռօշ՝ անհանգարտ սկսաւ ականջը քերել), եւ վաղը առտու տեղը տար, յանձնէ Օրիորդ Քոզէթին որ Օմ-Արմէ փողոցը, Պ. Ֆոշլըվանին թիւ 7 տունն է:

Դիւցազնասիրտ պատանին պատասխանեց.

— Աղէկ, բայց մինչեւ ետ դառնալս պատնէշը պիտի առնուի, եւ ես մէջը պիտի չըլլամ:

— Շատ հաւանական է թէ պատնէշը այլեւս առտու միայն յարձակում կրէ, եւ վաղը կէսօրէն առաջ պիտի չառնուի:

Իրօք յարձակողները պատնէշէն ետ քաշուելէն ի վեր նորէն յարձակողական շարժում մը ըրած չէին տակաւին:

Այս անշարժութիւնը այն դադարներէն մէկն էր, որոնք սովէկ կը պատահին գիշերային կռիւներու ատեն, եւ որոնցմէ ետք կռուողներուն կատաղութիւնը կը կրկնապատկուի:

— Միթէ վնաս ունի՞ եթէ վաղը առտու տանիմ այս նամակը, ըսաւ Կավռօշ:

— Շատ ուշացած պիտի ըլլաս: Հաւանական է թէ պատնէշը պիտի պաշարուի, փողոցները պիտի պահպանուին եւ պիտի չկրնաս դուրս ելլել: Հիմա անմիջապէս գնա:

Կավռօշ չկրցաւ պատասխան մը գտնել այս առարկութեան. կայնած տեղը վարանումով կը սպասէր եւ ականջը կը քերէր տրտմութեամբ: Յանկարծ թռչունի յատուկ շարժումով մը որ սովորական էր իրեն, առաւ նամակը:

— Լաւ, ըսաւ:

Եւ մեկնեցաւ Մոնտէթուր փողոցէն վազելով:

Կավռօշ նոյն միջոցին գաղափար մը ունեցած ըլլալով, որոշած էր նամակը տանիլ, բայց վախնալով թէ Մարիուս առարկութիւն կ'ընէ, չէր ըսած անոր այդ գաղափարը որ սա էր.

— Հազիւ կէս գիշեր է. Օմ-Արմէ փողոցը հեռու չէ. շուտ մը նամակը կը տանիմ եւ ժամանակին հոս կը հասնիմ:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՓՈՒԼ ՕՏՏՈՅԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Հանգ. Յարութիւն Դաւիթեանի թաղման փոխան ծ.պսակի Փոլ. Օտտոյի Կ. Խաչը եկեղեցիին 10 ֆր. Հ. Յ. Դ. Վաամեան ենթ. փխ. ծ. Նոր Սերունդին 20, «Յառաջ»ին եւ Կ. Խաչին 10ական, Պ. Կիւլեան եկեղեցիին 10, Քէօսէեան Կ.Խաչին 10, եկեղեցիին 10, Հ. Մ. Ը. Մ. եւ «Արծիւ» մարզական Միութիւն եկեղեցիին 80, Տէր եւ Տիկ.Արամ Արմաղանեան Ճ. Նարդունի ֆոնտին 20, եկեղեցիին 10, Նոր Սերունդին 10, Տիկ. Մարի Պօղոսեան եկեղեցիի բարեզարդման 10, Տէր եւ Տիկ.Պետրոսեան եկեղեցիի բարեզարդման 30, Տէր եւ Տիկ. Զօրեան փոխ. ծ.պսակի հանգ. Ուզունեանի մահուան առթիւ Վիէնի մէջ, կը նուիրէ Փոլ. Օտտոյի եկեղեցիին 50 ֆրանք:

ԾԱԽՈՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆ

Պանեէօյի լաւագոյն շրջանին մէջ, ծախու է բնակարան մը, բոլոր յարմարութիւններով:

Դիմել Պ. Լ. Տօնիկեան
52, Rue Gustave Courbet, 92 - Bagneux
Tél. : 253-38-83

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը եւ տօնախմբութիւնը կը կատարուի Սեպտ. 28ին, Կիրակի օր:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԾԱԽՈՒ ԵՆ

A VENDRE

Machines à tricoter de toutes sortes — état neuf — jauge 12/120, 7/120 talons hauts et talons bas, jauge 10 etc.

bobinoire de 10 broches

Téléphoner : TAI. 42-36
NOR. 14-20

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

(Piano, Accordéon, Solfège)

Կը դասաւանդուին մասնագէտ եւ փորձառու ուսուցիչներու կողմէ:

Փափաքողները դիմեն.—

Madame TCHITOUNY
13, Rue Caumartin, Paris (9e)
Tél. : OPE. 37-62

Նաեւ՝ վարձու սենեակ ուսանողի համար:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին:

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համազգային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները:

Ծնողները, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տնօրէնութեան, գրաւոր կամ անձամբ:

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մաթէրնէլ) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան):

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւն առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով: Հեռ. 027–18–28

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տունը կամ աշխատանոցը աշխատող մեքանիքէններ, փրեսէօններ, ֆինիսէօր-ֆինիսէօզ, պութոնիէ ԹԵՐԿԱԼԻ վրայ: Մնայուն գործ:

Դիմել՝

LUXE-CONFECTION
106, Rue St. Maur, Paris (11e).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարտիրոս Փափազեան, բնիկ Էվէրէկցի: Փնտռողը հօրեղբօր տղան՝ Քալան-դարեան: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝

SETRAG DJAMOUSSIAN
15, Rue Pierre Guys, Beaumont
13 - Marseille (12e)
Tél. : 48-81-95.

ՓԱՐԻԶԻ «ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ» ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ

Փարիզի համալսարանական ոստանի «Մարի Նուպար» Հայկ. Տունը կ'ընդունուին այն հայ ուսանողները, որոնք Ֆրանսայի գաւառներէն կամ արտասահմանէն կը դիմեն եւ կը ներկայացնեն հետեւեալ պայմանները.—

Ա) Թեկնածուն պէտք է ունենայ միջնակարգ լրիւ ուսման (պաքալորէայի) կամ համապատասխան վկայականը:

Բ) Արձանագրուած պէտք է ըլլայ Փարիզի համալսարանի ճիւղերէն մէկուն կամ բարձրագոյն ուսման դպրոցի մը մէջ: Լիսէները կամ երկրորդական վարժարանները բարձրագոյն դպրոց չեն նկատուիր:

Գ) Հայկական Տան մէջ բնակողները կ'օգտուին ոստանի ուսանողական ճաշէն, աժան գինով: Հայ ուսանողական տունը ունի իր մատենադարան – ընթերցասրահը, իր հաւաքոյթի սրահը, նախաճաշի սպասարկութիւնը եւ բնակութեան բոլոր արդիական պայմանները:

Դիմումները պէտք է կատարուին ուսումնական տարեշրջանին սկիզբին, մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը: Դիմողներուն կը ղրկուին ոստանի վարչութեան կողմէ տրուած հարցարանները, որոնք պէտք է լեցուին, կցելով պահանջուած թուղթերը, եւ վերադարձուին մեզի:

Այս թուղթերն են.—

1) Խնդրագիր (երկու օրինակ) ոստանի տնօրէնութեան.
2) Յաճախելի դպրոցին արձանագրութեան թուղթը:
3) Ուսանողի նախապէս յաճախած վարժարանին վկայագիրը:
4) Եթէ կարելի է ուսանողի ուսուցիչէն կողմէ յանձնարարագիր մը:
5) Յանձնառութեան թուղթ մը, որով ուսանողը կը յայտնէ թէ պիտի յարգէ ոստանին կանոնները:
6) Ուսանողին ծնողքին կամ պաշտպանին յանձնառութիւնը ոստանին ծախքը (ամսական վարձքը) վճարելու:
7) Ծննդեան վկայագիր:
8) Բժշկական վկայագիր:
9) Երեք հատ փոքրիկ լուսանկար:
10) Նամակի բաց պահարան մը, ուսանողի հասցէով եւ դրոշմաթուղթով:

Դիմումները պէտք է ուղղուին Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի Կեդրոնական Յանձնաժողովին:

Դիմումներու թղթածրարը Եւրոպայի Կեդր. Յանձնաժողովի երկու ներկայացուցիչներէն եւ ոստանի վարչութեան մէկ ներկայացուցիչէն բաղկացած յանձնախումբի մը կողմէ քննուելէ յետոյ, թեկնածուներու ընդունելութիւնը կը կատարուի Սեպտեմբերի վերջը, այսինքն ուսումնական նոր տարուան սկիզբը: Այս թուականը անցնելէ յետոյ որեւէ դիմումի ընթացք չի կրնար տրուիլ:

Արտասահմանէն եկող ուսանողներուն մասնաւորապէս կը յանձնարարենք որ Փարիզ գալէն առաջ համոզուին, ձեռք բերեն ֆրանսերէն լեզուի մէջ, որպէսզի դժուարութիւն չկրեն իրենց ուսման հետեւելու համար:

ԴԻՒԱՆ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ

Հասցէ
U.G.A.B.
11, Square Alboni, 75-Paris (16e)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ Մարսէյլի հայկական դասընթացքներու վերամուտի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 8ին, ամէն օր կէսօրէ առաջ ժամը 10–12, Բարեգործականի սրահին մէջ, 7, Ռիւ Փափէր, Մարսէյլ:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յայտարարէ թէ իր հովանաւորած հինգշաբթի օրերու դպրոցը կը վերաբացուի 11 Սեպտեմբեր հինգշաբթի օր, համայնքիս Հոգեւոր Հովիւ Նարեկ քահանայ կը կատարէ հին եւ նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները մինչեւ հինգշաբթի 18 Սեպտեմբեր:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի հայկ. դպրոցը կը վերաբացուի Հինգշաբթի Սեպտ. 18, Կռանտ Անսամպլի մէջ:

×

ԼԻՈՆԻ Հայ Ազգ. Վարչութեան Կրթական Մարմինը կը ծանուցանէ Լիոնի հայ ծնողաց, որ Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. 2ին:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան հովանաւորած հինգշաբթի օրերու դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 18ին, Հինգշաբթի օր: Կը խնդրուի ծնողքներէ որ նոյն օրը առաջնորդեն իրենց զաւակները վարժարան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT
LE
Piment Rouge

20, Rue Beauveau, 20
MARSEILLE (IER) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան որ կը սպասէ ձեր այցելութեան

— Հաճելի մթնոլորտ —

Արեւելեան համով ճաշեր
խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ - ՈՐԴԻ

Ամէն օր՝ շամփուրով խորոված եւ տէօնէր - խորոված

ԱՌ Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ եւ Հոգեւոր Հովիւ Մեսրոպ քհնյ. Ժամկոչեանի հեռաձայնի թիւն է 985–28–77

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ

ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :

PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalaro

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

«ՅԱՌԱՋ»Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph. : 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ 50 ֆ.
Արտասահման Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ
14
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
14 SEPTEMBRE
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11613 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.613

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՇՈՒՐՋ

Բ.

Հակասութեանց երկիրն է Թուրքիա, որ մէկ կողմէն կը ներկայանէ արդիա- կանացման ձգտում մը, միւս կողմէ կը կառչի մնալ մակարդակի մը վրայ, որ անելի շատ Միջին դարը կը յիշեցնէ:

Այս է տպաւորութիւնը, զոր կրած է Ալէն Վէրնէ՝ Ֆիկարոյի աշխատակիցը, Թուրքիոյ մէջ կատարուած շրջապտոյտէ մը (Ֆիկարօ, 6 Սեպտ.):

Հակասութիւն է այն՝ որ մէկ կողմը կան կպրապատ լայն ուղիներ գլխաւոր գիծերու վրայ, միւս կողմը կը տեսնուին ձորերու մէջ քարեր լեցուած անանցա- նելի ճամբաներ: Մէկ կողմէ Սեւ, Եգէա- կան ու Միջերկրական ծովերու երկայն- քին կառուցուած են մոթէլներ, միւս կողմէ երկրին ներսերը կ'երեւան Թրշ- ուառ վաչկատուններու վրաններ ու խեղ- ճուկ խրճիթներ:

Հակասութիւնը կը տեսնուի նաեւ Պոլ- սոյ մէջ, որ ունի մէկ միլիոն ութ հարիւր հազար բնակիչ, մշտապէս խճողուած փողոցներով, որ ունի հարուստ շուկայ մը եւ շրջապատուած է նոր գործարաններու գօտիով մը, սակայն իր շուրջը կան ան- թիւ, հազիւ նշմարելի գիւղեր, որոնց գլխաւոր վաստակութիւնն է չորցած թրի- քը, հունձքը կը հաւաքեն նախնական մի- ջոցներով, կը գործածեն եզան սայլեր նախապատմական փայտէ անիւներով, որոնք կը յիշեցնեն Անգարայի Թանգարանին հիթիթեան նմոյշները:

Անատոլուն, հակառակ իր Անգարայի մայրաքաղաքին եւ շրջակայքին, քանի մը դար ետ մնացած է եւրոպական Թուր- քիայէն: Թերաճ է եւ ամէնէն աղքատը Եւրոպայի տնտեսական կազմակերպու- թեան: Այս է կարծիքը տնտեսագէտնե- րուն, — ոչ թէ բարոյագէտներուն — հիմնուած կարգ մը տուեալներու վրայ, որոնց գլխաւորն է ծնունդներու աստի- ճանաչափը: Ահա՛ քանի մը թուանշան- ներ —

Նախ՝ բնակչութիւնը, որ 1945ին 19 միլիոն էր, բարձրացած է աւելի քան 32 միլիոնի եւ դանդաղելու նշաններ ցոյց չտար: Ցեռոյ՝ ուսման մակարդակը: Չափահասներէն վեր եղողներու հարիւրին ..., գիւղարնակ կիներու հարիւրին 78ը կարդալ չեն գիտեր: Մարդ-գլուխ տարեկան եկամուտը 300 տոլարը չանց- նիր, այսինքն Եւրոպացիներու միջին մա- կարդակին եօթներորդէն ութերորդին մի- ջեւ:

Թուրքիոյ թերաճ մնալուն ուրիշ մէկ պատճառն է ճարտարարուեստի բերած նը- պաստին տկարութիւնը ազգային ընդհա- նուր արտադրութեան, հազիւ 17 առ հա- րիւր: Ճարտարարուեստը արտածումնե- րուն հարիւրին 6էն 7ը միայն կը կազմէ, որ տոկոսն ալ պակսելու վրայ է, ներ- մուծումներու աճումին պատճառաւ:

Երկրագործական վիճակ չունի նաեւ գիւղա- կան ...թիւնը: Բանուորներու հարիւրին ... երկրագործութեան մէջ կ'աշխատի: ... հունձքի եղանակին անգամ հա- ... տասը անգործներ կան, այսինքն 400.000 հոգի: Իսկ ձմեռը շուրջ 7 մի- ... 800.000 հոգի անգործութեան դա- տապարտուած են:

... այս թուանշանները ..., Ֆիկարոյի աշխատակիցը դիտել ... թէ այս պայմաններուն մէջ պէտք ... զարմանալ, որ Թուրքիա երկուստեք ... համեմատութեան ձեւով առեւտրական ... գործակցութիւն կը կատարէ Արեւելքի երկիրներուն հետ հարիւրին 18 համեմա- տութեամբ, իսկ մասնաւոր համաձայնու- թեանց հիման վրայ՝ արաբական երկիր- ներու հետ հարիւրին 7 տոկոսով:

Թուրք կառավարութիւնը բազմաթիւ սեղմումներ կը պարտադրէ առեւտրական- ներուն: Ներածումի համար արտօնագիր ստանալէ ետք քանիերկու շաբաթ պէտք է սպասեն անոնք՝ օրինական ճամբով ան- հրաժեշտ գումարները ստանալու համար: Մաքսատան արգելքներուն եւ բաժնչա- փի սահմանափակումներուն դէմ դնելու համար մարդիկ կը ստիպուին դիմել սեւ շուկային, ուր ամէն բան կը գտնուի ան- մատչելի գիներով, բայց անմիջապէս:

Թղթակիցը վիճակագրական տեղեկու- թիւններ կուտայ Հնգամեայ Ծրագիրնե- րու մասին, որոնց առաջինը վերջացած է եւ երկրորդին ձեռնարկուած: Ճար- տարարուեստին յատկացուած գումարնե- րը հետզհետէ կ'աւելցուին: 1972ին երկ- րագործութեան մէջ աշխատողներու հա- մեմատութիւնը ընդհանուր բանուորներու հարիւրին 66ը պիտի կազմէ: Մեքենանե- րու գործածութիւնը մէկ կողմէ, 1960էն ի վեր գիւղացիներուն հող չբաժնուիլը միւս կողմէ պատճառ կը դառնան, որ ա- մէն տարի 200 հազար գիւղացիներ խու- ժեն դէպի քաղաքները, դժուարին կա- ցութիւն ստեղծելով բնակարանի եւ աշ- խատանքի համար: Գիշերարոյս տնակներ կը շինեն, սակայն ատով չի լուծուիր բնակարանային տագնապը: Փողոցի ոչ- չահաւէտ արհեստներ կը փորձեն ապրե- լու համար: Ալէն Վէրնէ կ'ըսէ թէ աշ- խարհի վրայ չկայ քաղաք մը, որ Պոլսոյ չափ բեռնակիր ունենայ...:

Խօսելով յառաջիկայ Հոկտ. 12ի ընտ- րութեանց մասին, Ֆիկարոյի աշխատա- կիցը կը շեշտէ անոնց կարեւորութիւնը: Կը զարմանայ, որ ի՛նչպէս վարչապետ Տէմիրէլ արեւմտասէր եւ արդիականաց- ման կողմնակից ըլլալով հանդերձ բա- ւական առնէ ի վեր մօտեցած է գիւղա- կան շրջաններու կրօնական աւանդական ազդեցիկ ուժերուն: Ու իր այդ քաղաքա- կանութեամբ իրմէ հեռացուցած է քա- ղաքներու զարգացեալ տարրերը:

Ըստ իրեն, Թուրքիոյ երկու ծայրայեղ հոսանքներու միացման միակ կէտերն են չէզոքութիւն ու ամերիկեան մենաշնորհ- ներուն դէմ հակառակութիւնը՝ այն նկա- տումով, որ երկիրը հետզհետէ կը զըր- կուի իր ամենամեծ հարստութիւններէն: Հակառակութեան գլխաւոր պատճառնե- րէն մէկն ալ այն է, որ մինչ 1967ին Ամե- րիկա 130 միլիոն տոլար էր տուած Թուր- քիոյ, 1968ին իր նպաստը իջեցուցած է 30 միլիոնի: Սակայն նոյն շրջանին, Թուր- քերը յաջողեր են 200 միլիոն տոլար ստա- նալ Խորհ. Միութենէն, մեծ ձեռնարկ- ներու յատկացնելու համար: Ասկէ զատ Միջազգ. Դրամական Ֆոնտը, որ 1960էն ի վեր 1200 միլիոն տոլար փոխ տուած էր Թուրքիոյ պզտիկ տոկոսով եւ շատ երկար պայմանաժամով, որոշեր է այժմ պակսեցնել իր օժանդակութիւնը:

Տարեկան 300.000 Թուրք աշխատաւոր- ներ կ'երթան Գերմանիա, Հոլանտա եւ Աւստրիա: Ասոնք Անատոլու ու Տաւրոս վերադառնալով, իրենց գիւղերուն մէջ կը կիրարկեն ինչ որ սորված են այնտեղ: Ասիկա առաւելութիւն մըն է Թուրքիոյ համար, իսլամական միակ երկիրը, որ իր դարու «Թէքնիք» նորութիւնները լիովին իւրացուցած է: Ու եթէ Եւրոպա չդադ- րեցնէ իր դրամական նպաստը, Թուրքիա տասը տարիէն կրնայ դառնալ Եւրոպայի տնտեսական շարունակութիւնը...:

Ա՛յս խորհրդածութիւններով ու եզրա- կացութեամբ կը վերջացնէ Ալէն Վէրնէ իր թղթակցութիւնը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻԷԹՆԱՄ

Սպիտակ Տան մէջ գումարուած «պա- տերազմի մեծ խորհրդաժողովը», որուն մասնակցեցան Վիէթնամի պատերազմին հետ ուղղակի կամ անուղղակի կապ ու- նեցող ամերիկացի բարձրաստիճան զին- ուորականներ եւ պետական դէմքեր, ո- րոնց շարքին Մ. Նահանգներու դեսպանը Սայկոնի մօտ, Վիէթնամի ամերիկեան ուժերու ընդհանուր հրամանատարը եւ Խաղաղական ճակատի ընդհանուր պետը, տեւեց շուրջ չորս ժամ:

Նախագահը՝ Նիքսըն, ժողովի աւար- տին անմիջապէս մեկնած է Քէմփ Տէյվիս, առանց որեւէ պաշտօնական յայտարա- րութիւն կատարելու իր տուած որոշում- ներու մասին: Ամերիկեան քաղաքական եւ զինուորական շրջանակները, իրենց կարգին, ոչ մէկ յայտարարութիւն ըրած են: Ուրեմն առայժմ դեռ գաղտնի կը մը- նան խորհրդաժողովի ընթացքին բանա- ձեւուած տեսակէտներն ու որոշումները: Անշուշտ վերջնական որոշումը պիտի տայ ինքը՝ նախագահը:

Ցամենայն դէպս, դէտերու կարծիքով Նիքսըն որոշ չափով նկատի պիտի առնէ զինուորականներուն տեսակէտը, առանց ամբողջովին հետեւելու անոնց պահանջ- ներուն:

Խորհրդաժողովէն առաջ Նիքսըն վե- րըստին արտօնեց ամերիկեան գեր-ռմբա- կոծիչ Պէ 52երու ռմբակոծութիւնը Հա- րաւային Վիէթնամի մէջ: Ծանօթ է, որ Հօ Շի Մինհի մահուան առթիւ հաս- տատուած զինադադարէն ետք, նախագահին իսկ կարգադրութեամբ Պէ 52երը գործո- ղութեան չանցան:

Հակառակ պաշտօնական շրջանակներու լռութեան, կասկածէ դուրս է, որ Նիք- սըն ռմբակոծումները դադրեցնելու որո- շումը տուած էր, ցոյց տալու համար իր տրամադրութիւնը խաղաղութեան ելք մը գտնելու: Որոշումը չեղեալ նկատած է, երբ տեսնուած է, որ դիմացի ճակատը իր կողմէ զիջումի որեւէ քայլ առած չէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԵՔԻՆԻ ձայնասփիւռը վերսկսաւ իր յարձակողականը խորհրդային ղեկավար- ներուն դէմ, զանոնք անուանելով հաւատ- ուրացներ: Փեքին այս անգամ մեղադրած է Մոսկուան, որ զօրավիգ կը կանգնի Ին- տոնեզիոյ փաշիստներուն եւ Ճափոնի ու այլ ասիական երկիրներու հետ կը ճգնի դաւել Չինաստանի, համայնավարութեան եւ չինացի ժողովուրդին դէմ:

ՍԼՈՎԱՔԻՈՅ համայնավար կուսակցու- թեան օրգանը՝ Պրաւդա, կրկին ամբաս- տանութեան խօսք ըրաւ «ազատախոհ» ղեկավարութեան հասցէին: Համաձայն պաշտօնաթերթին, այս վերջինները հե- ռացած են մարքսեան գաղափարներէն եւ չահագործած են ժողովուրդին զգացում- ներն ու տրամադրութիւնները:

ԹՈՒՆՈՒԶԻ մէջ ներկայ ուսումնական տարեշրջանին չորս հազար ֆրանսացի ուսուցիչներ պիտի դասաւանդեն: Անցեալ տարուան թիւին վրայ հինգ հարիւր ու- սուցչի յաւելում կայ:

ՉԱՏԻ նախագահը՝ Ֆ. Թոմպալպայէ ուսանողներու առջեւ խօսած ճառի մը ընթացքին խոստովանեցաւ, որ երկրին վիճակը վատթարացած է: Գոյութիւն ու- նի « կազմակերպուած աւազակութիւն » մը: Կան նաեւ տնտեսական եւ ելմտական դժուարութիւններ:

ՊԻԱՖՐԱ միշտ պատրաստ է բանակցե- լու Նիժերիոյ հետ, յայտարարեց Պիաֆ- րայի բարձրաստիճան անձնաւորութիւն մը:

ԽՍՐԱՅԵԼԵԱՆ օդուժը կրկին ռմբակո- ծեց եգիպտական դիրքերը Սուէզի ծո- ցին մէջ: Եգիպտական քոմանտոներու խումբ մը քանդած է իսրայէլեան զին- ուորական կայան մը Սինայի մէջ:

ՌԱՊԱԹԻ մէջ ի մօտոյ գումարուելիք մահմետական երկիրներու խորհրդաժո- ղովին պիտի մասնակցին 35 երկիրներ:

ՃԱՓՈՆԻ վարչապետը՝ Սաթօ, Նոյեմ- բեր 19-21ին պիտի տեսակցի Նիքսընի հետ: Խօսակցութեան գլխաւոր նիւթը՝ Օքինաուայի վերադարձը Ճափոնի:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ կրկին դըժ- ուարութիւններ յարուցանեց Արեւմտեան Պերլին գացող ինքնաշարժներուն առջեւ: 24 ժամուան մէջ երկրորդ անգամն է:

ԱՄՊՈՒԱԶԻ մէջ, Խ. Տէ. Էռ.ի համա- գումարին առջեւ, Շապան Տէլմաս յայ- տարարեց թէ կառավարութիւնը վճռած է օրէնքը գործադրել տալ բոլորին: Կը յու- սայ որ ուղեւորներու սենտիքան կը դի- տակցի կացութեան:

ՈՒՂԵՒՈՐՆԵՐՈՒ գործադուլը կը շա- րունակուէր Շաբաթ թէեւ յոյս կար որ կարգադրութիւն մը ըլլայ:

ԼԻՍԻ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Սրտի խոր կսկիծով կ'իմանանք թէ Ուրբաթ գիշեր Միլանոյի մէջ իր մահկա- նացուն կնքած է Տիկին Լիսի Արզուման- եան-Սեւումեան, յետ կարճատեւ հիւան- դութեան:

Ողբացեալը ծնած էր Թիֆլիզ, տաղան- դաւոր արուեստագիտուհի եւ երգչուհի, երիտասարդ տարիքին ամուսնացած էր վաղամեռիկ դերասանապետ Ցովհ. Սե- ւումեանի հետ, որու ղեկավարութեան տակ, Պոլիս թէ Թիֆլիզ իր գնահատելի աշխատանքը բերած էր հայ բեմին: Սե- ւումեանի մահէն ետք, անցած էր Եւրո- պա եւ շարք մը երգահանդէսներ տուած Ֆրանսա, Իտալիա, Եգիպտոս: Ցետագա- յին ամուսնացած Տոքթ. Երուանդ Ար- զումանեանի հետ, Տիկին Լիսի Արզու- մանեան իր արուեստագէտի նուրբ խառ- նուածքով, իր ամուսնոյն կողքին միշտ իր գնահատելի մասնակցութիւնը բերած էր Միլանոյի հայ ազգային կեանքին սիրուած՝ բոլորէն, ջանք չէր խնայեր հասնելու բոլորին, մանաւանդ արուես- տագէտներուն որոնց չէր զլանար իր թե- լադրութիւնները եւ օժանդակութիւնը:

Դեռ առիթը կ'ունենանք խօսելու իր մասին:

Մեր խորազգաց ցաւակցութիւնները սիրելի Տոքթ. Արզումանեանին, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Ազատ Խանտանեանի:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին.—

Հ. Խաչատուր Վրդ. Վրթանէսեան, տեսուչ Պուէնոս — Այրէսի Մխիթարեան վարժարանին (որ ունի 320 աշակերտ), որ Վենետիկէն դէպի Արժանթին վերա- դարձի ճամբուն վրայ քանի մը օր Փարիզ անցուց:

Տիկին Արաքսի Պապիկեան-Անտիկեան, Քալիֆորնիայէն որ շրջապտոյտ մը կը կատարէ Եւրոպա:

Պ. Ա. Մարտիրոսեան, Լոս-Անճըլըսէն:

Պ. Գուրգէն Քրմոյեան, Պոսթընէն:

Պ. Վահէ Սէքեան եւ ընտանիքը, Պէյ- րութէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԳԵՐԸ

Ա.

Երեք ոսկէ չքանշաններ պատկերացուած են հայկական գորգերուն պիտակին վրայ: Այդ չքանշանները անոնք շահած են վերջին երեք տասնամեակներուն, առաջինը՝ Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսին, երկրորդը՝ Պրիւսէլի, երրորդը՝ Լայփցիկի տօնավաճառին մէջ:

Հայաստանի գորգերուն ընծայուած այս պատիւը պատահականութեան արդիւնք պէտք չէ նկատել:

Հայաստանի նուրբ եւ գեղեցիկ գորգերու մասին գովեստով խօսած են յոյն պատմագիրներ Հերոդոտն ու Քսենոֆոնը, որոնք այցելած են մեր երկիրը Ք. Ա. 5րդ դարուն: Սակայն հնագիտական նոր պեղումները եւ անոնց տուեալներուն ուսումնասիրութիւնները ցոյց կուտան, որ գորգագործութիւնը ծանօթ էր Հայաստանի մէջ Հերոդոտէն եւ Քսենոֆոնէն շատ առաջ: Յայտնաբերուած է Ասորեստանի թագաւոր Ասուրբանիպալի արձանագրութիւնը, որ ապրած էր 9րդ դարու կէսերուն (Ք. Ա.): Այդ արձանագրութիւնը կը պատմէ, որ Բիթ-Զամանի մէջ՝ Տիգրանակերտի շրջակայքը (այժմ Տիաղ Պէքիր) այլ եւ այլ հարստութիւններու հետ Ասուրբանիպալը աւար առած է «հազար խայտաբղէտ բանուածքներ եւ կտաւեղէն»: Վանի եւ Ուրմիոյ միջեւ կը գտնուէր Մուսասիր քաղաքը՝ Ուրարտացիներուն կրօնական կեդրոնը: Մուսասիրի պալատն ու տաճարը անուանի էին իրենց հարստութիւններով: Յարձակելով այս քաղաքին վրայ, Ասորեստանի թագաւոր Սարգոն 7րդ դարուն սկիզբները (Ք. Ա.) պալատը եւ տաճարը կը կողոպտէ: Ուրարտուի Ուրզանա թագաւորին պալատէն կը յափշտակէն մեծ քանակութեամբ ոսկեղէն իրեր, թանկարժէք քարերով զարդարուած բազմաթիւ անօթներ: Բարձրարուեստ առարկաներու շարքին Սարգոն կը յիշատակէ երփներանգ բանուածքներ եւ զգեստներ, պատրաստուած վուշէ: Բանուածքները պատուոյ տեղ կը գրաւէին ուրարտական արուեստին մէջ: Այս իրողութիւնը կը հաստատէ ակադ. Բորիս Պիոտրովսկի՝ «Վանի թագաւորութիւնը», «Ուրարտուի արուեստը» եւ «Կարմիր Բլուր» գիրքերուն հեղինակը: «Ոչխարաբուծութիւնը Ուրարտացիներուն կուտար, — կը գրէ ան, — ոչ միայն միս եւ կաթնեղէն, այլեւ բուրդ: Բուրդէ բանուածքները լայն չափով կը գործածուէին կեանքի մէջ: Կարմիր Բլուրի պեղումներէն յայտնաբերուեցան բուրդէ նուրբ բանուածքներու բազմաթիւ նմոյշներ»: Սեպագիր արձանագրութիւնները կը յիշատակեն, որ Ուրարտացիները սովորութիւն ունեցած են ներկելու բուրդէ թելերը: Սակայն Կարմիր Բլուրին մէջ գտնուած թելերը ներկի հետքեր չեն կրեր: Ցամենայն դէպս, արձանագրութիւնները կը վկայեն, որ թելեր ներկելու արուեստը ծանօթ եղած է Ուրարտացիներուն:

Գերմանացի գիտնական Լեման Հաուպտը, որ հնագիտական պեղումներ կատարած է Թոփրաք-Քալէի մէջ (Վան) ուրարտական մթերանոցէ մը հանած է անօթ մը, որուն մէջ գտնուած են մետաքսեայ բանուածքներու մնացորդներ:

Հայկական գորգերու մասին արժէքաւոր վկայութիւններու կը հանդիպինք գրեթէ բոլոր պատմագիրներու եւ ուղեւորներու մօտ, որոնք այս կամ այն չափով այցելած են մեր երկիրը:

Առանձնապէս մեծ թափ եւ ծաւալ ստացաւ գորգագործութիւնը Հայաստանի մէջ միջին դարերուն, մանաւանդ Բագրատունիներու օրով: Հայաստանէն հեռու երկիրներու մէջ հռչակ հանած էին որդան կարմիրի փոճով հայկական գորգերը:

Խօսելով, որ կաւէ պատրաստուած հայկական ձեռագործ ամանները, մանաւանդ ջրամանները, յայտնի էին բովանդակ մահմետական աշխարհին եւ կ՚ուղարկուէին Հայաստանէն Իրաք, Սուրիա եւ Եգիպտոս, ակադ. Ն. Մառ կ՚անդրադառնայ հայկական գորգերուն եւ կը վկայակոչէ արաբ պատմագիր Մոհամէտ Պար Եահիայի հետեւեալ խօսքը, որ պահպանուած է սուրիական պատառիկի մը մէջ. «Էմիր Ապուսաճ Հայաստանէն Մուկտադիր խալիֆային ուղարկեց 400 ձի, 30.000 տինար եւ եօթը հայկական գորգ, գորգերէն մէկը 60 կանգուն երկարութիւն եւ 60 կանգուն լայնք ունէր, այդ գորգին վրայ աշխատած էին տասը տարի»: Արաբ գրագէտ Իպն Ֆատլան Ժ. դարուն սկիզբները կ՚այցելէ Կամայի Պուլկարներու երկիրը եւ կը պատմէ, որ պուլկար թագաւորին վրանին մէջ փռուած էին հայկական գորգեր:

Կարաւանները Հայաստանէն Պարսկաստան, մինչեւ Ասիոյ երկիրները, Եգիպտոս, Թրակիա, Վոլկայի ափերը կը տանէին հայ կնոջ փափկասուն մատներով հիւսուած ոսկեզօծ դիպակները, գորգերը, կարպետները, տապաստները:

Գորգերը, ինչպէս ցոյց կուտան անոնց մեծ չափերը, կը շինուէին գիւղերու եւ քաղաքներու մէջ: Այնպիսի մեծ չափեր ունեցող գորգեր, որոնց մասին կը խօսին արաբ ականատես պատմիչները, անհնարին էր պատրաստել սովորական գիւղական տան մէջ: Անշուշտ, անոնք կը պատրաստուէին միջնադարեան գիւղաքաղաքներու կամ քաղաքներու մէջ, օրինակ՝ Դուին, որ հռչակ հանած էր իր որդան կարմիրով ներկուած գորգերով: Միայն մեծ քաղաքներու մէջ կարելի էր ստեղծել բոլոր յարմարութիւնները գորգի արտադրութեան համար՝ մեծ արհեստանոցներ, թելեր մանելու եւ ներկելու բաժիններ:

Այդպիսի յարմարութիւններ ունէր երբեմնի մայրաքաղաք Դուինը, ուր բազմաթիւ այլ արհեստանոցներու շարքին կային նաեւ գորգի արհեստանոցներ: Արաբ պատմագիրները հիացումով կը խօսին Դուինի արտադրութիւններուն մասին: Իպն Հաուքալ կը գրէ. «Դուէյլի մէջ (Դուին) կը պատրաստեն այծամազէ եւ բուրդէ մանուածքներ գորգերու, բարձերու եւ բազմոցներու ժանեակներու եւ այլ տեսակի հայկական արտադրութիւններու համար՝ ներկուած կրմզով (որդան կարմիր)...:

Միջնադարէն մնացած է մեծ արժէքով խոշոր գորգ մը, որ ուսումնասիրուած է հայ եւ օտար մասնագէտներու կողմէ: Ասիկա նշանաւոր «Եռախորան» գորգն է, որ բանուած է ոմն Կիրակոս 1202ին: Կ՚ենթադրուի, որ գորգը բանուած է Սեբաստիոյ մէջ: Այժմ ան կը գտնուի Վիէննա: Ի՛նչ ձեւով Սեբաստիայէն Վիէննա գացած է գործը, տակաւին յայտնի չէ: Վ. Թեմուրճեան իր «Գորգագործութիւնը Հայաստանի մէջ» գործին մէջ կը նկարագրէ, այսուհանդերձ նկարագրութենէն առաջ կուտայ շատ հետաքրքրական բացատրութիւն մը, որ անհրաժեշտ կը համարինք ներկայացնել.

«ԺԳ. դարուն սկիզբները քանդակագործութեան եւ ընդհանրապէս հայկական կիրառական արուեստին միւս ճիւղերուն, որոնց շարքին գորգագործութեան մէջ, բուսական զարդամոթիվները արդէն ոճաւորուած էին եւ հասած էին հիւսուածքի ձեւին: Ծանօթ է, որ Ե. դարէն սկսեալ ծաղիկներու, ծաղկազարդ պտղատու ճիւղերու, շիւղերու հիւսուածքի մոթիվներ օգտագործուած են Քասախի, Թանահատի (Դ.-Ե. դար), Զուարթնոցի (Է. դար), Աղթամարի (Ժ. դար) զարդաքանդակներուն մէջ...

Հայկական կիրառական արուեստին աւանդական ոճը կը տեսնենք նաեւ տուեալ գորգին մէջ: «Եռախորան» գորգերը կը պահեն նախորդ դարերուն (Ե.-ԺԱ. դարեր) յատկապէս քանդակագործական մոթիվներուն (որոնք ամենայն հաւանականութեամբ օրինակ ծառայած են այս գորգին նկարիչին) պարզութիւնն ու որոշ իրականութիւնը»:

Յիշատակենք, որ հայկական ուրիշ նշանաւոր գորգ մը (ԺԳ. դար) վիշապի եւ արծուի կռուի տեսարանով, կը գտնուի Պերլինի թանգարանը, իսկ Լոնտոնի «Վիքթորիա էնտ Ալպըրթ» թանգարանին մէջ կը պահուի ուրիշ հայկ. գորգ մը՝ հիւսուած 1680ին:

Հին պատմութիւն ունի նաեւ Հայաստանի մէջ կարպետագործութիւնը: «Կիլիկիոյ հայկական պետականութեան պատմութիւնը» գիրքին մէջ Գ. Միքայէլեան կը յիշատակէ հետեւեալ դէպքը: Վենետիկի նաւատորմը ԺԳ. դարու վերջաւորութեան կը կողոպտէ ֆրանսական նաւ մը, որ ճամբայ ելած էր Մարսէյլէն: Կողոպտուած իրերուն եւ ապրանքներուն մէջ կը յիշուի նաեւ կարպետ: Հետաքրքրական է, կը գրէ Միքայէլեան, որ կողոպուտի մասին կազմուած ֆրանսական արձանագրութեան մէջ գրուած է կարպետ բառը, որ հայկական ծագում ունի: Ցետագային բառը տարածուեցաւ Եւրոպայի մէջ:

ԺԳ. դարուն Հայաստանէն կ՚անցնի Վենետիկցի Մարքօ-Փոլօն: Իր «Ճամբորդութիւն» գիրքին մէջ ան կը յիշէ Գոնիան, Սեբաստիան, Կեսարիան, բոլորն ալ հայաբնակ վայրեր, ուր «կը հիւսուին աշխարհի ամէնէն նուրբ եւ ամէնէն գեղեցիկ գորգերը»:

Կ. ՂՈՐՂԱՆԵԱՆ

(Շար. - 1)

ԷՐԵԲՈՒՆԻ - 2750

Ե.

Արդիւնքը ծանօթ է: Ալեքսանդր Սասունցիներու հետեւողութեամբ՝ կ՚ապստամբէր Հայաստանի ամբողջ ժողովուրդը, եւ Փետրուար 18ին հանրապետութեան Եռագոյնը վերստին կը ծածանէր Երեւանի Խորհրդարանի շէնքին վրայ: Կասեանի Յեղկոմը կը փախչէր Նախիջեւան: Կը կազմուէր Հայրենիքի Փրկութեան Կոմիտէն:

Պարզ է սակայն, որ իր սպայութենէն եւ քաղաքական ղեկավարութեան կարեւորագոյն մասէն զրկուած ափ մը Հայութիւնը երկար պիտի չկարենար դիմադրել Կարմիր բանակի կանոնաւոր յարձակողականին: Մէկ քանի ամիսներու անհաւասար կռիւէ ետք, հայ ժողովրդական ուժերը նահանջեցին դէպի Լեռնահայաստան եւ Ապրիլ 3ին Կարմիր բանակը վերագրաւեց Երեւանը: Փետրուարեան համաժողովրդական ապստամբութիւնը ունեցաւ սակայն իր դրական ու բարերար դերը, — Հայաստանի նոր Յեղկոմը կազմուեցաւ Միասնիկեանի նման լուրջ եւ իրապէս հայ մարդումէ, որոնք անսալով Լենինի խիստ թելադրանքներուն, շատ աւելի զգոյշ եւ մեղմ վերաբերում ունեցան Հայաստանի ժողովուրդին նկատմամբ:

Վերջին 48-49 տարիները կը կազմեն Երեւանի պատմութեան նորագոյն սովետական հանգրուանը: Հանգրուան մը, որուն ընթացքին Հայաստանի մայրաքաղաքը բաւական տաք ու պաղ անցուց, միշտ հարազատօրէն տրոփելով իր ժողովուրդի սրտի զարկերուն հետ: Ստալինեան երկարատեւ բռնակալութիւնն ու Բերիաներու Չեկային բոլոր «բարիքներ»ը վայելեց Երեւանը, մնալով հանդերձ անխարդախ տունն ու միջավայրը Չարենցներուն, Աղասի Խանջեաններուն, Ի-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Չէ, բայց... թոթովեց միւսը այս յանկարծակի առաջարկէն տակաւին շուարած:

— Ստացած հինգ հարիւր ոսկի նուէրիս կէսը քուկդ է...:

Եւ առանց Հասանի պատասխանի սպասելու, Բաշիտ իր մէջքի գօտիին մէջէն ծրար մը հանեց ու զայն բացաւ: Գունաւոր թաշկինակ մըն էր, որուն մէջ ոսկիները պահած էր զանոնք յիսունական հատ զատ զատ թուղթերու մէջ պլլած: Հինգ հատը դրաւ Հասանի առջեւ: Նախկին տասնապետին ակնարկը շողաց ու աչքերը սեւեռած ոսկեկոյտերուն վրայ:

— Գրպանդ դիր, ըսաւ Բաշիտ հանդարտ ձայնով մը:

— Բայց, Բաշիտ աղա, տակաւին բան մը...

— Գրպանդ դիր, ընդմիջեց միւսը, յետոյ խօսքերնիս կը շարունակենք:

Հասան մեքենաբար առաւ դրամները եւ իր մէջքին մէջ տեղաւորեց:

— Քանի՞ հոգի է քոմիթէն, հարցուց Բաշիտ:

— Լսեցի որ հինգ հոգի են եղեր եկողները... որոնց երկուքը կին:

— Կի՞ն... միթէ քոմիթէին մէջ կինե՞ր ալ կան, գոչեց տասնապետը զարմացած:

— Չե՞ս գիտեր որ քոմիթէին պետերէն մին կին մըն է... Սալիհա Հանըմը: Ամիսէ մը ի վեր ամէնուն բերանն է այդ անունը... Նշանաւոր կին մըն է այս, որ ամիսներ առաջ Սելանիկէն Սկիւպ եկած ատեն, զինքը կայարանին մէջ ձերբակալելու միջոցներուն յաջողած է փախչիլ իր մէկ քանի ընկերներով ու անկէ ի վեր լեռներն ու գիւղերը ապաստանած՝ ժողովուրդը կը գրգռէ Սուլթանին կառավարութեան դէմ:

— Դուն տեսա՞ր զինքը:

— Այո, այս առտու միջոց մը տեսայ, երբ հրապարակ եկաւ ու հոն ժողվուած բազմութեան բաներ մը խօսեցաւ ու յետոյ յայտարարութիւններ բաժնեց... Նիհար ու երկայնահասակ կին մըն է...

— Միւս ընկերները ո՞րոնք են...

— Երկու երիտասարդներ կային հետը, որոնց մին զինուորական էր... Նուրի պէյ կը կոչուի եղեր:

— Իսկ միւս կի՞նը...

— Միւս կինը չտեսայ, միայն լսեցի որ պառաւ մըն է եղեր:

— Իսկ Նիազի պէ՞յը...

— Ան ալ իրենց հետ եկեր է, սակայն չեմ գիտեր թէ հո՞ս է տակաւին... ես չտեսայ:

— Ո՞ւր կը կենան այդ անձերը:

— Իրաւ որ չեմ գիտեր, Բաշիտ աղա:

— Պէտք է տեղեկանանք անմիջապէս ու մեր որոշումը գործադրենք. կրնայ ըլլալ որ հոս երկար չմնան ու դարձեալ մեկնին:

— Ուրեմն բացարձակ կերպով որոշա՞ծ ես խորհուրդդ գործադրել...

— Այո, քեզի հետ... հիմա եկուր երթանք ու տեղեկանանք թէ ո՞ւր կը կենան:

— Այդ դիւրին է, այստեղ ծանօթներ ունիմ անոնցմէ կրնանք հասկնալ:

Բաշիտ անհամբեր շարժումով մը ոտքի ելաւ ու սուրճին դրամը վճարեց: Հասան ինքն ալ մեքենաբար հետեւեցաւ ընկերոջը:

Երկու բարեկամները բաւական ատեն քով քովի քալեցին առանց իրարու խօսք մը ուղղելու: Երկուքն ալ խորին մտատանջութեան մատնուած կ՚երեւային:

Վերջապէս տասնապետը ըսաւ.

— Հասան, ի՞նչպէս պիտի գտնենք քոմիթէն:

— Պէտք է բարեկամներ տեսնել ու անոնցմէ տեղեկանալ...

— Երթանք ուրեմն այդ բարեկամներուն քով:

Մէկ քանի ժամ վազնելէ ու անծանօթներ հարցուփորձելէ ետքը՝ կրցան իրենց ուզած տեղեկութիւնները ստանալ:

Քոմիթէին անդամները Մանասթըրէ... բեւլիի մը ագարակը կը գտնուէին, որ քաղաքէն հազիւ կէս ժամ հեռաւորութիւն ունէր:

Այս պարագան նպաստաւոր թուեցաւ Բաշիտի:

— Ագարակի մը մէջ աւելի դիւրաւ կրնանք մեր գործը յաջողցնել քան թէ քաղաքին մէջ, դիտել տուաւ իր ընկերոջ, ինծի այնպէս կ՚երեւայ որ Աստուած մեզի հետ է... այս որոշումը տալէս ի վեր միշտ յաջողութիւններ ելան գէթ... Ագարակին տեղը գիտե՞ս:

— Անշուշտ, ո՞վ չի գիտեր Ալի պէյի ագարակը:

Երկու Ալպանացիները թէեւ իրենց ... վորական զէնքերը, դաշոյն եւ ատրճանակ ... վրանին կը կրէին, բայց Բաշիտ ... թուաւ որ անոնք բաւական չէին ... հարկ էր երկու լաւ հրացան ճարել:

— Այդ դիւրին է, ըսաւ Հասան, ... ունինք եւ աշխարհի լաւագոյն հրացանները կրնանք ճարել այստեղ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(223 - Շար.)

…ահակեաններուն ու Զարբեաններուն: Անոր զարգացումն ու ծաղկումը յաճախ կախուած մնացին «վերէն եկած» թելադրութիւններէ, բայց անոր կառուցման համար իրենք զիրենք մաշեցուցին Թամանեանն ու իր հետեւորդները, եւ …գայն իրենց աշխատանքին եւ շողարձակման վառարանը դարձուցին համաշխարհային հռչակ վայելող հայ գիտնականներ: Հակառակ ամէն կարգի դժուարութիւններու եւ խոչընդոտներու, եւ յաճախ ոչ ուրախ պայմաններու մէջ, Արգիշտիի հարազատ ժառանգորդ հայորդիները 1914ի 30 հազարնոց գաւառական յետամնաց քաղաքը վերածեցին այսօրուան՝ աւելի քան 700 հազար բնակիչ ունեցող արդիական մայրաքաղաքին: Կառուցանելը, կերտելը առհաւական աւանդ մըն է մեր ժողովուրդին համար. — «Երկիրը ամայի էր. այնտեղ ես կատարեցի գործեր հզօր»:

1922ի առաջին օրերէն սկսեալ, Անդրկովկասեան դաշնակցային Հանրապետութեան ստեղծմամբ, Երեւանը կորսնցուց իր Հանրապետական մայրաքաղաքի հանգամանքը, դառնալու համար Երեւանեան նահանգի կեդրոնը: 1936ին, խորհրդային նոր սահմանադրութեամբ, Անդրկովկասեան Հանրապետութիւնները վերստին բաժնուեցան եւ Երեւանը դարձաւ Հայաստանի Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետութեան պաշտօնական մայրաքաղաքը:

Քաղաքաշինութեան մարզին մէջ՝ Երեւանի արդիականացումն ու կառուցումը, գէթ առաջին երկու տասնամեակներուն, սերտօրէն կապուած է հայ նոր ճարտարապետութեան վարպետին՝ Ալ. Թամանեանի անուան հետ: Արդէն իսկ 1919–20ին, Թամանեանը կազմած էր որոշ նախագիծ մը՝ յետագայ Երեւանի կառուցման համար: 1924ին, ճարտարապետին վերագծած գլխաւոր յատակագծով սկսաւ նոր Երեւանի քաղաքաշինութիւնը՝ իր լայն պողոտաներով, կանաչապատ շրջաններով, ընդարձակ հրապարակներով, նախատեսուած գլխաւոր շէնքերով եւ յուշարձաններով:

Թամանեանի յատակագծին կը պատկանին հիմնական կարեւորութիւն ներկայացնող կարգ մը շէնքեր, ինչպէս Խորհուրդներու Պալատը (Կառավարութեան Տուն), Օփերայի Թատրոնը, գլխաւոր ելեկտրակայանը, եւայլն: Ժողովուրդի բազմացման հետեւանքով արդէն իսկ անբաւարար նկատուելով, առաջին ընդհանուր յատակագիծը 1935ին Թամանեանի եւ իր աշակերտներու խումբին կողմէ փոխարինուեցաւ «Մեծ Երեւան»ի յատակագծով: Երկար ժամանակէ ի վեր ան եւս ենթարկուած է բարեփոխման եւ ընդարձակման: Շինարարական թափը, պահ մը կտրած համաշխարհային երկրորդ պատերազմին յառաջացուցած դժուարութիւններուն հետեւանքով, նոր ու անցեալը գերազանցող մղում ստացած է վերջին 15–20 տարիներուն: Քաղաքը կարեւոր չափով ընդարձակուած է, երբեմնի մօտաւոր ու հեռաւոր արուարձանները փաստօրէն անոր մաս կը կազմեն ներկայիս: Կառուցուած են բոլորովին նոր բնակելի եւ ճարտարարուեստական շրջաններ: Մայրաքաղաքի բնակչութեան տարածայման աճին մէջ կարեւոր դեր են ունեցած անկասկած ներգաղթը, ինչպէս նաեւ Երեւանի արդիականացումն ու գրաւչութիւնը, որոնք դէպի կեդրոնն են քաշած ու կը քաշեն, յաճախ մտահոգիչ համեմատութիւններով, գաւառական շրջաններու բնակիչները:

Կանաչապատ շրջանները, ծաղկաստանները ու զբօսայգիները զուարթ նոթ մը կու տան հայկական քարեղէն ճարտարապետութեան, որ երբեմն որոշ չափով կը զգացնէ հինէն եկած իր չորութիւնն ու ժուժկալութիւնը: Մեղադրանք չկայ սակայն այս խօսքերուն մէջ. շատ բնական էր, որ Թամանեան ու իր հետեւորդները ուզէին որոշ հարազատութիւն պահել հայ դասական ճարտարապետական ոճին հետ:

Այդ բոլորը սակայն Հայաստանի մայրաքաղաքին կու տան ինքնատպութեան, նկարագիր ունեցող քաղաքի իւրայատուկ հով մը, զոր քիչ անգամ կարելի է գտնել նոր կառուցուած կամ վերակառուցուած այլ ոստաններու մէջ: Իր պետական ու դպրոցական շէնքերով, համալսարաններով ու համալսարանական նորակառոյց աւաններով, իր արձաններով ու մշակութային այլ կեդրոններով, ծառազարդ ու մաքուր մայրուղիներով, եւ այս բոլորը պսակող՝ Մասիսի մերթ մշուշային, մերթ բոլորովին յստակ հեռապատկերով, անժխտելիօրէն գեղեցիկ քաղաք է այսօրուան Երեւանը: Կեդրոնը՝ Հայաստանի մտքին, մշակոյթին եւ արուեստներուն: Իր 11 ուսումնական բարձրագոյն հաստատութիւններուն մէջ 1968ին համալսարանական կրթութիւն կը ստանային 45 հազար ուսանողներ: 20 հազար ուրիշներ՝ միջնակարգ թեքնիք դպրոցներու մէջ: Ասոնցմէ զատ՝ 200 հազար աշակերտներ կը յաճախէին մայրաքաղաքի շուրջ 200 վարժարանները: Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան, իր աշխարհահռչակ դէմքերով, գիտական հետազօտութեան անուանի բազմաթիւ կեդրոններով ու աշխատանոցներով, հանրայայտ հաստատութիւն է միջազգային գիտական աշխարհին համար: Պատմութեան Թանգարանը Հայոց պատմութեան բոլոր շրջաններուն վերաբերեալ նիւթեղէն ճոխ աւանդներու հարուստ կեդրոն է, եւ Մաշտոցի անուան Մատենադարանը, որ մօտ 11 հազար ձեռագրեր կը պարփակէ, իր տեսակին մէջ գրեթէ միակն է ամբողջ աշխարհի մէջ:

Դժուար է նման արագ թուումով տալ ամբողջական գաղափար մը Հայաստանի մայրաքաղաքին մտաւորական, մշակութային եւ գեղարուեստական բոլոր հաստատութիւններուն մասին: Հայ մտքի եւ հոգիի միջնաբերդն է Երեւանը:

Այլ պատկեր մը կը ներկայանայ մայրաքաղաքի կարգ մը ծայրամասերուն մէջ, ուր այցելուն ինքզինք կը գտնէ ճարտարարուեստական մեծ կեդրոններու յատուկ մթնոլորտի մը մէջ, հայկական գործարաններու կէս հէքեաթային աշխարհին մէջ: Հայաստանը ընդհանրապէս, եւ Երեւանը՝ մասնաւորաբար արդիւնաբերական կարեւոր կեդրոններ դարձած են: Հայաստանի ընդերքը հարուստ է հանքային ու քիմիական ճարտարարուեստին յատուկ նիւթերով: Երեւանի համադրական ճշախէժի գործարանը, Քանաքեռի ալիւմինիումի ելեկտրալուծական գործարանը, ելեկտրական շարժիչներու եւ փոխակերպիչներու ելեկտրագործարանը, ինչպէս նաեւ քիմիական, սննդարդիւնաբերական, մեքենաշինական, գինիի, քոնեակի եւ բազմաթիւ այլ գործարանները ոչ միայն համահայաստանեան, այլ եւ համամիութենական կարեւորութեամբ օժտուած հաստատութիւններ են: Երեւանը արդիւնաբերական մեծ քաղաքներու արդիական տենդոտ զարկը կ՚ապրի:

Հազա՛ր ապրի: Փա՛ռք զայն կերտող ու շէնցնող հայ բազուկներուն, փա՛ռք անոր լոյսն ու շողարձակումը ապահովող գիտութեան եւ մտքի հայ մշակներուն, փա՛ռք հայեցի ոգին ու մշակոյթը պահպանող ու հարստացնող անոր բանաստեղծներուն, գրագէտներուն ու արուեստագէտներուն, զայն գուրգուրանքով ու խանդաղատանքով գեղեցկացնող ճարտարապետներուն ու վարպետներուն, փա՛ռք աշխատող ձեռքերուն, Ուրարտուի եւ հին Հայաստանի շինարարական աւանդներն ու հանճարը յաւերժացնող հայ մարդոց: Թող այսուհետեւ յաւերժ ապրի Հայաստանի մայրաքաղաքը, խաղաղութեան եւ ստեղծագործ աշխատանքի իր տենդին մէջ թող աճի ու զարգանայ, բարգաւաճի եւ բազմանայ, եւ ինչպէս երբեմն՝ Էրեբունին կամ Արտաշատը, Տիգրանակերտը կամ Անին թող միայն մշակոյթ ու քաղաքակրթութիւն ճառագայթէն համայն աշխարհին: Այսօր, Արարատեան դաշտավայրէն մինչեւ ամենահեռաւոր անկիւնները Սփիւռքի, չկայ մէկ հատիկ Հայ, որ հպարտ չըլլայ իր Երեւանով, որ հոգիին խորքն ու բերնին մէջ կարօտի, պանծացումի, աղօթքի կամ օրհնութեան խօսք չունենայ Հայաստանի մայրաքաղաքին՝ 2750 տարեկան երիտասարդ ու նոր Երեւանին համար:

Սովորական մայրաքաղաք մը չէ Երեւանը, պետական ու վարչական պարզ կեդրոն մը չէ: Հայ հոգիի կեդրոնն է անիկա, մեր բոլորի սրտին, մտքին եւ յոյսերուն կեդրոնախոյզ վառարանը: Հայ ստեղծագործ հանճարի արտայայտութեան եւ շողարձակման այսօրուան գլխաւոր հընոցը:

ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ
ԱՅՆՃԱՐԷՆ

—o—

Սիրելի «Յառաջ»,

Մուսատաղի ժողովուրդի միջնաբերդէն ու այդ միջնաբերդին անունով կը յայտնենք ձեզի մեր երախտագիտական զգացումներուն հետ մէկտեղ մեր խորին շնորհակալութիւնները:

Ազգ. «Յառաջ» գոլէճի շուրջ հաւաքուած մեր բոլոր սերունդները մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւին «Շաւարշ Միսաքեան» Գրական Մրցանակին համար տարուած ուսանողական բարձրաթռիչ աշխատանքներուն: Ուսանողութեան մէջ մրցակցութիւնը հասած է մեծ համեմատութիւններու՝ տէրը դառնալու համար մեծ տիտղոսին, «Շաւարշ Միսաքեան Գրական Մրցանակակիր»:

1968–69 տարեշրջանին այդ պատիւին արժանացան մեր աւարտական դասարանէն Օր. Թագուհի Ջանչանեան եւ Օր. Վիքթորիա Հերկելեան: Պէյրութի Համազգայինի միջոցով ստացանք 315 լիբ. ոսկին եւ յանձնեցինք մրցանակակիրներուն: Ձեզ կը վստահեցնենք որ մեր ուսանողութիւնը արձակուրդներուն թէ դպրոցական օրերուն ամէնօրեայ ճիգերու մէջ է տիրանալու համար մեր ամենաթանկագին մրցանակին, յաւերժական անունով, յաւերժական նիշ մը ապահովելու համար:

Պարտաւոր կը զգանք Ձեզ հաւաստիացնելու որ «Յառաջ»ը իր անունին վայել ընթացքի մը մէջ է: Գիւղիս մարմինները մեծ գուրգուրանքով կը պահեն ու կ՚ընդարձակեն զայն:

Հայեցի առհմիկ դաստիարակութիւն ջամբելու մեր մաքրամաքուր նպատակը պահելով հանդերձ մեր աշակերտութիւնը կը պատրաստենք տեղական համապատասխան վկայականներու արժանանալով 75 առ հարիւր յաջողութեամբ: Շինարարութեան դծով կ՚ընենք նորոգութիւններ եւ կը բարձրացնենք նոր շէնքեր գոլէճի եւ գիշերօթիկի, մօտիկ ապագայի մեծ ծրագիրներուն համար: Ոչ մէկ դժուարութեան առջեւ վհատած ենք կանգ առնել եւ ապահով ենք որ Ֆրանսահայ մեր բարեկամները բարոյապէս թէ նիւթապէս մեզ թիկունք պիտի կանգնին:

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՄՈՒՍԱ – ԼԵՌԱՆ
ՀԱՅ ԱԶԳ. «ՅԱՌԱՋ» ՎԱՐԺ. Ի

3 Սեպտ. 1969

Կ՚ԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

Արծիւները եւ կոնտորները կրնան թռիլ մինչեւ 6500 մեթր բարձրութեան վրայ: Կրնան նոյնպէս շատ մեծ արագութեամբ վայրէջք կատարել: Այսպէս, օրինակ, արծիւը իր զոհին վրայ կը նետուի աւելի քան 300 քիլոմեթր արագութեամբ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (579)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

ԳԼՈՒԽ ԽԸ.

ԾԾԱՏԵՏՐՆ ՈՒ ԻՐ ՇԱՂԱԿՐԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Յունիս 5ին առաջին օրը Ժան Վալժան Քոզէթին եւ Թուսէնին հետ Օմ–Արմէ փողոցին տունը փոխադրուած էր: Հոն ճակատագրի անակնկալ փոփոխում մը կը սպասէր իրեն:

Քոզէթ քիչ մը ընդդիմանալէ ետք, ելած էր Փլիւմէ փողոցէն: Ժան Վալժան եւ Քոզէթ քով քովի ապրիլ սկսելէն ի վեր առաջին անգամն էր որ մէկուն կամքին չէր համաձայնած. Քոզէթի կամքը եւ Ժան Վալժանի կամքը եթէ ոչ ընդհարում, գէթ հակասութիւն մը կրած էին: Մէկը առարկութիւն մը ըրած, միւսն ալ անողոքելի մնացած էր:

Երկուքն ալ Օմ–Արմէ փողոցը եկեր էին առանց բերան բանալու, առանց խօսք մը արտասանելու, եւ իւրաքանչիւրը իր անձնական մտատանջութեամբը համակուած. իրօք Ժան Վալժան այնքան վրդովուած էր որ Քոզէթին տրտմութիւնը չէր տեսներ, եւ Քոզէթն ալ այնքան տխուր էր որ Ժան Վալժանի վրդովումը չէր նշմարեր:

Ժան Վալժան Փլիւմէ փողոցէն չուած միջոցին, ինչու որ գրեթէ փախուստի մը նմանած էր, հետը ուրիշ բան չէր տարած, բայց միայն խնկարոյր պզտիկ պայուսակը զոր Քոզէթ անբաժանելի անունով մկրտած էր:

Լեցուն արկղեր տանելու համար բեռնակրի դիմել հարկ կ՚ըլլար, բայց բեռնակիրները ականատեսներ են: Կառք մը բերել տալով Բաբելոնի փողոցին դուռը Փլիւմէ փողոցին տունէն ելած գացած էին:

Թուսէն մեծ դժուարութեամբ կրցած էր քանի մը ճերմակեղէն, քանի մը զգեստ եւ քանի մը հատ ալ արդուզարդի բաներ ծրարելու արտօնութիւն առնել: Իսկ Քոզէթ իր թղթերէն եւ ծծատետրէն զատ ոչինչ առած էր հետը:

Ժան Վալժան այս աներեւութեան միայնութիւնը եւ մթութիւնը աւելցնելու համար Փլիւմէ փողոցին տաղաւարէն երեկոյեան ժամանակ մեկնիլ ուզած եւ ըստ այնմ կարգադրած էր ամէն բան, հետեւաբար Քոզէթ ժամանակ գտած էր տոմսակը Մարիւսին գրելու: Արդէն գիշեր եղած էր երբ Օմ Արմէ փողոցը հասեր էին:

Լռելեայն պառկած էին:

Օմ Արմէ փողոցին բնակարանը յետնաբակի մը մէջ երկրորդ յարկի վրայ էր եւ ունէր երկու պառկելու խուց, մէկ սեղանատուն, եւ ասոր կից խոհանոց մը վերնատունով հանդերձ: Այս վերնատունին մէջ փոկէ անկողին մը կար որ Թուսէնին յատկացուեցաւ: Սեղանատունը նաեւ նախասենեակ էր եւ երկու պառկելու խուցերը կը զատէր: Բնակարանը հարկաւոր անօթները ունէր:

Մարդ ինչպէս շուտ կը վրդովի, նոյնպէս ալ գրեթէ շուտ կը վստահի տղայաբար. այսպէս է մարդկային բնութիւնը: Ժան Վալժան հազիւ Օմ Արմէ փողոցը հասած էր, ահա իր անձկութիւնը հետզհետէ նուազելով վերջապէս փարատեցաւ:

Հանդիստ քունով մը քնացաւ: Գիշերը կը խրատէ մարդը, կրնայ ըսուիլ նաեւ թէ գիշերը կը հանդարտեցնէ: Հետեւեալ օրը առտուն Ժան Վալժան արթնցաւ գրեթէ զուարթ: Զմայլելի երեւցաւ իրեն սեղանատունը, որ սոսկալի էր եւ որուն կահ–կարասին էր բոլորշի հին սեղան մը, ցած դարան մը վրան ծռած հայելիով մը, որդնահար թիկնաթոռ մը եւ քանի մը աթոռներ որոնց վրայ կը խռնէին Թուսէնի ծրարները: Այս ծրարներէն մէկուն մէջ՝ բաց տեղէ մը Ժան Վալժանին ազգային պահակի համազգեստը կը նշմարուէր:

Իսկ Քոզէթ Թուսէնին ձեռքով պնակ արգանակ բերել տուած էր իր սենեակը, ուրկէ երեկոյին դուրս ելաւ:

Ժամը հինգի միջոցին Թուսէն որ այս փոքրիկ ընտանիքին հոգերովը զբաղած կ՚երթեւեկէր, ճաշասենեակին սեղանին վրայ պաղ հաւ մը դրած էր, որու Քոզէթ զիջած էր նայիլ՝ հօրմէն ակնածելուն համար:

Յետոյ Քոզէթ պատրուակելով թէ սաստիկ կը ցաւէր գլուխը, Ժան Վալժանին գիշեր բարի ըսած եւ իր պառկելու խուցը քաշուած էր: Ժան Վալժան հաւին մէկ թեւը ուտելէն ետք սեղանին վրայ արմուկովը կռթնած էր եւ սակաւ առ սակաւ զուարթանալով իր առաջուան հանդարտութիւնը կը ստանար:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պէտիճեանէ յիսուն ֆրանք իրենց աղջկան Շաքէի ամուսնութեան առթիւ։

×

Նոյնպէս մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Քնար Թէրզեանէ քսան ֆրանք իր թոռնիկին Տիկին Օտէթ Պօղլիքի (Փարիզ) իբրեւ դեղագործ վկայուելուն առթիւ։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Վարոս Գայթանճեանի եւ պարագաներուն իրենց քրոջ եւ տալոց Տիկին Եղիսաբէթ Տուտուկճեանի կսկծալի մահուան առթիւ։

ԾԱԽՈՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆ

Պանեէօյի լաւագոյն շրջանին մէջ, ծախու է բնակարան մը, բոլոր յարմարութիւններով։

Դիմել Պ. Լ. Տօնիկեան

52, Rue Gustave Courbet, 92 - Bagneux

Tél. : 253-38-83

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը եւ տօնախմբութիւնը կը կատարուի Սեպտ. 28ին, Կիրակի օր։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տունը կամ աշխատանոցը աշխատող մեքենախիէններ, փրեսէօզներ, ֆինիսէօր-ֆինիսէօզ, պութոնիէ ԹԵՐԿԱԼԻ վրայ։ Մնայուն գործ։

Դիմել՝

LUXE-CONFECTION

106, Rue St. Maur, Paris (11e).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարտիրոս Փափազեան, բնիկ Էվէրէկցի։ Փնտռողը հօրեղբօր տղան՝ Քալան-դարեան։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝

SETRAG DJAMOUSSIAN

15, Rue Pierre Guys, Beaumont

13 - Marseille (12e)

Tél. : 48-81-95.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին։

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին։

ՓԱՐԻԶԻ «ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ» ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ

Փարիզի համալսարանական ոստանի «Մարի Նուպար» Հայկ. Տունը կ'ընդունուի այն հայ ուսանողները, որոնք Ֆրանսայի գաւառներէն կամ արտասահմանէն կը դիմեն եւ կը ներկայացնեն հետեւեալ պայմանները.—

Ա) Թեկնածուն պէտք է ունենայ միջնակարգ լրիւ ուսման (պաքալորէայի) կամ համապատասխան վկայականը։

Բ) Արձանագրուած պէտք է ըլլայ Փարիզի համալսարանի ճիւղերէն մէկուն կամ բարձրագոյն ուսման դպրոցի մը մէջ։ Լիսէները կամ երկրորդական վարժարանները բարձրագոյն դպրոց չեն նկատուիր։

Գ) Հայկական Տան մէջ բնակողները կ'օգտուին ոստանի ուսանողական ճաշէն, աժան գինով։ Հայ ուսանողական տունը ունի իր մատենադարան – ընթերցասրահը, իր հաւաքոյթի սրահը, նախաճաշի սպասարկութիւնը եւ բնակութեան բոլոր արդիական պայմանները։

Դիմումները պէտք է կատարուին ուսումնական տարեշրջանին սկիզբին, մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը։ Դիմողներուն կը ղրկուին ոստանի վարչութեան կողմէ տրուած հարցարանները, որոնք պէտք է լեցուին, կցելով պահանջուած թուղթերը, եւ վերադարձուին մեզի։

Այս թուղթերն են.—

1) Խնդրագիր (երկու օրինակ) ոստանի տնօրէնութեան.

2) Յաճախելի դպրոցին արձանագրութեան թուղթը։

3) Ուսանողի նախապէս յաճախած վարժարանին վկայագիրը։

4) Եթէ կարելի է ուսանողի ուսուցիչին կողմէ յանձնարարագիր մը։

5) Յանձնառութեան թուղթ մը, որով ուսանողը կը յայտնէ թէ պիտի յարգէ ոստանին կանոնները։

6) Ուսանողին ծնողքին կամ պաշտպանին յանձնառութիւնը ոստանին ծախքը (ամսական վարձքը) վճարելու։

7) Ծննդեան վկայագիր։

8) Բժշկական վկայագիր։

9) Երեք հատ փոքրիկ լուսանկար։

10) Նամակի բաց պահարան մը, ուսանողի հասցէով եւ դրոշմաթուղթով։

Դիմումները պէտք է ուղղուին Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի Կեդրոնական Յանձնաժողովին։

Դիմումներու թղթածրարը Եւրոպայի Կեդր. Յանձնաժողովի երկու ներկայացուցիչներէն եւ ոստանի վարչութեան մէկ ներկայացուցիչէն բաղկացած յանձնախումբի մը կողմէ քննուելէ յետոյ, թեկնածուներու ընդունելութիւնը կը կատարուի Սեպտեմբերի վերջը, այսինքն ուսումնական նոր տարուան սկիզբը։ Այս թուականը անցնելէ յետոյ որեւէ դիմումի ընթացք չի կրնար տրուիլ։

Արտասահմանէն եկող ուսանողներուն մասնաւորապէս կը յանձնարարենք որ Փարիզ գալէն առաջ հմտութիւն ձեռք բերեն ֆրանսերէն լեզուի մէջ, որպէսզի դժուարութիւն չկրեն իրենց ուսման հետեւելու համար։

ԴԻՒԱՆ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ

Հասցէ

U.G.A.B.

11, Square Alboni, 75-Paris (16e)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ Մարսէյլի հայկական դասընթացքներու վերամուտի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 8ին, ամէն օր կէսօրէ առաջ ժամը 10–12, Բարեգործականի սրահին մէջ, 7, Ռիւ Փափէր, Մարսէյլ։

×

ՎԱԼԱՆՍ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յայտարարէ թէ իր հովանաւորած հինգշաբթի օրերու դպրոցը կը վերաբացուի 11 Սեպտեմբեր հինգշաբթի օր, համայնքիս Հոգեւոր Հովիւ Նարեկ քահանայ կը կատարէ հին եւ նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները մինչեւ հինգշաբթի 18 Սեպտեմբեր։

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի հայկ. դպրոցը կը վերաբացուի Հինգշաբթի Սեպտ. 18, Կռանտ Անսամպլի մէջ։

×

ԼԻՈՆԻ Հայ Ազգ. Վարչութեան Կրթական Մ ա ր մ ի ն ը կը ծանուցանէ Լիոնի հայ ծնողաց, որ Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. 2ին։

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան հովանաւորած հինգշաբթի օրերու դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 18ին, Հինգշաբթի օր։ Կը խնդրուի ծնողքներէ որ նոյն օրը առաջնորդեն իրենց զաւակները վարժարան։

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑԸ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 2էն սկսեալ Հինգշաբթի օրերը ժամը 3ին Միութեան գրասենեակին մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ Մէթրօ Քատէ։

×

ՇԱՒԻԼ

Հինգշաբթի օրուան դասընթացքները կը սկսին Սեպտ. 18ին։

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise — Paris (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համազգային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր։

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ։

ԱՆՈՅՇ ՕՓԵՐԱ

Մարսէյլի բոլոր Միութիւններէն կազմուած գեղարուեստասիրաց Միութիւնս մեծ ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ 1970ի Մայիսին Արմէն Տիգրանեանի ԱՆՈՅՇ ՕՓԵՐԱՆ պիտի ներկայացուի՝ բեմադրութեամբ մեծ երաժշտագէտ՝ Ժորժ Քօմպի։

Միութիւնս կոչ կ'ընէ Մարսէյլի բոլոր Հայ Երիտասարդներուն եւ երիտասարդուհիներուն, որոնք երգը կը սիրեն եւ երգելու յարմարութիւն ունին, երգչախումբին արձանագրուելու, ժամը 14էն 18, 7 Րիւ Փափէռ, Բարեգործականի սրահին մէջ։ Առաջին փորձը տեղի կ'ունենայ Սեպտ. 5ին ժամը 7·30–9·30։

ԴԻՒԱՆ

PARENTY

ET

DESROUSSEAUX

AGENCE DE VOYAGE

7, Rue du Hanovre, PARIS (2e)

Métro :

Quatre-Septembre ou Opéra

Tél. : RIC. 79-86

RIC. 79-39

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար — օդանաւ, շոգենաւ, երկաթուղի օդանաւային բոլոր ընկերութիւններու միջոցով (ամերիկեան, ֆրանսական, գերմանական, թրքական, պելժիական, հոլանտական, յունական եւայլն եւայլն)։

Գրասենեակը ձեզ կ'ընդունի հայ պաշտօնեայ մը։

Բաց է ամէն օր, բացի Շաբաթէն, ժամը 9–12 եւ 14–18։

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Ձեր հանգստեան ժամերուն եւ առօրեայ հոգերէն ետք, լաւագոյն է հայերէն գիրք կարդալ եւ հայկական երաժշտութիւն մտիկ ընել ու նուիրել։ Դիմել.—

43, Rue Richer, Paris (9e) — Métro Cadet — Tél. 770-25-46

Առաւօտները ժամը 10էն 12, իսկ կէսօրէ վերջերը ժամը 2,30էն 7։

Գրատունը ունի արտասահմանեան եւ հայաստանեան հրատարակութիւններ, բառարաններ, տարեգիրքեր, թերթերու հաւաքածոներ եւայլն։

Նոր ստացուած են հետեւեալ գրքերը.—

Գր. Եպս. Պալաքեան «Հայ Գողգոթան», Բ. հատոր, Փարիզ, 15 ֆրանք Աղասիի «Զէյթուն», տպ. Պէյրութ 1968, 15 Փ.,: Ս. Վրացեանի «Կեանքի ուղիներով», 6 հատոր, կազմ. հատորը 15 Փր.: Ս. Միխիթարեանի «Ֆրանսերէնով արտայայտուող արուեստագէտներ», տպ. Փարիզ 1969, 25 Փր.: Տոքթ. Ա. Նազարեանի «Եղեռնի հետքերով», տպ. Պէյրութ, 1969, 12 Փր.: Հր. Ք. Արմէնի «Հայկական Գերագոյն Ատեան», տպ. Պէյրութ, 1969, 15 Փր.: Գ. Օզանեանի «Հայաստանում», Պէյրութ 1969, 15 Փր.: Թ. Խ. Յակոբեանի եւ Սիմոնեանի «Երեւան 2750», տպ. Երեւան, 1968, 25 Փր.: Վ. Հ. Համբարձումեանի «Տիեզերքի էվոլուցիայի պրոբլեմները», Երեւան, 1968, գին՝ 18 Փր.: Լ. Վ. Միրզոյեանի «Վիկտոր Համբարձումեան», Երեւան, 1968, 10 Փր.: Առաքել Պատրիկի «Հայկական Տարազ», Երեւան, 1967, 17 Փր.: «Ռազմաճակատային յուշեր», Երեւան, 1968, գին 5 Փր.: Սայաթ Նովա «Խաղեր», տպ. Երեւան 1969, 10 Փր.:

Մեզ մօտ պիտի գտնէք զանազան դասագրքեր, մանկ. գրականութիւն, երգարաններ, երաժշտական երկեր, քարտէսներ, ինչպէս նաեւ հայկական եւ օտար դրոշմաթուղթեր։

Կան նաեւ ֆրանսերէն գրքեր Հայոց մասին։

Գրատունը ունի ճոխ մթերք մը հայկական սալերու (տիսք)։ Արա Պարթեւեանի ամբողջական գործերը, Արմէն Կիրակի (Ամերիկա շինուած), Պր. Լիսիցեանի, Ա. Խաչատուրեանի, Օ. Տուրեանի, Շահմուրատեանի, ինչպէս նաեւ Գ. Գասպարեանի, Լ. Զաքարեանի, Յ. Պատալեանի, Զէքիմեանի, Թ. Ալթունեանի ժողովրդական եւ աշուղական զանազան Հայաստանեան երգիչներու ձայնապնակները եւ Հայկական Պատարագը։

Ունինք նաեւ Յ. Թումանեանի արտասանական կտորները։

Օփերաներ.— Ա. Տիգրանեանի «Անուշը», «Դաւիթ Բէգ» եւ «Ալմաստ» օփերաները։

Գրադարանը պատրաստ է ապսպրանքներ ընդունելու ամէն վայրերէ։

Առաքման ծախքը գնողին վրայ է։

Հին գրքեր կը գնենք, պայմանաւ որ լաւ վիճակի մէջ ըլլան անոնք։

Արդ, մի՛ մոռնաք այցելել Հ. Բալուեան գրատունը։

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՂԹԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

«ՅԱՌԱՋ»Ի

32, Rue de Trévise

— PARIS - IXe —

Téléph. : 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ 50 ֆ.
Արտասահման Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50 LE NUMÉRO 0,50 F.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 16 SEPTEMBRE 1969

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11614
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
45e ANNÉE — No 11.614

ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԵՒ ՈՂՋՄԻՏ

Ինչո՞ւ շարունակ «հին»ի ու «նոր»ի խնդիր կը յեղյեղուի հայ իրականութեան մէջ:

Մենք կը կարծենք, թէ առանց պատճառի չէ որ հանրային, ընկերային եւ մշակութային մարդերու մէջ սախպողութիւնը կը ծագի ամէն անգամ մը «բըռնկելու» եւ նո՛յն ջուրը ծեծելու սանդի մէջ…

Հոգեբանական երեւոյթ է, ու ճիշդ պէտք չըլլար տեսնել, լսել, կարդալ ու… անցնիլ:

Ընդունելով հանդերձ, որ օգուտ չունին ո՛չ աւազումը եւ ո՛չ ալ խանդավառութիւնները՝ որոնք կը բանաձեւուին կորսուած առաքինութիւններու կամ անժխտելի արժէքներու յայտնութեանց առթիւ, ուսումնասիրութեան արժանի փաստ կը նկատենք աջէն ու ձախէն լսուած ձայներ, ողբերը եւ փառերգները՝ հաւասարապէս:

Կը նշանակէ, թէ մեր ժողովուրդը չէ կորսնցուցած յստակատեսութիւնը հայ իրականութեան կոթնելու: Չէ հրաժարած տոկալու, տեւելու, ազգային իր գոյութիւնը արժեւորելու կամքէն: Չէ համակերպած «ինծմէ ետք ջրհեղեղ»եան հոգեբանութեան, օրը օրին ապրելու ինքնագոհութեան հետ:

Հետեւաբար, նաեւ, ուզած է հետազօտուիլ՝ թէ ի՛նչ հեռանկարներ կան այս տեսակէտով. ի՛նչ կարելիութիւններ: Ցաւի եւ վստահութեան ի՛նչ աղբիւրներ: Փորձած է ճշդել, թէ իրաւունք ունի՞ յուսահատ ըլլալու կամ հիմ ունի՞ն իր յոռետեսութիւնները:

Անկասկած, անձէ անձ կրնան փոխուիլ դատելու կերպերը: Նոյնը չեն հասողութեան եւ ճանաչումի կարողութիւնները: Արժեւորումի տարբեր չափանիշներ կան. փորձառութեան կամ քննադատութեան տարբեր մեկնակէտեր: Արդար չէ ակնկալել, որ ամէն մարդ հայ իրականութիւնը ճանչնայ ա՛յն չափով եւ իր հասկացումները կարենայ ձեւակերպել ա՛յն արտայայտութիւններով՝ որոնք անհրաժեշտ են արդար ու առարկայական որեւէ եզրակացութեան համար:

Եթէ անվիճելի է այս պարագան, վիճելի է սակայն այն կարծիքը՝ թէ յոռետեսական չէշտով հայ կեանքը դիտելուները կրնան բեկում ստեղծել, կամ լաւատեսական չէշտով արտայայտուողներ գրական կոչով կը ներշնչեն անպայման:

Խօսք չունինք բոլոր անոնց մասին, որոնք մեր ժողովուրդի կրաւորական խաւը կը կազմեն. անհատական կարծիք ու տեսակէտ չունին, կ՚ապրին լուսանցքի վրայ եւ կը ղեկավարուին անդրանիկին կամ բենիամինին՝ մեծին ու փոքրին եզրակացութեամբ: Այսօր երէց սերունդի խօսքը կը լսեն, — կը յուզուին. վաղը նոր սերունդի խօսքը կը լսեն, — կը խանդավառուին:

Իր յուսաբեկութենէն, թէ խանդավառութենէն օգուտ կարելի չէ ակնկալել, ոչ ալ հետեւաբար բացասական թէ դրական արտայայտութիւնները կէս ժամ ետք պիտի [illegible]:

Առողջ հանրային կարծիք մը կը տակայ … յոռետեսականին, թէ՛ լաւատեսականին: Չենք կարծեր, որ դատումի ի վիճակի մարդիկ՝ որոնք նաեւ կարելի չափով կը հետեւին մեր կեանքին եւ տեսնել գիտեն ու մտածել, ազդուին մէկուն ու միւսին սեւէն կամ կարմիրէն, ողբէն ու ցնծերգէն:

Այս հաստատումը ըրած ատեն, երեմիական հրապարակագրութեան պաշտպանի դերը չէ որ կ՚առնենք: Ո՛չ ալ կը ժխտենք վարդագոյն յօդուածագրութեան գոյութեան իրաւունքը: Սակայն կը հաւատանք, թէ առարկայական մնալու ճիգը լաւագոյն միջոցն է, եւ ողջմտութիւնը պայման՝ անկեղծ ու աննախապաշար հետեւութիւններու:

«Հին»ի ու «նոր»ի խնդիրը եթէ յաճախ կը յեղյեղուի հայ իրականութեան մէջ, հիմնական պատճառներէն մէկն ալ կեանքի մասնայատուկ այն պայմաններն են, որոց մէջ կ՚ապրի Հայութիւնը:

Հայրենի իր հողին վրայ եւ համախումբ ապրող ժողովուրդ մը, հին եւ նոր սերունդներու փոխանցման ականատես եւ վկայ կը դառնայ առանց մեծ ցնցումներու: Անո՛նք ալ մտահոգութիւններ կ՚ունենան, սակայն ոչ մղձաւանջներ: Անոնք եւս կ՚արտայայտուին ու կը վիճին, սակայն մեղադրանքի ու պատասխանատուութիւններու խնդիր չի ստեղծուիր առհասարակ: Ընտանեկան յարկերէ մինչեւ հանրային ու ընկերային մարզեր՝ հինն ու նորը բախումներ կ՚ունենան, հիմնական տարբերութիւններով կը բնորոշուին. սակայն ամէն ինչ տեղի կ՚ունենայ բնականոն ճամբով: Կեանքը կը հարթէ ամէն դժուարութիւն ու լաւատեսը թէ յոռետեսը հոգեկան մասնաւոր ճնշումներով չեն ապրիր:

Հայութեան արտասահմանեան թեւը այս տեսակէտով ենթակայ է բացառիկ պայմաններու, եւ եթէ կարեւոր թիւ կը կազմեն այսպէս կոչուած «յոռետես»ները, անոնց այդ զգացումը պէտք չէ վերագրել հաւատքի կանխակալ պակասի մը, նոր սերունդի արժանիքները անտեսելու, ներքին որեւէ տրամադրութեան կամ բնախօսական բարդոյթներու:

Չենք կարծեր որ երէց սերունդի դիտակից դասուն մէջ գտնուին մարդիկ, որ ի վիճակի չըլլան ըմբռնելու «դարուն դրոշմը», մեր օրերու մարդկային խռովքները, ընկերային խմորումները, գիտութեան ու կեանքի արագ եւ հիմնական փոփոխութիւնները, որոնց կնիքը կամ ազդեցութիւնը անժխտելի է: Ո՛չ ալ իրաւունք թող զգայ ակնկալելու որ «նոր»ը «հին»ը ըլլայ: Նման ցնորքներու յանձնուած մարդիկ չկան այսօր: Ընդհակառակն, տիրական կը դառնայ հետզհետէ այն իմացումը, որ հայ երիտասարդութիւնը հարկաւ պէտք է մնայ իր ժամանակին, ու պատուաստուի: Քալէ օրերուն հետ եւ արժեցնէ մտաւոր թէ հոգեկան իր պատրաստութիւնը:

Ոմանց մօտ հաստատելի յոռետեսութիւնը թելադրուած է ո՛չ թէ այն իրողութենէն որ «նորը հինը չէ», այլ այն անժխտելի իրականութենէն, որ, մինչ մարդկային ընդհանուր կեանքը հնարաւորութիւն կ՚ընծայէ հայրենիքի եւ պետականութեան տէր ժողովուրդներուն՝ առանց ինքնութեան գունատումի ներդաշնակուելու ընկերային նոր շարժումներու հետ, հայ տարագիր ժողովուրդի կեանքը կը պահանջէ՝ ընդհակառակն, որ սփիւռքային մեր իրականութեան մէջ ամբողջ կառչած մնանք «հին» ու նոյնիսկ «ժամանակավրէպ» նկատուած ըմբռնումներու, աւանդութեանց, հանրային եւ հաւաքական հասկացողութիւններու: Պահանջ՝ որ, դժբախտաբար, արժանի կարեւորութեամբ իւրացուած չէ մեր օրերուն:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻԷԹՆԱՄ

ՆԻՔՍԸՆ ԴԵՌ ՈՐՈՇՈՒՄ ՉՏՈՒԱՒ

Կատարեալ լռութիւն կը տիրէ Վիէթնամի մասին տրուելիք Նիքսընի որոշումին կապակցութեամբ: Պատերազմի մեծ խորհրդաժողովէն ետք, Մ. Նահանգներու նախագահը մեկնած էր Քէմփ Տէյվիտ, ուր կը սպասուէր նախագահին որոշումին:

Անպաշտօն լուրերու համաձայն, Նիքսըն ի մօտոյ պիտի յայտարարէ 35.000 յաւելեալ զինուորներու հեռացումը Հարաւային Վիէթնամէն: Միեւնոյն ատեն Քոնկրէսին պիտի ներկայացնէ զօրակոչի նոր օրինագիծ մը: Համաձայն ամերիկեան պետական շրջանակներու, կ՚ենթադրուի, որ վերոյիշեալ օրինագիծին գլխաւոր կէտերէն մէկը պիտի ըլլայ միայն կամաւորներու առաքումը պատերազմական գօտի: Համաձայն նոյն աղբիւրներուն, Նիքսըն առժամեայ կերպով եւ մինչեւ անորոշ ժամանակ պիտի դադրեցնէ զօրակոչը Մ. Նահանգներու մէջ: Զօրակոչի պիտի ենթարկուին միայն 19 տարեկանները:

Դիտել կը տրուի, որ եթէ 35.000 ամերիկեան զինուորներ եւս հեռանան Վիէթնամէն, պատերազմի գօտիէն հեռացուածներու թիւը հասած պիտի ըլլայ 60 հազարի, այսինքն նախկին նախագահ Ճոնսընի սահմանած թիւին:

Ցամենայն դէպս նախագահ Նիքսըն չի կրնար իր որոշումը ուշացնել, քանի որ Քոնկրէսի շրջանակներուն մէջ ճնշում կայ այդ ուղղութեամբ: Նոյնպէս՝ ներքին քաղաքական կեանքին մէջ: Պահպանողականները եւ զինուորականները հաւատացած են, որ յաւելեալ փոքր ճիգով մը կարելի է շուտով լռեցնել թշնամին, մինչդեռ ազատախոհները կը ջատագովեն Ամերիկայի ձերբազատումը Վիէթնամի կնճռոտ հարցէն:

Նիքսըն հաւանաբար միջին ճամբան ընտրէ:

×

Մինչ կը սպասուի Նիքսընի որոշումին, անդին Վիէթնամի մէջ կռիւները կը սաստկանան օրէ օր: Կարճ զինադադարին այժմ յաջորդած են բուռն բախումները քիչ մը ամէն տեղ: Հիւս. Վիէթնամի ուժերը կրկին ռմբակոծած են ամերիկեան զինուորական կայաններ, իսկ այս վերջինները Մեքոնկի շրջանին մէջ կարեւոր ուժեր համախմբած են: Վերջին օրերու կռիւներուն ընթացքին սպաննուած են 150 Հիւս. Վիէթնամցիներ:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱ

Անգլիական ուժերու միջամտութենէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով երկու անգլիացի զինուորներ սպաննուեցան առջի օր Պելֆասթի մէջ, ուր լարուած մթնոլորտը կրկին իր գագաթնակէտին հասած է:

Անգլիական զինուորական շրջանակները կը փորձեն չծանրացնել կացութիւնը: Այս առաջադրութեամբ դիտել կուտան, թէ սպաննուած երկու զինուորները կրնան զոհ գացած ըլլալ արկածի: Ցամենայն դէպս քննութիւն բացուած է:

Առջի օր բողոքական դպրոց մը և եկեղեցի մը հրկիզուեցան «քաթոլիկ Մորթոլ»ներու միջոցաւ: Պելֆասթի մէջ քարերով եւ բիրերով կռիւ մըն ալ տեղի ունեցաւ բողոքականներու գօտիին մէջ: Բանակը միջամտեց:

Իրաց կացութեան մէջ, խնդրոյ առարկայ կը դառնայ կաթոլիկ եւ բողոքական առաջնորդներու միջեւ վերջերս գոյացած համաձայնութիւնը՝ արգելք հանդիսանալ եղբայրասպան կռիւներու:

Պատուելի Փէյսլի, որ ծայրայեղ տրամադրութիւններով կ՚առաջնորդուի, Մ. Նահանգներու մէջ յայտարարեց, թէ կը մտադրէ հարիւր հազար հոգիի մասնակցութեամբ ցոյց մը կազմակերպել Սեպտեմբեր 30ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՐԷԱԿԱՆ ամանորի առթիւ (աշխարհի սկիզբէն, այսօր Հրեաներուն համար 5730 է) որ կը տեւէ երկու օր, Իսրայէլի մէջ միակ մաղթանքն է՝ Շնաթ Շալոմ (խաղաղութեան տարի):

ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶԻ Անգարայի թղթակիցը կը հաղորդէ, թէ Մ. Նահանգները չնչին գումարի մը փոխարէն (15 միլիոն տոլար) երկու մարտանաւեր պիտի յանձնեն Թուրքիոյ: Նաթոյի ռազմափորձերուն մասնակցելու համար Թուրքիա պայման դրած է Ամերիկայի՝ իր նաւատորմին զօրացումը: Ամերիկա ընդունած է պայմանը եւ սիմպոլիք գումարի մը փոխարէն տրամադիր եղած է Թուրքիոյ «ծախելու» երկու ռազմանաւեր: Թուրքիա գումարը պիտի վճարէ լիրայով: Համաձայն եղած կարգադրութեան, գումարը պիտի փոխանցուի Անգարայի ամերիկեան դեսպանատան՝ գործածուելու համար Թուրքիոյ մէջ: Թուրք զինուորական իշխանութիւնները դիտել կուտան, թէ վերոյիշեալ գործառնութիւնը իրականութեան մէջ «ամերիկեան յաւելեալ օժանդակութիւն մըն է»՝ տրուած Թուրքիոյ:

ՊԱՂՏԱՏԻ ձայնասփիւռը հաղորդեց, թէ իրանեան ուժեր փորձած են անցնիլ սահմանը՝ օգնելու մտադրութեամբ քիւրտ ապստամբ ուժերուն: Համաձայն Պաղտատի, կռուի ընթացքին սպաննուած են 30 իրանցի զինուորներ, որոնք տուած են նաեւ 14 գերի: Թեհրան խստիւ կը հերքէ, լուրը նկատելով անհիմն:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի անդամներէն Սատովսքի յայտարարեց, թէ կուսակցութեան յառաջիկայ փլենումին, «կուսակցութեան շարքերէն պիտի վտարուին բոլոր անոնք, որոնք զօրաւոր կապուած են հակընկերվարական եւ հակախորհրդային տարրերուն»: Այս ամբաստանութիւնը առաջին հերթին ուղղուած է Տիւպչէքի եւ Զմիրքովսքիի:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ օդուժը, վեց օրուան մէջ հինգերորդ անգամ ըլլալով, ռմբակոծեց եգիպտական զինուորական ռազմակէտեր: Երկու կեդրոններ — Ռաս Զահարանա եւ Ռաս Ղարիպ — գլխաւոր թիրախները դարձած են իսրայէլեան օդանաւերուն:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ բացուեցաւ Հասարակաց Շուկայի հերթական նստաշրջանը: Կը մասնակցին Շուկային անդամ երկիրներու Արտաքին եւ Գիւղատնտեսութեան նախարարները:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ուղեւորներու գործադուլը կը շարունակուի: Մինչեւ Երկուշաբթի առաւօտ դեռ ոչ մէկ համաձայնութիւն կարելի եղած էր գոյացնել: Այսուհանդերձ խօսակցութիւնները կը շարունակուին:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նախագահը՝ Շարլ Հէլու տեսակցութիւն մը ունեցաւ Յորդանանի Թագաւորին հետ: Տեսակցութեան աւարտին, նախագահը յայտարարեց, թէ Լիբանան քաղաքական գետնի վրայ պիտի օժանդակէ պաղեստինեան դատին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԳԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ի՞նչ պայմաններու մէջ կ'աշխատէին դեղջկուհիները՝ գորգագործները, ջուլ-հակները։

«Ցոլնաթան Նաղաշ» աշխատութեան մէջ Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի թղթակից անդամ Լ. Խաչիկեան կը ներկայացնէ հետաքրքրական պատկեր մը Գողթան գաւառի գիւղաքաղաքներ Ագուլիսի, Ցղնայի, Աստապատի, Շոռոթի կեանքէն, ուր ժէ. դարու կէսերուն զարգացած էին արհեստները, անոնց շարքին նաեւ գորգագործութիւնը։ Ցիշատակելով Ցոլնաթանի ոտանաւորը կիներու ծանր առօրեայ՝ն մասին՝

Քաղցր քնելու ժամանակն
Կու քաշեն վանքի զանգակն,
Դեռ մէկ է կանչած քոռ որձակն,
Կ'ասեն վեր կաց, ընտրէ բամպակն...

.

Էլ չեմ մանել, բամպակն վատ է,
Մէջն մրջիկ բամպակ հատ է,
Աղջիկ, վեր ջահրան պատրաստ է.
Թեւերն ծուռ է, շատ է զոռն,
Թունբաֆուն ընկնի խստի զոռն...

Լ. Խաչիկեան կը գրէ. «Ինչքան բան է ասուած այս մի քանի տողի մէջ։ Գիւղական չքաւոր ընտանիքներում, որոնք ընկել էին իրենց հայրենակից խոջաների վաշխառուական ցանցի մէջ, կանայք ու աղջիկները առաւօտեան դեռ լոյսը չբացուած ստիպուած էին արթնանալ եւ ողջ օրը տառապալից աշխատանք կատարել, ընտրել բամպակը, որ վատ էր զզած եւ մաքրած, մանել իլիկով եւ ջահրայով, պատրաստի կիսաֆաբրիկատը հայրենակից խոջաներին յանձնելու եւ փոքր-ինչ շահ ստանալու խոր մտահոգութեամբ»։

Այս վայրերուն, ինչպէս նաեւ մեր երկրին միւս շրջաններուն մէջ, անդադար կը բանէր ջուլհակը եւ կը մանէր հայ կնոջ ճախարակը.

Մանիր, մանիր, իմ ճախարակ,
Մանիր սպիտակ բուլաներ,
Մանիր թելեր հաստ ու բարակ,
Որ ես հոգամ իմ ցաւեր...

Ղազարոս Աղայեանի մշակած ծանօթ այդ երգը կուգայ դարերու ծալքերէն։

×

1925ին նկարիչ-գորգագործ Դովլաթ Ղարանֆիլեանի ջանքերով եւ անոր ղեկավարութեամբ Երեւանի մէջ կազմակերպուեցաւ գորգագործարան մը։ Այդ գործարանը 1926ին արտադրեց 500 քառ. մեթր գորգ։ Նշենք, որ 1968ին «Հայգորգը» արտադրած է մօտ 100 հազար քառ. մեթր գորգ (26.000 ք. մ. ձեռքի գորգ, 400.000 ք. մ. մեքենայի գորգ, 170.000 ք. մ. կարպետ եւայլն)։

«Հայգորգը» ունի 9 բաժանում, որոնցմէ մեծագոյններն են Շահնազարի, Կամոյի, Մարտունիի, Բասարգեչարի, Ծովագիւղի արհեստանոցները։ Աշխատանքը այդ արհեստանոցներուն մէջ կը կատարուի ձեռքով։ Զորս այլ բաժանումներու մէջ (Կիրովական, Ստեփանաւան, Եղեգնաձոր եւ Իջեւան) աշխատանքը մեքենայացուած է։

Նկարիչները անընդհատ կը փնտռեն հին գորգերու նմոյշներ՝ Մատենադարանին, արտասահմանեան թանգարաններու, քարերու վրայ փորագրուած նկարներու մէջ։ Նկարիչները վերստեղծած են հին վիշապագորգերուն լաւագոյն նմոյշները։ Ասոնցմէ է «Երեւան-39» գորգը, որ Լայփցիկի տօնավաճառին մէջ շահեցաւ ոսկիէ շքանշան մը։ Վիշապագորգերու ընտանիքին կը պատկանի «Անահիտը», որուն նկարը վերստեղծուած է Վիէննայէն ստացուած լուսանկարներուն եւ նըկարագրութիւններուն հիման վրայ։

Հին գորգագործական շրջաններուն եւ թանգարաններուն մէջ կատարուած որոնումներուն հիմա վրայ վերստեղծուած եւ արտադրութեան մէջ դրուած են շարք մը գորգեր՝ «Խնձորեսկ», «Լոռի», «Իջեւան»։

Երթալով կը մեծնայ մեքենայով արտադրուած գորգերուն քանակը։

Թէեւ մեքենայի գորգերուն արտադրութիւնը որոշ չափով նորութիւն է հայ գորգագործներուն համար, այսուհանդերձ նկարիչները, մասնագէտները եւ գորգագործները, յենելով անցեալի հարուստ փորձառութեան վրայ, կուտան գորգերու նոր նմոյշներ, որոնք լաւ ընդունելութիւն կը գտնեն օտար երկիրներու մէջ։

×

Մեր երկիրը անցած է աւերիչ պատերազմներու եւ աւերածութիւններու բովէն։ Բայց երբ դադրած է զէնքին շառաչիւնը, մարդիկ անձնատուր կ'ըլլային տոկուն ու ստեղծագործ աշխատանքին, կրկին կը վերստեղծէին եւ կը ծաղկեցնէին արհեստները, հրաշագործ ձեռքերը կը կառուցանէին ջրանցքներ եւ կամուրջներ, հոյակապ պալատներ եւ տաճարներ։

Անդադար կը գործէր ճախարակը։

Կ. ՂՈՐՂԱՆԵԱՆ

ԷՐԵԲՈՒՆԻ - 2750

(Զ. եւ վերջին մաս)

Եղան օրեր, երկար օրեր խորհրդային տարիներուն, երբ Երեւանը լռեց։ Ստալիններու, Բերիաներու եւ անոնց մանկլաւիկներու ամէնօրեայ ճնշումին տակ, Երեւան քաշուեցաւ ինքն իր մէջ, զբաղեցաւ միայն իր ֆիզիքական կառուցումով, չբացաւ իր ներաշխարհը, եւ համազգային հարազատ տրամադրութիւններ չարտայայտեց։ Հայկական արտասահմանը մանաւանդ անհաղորդ մնաց անոր իսկական զգացումներուն, կտրուած անկէ, կամ անոր պաշտօնական նկատուած բերաններէն քարոզչական անրովանդակ ու ոչ հայեցի խօսքեր միայն իմացաւ, որոնց ընդմէջէն դժուար էր Հայաստանի հայրենասէր ու հայրենակերտ ժողովուրդի սրտին իրական զարկերը լսել։ Եկաւ սակայն ժամանակը, պայմանները փոխուեցան, Ստալիններն ու Բերիաները վերացան, եւ Հայաստանի մայրաքաղաքին իրական ձայնը սուէպ սկսաւ հնչել, մերթ զգուշաւոր, մերթ եռանդուն երիտասարդական աւիւնով՝ բուռն ու կատաղի, ազգային ու համազգային հարազատ ապրումներու եւ պահանջներու մասնակի կամ ամբողջական արտայայտութեամբ։ Հին ու նոր համայնավար ղեկավարներու եւ Կարմիր բանակի հայ հերոսներու յուշարձաններու կողքին Զարենցներու եւ Իսահակեաններու, Սասունցի Դաւիթներու եւ Անդրանիկներու արձանները սկսան բարձրանալ, Ցաղթանակի Այգիի բարձրութենէն Երեւանին դերիշխող պրոնզէ հսկայ Ստալինը տապալեցաւ, եւ աւելի ուշ՝ «Մայր Հայաստան»ը զայն փոխարինեց, տասնամեակներէ ի վեր ուրացուած կամ «դաշնակցական աւանտուրա»ներու շարքին դասուած Սարդարապատը վերարժեւորուեցաւ՝ դառնալով այն ինչ որ էր իսկապէս, այսինքն հայրենիքի անկախութեան ի խնդիր դարաւոր ոսոխին դէմ մղուած կենաց եւ մահու համաժողովրդական կռիւ, արժանի համազգային ոգեկոչման եւ յարգանքի չքեղագոյն կոթողներուն, հարիւր հազարի հասնող երիտասարդական բանակ մը Հրապարակ իջաւ՝ նոյն թշնամիին կողմէ բռնագրաւուած հայրենական հողերու պահանջը արտայայտելու։

Այսպէս է, որ Խորհրդային Հայաստանի մայրաքաղաքը հետզհետէ դարձաւ իսկապէս համազգային մայրաքաղաք, համահայկական կեդրոն՝ ազգային ապրումներու, զգացումներու եւ իղձերու եթէ ոչ պաշտօնական, դէթ համաժողովրդական արտայայտութեան։ Երեւանը դարձաւ, ինչպէս քիչ վերը կ'ըսէինք, կեդրոնը հայ հողին, մեր բոլորի սրտին, մտքին եւ յոյսերուն կեդրոնախոյզ վառարանը։

Կը մնայ սակայն, որպէսզի ամբողջական ըլլայ համազգային բնոյթը անոր էութեան, որպէսզի ան հոյակապ լրումի մը մէջ ամբողջացնէ Հայոց Պատմութեան անցեալի եւ ներկայի քաղաքամօր իր նըկարագիրն ու պարտաւորութիւնները, կը մնայ՝ որ Երեւանը, Եղեռնի զոհերէն, Անդրանիկներէն եւ Սարդարապատի հերոսներէն ետք, յարգանքի իր արդար տուրքը տայ նաեւ Հայոց Նորագոյն պատմութեան չքեղագոյն դէմքերէն այն միւտաննեան հերոսին, առանց որուն կազմակերպական տաղանդին եւ գերագոյն ղեկավարի ոգեշնչող ներկայութեան կրնար չըլլալ Սարդարապատի յաղթանակը, կրնար չըլլալ, Արեւմտահայաստանէն ետք նաեւ Արեւելեան Հայաստանը։ Կը մնայ, որ ան ըլլայ նոյնքան լիովին համահայկական, որքան հարազատօրէն խորհրդային մայրաքաղաք յաւերժական Հայաստանի իրական Մայր, վեր՝ կուսակցական ու գաղափարական ամէն տեսակ ժամանակաւոր տարակարծութիւններէն եւ բաժանումներէն, կը մնայ՝ որ Երեւանը, բազմահարիւր իր մարմարակերտ ու կրանիտեայ կոթողներուն եւ յուշարձաններուն կողքին, բարձրացնէ նաեւ պանթէոնը Ղարաբաղի այն անզուգական զաւակին, որ Տուշպայի բերդին առջեւ թըրքական ուժերը ծունկի բերելէ ետք, Էրեբունիի փրկութեան եւ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծման գլխաւոր դարբինը եղաւ։

Պանթէոնը Արամին, երեւաննեան անոր անշուք ու թերեւս մոռցուած գերեզմանին տեղ, անոր մահուան յիսնամեակին առիթով։

Պանթէոնը Արամին, աններելի անտեսումի մը սրբագրութեան, ճանաչումի եւ յարգանքի իբրեւ գերագոյն արտայայտութիւն, որ իրեն չափ եւ իրեն հետ պիտի բարձրացնէ զայն կերտողները նաեւ։

Պանթէոնը Արամին, իբրեւ ներշնչարան Հայաստանի եւ հայկական արտասահմանի ներկայ եւ գալիք բոլոր սերունդներուն։

Իբրեւ միայուն ներշնչարան Հայութեան եւ հայեցիութեան, ազգային գիտակցութեան եւ ապրումներու, ազգային անխորտակելի իրաւունքներու։

Որպէսզի, ինչպէս 2750 տարի առաջ Տուշպայի տէրը Արարատեան աշխարհը գրաւեց եւ Էրեբունին կերտեց, օր մը, պատմութեան գերագոյն մէկ հրջագարձով Արգիշտիի որդիները, այսօրուան տէրերը Էրեբունի քաղաքի, վերակերտեն Տուշպան եւ իրենց վերադարձին սպասող՝ Արեւմտեան Հայաստանի բոլոր Տուշպաները։

ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Արդարեւ ժամ մը ետք հրացանները ղտած էին։ Ալ հիմա կազմ ու պատրաստ էին, թէ հարկ էր գիշերուան՝ գործի սկսելու համար։

Բաշիտ եւ Հասան կրկին սրճարան մը մտան, ուր քանի մը ժամ մնացին մինչեւ որ մութը պատեց ամէն կողմ։

Երկու ընկերներն ալ խօսք մը չէին ըներ իրենց կատարելիք եղեռնափորձին մասին։ Կարծես թէ բոլորովին մոռցած էին զայն կամ իրենց խորհուրդէն հրաժարած։

— Երթանք փորերնիս կշտացնենք, առտուընէ ի վեր տակաւին չճաշեցինք, ըսաւ Բաշիտ ոտքի ելլելով։

Արդարեւ երկու բարեկամները ժամանակ չէին գտած կամ մանաւանդ մոռցած էին ճաշելու եւ հիմա, յանկարծ իրենց անօթութիւնը զգացին։

Մօտակայ խոհարարի մը խանութը մըտան ուր համեստ ճաշ մը ըրին։ Միայն թէ Բաշիտ ուզեց քիչ մը իրենց գլուխները տաքցնել եւ շիշ մը պալքանեան գինի ապսպրեց։ Ճաշը աւարտելէ ետքը՝ տասնապետը ժամացոյցը նայեցաւ եւ տեսաւ որ տակաւին կանուխ էր։ Կ'ուզէր որ գիշերը լաւ մը յառաջացած ըլլար իրենց արշաւանքին սկսելու համար։

— Թողունք որ ագարակի մարդիկը քնանան, որոշած էր վրէժխնդիր Ալպանացին։

Ուստի ժամանակ անցընելու համար խօսքի բռնուեցան խանութին տիրոջ հետ, որ ծերունի Ալպանացի մըն էր, բայց բոլորովին իրենցմէ տարբեր գաղափարի տէր։ Խանդավառութեամբ կը խօսէր ապստամբական շարժումին վրայ եւ երկինք կը բարձրացնէր Նիազի պէյը, զոր Ալպանիոյ փառքն ուպարծանքը կը նկատէր։ Երկու դաւադիրները խոհեմութիւն համարեցան իրենց զգացումները ծածկել եւ ինքզինքնին համամիտ ցոյց տալ խոհարարին։

Ծերուկը աւելի քաջալերուած, սկսաւ աւելի եռանդով յառաջ տանիլ իր խօսքը եւ ի վերջոյ յայտնեց թէ ինքն ալ յեղափոխական մըն էր եւ երդում ըրած էր հարկը պահանջած ատեն զէն ի ձեռին կռուիլ ազատութեան վերջնական յաղթանակին համար։

— Ուրիշներ ալ կա՞ն այդ երդումը կատարող, հարցուց Բաշիտ...

— Հապա՛... թերեւս քառասուն հազար հոգի ու աւելի ալ...

— Նիազի պէյը անձամբ կը ճանչնա՞ս։

— Բնականաբար... այս առտու իրեն հետ տեսնուեցայ։

— Տակաւին հո՞ս է թէ Րէսնէ վերադարձաւ։

— Այս գիշեր հոս Ալի պէյի ագարակը պիտի անցընէ ու վաղն առտու արշալոյսին պիտի մեկնի։

— Բայց ի՞նչպէս կը համարձակի այսպէս ազատօրէն պտըտիլ երբ Սուլթանը հրաման ըրած է որ ողջ կամ մեռած զինքը ձեռք ձգեն։

— Սուլթանին հրամանը ա՛լ կարեւորութիւն չունի այստեղ... հիմա քոմիթէն է մեր երկիրը կառավարողը։

— Սակայն բանակը կայ տակաւին, որ Սուլթանին հաւատարիմ է, դիտել տուաւ Բաշիտ։

Երկու բարեկամները իրենց խօսքը այսպէս վերջացնելէ ետք, մեկնեցան իրենց ծրագիրը գործադրելու համար։

Երբ Հասան ագարակին մօտերը, արդէն կը տեսնուէին, պատուհանէ մը, Նիազի պէյն ու իր ընկերները։

— Ո՞րն է Նիազի պէյը, հարցուց Բաշիտ դէմքը պտտելով։

— Ահա՛, ըսաւ Հասան, կեցողը Նիազի պէյն է, իսկ քովի կինը Սալիհա հանըմն է, ինչպէս որ ըսի...

— Մեր կեցած տեղէն կրնանք երկուքն ալ մէյ-մէկ գնդակ հասցնել, ըսաւ Բաշիտ միայն թէ չէտ չարաչուք ձայնով մը, որովհետեւ կրնայ հարկ է աճապարել, ըլլալ որ պատուհանին քովէն հեռանան։

Բայց այնպէս կը թուէր թէ կինն ու էրիկ մարդը չուտով հեռանալու միտք չունէին պատուհանին առջեւէն։ Երկուքն ալ ուշադիր գլուխնին կախած՝ թուղթ մը աչքէ կ'անցընէին, մերթ ընդ մերթ ընթերցումը ընդհատելով ու իրարու մէջ քանի խօսք փոխանակելով։

— Քանի մը քայլ աւելի մօտենանք, որպէսզի մեր հարուածները անվրէպ կերպով իրենց նպատակին հասնին, ըսաւ Բաշիտ քայլ մը յառաջանալով։

Այսպէս Հասան տեղ մը ուր այլեւս ծառերն ու մացառները կը լմննային ու լերկ հող մը կը տարածուէր մինչեւ բնակարանին առջեւ։

Հիմա իրենց գտնուած տեղէն ա՛լ աւելի յստակ կերպով կը տեսնուէին երկու անձերը։

Սալիհա հանըմ, որովհետեւ նոյնքն էր, ձեռքը թուղթ մը բռնած էր որուն վրայ ատեն ատեն բաներ մը կը գրէր, Նիազի պէյի հետ խօսքեր փոխանակելէ ետք։ Հաւանօրէն յայտարարութիւն մը կամ հեռագիր մը կը խմբագրէին։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(224 - Շար.)

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Բ. ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏԻ ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԸ

Դաշն. Գերմանիոյ Նախագահ Հայնէման Սեպտեմբեր 1ին ձայնասփռուած եւ պատկերասփռուած ճառ մը խօսելով, հիմնապէս արտայայտուեցաւ Գերմանիոյ յանցապարտութեան մասին եւ հաշտութեան խնդրանքով առաջարկեց խորհիլ եւ միջոցներ գտնել պատերազմը ինքնին բոլորովին վանելու ժողովուրդներու կեանքին մէջէն։ Նախագահը արդէն ծանօթ է իբր պատերազմի հակառակորդ, քանզի իր պաշտօնական այս ճառով ընդգծեց Գերմանիոյ յետպատերազմեան քաղաքական ուղղութիւնը։ Անկէ զատ բացայայտ հրապարակ եկաւ, երբ ջատագով Արտաքին նախարար Վիլլի Պրանտի եւ սոցիալ դեմոկրատներու ուղեգծին, հարկաւ ընդհանուր գիծերու մէջ առնուած, որովհետեւ իր խօսքը պէտք է ըլլայ ամբողջ Գերմանիոյ համար եւ բոլոր Գերմանացիներուն կողմէ ընդունելի։ Այսինքն՝ հարկ է Գերմանացիներուն եւ արեւելեան դրացիներու միջեւ նոր սկզբնաւորութիւն մը. հարկ է որ խրամատը գոցուի մանաւանդ «մեր եւ Լեհաստանի միջեւ»։ «Ինչ որ յաջողուեցաւ Ֆրանսայի հետ, որ «ժառանգական թշնամի» կը յորջորջուէր, պէտք է ընենք մեր արեւելեան դրացիներուն հետ, եւ ջանալու ենք վըստահութիւն շահիլ»։

Նախագահ Հայնէման իր ճառին պատմական հիմնաւորման ընթացքին ըսաւ, որ Հիթլէր շաբաթներ շարունակ վիճեցաւ Լեհաստանի հետ Տանցիկի եւ «լեհական նրբանցքի» մասին, եւ 1939 Սեպտեմբեր մէկի չարաշուք առտուն քալեց Լեհաստանի վրայ յայտարարելով թէ՝ այս առտու ժամը 5,45էն սկսեալ մեր բանակը զինաբախումներուն կը պատասխանէ «Ռայխի ապահովութեան եւ իրաւունքին համար»։ Այս սոսկալի «տրամա»ն, որ Բ. Աշխարհամարտ կոչուեցաւ, իր սկզբնաւորութիւնը գտած էր արդէն այսպէս կոչուած «սլաւական ստորադաս մարդոց» դէմ հիթլէրական հակակրութեան արտայայտութիւններէն եւ 55 միլիոն մարդկային կորուստի պատճառ եղաւ։ Նոյնքան մը եւ աւելի թիւով մարդիկ տեղահան եղան։ Լեհերը վեց միլիոն մարդու կորուստ ունեցան։ 17 միլիոն արեւելեան երկրամասերու Գերմանացիներ իրենց ծննդավայրէն քշուեցան, եւ դեռ յայտնի չէ վերջնական հետեւանքը այդ պատերազմին։

1945էն ասդին ալ աշխարհի մէջ պատերազմներ տեղի ունեցան եւ դեռ կան։ Ինչ է այս։ Պէտք չէ՞ր որ մարդկութիւնը դադրէր խաղաղութեան գլխական հետազօտութեամբ։ Պատերազմը բնական օրէնք չէ, հարկ է անոր հետքերը քննել եւ գտնել։ Պատերազմը արդիւնք է մարդկային վարմունքի։ Պատերազմները կը ծագին սովորութիւններէն, նախապաշարումներէն, ընկերային դասաւորումներէն եւ տիրապետական ձեւերէն։ Ցիրաւի «մենք պէտք ունինք խաղաղութեան հետազօտութեան»։

Նոր կարգ ու կանոնին կը պատկանի Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը, բայց պէտք է նաեւ նոր սովորութիւն մը մտցնելու վարժուիլ, այն է՝ որեւէ կնճռոտ հարցի նայիլ նաեւ դիմացինին աչքով։ Նոր վարուելակերպ մըն ալ կրնայ ըլլալ «միջին ճամբայ մը գտնել», քոմփրոմի մը ընել, եւ կողմերը գործակցութեան մղել մոռցնել տալով սերունդէ սերունդ ժառանգուած թշնամութիւնները։

Նաեւ խաղաղութիւնը բնական օրէնք չէ։ Ասիկա տեսանք մեր կեանքին մէջ. — խարկա՞նք մըն է արդեօք։ Բայց ինչպէս կարգաւորելու է մարդ իր կեանքը նախ քան պատերազմ մը, որ իր կեանքին կը սպառնայ կամ սպաննել կուտայ։ Այս հարցումին բացարձակ պատասխան չկայ։ Մէկ պատասխան կրնայ ամէն ոք տալ. — Իր ուժերը հաւաքել եւ խաղաղասիրական քաղաքականութիւն վարել, ետ մղել ազգայնական ոգին եւ անհաշտ ձգտումները։

Կուսթաւ Հայնէմանի այս խորհրդածութիւնները հրաւէր մըն էին առաւելապէս գերման ժողովուրդին հետեւեալ եզրակացութեամբ.

«Ալպէր Քամիւ ըսած է անգամ մը. «Թերեւս չենք կրնար արգիլել որ այս ստեղծուածը աշխարհ մըն է, որուն մէջ մանուկներ կը զոհուին, բայց կրնանք զոհուող մանուկներու թիւը նուազեցնել»։ Այս խօսքը կրնայ պատերազմին համար ալ ըսուիլ։ Հետեւաբար այսօրուան երեսնամեակին առթիւ կրկնապէս մտածենք այս մասին»։

×

Պերլինի քաղաքապետը Քլաուս Շիւց օտար զինուորներու շիրիմներուն վրայ պսակ զետեղելու առթիւ խօսեցաւ նոյն Սեպտեմբեր մէկին զգլումի ճառ մը, ըսելով որ՝ «Լէտիչէի, Աուշվիցի, Քովընթրիի, Վարշաւայի, Օրատուրի, Ռոթէրտամի վայրագութիւնները մեր վրայ անդրադարձան»։

Շիւց Լեհաստան այցելած էր մօտ օրերս եւ այնտեղի ցուցահանդէսին ներկայ գտնուելով տեսակցութիւններ ունեցած էր տնտեսական յարաբերութիւնները սերտացնելու համար։ Կը թուի թէ Լեհաստան քայլ առ քայլ ընթացք պիտի տայ Գերմանիոյ մերձեցման խնդրանքին, պայմանով որ այժմու Օտէր-Նայս գիծը Դաշնակցային Գերմանիոյ կառավարութիւնը վերջնապէս ընդունի։

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Գրական թերթ»ի խմբագրութիւնը շահեկան տեսակցութիւն մը ունեցած է Արմէն Կարապետեանի հետ, որ վարիչն է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի եւ Երեւանի համալսարանի վիճակագրական հետազօտութիւններու կեդրոնին։ Վերոյիշեալ կեդրոնը բաւական հարուստ նիւթեր հաւաքած եւ տուեալներ քաղած է Հայաստանի մէջ հայկական անուններու տարածման մասին։ Այս աշխատանքը իր տեսակին մէջ առաջինն է Հայաստանի մէջ եւ շահեկան միանգամայն։

Ստորեւ Ա. Կարապետեանի հաղորդած տուեալները՝ իրենց հիմնական գիծերուն մէջ.

— Անուններու խնդիրը շատ կարեւոր է եւ ցոյց կուտայ ժողովուրդին զանազան խաւերուն ներքին տրամադրութիւնները։

Ամէնէն բնորոշ իրողութիւնը այն է, որ ներկայիս կարեւոր ձգտում կայ տարածելու հայկական անունները եւ, մանաւանդ, ձերբազատուելու օտար հնչիւններէ։ Ահա քանի մը փաստեր. մինչեւ 30ական թուականները 100 նորածիններէն 80ին անունը հայկական էր։ Քառասունական թուականներուն հայկական անուններուն տեսակարար կշիռը կ'իջնէ մինչեւ 61ի։ Ներկայ տասնամեակին պատկերը փոխուած է։ Զագսի (ամուսնութեան գրասենեակները) տուեալներով, նորածին հարիւր տղաքներէն եւ աղջիկներէն, 84ին անունները մաքուր հայկական են։ Եթէ մինչեւ 30ական թուականները նորածին հարիւր աղջիկներէն 72ին անունները հայկական էին, ապա տասը տարի ետք, այսինքն 40ական թուականներուն, անոնց թիւը կը նուազի եւ կը հասնի 40ի։ Այս տասնամեակին ընդհակառակն՝ հարիւր նորածին աղջիկներէն 72ը կը կրեն հայկական անուններ։

Ինչ կը վերաբերի առանձին անուններու մասին, դժուար չէ պատասխանել, քանի որ բոլոր անուններէն (անոնց թիւը կը հասնի 600ի) առանձնացուած են ամէնէն աւելի տարածուած 40 անուններ՝ երկու սեռի։

Ստացուած արդիւնքներուն համաձայն, 1960էն ետք ծնած տղաքներուն տրուած հինգ ամենատարածուած անունները ունին հետեւեալ պատկերը։ Արմէն՝ 1000էն 43, Սամուէլ՝ հազարէն 43, Գագիկ՝ 36, Աշոտ՝ 27, Վարդան՝ 26։ Յիսունական թուականներուն այր մարդոց անուններուն տարածումը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէր. Սամուէլ՝ հազարէն 53, Աշոտ՝ հազարէն 39, Յովհաննէս՝ 33, Լեւոն՝ 26, Գագիկ՝ 26։ Աւելի մեծ փոփոխութիւններու ենթարկուած են կիներու անունները։ Այժմ ամէնէն աւելի տարածուած են Անահիտ (հազարէն 63), Կարինէ (50), Գայեանէ (48), Սուսան (41), Ռուզան (41) անունները։ Հետաքրքրական է դիտել տալ, որ վերոյիշեալ անուններէն ոչ մէկը 40ական թուականներուն չէր մտներ հինգ ամէնէն տարածուած անուններուն մէջ։ Այդ տարիներուն շատ օգտագործուած են Ռոզա, Ռիմա, Սեդա, Էմմա, Գոհար անունները։

Դժբախտաբար, հայկական բարեհնչիւն քանի մը կնոջական անուններ մոռացութեան կը տրուին։ Սաթենիկ, Հրանուշ, Արաքսի, Արուսեակ, Աշխէն, որոնք կապուած են մեր ժողովուրդին պատմութեան եւ դասական գրականութեան հետ եւ լայնօրէն տարածուած էին 30ական թուականներուն, վերջին տարիներուն շատ քիչ չափով կ'օգտագործուին։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հրապարակ հանուած եւ շրջանառութեան դրուած է Յովհ. Թումանեանի ծննդեան 100ամեակին նուիրուած նամակադրոշմ մը, որուն վրայ պատկերացուած է բանաստեղծը՝ հայրենի բնութեան գիրկին մէջ։ Տասը կոպէկ արժողութիւն ունեցող նոր նամակադրոշմը հրապարակ հանուած է Սեպտեմբեր մէկին։

×

Սեպտեմբեր ութին Երեւանի տռամաթիք թատրոնի շէնքին մէջ բացումը կատարուեցաւ հայկական Թատերական Ընկերութեան համագումարին։

×

Երեւանի մէջ 15 նոր դպրոցներ բացուեցան 13.000 աշակերտներու համար։

×

Հայաստան այցելած է իր կնոջ հետ Լիբանանի ազգային տեղեկատուութեան գործակալութեան տնօրէնը՝ Ռաղվան Մավլաուի։ Լրագրողներու հետ ունեցած տեսակցութեան ընթացքին Ռ. Մավլաուի գոհունակութեամբ ընդգծած է, որ տարիներէ ի վեր կը սերտանայ կապը երկու երկիրներու միջեւ։ Իբրեւ ցայտուն օրինակ յիշատակած է Երեւան-Պէյրութ հեռատիպի հաստատումը։ «Լիբանան մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի հայ կեանքին»։

×

Երեւանի մէջ ի մօտոյ լոյս պիտի տեսնէ Վահագն Դաւթեանի «Մուխ ծխանի» գիրքը, որուն մէջ ամփոփուած են բանաստեղծին վերջին տարիներուն գրած պատմական նիւթերով քերթուածները։ Հատորին մէջ տեղ գտած է նաեւ «Թոնդրակեցիներ» երկարաշունչ քերթուածը, որ սակայն հիմնապէս վերամշակուած է։

×

Թաշքենդի մէջ Հայաստանի ոտնագնդակի «Արարատ» խումբը հաւասար արդիւնք ձեռք ձգած է Պախտակոր խումբին դէմ տեղի ունեցած մրցումին ընթացքին։ Արդիւնքը՝ 2-2։ «Արարատ» 26րդ մրցումէն ետք ունի 28 կէտ։ Կը մնայ առաջին շարքի վրայ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (580)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Դ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Այս փանաքի ընթրիքը ըրած միջոցին անորոշապէս եւ երկու կամ երեք անգամ Թուսէնին թոթովումը լսած էր որ կ'ըսէր իրեն. «Պարոն, Փարիզի մէջ աղմուկ կայ, կռիւ կայ»։

Բայց միտքը շատ մը ներքին կարգադրութիւններէ պաշարուած ըլլալով, ուշադրութիւն ըրած չէր։ Ճիշդը ըսելով լսած չէր։

Ոտքի վրայ ելաւ եւ սկսաւ պատուհանէն դուռը եւ դուռնէն պատուհանը երթեւեկել հետզհետէ աւելի հանդարտելով։ Հանդարտութեան հետ նորէն միտքը կուգար Քոզէթ, որ իր միակ մտահոգութիւնն էր։ Զկարծուի թէ այս մտահոգութեան պատճառն էր Քոզէթի գլխացաւը, որ կրնար ջիղերու պզտիկ տագնապ մը, նորատի աղջիկներու յատուկ դժկամակութիւն մը, վայրկեանական ամպ մը ըլլալ, եւ մէկ կամ երկու օրէն չերեւալ։ Ժան Վալժան ապագային վրայ կը խորհէր եւ՝ սովորութեան համեմատ, քաղցրութեամբ կը խորհէր։ Վերջապէս չէր տեսներ խոչընդոտ մը որով երանաւէտ կեանքը չկարենար իր առաջին ընթացքով անցնիլ։ Կան ժամեր ուր ամէն բան անհնարին կը թուի. կան նաեւ ուրիշ ժամեր ուր ամէն բան դիւրին կ'երեւայ։ Ժան Վալժան ահա այսպիսի բարի ժամու մէջ կը գտնուէր։ Բարի ժամերը դէշ ժամերէն ետք կուգան առ հասարակ, ինչպէս ցերեկը գիշերէն ետք, յաջորդումի եւ հակապատկերի այն օրէնքին համեմատ, որ բնութեան հիմն իսկ է եւ զոր թեթեւամիտները հակադրութիւն կ'անուանեն։

Ժան Վալժան այս անդորրաւէտ փողոցը ապաւինելով կը հանէր իր մտքէն այն բոլոր բաները որոնք ժամանակէ մը ի վեր վրդովեր էին զինքը։ Շատ խաւար տեսած էր ան, եւ տեսած ըլլալուն համար հիմա կը սկսէր նշմարել քիչ մը երկինքի գոյն։ Առանց խառնակութեան եւ առանց դէպքի Փլիւմէ փողոցէն ելած ըլլալը արդէն բարեգուշակ իրողութիւն մըն էր։ Թերեւս խոհեմութիւն մըն էր տարաշխարհիլը դէթ քանի մը ամսուան համար, եւ Լոնտոն երթալ։ Ինչո՞ւ պիտի չերթար. միթէ հո՞ղն էր Ֆրանսայի մէջ, Անգլիոյ մէջ ըլլալը քանի որ հետը պիտի ըլլար Քոզէթը։ Քոզէթն էր իր ազգը։ Քոզէթ կը բաւէր իր երանութեան, հիմա եւ ոչ իսկ կը մտածէր թէ ինք թերեւս չբաւէ Քոզէթին երանութեան։ Մտածում, որ ժամանակին իր տենդն ու տքնութիւնը եղած էր։ Իր բոլոր անցեալ վիշտերը յանկարծ վրան կը տեղային, եւ ամէն բան լաւ կ'երեւար իրեն։ Քոզէթ իր քովը ըլլալով կը կարծէր Ժան Վալժան թէ իրեն կը նմանի ան. հեռաւոր տեսիլք տպաւորութիւն, զոր ամէն մարդ կրած է։ Ինքն իրեն եւ ամէն տեսակ դիւրութիւններով կը կարգադրէր՝ Քոզէթի հետ դէպի Անգլիա ընելու ճամբորդութիւնը, եւ իր մտախոհութեան հեռանկար տեսարանին մէջ կը կարծէր տեսնել թէ իր երանութիւնը կը կազմուի չեմ գիտեր ո՛ւր։

Մինչդեռ աջէն ձախ կ'երթեւեկէր յամրաքայլ, նայուածքը յանկարծ տարօրինակ բանի մը հանդիպեցաւ։

Դիմացի կողմը, դարանին վրայ, շեղապէս դրուած հայելիին մէջ յետագայ տողերը նշմարեց եւ որոշապէս կարդաց.

«Ամենասիրելիդ իմ, աւա՜ղ, հայրս կ'ուզէ որ անմիջապէս մեկնինք։ Այս գիշեր Օմ Արմէ փողոցը թիւ 7 տունը պիտի ըլլանք։ Ութ օրէն Լոնտոն պիտի գըտնուինք»։

Յունիս 4 ՔՈԶԷԹ

Ժան Վալժան կանգ առաւ մոլորած։

Քոզէթ այս տունը եկած օրը ծծատետրը հայելիին առջեւ դարանին վրայ դրած, եւ վիշտով համակուած ըլլալով, հոն մոռցած էր զայն՝ առանց դիտելու անգամ թէ բացուած էր ծծատետրը, բացուած ճիշդ այն երեսը որու վրայ կոխած էր Մարիուսին գրած եւ Փլիւմէ փողոցէն անցնող երիտասարդ բանուորին յանձնած հինգ տող գիրը որպէսզի թաց մելանը ծծուի։

Գիրը ծծատետրին վրայ տպուած էր, եւ հիմա հայելիին մէջէն անդրադառնալով կ'երեւար։

Ասկէ կը հետեւէր ինչ որ երկրաչափութեան մէջ համաչափական պատկեր կ'անուանուի, այսինքն ծծատետրին վրայ վրայ խոտորնակի տպուած գիրը հայելիին մէջ շտկուելով իր բնական ուղղութեամբը կ'երեւար, եւ Ժան Վալժան իր առջեւ կը տեսնէր Քոզէթին առջի օր առ Մարիուսի գրած նամակը։

Պարզ ու չանթարձակ բան մըն է այս։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Լիւսի Արզումանեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Հրանտ Բամպակեան, Միլան, 300 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ի ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ազգ. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները հանգուցեալ Մ. Քիւրքճեանի մահուան քառասունքին առթիւ.—

Քլերմոն-Ֆերանէն այրի Տիկ. Փափազեան, Մարսէյլէն Պ. Արզումանեան դըպրոցին 50ական ֆրանք Լիոնէն Ոմն Ազք.ին 50 ։ Այրի Տիկ. Հ. Ալթունեանի մահուան քառասունքին առթիւ այրի Տիկ Զ. Քէօլէօեան, Տէր եւ Տիկ. Դանիէլեան եկեղեցիին 50ական ։ Պ. Տէր-Մանուկեան, իր զաւկին մկրտութեան առթիւ 50 եկեղեցիին եւ 50 դպրոցին ։ Տիկ. Քնար Թէրզեան իր Թոռան Օտէթի (Փարիզ) իրրեւ դեղագործ վկայուելուն առթիւ 50 եկեղեցիին եւ 20 «Յառաջ»ին ։ Պր. Պ. Պէճիտեան իր աղջկան Շաքէի պսակին առթիւ 50ական եկեղեցիին, Ազք.ին եւ երգչախումբին ։ Այրի Տիկ. Ի. Օհաննէսեան իր աղջկան Ազաւնիի ամուսնութեան առթիւ 150ական եկեղեցիին, երգչախումբին եւ 100 Ազք.ին ։ Սէնթ Էթիէնէն Տիկ. Վանէսեան իր դստեր Էթիէնի պսակին առթիւ 150ական եկեղեցիին եւ երգչախումբին եւ 30 Ազք.ին ։ Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար Պ. Քէլէկեան եւ Տիկ. Ռ. Սարգիսեան 50ական, Պ. Օ. Գապաքճեան 30, Պ. Հ. Կուրտիկեան 10 ։ Խաղողի օրհնութեան առթիւ Տիկ. Եաղուպեան 50 ։ Պ. Կ. Քէլէկեան, Պր. Պ. Եսայեան, Ալիքսանեան եւ Տիկ. Բէքմէզեան 20ական ։ Պ. Գարաօղլանեան 15 ։ Տիկիններ Ղուկասեան, Ինէջեան, Գալայճեան, Յարութիւնեան, Զալըքեան, Տէր-Գաբրիէլեան, Դերձակեան, Սաչեան, Յովնանեան, Խաչատուրեան, Պ. Զալըքեան եւ Կուրտիկեան 10ական ։ Տիկիններ Շահպազեան եւ Տէր-Միսաքեան 5ական ։

ԾԱԽՈՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆ

Պանեէօյի լաւագոյն շրջանին մէջ, ծախու է բնակարան մը, բոլոր յարմարութիւններով ։

Դիմել Պ. Լ. Տօնիկեան
52, Rue Gustave Courbet, 92 - Bagneux
Tél. : 253-38-83

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը եւ տօնախմբութիւնը կը կատարուի Սեպտ. 28ին, Կիրակի օր ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տունը կամ աշխատանոցը աշխատող մեքենախիէններ, փրեսէօզներ, ֆինիսէօրֆինիսէօզ, պուԹոնիէ ԹԵՐԿԱԼԻ վրայ ։ Մնայուն գործ ։

Դիմել՝
LUXE-CONFECTION
106, Rue St. Maur, Paris (11e).

ՓԱՐԻԶԻ «ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ» ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ

Փարիզի համալսարանական ոստանի «Մարի Նուպար» Հայկ. Տունը կ'ընդունուին այն հայ ուսանողները, որոնք Ֆըրանսայի գաւառներէն կամ արտասահմանէն կը դիմեն եւ կը ներկայացնեն հետեւեալ պայմանները.—

Ա) Թեկնածուն պէտք է ունենայ միջնակարգ լրիւ ուսման (պաքալորէյայի) կամ համապատասխան վկայականը ։

Բ) Արձանագրուած պէտք է ըլլայ Փարիզի համալսարանի ճիւղերէն մէկուն կամ բարձրագոյն ուսման դպրոցի մը մէջ ։ Լիսէները կամ երկրորդական վարժարանները բարձրագոյն դպրոց չեն նըկատուիր ։

Գ) Հայկական Տան մէջ բնակողները կ'օգտուին ոստանի ուսանողական ճաշէն, աժան գինով ։ Հայ ուսանողական տունը ունի իր մատենադարան - ընթերցասրահը, իր հաւաքոյթի սրահը, նախաճաշի սպասարկութիւնը եւ բնակութեան բոլոր արդիական պայմանները ։

Դիմումները պէտք է կատարուին ուսումնական տարեշրջանին սկիզբին, մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը ։ Դիմողներուն կը ղրկուին ոստանի վարչութեան կողմէ տրուած հարցարանները, որոնք պէտք է լեցուին, կցելով պահանջուած Թուղթերը, եւ վերադարձուին մեզի ։

Այս Թուղթերն են.—

1) Խնդրագիր (երկու օրինակ) ոստանի տնօրէնութեան.

2) Յաճախելի դպրոցին արձանագրութեան Թուղթը ։

3) Ուսանողի նախապէս յաճախած վարժարանին վկայագիրը ։

4) Եթէ կարելի է ուսանողի ուսուցիչէն կողմէ յանձնարարագիր մը ։

5) Յանձնառութեան Թուղթ մը, որով ուսանողը կը յայտնէ Թէ պիտի յարգէ ոստանին կանոնները ։

6) Ուսանողին ծնողքին կամ պաշտպանին յանձնառութիւնը ոստանին ծախքը (ամսական վարձքը) վճարելու ։

7) Ծննդեան վկայագիր ։

8) Բժշկական վկայագիր ։

9) Երեք հատ փոքրիկ լուսանկար ։

10) Նամակի բաց պահարան մը, ուսանողի հասցէով եւ դրոշմաԹուղԹով ։

Դիմումները պէտք է ուղղուին Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի Կեդրոնական Յանձնաժողովին ։

Դիմումներու Թղթածրարը Եւրոպայի Կեդր. Յանձնաժողովի երկու ներկայացուցիչներէն եւ ոստանի վարչութեան մէկ ներկայացուցիչէն բաղկացած յանձնախումբի մը կողմէ քննուելէ յետոյ, Թեկնածուներու ընդունելութիւնը կը կատարուի Սեպտեմբերի վերջը, այսինքն ուսումնական նոր տարուան սկիզբը ։ Այս Թուականը անցնելէ յետոյ որեւէ դիմումի ընթացք չի կրնար տրուիլ ։

Արտասահմանէն եկող ուսանողներուն մասնաւորապէս կը յանձնարարենք որ Փարիզ գալէն առաջ հմտութիւն ձեռք բերեն ֆրանսերէն լեզուի մէջ, որպէսզի դժուարութիւն չկրեն իրենց ուսման հետեւելու համար ։

ԴԻՒԱՆ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ

Հասցէ
U.G.A.B.
11, Square Alboni, 75-Paris (16e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը ։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է ։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան ։

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ — Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ ժամը 8,30ին հին հաւաքատեղին ։ Կարեւոր օրակարգ ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը յայտարարէ Թէ Մարսէյլի հայկական դասընթացքներու վերամուտի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 8ին, ամէն օր կէսօրէ առաջ ժամը 10-12, Բարեգործականի սրահին մէջ, 7, Ռիւ Փափէր, Մարսէյլ ։

×

ՎԱԼԱՆՍ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յայտարարէ Թէ իր հովանաւորած հինգշաբթի օրերու դպրոցը կը վերաբացուի 11 Սեպտեմբեր հինգշաբթի օր, համայնքիս Հոգեւոր Հովիւ Նարեկ քահանայ կը կատարէ հին եւ նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները մինչեւ հինգշաբթի 18 Սեպտեմբեր ։

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի հայկ. դպրոցը կը վերաբացուի Հինգշաբթի Սեպտ. 18, Կռանտ Անսամպլի մէջ ։

×

ԼԻՈՆԻ Հայ Ազգ. Վարչութեան Կրթական Մարմինը կը ծանուցանէ Լիոնի հայ ծնողաց, որ Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. 2ին ։

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան հովանաւորած հինգշաբթի օրերու դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 18ին, Հինգշաբթի օր ։ Կը խնդրուի ծնողքներէ որ նոյն օրը առաջնորդեն իրենց զաւակները վարժարան ։

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑԸ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 2էն սկսեալ Հինգշաբթի օրերը ժամը 3էն Միութեան գրասենեակին մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ Մէթրօ Քատէ ։

×

ՇԱՒԻԼ

Հինգշաբթի օրուան դասընթացքները կը սկսին Սեպտ. 18ին ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարտիրոս Փափազեան, ծնիկ Էվէրէկցի ։ Փնտռողը հօրեղբօր տղան՝ Քալանդարեան ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝

SETRAG DJAMOUSSIAN
15, Rue Pierre Guys, Beaumont
13 - Marseille (12e)
Tél. : 48-81-95.

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Կեդր. Վարչական Ժողովը պատիւ ունի հրաւիրելու Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները ներկայ գտնուելու 56րդ Ընդհ. Ժողովին, որ պիտի գումարուի Շաբաթ օր, 6 Դեկտ. 1969, առաւօտեան ժամը 9,30ին, Միութեան կեդրոնական գրասենեակին մէջ, 109 Իսթ 40րդ փողոց, Նիւ Եորք, Ն. Ե. ։

Եթէ օրինական մեծամասնութիւն մը ներկայ չըլլայ վերոյիշեալ Թուականին, այս ծանուցումը պիտի նկատուի իրրեւ երկրորդ հրաւէր Ընդհ. Ժողովի, որ պիտի գումարուի Շաբաթ եւ Կիրակի, 13 եւ 14 Դեկտեմբեր 1969, առաւօտեան ժամը 9,30ին, Առաջնորդարանի Կիւլպէնկեան մշակութային կեդրոնին մէջ, 630 Սէքընտ Էվընիւ, Ն. Ե. 10016 ։

Այն բոլոր իրաւասու անդամները որ ներկայ պիտի ըլլան այս ժողովին, օրինական մեծամասնութիւն պիտի կազմեն ։

ՕՐԱԿԱՐԳ

1) Ընդհանուր Տեղեկագիր 1968 տարեշրջանի

2) Ընդհ. Հաշուետուութիւն 1968 տարեշրջանի ։

3) Ընտրութիւն Կեդր. Վարչ. Ժողովի՝ իրենց պաշտօնավարութեան շրջանը աւարտած անդամներու տեղ ։

4) Կանոնագրի բարեփոխութիւն ։

5) Առաջարկներ եւ Թելադրութիւններ ։

6) Գնահատանքի բանաձեւեր ։

Ի դիմաց Կեդր. Վարչ. Ժողովի
Ատենապետ Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Ատենադպիր Ր. Ք. ԿՐԵԿԸՐԻ

Նիւ Եորք, 1 Օգոստ. 1969

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին ։

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ

ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revêtement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :

PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant

PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast

ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalaru

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
17
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
17 SEPTEMBRE
1969

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ 50 ֆ.
Արտասահման Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

LE NUMÉRO 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11615

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.615

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՑԱԽՈՏ ՀԱՐՑԸ

Ա.

Հայերէնի ուղղագրութեան ցաւոտ հարցը օրակարգի վրայ է դրուած դարձեալ: Ու այս անգամ նոյն ինքն հայրենիքի գրողներուն կողմէ:

Ցաւալի — եւ ինչո՞ւ չէ՝ խիզախ ու ծափահարելի եւ շնորհաւորելի — երեւոյթ է Բ. Իշխանեանի ծանօթ գրութիւնը Երեւանի Գրական թերթի Յուլիս 25ի թիւին մէջ, Յովհաննէս Թումանեան եւ հայերէնի ուղղագրութեան հարցերը խորագրով զոր հրատարակեցինք Յառաջի 19, 20 եւ 21 Օգոստոսի թիւերուն մէջ: Արտատպեցինք նաեւ Գահիրէի մեր պաշտօնակից Յուսաբերի խմբագրականը նոյն հարցին շուրջ (6 Սեպտ):

Խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը 1922 Մարտ 4ի դեկրետով խոր փոփոխութեան կ'ենթարկէր 1500 տարիէ ի վեր ամբողջ աշխարհի մէջ գործածուած մեսրոպեան դասական սքանչելի ուղղագրութիւնը:

Ունինք արդէն երկու բարբառներ, արեւելահայերէնն ու արեւմտահայերէնը: Հակառակ քերականական — հոլով, խոնարհում — որոշ տարբերութեանց, քիչ-շատ գրոց-բրոցներ սահմանին երկու կողմը շատ լաւ կը հասկնային զիրար, որովհետեւ նոյնն էր ուղղագրութիւնը, — դասական, դարաւոր, նուիրագործուած ուղղագրութիւնը:

«Հայ խոշորագոյն բանաստեղծ» Մանուկ Աբեղեանն էր հեղինակը բոլշեւիկեան նոր ուղղագրութեան, որուն դէմ առաջին օրէն իսկ ծառացաւ սփիւռքի հայ մամուլը, որ 47 տարիէ ի վեր չէ դադրած ամէն առիթի քննադատելէ զայն, պահանջելով վերադարձ դէպի հին, աւանդական, դասական, իսկական ուղղագրութիւնը:

Բոլշեւիկեան ուղղագրութիւնը մենք կոչած ենք սխալագրութիւն: Ու ճիշդ է այդ որակումը, որովհետեւ անիկա կը մեղանչէ մեր լեզուի օրէնքներուն դէմ եւ կ'աղճատէ զայն՝ երբեմն բառերը անհասկնալի դարձնելու աստիճան:

Խորհրդային Հայաստանի այդ օրերու ղեկավարները կարծեցին յեղափոխական գործ մը կատարել, առանց լուրջ, գիտական քննութեան ենթարկելու Մ. Աբեղեանի առաջարկած փոփոխութիւնները ու զանոնք պարտադրեցին հայրենի ժողովուրդին:

Անոնք կարծես թէ ուզեցին ամէն կապ խզել անցեալին հետ, որ իրենց աչքին «բուրժուական» ու «հակայեղափոխական» էր. Նոր, կարմիր վարչակարգի համար անհրաժեշտ էր նոր գրականութիւն, ապա դաստիարակելու համար նոր սերունդը:

Հաստատուած իրողութիւն է, որ Խ. Հայաստանի Գործավարներու Խորհուրդը մէկ ձայնի առաւելութեամբ ընդունած է այդ ուղղագրութիւնը: Զար բերաններ կ'ըսեն թէ այդ մէկ ձայնը կը պատկանէր ազգամոլ հրեայ գործավարի մը...:

Բոլշեւիկեան դաժան վարչաձեւին տակ ազատ միտքեր կլլուած, գրիչները կաշկանդուած ըլլալով, ո՛չ ոք կը համարձակէր բարձրացնել օրուան իշխանութեան ձայն կարգադրութեանց դէմ:

Սակայն զանուեցան քանի մը խիզախ գրողներ ու բանաստեղծներ, որոնք փորձեցին իրենց բողոքը բարձրացնել պարտադրուած սխալագրութեան դէմ եւ գլուխ չծռել կատարուած իրողութեան առջեւ:

Մեր ընթերցողները Բ. Իշխանեանի գրութենէն տեղեկացան, որ բոլշեւիկեան սխալագրութեան դէմ առաջին բողոքողն էր եղած ամենայն Հայոց բանաստեղծ Յովհաննէս Թումանեան, որ Հայաստանի Լուսժողկոմատի (Լուսաւորութեան ժողովրդական գործավարութիւն) Մարտ 4ի ծանօթ «դեկրետ»էն քանի մը ամիս վերջ, 1922 Մայիս 29ին հրապարակ կ'ելլէր բողոքելու համար Մ. Աբեղեանի առաջարկին «առանց քննութեան» ընդունուելուն դէմ, պահանջելով «ուղղել թոյլ տրուած սխալը, խնդիրը համարել բաց եւ դնել քննութեան»: Իր կարծիքով, վերջնական որոշում տալէ առաջ անհրաժեշտ էր հաշուի առնել ո՛չ միայն Հայաստանի, այլեւ «մանաւանդ» սփիւռքի հայ գրողներու, բանաստեղծներու, մանկավարժներու եւ հրապարակախօսներու կարծիքները:

Թումանեան կարեւոր կը նկատէր ըսփիւռքի ներկայացուցիչներու մասնակցութիւնը, ինչպէս կը շեշտէ Բ. Իշխանեան: Այլապէս «բանաստեղծը կանխատեսում էր դժգոհութիւն ու պառակտում»: Սակայն Երեւանի մէջ ո՞վ կը մտածէր հարցնել արտասահմանի Հայութեան կարծիքը:

Դժբախտաբար օրուան թթու համայնավար վարիչները ուշադրութիւն չեն ընծայած մեծ բանաստեղծի կարծիքին ու «հեռատես նախազգուշացման»: Հետեւանքն եղաւ ա՛յն, որ «ուղղագրական պատնէշ ստեղծուեց բազմադարեան հայ գրականութեան եւ մեր ժամանակների գրականութեան միջեւ:... Պառակտուեց մայր երկրի եւ սփիւռքի ուղղագրական միասնութիւնը, քանի որ վերջինս շարունակեց գրել դասական ուղղագրութեամբ»:

Փոխանակ պարզուելու աւելի բարդացաւ ուղղագրութեան հարցը: «Ոչ ոք չի կարող պնդել, որ նոր ուղղագրութիւնը աւելի հեշտ է սովորել, քան դասականը (աւելի շատ հակառակն է դիտւում)»:

Դասական ուղղագրութիւնը «կամուրջ» էր մայր հայրենիքի եւ սփիւռքի գրականութիւններուն միջեւ:

Հայաստանի 1922ի կարմիր վարիչները քանդեցին այդ կամուրջները:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Ուղեւարներու ներկայացուցիչները երկար տեսակցութիւն մը ունեցան եւ բանակցութիւնները շարունակեցին երկաթուղիի տնօրէնութեան հետ: Վերջին տեղեկութիւններուն համաձայն, տնօրէնութիւնը, ըստ ուղեւարներու ներկայացուցիչներու յայտարարութեան, «դրական նոր առաջարկներ» կատարած է, որոնք քննութեան պիտի առնուին ուղեւարներուն կողմէ: Ցամենայն դէպս, դեռ մինչեւ երեքշաբթի գործադուլը վերջ չէր գտած: Միայն փոքր թիւով երկաթուղիներ (20 առ հարիւր համեմատութեամբ) բանեցան մեծ գիծերու եւ արուարձաններու միջեւ, ըստ սովորութեան:

Զգաձիգ մթնոլորտ ստեղծուած է նաեւ հանրային սպասարկութեանց այլ կեդրոններու մէջ: Էր. Ա. Թէ. Փէ.ի (մեթրօ, հանրակառք) պաշտօնեաներու սենտիքան տեսակցութիւն մը պիտի ունենար մեթրոյի եւ հանրակառքի տնօրէնութեան հետ: Մինչ այդ, արդէն, մեթրոյի կարգ մը գիծեր չբանեցան եւ վախ կայ, որ շարժումը տարածուի: Երկաթուղիէն ետք՝ հանրային փոխադրութեան միւս երկու միջոցները եւս կրնան մաս կազմել ծաւալ ստացող գործադուլի շարժումին:

Թղթատարութեան (Փէ. Թէ. Թէ) պաշտօնէութիւնը, իր կարգին, որոշած է «խանգարումներ» ստեղծել իր աշխատանքին մէջ Սեպտեմբեր 29էն մինչեւ Հոկտեմբեր 4: Աւելին՝ որոշած են ընդհանուր ու ամբողջական գործադուլ մը Հոկտեմբեր 2ի համար:

Կազի եւ ելեկտրականութեան դաշնակցութիւնները եւս միտքերու փոխանակութիւն մը պիտի կատարեն այս օրերուն՝ որոշելու համար իրենց պահանջներն ու ձեռք առնելիք միջոցները:

«Գիւղը» եւս կը շարժի: Լիոնի մէջ հինգ հազար վաճառականներ ցոյց մը կատարեցին քաղաքապետարանին առջեւ, ուր տեղի ունեցան բախումներ ցուցարարներուն եւ ոստիկանութեան միջեւ: Երեք հոգի վիրաւորուած է: Փարիզի մէջ, վաճառականներու փոքր «քոմանտօ» մը քանի մը ժամուան համար «գրաւեց» Ազգային Ապահովագրութեան գրասենեակը էթուալի մօտ: Փոքր տարողութեամբ ցոյցեր կատարուած են նոյնպէս Արասի, Պորտոյի եւ Նիսի մէջ:

Սէ. Ժէ. Թէ.ի ընդհանուր քարտուղարը՝ Ժ. Սէկի, 24 ժամուան մէջ երեք յայտարարութիւններ ըրաւ՝ խիստ կերպով քննադատելով կառավարութեան վարած քաղաքականութիւնը ընկերային դետնի վրայ: Կարգ մը շրջանակներ, նկատի ունենալով Սէկիի ճառերուն բնոյթը եւ արտասանած խօսքերը, յայտարարութիւնները նկատեցին մարտահրաւէր մը՝ ուղղուած իշխանութեանց:

Իրաց այս կացութեան մէջ է, որ Ազգ. Ժողովը բացառիկ նիստ ունէր լսելու համար կառավարութեան քաղաքականութեան ծրագիրը: Հաւանական է, որ զայն վաւերացնեն մեծամասնութեամբ:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԸ

Եւրոպայի Հասարակաց Շուկայի Արտաքին նախարարները Պրիւսէլի մէջ համաձայնեցան խորհրդաժողովի հրաւիրել Հասարակապետութեան նախագահներն ու վարչապետները Նոյեմբեր 17 – 18ին, Լահէ:

Խորհրդաժողովէն առաջ երկու հանդիպումներ տեղի պիտի ունենան, առաջինը Լիւքսէնպուրկի մէջ, Հոկտեմբեր 17–18ին, երկրորդը՝ Պրիւսէլի մէջ, Նոյեմբեր 9–10ին:

×

Նիւ Եորքի մէջ երեքշաբթի առաւօտ բացումը կատարուեցաւ ՄԱԿի 24րդ ընդհանուր ժողովին: Ու Թան նախապէս մամուլի ասուլիս մը տուած էր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐԻՓՈԼԻԻ ձայնասփիւռը հանրութեան ներկայացուց «յեղափոխական խորհուրդին նախագահը»՝ գնդապետ Մուամմէր էլ–Խատտաֆի: Զինուորականը 27 տարեկան է եւ սպայակոյտի պետն է Լիբիոյ բանակին: Երկրին նոր քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ, համաձայն Թրիփոլիի ձայնասփիւռին մէկ հաղորդումին, յարգել ՄԱԿի Ուխտագրին տրամադրութիւնները, ինչպէս նաեւ միջազգային յանձնառութիւնները: Միեւնոյն ատեն բոլորանուէր ճիգով զօրավիգ կանգնիլ արաբական դատին, յատկապէս Պաղեստինի խնդրին: Պիտի գործադրուի ընկերվարական ծրագիր մը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ սինակոկին մէջ տօնուած է հրէական նոր տարին: Երկու հազար հրեաներ ներկայ գտնուած են կրօնական արարողութեան:

ՍԻՑԼԻԱՆԻ մէջ պատերազմական վիճակ հռչակուեցաւ՝ քաղաքի ճարտարարուեստի բանուորներն ու ելեկտրական հաստատութեանց պաշտօնեաները գործադուլի դիմած ըլլալով: Բանակը պատրաստ է դիմագրաւելու հաւանական միջադէպերը:

ԱԹԷՆՔԻ մէջ սկսան Եւրոպայի մարզախաղերու ախոյենական մրցումները, որոնք պիտի տեւեն մինչեւ Սեպտեմբեր 21: Երեւան ազգերու պատկանող հազարի մօտ երկու սեռէ մարզիկներ կը մասնակցին մարզախաղերուն: Ֆրանսական խումբին «յոյսերն» են՝ Վատու, Նալէ, Փանի եւ Վիլէն վազքի եւ ցատկի մէջ, իսկ իգական սեռէն՝ Քոլէթ Պէսոն եւ Նիքոլ Տիւքլօ, վազքի մէջ:

ԶՈՆԿՈՒԼՏԱՔԻ (Թուրքիա) ածխահանքերուն մէջ պայթում մը պատահեցաւ, որու հետեւանքով 15 Թուրք բանուորներ մեռան եւ 12 բանուորներ ալ ծանրապէս վիրաւորուեցան:

ՓԷՇՏԱ լոյս տեսնող ուսանողական ամսաթերթի մը համաձայն, Հունգարիոյ մայրաքաղաքին համալսարանին մէջ երեւան հանուած է «Մաոյական»ներու խմբակ մը, որ դրօշակիրը դարձած էր Չինացիներու տեսակէտներուն:

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ անակնկալօրէն մեռած է Ռումանիոյ փոխ–վարչապետը՝ Տիմիթրի Փեթրեսքու, 67 տարեկան: Ճաշակած էր սթալինեան շրջանի բռնութիւնները՝ ենթարկուելով հալածանքի:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ փոքրաթիւ ուժերը մեկնեցան Անկիլայէն: Լոնտոն, կղզիին մէջ տեղի ունեցող խառնակութիւններուն վերջ տալու նպատակով, զինուորական ուժեր ուղարկած էր կղզի Մարտ 19ին:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ դատապարտեց Իսրայէլը՝ Երուսաղէմի Ալ–Աքսա մզկիթին հրկիզման համար: Ֆրանսա ձեռնպահ մնաց:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԷՆ կը հաղորդեն, թէ աւելի քան հաւանական է, որ մարդը առաջին անգամ ըլլալով իր ոտքը դնէ Հրատի վրայ 1980էն 1990ի միջեւ: Ամերիկացիք այդ ուղղութեամբ նախապատրաստութիւններ կը տեսնեն:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ Վիէթնամի փոխ–նախագահը՝ Քաօ Քի, Սայկոնի մէջ յայտարարեց, թէ 45.000 ամերիկացի զինուորներ եւս պիտի մեկնին երկրէն մինչեւ Նոյեմբերի վերջ: Այս յայտարարութիւնը դժգոհ ձգած է ամերիկեան պետական շրջանակները: Արդարեւ ցարդ Նիքսըն ոչ մէկ յայտարարութիւն ըրաւ: Կը թուի, թէ Քաօ Քի աճապարած է «գաղտնիք»ը երեւան հանել: Միւս կողմէ, Սայկոնի ամերիկեան զինուորական շրջանակները ճշդեցին, թէ Սեպտեմբեր 11ի հաշուով, Հարաւային Վիէթնամի մէջ զինուորական գործողութիւններու մասնակցող ամերիկեան բանակը ունի 508.000 զինուոր:

ՆԱՍԸ պիտի չայցելէ Խորհ. Միութիւն, յայտարարեց Մ. Ֆայէք, որ պետական բարձրաստիճան դէմք մըն է Եգիպտոսի մէջ:

ՊԷԼԿՐԱՏԷՆ կը հաղորդեն, թէ Թիթօ ի մօտոյ հանդիպում մը պիտի ունենայ Ռումանիոյ վարչապետին հետ՝ միտքերու փոխանակութեան համար:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ մէջ հաւանական է, որ տեղի ունենան քաղաքական դատեր: Այս ենթադրութիւնը կը հիմնուի խորհրդայնացէք համայնավար ղեկավարի մը՝ Վասիլ Պիլաքի մէկ գրութեան վրայ, որ լոյս տեսած է Ռիւտ Փրաւոյի Սեպտ. 4ի թիւին մէջ:

ՈՒՂԵՒՈՐԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

Հ Ռ Ո Մ

Երկիրներէ, քաղաքներէ ու ժողովուրդներէ այցելուին փոխանցուած տպաւորութիւններ՝ յարաբերական են միշտ:

Այցելուին պատրաստութիւնը եւ հետաքրքրութիւնները հիմնական դեր ունին: Ի՞նչ «խնդրանք»ով է որ կը շրջի, — ի՞նչ կը փնտռէ, ի՞նչ կ'ուզէ գտնել, դէպի ո՛ւր եւ ի՛նչ բանի կը մղէ զինք՝ իր խառնուածքը:

Տեսակի եւ որակի հարց մը կայ հետեւաբար, ու նոր աշխարհներէ եւ ոստաններէ մեր տպաւորութիւնները նոյնը չեն կրնար ըլլալ... Որոնումի եւ ընկալչութեան խնդիր մը՝ որ մեզ կը մղէ առնելու ինչ որ Կ'ուզենք եւ կրնանք:

Իմ երրորդ այցս է Հռոմ ու առաջին էջքս՝ Վենետիկ: — Եթէ վերջինէն կրցայ դէթ ընդհանուր գաղափար մը ունենալ առաջին իսկ այցելութեամբ, Հռոմէն գրեթէ ոչինչ տեսած ըլլալու տպաւորութիւնը ունիմ:

Հինգ կամ տասը օր ոստոստե՛լ աւերակներու մէջ, կամ թռուցիկ ակնարկով մը տեսնել դարերու մնացորդացը, — իրաւունք չի տար տպաւորութիւններ տալու թուղթին: Կը կարծեմ, թէ ամիսներու կը կարօտի Հռոմ – Վատիկանի ճանաչումը՝ իբրեւ տեսարժան վայրերով ու պատմական յիշատակարաններով հարուստ ոստանի, ուր ճարտարապետութիւնը, քանդակը եւ քարերէն ու աւերակներէն ճառագայթող մարդկային հանճարը կ'ընկճէ քեզ:

Թանգարանային հրաշակերտներ առհասարակ կը յոգնեցնեն մեզ. այնքա՛ն մօտ են իրարու եւ խճողուած՝ որ, մէկէն միւսը, կեդրոնանալու մտային ճիգը կը սպառէ քեզ: — Յունաստանի, Եգիպտոսի, Ֆրանսայի եւ այլ երկիրներու մէջ՝ այդ փորձառութիւնը շատ սուղ արժած է ինծի: Գլուխ պտոյտ կ'ունենաս, ջիղերդ կը պրկուին, ծունկերդ կը կթոտին եւ ... կը փախչիս:

Հռոմի « Թանգարանները » բացօթեայ են. ցրուած են ոստանի կեդրոններուն եւ արուարձաններու մէջ, իրարմէ հեռու: Հինը եւ հնագոյնը՝ տեղաւորուած են նորին ու նորագոյնին մէջ: Քաղաքակրթութիւնը ինքզինք ներդաշնակած է պատմութեան հետ, առանց խանգարելու իր թէ ուրիշին առանձնայատուկ ինքնութիւնը, նկարագիրը եւ գեղեցկութիւնը: Հին հռոմէականը, հելլենականը, իտալականն ու « ներդաշնակուած » եգիպտականը՝ ոճերու մօզայիք մը ստեղծած են քաղաքին մէջ եւ քաղաքէն հեռու: Կ'ընկճուիս, բայց չես յոգնիր: Ծարաւ մըն է, որ կը վերանորոգուի ժամերուն եւ օրերուն հետ:

Այնքա՛ն ճոխ ու հարուստ են, սակայն, այնքա՛ն շատ ու բազմատեսակ, որ այցելուի մը համար ակնթարթային վայելքներու կելի միայն կրնան ունենալ, եւ ոչ՝ տիրական, խոր ու մնայուն տպաւորութիւններու: — Հազիւ հեռացած՝ քեզի կը մնայ տեսած ըլլալու փաստը միայն, եւ երբեք վերապրելու էական տուեալները...

Յաջորդական վեց օրերու հեւքով մը, գրեթէ կը սուրանք մէկ հրապարակէն միւսը, — մէկ աւերակէն միւս կամարը, մէկ կամուրջէն միւս պալատը, մէկ տաճարէն միւս եկեղեցին, մէկ քանդակէն միւս արձանը, մէկ աղբիւրէն միւս պարտէզը...

Բոլո՛րն ալ ձեռակերտներ մարդկային հանճարի, նիւթեղէն կառոյցները հեթանոսական թէ քրիստոնէական դարերու կիրքերուն, անկրկնելի երկունքներու, մտաւոր թէ ձեռական ստեղծագործութեանց՝ որոնք անգամ մը եւս Մարդուն աստուածային կարողութեանց չջնջելի վկայութիւնները կը թուին ըլլալ:

Օդանաւակայանէն դէպի պանդոկ ճամբուն վրայ իսկ, տեսողութեանդ կը խուժէ, առաջին առթիւ, Քոլիսէումը՝ հսկայ ամփիթատրոն – կրկէսը, որուն համար Սթանտալ գրած է. «աշխարհի մէջ չկայ աւելի հրաշալի կառոյց մը՝ քան այս յիշատակարանը», որուն շինութիւնը աւարտած է Քրիստոսէ առաջ 80 թուականին, Վեսպասիան կայսեր տղուն՝ Թիթուսի օրով:

Հազիւ շունչ առած հիւրընկալ օթեւանի մեր սենեակին մէջ, հոն ենք արդէն:

Քառայարկ, հոյաշէն կերտուածք մը՝ որուն շինութեան համար 100.000 խորանարդ մեթր տիբերեան քար եւ 300 թոն երկաթ է գործածուած. 57 մեթր բարձրութեամբ. առաջին երեք յարկերը՝ սիւնազարդ – կամարակապ բացուածքներով, իսկ չորրորդը՝ որմնաշէն, փոքր լուսամուտներով: Կորնթական ոճի նմոյշ մը:

Համաձայն իրենց ընկերային դասակարգումին՝ Քոլիսէումի ներքին բաժանումներուն վրայ տեղ կը գրաւէին կրկէսային մրցանքներու հանդիսատես հռոմայեցիներ եւ ժողովուրդը: — Հռոմի ազնուականութիւնը՝ առաջին հսկայ պատշգամին վրայ, քաղաքացիները՝ երկրորդ, իսկ ռամիկները՝ երրորդ:

Մասնաւոր օթեակներու մէջ, արիւնալի մարտնչումներուն կը հետեւէին կայսրը, ծերակուտականներ եւ հիւպատոսներ: Կրկէսի բուն բոլորակը, կեդրոնը, փայտաշէն է եղած, ծածկուած՝ աւազով: Ստորերկրեայ անցքերը ու դէպի կրկէս բացուող ելքի դուռները՝ փայտաշէն եւ երկաթեայ:

Աւանդութիւնը կ'ըսէ, թէ հազարաւոր քրիստոնեաներ մարտիրոսացած են հոս. թէեւ պատմականօրէն հաստատուած իրողութիւն մը չի նկատուիր պնդումը:

Քրիստոսէ ետք 325 թուականին, Կոստանդիանոսի, ապա նաեւ Օնորիուսի օրով մենամարտները կ'արգիլուին. իսկ 526էն ետք, բարբարոսական արշաւանքներու եւ երկրաշարժներու հետեւանքով կ'աւերուի, մասամբ, Քոլիսէումը:

1740ին, Պենետեթթօ ԺԴ. պապը սրբազան վայր կը հռչակէ վիթխարի շինութիւնը՝ ուր տեղի կ'ունենան կրօնական եւ հոգեշունչ հանդիսութիւններ: 1893էն ետք, իտալական կառավարութիւնը կ'ընէ անհրաժեշտ նորոգութիւններ, որոնք պարբերաբար կը շարունակուին մինչեւ մեր օրերը:

Զբօսաշրջիկներու ընկերացող տարեց ու երիտասարդ ուղեկիցներ՝ պատմական տեղեկութիւններու հեղեղ կը ստեղծեն... Մեզի կը թուի, սակայն, որ քիչ ետք մոռցուած պիտի ըլլան ամէն անուն, թուական եւ անցուդարձ, ու պիտի մնայ ա՛յն միայն՝ որ մարդկային տաղանդը եւ արուեստը դրած են հողին, քարերուն, երկաթներուն ու աւերակեալ ամփիթատրոնին վրայ. վեհաշուք կեցուածքը կառոյցին, ճարտարապետութեամբ մարմին առած երեւակայութիւնը հեթանոսական դարերու Մարդուն, որ կ'ուզէ պատգամել, կարծես, թէ հիմնականը շնչող ու ապրող էակը չէ, այլ անոր գործը, անշնչօրէն յաւիտենական ու մշտաբարբառ:

Կը նայիս քարերուն, սիւներուն, կամարներուն, դարերու աւերով քանդուած որմերուն, եւ կ'ունենաս անդիմադրելի, անխափանելի այն զգացումը՝ թէ ճշմարիտ կեանքը պէտք է միշտ փնտռել ուրիշներէ մեզի կտակուած վաստակին ու մեզմէ ուրիշներու փոխանցելի իրագործումներու մէջ: — Մենք, ապրողներս, ամենաշա՛տը կցման օղակներ միայն կրնանք ըլլալ... Մնացեալը՝ սնոտիք է եւ պատրանք:

ՆՈՃԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԷՋԵՐԷՆ

ԶԱՐՄԱՆԱՀՐԱՇ ԲԺԻՇԿԸ

Կալկաթայի « Ազգասէր » հանդէսին (1845-1852) 1846 Մարտ 21ի թիւին մէջ «Ազգային նշխար, բժիշկ Գէորգ Երեւանցի» խորագրով յօդուած մը կայ, ուր կը նկարագրուի զարմանահրաշ վիրաբուժական գործողութիւն մը: Երեւանի մէջ թութի ծառէն վար իյնալով, աղջիկ մը ազդոսկրի ծանր կոտրուածք մը կ'ունենայ. «Ոտիցն սահեցաւ ի բարձրոյ ոտնի, որով խորտակեցաւ ոլոքն բարձու նորա, եւ շնչեր արդեօք զվերջին իւր, եթէ չէր զգօնամիտ բժիշկն հասեալ խիկոյն յօգնութիւն»: Բժիշկը անմիջապէս կը սպաննէ իր շունը, կ'առնէ անոր ազդոսկրը, եւ կը դնէ աղջկան կոտրուած ոսկորին տեղը, որմէ ետք կը կապէ վէրքը: («Ճապարեալ առ զկոյսն ի տուն իւր եւ խոկոյն սատակեալ զշունն զիւր սիրելի՝ առ զոսկրն բարձու նորա եւ զետեղեաց ընդ ոսկեր բարձու անկելոյն, կարեաց, եդ սպեղանին ի վերայ կապեաց եւ այնպէս թող անսուալ զաւուրս երից»):

Յօդուածին հեղինակը կը վկայէ, որ ինը տարի ետք, երբ հանդիպած է երեք երախաներու մայր դարձած այդ կնոջ, ան բոլորովին առողջ էր:

Հականեխիչ եւ վիրաբուժութեան ամէնէն տարրական յարմարութիւններէ զուրկ պայմաններու մէջ կատարուած այս վիրահատութիւնը Երեւանի մէջ իրապէս ապշեցուցիչ երեւոյթ է:

Համաշխարհային բժշկութեան պատմութեան մէջ ասիկա ոսկրափլաստիկ վիրահատութեան առաջին դէպքն է, մանաւանդ ազդոսկրի, որ մեծ ոսկոր մըն է: Հին Հնդիկները, իսկ յետոյ նաեւ Յոյները եւ Արաբները, կը գոհանային միայն քթափլաստիկ փոքր վիրահատութիւններով:

Ինչ կը վերաբերի նոր շրջանին, 184-1840ին է միայն որ բժիշկներ Հայնէն եւ Ֆլուրանսը զբաղեցան ասով, որ, սակայն, անյաջող անցաւ: 1858ին ֆրանսացի բժիշկ Օլիէ նորէն դիմեց վիրահատութեան միջոցին՝ բժշկութեան պատմութեան մէջ իր անունին կապելով ոսկրափլաստիկ առաջնութիւնը: Յետագային Աքսհաուզէն կատարելագործեց այդ մեթոտը՝ կենդանիին ոսկորին անջատ պատուաստում կատարելով վերնոսկորին հետ միասին: 80ական թուականներուն արմատացաւ այս մեթոտը բժշկութեան մէջ: Մինչդեռ կը պարզուի, որ համաշխարհային բժշկ. մտքին այդ մեծ յաղթանակը, որ իր ժամանակին համազօր էր այսօրուան սիրտի պատուաստումներուն, տեղի ունեցած է Երեւանի մէջ, համեստ հայ բժիշկի մը կողմէ:

Հայ բժշկութեան հմուտ մասնագէտ Վահրամ Թորգոմեան, որ անցեալ դարու վերջերուն Փարիզի ազգային ակադեմիային մէջ դասախօսութիւններ կը կատարէր հայ բժշկութեան պատմութեան վերաբերեալ, բնականաբար, նկատեց բժիշկ Գէորգի այս սխրագործութիւնը, որ հեթերոփլաստիկի դարէն մօտ 80 տարի, իսկ բժիշկներ Հայնէի ու Ֆլուրանսի երկչոտ փորձերէն 20–25 տարի առաջ փայլուն կերպով կատարեց կենդանի ազդոսկրին պատուաստումը մարդուն մարմնին վրայ: «Ո՞վ էր այս Գէորգ Երեւանցի բժիշկը, ո՞ւր ուսած էր ան բժշկութիւնը, ի՞նչ եղած է...», տարակուսանքով կը հարցնէր Վ. Թորգոմեան (Հանդէս Ամսօրեայ», Վիէննա, 1913 թիւ 5):

Անցեալ դարու 20-30ական թուականներուն վարակիչ հիւանդութիւնները կը շարունակուէին Արեւելահայաստանի մէջ, որ դեռ նոր գրաւուած էր Ռուսներուն կողմէ: Ասոր դէմ պայքարելու համար ա-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ ՝

ԲԱՆԱԿԸ

ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Սենեակին պատուհանը բաց թողած էին եւ եթէ ցած ձայնով չխօսէին, հաւանօրէն իրենց խօսքերը պիտի հասնէին մինչեւ երկու դաւաճաններուն:

— Աստուած մեզի հետ, կրկնեց Րաշիտ կամաց մը իր ընկերոջ, այսքան յաջողութիւն երբեք չէինք կրնար երեւակայել... Նիազին ու Սալիհան, երկուքը քով քովի, այսպէս մեր ձեռքին տակ...

— Միւսները ինչո՞ւ մէջտեղ չկան, մրմռաց Հասան:

— Ի՞նչ կարեւորութիւն ունին անոնք, գլխաւորները հոս են ու այս բաւական է մեզի... բայց ժամանակ չկորսնցնենք. օ՛ն, հրացանդ շտկէ:

Այս ըսելով Րաշիտ իր հրացանը ուղղած էր դէպի պատուհանը:

— Ես Նիազին նշան կ'առնեմ, որպէսզի երդումս կատարեմ, իսկ դուն նայէ որ Սալիհան չվրիպեցնես...

— Ինչո՞ւ համար...

— Միթէ չէ՞ք տեսներ, պատասխանեց պատանին, գետին տարածուած երկու Ալպանացիներուն մարմինները ցոյց տալով:

— Վստահ եղիր, պատասխանեց միւսը, միթէ ալպանացի հրացանակիրներու տասնապետի մը գնդակը կրնա՞յ վրիպիլ ... չե՞ս գիտեր որ...

Խօսքը չկրցաւ աւարտել: Յանկարծ ետեւէ ետեւ, ռեւոլվէրի երկու պայթիւն լսուեցաւ ու Րաշիտ եւ իր ընկերը գետին տապալեցան ահռելի աղաղակ մը արձակելով: Միեւնոյն ատեն Նիազի եւ Սալիհա պատուհանին քով վազեցին այդ պայթիւնին անակնկալ ձայնէն խուլած:

Ծառերու առաջին շարքին վրայ նշմարեցին գետին փռուած երկու մարմինները եւ անոնց մէջտեղ կանգնած պատանի մը որուն դողահար ձեռքին մէջ ռեւոլվէր մը կար:

— Բայց մեր Հասանն է, գոչեց Սալիհա Հանըմ իր քովինին, ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ...

Յետոյ ձայնը բարձրացնելով.

— Հասա՛ն, Հասա՛ն, պոռաց:

Պատանին ոստումով մը պատուհանին քով եկաւ:

— Դո՞ւն էիր ռեւոլվէր պարպողը, հարցուց Սալիհա:

— Ի՛նչ, գոչեց Սալիհա, դո՞ւն սպաննեցիր զիրենք...

— Այո, որովհետեւ եթէ ես զիրենք չսպաննէի՝ անոնք ձեզի պիտի սպաննէին:

Նոյն միջոցին արդէն ագարակին մէջ ամէն մարդ պայթիւնի ձայնէն արթնցած վազեր եկեր էին:

Մէկ քանի հոգի փութացին Ալպանացիներուն քով եւ տեսան որ մին արդէն մեռած էր, բայց միւսը տակաւին կը շնչէր:

Ագարակին մարդերէն մէկը որ Ալպանացի մըն էր, ճանչցաւ մեռնողը:

— Հասան աղան է, ըսաւ, Սուլթանին հրացանակիրներուն նախկին տասնապետը...

Սալիհա Հանըմ խիկոյն ներս փոխադրել տուաւ միւսը, որ տակաւին կը շնչէր եւ փութաց պէտք եղած խնամքները տալ իրեն:

Երբ քիչ մը իրարանցումը հանդարտեցաւ, Սալիհա եւ իր ընկերները ուզեցին մանրամասնօրէն հարցուփորձել պատանի Հասանը, որ տակաւին լաւ մը չէր բացատրած իր գործած արարքին շարժառիթները:

Հասան պատմեց թէ ինչպէս այդ երկու Ալպանացիներուն հանդիպած էր առաջին անգամ ճաշարանին մէջ եւ յետոյ զանոնք տեսած էր որ դէպի ագարակը կ'ուղղուէին:

Իրենց զգուշաւոր ընթացքը եւ դէմքերը ուշ ատեն դէպի ագարակը գալերնին՝ պատանիին մտքին մէջ կասկածներ յարուցած էին, մանաւանդ որ առաջին անգամ զանոնք տեսած միջոցին ալ նախազգացում մը ունեցած էր թէ այդ մարդիկը դէշ դիտաւորութիւն մը ունէին եւ սկսած էր ծածկաբար զիրենք հետապնդել: Ագարակին մօտերը երբ ծառերու եւ մացառներու ետեւէն սողալով յաջողած էր մօտենալ երկու մարդերուն, անոնց մէկ քանի կցկտուր խօսքերը, որոնք մինչեւ իր ականջին հասած էին, բոլորովին հաստատած էին իր կասկածները:

Վերջապէս հասած էին բնակարանին դիմաց: Պատանին միտքը դրած էր իսկոյն իմաց տալ ագարակի մարդոց սպառնացող վտանգը: Բայց ահա յանկարծ բաց պատուհանին առջեւ, լամբարի լոյսին տակ երեւցած էին Նիազի պէյը եւ Սալիհա Հանըմը: Երկու դաւաճանները իրենց հրացանները ուղղած էին...

Պատանի Հասան տեսած էր որ րոպէ մը կարելի չէր կորսնցնել եւ իր գտնուած դիրքին մէջ ուրիշ բան չունէր ընելիք, այլ վայրկեանաբար սպաննել երկու դաւաճանները: Ու ա՛լ աւելի մօտենալով անոնց, գրեթէ քանի մը քայլ հեռուէն ռեւոլվէրը պարպած էր երկուքին վրայ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(225 – Շար.)

...ռաջին առթիւ հարկ էին բժիշկներ, որոնք ...գեա հասունցած էին, այն ալ՝ զինուո-...րական ծառայութեան մէջ:

Այս պայմաններուն մէջ, հիւանդները ...բուժելու հոգը, բնականաբար, կ'իյնար ...ինքնուս բժիշկներուն վրայ, որոնց մասին ...ի. Շոփէն Երեւանի մարզի նկարագրու-...թեան նուիրուած իր աշխատութեան մէջ ...կը գրէ. «Հոս, ինչպէս նաեւ ամբողջ Ա-...սիական մէջ, անոնք (դալլաքները) շար-...լաթաններ են: Մարզին մէջ անոնց թիւը ...կը հասնէր 239ի... Անոնք կը սափրեն ...ամարդոց գլուխները, կը գրաղին ա-...րիւն քաշելով եւ իրենց տրամադրու-...թեան տակ ունին չատ դեղուկներ»: Սա-...կայն ի. Շոփէն հիացումով կը խօսի Ե-...րեւանի ինքնուս բժիշկներէն մէկուն մա-...սին. «Երեւանի քաղաքային բժիշկ Գէորգ Տէր-Կարապետովը, առանց բժշկական ...ուսական կրթութիւն ունենալու, ձեռք ...բերած է մեծ փորձառութիւն Հայաստանի ...մէջ տարածուած հիւանդութիւնները բու-...ժելու մարզին մէջ, եւ յաջող բուժումնե-...րու շնորհիւ կը վայելէ Երեւան գտնուող ...ռուս սատիճանաւորներուն երախտագի-...տութիւնը»:

«Աղդարար», յիշատակելով բժիշկ Գէորգի վիրաբուժական մեծ շնորհքը, նոյնպէս կը գրէ, որ ան 1828–30ին ծանօթ դարձաւ Երեւանի մէջ տարածուած ժան-տախտի համաճարակին դէմ պայքարելու ժամանակ, որուն համար արժանացաւ ցարին զանազան պարգեւներուն:

Երջանիկ պատահականութեամբ բժ. Գ. Տէր-Կարապետեանի կեանքին եւ գործին վերաբերեալ բաւական նիւթեր մնացած են Հայաստանի պատմութեան դիւանին մէջ:

Կը պարզուի, որ բժիշկը ռուսական բա-նակին մէջ իր մասնագիտութեան գիծով գործօն դեր ունեցած է 1826–28ի ռուս-պարսկական եւ 1828–29ի ռուսթրքական պատերազմներու ընթացքին:

Պատերազմը աւարտելէն ետք, 1829ին, կը նշանակուի Երեւանի քաղաքային բը-ժիշկ: Զարմանալին այն է, որ Գ. Տէր-Կարապետեան ոչ մէկ համալսարան չէր աւարտած եւ ինքնազարգացումով հասած էր գիրքին: Հաւանական է, որ օգտուած է հայ անուանի բժշկապետներ Մխիթար Հերացիի, Ամիրդովլաթի եւ միւսներուն բժշկական ձեռագիրներէն, իսկ յետա-գային փորձառութիւն ձեռք ձգած է շր-ջում հաստատելով բանակի զինուորական համալսարանաւարտ բժիշկներուն հետ:

Իր պաշտօնին գլուխը մնաց մինչեւ 1840: Իր ղեկավարութեան տակ ունէր վկայեալ բժիշկներու խումբ մը: 1828–1830ին Երեւանի մէջ ժանտախտի համա-ճարակին դէմ պայքարելու ընդհանուր պատասխանատուութիւնը յանձնուեցաւ իրեն:

Կը պարզուի նաեւ, որ Գէորգ Տէր-Կա-րապետեան վստահութիւնը վայելեց Ամե-նայն Հայոց Կաթողիկոսին, որուն հա-ղորդած է բժշկական գիտելիքներ:

ՓՐՈՖ. Ռ. ՓԱՐՍԱԴԱՆԵԱՆ

ԲԱՆԱՏԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Հ. Մ. Ը. Մ. - ԿԱՄՔԻ 4 ՐԴ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ

ՄՈՆԹՐԷԱԼ «Յառաջ».— Փառաւոր հանդիսութեամբ մը Օգոստոս 16ին Շա-բաթ կէսօրէ ետք, «Ճարրի» փարքին մէջ տեղի ունեցան Հ. Մ. Ը. Մ.-Կամքի տա-րեկան մարզական աթլեթիք խաղերը, ո-րուն այս տարի առաջին անգամ ըլլալով իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին Հէ-միլթընի եւ Թորոնթոյի Հ. Մ. Ը. Մ.ի քոյր մասնաճիւղերը ֆութպոլի եւ աթ-լեթիքի խումբերով:

Օրուան հովանաւորութիւնը ստանձնած էր գաղութին Հոգեւոր Հովիւ Սուրէն Վրդ. Գաթառոյեան, նախագահութեամբ Եղ. Աւետիս Պալապանեանի:

Որոշեալ ժամէն առաջ Հ. Մ. Ը. Մ.-Կամքի բոլոր սկաուտները, գայլիկները եւ նորակազմ արենոյշները, առաջնոր-դութեամբ նուագախումբին, հայկական թաղերէն տողանցելէ ետք մուտք գործե-ցին դաշտ, արժանանալով բազմահարիւր ներկաներու երկարատեւ ծափահարու-թիւններուն:

Ժամը 1,30ին «Օ՛ Քանատա» եւ «Մեր Հայրենիք» զոյգ ազգային փառերգներու ունկնդրութենէ ետք, օրուան խօսնակը եղ. Վարդգէս Քիւփէլեան բացուած յայ-տարարեց Հ. Մ. Ը. Մ.-Կամքի մարզա-կան խաղերը:

Օրուան յայտնութիւնն էր Թորոնթոյի աթլեթիքի քառեակ խումբը, որ հիանա-լի եւ լաւ արդիւնքներ ձեռք ձգեց, խլե-լով նաեւ օրուան երեք ախոյեանութիւն-ներէն մէկը, ինչպէս նաեւ քանի մը մե-տայլներ ու բաժակներ:

Յայտագրի կէսին թմբկահարներու ա-ռաջնորդութեամբ տեղի ունեցաւ տո-ղանցքը, մասնակցութեամբ բոլոր մար-զիկներուն, ֆութպոլիստներուն, պաս-քէթպոլիստներուն, երէց սկաուտներուն եւ արենոյշներուն:

Ժամը 4,15ին սկսաւ բարեկամական ֆութպոլի մրցումը Հէմիլթընի եւ տեղւոյն «Արմենիա» խումբերուն միջեւ: Եղ-բայրական մաքուր եւ հետաքրքրական խաղարկութենէ մը ետք մրցումը շահե-ցաւ «Արմենիա»ն: Արդիւնքը 1–0, եւ ըն-տացաւ տրամադրուած բաժակը: Իսկ բո-լոր մարզիկներուն ալ տրուեցան մէկա-կան յիշատակի մետայլներ:

Նոյն երեկոյեան «Սլովաքիա»չքեղ սր-րահին մէջ, կոկիկ հասարակութեան մը ներկայութեան, տեղի ունեցաւ ընտանե-կան ժտերմիկ խրախճանքը՝ խանդավառ մթնոլորտի մէջ: Տեղւոյն վրայ խօսք ա-ռնելով եղ. ատենապետը՝ Վ. Սերոբեան, շնորհակալութիւն յայտնեց Հէմիլթընի եւ Թորոնթոյի պատասխանատուներուն եւ մարզիկներուն, ինչպէս նաեւ տեղւոյն բոլոր միութիւններուն, կազմակերպու-թիւններուն եւ անհատներուն, որոնք ի-րենց նիւթական եւ բարոյական զոհողու-թիւններով եւ նուիրատուութիւններով քաջալեր հանդիսացան այս զոյգ ձեռ-նարկներուն:

Խօսք առին նաեւ հիւր խումբերու պա-տասխանատուները, իրենց կարգին գնա-հատական եւ շնորհակալական արտայայ-տութիւններով:

Խրախճանքը, հայկական նուագախում-բի մասնակցութեամբ, տեւեց մինչեւ ուշ ժամեր:

Ս. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲՆԱԿԱՆ ԿԱԶԸ

1958ին է, որ առաջին անգամ ըլլալով բնական կազ բերուած է Հայաստան: Այսօր, 11 տարի ետք, երկրին մէջ կա-ռուցուած են բարձր, միջին եւ ցած ճըն-շումներով բանող կազամուղներ՝ 1682 քիլոմեթր երկարութեամբ:

Բնակավայրերուն եւ սպառողներուն բնական կազ մատակարարելու համար կառուցուած եւ շահագործման յանձ-նուած են 122 կազաբաշխիչ կայան: Այս կայաններուն շնորհիւ բնական կազով ա-պահովուած են 188 արդիւնաբերական կեդրոններ, 950 ջեռուցման կաթսայ, 280 հազար բնակարան, ինչպէս նաեւ բազմա-թիւ դպրոցներ, հիւանդանոցներ եւայլն: Հայաստանի քաղաքներուն եւ աւաններուն մէջ հիմնական վառելիքը դարձած է բնա-կան եւ հեղուկ կազը:

Ինչպէս հաստատուած է Համպուրկի կազի միջազգային համագումարին, կազ մատակարարելու եւ բնակչութեան անձ գլուխ բաժին ինկող կազին սպառումով Հայաստան Թուրքիայէն, Իրանէն եւ քա-նի մը ուրիշ երկիրներէ առաջ կուգայ: Իսկ գիւղերը հեղուկ կազով ապահովելու գործին մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ աշ-խարհի մէջ:

Բնական կազը Հայաստանի կենցաղին մէջ մտաւ 1960ին: Այդ ժամանակ երկիրը տարեկան կը ստանար ընդամէնը 112 մի-լիոն խ. մ. կազ: Ասիկա շատ քիչ էր: 1969ին երկիրը կը ստանայ մէկ միլիառ 300 միլիոն խորանարդ մեթր կազ, իսկ 1970ին ան պիտի հասնի 4 միլիառ խորա-նարդ մեթրի: Բնական կազը յայտուն կերպով իր դերը կը գրաւէ երկրին վա-ռելանիւթերու տեսակին մէջ: (Այս տա-րի կը կազմէ 33 տոկոսը):

×

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պուլկարիոյ Պասարչիկ քաղաքին մէջ ներկայիս տեղի կ'ունենայ ժամանակա-կից հնդամարտի միջազգային հանդիպու-մը: Անհատական եւ խմբական զոյգ ճիւ-ղերուն մէջ Հայաստանի հնդամարտիկ-ները առաջին դիծի վրայ կը մնան: Հինգ մարզաձեւերէն չորսին մէջ Հայերը ար-ձանագրած են 11,164 կէտ: Եդուարդ Բա-րոյեան արձանագրած է 3,992 կէտ: Կը մնայ առաջին կարգի վրայ:

×

Արտաշատի շրջանի պտուղի բերքը ա-ռատ եղած է: Արտադրած է 1700 թոն պտուղ:

×

Հայաստանի դպրոցական մարզիկները վեցերորդ տեղը գրաւեցին Խորհ. Միու-թեան 11րդ «սպարտիկադ»ին (մարզա-կան խաղեր) մէջ: Շահեցան 16 ոսկի, 12 արծաթ եւ 17 պրոնզ չքանշաններ: Մըր-ցումներուն կը մասնակցէին 18 խումբեր:

×

Մեռած է վաստակաւոր գիւղատնտես Վահրամ Բաղալեան: Ծնած էր Վերին Ղամարլու 1892ին: Առաւելաբար անոր ջանքերուն շնորհիւ է, որ երկրին մէջ իւ-րացուած ու այգիներով ծածկուած են 2500 հեկտար խոպան եւ անջրդի հողեր:

×

Կիրովական – Թումանեան ճամբուն մօտ գտնուող «Մըծեռնակի քարափ» ժայռին վրայ պիտի քանդակուի Թումանեանի դի-մանկարը: Պիտի գրաւէ ութ քառակուսի մեթր տարածութիւն: Դիմաքանդակին հեղինակն է քանդակագործ Ալիս Մելիք-եան:

×

Մոսկուայի մէջ, Սեպտ. 1ին մեռած է գրականագէտ Յակոբ Սալախեան: Ծնած էր Խարքով 1922ին: 1947–57 եղած է դա-սախօս Երեւանի համալսարանին մէջ: Իր գրչին կը պատկանին Չարենցի, Թումանեա-նի, Գողոլի, Շեվչենկոյի նուիրուած մե-նագրութիւններ եւ հայ գրողներու գոր-ծերուն ռուսերէն թարգմանութեան յա-ռաջաբաններ:

×

Երեւանի դաշնակի գործարանը շուտով պիտի արտադրէ ելեկտրակիթառներ: Մասնագէտներու կարծիքով օտար ար-տադրութիւններու որակին պիտի հաւա-սարի: Նոր կիթառին անունը՝ «Կռունկ»:

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (581)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Վ. ՀԻՒԿՕ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Ժան Վալժան երերայ, թողուց որ իյ-նայ ձեռքէն ծծաւեսարը, եւ դարձնին քո-վի հին թիկնաթոռին վրայ կքեցաւ մո-լորագին, գլուխը վար ըրած, բիբը պըղ-տորած: Ըսաւ ինքն իրեն թէ յայտնի եւ մեկին էր տեսածը, թէ աշխարհի լոյ-սը մշտնջենապէս խաւարած էր, եւ թէ Քոզէթ մէկու մը գրած էր այդ տողերը: Այն ատեն վերստին սոսկալի դարձած հոգիին խորին կերպով մը խաւարին մէջ մռնչելը լսեց: Միթէ եղած բա՞ն է առիւ-ծին յափշտակել իր վանդակին մէջ ու-նեցած շունը:

Արդ, երբ տեսաւ թէ ա՛լ ասուղապէս եղած լմնցած էր գործը, երբ հասկցաւ թէ Քոզէթ իրմէ խոյս կուտար, եւ իր ձեռքերէն կը սահէր, երբ դիտեց թէ ամպ մըն է, ջուր մըն է ան, երբ գինքը յաղ-թահարող սաուղութեամբ մը իմացաւ թէ ուրիշ մըն է անոր սրտին նպատակը, ու-րիշ մըն է անոր կեանքին փափաքը, թէ ամենասիրելի մը կայ, թէ ինքը հայր մըն է միայն, թէ ինք էութիւն չունի ալ, երբ ալ չկրցաւ տարակուսիլ, երբ ըսաւ ինքն-իրեն թէ Քոզէթ իր սրտէն խոյս կուտայ, անհնարին վիշտ մը զգաց: Ըրած ըլլալ ինչ որ ըրած էր մինչեւ այն օրը եւ հի-մա այսպիսի բան մը ընդունիլ փոխա-րէնը, ա՛լ բան մը չըլլալ...: Այն ատեն, ինչպէս ըսինք քիչ առաջ, ոտքէն մինչեւ գլուխը ապստամբութեան սարսուռ մը ու-նեցաւ: Մինչեւ իր մազերուն արմատը եսասիրութեան անըրաւ զարթնումը զգաց, եւ երեսը ոռնաց այս մարդուն անդունդին յատակէն:

Իր ընդդզումը չվարանեցաւ ամենեւին: Համեմատեց այսինչ պարագաները, այս-ինչ թուականները, Քոզէթին այսինչ կարմրուքները եւ տժգունութիւնները, եւ ըսաւ ինքնիրեն.— Ան է: Յուսահատու-թեան գուշակութիւնը տեսակ մը խորհըր-դաւոր նիզակ է որ երբեք չի վրիպիր իր առած նշանէն: Անմիջապէս կարծեց թէ Մարիուսն է Քոզէթին ամենասիրելին: Ժան Վալժան չէր գիտեր անունը, բայց շուտ մը գտաւ մարդը: Յիշողութեան ա-նողոքելի զարթնումին մէջ որոշապէս նշմարեց Լիւքսէմպուրկի անծանօթ թա-փառիկը, տարփուհին փնտռող թշուա-ռականը, վիպական ծոյլը, ապուշը, վա-տը, վասնզի վատութիւն մըն է սիրապէս նայիլ եւ աչք ընել այնպիսի աղջիկներու որոնք իրենց հօրը քովն են եւ որոնք կը սիրուին անկէ:

Երբ լաւ մը հասկցաւ թէ այս կացու-թեան ներքեւ այդ երիտասարդը կար եւ թէ ան էր պատճառը ամէն բանի, Ժան Վալժան, վերածնած մարդը, այն մարդը որ այնքան աշխատած էր իր հոգիին հա-մար, որ այնքան ջանք ըրած էր ամբողջ դժբախտութեան խնդիրը սիրոյ մէջ լու-ծել, իր սրտին անդունդը նայեցաւ եւ հոն ճիւաղ մը տեսաւ, այսինքն ատելու-թիւնը:

Մեծ վիշտերը վհատութիւն կը պարու-նակեն: Մարդ անոնցմով կը վհատի կեանքէն: Ով որ համակուի մեծ վիշտե-րով, կը զգայ թէ բան մը կը զատուի իր-մէ: Երիտասարդութեան ժամանակ սաս-կալի, իսկ անկէ ետք աղէտալի է անոնց այցելութիւնը: Աւա՜ղ, երբ տաք է ա-րիւնը, երբ սեւ են մազերը, երբ կանգուն է գլուխը մարմինի վրայ, ինչպէս բոցը ջահին վրայ, երբ ճակատագրին կծիկը տակաւ պահած է իր դրեթէ ամբողջ մեծութիւնը, երբ ըղձալի սիրով լի սիր-տը տակաւ ունի բախումներ որոնց փո-խարէնը կրնայ ընդունիլ, երբ պատրաստ կը կենան բոլոր կիները, եւ բոլոր ժպիտ-ները, ապագան եւ հորիզոնը ամբողջա-պէս, երբ անթերի է կեանքին ուժը, այլ սակայն եթէ դարձեալ դարհուրելի բան մըն է յուսահատութիւնը, հապա ի՞նչ է ծերութիւնը երբ տարիները եւս քան եւս տժգունելով կը շտապեն այն վերջալու-սական միջոցին, ուր գերեզմանին աստ-ղերը կը սկսին տեսնուիլ:

Մինչ այսպէս կը խորհրդածէր Ժան Վալժան, Թուսէն ներս մտաւ: Ժան Վալ-ժան ոտքի ելաւ եւ հարցուց անոր.

— Ո՞ր կողմն է միթէ, գիտե՞ս:

Թուսէն ապշելով չկրցաւ պատասխա-նել եւ ըսաւ.

— Հրամմեցէ՞ք:

Ժան Վալժան կրկնեց.

— Քիչ մը առաջ չըսի՞ր ինծ թէ կռիւ կայ:

— Հա, այո, պարոն, պատասխանեց Թուսէն: Սէն Մէրիի եկեղեցիի կողմերն է:

Երբեմն կան այնպիսի մեքենական շար-ժումներ զորս մարդ իր մտքին խորերէն կ'ընդունի յանդէտս: Ժան Վալժան հինգ վայրկեան ետքը փողոցն էր անշուշտ այս տեսակ շարժումէ մը դրդուելով, զոր հազիւ հազ զգացած էր ինք:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Զուարթ Գչիկեան, զաւակները եւ թոռները կը ծանուցանեն, թէ այս Կիրակի 21 Սեպտ. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց հօր եւ մեծ հօր Ներսէս Գչիկեանի մահուան 4րդ տարեդարձին առթիւ:

Այս առթիւ Տիկին Գչիկեան եւ զաւակները հետեւեալ նուիրատուութիւնները կ'ընեն. Իսիի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէին 50 փր., Իսիի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին 50, Մուրատ Ռաշտունի... Սուրատ Ուսումնասիրացին 50 (Ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ՕՎԵՐՆԵՐ

Հանդստաւէտ Փուլման օթոքառով այցելութիւն Քլէրմոն - Ֆերանի տեսարժան վայրերը, որոնց շարքին Օվերնեի սքանչելի եկեղեցիները:

Պարանցիկ ցերեկոյթ Շաբաթ գիշեր:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 110 ֆրք. (ճամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ):

Մեկնում Փարիզէն Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 20ին: Վերադարձ Փարիզ՝ Կիրակի երեկոյ:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝

Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
11, Square Alboni, Paris (16e)
Tél. : TRO. 03-18

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգին Մուրատ Ուսումնասիրացի Փարիզի Կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները եւ անդամակցութիւն փափաքող նահանգին պատկանեալ հայրենակիցները անխտիր, 27 Սեպտ. Շաբաթ ժամը ճիշդ 21ին, հայրենակից Նշան Սայրինեանի ընակարանը 141, Պուլվար Ռոտէն, Իսի:

Մէրի տ'Իսիէն առնել օթոպիւս 190 եւ իջնել Շըմէն տէ Վինյը:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԾԱԽՈՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆ

Պանեէօյի լաւագոյն շրջանին մէջ, ծախու է բնակարան մը, բոլոր յարմարութիւններով:

Դիմել Պ. Լ. Տօնիկեան
52, Rue Gustave Courbet, 92 - Bagneux
Tél. : 253-38-83

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը եւ տօնախմբութիւնը կը կատարուի Սեպտ. 28ին, Կիրակի օր:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տունը կամ աշխատանոցը աշխատող մեքանիսիէններ, փրեսէօներ, ֆինիսէօր-ֆինիսէօզ, պութոնիէ ԹԵՐԿԱԼԻ վրայ: Մնայուն գործ:

Դիմել՝
LUXE-CONFECTION
106, Rue St. Maur, Paris (11e).

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ ժամը 8,30ին հին հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը Սեպտեմբեր 25ին, երեկոյեան ժամը 19ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ Մարսէյլի հայկական դասընթացքներու վերամուտի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 8ին, ամէն օր կէսօրէ առաջ ժամը 10–12, Բարեգործականի սրահին մէջ, 7, Ռիւ Փաւիէր, Մարսէյլ:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յայտարարէ թէ իր հովանաւորած հինգշաբթի օրերու դպրոցը կը վերաբացուի 11 Սեպտեմբեր հինգշաբթի օր, համայնքիս Հոգեւոր Հովիւ Նարեկ քահանայ կը կատարէ հին եւ նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները մինչեւ հինգշաբթի 18 Սեպտեմբեր:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի հայկ. դպրոցը կը վերաբացուի Հինգշաբթի Սեպտ. 18, Կռանտ Անսամպլի մէջ:

×

ԼԻՈՆԻ Հայ Ազգ. Վարչութեան Կրթական Մ ա ր մ ի ն ը կը ծանուցանէ Լիոնի հայ ծնողաց, որ Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. 2ին:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան հովանաւորած հինգշաբթի օրերու դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 18ին, Հինգշաբթի օր: Կը խնդրուի ծնողքներէ որ նոյն օրը առաջնորդեն իրենց զաւակները վարժարան:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑԸ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 2էն սկսեալ Հինգշաբթի օրերը ժամը 3ին Միութեան գրասենեակին մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ Մեթրօ Քատէ:

×

ՇԱՒԻԼ

Հինգշաբթի օրուան դասընթացքները կը սկսին Սեպտ. 18ին:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Ձեր հանգստեան ժամերուն եւ առօրեայ հոգերէն ետք, լաւագոյն է հայերէն գիրք կարդալ եւ հայկական երաժշտութիւն մտիկ ընել ու նուիրել: Դիմել.—

43, Rue Richer, Paris (9e) — Métro Cadet — Tél. 770-25-46

Առաւօտները ժամը 10էն 12, իսկ կէսօրէ վերջերը ժամը 2,30էն 7:

Գրատունը ունի արտասահմանեան եւ հայաստանեան հրատարակութիւններ, բառարաններ, տարեգիրքեր, թերթերու հաւաքածոներ եւայլն:

Նոր ստացուած են հետեւեալ գրքերը.—

Գր. Եպս. Պալաքեան «Հայ Գողգոթան», Բ. հատոր, Փարիզ, 15 ֆրանք Աղասիի «Զէյթուն», տպ. Պէյրութ 1968, 15 ֆ.,: Ս. Վրացեանի «Կեանքի Ուղիներով», 6 հատոր, կազմ. հատորը 15 ֆր.: Ս. Մխիթարեանի «Ֆրանսերէնով արտայայտուող արուեստագէտներ», տպ. Փարիզ 1969, 25 ֆր.: Տօքթ. Ա. Նաղաշեանի «Եղեռնի հետքերով», տպ. Պէյրութ, 1969, 12 ֆր.: Հր. Ք. Արմէնի «Հայկական Գերագոյն Ատեան», տպ. Պէյրութ, 1969, 15 ֆր.: Գ. Օզանեանի «Հայապատում», Պէյրութ 1969, 15 ֆր.: Թ. Խ. Յակոբեանի եւ Սիմոնեանի «Երեւան 2750», տպ. Երեւան, 1968, 25 ֆր.: Վ. Հ. Համբարձումեանի «Տիեզերքի էվոլուցիայի պրոբլեմները», Երեւան, 1968, գին՝ 18 ֆր.: Լ. Վ. Միրզոյեանի «Վիկտոր Համբարձումեան», Երեւան, 1968, 10 ֆր.: Առաքել Պատրիկի «Հայկական Տարազ», Երեւան, 1967, 17 ֆր.: «Ռազմաճակատային յուշեր», Երեւան, 1968, գին 5 ֆր.: Սայաթ Նովա «Խաղեր», տպ. Երեւան 1969, 10 ֆր.:

Մեզ մօտ պիտի գտնէք զանազան դասագրքեր, մանկ. գրականութիւն, երգարաններ, երաժշտական երգեր, քարտէսներ, ինչպէս նաեւ հայկական եւ օտար դրոշմաթուղթեր:

Կան նաեւ ֆրանսերէն գրքեր Հայոց մասին:

Գրատունը ունի ճոխ մթերք մը հայկական սալերու (տիսք): Արա Պարթեւեանի ամբողջական գործերը, Արմէն Կիրակի (Ամերիկա շինուած), Պր. Լիսիցեանի, Ա. Խաչատուրեանի, Օ. Տուրեանի, Շահմուրատեանի, ինչպէս նաեւ Գ. Գասպարեանի, Լ. Զաքարեանի, Յ. Պատալեանի, Չէքիմեանի, Թ. Ալթունեանի ժողովրդական եւ աշուղական զանազան Հայաստանեան երգիչներու ձայնապնակները եւ Հայկական Պատարագը:

Ունինք նաեւ Յ. Թումանեանի արտասանական կտորները:

Օփերաներ.— Ա. Տիգրանեանի «Անուշը», «Դաւիթ Բէգ» եւ «Ալմաստ» օփերաները:

Գրադարանը պատրաստ է ապսպրանքներ ընդունելու ամէն վայրերէ:

Առաքման ծախքը գնողին վրայ է:

Հին գրքեր կը գնենք, պայմանաւ որ լաւ վիճակի մէջ ըլլան անոնք:

Արդ, մի՛ մոռնաք այցելել Հ. Բալուեան գրատունը:

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ
ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ
ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ
POUR TOUS VOS PROBLEMES
Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique
Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez
THOMLAC
16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91
DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61
ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalaras

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԹՂԹԻՑԻԿ — ՏՈՄՍԱԿ — ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ — ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...
Դիմեցէք
« ՅԱՌԱՋ » Ի
32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph. : 770-86-60
ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ 50 ֆ.
Արտասահման Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50 Le Numéro 0,50 F.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 18 SEPTEMBRE 1969

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11616
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
45e ANNÉE — No 11.616

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՒՈՏ ՀԱՐՑԸ

Բ.

Յովհաննէս Թումանեանի հեղինակաւոր կարծիքը մնաց «ձայն բարբառոյ յանապատի»։ Մեծանուն բանաստեղծը տեղի տուաւ Լուսժողկոմատի անըմբռնելի յամառութեան ու մերժումին առջեւ ու լռեց ընդմիշտ։ Արեղեանի «սխալագրութիւն»ը պարտադրուեցաւ Խորհրդային Հայաստանի ժողովուրդին։

Արեւելահայերէնը միայն Պարսկաստանի մէջ է, որ շարունակուեցաւ գրուիլ դասական ուղղագրութեամբ, բստ առաջնոյն։

Սակայն ինչպէս որակել Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մեր կարմիր-կտուցները, որոնք առանց վերէն պարտադրուած ըլլալու, աններելի ստրկամտութեամբ որդեգրեցին բոլշեւիկեան ուղղագրութիւնը, որով կը գրեն մեծաւ քանչ արեւմտահայերէնը, ծիծաղելի դառնալով։

Թումանեանէն վերջ նոր ուղղագրութեան դէմ պայքարեցան ու յաղթանակ տարին երկու բազմերախտ բանասէրներ, — Հրաչեայ Աճառեան եւ Ստեփանոս Մալխասեանց։

Առաջինն էր բազմավաստակ բանասէր Հրաչեայ Աճառեան, որ հայերէն լեզուն ուսումնասիրած է գիտական մեթոտներով, գրաբարէն ու աշխարհաբարէն սկսեալ մինչեւ գաւառաբարբառները։ Անոր Արմատական բառարանը (7 հատոր), Անձնանունների բառարանը (5 հատոր) եւ Հայոց լեզուի լիակատար քերականութիւնը 562 լեզուներու համեմատութեամբ — որ պիտի բաղկանայ տասը հատորներէ, Ճը լոյս տեսած — կոթողական հոյակապ գործեր են, իրենց տեսակին մէջ անխորթեց եւ անհաւասարելի։

Աճառեան 1926–1932ին իր ձեռագրով ցիկլոստիլ հրատարակեց Հայերէն Արմատական Բառարանը, վեց հատոր։ Ցեղասպանային տպագիր 7րդ հատոր մը եւս լոյս ընծայեց Երեւան Յաւելուած։

Արդ, բազմահմուտ լեզուաբանը պայման դրաւ իր այդ բառարանը հրատարակել Մեսրոպեան դասական ուղղագրութեամբ ու յաջողեցաւ արտօնութիւն ստանալ։ Ինչպէս կարելի պիտի ըլլար հայերէն բառերու արմատները գտնել բոլշեւիկեան ուղղագրութեամբ, որ աւելորդ կ'աւելցնէր բառերու սկիզբը կամ մէջտեղը, կը փոխէր կարգ մը տառերու հնչումը։ (Էին եւ հնչում կուտար, օն եւ ն կը ջնջէր՝ ոն եւ ն վերածելով զա — նոնք, բառավերջի ի հնչիւն ունեցող յ— երը ն կը վերածէր, եւայլն)։

Օրինակ Երուանդ Օտեանը կը գրուէր Երվանդ Ոտյան։ Եղիշէն՝ Յեղիշե, եւայլն։

1940ին որոշ սրբագրութիւններ կատարուեցան մասամբ բառնալու համար այս բարբարոսութիւնները։ Սակայն կէս մնացին։ Զյանդղնեցան աւելի առաջ երթալ, յետս կոչում ընել, վերադառնալու համար հնդեւտասնդարեան դասական ուղղագրութեան։

Սրբեմն 1922ի դեկրետը անձեռնմխելի էր։ Ինչո՞ւ քայլ մը եւս չառնել, այդ բարբարոսիկ դեկրետը բոլորովին չեղեալ յայտարարելու համար։

Այժմ որ լեզուները բացուած են, կը տեսնենք, որ Հայաստանի գրողները, հետեւելով Թ. Իշխանեանի օրինակին, միասնական պայքար կը մղեն սրբագրել տառ—

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԱՊԱՆ ՏԵԼՄԱՍԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼԱՅՆ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ ԳՏԱՒ

Խորհրդարանէն անդին, նախարարապետ Շապան Տէլմասի ճառը ուղղուած էր ամբողջ Ֆրանսայի։ Ընդհանուր առումով, Շապան Տէլմաս առանց ուրանալու անցեալի սխալները, չվարանեցաւ ամբողջական ծրագիր մը ունենալու անոնց եւ շեշտը դրաւ մասնաւորաբար յառաջդիմութեան վրայ։

Եւրոպային սկիզբը Շապան Տէլմաս կարճ ակնարկ մը նետեց արժեզրկումին, անհրաժեշտութեան վրայ, խոստանալով որ պահանջուած զոհողութիւնները պէտք է ըլլան ամէնէն նպաստաւորուածներուն կողմէ, բարելաւելով աննպաստաւորուածներու վիճակը։ Նախարարապետը կ'ընդունի որ երկիրը դեռ դասակարգերու երկիր մըն է նաեւ նախապաշարումներու, ժողովուրդին մէկ մասին կողմէ թերնիք կամ ձեռակերտ արհեստներու նկատմամբ։ «Կ'աւելցնեմ, կ'ըսէ Շապան, որ ընկերային կառոյցները այս պահպանողականութիւնը զաղափարաբանութեանց ծայրայեղութիւն մը կը պահէ։ Շատ յաճախ նախընտրելի կը դառնեն պայքարիլ բառերու համար, նոյնիսկ եթէ ողբերգական ձախողութիւններ կը ծածկեն բուն իրողութիւնները։ Այդ պատճառով է որ չենք յաջողիր բարեփոխումներ կատարել այլ կերպ քան յեղափոխութիւն ընել, ձեւացնելով։ Ֆրանսական ընկերութիւնը դեռ չէ կրցած յեղաշրջուիլ ուրիշ ձեւով քան ծանր տագնապներու ճամբով»։

Նախարարապետին ծրագրին գլխաւոր կէտերն են՝ նոր ընկերութեան մը կազմութիւնը, ընկերութիւն մը զոր Շապան կը նախատեսէ՝ բարգաւաճ, երիտասարդ, ազնիւ եւ ազատագրուած։ Այս նպատակին համար երեւակայութեան եւ կազմակերպութեան հսկայ ճիգ մը պէտք է կատարուի բոլոր մարզերուն մէջ։ Անկէ դատ պէտք է կրկին սահմանել Պետութեան դերը։ Պէտք է աւելի լաւ կատարէ իր պաշտօնը եւ չփորձէ կատարել նաեւ ուրիշներու գործը։ Ազգայնացած հաստատութիւնները պէտք է աւելի լայն ինքնավարութիւն ստանան։

Կարեւոր հեռանկարն է նաեւ բարելաւել երկրին տնտեսական վիճակը ու Շապան կը շեշտէ.— «Մէկ կողմէ պիտի զարգացնենք տնտեսութեան մարդկային, նիւթական եւ ելմտական հիմերը, միւս կողմէ ի գործ պիտի դնենք քաղաքականութիւններ, որոնք կը ձգտին կառոյցներու վերանորոգման եւ մեքենականութեանց արդիականացման»։

Նախարարապետը կը հաստատէ որ ազգային ծառայութիւնը (զինուորութիւն) 12 ամիս պիտի տեւէ միայն։ Կարգ մը խոստումներ ալ կ'ընէ կառուղիներու շինութեան (1970ին՝ 300 քիլոմեթր կառուղիի շինութեան պիտի ձեռնարկուի), հեռաձայնի բարելաւման եւ բնակարանային տագնապի լուծման համար։

Պէտք է նաեւ երիտասարդացնել ընկերային կառոյցները։ Այս կը նշանակէ.— Արհեստակցական յարաբերութեանց փոփոխութիւն, բանուորական վիճակի արժեւորում եւ նոր սահմանում համախոհութեան։ Սմիկը (նուազագոյն օրավարձք) որ Ապրիլին ժամական 3 ֆր. 15 էր, հաւանաբար յաւելում մը կրէ Հոկտեմբերին։

Վերջապէս Շապան Տէլմաս կը յայտարարէ թէ կառավարութիւնը պիտի չհանդուրժէ անկարգութեանց եւ որեւէ մնասի մանաւանդ հանրային սպասարկութեանց եւ պիտի պաշտպանէ ազգը որեւէ արկածախնդրութեան դէմ։

Շապան Տէլմասի այս քաղաքական ծրագիրը 85ի դէմ 369 ձայնով վաւերացուեցաւ, մինչ ծերակուտականները վերապահութեամբ կ'ընդունէին։ Կոլիստ թէ չափաւոր զոհ են ճառէն բայց ընդդիմադիրները կը խորհին թէ Շապան Տէլմաս կը շարունակէ ճշմարտութիւնը չըսել եւ ի վերջոյ այս բոլորը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ «գրականութիւն» կամ աւելի ճիշդ եւ կրկնելով նախարարապետին իսկ խօսքերը «աւելի կը նախընտրենք բառերու համար կռուիլ եթէ նոյնիսկ ողբերգական ձախողութիւններ կը ծածկեն քան՝ իրականութեանց»։

Այս անգամ ալ շատ բաներ կային Շապան Տէլմասի յայտարարութեան մէջ եւ կը սպասուի՝ գործի։

լու համար ուղղագրութիւնը։

Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի Լեզվի Ինստիտուտը իր կարգին կարեւոր դեր մը կրնայ կատարել այս ուղղութեամբ։ Իր հեղինակաւոր կարծիքը անպայման նկատի կ'առնուի Հայաստանի ներկայ կառավարութեան կողմէ, որու անդամներուն հայրենասիրութիւնը գրաւական մըն է յաջողութեան։

Ի՛նչ լաւ նուէր մը կ'ըլլար համայն Հայութեան համար դասական ուղղագրութեան ընդունումը յառաջիկայ տարի՝ խորհրդայնացման յիսնամեակին առթիւ...։

Աճառեանէն վերջ Ստեփանոս Մալխասեանց պայման դրաւ մեր ուղղագրութեամբ հրատարակել իր չորս հատորնոց Հայերէն բացատրական բառարանը (1944-1945) եւ յաջողեցաւ։ Այս եղաւ երկրորդ բացառութիւնը։

Մալխասեանց կը բացատրէ թէ ինչ հիմքեր ունէր պահպանելու հին ուղղագրութիւնը։

«Բառարանը, ինչպէս իւր բովանդակութեամբ նպատակ ունի տալ լեզուի զարգացման պատկերը, այնպէս էլ նրա ուղղագրութիւնը պէտք է տայ բառերի գրութեան պատմական պատկերը, այսինքն պէտք է տայ բառերի գրութեան այն ձեւը՝ որ նրանք ունեցել են 1500 տարի։ ... Կարո՞ղ էր արդեօք բառարանը գրել «հանդուղն», «վորպես», եւայլն, երբ այդ բառերը 1500 տարի շարունակ գրուել են «յանդուգն», «որպէս», եւայլն։

«Բառարանը միայն յատկութիւն ունեցող գրուածք է եւ սահմանուած է երկար տարիներ ու ամէնուրեք գործածուելու, ուրեմն նա պէտք է ունենայ նաեւ միայն եւ ամէնքին մատչելի ուղղագրութիւն, որ ընդհանուր է թէ՛ գրաբարում եւ թէ աշխարհաբարում»։

Հեղինակը կուտայ նաեւ ուրիշ բացատրութիւններ ու «զոհութեամբ» կ'արձանագրէ, որ «Ս. Հայաստանի կառավարութիւնը ընդառաջեց եւ թոյլ տուեց բառարանը տպել հին ուղղագրութեամբ»։

Դասական ուղղագրութեան ընդունումը պիտի օգնէ նաեւ հայրենիքի եւ սփիւռքի միջեւ կապի ամրապնդման։ Արտասահմանի Հայերը հնարաւորութիւն պիտի ունենան աւելի դիւրաւ կարդալու Հայաստանեան հրատարակութիւնները, որոնք ներկայիս դժբախտաբար դէզերով փոշիներու տակ կը մնան արտասահմանի հայ գրատուններու դարակներուն մէջ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՀԻՐԷԷՆ ձայնասփիւռը «Պաղեստինի ձայն»ի համաձայն ծանր միջադէպեր տեղի ունեցած են լիբանանեան բանակին եւ պաղեստինեան ուժերուն միջեւ Լիբանանի հարաւը, ուր հաստատուած է պաղեստինեան զաղթակայաններու մեծ մասը։ Ըստ ձայնասփիւռի հաղորդումին, լիբանանեան բանակը երկուշաբթի գիշեր պաշարած է Ռաշիտիէը եւ Պիւր էլՇամալի զաղթակայանները՝ հարկադրելու համար ֆետայիներուն հեռանալ շրջանէն, քանի որ Պէյրութի կարծիքով անոնց գործունէութիւնը վտանգաւոր կը նկատուի Լիբանանի ապահովութեան եւ անդորրութեան տեսակէտէն։

ՍՓԻՏԱԿ ՏՈՒՆԸ հրապարակեց նախագահ Նիքսընի որոշումները Հարաւային Վիէթնամի մասին։ Մինչեւ Դեկտեմբեր 15 Հարաւային Վիէթնամէն պիտի հեռացուին 35.000 յաւելեալ զինուորներ։ Այս ձեւով, Նիքսըն, իր պաշտօնին գլուխ անցնելէն ի վեր 65.000 ամերիկացի զինուորներ հեռացուցած պիտի ըլլայ ռազմաճակատէն։ Նիքսընի տեսակէտով այլեւս եկած է ժամանակը վերջ տալու պատերազմին։ Միւս կողմէ, նախագահը կրկնած է իր առաջարկները՝ հաշտութեան մասին։ Վերջին լուրերու համաձայն, Հանոյ մերժած է ընդունիլ ներկայացուած պայմանները։ Գալով պատերազմի դաշտին, կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ։

ՊԵԼՖԱՍԹԻ մէջ անգլիական զինուորական ուժերը մէկ առ մէկ քանդեցին կաթողիկէներու հաստատած պարիսպները։ Թաղեցիները նախ դժգոհութիւն եւ նոյնիսկ ընդդիմութեան փորձեր կատարած են, սակայն ի վերջոյ խոհեմութիւն նըկատած են տեղի տալ։

ԹՐՔԱԿԱՆ օդանաւ մը, որ ունէր 57 ճամբորդներ եւ վեց հոգիէ բաղկացած անձնակազմ մը, Թուրք ուսանողի մը զէնքի սպառնալիքին տակ հարկադրուեցաւ չեղիլ իր ճամբէն եւ իջնել Սոֆիա։

ՄԱԿ-ի 24րդ ընդհանուր ժողովի նախագահ ընտրուեցաւ Ափրիկուհի մը Ա. Պրուքս, ներկայացուցիչը Լիպերիայի։ Ցարդ միայն մէկ կին, — Տիկին Լաքշմի, քոյրը Նեհրուի — նախագահ էր ՄԱԿի նիստերուն։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մարզիկները որոշեցին չմասնակցիլ Եւրոպայի ախոյենական մրցումներուն, որոնց բացումը կատարուեցաւ երեքշաբթի Աթէնքի մէջ։ Մարզիկները այս որոշումը տուին, երբ տեղեկացան, թէ իրենց ընկերներէն Ե. Մէյ իրաւունք չէ ունեցած մասնակցելու մրցումներուն։ Ե. Մէյ քանի մը տարի առաջ Արեւելեան Գերմանիայէն փախած էր Արեւմտեան Գերմանիա։ Ողիմպիականի օրէնքով, մարզիկ մը իրաւունք ունի մասնակցելու, երբ երեք տարի կը բնակի նոյն երկրին մէջ։

ՈՒՂԵՎԱՐՆԵՐՈՒ գործադուլը չէ վերջացած թէեւ բանակցութիւնները վերջացան եւ կը սպասուի սենտիքաներու ու պազի խօսակցութեանց արդիւնքին։ Մեթրօն ալ մասնակի կը բանի։ Կառքերու խըճողումը աներեւակայելի է եւ լաւագոյն լուծումն է՝ քալել։

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԷԹՐ Է. ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ

Ցաւով կ'իմանանք որ Շաբաթ գիշեր գողեր մտած են Տէր եւ Տիկին Էմիլ Ասլանեանի բնակարանը (77 Պուլվար Սէն-Միշէլ) եւ կողոպտած են ամբողջ յարկաբաժինը, առնելով տանելով մօտ 20 հազար Ֆրանքի գումար մը եւ Տիկին Ալիս Ասլանեան - Սամուէլեանի գոհարեղէնները։ Ըստ երեւոյթին գողերը ծանօթ էին վայրերուն։

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՊԱՏՄԱ-ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

«Աստուածաշունչը կազմող գրքերու հայերէնի թարգմանութիւնը Ե. դարուն հայ մշակոյթի պատմութեան մեծագոյն մէկ դէպքն է, որ խրատմը եւ անհրաժեշտօրէն կը կարօտի ա՛լ աւելի մանրակրկիտ քննարկման: Գրութիւնս փորձ մըն է այդ ուղղութեամբ ոչ թէ լեզուական հարցեր քննելու, այլ կատարած հսկայ ձեռնարկին դերակատարները ճշդորոշելու:

«Վերջնական թարգմանութեան բացառաբար Սահակին, կամ ըստ Կորիւնի, Սահակին եւ Եզնիկին վերագրելը կը կարօտի ճշդորոշման»:

Այսպէս կը գրէ պատմաբան Հրանտ Ք. Արմէն (Մ. Նահանգներ) «Խորենացին եւ Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութիւնը» յօդուածին մէջ, որ տպագրուած է վերոյիշեալ հանդէսին այս տարուան առաջին թիւին «Բանավէճ եւ քննարկում» բաժնին մէջ:

«Ե. դարէն ժամանակակից խիստ կարեւոր վկայութիւն մը բոլորովին անտեսուած է, կը շարունակէ հեղինակը: — Եթէ չանտեսուէր, պիտի քննուէր, եթէ քննուէր, յայտնութեան առջեւ պիտի դնէր քննողը: Այս վկայութիւնը տուողն է Մ. Խորենացին: Տանք այդ.

«Այնուհետեւ եկան մեր թարգմանիչները, որոնց անունները առաջուց յիշել ենք եւ գտան Մեծն Սահակին եւ Մեսրոպին Տարօնի Աշտիշատում, յանձնեցին թղթերը եւ Եփեսոսի ժողովին կանոնները, սահմանուած վեց կանոն, այլեւ Ս. Գրքի ստոյգ օրինակները: Մեծն Սահակը եւ Մեսրոպը ընդունելով (Ս. Գրքի օրինակները), նորից թարգմանեցին մի անգամ շտապովի թարգմանուածը, նրանց հետ միասին, նորից յօրինելով ու նորոգելով: Բայց որովհետեւ նրանք մեր արուեստին տեղեակ չէին, ուստի գործը շատ կողմերից թերի է դուրս գալիս: Այս պատճառով Մեծն Սահակ եւ Մեսրոպ մեզ առան ուղարկեցին Աղեքսանդրիա, պանծալի լեզուն սովորելու, իսկական ճեմարանում կատարելագործուելու»:

Խորենացիին վերոյիշեալ վկայութիւնը պարզաբանելու համար պատմաբանը կը քննէ Աստուածաշունչի գիրքերուն յօրինման պարագաներ Ա.-Դ. դար, Հայաստան մուտք գործելը եւ հայերէնի սկզբնական թարգմանութեան հարցը, ապա Խորենացիին Աղեքսանդրիա ճամբորդելը, վերադարձը եւ թարգմանական աշխատանքը:

«Խորենացիին գրածը, թէ Սահակի յունարէն թարգմանելու փորձը շատ կողմերէ թերի էր, որովհետեւ անոնք մեր արուեստին տեղեակ չէին, ճիշդ է: «Մեր արուեստ» բառը գրագիտական, հմտութին է, այդ ատենուան հասկացողութեամբ քերթողական արուեստ, ներկայի ըմբռնումով՝ քերականութիւն եւ ճարտասանութիւն: Եթէ Խորենացիին այս քանի մը տողերը յախուռն ինքնագովութիւն համարես, ինչպէս ոմանք ըրած են եւ մերժած են հաւատ ընծայել ըսածին, սակայն ինքնագովական երոյթը պատճառ ըլլալու չէ, որ սուտ համարես իր գրածը, թէ Սահակ եւ Մաշտոց զինք Աղեքսանդրիա ղրկեցին: Ան որ յիշատակելի պիտի հաշակուէր որպէս Քերթողահայր, Սահակի եւ Մաշտոցի աշակերտած ատեն արդէն ցոյց տուած ըլլալու էր իր այդ բացառիկ գրական ձիրքը: Այս կէտի շուրջ ինքնագովութիւնը... իրեն յանցանք համարել ինքնին յանցանք է»:

Երբ Խորենացին, կը շարունակէ յօդուածագիրը, Սահակի թարգմանութեան համար թերի կ'ըսէ, իր բարձր արդարամտութիւնը ցոյց կու տայ, քանզի Սահակի հանդէպ իր սէրը պաշտամունքի աստիճանին կը հասնի, եւ չես ակնկալեր, որ իր պաշտելի ուսուցչին դէմ գոյն իսկ քննադատական բառ գրէ, եթէ ճշմարտութիւն չէ: Հայ հին մատենագրութեան մէջ չկան աւելի յուզաթաթաւ մորմոքիչ բառեր, որով աշակերտ մը կ'ողբայ պաշտելի ուսուցչին կորուստը, քան Խորենացիին... Իսկ հետեւեալ տողը կարծես ի մտի ունի իր կատարելիք մեծ գործը, որուն համար Սահակ զինք Աղեքսանդրիա ղրկած էր՝ Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը. «Ո՞վ հայրական զըւարճութիւնը պիտի արտայայտէ մասամբ իր որդւոց յաղթելով»:

Երբ Խորենացին հայրենիք վերադարձաւ, Սահակ Պարթեւն ու Մեսրոպ Մաշտոցը մեռած էին: Իրեն կը մնար նուիրուիլ այն մեծ աշխատանքին, որուն համար ուղարկուած էր Աղեքսանդրիա: Դեռ ապրելիք 40 տարի եւս ունէր: Մինչեւ խոր ծերութիւնը «անպարապ էր թարգմանութիւններէ», ինչպէս կը խոստովանի Բագրատունի իշխանին՝ իր մեկենասին: Տարակոյս չկայ, որ իբրեւ առաջին ու առաջնահերթ գործ, լրացուցած է Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը, նախապէս ասորերէնէ թարգմանուածին թերիները ուղղելով կամ վերստին մշակելով, իսկ շարք մը գիրքեր նորովի թարգմանելով:

«Մ. Վ. տը լա Քրոզ Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը կոչեց «Թագուհի թարգմանութեանց»: Թագուհին իր շքեղ պատմուճանին ոսկեթել բանուած զարդարանքը կը պարտի քերթողահայր Մ. Խորենացիին»:

×

Հանդէսին նոյն բաժնին մէջ տպագրուած է «Նախամեսրոպեան շրջանի պատմագրութիւնը» յօդուածը: Հեղինակը (Դկ. Գալիկ Սարգսեան) կը գրէ. «Նախամեսրոպեան հայ պատմագրութեան հարցը լրջօրէն չի քննարկուել գիտական գրականութեան մէջ (բացառութիւն է կազմում Մարաբասի ու նրա մատեանի առեղծուածը): Դրա պատճառն, անշուշտ, փաստերի պակասութիւնն է եղել: Փաստերը այսօր էլ բազմաթիւ չեն, սակայն շատ նշանակալից են պատմագրութեան գոյութիւնը մատնանշող հանգամանքները, նրա գոյութեանը «ուղեկցող» պարագաները: Այդ պարագաները, կարճատած, երկուսն են: Առաջին, հայ պետականութեան այն բարձր զարգացումը Ք. Ա. 2-1 Դ. Դ. Արտաշէսեանների օրօք եւ յետագայում էլ՝ Արշակունիների օրօք, որ պէտք է որ ծնէր պատմագրութեան առաջացման անհրաժեշտութիւն: Երկրորդ, Ե. դարում հայ պատմագրութեան այն բուռն ծաղկումը, որ իսկական պայթիւնի էր նման, եւ որը անհնարին է պատկերացնել առանց նախորդող շրջանի պատմագրական մտքի արդիւնքների աստիճանական կուտակման»:

Յօղուածագիրը հայ եւ օտար մատենագիրներէն քաղուած վկայութիւններով կը բացայայտէ այն փաստը, որ «հին Հայաստանում պատմագիտական մտքի զարգացման անընդմէջ շղթայ է գոյութիւն ունեցել, որի առայժմ նշմարելի սակաւաթիւ օղակներն իսկ ընդգրկում են 500-ամեայ մի շրջան: Մետրոդորոս եւ Արտաւազդ՝ Ք. Ա. առաջին դար. Տիգրանի Ներբողեանի հեղինակ եւ Օղոմպ Քուրմ պատմագիր՝ Ք. Ա. 1-2 դարեր, Բարդածան՝ 3րդ դար, Մարաբա Մծուրնացի՝ 4րդ դար: Սա հայ պատմագրութեան նախնական շրջանն է»:

×

Փրոֆ. Կարօ Ղաֆադարեան «Երեւան քաղաքի պատմութեան մի քանի հարցերի մասին» յօդուածին մէջ կ'ուրուագծէ քաղաքին զարգացման ուղին եւ ամփոփելով յիշատակուած նիւթերը կ'ընէ այս հետեւութիւնները.

1) Երեւանը հիմնադրուած է Ք. Ա. 782ին իբրեւ կարեւոր բերդաքաղաք Ուրարտուի հիւսիսային մատոյցները պաշտպանելու նպատակով:

2) Էրեբունի քաղաքը իր գոյութիւնը շարունակած է մինչեւ Ուրարտուի անկումը (6րդ դար Ք. Ա.) եւ, այնուհետեւ Աքեմենեան դարաշրջանին եղած է հիւսիսային Հայաստանի (18րդ սատրապութիւն) մեծ կեդրոններէն մէկը:

3) Ք. Ա. 3րդ դարուն Երեւան քաղաքի կեդրոնը արդէն Արին բերդէն հեռացած էր դէպի արեւմուտք եւ Գ.-Դ. դարերուն քաղաքի կեդրոնը դարձած էր հին Երեւան Թաղը:

4) Ե.-Է. դարերուն Երեւան եղած է ոչ թէ գիւղաքաղաք, այլ Հայաստանի աչքի զարնող քաղաքներէն մէկը: Ան ունեցած է անառիկ բերդ, քանի մը եկեղեցիներ, որոնց շարքին Պօղոս-Պետրոս եռանաւ տաճարը: Անոր երէցները կարեւոր դեր կատարած են հայ-բիւզանդական կրօնական վէճերը լուծելու յօգուտ հայկական դաւանանքին:

×

Ակադ. Բաբկէն Առաքելեան «Քանդակագործութիւնը հին Հայաստանում (6րդ դար Ք. Ա.-3րդ դար Ք. Ե.)» յօդուածին մէջ, փաստերու ու մատենագրական տեղեկութիւններու ուսումնասիրութեան հիման վրայ կը յանգի այն եզրակացութեան, թէ «Հին Հայաստանի քանդակագործութիւնը իր աւանդական-ժողովրդական եւ հելլենական ուղղութիւններով, ինչպէս ճարտարապետական ու այլ յուշարձանները յարդարող բարձրաքանդակներով ու հարթաքանդակներով կազմած է հին հայկական մշակոյթին ինքնատիպ եւ նշանակալից բնագաւառներէն մէկը»:

Ք.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈԹՈՂ-ՔԱՆԴԱԿՆԵՐԸ

Հայկական բարձրաւանդակին վրայ կոթողներ կառուցանելու սովորութիւնը շատ հին անցեալ ունի: Քարէ դարաշրջանէն մնացած են մենհիրներ (մենաքարեր): Աւելի հետաքրքրական են Վիշապ կոչուած քանդակազարդ կոթողները, որոնք համեմատաբար աւելի լաւ ուսումնասիրուած են, եւ ինչպէս ցոյց տուած է Մ. Աբեղեան, կապուած են ջուրին եւ Աստղիկ դիցուհիին պաշտամունքին հետ: Հայաստանի մէջ տարածուած կոթողներու ծագումը Թ. Թորամանեան կը կապէ հիթիթական մշակոյթին հետ: Սեպագիր արձանագրութիւններով կոթող յուշարձաններ մնացած են նաեւ ուրարտական շրջանէն: Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել արամէատառ արձանագրութիւններով սահմանաքարերը, որոնք հաստատուած են Արտաշէս Ա.ի (189-161 Ք. Ա.) կողմէ: Ագաթանգեղոսն ու Մ. Խորենացին կը յիշատակեն հեթանոսական Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունեցող այլ տիպի կոթողներ եւս:

Միջնադարէն մեզի հասած են շարք մը յուշարձաններ, որոնք կը պատկանին Դ.-Է. դարերուն եւ կ'արտացոլեն տուեալ ժամանակաշրջանին գաղափարական տրամադրութիւնները: Ասոնք այն քանդակազարդ կոթողներն են, որոնք յայտնաբերուած են Շիրակի, Գուգարքի, Արագածոտնի եւ ուրիշ շրջաններու մէջ:

Կոթողները կառուցուած են իբրեւ յաւերժացում քրիստոնէական հաւատքին հաստատման, այդ պատճառով ալ պատկերաքանդակներուն մէջ մեծ տեղ տրուած են Հայերու քրիստոնէութիւնը ըն-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Կեցցե՛ս Հասան, մեր կեանքը քեզի պարտական ենք, ըսաւ Սալիհա պատանիին ճակատը համբուրելով, բայց մեր կեանքը աւելի մեծ արժէք չունի, թերեւս հայրենիքի ազատութիւնը քեզի պարտական պիտի մնայ, այս վայրկեանիս կրնայ ըլլալ որ ամէն բան վտանգուէր:

Բաշիր իրեն շռայլուած խնամքներուն շնորհիւ պահ մը աչքերը բացաւ եւ սկսաւ շուրջը ակնարկ մը պտտցնել:

Սալիհա եւ իր ընկերները իր շուրջը կը հակէին:

Հրացանակիրներու տասնապետը պիշ պիշ անոնց երեսը նայեցաւ, յետոյ տկար ձայնով մը հարցուց.

— Ի՞նչ եղաւ Հասանը...

— Ո՞ր Հասանը, ձեր հետ գտնուող մա՞րդը, հարցուց Սալիհա, վիրաւորին վրայ հակելով:

— Այո, մրմնջեց վիրաւորը:

— Իր առած վէրքէն անմիջապէս մեռաւ:

— Իր քովը երկու հարիւր յիսուն ոսկի դրամ կայ, այդ դրամը առէք եւ իր ընտանիքին ձեռքը հասցուցէք:

— Շատ լաւ, բայց թերեւս դուն քու ձեռքովդ յանձնարարութիւնը կրնաս կատարել, պատասխանեց Սալիհա, որ ինք առանձին կը խօսէր վիրաւորին հետ՝ կարելի եղածին չափ քիչ յոգնեցնելու համար:

— Չէ, պատասխանեց Բաշիր, առած վէրքս մահացու է եւ գիտեմ որ քիչ ետքը պիտի մեռնիմ... այո, կը զգամ... Հիմա ուրիշ խնդիր մըն ալ ունիմ...

— Խօսէ ու վստահ եղիր որ պիտի կատարենք, պատասխանեց Սալիհա:

— Իմ քովս ալ 400 ոսկիէն աւելի դրամ կայ... այդ դրամը կ'ուզեմ որ իմ ընտանիքիս ձեռքը հասնի... Բէնկէի մէջ կը բնակի, տասնապետ Բաշիրի ընտանիքը. պէտք է փնտռել...

— Ես կը ճանչնամ ընտանիքը, ըսաւ ձայն մը:

Վիրաւորը դէպի ձայնը եկած կողմը դարձուց գլուխը:

— Նիազի պէյ, թոթովեց, այո, իրար կը ճանչնանք... ուրեմն դրամս դուք առէք ու իր տեղը յանձնեցէք:

— Շատ աղէկ, ապահով եղիր այդ մասին:

Բոլոր այս խօսակցութիւնը հոգեսպառ ըրած էր վիրաւորը, որ յանկարծ գլուխը խոնարհեցուց եւ լռեց:

Յայտնի էր որ ամէն դարման անօգուտ էր ու մահը կը մերձենար արագօրէն:

Այսուհանդերձ Բաշիր դարձեալ գլուխը վեր առաւ ու աչքերը բացաւ:

— Ո՞վ էր մեզ զարնողը, հարցուց:

Սալիհան որ քովը կեցած էր, չուզեց պատասխանել եւ ինք ուրիշ հարցում մը ըրաւ, խօսքը փոխելու համար:

— Ի՞նչ գործ ունէիք գիշերուան այդ ժամուն ագարակին տան շուրջը, ըսաւ:

— Կ'ուզեմ մեզ զարնողը տեսնել, պնդեց Բաշիր այս անգամ աւելի հաստատ շեշտով մը, մեռնողներուն խնդիրքը չեն մերժեր:

Սալիհա նշան ըրաւ պատանի Հասանին, որ հեռուն կեցած էր, որպէսզի մօտենայ, եւ երբ պատանին մահամերձին դէմ եկաւ, ըսաւ

— Ահաւասիկ ձեզ զարնողը:

Մահամերձը իր մարելու մօտ եղող նայուածքը ուղղեց պատանիին:

— Ինչո՞ւ զարկիր մեզ, հարցուց:

— Որովհետեւ ձեր խօսքերը լսեցի, ձեր դիտաւորութիւնը իմացայ, պատասխանեց Հասան:

— Ես սխալեր եմ, մրմնջեց Բաշիր ինքնիրեն խօսելու պէս, Աստուած մեզի հետ չէ եղեր, այլ ձեզի հետ... կը ներեմ քեզի տղաս, եւ կ'ուզեմ որ իմ զէնքերս մեռնելէս ետք քեզի տրուին...

Ասոնք Բաշիրի վերջին խօսքերն եղան: Կրկին գլուխը խոնարհեցուց եւ հոգեվարքի հանգրուանները սկսան:

Կէս ժամ ետք մեռած էր:

— Ահաւասիկ Ապտիւլ Համիտի մէկ զոհն ալ, ըսաւ Սալիհա, որ չափազանց յուզուած էր բոլոր այս անակնկալ դէպքերէն:

— Եւ ոչ վերջինը, աւելցուց իր ընկերներէն մէկը:

— Հիմա դառնանք մեր հեռագիրը խմբագրելու...:

Նորանոր լուրեր հասած էին Սելանիկէն, որոնք բաւական մտատանջութիւն կը պատճառէին իրենց:

Նախ իմացուած էր թէ Շէմսի փաշայի տեղ Օսման փաշան կը ղրկուէր Մոնաստըր, աւելի խիստ հրահանգներով:

Յետոյ Այտընէն Ապտիւլ Համիտի հաւատարիմ զօրագունդեր ճամբայ հանուած էին ըմբոստ զինուորներուն վրայ քալելու համար:

Այս երկրորդ լուրը շատ ծանրակշիռ կը գտնէին քոմիթէի անդամները:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(226 – Շար.)

...ղանելու փաստին եւ մկրտութեան ծէսին : Աղաթանգեղոսի վկայութեամբ Գր. Լուսաւորիչ այդ կոթողները կը հաստատէր այն վայրերուն մէջ, ուր քրիստոնէութիւնը կ'ընդունուէր : «Զնչան ...ական խաչին», որուն վրայ «մարմնական պատկերներ» կային, կը վկայէ ...ագիրը : Սկզբնական շրջանին այդ խաչերը եղած են փայտէ, ապա՝ քարէ :

Հայկական գիրերուն եւ մայրենի դրականութեան ստեղծումէն առաջ քրիստոնէական գաղափարներու տարածումը շատ աւելի մատչելի էր պատկերներու, քան օտար լեզուներու միջոցով : Վրթանէս Քերթողը (Զ.-Է. դար) այն միտքը կը յայտնէ, թէ եկեղեցին ընթերցուածքները ականջով միայն կը լսէին, իսկ պատկերները թէ՛ աչքով կը տեսնէին, թէ սիրտով կ'իմանային ու կը հաւատային :

Գրեթէ բոլոր կոթողները մեզի հասած են առանձին բեկորներով : Ամբողջական է Օձունի ծանօթ կոթողը, որ հին միջնադարեան արուեստի ամենակատարեալ նըմոյշներէն մէկն է (ի դէպ, ընդհանուր արուեստի պատմութեան համար կարեւոր արժէք ներկայացնող այս յուշարձանին յետագայ գոյութիւնը մեծ վտանգի տակ է) :

Ճարտարապետական յատուկ կառոյցուածքի մը մէջ ամփոփուած երկու սիւներուն պատկերաքանդակները կը ներկայացնեն Քրիստոսի ծնունդն ու մկրտութիւնը, քրիստոնէութեան տարածման պատմութիւնը, հայ ժողովուրդին քրիստոնէացումը եւ յուշարձանը շինող իշխանական տոհմին ներկայացուցիչներուն պատկերները :

Կոթողներու քանդակներուն շատ տարածուած նիւթերէն է նաեւ Հայոց Թագաւոր Տրդատի խոզ դառնալու աւանդութիւնը, ըստ Ագաթանգեղոսի : Այս նիւթը պատկերացուած է Օձունի, Թալինի, Ագարակի եւ այլ վայրերու կոթողներուն վրայ : Սովորաբար վարի մասին մէջ կը պատկերացուի խոզագլուխ Տրդատը, որ խնդրարկուի դիրքով կը դիմէ վերը քանդակուած Գրիգոր Լուսաւորչին :

Ըստ միջնադարեան ըմբռնումին, ոգին վերացական հասկացողութիւն մըն է, որ կ'ընդգրկէ մարդ անհատին մասին գոյութիւն ունեցող պատկերացումները ընդհանրապէս : Ոգին անհատին ինքնադրսեւորման բարձրագոյն ձեւն է եւ միջնադարեան արուեստին հասկացողութեան բնոյթը որոշելու հիմնական գործօնը :

Միջնադարեան արուեստը դիմելով հարթաքանդակին, կը մշակէ ոճ մը, որ առաւել ընդգծուած ձեւերով կ'արտայայտէ անհատին ոգեկան աշխարհը : Ասկէ ալ՝ կերպարին վերացական պատկերացումն ու աննիւթականացումը :

Եռաչափ տարածութիւնը կը վերածուի վերացական հարթութեան : Դուրս կը հանուի բնապաշտական պատկերաձեւը, ...չը կը դրուի երեւոյթին նշանակալից կողմին վրայ : Տիպարը կը պատկերացուի բնականէն աւելի ձգուած, աչքերը լայն բացած ձեւով մը, հագուստին կշռոյթաւոր, երբեմն միապաղաղ զուգահեռ գիծերով ձեւաւորուող ծալքերուն տակ կը կորսուին մարմնին համաչափութիւնը եւ փլաստիկ ձեւերը : Մարդկային կերպարանքէն կը մնայ միայն արտաքին ուրուագիծը՝ անմարմին, մարդուն սիլուէթը : Զգացումին վերացականութիւնը կ'ընդգծուի տիպերուն խտէալականացուած դէմքերով, խիստ դիմահայեաց (ֆրոնթալ) դիրքով, որ դիտողին մէջ ակամայ երկրպագելու զգացում մը յառաջ կը բերէ :

Դ.–Է. դարերու ազատագրական շարժումներն ու ազգային ինքնագիտակցութեան զարթնումը, ըստ էութեան ազգին միասնական պայքարին հիմնական ուժն էին : Այսպէս է, որ հոգեւոր մշակոյթը կը ծառայէ ազգային նպատակներու :

Միջնադարեան հայկական արուեստն ու ճարտարապետութիւնը հիմնակէտ ունենալով ազգային ազատագրական պայքարին գաղափարախօսութիւնը, կոթողային ձեւերուն մէջ մարմնացուցին ազգին ընդդիմադիր ոգին, արտայայտելով դիւցազնական այն հզօր ուժը, որ յետագային ալ մնաց հայ մշակոյթը բնութագրող հիմնական առանձնայատկութիւններէն մէկը :

Լ. ԱԶԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՇՏ ՀՈՂԻ ՀԱՐՑԸ...

Հայաստանի մէջ պարբերաբար կը խօսուի հողի սակաւութեան մասին : Վերջերս «Գարուն»ի մէջ երեւաց յօդուած մը այդ մասին (տես «Յառաջ» Օգոստոս 12) :

«Սով. Հայաստան»ի Օգոստոս 24ի թիւին մէջ լոյս տեսած տեղեկատուութենէ մը յայտնի կը դառնայ, որ գիւղական շրջաններու մէջ օրակարգի հարց կը դառնան հողին հետ առընչուող խնդիրները :

Ամէն անգամ, երբ խօսք կը բացուի հողի մասին, կը գրէ «Սով. Հայաստան»ի Հրազդանի թղթակիցը վերոյիշեալ թիւին մէջ, կ'ունենանք հետեւեալ պատասխանը՝ «քիչ է...» : Սակայն այդ «քիչ»ն ալ ի՞նչպէս կ'օգտագործենք եւ կը պահպանենք :

Այս հարցին պատասխանը մէկ է. «շատ դէշ» :

Եւ այդ «քիչ»ն ու «շատ դէշ»ը, համաձայն թղթակիցին (Կ. Տոնոյեան), դարձած են մարդոց այսօրուան խօսակցութեան նիւթը, մտահոգութեան առարկան :

Գաղտնիք չէ, կ'աւելցնէ թղթակիցը, որ վերջին տարիներուն Հայաստանի մէջ տասնեակ հազարաւոր հեկտար հողեր, որոնք առեն մը բարիք կը պարգեւէին, այժմ ամլացած են :

Հրազդանի մէջ գումարուած շրջանային խորհուրդին նիստին ընթացքին հետեւեալ հաստատումները կատարուած են :

Հրազդանը առեն մը Հայաստանի մէջ կը համարուէր անասնապահութեան եւ ցորենի ու գարիի արտադրութեան մեծ շրջաններէն մէկը : Տեղւոյն գիւղացիները ամէն տարի երկրին կուտային մեծ քանակութեամբ մթերք՝ գիւղատնտեսական եւ անասնապահական :

Վերջին երկու տասնամեակին շրջանին մէջ զարգացած է նաեւ արդիւնաբերութիւնը : Հիմնադրուած է քիմիայի գործարանը, կառուցուած են ջրելեկտրակայաններ, Զարենցաւանը, Հանքաւանին բուժարանները եւ այլ ձեռնարկութիւններ : Մէկ խօսքով, բարախած է կեանքին «նոր զարկերակը» : Բնական է, որ այդ բոլորն ալ կատարուած են եւ կը կատարուին ի հաշիւ գիւղատնտեսութեան : Հարիւրաւոր հեկտար արգաւանդ հողեր տրամադրուած են նոր ստեղծուած գործարաններուն եւ աւաններուն : Առանց ասոր կարելի չէ ստեղծել արդիւնաբերութիւն : Սակայն խելացի ձեւով գործելու պարագային կարելի է աւելի չահաւէտ միջոցներու դիմել : Այսինքն, այդ բոլորը կառուցանել այնպիսի վայրերու մէջ, ուր հողը նուազ բերքատու է : Բայց բոլորովին հակառակ ձեւով կատարուած է : Մընաց որ ապօրինութիւններու եւ սխալ ծրագիրներու պատճառով կարեւոր տարածութեամբ արգաւանդ հողեր կը մնան անմշակ կամ կը գործածուին այլ նպատակներու (օր. Մարմարիկի, Բժնիի կոլտնտեսութիւններուն մէջ բազմաթիւ մարդոց յատկացուած են չուրջ 18 հեկտար տնամերձ հող՝ առանց ձեւակերպութեանց եւ, նոյնիսկ, առանց գումարի) :

Նիստին մէջ դիտել տրուած է նաեւ իբրեւ գլխաւոր թերութիւն, որ արդիւնաւէտ ձեւով չեն օգտագործուիր մշակելի հողերը, յատկապէս ոռոգելի տարածութիւնները, որուն պատճառով տարիներ չարունակ բերքին արտադրութիւնը նուազած է :

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Կազմակերպել ձուկերու «ագարակներ» նման անասնաբուծական կամ թռչնաբուծական ագարակներուն : Հին երազ մըն է, որ վերջերս սկսած է իրականութիւն դառնալ չարք մը երկիրներու մէջ : Այսպէս, Ճափոնի մէջ, ուր դարերէ ի վեր սովորութիւն եղած է անուշ ջուրերու մէջ ներուժ ձկնաբուծութեան կազմակերպումը, երկու տարի առաջ պետական ձկնաբաններու պաշտօնատունը սկսաւ մշակել ծովային ձկնաբուծական ագարակներու ծրագիրը :

Մշակուած ծրագրին համաձայն, ծովեզերքին մօտ դրնուած ջուրին յատակին պիտի զետեղուին կերի տուփեր, օժտուած՝ վերատուփիչ ժամացոյցներով, որոնք պիտի ճշդեն ձուկերը կերակրելու ժամանակամիջոցները : Ձուկերը կերին մօտեցնելու համար պիտի գործածուին ձայնային ազդանշաններ, իսկ տուփերու մօտ պիտի հաստատուին ելեկտրական հոսանքէ կազմուած «պատնէչներ», որոնք նրրանցքի մը միջոցով պիտի առաջնորդեն դէպի կերը :

Այս ձամբով սնունդ ապահովելու տընտեսական արդիւնաւէտութիւնը կախում ունի գլխաւորապէս ձուկերուն հայթայթուած կերին արժէքէն : Ցարդ պատրաստուած ճափոնական կերը կը բաղկանայ գարեջուրի փրփուրէ, խառնուած լուբիայով, ձուկի միսով եւ հանքային որոչ նիւթերով : Ճափոնցի մասնագէտները, սակայն, չեն գոհանար այս բաղադրութեամբ եւ կ'աշխատին գտնել ուրիշ աւելի սննդարար ու աժան կեր մը :

Նկատի ունենալով որ վերջին 25 տարիներու ընթացքին Ճափոնցիներուն թիւը 70 միլիոնէն բարձրացաւ 100 միլիոնի, իշխանութիւնները յոյս ունին, որ ձկնաբուծական ծովային ագարակներու միջոցով կարելի պիտի ըլլայ լրացնել կենդանի փրոթէիններու պակասը :

×

Աչնան օրերը կը մօտենան, եւ մեզի կը յիշեցնեն, ի մէջ այլոց, անոնց ընկերացող երկարատեւ անձրեւներն ու մառախուղը : Եթէ անձրեւները իրենց որոշ օգուտն ունին, մառախուղը, սակայն, ընդհակառակն, շատ վնասներ կը բերէ մանաւանդ փոխադրութեան մարզին մէջ : Օրինակ, յաճախ մառախուղին պատճառով օդակայանները կը փակուին նիւթական մեծ վնասներ պատճառելով օդանաւային ընկերութիւններուն :

Ցրուելու համար մառախուղը, ցարդ օգտագործուեցան զանազան եղանակներ : Ասոնցմէ մէկն է չոր սառի միջոցով մառախուղի կաթիլներուն սառեցումը : Այս եղանակը թէեւ լաւ արդիւնքներ կուտայ, սակայն սուղ է եւ կարելի չէ իրագործել մեծ տարածութիւններու վրայ : Վերջերս ամերիկեան Քորնըլ Էրոնեթիքըլ Լէյպըրըթըրի ձեռնարկութիւնը նոր եղանակ մը յղացաւ, որ կը կայանայ մառախուղին վրայ սովորական աղ «ցանելու» մէջ : Աղին մասնիկները երթալով մառախուղին կաթիլներուն վրայ, կը ծծեն անոնց ջուրը, վերածելով մեծ կտորներու, որոնք գետին կ'իյնան : Աղի մասնիկներուն մեծութիւնը հաստատուած է 5-30 միքրոմեթր, այսինքն աղի սովորական մասնիկներուն մէկ հարիւրերորդը : Թէեւ մառախուղը փարատելու տեսակէտէն այս եղանակը լաւ արդիւնքներ տուած է, յանձնարարելի չէ անոր սաէպ գործածութիւնը, որովհետեւ աղը կը ժանգոտէ օդանաւերուն մետաղային մասերը :

Գ. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (582)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Դ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Ժան Վալժան գլուխը բաց նստած էր ...ան դուռի վէմին վրայ : Կ'երեւար թէ ...ձանկ կ'ընէր :

Գիշեր եղած էր արդէն :

Փողոցը ամայի էր : Քանի մը ահարեկ քաղքենիներ, որոնք արագօրէն տուն կը դառնային հազիւ թէ նշմարեցին զայն : Վտանգի ժամանակներ իւրաքանչիւր ոք իր չահը կը նայի : Գիշերուան ճրագավառը սովորութեան համեմատ եկաւ վառեց լամբարը որ ճիշդ թիւ 7 դրան դիմաց դրուած էր, եւ գնաց :

Վերստին սկսաւ տրամախոհել ինքն իր հետ :

Ցանկարծ վեր ըրաւ գլուխը. փողոցին մէջ քալող կար. Ժան Վալժան իր քովէն քալողի մը ոտքի ձայնը կը լսէր. նայեցաւ եւ լամբարին նշոյլով՝ դէպի Արշիվ յանգող փողոցին կողմէն կապտագոյն, անտխական եւ զուարթ դէմք մը տեսաւ :

Քալողը Կավրոշն էր որ Օմ Արմէ փողոցը հասած էր այդ միջոցին :

Կավրոշ վեր կը նայէր եւ կ'երեւար թէ բան մը կը փնտռէ : Կատարելապէս կը տեսնէր Ժան Վալժանը, բայց հոգ չէր ըներ :

Ժան Վալժան որ պահ մը առաջ իր սրտի վիճակին մէջ անշուշտ չէր ուզեր ոչ խօսիլ, ոչ ալ պատասխանել ոեւէ անձի, այս մանկան հետ խօսելու անդիմադրելի դրդում մը զգաց :

— Պզտիկ, ըսաւ, ի՞նչ կ'ուզես :

— Ի՞նչ պիտի ուզեմ, անօթի եմ, պատասխանեց Կավրոշ պարզապէս : Եւ չարունակեց. պզտիկ նաեւ դուք :

Ժան Վալժան քսակը խառնեց եւ հինգ ֆրանքնոց մը հանեց :

Բայց Կավրոշ տեսակ մը չարժառուն ըլլալով եւ մէկ չարժումէ միւսին անցնելու սովորութիւն ունենալով, գետինէն քար մը առած էր նոյն պահուն : Ստամբակը լամբարը տեսած էր :

— Վայ, ըսաւ, հոս կանթեղ ունիք եղեր տակաւին : Կանոնին հակառակ է այդ, բարեկամներ : Անկարգութիւն է ատիկա : Կոտրեցէք տեսնեմ զայն :

Եւ քարը լամբարին նետեց, որու ապակին այնպիսի ճայթիւնով մը ինկաւ, որ դիմացի տան մէջ իրենց վարագոյրներու ետեւէն կկկուած քաղքենիներ գոչեցին : Ահա ինինսուն-երեքը : Կանթեղը սաստկապէս օրօրուելով մարեցաւ : Փողոցը սեւցաւ յանկարծ :

— Ահա ատանկ պէտք է ըլլայ, դեր գիչերուան գդակդ, հին փողոց, ըսաւ Կավրոշ :

Եւ ժան Վալժանին դառնալով.

— Ի՞նչ է սա ահագին չէնքին անունը, որ հոն փողոցին ծայրը կ'երեւայ : Արշիւն է, այնպէս չէ՞ : Ի՞նչ աղէկ կ'ըլլար քիչ մը կոտրել այդ ահագին անպիտան սիւները եւ անոնցմով պատնէչ մը չինել :

Ժան Վալժան Կավրոշին մօտենալով.

— Խեղճ տղայ, ըսաւ, կէս ձայնով եւ ինքնիրեն խօսելով, անօթի է :

Եւ հինգ ֆրանքնոցը անոր ձեռքը դրաւ :

Կավրոշ դրամին մեծութենէն զարմանալով վեր ըրաւ քիթը, մութին մէջ նայեցաւ եւ զմայլեցաւ մեծ դրամին սպիտակութեան վրայ : Ի լրոյ գիտէր հինգ ֆրանքնոց դրամները : Հաճելի էր իրեն անոնց համբաւը. մօտէն անոնց մէկը տեսնելով շատ ուրախացաւ : Նոյնինք վագրին, ըսաւ :

Քանի մը րոպէ դրամին նայելէն ետք ակնապիշ, դէպի Ժան Վալժան դարձաւ, անոր երկնցուց դրամը եւ վեհափառօրէն ըսաւ.

— Գիւղացի, աղէկ կը համարիմ կանթեղները խորտակել : Ետ առ անգութ գազանդ : Ես կաշառք չեմ ուտեր : Ասիկա հինգ ճիրան ունի, բայց ատիկա չի կրնար ճանկրտել զիս :

— Մայր ունի՞ս, հարցուց Ժան Վալժան :

— Գուցէ ձեզմէ աւելի, պատասխանեց Կավրոշ :

— Լաւ ուրեմն, կրկնեց Ժան Վալժան, մօրդ համար պահէ այդ դրամը :

Կավրոշ կակուղնալ զգաց : Մանաւանդ հիմա գիտած էր թէ իրեն հետ խօսող մարդը գլխարկ չունէր : Մարդուն գըլխարկ չունենալը վստահութիւն կուտար իրեն :

— Ուրեմն կանթեղները խորտակելէ զիս արգիլելու մտօք չէիք տար այս դըրամը այնպէս չէ՞ :

— Խորտակէ ինչ որ կ'ուզես :

— Լաւ մարդ մըն էք, ըսաւ Կավրոշ :

Եւ հինգ ֆրանքնոցը գրպաններէն մէկուն մէջ դրաւ :

Վստահութիւնը հետզհետէ աւելնալով, Կավրոշ չարունակեց.

— Մի՞թէ այս փողոցը կը բնակիք :

— Այո, ինչո՞ւ կը հարցնես :

— Կրնա՞ք ինծի ցուցնել թիւ 7 տունը :

— Ի՞նչ պիտի ընես թիւ 7 տունը :

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Պ. Բագրատ եւ Եդուարդ Գրքոյեան եղբայրներ եւ իրենց ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր՝

ԱԶՆԻՒ ԳՐՔՈՅԵԱՆԻ

մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկ. Երուանդ Պապեան, իր մօրեղբօր ողբացեալ Պր. Զարեհ Զուհաճեանի մահուան առթիւ կը նուիրէ 50 Ֆր. Հ. Բ. Ը. Միութեան բարենպատակ ձեռնարկներուն համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Ս. Սահակ-Մեսրոպ Մայր եկեղեցին ստացած է հետեւեալ նուէրները որոնց համար կը յայտնէ իր շնորհակալութիւնները բոլոր նուիրատուներուն.

Ամերիկաբնակ Տէր եւ Տիկ. Տիգրան Սահակեան՝ եկեղեցի այցելութեան առթիւ 100 Ֆր.: Այրի Տիկ. Հայկանուշ Ջրբաշեան, Տէր եւ Տիկ. Խաչինէճեան ընտանիք, Պ. Յակոբ Չիլճեան եւ Պ. Յուսիկ Գարակէօզեան 50ական ֆր. եկեղեցին: Տիկին Մարգրիտ Պապուճեան 40, Տիկ. Զապէլ Մանուէլեան 30, Տիկիններ Աննա Տէր-Մարտիրոսեան, Լուսիա Գասպարեան, Սոնա Պաժան 20ական եկեղեցին: Տիկիններ Շահանիկ Նազարէթեան, Մարի Հաճի Աւետիսեան, Ալիս Շահում, Ժաքլին Կիւրճեան, Նոյեմզար Վարդերեսեան, Պ. Պ. Ռուբէն Մանուկեան, Արամ Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկ. Նիքոթեան եւ Օր. Մայտա Եազըճեան 10ական: Պ. Լեւոն Մարիկեան իր Թոռնիկի մկրտութեան առթիւ ծերերուն՝ 10: Տիկ. Մարի Յակոբեան իր Թոռնիկի մկրտութեան առթիւ եկեղեցիին 10: Պ. Պետրոս Վարդերեսեան՝ իր մօր Թագուհիի քառասունքին առթիւ 30: Մաքրուհի Շահինեանի Թաղման առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկ. Մանուկ Մանուկեան, Պ. Պ. Գրիգոր եւ Պօղոսասար Նաճարեան 20ական, Խաչատուր Նունոյեան, Յարութիւն Պապայիկկիթեան եւ Գուրգէն Քորբոյեան 10ական: Հայկ Գործունեանի տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ զաւակները Սուրէն եւ Գուրգէն Գործունեաններ՝ եկեղեցիին 150: Կարպիս Փափազեանի տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ՝ եղբայրը Յակոբ Փափազեան 50 դպրոցին, աղջիկն ու փեսան Ղուկասեան ընտանիք՝ 50 եկեղեցիին եւ 50 դպրոցին: Նոյն առթիւ Միսաք Ափրիկեան 20 եկեղեցիին եւ Մէհլէմէճեան 10:

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

(Այցելութեան առթիւ)

Պ. Պ. Ժան Պօղոսեանէ (Իրաքէն) 30 ֆրանք, Եղիա Գալայճեանէ (Հալէպ) 100 ֆրանք:

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ՕՎԵՐՆԸ

Հանգստաւէտ Փուլման օթոքառով այցելութիւն Քլէրմոն – Ֆերանի տեսարժան վայրերը, որոնց շարքին Օվերնի սքանչելի եկեղեցիները:

Պարանցիկ ցերեկոյթ Շաբաթ գիշեր:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 110 Ֆրք. (ճամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ):

Մեկնում Փարիզէն Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 20ին: Վերադարձ Փարիզ՝ Կիրակի երեկոյ:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝

Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
11, Square Alboni, Paris (16e)
Tél. : TRO. 03-18

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

(Piano, Accordéon, Solfège)

Կը դասաւանդուին մասնագէտ եւ փորձառու ուսուցիչներու կողմէ:

Փափաքողները դիմեն.—

Madame TCHITOUNY
13, Rue Caumartin, Paris (9e)
Tél. : OPE. 37-62

Նաեւ՝ վարձու սենեակ ուսանողի համար:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ ժամը 8,30ին հին հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը Սեպտեմբեր 25ին, երեկոյեան ժամը 19ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ Մարսէյլի հայկական դասընթացքներու վերամուտի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 8ին, ամէն օր կէսօրէ առաջ ժամը 10–12, Բարեգործականի սրահին մէջ, 7, Ռիւ Փափէր, Մարսէյլ:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յայտարարէ թէ իր հովանաւորած հինգշաբթի օրերու դպրոցը կը վերաբացուի 11 Սեպտեմբեր հինգշաբթի օր, համայնքիս Հոգեւոր Հովիւ Նարեկ քահանայ կը կատարէ հին եւ նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները մինչեւ հինգշաբթի 18 Սեպտեմբեր:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի հայկ. դպրոցը կը վերաբացուի Հինգշաբթի Սեպտ. 18, Կռանտ Անսամպլի մէջ:

×

ԼԻՈՆԻ Հայ Ազգ. Վարչութեան Կրթական Մ ա ր մ ի ն ը կը ծանուցանէ Լիոնի հայ ծնողաց, որ Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. 2ին:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան հովանաւորած հինգշաբթի օրերու դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 18ին, Հինգշաբթի օր: Կը խնդրուի ծնողքներէ որ նոյն օրը առաջնորդեն իրենց զաւակները վարժարան:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑԸ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 2էն սկսեալ Հինգշաբթի օրերը ժամը 3ին Միութեան դրասենեակին մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ Մեթրօ Քատէ:

×

ՇԱՒԻԼ

Հինգշաբթի օրուան դասընթացքները կը սկսին Սեպտ. 18ին:

×

ՊՕՄՈՆ

Արձանագրութիւնները կը սկսին այս Շաբաթ առաւօտ, եկեղեցիին խորհրդարանը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգին Մուրատ Ուսումնասիրաց Փարիզի Կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները եւ անդամակցութիւն փափաքող նահանգին պատկանեալ հայրենակիցները անխտիր, 27 Սեպտ. Շաբաթ ժամը ճիշդ 21ին, հայրենակից Նշան Սայրինեանի բնակարանը 141, Պուլվար Ռոտէն, Իսի:

Մէրի տ'Իսիէն առնել օթոպիւս 190 եւ իջնել Շըմէն տէ Վինը:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տունը կամ աշխատանոցը աշխատող մեքանիսիէններ, փրեսէօռներ, ֆինիսէօր-ֆինիսէօզ, պութոնիէ ԹԵՐԿԱԼԻ վրայ: Մնայուն գործ:

Դիմել՝
LUXE-CONFECTION
106, Rue St. Maur, Paris (11e).

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը եւ տօնախմբութիւնը կը կատարուի Սեպտ. 28ին, Կիրակի օր:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համազգային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր:

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Կեդր. Վարչական Ժողովը պատիւ ունի հրաւիրելու Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները ներկայ գտնուելու 56րդ Ընդհ. Ժողովին, որ պիտի գումարուի Շաբաթ օր, 6 Դեկտ. 1969, առաւօտեան ժամը 9,30ին, Միութեան կեդրոնական դրասենեակին մէջ, 109 Իսթ 40րդ փողոց, Նիւ Եորք, Ն. Ե.:

Եթէ օրինական մեծամասնութիւն մը ներկայ չըլլայ վերոյիշեալ թուականին, այս ծանուցումը պիտի նկատուի իբրեւ երկրորդ հրաւէր Ընդհ. Ժողովի, որ պիտի գումարուի Շաբաթ եւ Կիրակի, 13 եւ 14 Դեկտեմբեր 1969, առաւօտեան ժամը 9,30ին, Առաջնորդարանի Կիւլպէնկեան մշակութային կեդրոնին մէջ, 630 Սէքընտ Էվընիւ, Ն. Ե. 10016:

Այն բոլոր իրաւասու անդամները որ ներկայ պիտի ըլլան այս ժողովին, օրինական մեծամասնութիւն պիտի կազմեն:

ՕՐԱԿԱՐԳ

1) Ընդհանուր Տեղեկագիր 1968 տարեշրջանի

2) Ընդհ. Հաշուետուութիւն 1968 տարեշրջանի:

3) Ընտրութիւն Կեդր. Վարչ. Ժողովի՝ իրենց պաշտօնավարութեան շրջանը աւարտած անդամներու տեղ:

4) Կանոնագրի բարեփոխութիւն:

5) Առաջարկներ եւ թելադրութիւններ:

6) Գնահատանքի բանաձեւեր:

Ի դիմաց Կեդր. Վարչ. Ժողովի
Ատենապետ Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Ատենադպիր Ր. Ք. ԿՐԷԿԸՐԻ
Նիւ Եորք, 1 Օգոստ. 1969

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ

ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :

PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalaras

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc..

Դիմեցէք
« ՅԱՌԱՋ » ի
32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. — Վեցամսեայ 50 ֆ.
Արտասահման Տար. 105 ֆ. — Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 19 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 19 SEPTEMBRE 1969
LE NUMÉRO 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11617 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.617

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԱՐԱՅԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Յիսունմէկ տարի առաջ, 1918 Սեպտեմբեր 19ին նոր էջ մը բացուեցաւ մեր պատմագրական չարժումներու պատմութեան մէջ, — Արարայի յաղթապանծ ճակատամարտը:

Արարա՛ : Հայրենի սահմաններէն դուրս, օտար հողի մը կուշտին բարձրացող սա՛ հէք, անտեսուած բլուրը, որուն անունն իսկ կ'անգիտանայինք մենք երէկ, կը գրէր Սուրէն Պարթեւեան, ու կ'աւելցնէր.

«Արարա՛... բոլոր մեր յոյսերուն, բոլոր մեր երազներուն ու բոլոր մեր ոգորումներուն ամբողջ գումարը կը խտանայ այս եռավանկ անունին մէջ»: («Արարա», Աղեքսանդրիա, 1919, էջ 6):

Համաշխարհային առաջին պատերազմը, իր Մեծ Եղեռնով, ճակատագրական եղաւ Հայութեան համար: Ցեղասպանութեան բնական հետեւանքն էր վրէժի զգացումին զարգացումը այն բոլոր հայորդիներուն մէջ, որոնք ոճրագործ Թուրքի եաթաղանէն հեռու, Կովկասի եւ օտար երկիրներու մէջ կ'ապրէին:

Արեւելահայ մեր եղբայրները իրենց կամաւորական զօրագունդերով անմիջական փոխ-վրէժի էին դիմած ռուսական բանակի հովանիին տակ:

Արիւնը կ'եռեւեփէր երակներուն մէջ արեւմտահայ երիտասարդներու, որոնք Կովկասեան ճակատէն հեռու, Աֆրիկեան Եգիպտոսի ափերուն, ու ովկիանոսէն անդին, Ամերիկայի անսահման տարածութեանց մէջ: Մեր անթաղ նահատակներու վրէժի աղաղակը արձագանգ կը գտնէր անոնց հոգիներուն մէջ:

1915ին քաջասօրեայ հերոսամարտէն վերջ, Մուսա Լերան քաջարի զաւակները, իրենց ընտանիքներով, — հինգ հազար հոգի, — հրաշքով փրկուած էին ֆրանսական նաւատորմին կողմէ եւ ապաստանած Փորթ Սայիտ, Սուէզի ջրանցքի ափերին:

Ֆրանս. ժորժ-Պիքօի մարտանուէն հրամանատար կոմս Պրնուա տ'Աղի զինուորական կրթութիւն տուաւ Մուսա Տաղի կարիրաւոր երիտասարդներու, որոնք յետոյ կազմէին Արեւելեան Լեգէոնի կորիզը:

Ցեռաղային սառնք պիտի փոխադրը — ուին Կիպրոս, որ կեդրոնը կը դառնար Լեգէոնին, դեր-զնդապետ Ռոմիէօի հրա — մանատարութեան տակ:

Եգիպտոսէն ու Ամերիկայէն հազարաւոր հայորդիներ կը փութային Կիպրոս, ուր կը մարզուէին Ֆրանսացի սպաներու կողմէ: Բոլորին աչքերը ուղղուած էին դէպի Կիլիկիա, անընդհատ հնչեցնելով անոթ երգը, — Ցանկամ տեսնել զ'իմ Կիլիկիա...

Կիլիկիոյ գրաւումն էր հայ լեգէոնականներու միակ երազը: Այդ հաստատ յոյսով ու փայլուն հեռանկարով է, որ ամբողջ երկու տարի անհամբեր կը սպասէին այն երջանիկ օրուան, երբ պիտի հասնէր ժամը ռազմադաշտ նետուելու եւ արժանի պատիւը տալու Հայութեան դատի, արիւնարբու դահիճին:

Այդ օրը հասաւ 1918 Սեպտեմբերին, երբ երկար ամիսներու պատրաստութենէ վերջ, Եգիպտական Արշաւաբանակի անգլիացի հրամանատար զօրավար Ալէնպի ընդհանուր յարձակողականի ձեռնարկեց Պաղեստինի ճակատի Նըլտըրըմ Օրտուի դէմ:

Գերմանացի սպարապետ Լիման Ֆոն Զանտերս փաշան էր ընդհանուր հրա — մանատարը Թրքական ուժերուն, որոնք կը բաղկանային 7րդ եւ 8րդ զօրաբանակներէն: Առաջինին հրամանատարն էր Մուսթաֆա Քէմալ, որուն բանակատեղին հաստատուած էր Նապլուս, երկրորդինը՝ Ճէվատ փաշա, բանակատեղին՝ Թուլքէրէմ:

Ընդհանուր յարձակողականը սկսաւ 1918 Սեպտ. 18–19 լուսնալիք գիշերը:

Հայկական Լեգէոնին բաժին ինկած էր գրաւել Արարայի ամրացեալ բարձունքը, որ ռազմագիտական կարեւոր դիրք մըն էր ճակատին ձախ կողմը եւ զոր կը պաշտպանէին մեծ թիւով գերման եւ Թուրք Թնդանօթաձիգ եւ հետեւակ մասնագէտ սպաներ ու զինուորներ:

Հայ Լեգէոնականները առաջին ազդանշանին վրայ խոյացան անառիկ այդ դիրքին դէմ՝ գրահուած վրիժառութեամբ: Գրոհ տուին քաջաբար եւ յառաջացան առանց ընկրկելու, ամէն գնով յաղթելու վճռականութեամբ:

Ժամերով ճակատեցան Թշնամի ուժերուն դէմ. առիւծի պէս կռուեցան՝ հիացում պատճառելով Ֆրանսացի սպաներուն: Ու տարին յաղթանակը՝ շնորհիւ Հայու աննկուն կամքին: Քսանեւմէկ կարիճներ նահատակուեցան ռազմադաշտին վրայ՝ յանուն Հայութեան ու հայրենիքի:

Սեպտեմբեր 20ին կատարուեցաւ թաղումը այս քաջորդիներուն: Դամբանական խօսեցան զօրախումբի հրամանատար Ռոմիէօ եւ հարիւրապետ Աղան, փառաբանելով անոնց քաջութիւնը, «որ խորհրդանշանն է հայ ազգի արիասրտութեան»: 21 հերոսները բոլորն ալ ինկած էին առաջին շարքին վրայ, երեսնին Թշնամիին: Ռոմիէօ շեշտեց, որ այդ յաղթանակը հոբիզոն կը բանայ Հայոց ազգային բաղձանքներուն առջեւ...:

Զօր. Ալէնպի Սեպտ. 25ին Եգիպտոսի Հայ Ազգային Միութեան, Հոկտ. 12ին ալ Փարիզ Ազգային Պատուիրակութեան ուղղեց շնորհաւորական հեռագիրներ, ըսելով.—

«Ես հպարտ եմ հրամանատարութեանս տակ հայ զօրամաս մը ունենալուս: Անոնք կռուեցան փայլուն կերպով եւ մեծ բաժին մը ունեցան յաղթանակին մէջ»:

Արարայի ամրութեան գրաւումով Թրքական ճակատին ձախ թեւը քայքայուեցաւ: Զոյգ բանակները խուճապահար բռնեցին նահանջի ճամբան: Մուսթաֆա Քէմալ 7րդ բանակը իր վիճակին ձգելով փախաւ Սեպտ. 19ին շունչը Հալէպ առաւ:

Ուրախ էին ու հպարտ յաղթական Լեգէոնականները:

Ճամբան բացուած էր դէպի Կիլիկիա:

Եւ սակայն...:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ ԿԸ ԲԱՆԻ ԲԱՅՑ ՄԵԹՐՈՆ ԿԵՑԱԻ

ՓՈՄՓԻՏՈՒԻ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հինգշաբթի առաւօտ արդէն երթեւեկը գրեթէ իր բնականոն վիճակը վերստացած էր երկաթուղիին համար բայց յանկարծ աւելի կը տարածուէր եւ ծաւալ կ'առնէր մեթրոյի ու նաեւ օթոպիւսի գործադուլը: Այս պատճառով քաղաքը մինչեւ ուշ ատեն գործադուլը նոյնքան խճողուած էր: Բանակցութիւնները կը շարունակուին: Օդանաւային ներքին գիծերու ընկերութեան (Էռ-Էնթէռ) ցամաքի անձնակազմը գործադուլի մէջ է: Խօսակցութիւններ կան նաեւ ելեկտրականութեան եւ կազի համար բայց յարդ որոշում չէ տրուած:

Չորեքշաբթի օր տեղի կ'ունենար նաեւ Նախարարաց հերթական Խորհուրդը, ուր նախագահ Փոմփիտու վճռական շեշտով կը յայտարարէր թէ.— «Օրէնքը պէտք է յարգուի եւ հանրապետական կարգը պահպանուի»:

Ասիկա անուղղակի պատասխան մըն է Աշխատանքի Ընդհանուր Դաշնակցութեան (Սէ. Ժէ. Թէ.) ընդհ. քարտուղար՝ Սէկիի առջի օրուան խօսքերուն: Արդարեւ, Սէկի ըսած էր թէ գործադուլը կրնայ քաղաքական բնոյթ ստանալ եւ եօթնամեակն ալ երկար չտեւել:

× Թղթատարը իր դժգոհութիւնները պիտի արտայայտէ Հոկտեմբերի սկիզբը: Միջին եւ փոքր հաստատութիւններն ալ «պահանջներու օր»նշանակած են Հոկտեմբեր 13ը: Այսինքն ըստ երեւոյթին ոչ մէկ բան վերջանալու մօտ է այլ՝ կը սկսի:

× Գրած էինք թէ կառավարութեան ծրագիրը վաւերացուած էր Ազգ. Ժողովին կողմէ լայն մեծամասնութեամբ (85ի դէմ 359 ձայնով): Յիշեալ քուէարկութեան աւելցնենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները, որոնք ժողովին պատկերը կը պարզեն: Թեր քուէարկած են.— 259 կոլիստ երեսփոխան (272ի վրայ), 59 անկախ Հանրապետական (61ի վրայ), 29 կեդրոն (33ի վրայ) եւ 22 ոչ-արձանագրուած:

Դէմ քուէարկած են.— 51 երեսփոխան Ձախ Դաշնակցութեան անդամ (57ի վրայ) եւ 34 համայնավար երեսփոխաններ:

Ձեռնպահ մնացած են 5 կոլիստ երեսփոխաններ որոնց մէջ՝ Տալիտ-Ռուսէ եւ Վալոն: Երկու կեդրոն և մէկ ոչ-արձանագրուած: Քուէարկութեան չեն մասնակցած 7 Իւ. Տէ. Էռ. (Կոլիստ), որոնց մէջ Ազգ. Ժողովի Նախագահը՝ Աշիլ Փերէթի, վեց ձախ եւ մէկ անկախ Հանրապետական: Քանի մը երեսփոխան ալ բացակայ էին:

× Ելմտական նախարար Ժիսքառ տ'Էսթէն վերականգնումի իր ծրագիրը ներկայացուց Ազգ. Ժողովին եւ այս առթիւ շեշտեց թէ երկրորդ արժեզրկումի մը վարկածը ծիծաղելի եւ խնդալիք է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կիսապաշտօն «Ալ Ահրամ» թերթը կը տեղեկացնէ, թէ նախագահ Նասր վարակուած է ղումէ (կրիփ) եւ բժիշկներուն յանձնարարութեան ընթացք տալով, դադրեցուցած է ամէն աշխատանք: Այսուհանդերձ հաւանական կը նկատուի, որ նախագահը կրկին չաքարախտ ունեցած ըլլայ, քանի որ 1968ին դարմանուելու նպատակով Խորհ. Միութիւն մեկնած էր: Կարգ մը տեղական թերթերու համաձայն, Նասր, որ 51 տարեկան է, հիւանդութեան պատճառով հարկադրուի քաշուիլ քաղաքական եւ հանրային ասպարէզէն: Իրաց այս կացութեան մէջ ռումբի տպաւորութիւն գործած է Պէյրութի մէջ լոյս տեսնող «Ալ Ժարիտա» թերթին այն լուրը, թէ Եգիպտոսի մէջ նախագահը իր պաշտօնէն հեռացնելու ձգտող դաւ մը երեւան ելած է, որու հետեւանքով ձերբակալութիւններ կատարուած են: Համաձայն թերթին, դաւին կազմակերպիչները եղած են խորհրդայնասէր տարրեր՝ գլխաւորութեամբ Ալի Սապրիի:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ նոր ուժեր ղրկուած են Չատ, օգնելու համար տեղական իշխանութեան, որ դժուար կացութեան մատնուած է կարգ մը շրջաններու մէջ ծաւալ առացող ըմբոստութիւններուն եւ խռովութիւններուն պատճառով:

ՊԻԱՐԻՑԻ մէջ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց տասնեակ մը երիտասարդներ, որոնք սովորութիւն դարձուցած էին Թմրեցուցիչներու գործածութիւնը: Երկրին հարաւը ցարդ 21 երիտասարդներ ձերբակալուած են՝ նոյն յանցանքով:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ երկու մարտանաւեր, հակառակ խորհրդային բողոքին, մուտք գործեցին Սեւ ծով: Երկու մարտանաւերն ալ մաս կը կազմեն Միջերկրականի ամերիկեան 6րդ նաւատորմիղին:

ԼԱՈՍԻ կառավարական ուժերը, Ամերիկացիներու օգնութեամբ, վերագրաւեցին երկու քաղաքներ, որոնք երկար ժամանակէ ի վեր կը գտնուէին համայնավար ուժերու տիրապետութեան տակ:

ՊԻԱՖՐԱՅԻ օդուժին պատկանող չորս օդանաւեր ռմբակոծեցին ելեկտրակայան մը Սափելի մէջ, Նիժերիա:

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ օդանաւեր վերստին ռմբակոծեցին եգիպտական եւ յորդանանեան զինուորական կայաններ:

ՌՈԶԱՐԻՕ քաղաքին մէջ, Արժանթին, արիւնալի բախումներ տեղի ունեցած են քանի մը հազար բանուորներու եւ ուսանողներու ու ոստիկանութեան միջեւ: Սպաննուած է մէկ ցուցարար եւ վիրաւորուած են հարիւր հոգի: Ձերբակալուածներու թիւը կը հասնի երկու հարիւրի: Բախումներուն պատճառը՝ ձեռք առնուած պատժական միջոցները բանուորներու դէմ:

ՌԱՊԱԹԻ մէջ Սեպտեմբեր 22ին գումարուելիք մահմետական վեհաժողովին մասնակցելու պատրաստակամութիւն յայտնած են 17 մահմետական երկիրներ՝ երեսունի վրայ:

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ շատ հաւանական է, որ ի մօտոյ գումարուի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի լիակատար նիստը: Տուեալներ կան մտածելու, որ խորհրդայնասէր տարրերը պիտի փորձեն մաքրագործել ազատախոհները, առաջին հերթին պաշտօնէ եւ շարքերէ հեռացնելով Զմրկովսկին, Սիգարը եւ Տուպչէքը: Այս վերջինները դեռ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելեն երկրին մէջ:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ մէջ ձերբակալուած երկու Ֆրանսացիներ ազատ արձակուեցան՝ խիստ քննութիւններու ենթարկուելէ ետք:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ Էսփրէսսօ ձախ շաբաթաթերթը կը գրէ թէ շուրջ 200 մտաւորականներ 2000 բառերէ կազմուած նոր մանիֆեստ մը ստորագրած են, ուղղուած բոլոր ղեկավարներուն: Յուսահատ ձեւ մըն է «ո՛չ» ըսելու մաքրագործումներու, գրաքննութեան եւ խորհրդային ներկայութեան: Կը շեշտեն թէ ոչ մէկ թշնամութիւն ունին Ռուսերուն դէմ բայց դէմ են օտար որեւէ միջամտութեան:

ՀՈՆԳ-ՔՈՆԿ հասած լուրերու համաձայն, ամիս մըն է որ բազմաթիւ ընդհարումներ կատարուած են, Փեքին եւ Զանդան քաղաքներու մէջ ուր բացօթեայ դատարաններ հաստատուած են եւ ամբաստանեալը 30–40 հազար հոգիի առջեւ «յանցաւոր» կը հռչակուի ամբոխին կողմէ իբրեւ «հակամաոյական» եւ մահապատիժ կը պահանջուի: Ոչ կրնան իրենք զիրենք պաշտպանել, ոչ ալ փաստաբան ունենալ:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ ալ գործադուլները կը ծաւալին: Որմնադիրները հետեւած են քիմիական ճարտարարուեստի բանուորներուն եւ 48 ժամուան գործադուլ որոշած:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ պատրիարք Կարդինալ Ուրպանի վախճանած է առջի օր, 69 տարեկանին:

ԴԷՊՔԵՐ ՈՒ ԴԷՄՔԵՐ

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Թումանեան մէկն է այն չորս դէմքերէն, որոնց ծննդեան հարիւրամեակը կը լրանայ այս տարի եւ որոնց յիշատակին առջեւ պատկառանքի կոչուած է կենալ հայ ժողովուրդը, հայ գրականութեան եւ հայ արուեստին մատուցած իրենց ծառայութիւններուն համար:

Առնցմէ Կոմիտասին մասին խօսեցանք, եւ յետագային պիտի խօսինք նաեւ միւս երկուքին՝ Երուանդ Օտեանի եւ Լեւոն Շանթի մասին: Թումանեան, որ նիւթը կը կազմէ այս տողերուն, յոբելեարներու տարեկից մը չէր լոկ: Եթէ իր կեանքին վերջին շրջանին էր, որ ծանօթացաւ Օտեանին՝ Պոլսոյ մէջ Հայ Արուեստի Տան ստեղծման օրերուն, Կոմիտասին եւ Շանթին հետ սերտ գործակիցներ էին եղեր Թիֆլիս:

Թումանեան գրեթէ կենսագրութիւն չունի՝ այս բառին սովորական իմաստով: Ծնած 1869 Փետր. 19ին Լոռիի Դսեղ (այժմ Թումանեան) գիւղը, իր նախնական ուսումը առած է Ջալալօղլույի (այժմ Ստեփանաւան) նախակրթարանը (1879–1883) շարունակելու համար զայն Թիֆլիսի Ներսէսեանին մէջ (1883–1886), առանց կարենալու սակայն աւարտել: Կեանքի պայմանները զայն պիտի քշէին գործի ասպարէզ, եւ ամբողջ հինգ տարի տոկալու պիտի ըլլար հասարակ գրագրութիւն ընել Թիֆլիսի Հայոց կոնսիստորիայի մէջ, պաշտօն, ուրկէ դառն յիշատակներ պահեր էր: Յետոյ արդէն պիտի մտնէր ուղղակի գրական կեանքի մէջ, աւելի քան 20 տարիներ այլեւս չբաժնուելու համար անկէ, մինչեւ իր մահը՝ 1923 Մարտ 23ին:

Եթէ թիւերով վտիտ է իր կենսագրութիւնը, հարուստ եղած է իր կեանքը գրական եւ հանրային գործունէութեամբ:

Յովհ. Թումանեան բանաստեղծ էր ամէնէն առաջ եւ Յովհ. Յովհաննիսեանի ու Ալ. Իսահակեանի հետ մէկտեղ կը կազմէր այն երրորդութիւնը, որ գագաթ հանդիսացաւ արեւելահայ բանաստեղծութեան մէջ՝ Վահան Տէրեանին հասնելէ եւ Չարենցին ճամբայ բանալէ առաջ:

Բանաստեղծական իր նախափորձերը ըրած է 1880–81ի տարիներուն, երբ դեռ դպրոցական գրասեղաններուն վրայ էր, 1886–87ին արդէն իր բուն յայտնութիւնը կ՚ընէր գրելով Շունն ու կատուն, Անբախտ վաճառականը, Արեւ եւ լուսին, Գութանի երգը, Հին օրհնութիւն բանաստեղծութիւնները, իսկ 1890ին եւ 1892ին արդէն լոյս կը տեսնեն իր քերթուածներուն առաջին երկու ժողովածուները, որպէսզի 1903ին « Բանաստեղծութիւններ » խորագրով մեծ ժողովածուի մը մէջ ամփոփուէին մինչեւ այդ ատեն գրած իր լաւագոյն բանաստեղծութիւնները, Պոէմները եւ օտար բանաստեղծներէ ըրած իր թարգմանութիւնները: Թումանեանի վերջնական նուիրագործումը կ՚ըլլար ատ, ու տեղ կը բանար անոր հայ մեծ բանաստեղծներու շարքին մէջ:

Թումանեանի քնարերգութեան մաս կը կազմեն նաեւ իր պոէմները, որոնցմէ յայտնի են Անուշը, Սասունցի Դաւիթը, Թմբկաբերդի առումը, Մարօն, Լոռեցի Սաքօն, իր աւանդավէպերը, որոնց մէջ կը փայլի Փարւաննա (1902), իր Քառեակները, զորս գրեց 1916էն 1922, իր կեանքի վերջին տարիներուն, բայց նաեւ իր երգիծական ոտանաւորներն ալ, ինչպէս Հայի զարմանքը, Հայի տրտունջը, Հայոց ապերախտ գրողը եւ, մանաւանդ, իր համբաւաւոր Պոէտն ու Մուսան:

Թումանեան գեղարուեստական արձակի ալ վարպետ էր: Իր արձակ էջերուն մէջ յայտնի են Գիքորը, գրուած 1894ին, «Մերոնք» ընդհանուր վերնագրով պատմուածքներու իր շարքը, ինչպէս յիսունի մօտ իր հէքեաթները, որոնց մէջ ուշագրաւ են մանաւանդ Գառնիկ ախպէրը եւ Ոսկու կարասը (1905): Քաջ Նազարը եւ Տէրն ու ծառան (1908):

Թումանեան յայտնի դարձաւ նաեւ իր թարգմանութիւններով: Անոնք մեծ մասամբ ռուս դասական բանաստեղծներէ էին, գլխաւորաբար Փուշքինէն եւ Լերմոնտովէն, բայց նաեւ Ժուկովսկիէն, Նեկրասովէն, Կոլցովէն, Բլոկէն եւ Գորկիէն, ինչպէս նաեւ ռուսական հէքեաթներէ եւ աւանդավէպերէ: Արեւմտեան գրողներէ ան թարգմանած է Պայրընէն, Հայնէն, Շիլլէրէն եւ Կէօթէէն, եւ հարեւան ժողովուրդներէն ալ, ինչպէս Պարսից Ֆիրտուսիէն, Վրաց Իլիա Ճավճավաձէէն եւ ազերի բանաստեղծ Ծաքանդէն:

Բայց գրական իր այս բեղուն գործունէութեան ընդելուզուեցան իր հանրային կեանքին այնպիսի էջերը եւս, որոնք իրենք, առանձին, բաւական են անոր տեղ տալու հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ:

Արդարեւ՝ Յովհ. Թումանեան մեծ չեղաւ միայն իբր բանաստեղծ: Ան, ամբողջ երկու տասնամեակ, ոգեւորեց իր շուրջի գրական կեանքը՝ առհվիրան հանդիսանալով ոչ միայն իր շուքին տակ հասակ նետող սերունդի մը, այլեւ յետագայ սերունդներու:

Ան խանդավառել գիտցաւ նաեւ գրչի եւ արուեստի մարդիկը, որոնք այդ օրերուն կը պճնէին Թիֆլիսի հայ մտաւոր կեանքը: Իր յարկը ժամադրավայրը դարձած էր անոնց բոլորին, եւ յիշատակելի պիտի մնան անոնց անցուցած գրական երեկոները: Այդ նիստերը «Վերնատուն» անունով կը յիշէ մեր գրականութեան պատմութիւնը, որովհետեւ անոնք տեղի կ՚ունենային բնակարանին հինգերորդ յարկը: Գրական եղբայրակցութիւնը, որ կը դարբնուէր այդ նիստերու ընթացքին՝ պիտի չխամրէր երբեք:

Թումանեան իր ոգեւորութենէն բաժին հանեց նաեւ գրական աւելի լայն շրջանակի մը. Հայ Գրողներու Կովկասեան Ընկերութիւնը, զոր ան Թիֆլիսի մէջ հիմնեց 1912ին եւ վարեց մինչեւ 1921, թանկագին շաղախ մը եղաւ հայ գրողներու միջեւ եւ միեւնոյն ատեն զարբնոց մը նոր գրողներու համար, առանց յիշելու կապը, որ կը ստեղծուէր աւելի հին սերունդներու հետ, զորս կ՚ոգեկոչէր ան՝ սկսելով Սայաթ Նովայէն:

Հայարտունը՝ զոր նոյնպէս Թիֆլիսի մէջ հիմնեց Թումանեան, կը փորձէր գրականութեան եւ արուեստի թթխմոր մը դառնալ նոր օրերու մէջ երթալ մարմին առնելու համար նաեւ Հայրենի հողին վրայ, ինչպէս եւ ճիւղ արձակելու համար սփիւռքի մէջ եւս, մտահոգութիւն, զոր իրականացնելու համար Թումանեան 1921ի աշնան մինչեւ Պոլիս եկաւ, ուր իրապէս իր ստեղծած ոգեւորութիւնը պիտի մղէր հիմնելու Հայ Արուեստի Տուն մը նաեւ այնտեղ: Նոյն այդ ուղեւորութիւնը դէպի Պոլիս, Թումանեան օգտագործեց այլապէս ալ թրծելու համար սփիւռքի կապը մայր հայրենիքին հետ՝ գաղութներու օժանդակութիւնը ապահովելով նոր ստեղծուող երկրի մը անդրանիկ կարիքներուն:

Հայ ժողովուրդի սերտ կապերը ռուս ժողովուրդին հետ, ինչպէս նաեւ կովկասեան ազգերու միջեւ եղբայրութիւնը Թումանեանի գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկն եղաւ նոյնպէս, ու ջանաց զանոնք իրականացած տեսնել ինչպէս գրականութեան նոյնպէս կեանքի մէջ: Ոչ ոք իրեն չափ փորձած է կամուրջ դառնալ հայ եւ ռուս, ինչպէս նաեւ հայ եւ վրացի մտաւորականութեան միջեւ, կամուրջ, որուն հիմնական սիւնը կը շարունակէ մնալ մինչեւ այսօր ալ:

Շատ վաղաժամ բաժնուեցաւ ան մեզմէ, երբ դեռ հազիւ բոլորած էր 54 տարին, իր հոգեկան ուժերուն եւ իր ոգեւորութեան ամէնէն եռուն մէկ պահուն՝ երբ հայ հողին վրայ մարմին առած նոր կեանքը եւ հոն աչք բացող սերունդը կարիք ունէին իր երիտասարդի խանդավառութեան:

Իր մահէն ի վեր արդէն անցած է մօտ կէս դար, ու այդ կէս դարու ընթացքին բանաստեղծներու ամբողջ սերունդ մը աճած է մայր հողին վրայ, բայց Թումանեանի բարի շունչը կը շարունակէ ապրիլ այդ սերունդին մէջ, եւ անոր իմաստութիւնը միշտ վառ կը մնայ հոգիներէ ներս: Թումանեանն էր, որ աշուղի համեստ սազը չքեղ քնարի մը վերածեց, եւ պատգամ թողուց նոր բանաստեղծներուն եւս հայ հողին անուշ բուրմունքը իրենց ներսն ունենալ՝ տաղեր ծօնելու ատեն մեր նոր օրերուն: Թախիծով օծուն էին Թումանեանի քերթուածները՝ ներշնչուած «որբի ու ողբի հայրենիքէն», բայց ան կը հաւատար նաեւ գալոց օրերուն, երբ այլեւս որբ ու ողբ պիտի չըլլան այդ հայրենիքին մէջ: Ու ի՞նչ աւելի քաղցր օրհնութիւն քան այն, զոր ուղղեց վաղուան մանուկներուն.

Ապրէք երեխէք, բայց մեզ պէս չապրէք:

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ԺԱՄԱՆԱԿԸ, ՄԱՐԴԻԿ ԵՒ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

Ա.

Աշխարհի բնակչութիւնը զարմանալի թափով կ՚աճի: Եւ, բնականաբար, ամէն ոք կը հետաքրքրուի ապագայով: Որքա՞ն պիտի ըլլայ աշխարհի բնակչութեան թիւը մօտ եւ համեմատաբար հեռաւոր ապագային: Ասիկա սովորական հետաքրքրութիւն մը չէ, այլ ապագայի հիմնական հարցերը նախատեսելու անհրաժեշտութենէ բխող պահանջ մը:

Ապագայի բնակչութեան թիւը ճշդելու զանազան միջոցներու կողքին անհրաժեշտ է գիտնալ նաեւ, թէ ինչ պատկեր ներկայացուցած է աճը անցեալին: Ահա թէ ինչո՛ւ կը ներկայացնենք վերջին հազար տարիներու պատկերը ըստ հարիւրամեակներու եւ յիսնամեակներու (աղիւսակը կազմուած է ՄԱԿի տուեալներուն համաձայն, միլիոններով).

Տարիներ	Աշխարհի բնակչ.	Հայեր
1000	288	—
1500	436	15
1650	545	36
1750	728	91
1800	911	183
1850	1181	270
1900	1617	436
1950	2508	891
2000	6280	3772

Աճը յատկապէս մեծ եղած է Ի. դարուն, հակառակ այն իրողութեան, որ այդ ժամանակաշրջանին գոյութիւն ունեցած են երկու ամէնէն արիւնահեղ պատերազմները:

Այսուհանդերձ բնակչութեան թիւի յաւելումը բոլոր երկիրներուն եւ բոլոր ժողովուրդներուն մօտ նոյն համեմատութիւնը չէ ստացած: Հազար տարի առաջ, օրինակ, աշխարհի մէջ վեց միլիոն հայ կար, այսինքն ընդհանուր բնակչութեան 2,2 տոկոսը, իսկ ներկայիս, 5,5 միլիոն է, այսինքն՝ 0,17 տոկոսը: Հետաքրքրական է բնակչութեան թիւին փոփոխութիւնը այժմ ներկայ Հայաստանի սահմաններուն մէջ: Ռուսիոյ կողմէ նուաճ-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ՝

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Այդ զօրագունդերը որոնց տրամադրութիւնը յայտնի չէր, զիրենք կը շփոթեցնէին: Իրաւ է որ վերջին ատեններս յեղափոխականներ, զանազան ծպտումներով, ղրկուած էին Անատոլուի զօրագունդերուն քով Սահմանադրութեան եւ ազատութեան գաղափարները տարածելու համար, բայց դեռ որոշ արդիւնքի մը չէին հասած, մանաւանդ որ գործելու համար ժամանակ չէին ունեցած:

Այսպէս ուրեմն Այտընէն եկող գունդերուն ընթացքէն կախուած էր ամէն բան:

Յեղափոխականներուն համար կացութիւնը ներքնապէս այնքան փայլուն չէր որքան արտաքուստ կը թուէր ըլլալ:

Մինչեւ հիմա զէն ի ձեռին ըմբոստացող զինուորներուն թիւը շատ քիչ էր: Իրենց զօրութիւնն ու յաջողութիւնը այն եղած էր որ Ռումէլիի զօրագունդերը մերժած էին կռուիլ ու հալածել իրենց ըմբոստ ընկերները, այնպէս որ փոքրաթիւ ապստամբները կրցած էին ինքնաբար գործել:

Բայց ասոր մէջ կը սահմանափակուէր իրենց յաջողութիւնը: Ռումէլիի զօրագունդերը չէին հետեւած իրենց օրինակին՝ տեսակ մը համակիր չէզոքութիւն ցոյց տուած էին իրենց հանդէպ եւ թոյլատրած էին որ անոնք ազատօրէն գործեն Սահմանադրութեան վերահաստատման համար: Արդ, հիմա որ ծանօթ զօրագունդեր կուգային ըմբոստներու հանդէպ թշնամական տրամադրութեամբ հաւանօրէն, ի՞նչ պիտի ըլլար Ռումէլիի գունդերուն բռնելիք դիրքը:

Իրենց չէզոքութենէն պիտի հրաժարէի՞ն ու պիտի գայի՞ն միանալու իրենց ըմբոստ ընկերներուն, զանոնք պաշտպանելու համար բռնակալութեան դէմ, թէ պարզ հանդիսատես պիտի ըլլային մղուելիք պայքարին:

Այս երկրորդ պարագային յայտնի էր, որ ըմբոստ զինուորականները պիտի չկրնային դիմադրել ու չարաչար պիտի ջախջախուէին:

Այս մտահոգութիւններն էին, որ այդ գիշեր կը զբաղեցնէին Ալի պէյի ագարակը գտնուող յեղափոխականները:

Երբ Րաշիտ աղայի վերջին շունչը փչելէն ետք, վերադարձան այն սենեակը, որ Նիազի պէյի ու Սալիհա հանըմի գերեզմանը պիտի ըլլար՝ եթէ պատանի Հասան ճիշդ այդ վայրկեանին գետին չտապալէր երկու դաւադիրները, Սալիհա ըսաւ իր ընկերներուն.

— Հիմա որ անակնկալ վտանգէն փա՛ռք Աստուծոյ փրկուեցանք, դառնանք մեր գործին: Ձեր բացակայութեան միջոցին հեռագիր մը խմբագրելու վրայ էինք, ուղղուած մեր Սելանիկի ընկերներուն, իբրեւ պատասխան իրենց տուած վրդովեցուցիչ տեղեկութիւններուն, եթէ թոյլ կուտաք այդ հեռագրին խմբագրութիւնը լրացնենք, — արդէն գրեթէ քանի մը բառեր միայն կան աւելցուելիք, — ու ձեր հաւանութեան կ՚ենթարկենք:

Այս ըսելով ընկերոջ հետ մէկ կողմ քաշուեցաւ եւ քանի մը վայրկեան ետքը դարձաւ եւ ըսաւ.

— Ահաւասիկ հեռագիրը, կը խնդրեմ որ ուշադրութեամբ մտիկ ընէք ու ձեր դիտողութիւնները յայտնէք:

« Ձեր տուած տեղեկութեանց վրայ երկարօրէն խորհրդակցեցանք: Օսման փաշա իբրեւ Շէմսիի յաջորդ նոր ու խիստ հրամաններով Մանաստըր գալը մեզ բնաւ չի վրդովեր: Մանաստըրի քաղաքային ու զինուորական իշխանութեանց տրամադրութիւնները յայտնի են եւ կրնանք կատարեալ վստահութիւն ունենալ իրենց վրայ: Այսուհանդերձ միջոցներ ձեռք պիտի առնենք եկող այդ լիազօր հրամանատարը բոլորովին անգործութեան մատնելու, առանց սակայն ծայրայեղ միջոցներու դիմելու, ինչպէս եղաւ Շէմսի փաշայի մասին»:

— Ի՞նչ, մի թէ զինքն ալ չե՞նք կրնար անոր քովը ղրկել նոյն ճամբով, գոչեց Սամըք պէյ, Շաֆաքի նախկին խմբագիրը, որ միշտ ծայրայեղ միջոցներու կողմնակից էր:

— Անշուշտ ատիկա շատ դիւրին է ըլլալ, պատասխանեց Սալիհա հանըմ հանդարտութեամբ, բայց մենք լաւագոյն միջոց մը գտանք զինքը անգործութեան մատնելու եւ նոյնիսկ իրմէ օգտուելու:

— Կրնա՞ք այդ միջոցը մեզի իմացնել, հարցուց Նուրի պէյ, քոմիթէի ամէնէն մեծ գործօն ու եռանդուն անդամներէն մին:

— Բնականաբար, մի թէ մեր ընկերներէն գաղտնիք պահելու պէտք ունի՞նք:

— Միայն թէ ծրագիրը հարկ է մեր մէջ բացարձակապէս ծածուկ մնայ, դիտել տուաւ Նիազի պէյ:

— Ահաւասիկ խնդիրը, շարունակեց Սալիհա հանըմ: Օսման փաշա [illegible] Մանաստըր գնելուն առջի գիշերը Նիազի պէյ իր հաւատարիմ ընկերներով պիտի երթայ իր բնակարանը պաշարէ ու զինքը գերի բռնելով պիտի փոխադրէ Րէսնէ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(227 – Շար.)

...ուելէ ետք հոն կը բնակէր 162,000 հո–գի, իսկ խորհրդայնացումի ժամանակ՝ 720·000: Յաւելումը 90 տարուան մէջ եղած է 558,000: Իսկ 1968ին ...ունեցած բնակչութիւնը հասած է երկու միլիոն 306·000ի: Ուրեմն՝ մէկ միլիոն 586·000ի յաւելում 48 տարուան մէջ:

Մեր եւ ելեկտրոնիք հաշուական մեքենաներու հայթայթած տուեալներուն հիման վրայ Լ. Դաւթեան նախահաշիւ մը կատարեց, ըստ որուն Հայաստանի բնակչութիւնը 2000ի մօտերը կրնայ հասնիլ 4-4,5 միլիոնի, հարիւր տարուան մէջ աճելով 6,2–6,9 անգամ: Այս յաւելումը կը համապատասխանէ աշխարհի բնակչութեան հաւանական աճին թափին՝ հարիւր տարուան մէջ 7 անգամ: Ի դէպ, ամէնէն մեծ տոկոսը Ափրիկէի, Ասիոյ եւ Լատին Ամերիկայի մէջ:

Իսկ որքա՞ն պիտի ըլլայ Հայաստանի բնակչութեան թիւը 2000էն ետք: Եթէ պայմանական կերպով ընդունինք, որ այդ ժամանակ աճին թափը պիտի նուազի փոքր չափով մը եւ, ըսենք, թէ 2050ին պիտի հասնի 1,3–1,5, իսկ 2100ին՝ 1,1–1,2 տոկոսի, ապա կը ստանանք համապատասխանաբար՝ 7,5–10 եւ 12–17 միլիոն:

Հետեւաբար, արդէն 2050ին բնակչութեան միջին խտութիւնը Հայաստանի մէջ մէկ քառ. քիլոմեթրին վրայ պիտի ըլլայ աւելի քան 330 մարդ, փոխանակ 1968ի 78 մարդուն եւ 2000ի 150 մարդուն: Ասիկա ներկայիս ամէնէն խիտ բնակչութիւն ունեցող երկիրներէն՝ Ճափոնէն (266 մարդ մէկ քառ. քիլոմեթրի վրայ) եւ Պելժիքայէն (309 անձ մէկ քառ. քիլոմեթրի վրայ) շատ աւելի է:

Այս կապակցութեամբ ի՞նչ խնդիրներ կը ծառանան այսօրուան և վաղուան սերունդներուն առջեւ: Խնդիրները շատ են: Յիշատակենք կարեւորներէն մէկը՝ բնակչութեան համաչափ բնակութիւնը եւ Հայաստանի սահմանափակ հողերուն ճիշդ օգտագործումը: Այս խնդրին վրայ պէտք է նայիլ ապագայի աչքերով, որովհետեւ բնակավայրերը ստեղծելէն ետք դժուար է սրբագրել այդ գործին մէջ տեղ գտած թերութիւնները: Այդ պատճառով ալ առաջին առթիւ անհրաժեշտ է հաշուի առնել Հայաստանի հողային առանձնայատկութիւնները:

Իրականութիւնը այն է, որ երկրին ընդհանուր տարածութեան 29·740 քառ. քիլոմեթրէն 12·090 քառ. քիլոմեթրը կը գտնուի ծովի մակերեսէն երկու հազար մեթր բարձրութեան վրայ, իսկ 1200 քառ. քիլոմեթրը թաղուած է Սեւանայ լիճին ջուրերուն տակ. այսինքն երկրին տարածութեան 44,7 տոկոսը բնակութեան համար յարմար չէ: Այս հանգամանքը հաշուի առնելէ ետք մնացած 16·450 քառ. քիլոմեթր մակերեսին վրայ բնակչութեան խտութիւնը 1968ին փաստօրէն կազմած է շուրջ 140 մարդ մէկ քառ. քիլոմեթրի վրայ 2000 թուականին կը հասնի 270ի, իսկ 2050ին՝ աւելի քան 600ի: Ասիկա ծայրայեղ ցուցանիշ մըն է եւ մենք պարտաւոր ենք քննութեան առնել ու սրբագրել մինչեւ այսօր ընդունուած բազմաթիւ տեսակէտներ:

Կ. ՎԵՐՄԻՇԵՒ
(Տնտեսագէտ)

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ 4ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Երեւանի տռամաթիք թատրոնի սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 8ին, գումարուած է հայկական թատերական ընկերութեան 4րդ համագումարը, որուն մասնակցած են թատերագէտներ, դերասաններ, երգահաններ, նկարիչներ, դերուսոյցներ եւ ուրիշներ:

Դերասան Գ. Ջանիբէկեանի բացման խօսքէն ետք, Հ. Ղափլանեան, որ նախագահն է վերոյիշեալ ընկերութեան վարչութեան, ներկայացուցած է անցնող ժամանակաշրջանի իրենց գործունէութեան պատկերը:

Վերջին տարիներուն, յայտարարած է զեկուցաբերը, Հայաստանի թատերական արուեստը հարստացած է նոր բեմադրութիւններով, որոնք արդիւնք են երգահաններու, թատերագիրներու, դերասաններու եւ, ընդհանրապէս, բեմի մարդոց համատեղ աշխատանքին: Առանձնապէս տեսնուած են երգահաններու յաջողութիւնները, որոնք հարստացուցած են մեր երաժշտական գանձարանը: Ա. Տէրտէրեանի «Կրակէ օղակում», Գ. Եղիազարեանի «Անուրջների լիճը», Է. Յովհաննիսեանի «Յաւերժական կուռքը», Է. Արիստակէսեանի «Պրոմեթէոսը», Գ. Արմէնեանի «Խորտակումը», Ա. Յարութիւնեանի «Սայաթ–Նովան», Կ. Օրբէլեանի «Անմահութիւն» մեծ գործերը մուտք գործեցին օփերայի եւ բեմապարի յայտագրին մէջ: Որոշ աշխատանք կատարուած է նաեւ դասական օփերաներու բեմադրութեան ուղղութեամբ:

Թէեւ քանի մը արդիական ներկայացումներ տրուած են Գ. Սունդուկեանի անունը կրող տռամաթիք թատրոնին մէջ, այսուհանդերձ, այս մեծ թատրոնը, որ հարուստ անձնակազմ ալ ունի, տարին հազիւ 3–4 թատերախաղ կը ներկայացնէ: Ասիկա պատճառ կը դառնայ ստեղծագործական թափի ջլատման: Խաղացանկը միօրինակ է, աւելին՝ միապաղաղ: Շէյքսփիրեան հարուստ աւանդներ ունեցող թատրոնը իր խաղացանկին մէջ այժմ չունի Շէյքսփիրի որեւէ գործ:

Երաժշտական քոմէտիի թատրոնը, որ կը կրէ Յ. Պարոնեանի անունը, տարիէ տարի կը հարստացնէ իր խաղացանկը: Սակայն անհրաժեշտ է դիտել տալ, որ շատ անգամ բեմ կը հանուին թոյլ գործեր:

Ռուսական թատրոնը կը բեմադրէ ռուս, հայ եւ եւրոպացի թատերագիրներու դասական եւ ժամանակակից գործեր: Որոշ աշխուժութիւն մը կը նկատուի Լենինականի, Կիրովականի եւ կարգ մը ուրիշ թատրոններուն մէջ: Կարգ մը նկարիչներու բեմայարդարումները արժանացած են բարձր գնահատանքի:

Զեկուցաբերը անդրադառնալով թատերական քննադատութեան հարցերուն, դիտել տուած է, որ վերջին տարիներուն եղեր են երիտասարդ թատերագէտներու ջանքերով ստեղծուած են թատերագիտական հաւաքածոներ, մենագրութիւններ եւ ալպոմներ: Սակայն այս բնագաւառին մէջ եւս կան թերութիւններ: Շատ թատերագիրներ կորսուած են արդի կեանքէն, կը գերադասեն գրաղիլ անցեալի հարցերով:

Զեկուցումին յաջորդած է միտքերու փոխանակութիւնը:

Արուեստագէտ Ս. Մելիքսէթեան դժգոհութիւն յայտնած է, որ վերջին տարիներուն ուշադրութիւն չի դարձուիր գաղափարական թատերախաղերուն վրայ: Պէտք է պայքարիլ այդ անտարբերութեան դէմ, յայտարարած է ան:

Երաժշտական քոմէտիի թատրոնին տնօրէնը՝ Ա. Բաբայեան դիտել տուած է, որ տարիներ շարունակ թատերախումբերը չեն ամբողջանար որակեալ դերասաններով եւ բեմադիրներով: Այդ տեսակէտէն կը թերանայ Երեւանի գեղարուեստա – թատերական հիմնարկութիւնը, որուն շրջանաւարտներուն մեծ մասը չի գոհացներ թատրոնին տարրական պահանջները: Առհասարակ անհրաժեշտ ուշադրութիւն չի տրուիր շրջանի թատրոններուն: Երեւանի երաժշտական քոմէտիի թատրոնը տարիներէ ի վեր չունի իր պարախումբը, երգիչները եւ որակեալ նուագախումբը:

Համագումարի ընթացքին դիտել տրուած է յատկապէս, որ դանդաղ կ'ընթանայ կարգ մը թատերաշէնքերու նորոգումը:

Վերջին խօսողներէն եղած է Հայաստանի Մշակոյթի նախարարը՝ Կ. Ուդումեան: Խօսելով հայրենի թատրոնի արդի վիճակի մասին, ան դիտել տուած է, որ թատերախումբերը ունին բոլոր հնարաւորութիւնները հանդիսատեսին ներկայացնելու «մեր կեանքը արտացոլող բարձրարուեստ գործեր»: Սակայն միշտ չէ, որ կ'օգտագործուին բոլոր առակ ուժերը, յատկապէս քիչ ուշադրութիւն կը դարձուի երիտասարդներուն վրայ, մինչդեռ երիտասարդ կարող ուժերը կոչուած են փոխարինելու բեմին հին վարպետները, շարունակելու անոնց գեղեցիկ գործը:

Համագումարը բանաձեւով մը «բաւարար» նկատած է հայկական թատերական ընկերութեան վարչութեան գործունէութիւնը:

ԹԻՖԼԻԶԻ ՀԱՅԵՐԸ

Ներկայիս, 200 հազարէն աւելի Հայեր կը բնակին Հայաստանի դրացի, Վրաստանի մայրաքաղաք Թիֆլիսի մէջ: Թիֆլիսի Հայերու մէջ կան ակադեմականներ, փրոֆեսօրներ, արուեստագէտներ, գրողներ, նկարիչներ, բժիշկներ, մէկ խօսքով՝ բոլոր մասնագիտութեան մարդիկ:

Թիֆլիսի Հայերը ունին իրենց թատրոնը, թերթը, ազգային դպրոցները: Տեղւոյն մանկավարժական հաստատութիւնը ունի իր հայկական բաժանմունքը:

Վերջերս, Թիֆլիսի գրական շրջանակները նշեցին Վրաստանի Ակադեմիայի անդամ Վահան Մամասախլիսովի (Տանուտէրեան) ծննդեան 60 գիտա–մանկավարժական գործունէութեան 35ամեայ յոբելեանը:

Վահան Մամասախլիսով հիւլէական միջուկի եւ ճառագայթման տեսութեան հարցերուն նուիրուած մօտ 70 աշխատութիւններու հեղինակ է:

Ներկայիս ան Թիֆլիսի համալսարանի տեսական ֆիզիքի ամպիոնի վարիչն է, ինչպէս նաեւ տեղւոյն ֆիզիքի հաստատութեան տեսական – միջուկային ֆիզիքի հիմնարկութեան վարիչ:

Մեցցօ – սոփրանօ Արուսեակ Մուրատեան 13 տարիէ ի վեր կ'երգէ Թիֆլիսի օփերայի թատրոնին մէջ: Ան կատարած է շուրջ 40 դերեր: Վերջերս յաջողութեամբ հանդէս եկաւ Քարմէնի դերերգով:

Թիֆլիսաբնակ նկարիչ եւ փորագրիչ Ալեքսանդր Խանաղեանի համար մարդու հասարակ մազը դարձած է իւրայատուկ կտաւ մը: Անոր վրայ Խանաղեան փորագրած է մեծանուն երաժիշտ Կոմիտասի դիմանկարը:

Խանաղեանի բնակարանը թանգարանի կը նմանի: Կան նկարներ, քանդակներ, ոսկորէ, քարէ, փայտէ պատրաստուած զանազան արձանիկներ, մանրաքանդակներ, մանրափորագրութիւններ եւայլն:

Իսկ Թիֆլիսահայ տաղանդաւոր լուսանկարիչ, 23ամեայ Ալեքսանդր Յարութիւնեանի լուսանկարները բազմաթիւ անգամներ մրցանակներու արժանացած են:

35 տարիէ ի վեր, ամէն օր, երեկոյեան ժամը 6էն 7 Թիֆլիսի ձայնասփիւռէն հայերէնով լուրեր կը հաղորդուին:

Յայտնենք, որ ամբողջ Վրաստանի մէջ կան 280 հայկական դպրոցներ:

Կ'ԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

Օնթարիոյ (Քանատա) կենդանաբանական պարտէզին մէջ հաստատեցին, որ խխունջը մէկ վայրկեանի մէջ կը յառաջանայ 16,5 սանթիմեթր, իսկ մէկ չարթուան մէջ՝ 1,609 մեթր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (583)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՈՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Հոս պատանին կանգ առաւ. վախցաւ թէ պէտք եղածէն աւելի բան ըսած էր մարդուն, եւ եղունգները ազդու կերպով մազերուն մէջ ընկղմեց, սա պատասխանը տալով միայն.

— Հա, սա է եղեր...

Ժան Վալժան յանկարծ գաղափար մը ունեցաւ: Վիշտը այսպիսի գաղափար կը ներշնչէ մարդու: Ժան Վալժան հարցուց տղուն.

— Միթէ դո՞ւն կը բերես այն նամակը, որուն կը սպասեմ:

— Դուք, ըսաւ Կաւռոշ, դուք կին չէք:

— Նամակը օրիորդ Քոզէթի համար է այնպէս չէ՞:

— Քոզէ՞թ, մռմռաց Կաւռոշ: Այո, կարծեմ թէ այդ է կամ ատոր նման չուտիկ անուն մը:

— Ապա ուրեմն տուր ինծի, կրկնեց Ժան Վալժան, նամակը ես պիտի յանձնեմ իրեն:

— Ըսել է թէ անշուշտ գիտես պատնէշէն ղրկուած ըլլալս, անանկ չէ՞:

— Անշուշտ, ըսաւ Ժան Վալժան:

Կաւռոշ ձեռքը գրպաններէն մէկուն մէջ ընկղմելով քառակուսի ծալուած թուղթ մը հանեց:

— Յարգանք ճեպագրին, ըսաւ սատրակը: Առժամանակեայ կառավարութեան կողմէ է ան:

Կաւռոշ թուղթը իր գլխուն վերեւը բռնած էր:

— Չէ՞ք կարծեր թէ սիրագիր մը ըլլայ այս: Կնոջ մը համար էր, բայց ժողովուրդին համար է այս գիրը: Մենք պատերազմ ընողներ ենք, բայց կը յարգենք սեռը: Զենք այն մեծ մարդոց ընկերութեան մէջ ուր առիծներ կան, որոնք սիրատոմսեր կը ղրկեն ուղտերու:

— Տո՛ւր:

— Մանաւանդ որ լաւ մարդ մը կ'երեւաք ինծի, շարունակեց Կաւռոշ:

— Շուտ տուր:

— Առէք:

Եւ թուղթը Ժան Վալժանին յանձնեց:

— Շուտ տեղը տուէք, պարոն Շող (բան), վասնզի օրիորդ Շողէթ (բանիկ) կը սպասէ:

Կաւռոշ գոհունակութիւն մը զգաց այս բառը գտնելուն համար:

Ժան Վալժան կրկնեց.

— Պատասխանը Սէն Մէրի ղրկել պէտք է, այնպէս չէ՞:

— Խելքդ սիրեմ, պարոն, գոչեց Կաւռոշ: Այս նամակը Տը լա Շանվրըրի փողոցին պատնէշէն կուգայ, ուր կը վերադառնամ ահա: Գիշեր բարի, քաղաքացի:

Կաւռոշ ասիկա ըսելէն ետք գնաց, կամ լաւ եւս է ըսել, դիմեց դէպի այնտեղ, ուրկէ թռչելով եկած էր փախչող թռչունի մը պէս ռումբի մը անդիմադրելի արագութեամբը կարծես խաւարը ծակելով: Օմ Արմէ փողոցը նորէն լռութիւն ու առանձնութիւն տիրեց: Ակնթարթի մը մէջ այս տարօրինակ պատանին, որուն բնաւորութիւնը մթութիւն եւ երազ կը պարունակէր, այս սեւաթոյր տուներու շարքին մառախուղին մէջ սուզուելով կորսուած էր խաւարին մէջ կորսուող մուխին պէս, եւ կրնար թերեւս կարծուիլ թէ իրօք մուխի պէս ցնդած եւ անհետ եղած էր ան, եթէ իր անհետացումէն քանի մը վայրկեան ետք խորտակուող ապակիի մը ահագին ճայթիւնը եւ քարայատակին վրայ փլչող կանթեղի մը չքեղ դղրդումը յանկարծ եւ նորէն արթնցուցած չըլլար սրամտութեամբ համակուած քաղքենիները: Կաւռոշն էր կանթեղը խորտակողը՝ Տիւ Շոմ փողոցէն անցնելով:

ԳԼՈՒԽ Ծ.

ՄԻՆՉԴԵՌ ՔՈԶԷԹ ԵՒ ԹՈՒՍԷՆ ԿԸ ՔՆԱՆԱՆ

Ժան Վալժան Մարիուսի նամակով տուն մտաւ:

Սանդուխէն վեր ելաւ խարխափելով իր որսը բռնող բուին պէս խաւարէն գոհ ըլլալով, բացաւ եւ կամաց մը գոցեց իր սենեակին դուռը. ուշ դրաւ լսելու համար թէ արդեօք ձայն մը կա՞յ, հաւկցաւ թէ Քոզէթ եւ Թուսէն կը քնանային, երեք կամ չորս վառիկ ֆիւմատ հրահանին չէշին մէջ խօթեց՝ առանց ո՛չ մէկը վառել կարենալու, վասնզի շատ կը դողդողջէր ձեռքը, Ժան Վալժանին այս ըրածը գողութիւն մըն էր: Վերջապէս վառեց ճրագը, սեղանին վրայ կռթնեցաւ Ժան Վալժան, բացաւ թուղթը եւ կարդաց:

ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՋԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ ՋՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԼԻՈՆԻ Հայ Ազգ. Վարչութեան կրթական Մ ա ր մ ի ն ը կը ծանուցանէ Լիոնի հայ ծնողաց, որ Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. 2ին:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑԸ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 2էն սկսեալ Հինգշաբթի օրերը ժամը 3էն Միութեան գրասենեակին մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ Մէթրօ Քատէ:

×

ՊՈՄՈՆ

Արձանագրութիւնները կը սկսին այս Շաբաթ առաւօտ, եկեղեցիին խորհրդարանը:

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ՕՎԵՐՆԸ

Հանդստաւէտ փիւլման օթօքառով այցելութիւն Քլէրմոն-Ֆերանի տեսարժան վայրերը, որոնց շարքին Օվերնի սքանչելի եկեղեցիները:

Պարանցիկ ցերեկոյթ Շաբաթ գիշեր:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 110 Ֆրք. (ճամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ):

Մեկնում Փարիզէն Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 20ին: Վերադարձ Փարիզ՝ Կիրակի երեկոյ:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝

Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
11, Square Alboni, Paris (16e)
Tél. : TRO. 03-18

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

(Piano, Accordéon, Solfège)

Կը դասաւանդուին մասնագէտ եւ փորձառու ուսուցիչներու կողմէ:

Փափաքողները դիմեն.—

Madame TCHITOUNY
13, Rue Caumartin, Paris (9e)
Tél. : OPE. 37-62

Նաեւ՝ վարձու սենեակ ուսանողի համար:

Ընտանեկան հաւաքոյթներու եւ խրնջոյքներու առթիւ փափաքողներուն համար տրամադրելի է մասնագէտ Աքորտէոնիստ մը, հայկական, կովկասեան, ռուսական եւ եւրոպական ճոխ յայտագրով մը:

Դիմել նոյն հասցէին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգին Մուրատ Ուսումնասիրաց Փարիզի Կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները եւ անդամակցութիւն փափաքող նահանգին պատկանեալ հայրենակիցները անխտիր, 27 Սեպտ. Շաբաթ ժամը ճիշդ 21ին, հայրենակից Նշան Սայրինեանի բընակարանը 141, Պուլվար Ռոտէն, Իսի:

Մէրի տ՚Իսիէն առնել օթոպիւս 190 եւ իջնել Տըմէն տէ Վիյնը:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը եւ տօնախմբութիւնը կը կատարուի Սեպտ. 28ին, Կիրակի օր:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին:

×

Լիոնի Կամիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համազգային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ ժամը 8,30ին հին հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը Սեպտեմբեր 25ին, երեկոյեան ժամը 19ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ՎԻԷՆ.— «Անի» կոմիտէի ընդհանուր ժողովը տեղի կ՚ունենայ այս Շաբաթ, (Սեպտ. 20), ժամը 20ին, «Հ. Օհանջանեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ «ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ» ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ

Փարիզի համալսարանական ոստանի «Մարի Նուպար» Հայկ. Տունը կ՚ընդունին այն հայ ուսանողները, որոնք Ֆրանսայի գաւառներէն կամ արտասահմանէն կը դիմեն եւ կը ներկայացնեն հետեւեալ պայմանները.—

Ա) Թեկնածուն պէտք է ունենայ միջնակարգ լրիւ ուսման (պաքալորէայի) կամ համապատասխան վկայականը:

Բ) Արձանագրուած պէտք է ըլլայ Փարիզի համալսարանի ճիւղերէն մէկուն կամ բարձրագոյն ուսման դպրոցի մը մէջ: Լիսէները կամ երկրորդական վարժարանները բարձրագոյն դպրոց չեն նըկատուիր:

Գ) Հայկական Տան մէջ բնակողները կ՚օգտուին ոստանի ուսանողական ճաշէն, աժան գինով: Հայ ուսանողական տունը ունի իր մատենադարան-ընթերցասրահը, իր հաւաքոյթի սրահը, նախաճաշի սպասարկութիւնը եւ բնակութեան բոլոր արդիական պայմանները:

Դիմումները պէտք է կատարուին ուսումնական տարեշրջանին սկիզբին, մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը: Դիմողներուն կը ղրկուին ոստանի վարչութեան կողմէ տրուած հարցարանները, որոնք պէտք է լեցուին, կցելով պահանջուած թուղթերը, եւ վերադարձուին մեզի:

Այս թուղթերն են.—

1) Խնդրագիր (երկու օրինակ) ոստանի տնօրէնութեան.

2) Յաճախելի դպրոցին արձանագրութեան թուղթը:

3) Ուսանողի նախապէս յաճախած վարժարանին վկայագիրը:

4) Եթէ կարելի է ուսանողի ուսուցիչին կողմէ յանձնարարագիր մը:

5) Յանձնառութեան թուղթ մը, որով ուսանողը կը յայտնէ թէ պիտի յարգէ ոստանին կանոնները:

6) Ուսանողին ծնողքին կամ պաշտպանին յանձնառութիւնը ոստանին ծախքը (ամսական վարձքը) վճարելու:

7) Ծննդեան վկայագիր:

8) Բժշկական վկայագիր:

9) Երեք հատ փոքրիկ լուսանկար:

10) Նամակի բաց պահարան մը, ուսանողի հասցէով եւ դրոշմաթուղթով:

Դիմումները պէտք է ուղղուին Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի Կեդրոնական Յանձնաժողովին:

Դիմումներու թղթածրարը Եւրոպայի Կեդր. Յանձնաժողովի երկու ներկայացուցիչներէն եւ ոստանի վարչութեան մէկ ներկայացուցիչէն բաղկացած յանձնախումբի մը կողմէ քննուելէ յետոյ, թեկնածուներու ընդունելութիւնը կը կատարուի Սեպտեմբերի վերջը, այսինքն ուսումնական նոր տարուան սկիզբը: Այս թուականը անցնելէ յետոյ որեւէ դիմումի ընթացք չի կրնար տրուիլ:

Արտասահմանէն եկող ուսանողներուն մասնաւորապէս կը յանձնարարենք որ Փարիզ գալէն առաջ հմտութիւն ձեռք բերեն ֆրանսերէն լեզուի մէջ, որպէսզի դժուարութիւն չկրեն իրենց ուսման հետեւելու համար:

ԴԻՒԱՆ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ

Հասցէ
U.G.A.B.
11, Square Alboni, 75-Paris (16e)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ

Surprise Party

Կազմակերպուած Նոր Սերունդի Ահարոնեան խումբին կողմէ այս Շաբաթ (Սեպտ. 20) ժամը 18էն 24 Հայ Մշակոյթի Տունը

17, Rue Bleue

BAR — AMBIANCE — BUFFET

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ

ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :

PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalar…

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ, Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը, Բ. տպագրութիւն, պատկերազարդ, 1968 — 20 ֆր.
Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ, Ամբողջական երկեր, 3 հատոր, հատորը — 20 ֆր.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Կեանքի ուղիներով, 6 հատոր, հատորը — 15 ֆր.
Ա. ՇԻՐԱԿԵԱՆ, «Կտակն էր նահատակներուն» — 15 ֆր.
ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Ցեղասպան Թուրքը — 16 ֆր.
Ե. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Հարք-Խնուս (Տարօնի շրջանի պատմութիւն) — 15 ֆր.
(վերոգրեալ գրքերը՝ տպուած Պէյրութ՝ բոլորն ալ լաթակազմ են)

ՏՈՔԹ. Ց. ՏԷՐ-ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Հայկական Կիլիկիա — 8 ֆր.
ԱՂԱՍԻ, Զէյթուն եւ իր շրջակաները, Պէյրութ, թղթակազմ — 15 ֆր.
ԳՐ. ԵՊՍ. ՊԱԼԱԳԵԱՆ, Հայ Գողգոթան, Բ. հատոր, Փարիզ — 15 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Վենետիկ — 400 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Երեւան, 1967 — 72,60 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶ, Առաքել Պատրիկի, Երեւան, 1967 — 17 ֆր.
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ, Կոմիտաս Վարդապետի բոլոր երկերը

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

Դիմել

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince - PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35 — Tél. : 326-88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՇԱԲԱԹ 20 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

SAMEDI 20 SEPTEMBRE 1969

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ 50 ֆ.

Արտասահման Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

Le Numéro 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11618

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.618

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԱԶ ՕՐԵՐ

Արարան կրակի մկրտութիւնն էր Հայկական Լեգէոնին, որ հազիւ ռազմադաշտ նետուած՝ փառապանծ յաղթանակով մը ցոյց տուաւ աշխարհի թէ ի՛նչ հրաշքներ կրնար գործել Հայուն վրիժառու բազուկը:

Արարա եւ Հայկական Լեգէոն (նախապէս «Արեւելեան Լեգոն») զօդուած են իրարու հետ: Կարելի չէ խօսիլ մէկուն մասին, առանց յիշելու միւսը:

Նոյնպէս իրարու զօդուած են Հայկական Լեգէոնն ու Կիլիկիան, անխզելի կապերով: Առաջինը կ՚իմաստաւորուէր երկրորդով: Առանց Կիլիկիոյ տիրանալու հեռանկարին, դժուար թէ կարելի ըլլար հազարաւոր հայ երիտասարդներ համախմբել Լեգէոնի դրօշին տակ:

Արարան հանգրուանն մըն էր դէպի Կիլիկիա տանող ճամբուն վրայ, որ մաքրագործուած էր բոլորովին: Թուրք զինուորները խուճապահար կը փախչէին դաշնակից յաղթական բանակին առջեւէն՝ տասնեակ հազարաւոր գերիներ տալով:

Պաղեստինէն վերջ կը գրաւուէին Լիբանանն ու Սուրիան: Հուսկ ուրեմն Կիլիկիան: Անգլիական ուժերը հետզհետէ կը քաշուէին՝ իրենց տեղը տալով Ֆրանսականներուն:

Կիլիկիան կը դառնար «Հայկական Օճախ» մը, ուր կը համախմբուէին Մեծ Եղեռնէն ճողոպրած, անապատներէն ազատած բեկորներ ու խլեակներ, օժանդակութեամբ դաշնակից իշխանութեանց, մանաւանդ Ֆրանսացիներու:

Ժորժ Փիքօ, որ 1916ին Անգլիացի Սայքսի հետ ստորագրած էր օսմանեան կայսրութեան բաժանման ծանօթ դաշտ(?)ի դաշնագիրը, Փարիզէն Պէյրութ կը հասնէր իբրեւ մարզպան (բարձր կոմիսէր) «Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Հայաստանի»: «Հայաստան»ը Կիլիկիան էր:

Խանդավառութիւնը չափ ու սահման չունէր: Մէկուկէս միլիոն նահատակներու ոգիները կը խայտային անդենականին մէջ Լեգէոնականներու զոհողութիւնը ի զուր չէր անցած ուրեմն:

Երջանիկ տարի մըն էր 1919ը: Անդին ունէինք Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը: Այդին Կիլիկիան, որ հետզհետէ ամբողջովին կը հայանար, դառնալու համար երկրորդ Հայաստան մը Միջերկրականի ափերուն վրայ, ինչպէս երբեմն՝ 1080-1375, — շուրջ երեք հարիւր տարի:

Զինադադարի խանդավառ տարիներուն Կիլիկիան ալ վերագտած էր իր հին օրերու փառքը: Մեծ Եղեռնի զոհ մտաւորական ընտրանին փոխարինուած էր «միջին սերունդ»ի անձնազոհ երիտասարդ ուժերով, որոնք պատասխանատու դիրքեր գրաւած՝ կը ջանային զգալի չդարձնել անդարձ մեկնող երէցներու կորուստը:

Երա՜զ օրեր:

Եւ սակայն յոյսերն ու երազները յօդս ցնդեցան շուտով: Զար բախտը կրկին ուզեց հալածել հայ ազգը, որ աշխարհամարտի սեւ տարիներու բացած վէրքերը դարմանելու, նոր բոյն եւ նոր տնտեսութիւն ստեղծելու շինարար աշխատանքներուն էր լծուած, փայլուն ապագայի մը շողշողուն հեռանկարներով:

Կիլիկիան «արցունքի հովիտ» կը դառնար: Քէմալական շարժումը օրէ օր կը զօրանար՝ շնորհիւ կարմիր Ռուսիոյ եւ Ֆրանսայի մը դաշնակիցներու օժանդակութեան: Մարաշ, Այնթապ, Հաճըն օրհասական կռիւներ կը մղէին, տասնեակ հազարաւոր նոր զոհեր տալով: Կը լուծուէր Հայկական Լեգէոնը: Կը պարպուէր Կիլիկիան: Ընդմիշտ կը թաղուէր Միջերկրականեան Ազգային Օջախի լուսաշող երազը:

Տարագրութեան դառնութիւնները ճաշակող բեկորները անգամ մը եւս կը լքէին տուն-տեղ ու կը դառնային գաղթական, ցիրուցան ի սփիւռս աշխարհի:

Նախ քան այդ, Հայաստան կորսնցուցած էր ա՛յնքան զոհողութիւններով գրուած իր անկախութիւնը և կարմիր պատմուճան հագած:

Մահացու վերջին հարուածները պիտի չուշանային: 1922 Սեպտեմբերի Իզմիրի աղէտը եւ 1923ի գարնան Պոլսոյ եւ շրջակայքի պարպումը դաշնակիցներէն՝ պիտի յորդեցնէր բաժակը:

Շուրջ կէս դարէ ի վեր գաղթական դարձած՝ սրտի ճմլումով կը յիշենք մեր անթիւ, անհամար զոհերը, յանուն ազատութեանց ու սեփական հայրենիքի մեր կրած անասելի ու աննկարագրելի դժբախտութիւնները, մեր մղած հերոսական կռիւները, դաշնակիցներու յաղթանակին մեր բերած թանկագին օժանդակութիւնները, Զէյթունի, Սասունի, Վասպուրականի, Տարօնի, Եդեսիոյ, Շապին Գարահիսարի, Սարդարապատի, Արարայի եւայլն դիւցանամարտերը: Անզօր կատաղութեամբ կ՚ողբանք մեզի բաժին ինկած դժբախտ ճակատագիրը: Կ՚ընդվզինք բարեկամ կարծուած «մեծ դաշնակից»ներու ուրացումներուն և մոռացումներուն դէմ:

Ու հակառակ բոլոր դժբախտութեանց եւ անիրաւութեանց չենք յուսահատիր երբեք, չենք կորսնցներ մեր հաւատքը: Անխախտ կը պահենք մեր վստահութիւնը թէ ի վերջոյ, պիտի յաղթէ արդարութիւնը: Եւ թէ անպայման պիտի ծագի վարդամատն արշալոյսը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐՈՒ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ

Երկաթուղին բնականոն վիճակը ստացած է այլեւս, բայց մեթրօ եւ օթոպիւս անհաւասար վիճակ մը ստեղծած են Փարիզի մէջ, ուր անձրեւին տակ, ժողովուրդը կը քալէ աշխատանքի երթալու համար: Որեւէ համաձայնութիւն գոյացած չէ եւ նոր բարդութիւններ ալ կը ստեղծուին, տրուած ըլլալով որ այս անգամ տարակարծութիւններ սկսած են սենտիքաներու միջեւ իսկ: Մեթրօ – օթոպիւսի գլխաւոր պահանջն է երկու յաջորդական օրերու հանգիստ 6 օր աշխատանքէ ետք: Մինչ այդ հազիւ քանի մը գիծերու վրայ կարելի է մեթրօ գտնել, իսկ փողոցները խճողուած են քալողներով եւ անհամար կառքերով:

× Կազ, ջուր, ելեկտրականութիւն եւ մանաւանդ թղթատար իրենց կարգին կը պատրաստեն գործադուլի շարժումներ Սեպտեմբերի վերջի եւ Հոկտեմբերի բակիզբին համար:

ՆԻՔՍԸՆԻ ՃԱՌԸ

Նախագահ Նիքսըն ՄԱԿի ամպիոնը օգտագործեց, յատկանշական ճառի մը ընթացքին, յայտարարելու համար, թէ Մ. Նահանգները կը ձգտին վերջ տալ վիէթնամեան պատերազմին: Արդարեւ, ՄԱԿի 24րդ ընդհանուր ժողովին առջեւ իր արտասանած ճառին ընթացքին, Մ. Նահանգներու նախագահը դիտել տուաւ նախ, թէ պատրաստ է, ինչպէս յայտարարած էր իր ժողովուրդին, առջեւ Մայիս 14ին, Վիէթնամէն հեռացնելու ամերիկեան բոլոր ուժերը: Ցարդ 60.000 զինուոր հեռացուած պիտի ըլլան — 35.000ը ի մօտոյ — ամանորէն(?), ինչ որ կարեւոր եւ յատկանշական թիւ մըն է:

Ժամանակը եկած է, դիտել տուած է նախագահը այնուհետեւ, որ դիմացի ճակատը իր կարգին դրական պատասխան մը տայ առնուած քայլերուն առթիւ: «Խաղաղութեան անունով կը խնդրեմ բոլորէդ, որ կը ներկայացնէք 126 ազգութիւններ, ձեր դիւանագիտական, լաւագոյն միջոցները ի գործ դնել համոզելու համար Հանօյը լուրջ քայլեր առնելու բանակցութիւններուն ուղղութեամբ, որպէսզի վերջ գտնէ պատերազմը»:

Դիտողներու կարծիքով, Նիքսընի կոչը աւելի բարար ուղղուած է Մոսկուայի, որ հնարաւորութիւն ունի առնուազն իր ազդեցութիւնը բանեցնելու Հանօյի վրայ:

Նիքսըն իր ճառի ընթացքին անդրադարձած է նաեւ Միջին Արեւելեան կնճռոտ խնդրին, որ իրականութեան մէջ թնճուկ մը դարձած է այլեւս: Նախագահին յայտարարութեան միտք բանին այն եղած է, որ ամէն ազգ իրաւունք ունի իր գերիշխանութիւնը ունենալու՝ ապահով եւ ընդունուած սահմաններու մէջ: Միեւնոյն ատեն անհրաժեշտ նկատած է, որ վերջ տրուի զինահայթայթման արշաւին, որպէսզի խաղաղութիւնը վերահաստատուի Միջին Արեւելքի մէջ: Նիքսըն ապա սկսած է իր տեսակցութիւնները Արտաքին նախարարներու հետ եւ առաջին առթիւ աւելի քան կէս ժամ տեսնուած է Մօրիս Շումանի հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՍՐԻ հիւանդութիւնը աւելի քան «դիւանագիտական» կը նկատուի եւ աւելի մարմին կը ստանայ այն վարկածը թէ վերջին պահուն կարելի եղած է առաջքն առնել «խորհրդայնասէր» պետական հարուածի մը: Ամէն պարագայի մէջ ծովային ուժերու հրամանատարին եւ սպայակոյտի պետին պաշտօնազրկումները փաստեր են որ բան մը կար եւ Նասրի հիւանդութեան պատմութիւնն ալ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ բանաւոր պատճառ մը, որպէսզի Մոսկուա չերթայ: Իսրայէլի մէջ շատ հաւատք չեն ընծայեր «Սապրի» դաւի մը, որու տունը մնալը աւելի սրտի տկարութեան կը վերագրուի քան ոստիկանական հսկողութեան:

ԱԹԷՆՔԻ մէջ Եւրոպայի ախոյեանական մրցումներու (երկարութեան) առաջին հանդիսացաւ Իկոր Տէր-Յովհաննիսեան (8 մեթր 17) իսկ 400 մեթր վազքի առաջին հանդիսացաւ Ֆրանսուհի Նիքոլ Տիւքլօ, կոտրելով աշխարհի մրցանիշը:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ գործադուլներու շարժումը մեծ համեմատութիւններու հասաւ: Այժմ երկաթուղիի ուղեւորներն ու «Ալ Իթալիա» օդանաւային ընկերութեան պաշտօնեաները գործադուլ հռչակեցին: Գերմանիոյ մէջ ընկերային կեանքը եռեւեփումի մէջ է:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ մամուլին հասած լուրերու համաձայն, Մոսկուա եւ Փեքին խօսակցութիւններ պիտի ունենան սահմանային հարցին կարգադրութեան համար: Ասիկա արդիւնքն է Կոսիգինի եւ Շու Էն Լայի վերջին հանդիպումին: Մոսկուայի պատկերասփիւռը առջի օր ցոյց տուաւ երկու պետական դէմքերուն հանդիպման պատկերը՝ իրարու ձեռք սեղմած սիրալիր:

ՓՐԱԿԱՅԻ ոստիկանապետը յայտարարեց, թէ Օգոստոսին 13.000 անձեր ձերբակալուած են ցոյցերու հետեւանքով: Ասոնցմէ միայն 260ը դեռ կը մնան բանտը: Ապահովաբար պատիժներու են թարկուին: Այս կապակցութեամբ յատկանշական է Անգլիոյ համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթին (Մորնինկ Սթար) հաստատումը, թէ Արեւմուտքէն քանի մը դաւադիրներու ներկայութիւնը Չեխոսլովաքիոյ մէջ չէր արդարացներ հարիւր հազարաւոր օտար զինուորներու ներխուժումը: Արդարեւ, միջամտութեան ընթացքին, չէս ղեկավարներն էին, որ Մոսկուա տարուեցան:

ՓԱՐԻԶԻ խորհրդային նախկին դեսպանը՝ Ալեքսանդր Բոկոմոլով մեռած է 69 տարեկանին, Մոսկուա:

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ մէջ խորհրդային նաւերու թիւը կը շարունակէ բարձրանալ: Ներկայիս 50 նաւ, 18 ռազմանաւ եւ 16 սուզանաւ կայ:

ՌՈՍԱՐԻՈՅԻ մէջ (Արժանթին) պատերազմական վիճակ հռչակուած է: Կացութիւնը ծանր է նաեւ Մեքսիքա:

ՓԱՐԻԶԸ ԱՅՍ ՕՐԵՐՈՒՆ...

Երկաթուղի, ապա նաեւ մեթրոյի եւ հանրակառքերու գործադուլը Փարիզի փողոցները դարձուցին անանցանելի ինքնաշարժներուն եւ, նոյնիսկ, պարզ անցորդներուն համար: Երեքշաբթի եւ չորեքշաբթի կառքերու խճողումը իր գագաթնակէտին հասաւ: Առջի օր, արուարձաններէ դէպի կեդրոն ուղղուող ինքնաշարժերուն շարքերը տասնեակ քիլոմեթրերու երկարութիւն կազմեցին եւ երթեւեկը շարունակական ձեւով տեւեց ամբողջ հինգ ժամ:

Առաւօտեան ժամը 6էն 11 Օթոռութ տիւ Սիւտի վրայ 12.690 ինքնաշարժեր երթեւեկեցին, որու հետեւանքով 12 քիլոմեթր երկարութեան վրայ մայրուղին անանցանելի դարձաւ: Օթոռութ տը լ՚Ուէսթի վրայ արձանագրուեցաւ 6էն 7ը 2.460, 7էն 8ը՝ 4,260 եւ 9էն 10ը՝ 2,740 ինքնաշարժ: Օթոռութ տիւ Նոռի վրայ ժամը 7էն 8ը երթեւեկեցին 6,350 ինքնաշարժ: Բնականաբար փէրիփէրիքի երթուղիները եւս խիստ խճողուած էին առաւօտեան ժամերէն սկսեալ: Փարիզի մէջ ժամը 9էն սկսեալ գրեթէ անկարելի դարձած էր ինքնաշարժներու քիչ թէ շատ բնականոն երթեւեկը:

Միայն երթեւեկը չէր, որ անկարելի դարձած էր, այլ նաեւ՝ ինքնաշարժները մայթի մը եզրին կեցնելը: Ասիկա պատճառ չեղաւ սակայն, որ օժանդակ ոստիկանները տուգանքներ սահմանեն աջ ու ահեակ՝ ջղագրգռելով արդէն իսկ իրենց համբերութիւնը հատած ինքնաշարժի տէրերը: Մոնմարթրի փողոցին մէջ ամբոխը վիճեցաւ ոստիկանի մը հետ, որ տուգանքներ կը հաստատէր, եւ վիճողներէն մէկը պատռեց տուգանքի թերթիկները:

Անոնք որ ինքնաշարժ չունէին, կ՚երթեւեկէին մայթերուն վրայ՝ խճողելով նաեւ զանոնք: Լրագրավաճառները շահութաբեր օր մը արձանագրեցին, քանի որ ամէն ոք իր ժամանակը կ՚անցընէր թերթ կարդալով... մինչեւ հանրակառքի մը, թաքսիի մը կամ երկաթուղիի մը երեւումը...

Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 5էն մինչեւ 9–10 պէտք էր ցոյց համբերութիւն ունենալ գործատեղիէն տուն հասնելու համար:

Ահա Փարիզի պատկերը այս օրերուն...

ԺԱՄԱՆԱԿԸ, ՄԱՐԴԻԿ ԵՒ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

Բ.

Նախ քննենք բնակութեան ներկայ գօտիները, որոնք ըստ 1959ի մարդահամարին, հետեւեալ պատկերը կը պարզէին (բոլորն ալ տոկոսով).—

Գօտիները ըստ բարձրութեան (ծովի մակերեսէն, մեթրով)·

390	500	800	1000	1500	2000	2500
500	800	1000	1500	2000	2500	4095
Հողատարածութիւնը առանց Սեւանի						
0,1	1,8	8,0	18,3	31,3	24,5	16,0
Բնակչութիւնը						
0,2	3,7	45,3	15,4	31,3	1,3	—
Քաղաք						
—	1,6	65,8	12,7	19,9	—	—
Գիւղ						
0,3	3,9	24,7	21,5	47,1	2,5	—
Բնակչութեան խտութիւնը						
175	123	337	52	72	3	0

Ահա ինչքան անհաւասար չափով բնակութիւն հաստատուած է Հայաստանի մէջ, ըստ որուն ամէնէն խիտ բնակութեան գօտին, յատկապէս քաղաքային բնակչութեամբ, 800-1000 մեթրն է։

Ենթադրենք, թէ յետագային եւս Հայաստանի մէջ կը պահպանուի այսօրուան պատկերը եւ բոլոր գօտիներուն մէջ ժողովուրդին թիւին յաւելումը հաւասարաչափ կ'ըլլայ։ Ի՞նչ պատկեր պիտի ներկայացնէ այդ պարագային մեր երկիրը 2000 թուականին։ Եթէ 1959ի համեմատութեամբ բնակչութիւնը աւելնայ 2,5 անգամ, ըստ գօտիներու հետեւեալ խտութիւնը կ'ունենանք. մինչեւ 500 մեթր՝ 438 մարդ մէկ քառ. քիլոմեթրի մէջ, 500–800 մեթր՝ 308, 800–1000ը՝ 840, 1000–1500ը՝ 130 եւ 1500–2000ը՝ 180 մարդ։

Ուրեմն՝ երբեք ալ նպատակայարմար չէ, որ բնակավայրերուն աճը ամենուր հաւասարաչափ ըլլայ։ Ամէնէն շատ յաւելումը պէտք է արձանագրուի 1000 մեթր բարձրութիւններու վրայ, մինչեւ 1800ը, եւ ամէն կերպ պէտք է կասեցուի աճը աւելի ցած գօտիներուն մէջ։ Ընենք, սակայն, որ խօսքը այստեղ քաղաքային բնակչութեան մասին է, քանի որ գիւղերուն բաւական հաւասարաչափ տեղաբաշխուած է։ Անկէ զատ, կը նախատեսուի, որ գիւղերու բնակչութիւնը զգալի կերպով չաւելնայ, իսկ անոր տեսակարար կշիռը բնակչութեան ընդհանուր թիւին մէջ յառաջիկային նոյնիսկ կ'իջնէ, 50 տոկոսէն հասնելով 35-30 տոկոսի։

Միաժամանակ զգալի կերպով կ'աւելնայ քաղաքի բնակչութիւնը (թէ բացարձակ, թէ յարաբերական թիւերով) եւ 2000 թուականին կը հասնի 3,2–3,5 միլիոնի։ Համեմատութեան համար ըսենք, որ 1959ին եղած է 881·000, 1965ին՝ մէկ միլիոն 175·000, այսինքն՝ 35 տարուան մէջ բացարձակ աճումը կը կազմէ 2–2,3 միլիոն մարդ։

1967ին երկրին տասը քաղաքներուն մէջ (581 քառ. քմ. տարածութիւն) բնակութիւն հաստատած էին մէկ միլիոն 17·000 անձ, այսինքն՝ 1000 բնակիչին միջին հաշուով բաժին ինկած է 57 հեկտար տարածութիւն։

Քաղաքներու կառոյցը ներկայի համեմատութեամբ պահպանելու պարագային իսկ, քաղաքային բնակչութիւնը մինչեւ 2000 թուականը պէտք ունի 110–130·000 հեկտար մակերեսով նոր հողատարածութիւն մը։

Հայաստանի մէջ գիւղատնտեսական հողատարածութիւններու ընդհանուր մակերեսը մէկ միլիոն 370·000 հեկտար է։ Եթէ այս թիւէն հանենք արօտավայրերն ու խոտհարքը, որոնք կը գտնուին ալպեան գօտին մէջ եւ ուր քաղաքներ չկան, կը մնայ միայն մէկ միլիոն հեկտար։ Եւ ճիշդ այս տարածութեան 11–13 տոկոսն է, որ կը կլանեն քաղաքները, այսինքն գիւղատնտեսութեան լաւագոյն հողերը, որոնք հիմնականին մէջ կը գտնուին Արարատեան հարթավայրին մէջ։

Այս տրամադրութիւնը այսօր եւս շատ լաւ կ'երեւի Արարատեան գօտին մէջ, ուր գոյութիւն ունեցող քաղաքներէն զատ (Երեւան, Էջմիածին եւայլն), նախատեսուած է հիմնել ելեկտրումի, մետաղագործութեան, քիմիագիտութեան նոր կեդրոններ։

Սխալ պիտի ըլլար ըսել, թէ այս հարցը նկատի չէ առնուած այն մարմիններուն կողմէ, որոնք կը ձգտին կարելի եղածին չափ փոքր հողեր տրամադրել բնակութեան համար։ Եղած օրէնքներուն համաձայն 1000 բնակիչ ունեցող քաղաքին նախագիծին նորմը 10–11 հեկտար է։ Այս հաշուով մինչեւ 2000 թուականը նոր քաղաքային բնակչութեան հարկ պիտի ըլլայ յատկացնել 30–40 հազար հեկտար։ Սակայն ներկայ տուեալները նկատի առնելով, երբ փոքր յարկերով շէնքերու թիւը մեծ է, այդ նորմը կարելի չէ պահպանել երկրին ամբողջ քաղաքային բնակչութեան համար։

Կ. ՎԵՐՄԻՇԵՒ

(Մնացեալը յաջորդով)

Connaissez-vous LE MUSÉE ARMÉNIEN DE PARIS ?

Այս վերտառութեամբ արտայայտուած էր 9րդ Տէռնիէռ ամսաթերթին մէջ 10րդ թաղամասի երեսփոխան Պր. Մարքիս, որ միեւնոյն ժամանակ խորհրդական է 9րդ թաղապետարանի, և օր մըն ալ կուգար լուսանկարիչի ընկերակցութեամբ, մի քանի տեսարաններ առնելու թանգարանէն ու զանոնք կը ցուցադրէր նոյն թերթին մէջ։

Մարքիս գտած էր որ մեր թանգարանը ճոխ է, այդ իսկ պատճառաւ կրնայ հետաքրքրութիւնը շարժել նոյնիսկ օտարներու, պայմանաւ որ առարկաներուն տակ ֆրանսերէն եւս արձանագրուին բացատրագիրները։

«Ինծի համար մեծ գոհունակութիւն պատճառած է այն իրողութիւնը, որ իմ թաղամասիս մէջ, առաջին անգամ ըլլալով Հայերը եղան Մշակոյթի Տուն մը հիմնող»։ Այսպէս կ'արտայայտուէր հրապարակաւ 9րդի քաղաքապետը Պր. Ժէրվիլ-Ռէաշ։

Ջանց կ'առնենք 9րդի երեսփոխան Կասփէրէթի եւ իր փոխանորդ Քոլիպոյի գնահատական արտայայտութիւնները։

Այժմ, հարց կուտանք մենք մեր հայ ժողովուրդին։ Կը ճանչնա՞ք Հայկական Թանգարանը, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ։

Շատ քիչեր հաւանաբար կարենան պատասխանել դրական կերպով։

Արդեօ՞ք յանցանքը մերն է, որ պէտք եղած չափով չենք ծանօթացուցած զայն մեր հայրենակիցներուն։

Ամէն պարագայի տակ, պարտականութիւն համարած եմ տարին մի քանի անգամ քանի մը տող գրոտելու Տան մասին։

Տասնեւհինգամեակ մը առաջ խումբ մը սրտցաւ ազգայիններ, իրենց նպատակ ընտրեցին Մշակոյթի Տուն մը ստեղծել, հայկական օճախ մը՝ հայ երիտասարդութիւնը սրճարաններէն ազատելու եւ հայ շրջանակի մէջ ի մի հաւաքելու նպատակաւ։

Տրուած պայմաններու մէջ դիւրին չեղաւ ձեռք ձգել յարմար շէնք մը։

Վերջապէս գտնուեցաւ փլատակ տուն մը Փարիզի կեդրոնական թաղամասին մէջ եւ տարիներու ընթացքին մարմին ու ձեւ առացաւ, եւ այսօր այդ տունը իրականութիւն մըն է։

Նիւթական մեծ զոհողութիւններ եւ ճիգեր պէտք եղան, կազմակերպիչները սակայն — որոնցմէ մի քանին մինչ այդ դժբախտաբար առ յաւէտ բաժնուած են մեզմէ — ոչինչ խնայեցին, պարտքերու տակ մտան, տքնեցան, մտահոգուեցան, ու վերջապէս դլուխ հանեցին գործը։ Միլիոններ ծախսուեցան փլատակը տունի վերածելու համար։ Եւ այսօր Հայ Մշակոյթի Տունը իր հինգ յարկերով սեփականութիւնն է Հայութեան։

Երկու – երեք սրահներու մէջ դասախօսութիւններ, պարախումբերու եւ երգչախումբերու փորձեր, ժողովներ, հոն է Կապոյտ Խաչը իր գրասենեակով ու հինգշաբթի օրուան դպրոցով, «Հայաստան»ը, Նոր Սերունդը, Ուսանողական Միութիւնը, եւայլն։

Այս շէնքին երկրորդ յարկին մէջ է փոխադրուած Մոնմորանսիէն Հ. Ց. Դ. թանգարանը։ Հոն է Մասիսն ու Արարատը, հոն են Անդրանիկը, Սեպուհը, Արամը, Ադրիւր-Սերոբը, Զաւարեանը, Քրիստափորը եւ բազմաթիւ հերոսներ, իրենց անձնական ու պատմական առարկաներով, որոնք զետեղուած՝ Լուվրի թանգարանին յար եւ նման ապակեզարաններու մէջ, պատիւ բերելով Հայութեան։

Հայ եւ Հայութիւն այդ շէնքին ներս։

Սխալ պիտի ըլլար հատուածականութեան գաղափարներով խորթ աչքով նայիլ Մշակոյթի Տան, ան կը պատկանի ամբողջ Հայութեան, մարդիկ անցողական են, կուգան ու կ'երթան։ Այդ տունը պիտի մնայ յաւիտեան։

Փաստացի ապացոյցը տուաւ մեզի վերջերս Հայաստանէն եկող զօրավար Մարտիրոսեանը, որ հետաքրքրութեամբ այցելեց շէնքը գնահատական արտայայտութիւններ արձանագրեց մատեանին մէջ, վեր հանելով թանգարանի պատմական արժէքը։

Մեր ճիգերը սակայն, բաւարար չեղան տակաւին շէնքը իր լրումին հասցնելու, 4րդ յարկի բաժանմունքները տակաւին պակաս կը մնան, որու համար պէտք ունինք հայ ժողովուրդի նիւթական ու բարոյական օժանդակութեան։

Գտնուեցան կարգ մը հաստատութիւններ եւ ազգանուէր անհատներ, որոնք պատիւ իրենց մեծ նուիրատուութիւններով մինչեւ օրս կ'օժանդակեն մեզի եւ որոնց անունները արձանագրուած են շէնքի մուտքին զետեղուած մարմարեայ պատուոյ տախտակին վրայ։

Երախտապարտ ենք միեւնոյն ժամանակ հայ ժողովուրդին, որ իր լումաներով մեծապէս սատարեց գործին ու քաջալերեց մեզ։

Վստահ ենք որ հայ ժողովուրդը, առաւետեւ եւս, իր բոլոր խաւերով զօրավիգ պիտի կանգնի մեզի, որպէսզի կատարելութեան հասնի Հայ Մշակոյթի Տունը Հայութեան։

Եկէ՛ք, այցելեցէ՛ք, մտէ՛ք Հայութեան այս կեդրոնավայրը, ներշնչուելու եւ հպարտանալու համար։

Փ. ՋՊՈՒՔՃԵԱՆ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ ՝

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Կեցցէ՛, գոչեց Սաաըք պէյ խանդավառուած, ահաւասիկ հիանալի ծրագիր մը որ իրացնէ հարիւր անգամ աւելի կ'արժէ քան զայն գնդակահար սպաններ։

— Եւ անկէ զատ՝ կրնայ մեր ձեռքին մէջ իբրեւ պատանդ ծառայել, աւելցուց Նիազի պէյ։

— Ուրեմն այս կէտին մասին համաձա՞յն էք, հարցուց Սալիհա Հանըմ։

— Այո, այո, գոչեցին ամէնքը միաբերան։

«Գալով Այտընէն ճամբայ ելած զօրագունդերուն, որոնք մեզի դէմ կռուելու պաշտօն ունին եւ որոնց ներքին տրամադրութիւնները անծանօթ են տակաւին մեզի, կ'արժէ որ ամենալուրջ միջոցներ ձեռք առնենք զանոնք մեզմութեամբ մեր կողմը շահելու համար։ Առաջին փայրկեանէն պէտք է եղբայրաբար ընդունիլ զիրենք եւ բացատրել ներկայ շարժումին իսկական նկարագիրը։ Հաւանօրէն զիրենք առաջնորդող սպաները, եթէ արդէն մեզի գաղափարակից չեն՝ շուտով մեզի պիտի յարին, եթէ կարենանք անուշութեամբ եւ խելացութեամբ գործել։ Այս նպատակով վաղն իսկ Սալիհա Հանըմ Սաաըք պէյի ընկերակցութեամբ ճամբայ պիտի ելլէ Սելանիկ գալու համար։ Իրենց ներկայութիւնը կը յուսանք որ օգտակար կրնայ ըլլալ»։

— Այս մասին դիտողութիւն մը ունի՞ք, հարցուց Սալիհա Հանըմ ընթերցումը ընդմիջելով։

— Ոչ, պատասխանեց Սաաըք, կարծեմ ամէնքս ալ համաձայն ենք։

— Անշուշտ, հաստատեցին միւսները։

— Ուրեմն հեռագրին վերջին մասն ալ կարդամ.

«Այս առտու, ընդհանուր խանդավառութեան մէջ, Սահմանադրութիւնը հռչակեցինք։ Ժողովուրդին ուրախութիւնը աննկարագրելի է։ Արագ եւ յանդուգն գործունէութեամբ պիտի կրնանք յաղթանակել՝ Աստուծմով»։

— Ահաւասիկ մեր խմբագրած հեռագիրը զոր անմիջապէս պիտի ուղղենք մեր Սելանիկի ընկերներուն։

— Կարեւոր բան մը մոռցած էք յիշել, դիտել տուաւ Նուրի պէյ։

— Ի՞նչ բան։

— Քիչ մը առաջուան մահափորձը։

— Այդ մասին Նիազի պէյ եւ ես խորհրդակցեցանք, թէ լաւագոյն էր լռութիւն պահել մեր ընկերներուն մտատանջութիւն չպատճառելու համար, որովհետեւ գործը թէեւ զուտ անհատական հանգամանք ունի, բայց կրնայ հեռուէն տարբեր կերպով մեկնուիլ... երբ Սելանիկ երթանք, բերանացի կը պատմենք ամէն բան։ Բայց այդ մահափորձին առթիւ ուրիշ խորհուրդ մը ունիմ զոր կ'ուզեմ ձեզի յայտնել...։

— Խօսեցէք ուրեմն։

— Փոխանակ այդ յիշեալ մահափորձին լուրը մեր ընկերներուն հեռագրելու, ուղղակի Եըլտըզ Ապտիւլ Համիտի հեռագրենք, որ անշուշտ դիւային անհամբերութեամբ մը մեր սպանութեան աւետիսին կը սպասէ։

— Ահաւասիկ գեղեցիկ գաղափար մը, գոչեց Սաաըք, այո, խիկոյն քամիթէին անունով պէտք է հեռագրել Եըլտըզ եւ ծանուցանել բռնաւորին վարձկան մարդասպաններուն գլխուն եկած փորձանքը։ Ասիկա աղուոր հարուած մը կ'ըլլայ իրեն համար։

Եւ խիկոյն ուրիշ հեռագիր մըն ալ խմբագրուեցաւ, որուն մէջ մանրամասնօրէն կը պատմուէին մահափորձին պարագաները եւ Բաշիտի ու Հասանի մահը։

Կարելի է երեւակայել թէ ի՛նչ զառն յուսախաբութեամբ Ապտիւլ Համիտ լսեց այս յետին փորձին վիժումը, որուն վրայ կեդրոնացուցած էր իր ամբողջ յոյսը։

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՆԱԽԸՆԴՕՐԸ

Երբ Սալիհա Հանըմ եւ Սաաըք պէյ իրենց որոշման համեմատ, Սելանիկ եկան, ամբողջ քաղաքը բուռն յուզումի մէջ մատնուած գտան։

Այտընէն երկու զօրագունդ հասած էին արդէն եւ կը պատրաստուէին խաղաղ Մանասթըր մեկնիլ։

Այդ զօրագունդերուն՝ մանաւանդ անոնց հրամայող սպաներուն տրամադրութիւնները անծանօթ էին, բայց իրենց վերին հրամանատարը՝ ճանչցուած էր իբր եռանդուն Սուլթանին խիստ հաւատարիմ եւ բռնաւորին բաշխասիրեալ մարդը։

Անկէ զատ կ'ըսուէր թէ բոլոր զինուորները Այտընէն մեկնելէ առաջ դրամական խոշոր պարգեւներ ստացած էին ու միեւնոյն ատեն հանդիսաւոր երդում ըրած էին Սուլթանին հաւատարիմ մնալ։

Պոլսէն եկած շատ մը փաթթոցաւորներ ու լրտեսներ կ'ընկերանային իրենց եւ կ'ջանային որ սպաները յարաբերութիւն չմտնեն իրենց Սելանիկի ընկերներուն հետ։

ԾՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(228 – Շար.)

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«ԱՆԿԱՊ ՕՐԱԳԻՐ»

Հեղինակ, Վահրամ Մավեան, արդի մեր արձակին տաղանդաւոր եւ խոստմնալից յայտնութիւնը։ Ճամբորդական բովանդակութիւնը՝ ճամբորդութեան հետաքրքրական առատ նիւթերու նօթեր, ինչպէս յայտնի է «Օրագրի» ընթերցումէն, Մավեան անդադար կը ճամբորդէ, եւ այդ առթիւ աշխարհի բոլոր ցամաքամասերուն ցրուած Հայերու նիւթական, հոգեկան, կրթական եւ մշակութային կացութեան մասին՝ ճշգրիտ վիճակագրութիւններ յօրինելու պաշտօնով։ Մավեան վարպետի վրձինի աշխոյժ հարուածներով օգտագործած է առիթը, քանդակելու եւ պատկերացնելու աշխարհացրիւ Հայու բեկորներուն անհատական եւ ընկերային ապրումները, հոգեբանական խոր նշումներով։

Հոգեվիճակները, հաւատքի եւ համոզումի գոհերուն հետաքրքրական ապրումները, այնպիսի գունագեղ նկարագրութիւններով կը մատուցէ, որ ընթերցողը հարազատի տոհմիկ զգայնութիւններով «կը կապէ» իր էջերուն։

Քանի մը ամիս առաջ «Անկապ Օրագիրը» հասաւ հասցէիս, 248 էջնոց մաքուր եւ խնամեալ հրատարակութիւն մը. Բիւզանդ Թօփալեան իր արուեստի նուրբ վրձինով՝ կողքին վրայ պատկերացուցած էր լոյսի եւ դալարի պայքարը՝ սեւի անէացումին դէմ, խորհրդանշելով «Օրագրի» պարունակութիւնը։

Սիրեցի գրքին աշխոյժ եւ ճաշակաւոր արտաքինը, դրի կողմնակի, մտածելով կարդալ զայն մերձաւոր Օգոստոսի արձակուրդներուս ազատ ժամերուն, եւ առուգիւ հետաքրքրական ընկեր մը հետս առած ըլլալու աստիճան ուրախացուց զիս, եւ օրերս արժեւորեց ու իմաստաւորեց։

Կարդացի անդադար. «Անկապ Օրագիրը» դարձաւ ինծի համար իսկական ճոխ պատկերասրահ մը, շատ անգամներ ներսը քանդակուած տիպարներուն առջեւ երկար խորհրդածելէ անոնցմէ եկած բարոյական եւ ընկերային պատգամները՝ մարդկային պատմութեան յաւիտենական բարձունքները կամ անդունդները կը վերյուշեն, ահա այսպէս 20րդ դարու գերին «Միւլքմանի» սիրոյ ողբերգութիւնները նկարչէս ահաւոր են երբ մանաւանդ եղբայրն են... եւ թէ «մարդիկ կեանքին մէջ յաճախ կը քալեն դիմակով» ինչպէս Նուպարը... «Մարդոց օրէնքին սէրը կարծր է ամէն տեղ աղքատին դիմաց»... Բայց ժամանակը լաւագոյն բժիշկն է մարդու ցաւերուն, մանաւանդ հոգեկաններուն...։

Շատ յաջող նկարուած են ազգասէր տիպարներու աննահանջ եւ անընկճելի հաւատքը, արտայայտուած գունագեղ հազարումէկ տարազներով, բիւրաւոր հանդիպումներու եւ դէպքերու առթիւ, ինչպէս հալէպցի կօշիկի ներկարարին բիւրեղացած մաքուր պատգամը թէ «Հայէն լաւ ազգ ո՞ւր պիտի գտնես...», Օդանաւի արկածի մը լուրին «արդեօք մէջը Հայ կա՞յ...», «Ծիպրալթար Հայ կա՞յ»... «Վիրաբոյժներուն միջազգային համագումարին մէջ Հայ կա՞յ...» «Պալշոյի ներկայացումին պարողներուն մէջ Հայ կա՞յ»... եւայլն։

Մավեան ազգային ոգիով խմորուած հոգեբան է. «Անկապ»ի առաջին էջերէն իսկ յայտնի է այդ, հոգիի խոր ծալքերը յաջող զգայնութեամբ կը թարգմանէ, յատկապէս սիրոյ ցաւի, թշուառութեան եւ հայրենասիրութեան իրականէն առնուած տիպարներուն մէջ, հոս կարծես Շիլթեանի վրձինով կը պատկերացնէ իր ընտրած տիպարները, ուր կ'ըսէ «Անծանօթ եւ օտար ափերու վրայ, նոյն յաճախանքէն միշտ հալածուած, դուն ես ամբողջական ակամայ փրթած մեր հողէն ու հարազատներէն հեռո՜ւ, շատ հեռո՜ւ, բիւրաւոր քառուղիներէ, հազար կանչով պիտի զիրար, պիտի զմեզ որոնենք, ըսէք Հայ կա՞յ»...

Մավեանի «Անկապ»ին, գրական շնորհը գրաւիչ եւ աշխոյժ, կը մաղթեմ որ տոհմիկ ճրագի մը պէս հասնի ան ամէն տեղ, ուր Հայ կայ, կապելու եւ պահելու զանոնք մեր սրբանուէր աւանդութիւններուն հարազատ բունին, եւ անմահ աւանդին։

ՍՏԵՓԱՆ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ

Սեպտեմբեր 11ին, Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի նիստերու դահլիճին մէջ բացումը կատարուած է Յովհ. Թումանեանի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած յոբելենական գիտական նստաշրջանին։

Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի նախագահը՝ Վ. Համբարձումեան, գիտել տալէ ետք, թէ հայ ժողովուրդը անհուն երախտագիտութեամբ կը յիշատակէ իր մէկ մեծ բանաստեղծին ծննդեան հարիւրամեակը, ըսած է. «Թումանեան հրապարակ ելաւ, կարծես ի մի բերելու հայ գրականութեան ստեղծագործական նուաճումները Խորենացիէն, Նարեկացիէն եւ Սայաթ Նովայէն մինչեւ Աբովեանն ու Րաֆֆին։ Թումանեան բարձրացուց այդ հարստութիւնը նոր աստիճանի մը եւ իր անունը միանգամ ընդմիշտ արձանագրեց այդ փառաւոր անուններու կողքին, դարձաւ հայ բազմադարեան գրականութեան ամէնէն մեծ, ամէնէն վառ ու գեղեցիկ աստղերէն մէկը։ Հուսկ ուրեմն, Վ. Համբարձումեան սեղմ բառերով բնութագրած է բանաստեղծին գրականութեան առանձնայատկութիւնները։

Բանասիրական գիտութիւններու դոկտոր Ս. Աղաբաբեան արտայայտուած է Թումանեանի արուեստին յատկանիշներուն մասին։ Թումանեանը, ըսած է ան, կապուած էր իր ժամանակին հետ. հակառակ այն իրողութեան, որ իր օրերուն մեր ժողովուրդը կ'ապրէր մեծ ողբերգութիւն մը, Թումանեան չդիմեց յուսահատութեան, ընդհակառակն, հաւատաց դոյութեան ազդակներուն, փառաբանեց մարդուն արժանիքները։ «Ան ոեւէ մէկէն աւելի կը տեսնէր կեանքին մէջ գոյութիւն ունեցող քաոսը եւ աններդաշնակութիւնը, բայց միեւնոյն ատեն ուրիշներէ աւելի լաւ գիտէր, որ գրականութիւնը կոչուած է հերքելու անկատար ու աններդաշնակ կեանքը»։ Եւ Թումանեան դարձաւ աշխարհի, կեանքի, մարդուն օրհներգուն։

Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի թղթակից-անդամ Ա. Ղանալանեան ըսած է, թէ Յովհ. Թումանեանի ստեղծագործութիւնը իր ազգային նկարագրով եւ էութեամբ սերտօրէն կապուած է ժողովրդական բանարուեստին հետ։ Ան այն սակաւաթիւ գրողներէն է, որ իրենց տաղանդին փայլով զարդարած են բանահիւսութիւնը, միաժամանակ հարազատ մնալով անոր, անխաթար պահելով անոր իմաստն ու ուժը։

Այնուհետեւ Ա. Ղանալանեան հանգամանօրէն անդրադարձած է Թումանեանի մշակած ստեղծագործութիւններուն գեղարուեստական գաղափարական արժէքներուն մասին։

Վերջին խօսողը եղած է Վրաստանի Գրականութեան Հիմնարկութեան վարիչը՝ Գ. Ցիցիշվիլի, որ ներկայացուցած է բանաստեղծին գրական կապերը Վրաստանի հետ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՅՆՃԱՐԻ մէջ, Սեպտեմբեր 11ին, խուռներամ բազմութեան մը մասնակցութեամբ տօնակատարուած է Մուսա Լերան հերոսամարտին 54րդ տարեդարձը։ Կրօնական արարողութիւններուն նախագահած է Լիբանանի Հայոց առաջնորդը՝ Տաճատ Արք.։ Յաւարտ պատարագի տեղի ունեցած է պաշտօնական հոգեհանգիստ 18 հերոս-նահատակներուն ի յիշատակ։ Ապա խօսած է ընկ. Սարգիս Զէյթլեան, որ բնութագրած է հերոսական դիւցազնամարտին արժէքը՝ վեր հանելով Սուէտիոյ Հայութեան ազատատենչ եւ ըմբոստ ոգին։ Հուսկ ուրեմն տեղի ունեցած է աւանդական մատաղի օրհնութիւնը։

Այս տարի եւս Այնճարի «Յառաջ» քոլէժի Շրջ. Միութիւնը կազմակերպած է իր քերմէս-պազարը։ Իբրեւ նորութիւն, ցուցադրութեան դրած են Սուէտիոյ Հայութեան պատկանող եւ թանգարանային արժէք ներկայացնող պատմական առարկաներ։

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ յուշարձանին բացումը տեղի ունեցած է Օգոստոս 31ին, պատկառելի շուքով, համաժողովրդային խուռն եւ խանդավառ բազմութեան մը ներկայութեան։ Օրուան արարողութեանց ներկայ գտնուած է Հրանդ Արք.։ Խօսք առած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Հնչակեան եւ Ռամկավար - Ազատական կուսակցութեան ներկայացուցիչները եւ յարանուանութեանց կողմէ ծանօթ անձնաւորութիւններ։

ԹԵՀՐԱՆԻ « Հայ Կին » միութիւնը, մասնակցութեամբ ազգային մարմիններու, միութիւններու, մամուլի եւ յարանուանութեանց ներկայացուցիչներուն, որոշած է տօնել երաժշտագէտ Համբարձում Գրիգորեանի երաժշտական գործունէութեան 55ամեայ եւ անոր հիմնադրած «Կոմիտաս» երգչախումբի 40ամեայ յոբելեանները Հոկտեմբեր 9ին։ Այս առիթով, Կեդր. Յանձնախումբը կոչ կ'ուղղէ արտասահմանի հայ գաղութներուն, որ որեւէ ձեռնարկով գնահատէ հայ երգի սպասարկու Հ. Գրիգորեանի գործունէութիւնը։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ախոյեան Հ. Մ. Ը. Մ.ի ոտնագնդակի խումբը Պուլկարիա մեկնած է մրցելու համար տեղւոյն լաւագոյն խումբերէն նկատուող Թրակիայի դէմ։ Խումբը Սեպտեմբեր 24-25ին պիտի անցնի Ռումանիա, ուր պիտի մրցի երկու խումբերու դէմ։

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ մէջ Սեպտեմբեր 7ին քահանայ ձեռնադրուած է նախկին ուսուցիչ եւ «Արմէնիա» թերթի խմբագրութեան երկարամեայ անդամ Մարտիրոս Ադամեանը։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ «Գասպար Իփէկեան» Թատերախումբը ներկայացումներ տուաւ Նիւ Եորքի, Ֆրէզնոյի, Լոս Անճըլըսի եւ Սան Ֆրանսիսքոյի մէջ։ Շրջապտոյտը կը շարունակուի։ Խումբը այցելած է Քանատա եւ յաջող ներկայացումներ տուած Մոնթրէալ եւ Թորոնթօ։

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Խոհեմութիւնը կեանքին կէսն է. ըսողներ կան թէ կեանքն իսկ է ան։

×

Մուկը մուկի մը միայն կրնայ ծնունդ տալ։

×

Էշը մեռեր է, պոչին զարի կուտան։

×

Մինչեւ որ լաւ մը չճանչնաս՝ ո՛չ գովէ եւ ոչ ալ վար զարկ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (584)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Դ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Մարդ երբ բռնապէս կը մրմռքի, ձեռքը բռնած թուղթը չի կարդար, այլ եւ կարծես թէ կը տապալէ, կը ճնշէ իբր հակառակորդ մը, կը ճնշէ զայն, իր բարկութեան կամ ուրախութեան եղունգները անոր մէջ կը մխէ, դէպի իր վերջը կը վազէ, դէպի սկիզբը կը ցատկէ, ուշադրութիւնը ահեղահար է, կարդացած գիրին իմաստը գրեթէ միահագոյն կ'ըմբռնէ, կէս մը կ'ըմբռնէ, իսկ միւս մասերը անհետ կ'ըլլան. Մարիւսին առ Քօզէթ գրած տոմսակին մէջ Ժան Վալժան սա խօսքը կարդաց միայն։

«... Պիտի մեռնիմ, երբ այս գիրը պիտի կարդաս, քովդ պիտի ըլլայ հոգիս»։

Ժան Վալժան այս երկու տողին առջեւ սոսկալի հրճուումով մը շլացաւ. պահ մը կեցաւ՝ ճնշուելով իր սրտի մրմռքներուն փոփոխութենէն. տեսակ մը հոգեգրաւ զարմացումով Մարիւսի տոմսակին կը նայէր, վասնզի աչքերուն առջեւ պայծառութիւն մը ունէր, այսինքն ատելի անձին մահը։

Ներքին ուրախութեան սոսկալի աղաղակ մը հանեց։ Ուրեմն ա՛լ վախ չկար։ Վերջը յուսացածէն աւելի շուտ կը հասնէր։ Կ'աներեւութանար այն անձը որ կը խափանէր իր ճակատագիրը։ Անհետ կ'ըլլար ազատօրէն, ինքնակամ։ Առանց իր՝ այսինքն Ժան Վալժանի գործակցութեան, առանց յանցանք մը ունենալու այս մասին, ահա պիտի մեռնէր «այն մարդը»։ Գուցէ նաեւ մեռած էր արդէն։ Հոս իր տենդը հաշւիները ըրաւ։ — Չէ՛, տակաւին մեռած չէ։ Յայտնի է թէ նամակը վաղը առտու Քօզէթէն կարդացուելու դիտաւորութեամբ գրած է. — ժամը տասնեւմէկէն դէպի կէս գիշերի միջոցներուն լսուած այն հրացաններու կրկին արձակումէն ի վեր բան եղած չէ. պատնէշը առտուն պիտի կրէ սաստիկ յարձակումը բայց հոգ չէ. քանի որ «այս մարդը» այս կռիւին մէջ մտած է, ա՛լ ազատում չունի, մահուան ճիրաններէն բռնուած է։

— Ժան Վալժան զգաց թէ ա՛լ ազատեցաւ ինք։ Ուրեմն ալ մինակ պիտի ըլլար Քօզէթին հետ։ Մրցումը կը դադրէր. ապագան վերստին կը սկսէր։ Այս տոմսակը քովը գրպանին մէջ կը պահէր։ Քօզէթ երբեք չէր իմանար թէ ի՛նչ եղած է «այս մարդը»։ «Կը թողում որ ըլլայ ինչ որ ինքնիրեն պիտի ըլլար. այս մարդը չի կրնար փախչիլ։ Եթէ մեռած չէ տակաւին, անտարակոյս պիտի մեռնի։ Ի՛նչ երջանկութիւն»։

Ժան Վալժան այս ամէնը ինքնիրեն ըսելէն ետք տխրեցաւ։ Ապա վար իջնելով դռնապանը արթնցուց։

Գրեթէ ժամ մը ետք Ժան Վալժան կատարելապէս ազգային պահակի մը պէս հագուած եւ զինուած էր։ Դռնապանը մօտակայ տեղերէն շուտ մը գտած էր ինչ որ կը պակսէր անոր այս զինումին։ Ժան Վալժան լեցուն հրացան մը եւ փամփուշտներով լի պարկ մը ունէր։ Դէպի Հալի կողմը ուղղուեցաւ։

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

ԺԱՆ ՎԱԼԺԱՆ

ԱՆԴՈՒՆԴԻ ՄԸ ՄԷՋ ԳՏՆՈՒՈՂՆԵՐ Ի՛ՆՉ Կ'ԸՆԵՆ ԵԹԷ ՉԽՕՍԻՆ

Ապստամբները Անժոլրայի հսկողութեան ներքեւ, ըստ որում Մարիւս, ա՛լ բանի չէր նայեր, օգուտ քաղեր էին գիշերէն։ Պատնէշը ոչ միայն նորոգուած, այլ եւ երկու ոտքի չափ բարձրանալով մեծցած էր։ Սալաքարերու մէջ տնկուած երկաթէ սւինակներ թամբի վրայի նեցուկներու մէջ կեցող նիզակներու կը նմանէին։ Ամէն կողմէ ամէն տեսակ աւերածներ բերուելով պատնէշին վրայ դրուեր եւ անոր արտաքին դժուարութիւնները խառնելով աւելցուցեր էին։ Ամրոցը վարպետութեամբ վերստին շինուած էր՝ ներսի կողմը պատի եւ դուրսի կողմը մացառի ձեւը առնելով։

Նորէն հաստատուած էր սալաքարէ սանդուխը որ պատնէշին վրայ կը հանէր բերդի պատի մը վրայ հանող սանդուխի մը պէս։

Պատնէշին մէջ հաւաքուած էին։ Կապելային ստորին սրահին մէջ տեղ բանող բաները դուրս հանելով, խոհանոցը շարժուն հիւանդանոց մը ըրեր էին, եւ վիրաւորներուն վէրքն ալ բոլորովին դարմաներ էին, ապա գետինը եւ սեղանին վրայ սփռուած վառօդները ժողված, գնդակներ ձուլած, փամփուշտներ շինած, պատրոյգներ կազմած, զէնքերը բաշխած, ամրոցին ներսը մաքրած, բեկորները հաւաքած եւ դիակներն ալ տարած էին։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Տար.)

Փիւժէ սիւռ Արժանսէն Մուրատեան ընտանիքը ցաւով կը ծանուցանէ

Ղ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահած է Սեպտ. 11ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Զուարթ Գչիկեան, զաւակները եւ թոռները կը ծանուցանեն, թէ այս Կիրակի 21 Սեպտ. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց հօր եւ մեծ հօր Ներսէս Գչիկեանի մահուան 4րդ տարեդարձին առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Յասմիկ Քասրեան եւ ընտանիքը 40 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի, իրենց սիրեցեալ հօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՔԱՍՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին ի յիշատակ:

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ զբօսապտոյտ մը դէպի Ֆոնթէնպլօ Սեպտ. 28ին առաւօտէն մինչեւ երեկոյ: Ճամբուն վրայ այցելութիւն Մըլէօնի մօտ Վօ-լը-Վիքոնթի հռչակաւոր դղեակը՝ Լուդովիկոս 14րդի պերճաշուք ոճով, իր նշանաւոր պարտէզով:

Օթոքարը կը մեկնի առաւօտ ժամը ճիշդ 8ին Սքուար Մոնթոլոնէն, վերադարձին կը հասնի Փարիզ ժամը 22էն առաջ:

Այժմէն արձանագրուիլ հեռախօսելով Տիկին Թաղէոսեանի 878-27-35 կամ Տիկ. Ուզունեանի 254-17-74:

Գին 15 ֆրանք:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԼԻՈՆԻ Հայ Ազգ. Վարչութեան Կրթական Մ ա ր մ ի ն ը կը ծանուցանէ Լիոնի հայ ծնողաց, որ Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. 2ին:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑԸ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 2էն սկսեալ Հինգշաբթի օրերը ժամը 3ին Միութեան գրասենեակին մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ Մեթրօ Քատէ:

×

ՊՕՄՈՆ

Արձանագրութիւնները կը սկսին այս Շաբաթ առաւօտ, եկեղեցիին խորհրդարանը:

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

(Piano, Accordéon, Solfège)

Կը դասաւանդուին մասնագէտ եւ փորձառու ուսուցիչներու կողմէ:

Փափաքողները դիմեն.—

Madame TCHITOUNY
13, Rue Caumartin, Paris (9e)
Tél. : OPE. 37-62

Նաեւ՝ վարձու սենեակ ուսանողի համար:

Ընտանեկան հաւաքոյթներու եւ խնջոյքներու առթիւ փափաքողներուն համար տրամադրելի է մասնագէտ Ակոռտէոնիստ մը, հայկական, կովկասեան, ռուսական եւ եւրոպական ճոխ յայտագրով մը:

Դիմել նոյն հասցէին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգին Մուրատ Ուսումնասիրացի Փարիզի Կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները եւ անդամակցութիւն փափաքող նահանգին պատկանեալ հայրենակիցները անխտիր, 27 Սեպտ. Շաբաթ ժամը ճիշդ 21ին, հայրենակից Նշան Սայրինեանի բնակարանը 141, Պուլվար Ռոտէն, Իսի:

Մէրի տ'Իսիէն առնել օթոպիւս 190 եւ իջնել Շըմէն տէ Վիյնը:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը եւ տօնախմբութիւնը կը կատարուի Սեպտ. 28ին, Կիրակի օր:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի ընկերական ժողովը Ուրբաթ 26 Սեպտ. ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայ պիտի ըլլան Կ. Կ.ի եւ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը Սեպտեմբեր 25ին, երեկոյեան ժամը 19ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ՎԻԷՆ.— «Անի» կոմիտէի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ, (Սեպտ. 20), ժամը 20ին, «Հ. Օհանջանեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ «ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ»

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ

Փարիզի համալսարանական ոստանի «Մարի Նուպար» Հայկ. Տունը կ'ընդունուին այն հայ ուսանողները, որոնք Ֆրանսայի գաւառներէն կամ արտասահմանէն կը դիմեն եւ կը ներկայացնեն հետեւեալ պայմանները.—

Ա) Թեկնածուն պէտք է ունենայ միջնակարգ լրիւ ուսման (պաքալորէայի) կամ համապատասխան վկայականը:

Բ) Արձանագրուած պէտք է ըլլայ Փարիզի համալսարանի ճիւղերէն մէկուն կամ բարձրագոյն ուսման դպրոցի մը մէջ: Լիսէները կամ երկրորդական վարժարանները բարձրագոյն դպրոց չեն նկատուիր:

Գ) Հայկական Տան մէջ բնակողները կ'օգտուին ոստանի ուսանողական ճաշէն, աժան գինով: Հայ ուսանողական տունը ունի իր մատենադարան - ընթերցասրահը, իր հաւաքոյթի սրահը, նախաճաշի սպասարկութիւնը եւ բնակութեան բոլոր արդիական պայմանները:

Դիմումները պէտք է կատարուին ուսումնական տարեշրջանին սկիզբին, մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը: Դիմողներուն կը ղրկուին ոստանի վարչութեան կողմէ տրուած հարցարանները, որոնք պէտք է լեցուին, կցելով պահանջուած թուղթերը, եւ վերադարձուին մեզի:

Այս թուղթերն են.—

1) Խնդրագիր (երկու օրինակ) ոստանի տնօրէնութեան.
2) Յաճախելի դպրոցին արձանագրութեան թուղթը:
3) Ուսանողի նախապէս յաճախած վարժարանին վկայագիրը:
4) Եթէ կարելի է ուսանողի ուսուցիչին կողմէ յանձնարարագիր մը:
5) Յանձնառութեան թուղթ մը, որով ուսանողը կը յայտնէ թէ պիտի յարգէ ոստանին կանոնները:
6) Ուսանողին ծնողքին կամ պաշտպանին յանձնառութիւնը ոստանին ծախքը (ամսական վարձքը) վճարելու:
7) Ծննդեան վկայագիր:
8) Բժշկական վկայագիր:
9) Երեք հատ փոքրիկ լուսանկար:
10) Նամակի բաց պահարան մը, ուսանողի հասցէով եւ դրոշմաթուղթով:

Դիմումները պէտք է ուղղուին Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի Կեդրոնական Յանձնաժողովին:

Դիմումներու թղթածրարը Եւրոպայի Կեդր. Յանձնաժողովի երկու ներկայացուցիչներէն եւ ոստանի վարչութեան մէկ ներկայացուցիչէն բաղկացած յանձնախումբի մը կողմէ քննուելէ յետոյ, թեկնածուներու ընդունելութիւնը կը կատարուի Սեպտեմբերի վերջը, այսինքն ուսումնական նոր տարուան սկիզբը: Այս թուականը անցնելէ յետոյ որեւէ դիմումի ընթացք չի կրնար տրուիլ:

Արտասահմանէն եկող ուսանողներուն մասնաւորապէս կը յանձնարարենք որ Փարիզ գալէն առաջ հմտութիւն ձեռք բերեն Ֆրանսերէն լեզուի մէջ, որպէսզի դժուարութիւն չկրեն իրենց ուսման հետեւելու համար:

ԴԻՒԱՆ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ

Հասցէ
U.G.A.B.
11, Square Alboni, 75-Paris (16e)

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ

Surprise Party

Կազմակերպուած Նոր Սերունդի Ահարոնեան խումբին կողմէ այս Շաբաթ (Սեպտ. 20) ժամը 18էն 24 Հայ Մշակոյթի Տունը

17, Rue Bleue

BAR — AMBIANCE — BUFFET

ԱՇՆԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԻՊԱԿԱՆ ՍԵՒ ԱՆՏԱՌԸ
ՊԱՏԸՆ - ՊԱՏԸՆ, ՋԵՐՄՈՒԿՆԵՐՈՒ ՄԱՐԳԱՐԻՏԸ

2 օր լիւքս օթոքառով, Սեպտ. 27 եւ 28

Անդամներու եւ բարեկամներու հաւաքոյթ Շաբաթ, Սեպտ. 27, առաւօտեան 8ին Մեթրօ Շաթօ տը Վենսէն Թերմինիւս սրճարանին առջեւ: Մեկնում 8,15ին դէպի Գերմանիա Կրէյ, Սեզան, Վիթրի լը Ֆրանսուա, Թուլ (ցերեկուան ճաշ) Նանսի, Լիւնէվիլ Պլամոն, Սառըպուրկ, Ֆալըզպուրկ, Սավերն, Սթրազպուրկ (այցելութիւն Մայր տաճարին):

Ճամբորդութեան շարունակութիւն դէպի Քէհլ (սահմանագլուխ), Ափընվայըր եւ Սինցհայմ, Պատըն-Պատընէն 3 քիլոմեթր հեռու սիրուն վայր մը: Տեղաւորում պանդոկը, իրիկուան ճաշ, ազատ երեկոյ Պատըն-Պատըն: Կիրակի, Սեպտ. 28, Պատըն-Պատընի ծաղկազարդ պարտէզներ, պտոյտ քաղաք անտառին մէջ, զանազան զբօսանքներ:

Ճաշ պանդոկը եւ մեկնում դէպի Փարիզ Քէհլ, Սթրազպուրկ, Նանսի ճամբով: Ժամանում Փարիզ ժամը 21ի աւտենները:

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 99 ՖՐԱՆՔ
ամէն բան մէջը

ԴԻՄԵԼ՝

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ՇԱՏ ԿԱՐԵՒՈՐ.— Օգտուեցէք այս ճամբորդութենէն որ տարւոյն վերջինն է, բացառիկ գինով:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին:

×

Լեոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT

LE

Piment Rouge

20, Rue Beauveau, 20
MARSEILLE (IER) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան
որ կը սպասէ ձեր այցելութեան

— Հաճելի մթնոլորտ —

Արեւելեան համով ճաշեր
խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ - ՈՐԴԻ

Ամէն օր՝ շամփուրով խորոված եւ տէօնէր - խորոված

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՂԹԻԿ - ՏՈՄՍԱԿ - ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ - ԵՒԱՅԼՆ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

«ՅԱՌԱՋ»ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 21 SEPTEMBRE 1969

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ 50 ֆ.

Արտասահման Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

LE NUMÉRO 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11619

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.619

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

վերջացան ամառուան արձակուրդի ամիսները:

Վերամուտ է ամէն մարդի մէջ, մանաւանդ կրթական ճակատի վրայ:

Քանի մը տարիէ ի վեր դպրոցները աւելի կանուխ կը բացուին Ֆրանսայի մէջ, — փոխանակ Հոկտեմբեր 1ի, ինչպէս աւանդութիւն էր, Սեպտեմբերի առաջին կիսամսեակին:

Բնակչութեան յաւելման հետ դպրոցականներու թիւն ալ կ'աւելնայ ամէն տարի: Կառավարութիւնը մեծ դժուարութեանց կ'ենթարկուի գոհացում տալու համար նոր պահանջներուն:

Դպրոցական շէնքի եւ ուսուցիչ-ուսուցչուհիներու պակասը լրացնել մեծ ծախքերու եւ ժամանակի կը կարօտի: Խորհրդարանը անցեալ տարի կարեւոր յաւելում կատարեց Կրթական Նախարարութեան ելմտացոյցին վրայ, իբրեւ հետեւանք 1968 Մայիս-Յունիսի ուսանողական յոյզերուն:

Օրուան նախարարը՝ Էտկար Ֆոր հիմնական փոփոխութիւններ մտցուց համալսարանի եւ երկրորդական վարժարաններու ներքին կանոնագրին մէջ: Ուսանողներն ու իրենց ծնողքը, ինչպէս նաեւ ուսուցիչները կը մասնակցին վարժարաններու վարչական եւ ուսումնական խնդիրներուն, որոշ պայմաններով:

1968-69ի տարեշրջանի ամբողջ տեւողութեան անպակաս եղան ուսանողական ընդվզումներն ու ցոյցերը՝ կրթական նոր օրէնքի զանազան կէտերուն դէմ բողոքելու համար:

Նոր վերամուտին առթիւ եւս տեղ տեղ փոքր խլրտումներ ծագեցան: Հսկիչները գործադուլ յայտարարեցին ամսական յաւելում պահանջելու համար: Սակայն ընդհանուր առմամբ կը տեսնուի, որ կիրքերը խաղաղած են: Յոյս կայ, որ 1969-1970ի տարեշրջանին պիտի չկրկնուին անցեալ տարուան դէպքերը, որոնցմէ տուժեցին բարձրագոյն եւ միջնակարգ վարժարաններու ուսանողները: «Բողոքարկուներու ձախակողմեան փոքրիկ խմբակներ էին բոլոր խռովութեանց եւ անկարգութեանց հեղինակները:

Հրատարակուած վիճակագրութեան համաձայն, այս տարի Ֆրանսայի նախակրթարանները յաճախող աշակերտ-աշակերտուհիներու ընդհանուր թիւն է 4.113.700: Ասոնց դպրոցները բացուեցան Սեպտեմբեր 8ին:

Պետական կամ անհատական երկրորդական վարժարան — քոլէժ, լիսէ — յաճախողներու թիւն է շուրջ չորսուկէս միլիոն: Ասոնց վարժարաններն ալ բացուեցան Սեպտեմբեր 15ին:

Աւելի ուշ կը բացուին համալսարանի — բարձրագոյն վարժարաններու դռները:

Մեր փոքր ածուն ալ գործի լծուած է վերամուտին առթիւ:

Մեր զոյգ լիսէները՝ Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան եւ Ռէնսիի Դպրոցասիրաց աղջկանց վարժարանները հետեւելով ֆրանսական ծրագրին, իրենց դուռները բացին շաբաթ մը առաջ: Կը յուսանք, որ այս տարի աւելի մեծ թիւով աշակերտ-աշակերտուհիներ պիտի ունենան: Անցեալ շրջանի պատկերը — քանակի տեսակէտէն — քաջալերական չէր:

Հայերէնի դասընթացքներու ծանուցումները Յառաջի չորրորդ էջին մէջ իրար կը հրմշտկեն: Փարիզն ու գաւառը կարծես մրցումի են ելած իրարու հետ:

Ուրախալի երեւոյթ:

Տարագրի մեր ներկայ անստոյգ կացութեան մէջ համրանքին փրկութիւնը գերագոյն նպատակն է, որուն պէտք է ձգտինք բոլորս:

Հայերէնի ուսուցումը, — հոգ չէ թէ շաբաթական քանի մը ժամով — կոչուած է Հայութեան ծիրին մէջ պահելու մեր նոր սերունդը:

Սերունդի փոփոխութեամբ հայախօսութիւնը օրէ օր կը պակսի մեր ընտանեկան յարկերէն ներս: Այս հիւրընկալ երկրին մէջ ծնած երիտասարդ հայրերու եւ մայրերու զաւակները Հայութեան կապելու գլխաւոր միջոցներէն մէկն է մայրենի լեզուն, որուն ուսուցման համար ո՛չ մէկ ջանք պէտք է խնայել:

Գիտենք, որ «Հայերէնի Դասընթացք»-ները կիսամիջոցներ են, սակայն ներկայ պայմաններուն մէջ պարտաւոր ենք ատով գոհանալ, մինչեւ որ հնարաւոր դառնայ ամէնօրեայ դպրոցներ բանալ հայաշատ քաղաքներու մէջ, մանկապարտէզէն սկսեալ:

Ամերիկան ուշ սկսաւ, սակայն կրնայ օրինակ ծառայել Ֆրանսայի:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՐՈՄԻՔՕ «ՆԻԷԹ» Կ'ԸՍԷ ՆԻՔՍԸՆԻ

Նախագահ Նիքսըն, որ Հինգշաբթի օր ՄԱԿի ամպիոնէն կոչ կ'ուղղէր Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան բոլոր անդամ պետութիններուն իրենց բարոյական ազդեցութիւնը բանեցնել Հանոյի վրայ, որպէսզի այս վերջինը համաձայնի վերջ տալ Վիէթնամի պատերազմին, այժմ գիտէ թէ չի կրնար իր յոյսը դնել Խորհ. Միութեան վրայ: Արդարեւ, խորհրդային Արտաքին Նախարարը՝ Ա. Կրոմիքօ, Ազգաժողովին մէջ արտասանած երէկուան ճառին ընթացքին դիտել տուաւ, թէ Վիէթնամի պատերազմի շարունակութեան միակ պատասխանատուն Ամերիկան է, որ իրապաշտ չէ, քանի որ բանակցութիւններու սեղանին վրայ կ'ուզէ շահիլ այն, ինչ որ չկրցաւ շահիլ իր կէս միլիոն զինուորներով պատերազմի դաշտին վրայ: Հանոյի առաջարկները գրական են, աւելցուցած է Կրոմիքօ:

Խորհրդային Արտաքին Նախարարը մերժած է նաեւ -ընթացք տալ Նիքսընի այն առաջարկին, որով կը խնդրուէր վերջ տալ զինահայթայթման արշաւին Միջին Արեւելքի մէջ: Մոսկուա նկատի չի կրնար առնել այս առաջարկը ցորչափ իսրայելեան ուժերը գրաւման տակ կը պահեն արաբական հողամասեր: Խորհ. Միութիւնը կը հաւատայ քաղաքական լուծումի մը կարելիութեան, ահա այս պատճառով է, որ խօսակցութիւններ կը կատարէ չահակից պետութիւններու հետ:

Ապազինման խնդրին կապակցութեամբ Կրոմիքօ դիտել տուած է, թէ նման քայլ մը կարելի է առնել միայն այն ատեն, երբ աշխարհի բոլոր մեծ պետութիւնները տրամադիր ըլլան զինաթափուելու:

Այլ հարցերու կապակցութեամբ Կրոմիքօ յայտարարած է հետեւեալը. Խորհ. Միութիւնը պատրաստ է լաւ յարաբերութիւններ մշակելու Արեւմտեան Գերմանիոյ հետ, պայմանաւ որ այս վերջինը յարգէ Եւրոպայի, Խորհ. Միութեան եւ անոր դաշնակիցներուն շահերը: Պոն պէտք է ճանչնայ իրաւական գոյութիւնը Արեւելեան Գերմանիոյ, անձեռնմխելիութիւնը Եւրոպայի ներկայ սահմաններուն, մէջն ըլլալով Օտէր-Նայսի եւ այժմու Գերմանիաներու սահմանները:

Ասոնք անվիճելի նախապայմաններն են կայուն խաղաղութեան մը հաստատման համար Եւրոպայի մէջ:

Կրոմիքօ, վերջապէս, միջազգային ապահովութեան ձգտող ծրագիր մը ներկայացուցած է ՄԱԿի 24րդ ընդհանուր ժողովին: Համաձայն այդ ծրագրին, բոլոր օտար ուժերը պէտք է մեկնին գրաւեալ շրջաններէ: Խորհրդային Արտաքին Նախարարին մտքին մէջ, անշուշտ, այս կէտը կը վերաբերի առաւելաբար Մ. Նահանգներուն, որոնք ուժեր ունին Վիէթնամի, Հարաւային Քորէայի եւ այլ երկիրներու մէջ, ինչպէս նաեւ Իսրայէլի, որ գրաւման տակ կը պահէ արաբական հողեր: Խօսքը չի վերաբերիր անշուշտ Չեխոսլովաքիոյ խորհրդային գրաւման ուժերուն...:

ՄԱԿի վերոյիշեալ նիստին Ու Թան իր կարգին առաջարկած է «ապազինման տասնամեակ»ի մը հաստատումը: 1970էն սկսեալ շարունակական ձեւով քանդել հիւլէական զէնքերը եւ միջազգային համաձայնագրով մը վերջ տալ հիւլէական փորձերուն, նոյնիսկ եթէ անոնք ընդերկրեայ կը կատարուին:

× Նկատի կ'առնուի որ առաջին անգամն է որ խորհրդային պատուիրակը Չինաստանի անդամակցութեան հարց չի դներ Ազգաժողովին:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ

Սկզբունքի համաձայնութիւն մը գոյացած ըլլալով, Շաբաթ օր իսկ կը սպասուէր որ հանրակառքերու եւ մեթրոյի երթեւեկը բարելաւուի անմիջականօրէն:

1970 Յունուարէն սկսեալ մեթրոյի պաշտօնեաները տարեկան ութ օր աւելի հանգիստ պիտի կարենան վայելել, այս՝ իբրեւ առաջին հանգրուան: 1971 Յունուար մէկէն օր մը աւելի պիտի ունենան 49 օրը անգամ մը: Երրորդ շրջանի մը՝ 1972 Յունուար մէկէն, 48 յաջորդական ժամ հանգիստ պիտի ունենան, վեց օր անգամ մը: Այս ձեւով գոհացում կը ստանայ սենտիքաներու գլխաւոր պահանջը: Ասոր փոխարէն 1970էն 1972, օրական աշխատանքը հինգ վայրկեան աւելի պիտի տեւէ:

× Ժիսքար տ'Էսթէն դեռ քունը չէ գտած, քանի չէ վերցուած իր ելմտական ծրագրին այս բարեփոխումը, որ այլեւս մկրտուած է առաջարկող կոլլիստ երեսփոխանին անունով՝ Սուշալ:

Մէօրթ-է-Մոզէլի այս կոլլիստ երեսփոխանը կ'ուզէ որ հրապարակուին դրամագլուխներու «արտագաղթը», որ տեղի ունեցած է 1968 Նոյեմբերէն սկսեալ: Այս կը նշանակէ վերցնել դրամատուներու պարտադիր գաղտնապահութիւնը: Ելմտական նախարարը կը փորձէ համոզել թէ նման հրապարակում մը բան չի փոխեր եւ եթէ դրամատուներու գաղտնապահութիւնը վերնայ, կրնայ նաեւ արգելք ըլլալ որ օտարներ դրամագլուխ բերեն Ֆրանսա: Եթէ չհրաժարին առաջարկուած բարեփոխումէն Ժիսքար տ'Էսթէն կը ստիպուի կեդրոնացած (պլոքէ) քուէարկութիւն մը պահանջել, այսինքն ամբողջը մէկ անգամէն եւ ո՛չ յօդուած առ յօդուած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՅԿՈՆԻ զինուորական շրջանակները կը հաղորդեն, թէ համայնավար ուժերը սաստկացուցած են իրենց յարձակումները ամերիկեան կայաններու վրայ: Արդարեւ, վերջին 24 ժամուան մէջ Վիէթքոնկի ուժերը ռմբակոծեցին դաշնակից երեսուն կայան:

ԹԻԹՕ - ՉԷՈՒՇԵՍՔՈՒ հանդիպում մը ունեցան Շաբաթ առաւօտ Ծերտափի մէջ, Դանուբի ափին: Այս առթիւ բացումը կատարեցին Եւրոպայի ամենամեծ ամբարտակին:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ մամուլը վերսկսաւ իր յարձակումը համայնավար Չինաստանի դէմ: Նոյնիսկ շրջանային թերթերը գրութիւններ ունին Փեքինի դէմ: Կոսիգին - Շու Էն Լայ հանդիպումի վաղորդայնին, Մոսկուա դադրեցուցած էր իր պարսաւները Չինաստանի հասցէին:

ՆԻՔՍԸՆԻ որոշումով 50.000 երիտասարդներ, որոնք զինուորական դրօշի տակ պիտի առնուէին Նոյեմբերին եւ Դեկտեմբերին, պիտի չկանչուին: Միեւնոյն ատեն զինուորական տարիք նշանակեց՝ 19: Ցարդ դրօշի տակ կը կանչուէին 18էն 26 տարեկանները: Ներկայ որոշումը գործադրութեան դրուելու համար պէտք է վաւերացուի ամերիկեան Քոնկրէսին կողմէ:

ԹԱՅՄԶ հրապարակեց Գերմանիոյ մէջ կատարուած հանրային կարծիքի քննութեան մը արդիւնքը յառաջիկայ ընտրութիւններուն մասին: Համաձայն մատնանշուած թիւերուն, Սոսիալ Դեմոկրատները 47,4 առ հարիւրով պիտի գան առաջին գիծի վրայ: Երկրորդը՝ Քրիստոնեայ Դեմոկրատները 40,5 առ հարիւրի համեմատութեամբ:

ԼԱՈՍԻ կառավարական ուժերը մեծ տարողութեամբ յարձակումի ձեռնարկած են Փաթեթ Լաոյի համայնավար ուժերուն դէմ: Արդէն իսկ վերագրաւած են Ժարէսի հովիտը, որ տարիներէ ի վեր փաստօրէն կը գտնուէր համայնավար ուժերու տիրապետութեան տակ: Կ'ենթադրուի որ այս յարձակումին ծրագիրը մշակած եւ գործին մղում տուողը եղած են Ամերիկացիները:

ԼԻՊԻՈՅ մէջ գտնուող ամերիկեան եւ անգլիական զինուորական կայանները պիտի փակուին, երբ վերջ գտնէ պայմանաժամը (1971): Այս կայանները հաստատուած էին համաձայնութեամբը Լիպիոյ նախկին կառավարութեան:

ՍԷՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐԱԲԻՈՅ թագաւորը յայտարարեց, թէ մահմետական կրօնքին երկու մեծ թշնամիները Սիոնականութիւնն ու Համայնավարութիւնն են: Երկուքն ալ կ'ուզեն քանդել Մահմետականութիւնը:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի լիակատար նիստը պիտի գումարուի Սեպտեմբեր 25ին:

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ լուր մը շրջած է թէ տը Կոլ Փարիզ եկած է, ինչ որ հարցականներու եւ իրարանցումի տեղի տուած է: Բայց քիչ ետք կը հաստատուէր թէ նախկին նախագահը անձնական այցելութիւն մը կատարած էր Արտէններու մէջ եւ իրիկուն ալ վերադարձած՝ Քոլոմպէ:

ՍԷՆ-ՖԼՈՒՐԻ մէջ (Քանթալ) Կիրակի օր ընտրութիւն կը կատարուի Փոմփիտուի յաջորդը ընտրելու համար, իբրեւ երեսփոխան Ազգ. Ժողովի, քանի որ Փոմփիտու իր նոր պաշտօնով կը կորսնցնէ երեսփոխանի իր հանգամանքը:

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ կը կարծուի թէ Ալի Սապրիի բացակայութիւնը խոր տարակարծութեանց արդիւնք չէ այլ անձի խնդիր է: Կ'ըսուի սակայն թէ Նասրի յարաբերութիւնները լաւ չեն Մոսկուայի հետ եւ նոյնիսկ Նասր խնդրած կ'ըլլայ Կրեմլինէն որ ետ կանչէ Գահիրէէի իր դեսպանը:

ԼԻԲԱՆԱՆ դիմում կատարած է առանձնաշնորհեալ համաձայնագիր մը ունենալու համար Տնտեսական Եւրոպական Հասարակապետութեան հետ:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՎԷՊԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Ա.

ԺԹ. դարու 50-60ական թուականներու արեւմտահայ ազատագրական շարժման իրադարձութիւնները ուրոյն ընթացք ու բովանդակութիւն տուին գրականութեան: Յոյսի եւ հաւատքի ժամանակներ էին: Բանաստեղծութիւնը, թատերագրութիւնը, արձակը վիպապաշտ եւ հայրենասէր գաղափարներով կ'ուռճանային, մտաւոր կեանքը կ'առաջնորդուէր ազատութիւն գուշակող քաղաքական հանգամանքներէ: Ազգային կացութիւնը իր կնիքը կը դնէր նոր ձեւ ստացող վիպագրութեան վրայ՝ որոշելով անոր վիպապաշտ – քաղաքական ուղղութիւնը:

Արեւմտահայ վիպագրութեան հիմնադիրներն Ստեփան Ոսկանեան, Արմենակ Հայկունի, Խաչատուր Միսաքեան, Յովհաննէս Հիսարեան:

Շրջանի բարդ եւ հակասական իրադարձութիւններու մթնոլորտին մէջ մարդոց յարաբերութիւններուն, անոնց ներքին մտերմիկ աշխարհին պատկերացման բնոյթը, որ կը կրէր եւրոպական որոշ գրական ուղղութեան մը ազդեցութիւնը, յատուկ էր այդ շրջանի վիպական բոլոր ստեղծագործութիւններուն: Կրթութիւն եւ լուսաւորութիւն տարածելու անհրաժեշտութիւնը հայրենիքի քաղաքական բարեկեցութեան դրաւական համարելով, արեւմտահայ արձակագիրները իրենց գործերը միջոց կը դարձնէին դաստիարակչական լայն գործունէութեան մը ծաւալումին՝ ազգին մէջ: Ասկէ նաեւ բարոյախօսական տրամադրութիւններուն առատութիւնը: Արեւմտահայ վէպին առանձնայատուկ է հրապարակախօսական նկարագիրը, որ անմիջական կերպով կապ ունէր զարթօնքի շրջանի առաջադրած խնդիրներուն հետ: Շրջանի վիպագիրները, առաջին առթիւ, քաղաքական գործիչներ եւ հրապարակագիրներ էին, որոնց գեղարուեստական միտքին մէջ գոյութիւն ունէին ազգին անկախութեան եւ լուսաւորութեան վիպապաշտ պատրանքները:

Օրուան նշանաբանն էր ազգային ազատագրութիւնն ու լուսաւորութիւնը. «Ահա մեր բանասէր հայրենակիցները թող գիտնան, կ'ազդարարէր Ստ. Ոսկանեան, վասնզի ժամանակը եկաւ, թող համոզուին, վասնզի օրը հասաւ, թող մէյ մը միտքերնին դնեն, որ հայ ազգը ազատութենէ երբեք վնաս չէ կրած, թող գիտնան, որ ազատութենէ դուրս լուսաւորութիւն չկայ...»:

Այս իմաստով Ոսկանեան իսկական յայտնութիւն մը կը համարէր Խ. Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէպը. «Գ. Աբովեանը մէյ մը համոզուելէն ետեւ, կը գրէ ան, որ աշխարհաբար լեզուով պէտի գրուի այսուհետեւ աշխարհային դէպքերը, մանաւանդ եւ ազնիւ կիրքերը ժողովուրդին միտքը կը յափշտակեն ու կը զբօսցնեն, կը սկսի ճարտասանութիւնը, Աստուածաշունչը մէկդի թողուլ եւ բազմութիւնը քննել փիլիսոփայի աչքով: Կը տեսնէ, որ ժողովուրդը թէ՛ ընտանի եւ թէ հրապարակի կեանքին մէջ այն գործերը կը սիրէ, այն կիրքերով կը զմայլի որք հեռուէն կամ մօտէն արձագանգ են մարդկային զգայութիւններու եւ հայրենիքի փառքին կամ աղէտին... Խ. Աբովեանին ըրածը, եթէ ուրիշ ուսումնականներէ շարունակուի, կրնայ վերջ դնել մեր մտական աղքատութեան եւ փոխանակ սնոտի կամ օտարազգի գրուածներու տոհմային գրագիտութիւն մը հաստատել»:

Ինքը՝ Ոսկանեան եղաւ ազգային այդ ուսումնականներէն մէկը, գրելով «Հայ դիւցազնուհի մը» վիպակը, որ Աբովեանի առաջադրած սկզբունքներուն արեւմտահայ առաջին գեղարուեստական արձագանգն է: Վիպակը տպագրուած է 1859ին՝ «Արեւմուտք»ի մէջ: Անոր բովանդակութիւնը պարզ է՝ Երեւանի Հիւսէին խանի եւ անոր Փարաշներուն կատարած բռնութեան ու կամայականութեան դէպք մը, որ նիւթ է ծառայած ապացուցանելու համար, թէ հայ ժողովուրդին մէջ կենսունակ է, տակաւին, պայքարի եւ ազատութեան ոգին:

Վիպակին սկիզբը հեղինակը կը ներկայացնէ Փարիզէն իր հայրենիքը վերադարձող հայ երիտասարդ մը, որ մտահոգուած է ազգին ճակատագրով, անոր անմխիթար, խոշտանգուած ներկայով: Իր կիսաւեր հայրենիքը, երիտասարդը, կը նմանցնէ Իտալիոյ, որուն ազատագրական պայքարով ոգեւորուած ու խանդավառուած է: Հայազգի երիտասարդը նաւին վրայ կը մտերմանայ Անգլիացիի մը հետ, որուն կը պատմէ իր մտորումները, հայրենի երկրին հարստահարուած վիճակին մասին, կը հիանայ միւս ժողովուրդներուն հերոսական պայքարով եւ ազատարարագ ձգտումներով: Անգլիացին գիտել կուտայ, որ հայ ժողովուրդը նոյնպէս կրնայ պայքարով նուաճել իր անկախութիւնը. «Երկրի վրայ չի գտնուիր այնպիսի կէտ մը, կ'ըսէ օտարականը, ուր քաջութիւնը չկրնայ հասնիլ. բաւական է, որ ազգ մը կամք, անքայքայելի կամք մը ունենայ, օր մը աւերակ եւ տատակ, թշուառութիւն եւ տգիտութիւն կը վերնան այն կողմերէ: Հայաստան կըրնայ նորէն ծաղկիլ եւ հինգ դարեայ խաւարումէն ետեւ, լուսաւոր երեւիլ եւ բազմիլ ազգերու մէջ»:

Անգլիացին կը պատմէ իր Հայաստանեան ճամբորդութենէն դրուագ մը, որ վիպակին առանցքը կը կազմէ: Հայաստան կը տքնի Պարսկաստանի դաժան լուծին տակ, ժողովուրդը կը քայքայուի տնտեսապէս, սակայն հերոսաբար կը պահպանէ իր ոգին ամրութիւնն ու յաղթահարելու մեծ ձգտումը. «Երբ կը մտածեմ, կ'ըսէ Անգլիացին, որ տասը դար է որ Հայաստան պարսիկ, արաբ եւ ուրիշ խուժդուժ ազգերէ կը նահատակուի, մեծ զարմանքով կը յափշտակուիմ Հայերուն էութեան վրայ: Այո, զարմանալի բան է, որ հայ սերունդը, ամէն տեսակ վիշտեր ու հալածանք կրելէ ետեւ անհետ չեղաւ իր աւերակներու մէջ ուրիշ շատ ազգերու պէս. ինչ բարոյական եւ քրիստոնէի արիութեան հոգի մը պէտի ունենար անիկա, որ մինչեւ մեր օրերը մնայ, խըրտի, շարժի եւ փլատակներու մէջէն կենդանութեան ձայն տայ»:

Խանը կը հրապուրուի հայ գեղջկուհիի մը գեղեցկութեամբ եւ կը համաձայնի ամուսնութեան պայմանով միայն մեղմել իր դաժանութիւնները: Սակայն անոր այդ ցանկութիւնը կը հանդիպի համագիւղացիներուն եւ աղջկան հօր յամառ դիմադրութեան: Խանը փախցնել կուտայ աղջիկը: Իր ճոխ ապարանքին մէջ Հիւսէին խանը աղջկան կ'առաջարկէ գանձ, փառք, հարստութիւն՝ միայն թէ ան հաւատափոխ ըլլայ եւ պատկանի իրեն: Սակայն, ապարդիւն՝ «կամ մահ կամ ազատութիւն կը գոչէր առնաբար անիկա: Ի վերջոյ, բռնակալին սիրտը տեղի կուտայ, սակայն աղջիկը կողմնակից է միայն անկեղծ սիրոյ. «Եթէ յիրաւի զիս սիրէիք, մի՞թէ այսքան բռնութիւն ի գործ կը դնէիք, ո՛հ, ուր ազատութիւն չկայ սէր չի կրնար ըլլալ»:

Խանին կամայականութիւններուն եւ բռնութիւններուն չի հանդուրժեր նաեւ աղջկան սիրահարը, որ գիւղացի երիտասարդներու հետ կը յարձակի բերդին վրայ՝ ազատելու իր սիրած էակը կամ զոհուելու՝ յանուն իր պատուին: Անհաւասար կռուի ընթացքին կը վիրաւորուի հայ երիտասարդը: Հիւսէին խանը իմանալով եղելութիւնը ինքզինք կը նկատէ յաղթուած եւ ազատութիւն կը շնորհէ «Հայ դիւցազնուհիին»: Ի վերջոյ կը յաղթէ ժողովուրդին կամքը:

Այս է ահա բովանդակութիւնը Ոսկանեանի վէպին:

Ն. ԱՆԱՆԵԱՆ

ԺԱՄԱՆԱԿԸ, ՄԱՐԴԻԿ ԵՒ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Իբրեւ օրինակ բերենք շինարարութեան համար յատկացուած տարածութիւններուն օգտագործման նախագիծերը՝ երկրին միջին եւ փոքր քաղաքներուն մէջ:

Յարկերու թիւը	1–2	4–5	բազմայարկ	ընդամէնը
Միջին քաղաք				
այժմ	71,5	11,9	0,05	83,4
վաղը	35,4	20,9	4,4	60,7
Փոքր քաղաք				
Այժմ	70,6	3,4	—	74,0
Վաղը	41,5	25,5	—	67,0

Այնուամենայնիւ այդ քաղաքներուն բընակչութեան յաւելումին հետ անոնց ընդհանուր մակերեսը կը մեծնայ համապատասխանաբար 70 եւ 91 տոկոսով: Ըստ որուն միջին քաղաքին համար՝ վերոյիշեալ նորմը գրեթէ կը պահպանուի, իսկ փոքր քաղաքներուն համար կը կրճատուի՝ հազար բնակիչին ոչ թէ 46, այլ 28 հեկտար:

Ըստ երեւոյթին հեռանկարին մէջ 1000 բնակիչին անհրաժեշտ միջին մակերեսը աւելի իրական կ'ըլլայ համարել 20-25 հեկտարը, եւ այս պարագային մինչեւ 2000 թուականը քաղաքներու բնակչութեան յաւելումը կը պահանջէ մօտաւորապէս 69-75 հազար հեկտար նոր տարածութիւն:

Այս պայմաններուն մէջ ամբողջ դըժուարութիւնը այն է, թէ ինչպէս ընել, որ արդէն գոյութիւն ունեցող քաղաքներուն զարգացման եւ նորերուն ստեղծման ժամանակ շատ չմեծնայ անոնց բռնած տարածութիւնը, եւ ամէնէն կարեւորը, այդ նպատակով օգտագործել գիւղատնտեսութեան համար քիչ պիտանի հողեր: Խընդրին առաջին մասը կապուած է շինութիւններուն սթրիւքթիւրներուն հետ. պէտք է աւելի շատ կառուցանել բազմայարկ տուներ ոչ միայն մեծ եւ միջին, այլեւ փոքր քաղաքներուն մէջ: Այդ նըպատակով անհրաժեշտ է վերակառուցանել քաղաքներուն հին թաղամասերը, ուր փոքրայարկ շէնքեր շատ կան: Հարկաւոր է նաեւ հրաժարիլ «միայարկ» գործատուներէն եւ, ուր հնարաւոր է, արտադրութեան թեքնիքը հորիզոնականէն փոխել ուղղաձիգի:

Ներկայիս միջազգային ճարտարապետական միտքը հողը խնայողաբար օգտագործելու նպատակով պրպտումներ կը կատարէ քանի մը հարիւր յարկանի գերերկնաքերեր կառուցանելու, ծովերուն եւ ովկէանոսներուն մէջ ծփացող քաղաքներ ստեղծելու ուղղութեամբ:

Երկրաշարժներուն պատճառով Հայաստանի մէջ կարելի չէ ընել այդ, բայց փոխարէնը կարելի է օգտուիլ եղածէն՝ օգտագործելով գիւղատնտեսութեան համար քիչ կամ ոչ պիտանի հողերը եւ բարձր գօտիները:

Քաղաքները եւ արդիւնաբերութեան

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Հազիւ կառախումբէն վար իջած՝ ուր զիրենք դիմաւորելու եկած էին մէկ քանի ընկերներ, Սալիհա եւ Սատըք այս ոչ քաջալերական տեղեկութիւնները առացան:

— Քանի մը ժամէն զօրագունդերը, որոնք բացօթեայ բանակած են, ճամբայ կ'ելլեն մասնաւոր կառախումբերով, ըսաւ զիրենք դիմաւորելու եկող քաղքենի զգեստով զինուորական մը, որուն Արիֆ պէյ անունը կուտային:

— Չկրցա՞ք գոնէ մէկ քանի սպաներու հետ տեսակցիլ ու գաղափարնին իմանալ, հարցուց Սալիհա:

— Բնականաբար զիրար ողջունեցինք, բարի գալուստ մաղթեցինք, քաղաքավարական խօսքեր փոխանակեցինք, բայց մեր տեսակցութիւնը ասկէց անդին չանցաւ, որովհետեւ միշտ կասկածելի անձերէ շրջապատուած էինք:

— Բայց անկարելի է որ առանց զիրար հասկնալու այդ մարդիկը Մանասթըր երթան, գոչեց Սալիհա հանըմ, սոսկալի բան պիտի ըլլայ եթէ ստիպուինք իրենց դէմ հանելու մեր սահմանադրական զօրքերը. նոյնիսկ եթէ յաղթանակը տանինք, բարոյապէս մեծ հարուած մը պիտի ընդունինք մեր դէպի ազատութեան առաջին քայլերուն մէջ: Ամէն գնով պէտք է այդպիսի հաւանականութեան մը առաջքը առնել, պէտք է իրենց հետ տեսակցելու միջոցը գտնել ու կացութիւնը պարզել.. գոնէ չկրցա՞ք քամիթէին փըրոփականտի տետրակները ցրուել իրենց մէջ:

— Այդ մասին կարգադրութիւն մը ըրինք, պատասխանեց Արիֆ պէյ, որովհետեւ երկաթուղիի պաշտօնեաները մեզի հետ են՝ որոշեցինք որ բոլոր յեղափոխական տետրակները եւ յայտարարութիւնները զօրագունդը փոխադրելու սահմանուած վակոններուն մէջ դնենք ամէն կողմ եւ միեւնոյն ատեն տպագրուած կոչ մըն ալ ուղղենք իրենց՝ հրաւիրելով որ իրենց զէնքերը փոխանակ բռնակալութեան ի սպաս դնելու՝ Սահմանադրութեան վերահաստատմանը ծառայեցնեն:

— Ատոնք լաւ, բայց շատ ուշ մնացած էք, պատասխանեց Սալիհա, ճամբայ ելլելէն ետքը՝ շատ օգուտ պէտք չէ սպասել այդ միջոցներէն, հարկ է որ բերանացի բացատրենք ամէն բան:

— Բայց երէկ իրիկուն եկան եւ այսօր ահա կը մեկնին, ի՞նչ կրնայինք ընել. մենք կը յուսայինք որ գոնէ մէկ քանի օր պիտի մնան ու զօրանոցներու մէջ պիտի տեղաւորուին, մինչդեռ կ'երեւայ որ Եըլտըզէն խիստ հրահանգ եկած է զօրագունդերը վրաններու տակ առանձնացնելու եւ իսկոյն զանոնք ճամբայ հանելու դէպի Մանասթըր:

— Իսկ Շէմսի փաշային յաջորդելու սահմանուած Օսման փաշա՞ն, հարցուց Սատըք պէյ, որ մինչեւ այն ատեն լուռ կեցած էր:

— Անիկա մասնաւոր կառախումբով երկու ժամ առաջ իր սպայակոյտով մեկնեցաւ Մանասթըր ուր պիտի սպասէ Այտընէն եկող զօրագունդերուն ժամանումին:

— Եւ անշուշտ իսկոյն պիտի սկսի հալածել Ռէսնէի անձնուէրներու խումբը:

— Արդէն այդ չէ՞ իր պաշտօնը...

Պահ մը Սալիհա հանըմ քիչ մը հեռացաւ խոր մտածումի մը մէջ թաղուած, մինչ իր ընկերները կը շարունակէին խօսակցիլ իրարու հետ: Արիֆ պէյ եւ իր ընկերները ատելութեամբ կը խօսէին Իզմիրէն հասնող զինուորներուն վրայ եւ իրենց գաղափարը այն էր որ հարկ էր իսկոյն անոնց դէմ հանել Ռումէլիի սահմանադրական զինուորները, առանց որեւէ բանակցութեան դիմելու:

— Բայց այն ատեն Համիտի սարքած խաղին մէջ պիտի իյնաք, դիտել տուաւ Սատըք պէյ...

— Ի՞նչպէս, գոչեց Արիֆ պէյ:

— Եթէ կռիւ մղենք Այտընէն եկող զօրագունդերուն դէմ, ամբողջ Անատոլուի բանակը մեզի դէմ պիտի գրգռենք եւ այն ատեն, ներքին արիւնալից պատերազմի մը տեղի պիտի տանք, որուն սոսկալի հետեւանքները կարելի չէ կշռել այժմէն եւ այն ատեն պէտք է մոռնալ Սահմանադրութիւնն ալ Ազատութիւնն ալ...:

Սալիհա հանըմ արդէն մօտեցած էր ու լսած այս վիճաբանութիւնը:

— Սատըք իրաւունք ունի, ըսաւ վճռաբար, երբեք ատելութեան զգացում տածելու չէ այդ զինուորներուն հանդէպ, որոնք նոյնիսկ եթէ մեզի դէմ կը կռուին, անմեղ են, քանի որ անգիտակցաբար կը գործեն... պէտք է ջանանք զանոնք մեր կողմը շահիլ, ուրիշ միջոց չկայ մեր դատին յաղթանակը ապահովելու, իսկ եթէ երբեք պիտի ստիպուինք հետերնին կըռուիլ, վա՛յ մեզի, արդէն այդ վայրկեանէն Սահմանադրութիւնն ալ, ազատութիւնն ալ ջուրը ինկած են...:

— Ուրեմն երթանք այժմէն իրենց անձնատուր ըլլանք, գոչեց Արիֆ պէյ դժգոհութեամբ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(229 – Շար.)

...կեդրոնները հաստատել բարձր գօտինե – րու մէջ. այս ձեւով կը սահմանափակենք անոնց յարձակումը գիւղատնտեսական բարեգոյն հողերուն, մանաւորապէս Արարատեան դաշտին վրայ։ Այս վերջինը պէտք է դարձնել գիւղատնտեսական «արգելանոց»։

Մեծ քաղաքներուն աճումը սահմանա – փակող շատ որոշումներ կը տրուին, բայց կեանքը իր օրէնքը կը պարտադրէ։ Երեւանի համար, օրինակ, քանի մը անգամ որոշուած է զարգացման սահմանները. 1924ին՝ 150.000, 1935ին՝ 250.000, 1950ին՝ 450.000 բնակիչ, իսկ հիմա 700 հազար է։ 1980ին համար սահմանուած թիւը մէկ միլիոն է։ Բայց պարզ է, որ 1980էն այն կողմ, ընենք 20 տարի անց, բնական աճումին շնորհիւ (տարեկան 1,5 տոկոս) բնակչութեան թիւը կը հասնի մէկ միլիոն 350.000ի։

Մեծ քաղաքներուն անբնական աճը սահմանափակող վարչական միջոցները անիրագործելի են, որոշ դեր կը խաղան, բայց փորձառութիւնը ցոյց կուտայ, որ վճռական չեն անոնք։ Մարդիկ կը ձգտին բնակութիւն հաստատել մեծ քաղաքներու մէջ, որովհետեւ կեանքը հոն աւելի բարեկեցիկ է (սպասարկութեան լայն ցանց, լաւ մատակարարում, յարմարաւէտ բնակարան եւայլն)։ Իսկ քաղաքին բնակիչներն ալ, իրենց կարգին, մեծ դժկամութեամբ կ՚երթան շրջանները աշխատելու։ Եթէ մեծ քաղաքներու բարեկեցութիւնը ստեղծէ ամէն տեղ, մարդիկ այլեւս չեն ձգտիր այդ քաղաքները, եւ ինքնըստինքեան կը լուծուի անբնական զարգացումին հարցը։

Այս երեւոյթը արդէն կը նկատուի եւրոպական կարգ մը երկիրներու մէջ։ Վերջին տարիներուն Լոնտոնի, Փարիզի, Վիէննայի, Պրիւսէլի բնակչութիւնը նոյնիսկ նուազած է, իսկ կարգ մը ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ թիւի յաւելումը շատ աննշան եղած է (տարեկան 0,4–0,9 տոկոսով)։ Խորհ. Միութեան մէջ, ընդհակառակն, 1959-68 թուականներուն երեք մայրաքաղաքներու բնակչութիւնը աւելցած է 20–25 տոկոսով, 12 քաղաքներունը՝ 30–60 տոկոսով, իսկ Ֆրունզէինը նոյնիսկ 87 տոկոսով։

Ապագային Հայաստանի քաղաքներու բնակիչները եւս պիտի գերադասեն ապրիլ մեծ կեդրոններէն դուրս, քաղաքի աղմուկէն եւ հրմշտուկէն, փոխադրութիւններու դժուարութիւններէն ու աղտոտուած օդէն հեռու, բնութեան աւելի մօտ, բայց, ի հարկէ, աշխատանքի եւ ապրելակերպի հանգստաւէտ պայմաններու մէջ։

Այս առթիւ հետաքրքրական է Ամերիկայի օրինակը։ Թիրոլի մէջ շատ լաւ զարգացած են թէ՛ գիւղատնտեսութիւնը եւ թէ արդիւնաբերութիւնը (նոյնիսկ գօրգագործարան կայ), ինչպէս նաեւ զբօսաշրջիկութիւնը, կան հանգստավայրեր եւ առողջարաններ, փոխադրութեան միջոցները շատ լաւ կ՚աշխատին, գիւղե-

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ «ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՄԱՍԻՆ

Վերջացած է Խ. Միութեան ֆութպոլի ախոյենութեան առաջին փուլը եւ սկսած է մրցումներուն ամէնէն եռուն, վճռական շրջանը։ Այնքա՜ն ցաւալի է որ «Արարատ»ը դժուարին պայքար պէտք է մղէ բարձր դասակարգին մէջ մնալու համար։ Մինչդեռ, եթէ մեր մարզիկները, իրենց դաշտին վրայ, աւելի լրջօրէն նախապատրաստուէին եւ իրենց կարողութիւնները լրիւ երեւան հանէին, ի վիճակի պիտի ըլլային նոր յաղթանակներ ապահովելու։

Գաղտնիք չէ, որ հանդիպումներու ժամանակ, տարածութիւնը յաղթահարելու հիմնական ու նպատակայարմար միջոցը նկատուած է՝ գնդակի փոխանցումը։ Ճիշդ տեղին կատարուած ամէն փոխանցում, միանգամայն կը լուծէ առնուազն երկու խնդիր՝ ֆիզիքական ուժի խնայողութիւն եւ թաքթիքի մտայղացումը։ Ասիկա շատ լաւ կը հասկնան իրենք՝ ֆութպոլիստները։ Պարզ խօսքով, պէտք է հասնիլ այն բանին, որ հանդիպատեսը աւելի շատ «հասցէագրուած» գնդակին «վազքը» տեսնէ։

Երեւանեան մրցումներու ընթացքին մասնագիտական նպատակներով հարկ եղաւ հաշուել փոխանցումներու այն քանակը, որոնք կը կատարուէին հայ մարզիկներուն միջեւ։ Հաշուադէպ էին 4-5 մարզիկներուն միջեւ շարունակական շարքով կատարուած փոխանցումները։ Մեծ մասամբ, հակառակորդին կ՚երթար երրորդ, նոյնիսկ երկրորդ փոխանցումը։

Այս արդէն ցոյց կուտայ «Արարատ» – ցիներուն փոխանցումի ընդունակութեան պակասը։ Խումբը քիչ կ՚օգտագործէ երկար փոխանցումը, մինչդեռ այժմու տոնագնդակի յարձակողական ոճին զարգացումով, յաջողութեան համար բաւական չեն կարճ, միջին եւ, նոյնիսկ, արագ փոխանցումները։ Արագ յարձակումը կարելի է իրագործել երկար փոխանցումներուն շնորհիւ։

Երբ հակառակորդին ուժեղ, անանցանելի պաշտպանութեան կեդրոնական գօտիին կը հանդիպի, խումբը պէտք է օգտուի իր եզրային յարձակողներու ծառայութիւններէն։

Իւրաքանչիւր համագործակցութիւն կազմուած է տարբեր ձեւի (երկայնակի, լայնակի, աղեղնաձեւ, անկիւնագծային) ու հեռաւորութեան (կարճ, միջին, երկար) փոխանցումներով։

Խումբը պէտք է ձգտի խաղի ընթացքին մշակել եւ օգտագործել տարբերակներ, քանի որ հակառակորդը իբրեւ մրցակից միշտ մտադրութիւնն ու կարիքը ունի ժամանակ շահելու։

Վերջին հանդիպումներու ընթացքին, կազմակերպուած, կանխամտածուած, նպատակասլաց ջանքերը, դժբախտաբար բաւական չեղան «Արարատ»ի համար։ Եթէ ան որոշ յաջողութիւններ ունեցաւ, աւելի տուեալ իրադրութեան աւարտին կարելի է վերագրել քան նախօրօք մշակուած խաղակերպին գործադրութեանը։ Ամէն մէկ համագործակցութիւն նախաձեռնելու եւ յաջող ելք ունենալու համար խիստ կարեւոր է իւրաքանչիւր անհատին թաքթիքի ամենաչնչին քայլն իսկ։

Երբ երկու կամ երեք մարզիկ խաղի մը միաւորութեան մէջ են, միւսները պէտք չէ դիտողի դերին մէջ մնան, այլ՝ աշխատին հնարաւորութեան սահմանին մէջ, հակառակորդին ուշադրութիւնը իրենց վրայ սեւեռել տալ՝ հրապարակ գալով, յարմար դիրք ընտրելով։ Մէկ խօսքով մասնակից դառնալ խաղընկերներուն ձեռնարկած գրոհին։ Այս դետնի վրայ եւս «Արարատ»ցիներուն խաղը գոհացուցիչ չէր։ Վերջին տարիներուն կարծէք թէ սովորութիւն դարձած է ռազմավարական գործողութիւնները կուրօրէն ընդօրինակելը։ Անշուշտ լաւ է ասիկա, երբ հաշուի կ՚առնուին խումբին կարողութիւնները։ Պարզ է, որ չունենալով համապատասխան իրագործողներ, խումբը չի կրնար յաջողութեամբ կիրարկել որեւէ նոր թաքթիք։

Բնակութեան կապակցութեամբ վերափոխումները երկար տարիներու ջանքեր կը պահանջեն, իսկ ապագային մասին ժամանակին մտածելու պարագային կարելի է խուսափիլ մեծ դժուարութիւններէ։ Այլապէս վերափոխումները ոչ միայն սուղի կը նստին, այլեւ երբեմն կրնան նոյնիսկ անհնար ըլլալ։

րու մէջ 4–5 յարկանի տուները սովորական երեւոյթ են, կան նաեւ տասը յարկանի տուներ, սպասարկութիւնը լաւ է։ Եւ մարդիկ ոչ թէ մայրաքաղաք՝ Վիէննա կը ձգտին երթալ, այլ ընդհակառակն։

Բայց, վերադառնանք մեր աշուին։ Մի՞թէ դէշ կ՚ըլլայ, եթէ նոր քաղաքներուն զարգացումը խրախուսենք Սեւանայ լիճին ափին՝ Սեւանի, Կամոյի, Մարտունիի, Բասարգեչարի, Շորժայի մէջ։ Հոս մենք կը հիմնէինք համապատասխան արդիւնաբերական կեդրոններ, բուժարաններ, հանգստավայրեր, կը հաստատէինք երկաթուղի եւայլն։ Նոյնը կարելի է ընել Լոռիի սարահարթին, Շիրակի, Սիսիանի շրջանին մէջ եւ այլուր, այսինքն բարձր, քիչ բնակչութիւն ունեցող գօտիներու վրայ։

Կ. ՎԵՐՄԻՇԵՒ
Տնտեսագէտ

Եւ այս տեսակէտէն «Արարատ»ը իր հիմնական չէշտը դնելով իր երեք կիսապաշտպաններուն խաղին վրայ (որ այժմ մեր երկրին խաղաձեւն է), հնարամտութեան քիչ բան աւելցուցած է այդ խաղաձեւին վրայ։

Հասկնալի է, որ այժմ դաշտին վրայ պայքարը կը զօրանայ միջին գիծին մէջ եւ մրցախաղը շահելու համար աւելի շատ ուժեր ու հնարամտութիւններ պէտք են։

Ֆութպոլի մէջ 1×4×4×2(*) խաղաձեւը նորութիւն չէ, բայց ան՝ գտալի յաջողութիւն ապահոված է Քիէւի խումբին։ Ուրեմն, ինչո՞ւ հայկական լաւագոյն խումբը չունենայ այս ուղղութեամբ իր ինքնուրոյն խաղարկութիւնը՝ 1×4×5×1 (միջին գիծին հինգ կիսապաշտպաններէն երկուքը կամ երեքը յարձակողական ոճով խաղացող)։

1×4×4×2 (երկու մարզիկները կը խաղան եզրերուն վրայ, իսկ կեդրոնէն՝ գրոհը կը կազմուի անսպասելի, յարմարագոյն պահերուն) այլ տարբերակներ ալ ունի։

Քանի որ հաւաքական եւ անհատական ջանքերն ուղղուած են մէկ հիմնական նպատակի՝ դարպասի գրաւումին, ուստի խօսինք երեւանեան հանդիպումներու ժամանակ «Արարատ»ի եզրափակիչ հարուածներու մասին։

Երեւանեան ինը մրցումներու ընթացքին ընդհանուր առամբ 267 եզրափակիչ հարուած եղած է, միջին հաշուով 19 մեթր հեռաւորութեամբ, խփուած է 22 գնդակ եւ 245 հարուած չէ հասած նպատակին, որով կ՚ունենանք 8,7 տոկոս։ Ակնյայտնի է, որ «Արարատ»ցիները աւելի շատ գրոհ տուած են քան մրցակիցները բայց արդիւնքը եղած է շատ ցած։

«Արարատ»ի իւրաքանչիւր մէկ խաղին միջին հաշուով 17 հարուած բաժին կ՚իյնայ եւ իւրաքանչիւր 13 հարուածին մէկ կոլ. իսկ հիւրերուն ամէն մէկ խաղին 10 հարուածին մէկ կոլ։ Ինչպէս կը տեսնուի մեր մարզիկներուն արդիւնքները մխիթարական չեն։

Ճիշդ է, որ հիւր խումբերուն արդիւնքներուն համար քիչ մեղք չունին մեր դարպասապահները, որոնք իրենց «նուէրներով» երբեմն կը զայրացնէին, բայց հոս եւս կարեւորը առիթէն օգտուելու հարցն է, որով աչքի կը զարնէին մրցակիցները։

Երեւանի մէջ «Արարատ»ի լաւագոյն արդիւնքը Մոսկուայի «Տինամօ» խումբին հետ իր ունեցած հանդիպումին ժամանակ եղաւ, ուր իրենց նպատակին ուղղուած հարուածները աւելի շատ էին (13,6 տոկոս)։ Միւս արդիւնքները կարելի չէ գոհացուցիչ համարել, երբ հարուածներու կատարումին մակարդակը բաւարար չէ։

Ոտնագնդակը ստեղծագործական խաղ է։ Կը յաղթէ ով որ աւելի պրպտուն միտք ունի, ով որ կը ձգտի քայլել ժամանակին հետ։

Յ. ՆԱՐԻՆՋԵԱՆ

«Սով. Հայաստան»

(*) Բազմապատկութեան նշանը՝ առանել նկատել։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (585)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԽՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Մեռելները Մոնտէթուր փողոցին մէջ դիզեցին, որու կը տիրէին միշտ։

Երկար ժամանակ կարմիր մնաց փողոցին այն քարայատակը ուր դետեղուեցան դիակները։ Ասոնց մէջ արուարձաններուն հակող չորս ազգային պահակ կար։ Անժոլրա այս չորս պահակներուն համազգեստը հանել եւ տեղ մը պահել տուաւ։

Անժոլրա ապստամբներուն խրատ տըւած էր քնանալ երկու ժամ։ Անժոլրայի մէկ խրատը հրաման էր։ Սակայն երեք կամ չորս հոգի միայն հետեւեցան այս խրատին։

Ֆէյիւորներուն մեծագոյն մասը կըրնար եւ կ՚ուզէր տակաւին պատերազմիլ։ Խոհանոցին մէջ, որ զինուորական հիւանդանոց եղած էր, խշտեակներու եւ յարդի դէզերու վրայ ծանրապէս վիրաւորուած հինգ մարդ կար, որոնց երկուքը քաղաքապետական պահակներ էին։ Ամէնէն առաջ այս երկուքին վէրքը դարմանուեցաւ։

Ալ ընթրիք մը ընել անհնարին բան էր։ Ոչ հաց եւ ոչ միս կար։ Պատնէշին յիսուն մարդերը տասնեւվեց ժամէ ի վեր հոն ըլլալով սպառած էին կապելայի փոնաքի պաշարները։ Կը հասնի ժամ մը, ուր ամէն դիմացող պատնէշ հարկադրաբար Մէտիւզին լաստը կը դառնայ։ Հարկ եղաւ համակերպիլ անօթութեան։ Ցունիս վեցի սպարթիական (հայրենասիրական) օրուան առաջին ժամերուն մէջն էին. օ՛րուր ժանն՝ Սէն-Մէրիի պատնէշին մէջ հացի ուզող ապստամբներէ, ուտելիք գոչող մարտիկներէ բոլորուելով կը պատասխանէր անոնց.— Ի՞նչ հարկ ուտելու, ժամը երեքն է. չորսին պիտի մեռնինք։

Լոյսը կը սկսէր երեւալ։ Մարեցին ջահը որ վերատին տնկուած էր սալաքարերու խոռոչին մէջ։

Պատնէշին ներսը որ փողոցէն առնուած տեսակ մը գաւիթ էր, խաւարամած, եւ վերջալուսային անորոշ սարսափին մէջ նաւու մը անկայմ եւ անկազմ տախտակամածին նման բան մըն էր կարծես։

Կռուողները այս գաւիթին մէջ երթեւեկելով իբր սեւաթոյր կերպարանքներ կը շարժէին։ Այս մթապատ բոյնին վերեւը անմռունչ տուներուն տանիքները կապարի գոյնով կը գծագրուէին։ Երկինքը ունէր այն անորոշ եւ սիրուն երփը, որ թերեւս սպիտակ եւ թերեւս կապոյտ է։ Երանութեան աղաղակներով թռչուններ կը թեւարկէին օդին մէջ։ Պատնէշին ներսը դիմացի կողմը կազմող բարձր տունը դէպի արեւելք դարձած ըլլալով, վարդագոյն ցոլում մը ունէր իր յարկին վրայ։ Առաւօտեան հովը երրորդ յարկի պատուհանը մեռած մարդուն ալեւոր մազերը կը շարժէր։

ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԹԱԳՆՈՒԹԻՒՆ

Անժոլրա պատնէշէն դուրս ելլելով գացած էր անգամ մը չորս կողմը գաղտնապէս դիտելու համար։ Մոնտէթուր փողոցէն ելած էր տուներուն քովերէն օձապտոյտ սահելով։

Ապստամբները փութանք ըսել թէ մեծ յոյս ունէին։ Գիշերուան յարձակումը այնպիսի կերպով վանած էին, որ առաւօտեան յարձակումը գրեթէ առաջուանէ կ՚արհամարհէին։ Առաւօտեան յարձակումին կը սպասէին եւ կը ժպտէին անոր նկատմամբ։ Ինչպէս իրենց դատին, նոյնպէս եւ յաջողութեան վրայ չէին տարակուսեր։ Մանաւանդ որ անշուշտ օգնութիւն պիտի հասնէր իրենց անյապաղ։ Այս օգնութեան վրայ վստահութիւն ունէին։ Յաղթական մարգարէութեան դիւրութեամբ, որ գաղիացի կռուողին ուժերէն մէկն է, լուսնալու սկսող օրը երեք սոյդ փոփոխութիւններու կը բաժնէին, առտուն ժամը վեցին իրենց կողմը պիտի դառնար զօրագունդ մը, որ «տրամադրուած» էր. կէսօրին ամբողջ Փարիզը պիտի ապստամբէր. արեւամուտին յեղափոխութիւնը պիտի սկսէր։

Անժոլրա նորէն երեւցաւ։ Արտաքին մթութեան մէջ բրած արծուային շրջապայութենէ վերադարձած էր։ Թեւերը կուրծքին վրայ առած եւ ձեռքին մէկը բերանը դրած՝ պահ մը մտիկ ըրաւ ապստամբներուն այս ուրախութիւնը։ Ապա առաւօտեան սպիտակութեան մէջ, որ հետզհետէ կը շատնար, Անժոլրա կայտառ եւ վարդագոյն ըսաւ ապստամբներուն.

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Որբերու Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Անտոնեանէ 50 ֆրանք իր եղբօր՝ Զարեհ Զուհաճեանի մահուան առթիւ: Նոյն տխուր առթիւ 50 ֆրանք ալ Տէր եւ Տիկին Աղասի Խանտանեանէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Beaune-la-Rolande

Կիրակի 12 Հոկտեմբեր ժամը 11ին Հայրապետական ճայնաւոր պատարագ Պօնլա–Ռոլանտի (Լուարէ) եկեղեցիին մէջ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՍՈՒՆԻ

ժամը 13ին ճաշ, ժամը 14,30ին զբօսապտոյտ եւ այցելութիւն Ժերմինիի, ՍէնՊընուա, Սիւլի սիւռ Լուարի և Փիթիվիէի պատմական վայրերն ու հայկական ճարտարապետութեամբ կառուցուած եկեղեցիները:

Ծախքերու մասնակցութիւն 30 ֆրանք (ճամբորդութիւն փոխադրութիւն օթոքառով եւ ճաշ):

Մեկնում Փարիզէն ժամը 8ին

(Ligne H P A Paris-Aubigny
Place Denfert-Rochereau, Paris (14e)

Արձանագրութեան համար դիմել՝

Հեռ. 033-02-12 Փարիզի Ս. Խաչ եկեղեցի

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, փութալու է չուտ արձանագրուիլ:

ՎԱՐՁՈՒ Է ԿԱՄ ԾԱԽՈՒ

Սեւրանի մեծ պողոտայի վրայ վարձու է կամ ծախու.—

Ա) Պարապ խանութ մը յարակից սենեակով:

Բ) Երկու սենեակ, խոհանոց, լոգարան, կեդրոնական ջերմութիւն:

Դիմել

74 bis, Avenue de Livry
93 - Sevran — Tél. : 929-92-38

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՑԷՆ

Armenische Kolonie zu Berline e. V.
(1) Berlin 33, Rüdesheimer Platz 7

Արտասահմանի հայ թերթերէն կը խընդրուի արտատպել:

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ զբօսապտոյտ մը դէպի Ֆոնթէնպլօ Սեպտ. 28ին առաւօտէն մինչեւ երեկոյ: Ճամբուն վրայ այցելութիւն Մըլէօնի մօտ Վօ–լը–Վիքոնտի հռչակաւոր դղեակը՝ Լուդովիկոս 14րդի պերճաշուք ոճով, իր նշանաւոր պարտէզով:

Օթոքառը կը մեկնի առաւօտ ժամը ճիշդ 8ին Աքսւար Մոնթոլոնէն, վերադարձին կը հասնի Փարիզ ժամը 22էն առաջ:

Այժմէն արձանագրուիլ հեռախօսելով Տիկին Թադէոսեանի 878–27–35 կամ Տիկ. Ուզանեանի 254–17–74:

Գին 15 ֆրանք:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԼԻՈՆԻ Հայ Ազգ. Վարչութեան Կրթական Մ ա ր մ ի ն ը կը ծանուցանէ Լիոնի հայ ծնողաց, որ Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. 2ին:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑԸ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 2էն սկըսեալ Հինգշաբթի օրերը ժամը 3ին Միութեան գրասենեակին մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ Մեթրօ Քատէ:

×

ՊՕՄՈՆ

Արձանագրութիւնները կը սկսին այս Շաբաթ առաւօտ, եկեղեցիին խորհրդարանը ամէն առաւօտ ժամը 9էն 11,30:

Դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 25ին:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը եւ տօնախմբութիւնը կը կատարուի Սեպտ. 28ին, Կիրակի օր:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի ընկերական ժողովը Ուրբաթ 26 Սեպտ. ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայ պիտի ըլլան Կ. Կ.ի եւ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը Սեպտեմբեր 25ին, երեկոյեան ժամը 19ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս Զորեքշաբթի երեկոյ ժամը 21ին, Ռիւ ալը լա Տէֆանս, Քաֆէ Սփոր:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԾԱԽՈՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆ

Պանեէօյի լաւագոյն շրջանին մէջ, ծախու է բնակարան մը, բոլոր յարմարութիւններով:

Դիմել Պ. Լ. Տօնիկան

52, Rue Gustave Courbet, 92 - Bagneux
Tél. : 253-38-83

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգին Մուրատ Ոսկումնասիրացի Փարիզի Կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները եւ անդամակցութիւն փափաքող նահանգին պատկանեալ հայրենակիցները անխտիր, 27 Սեպտ. Շաբաթ ժամը ճիշդ 21ին, հայրենակից Նշան Սայրինեանի բընակարանը 141, Պուլվար Ռոտէն, Իսի:

Մէրի տ'Իսիէն առնել օթոպիւս 190 եւ իջնել Շըմէն տէ Վինը:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԱՇՆԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԻՊԱԿԱՆ ՍԵՒ ԱՆՏԱՌԸ
ՊԱՏԸՆ – ՊԱՏԸՆ, ՋԵՐՄՈՒԿՆԵՐՈՒ
ՄԱՐԳԱՐԻՏԸ

2 օր լիւքս օթոքառով, Սեպտ. 27 եւ 28

Անդամներու եւ բարեկամներու հաւաքոյթ Շաբաթ, Սեպտ. 27, առաւօտեան 8ին Մեթրօ Շաթօ տը Վենսէն Թերմինիւս սրճարանին առջեւ: Մեկնում 8,15ին դէպի Գերմանիա Կրէյ, Սեզան, Վիթրի լը Ֆրանսուա, Թուլ (ցերեկուան ճաշ) Նանսի, Լիւնէվիլ Պլամոն, Սառըպուրկ, Ֆալըզպուրկ, Սավերն, Սթրազպուրկ (այցելութիւն Մայր տաճարին):

Ճամբորդութեան շարունակութիւն դէպի Քէհլ (սահմանագլուխ), Ափընվայըր եւ Սինցհայմ, Պատըն–Պատընէն 3 քիլոմեթր հեռու սիրուն վայր մը: Տեղաւորում պանդոկը, իրիկուան ճաշ, ազատ երեկոյ Պատըն–Պատըն: Կիրակի, Սեպտ. 28, Պատըն–Պատընի ծաղկազարդ պարտէզներ, պտոյտ քառով անտառին մէջ, զանազան զբօսանքներ:

Ճաշ պանդոկը եւ մեկնում դէպի Փարիզ Քէհլ, Սթրազպուրկ, Նանսի ճամբով: Ժամանում Փարիզ ժամը 21ի առենները:

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 99 ՖՐԱՆՔ
ամէն բան մէջը

ԴԻՄԵԼ՝

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par le loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատասխանատու

ՇԱՏ ԿԱՐԵՒՈՐ.— Օգտուեցէք այս ճամբորդութենէն որ տարուոյն վերջինն է, բացառիկ գինով:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

RECITAL DE PIANO
PAR
Mme Aïda ALECIAN
24 ETUDES DE CHOPIN
Le Samedi 27 Septembre à 18 heures, Conservatoire Musical de Choisy-de-Roi.
44, Rue du Dr. Roux

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ազքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին:

ԱՆՈՅՇ ՕՓԵՐԱ

Մարսէյլի բոլոր Միութիւններէն կազմուած գեղարուեստասիրաց Միութիւնս մեծ ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ 1970ի Մայիսին Արմէն Տիգրանեանի ԱՆՈՅՇ ՕՓԵՐԱՆ պիտի ներկայացուի՝ բեմադրութեամբ մեծ երաժշտագէտ՝ Ժորժ Քոմպի:

Միութիւնս կոչ կ'ընէ Մարսէյլի բոլոր Հայ Երիտասարդներուն եւ երիտասարդուհիներուն, որոնք երգը կը սիրեն եւ երգելու յարմարութիւն ունին, երգչախումբին արձանագրուելու, ժամը 14էն 18, 7 Րիւ Փաւիէո, Բարեգործականի սըրահին մէջ: Առաջին փորձը տեղի կ'ունենայ Սեպտ. 5ին ժամը 7·30–9·30:

ԴԻՒԱՆ

PARENTY
ET
DESROUSSEAUX
AGENCE DE VOYAGE
7, Rue du Hanovre, PARIS (2e)
Métro :
Quatre-Septembre ou Opéra
Tél. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար — օդանաւ, շոգենաւ, երկաթուղի օդանաւային բոլոր ընկերութիւններու միջոցով (ամերիկեան, ֆրանսական, գերմանական, թրքական, պելժիական, հոլանտական, յունական եւայլն եւայլն):

Գրասենեակը ձեզ կ'ընդունի հայ պաշտօնեայ մը:

Բաց է ամէն օր, բացի Շաբաթէն, ժամը 9–12 եւ 14–18:

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon,
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU · 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :

PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalar…

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք
«ՅԱՌԱՋ»ի
32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph. : 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

Օրաթերթ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-32

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ 50 ֆ.
Արտասահման Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50
Le Numéro 0,50 F.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 23 SEPTEMBRE 1969

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11620
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
45e ANNÉE — No 11.620

ՄԵՐ ՈՍԿԵՂԻՆԻԿ ԼԵԶՈՒՆ

Արտասահմանի հայ կեանքի ամենատխուր երեւոյթներէն մէկը հայ լեզուի հանդէպ ցուցադրուած արհամարհանքն է, որ կը բխի անտարբերութենէ, չահութենէ, հանգամանքներու սխալ ըմբռնումէ, ծուռ դատողութենէ եւ քիչ մըն ալ սոփեստութենէ:

Օտար լեզու խօսիլը — ըլլայ անգլերէն կամ ֆրանսերէն — կը նկատուի զարգացման նշան, ոմանց մօտ բանգիտութեան ապացոյց եւ ոմանց մօտ գերազանցութեան զգացումի արտայայտութիւն, որ կը մատնէ հոգեկան հիւանդութեան մը ներկայութիւնը:

Մեր եկեղեցիներուն եւ ժողովարաններուն մէջ անգլերէնը սկսած է հսկայական նուաճումներ կատարել, մանաւանդ մեր աւետարանական եկեղեցիներուն մէջ: Պսակ է, մկրտութիւն է, թաղում է մէկ բառ հայերէն չկայ: Քննադատութեան սիրոյն համար չէ որ կը խօսինք եւ ոչ ալ որեւէ հակակրանք ունինք յարանուանութիւններու հանդէպ: Երեւոյթը խորապէս կը վրդովէ մեզ եւ ցաւ կը պատճառէ ի տես այս տխուր երեւոյթին:

Ի՞նչ կը փաստարկեն ոմանք երբ դիտողութիւն կ'ըլլայ իրենց այդ վարմունքին նկատմամբ, թէ նոր սերունդը հայերէն չի հասկնար, թէ անոր հասկցած լեզուով պէտք է խօսիլ, այդպէսով միայն կրնանք զանոնք Հայ պահել, եւայլն, եւայլն: Իսկ եթէ լսուի որ անգլերէն լեզուով Հայոց պատմութիւնը կը սորվեցնէ՞ք երիտասարդներուն, հայ մշակոյթը կը ծանօթացնէ՞ք նոր սերունդին, մեր ցեղային առաքինութիւններու մասին կը խօսի՞ք անոնց, մեծաքանչի հարստութեան մասին գաղափար կու տա՞ք: Դժբախտաբար դրական պատասխան պիտի չկրնան տալ տարաշխարհի այս փաստաբանները:

Կարմիր ջարդերը չկրցան մեզ բնաջնջել, սպիտակ ջարդն է այժմ օրակարգի հարց եւ ամէնէն աւելի մեր հոգեւորականներն են որ իրենց սխալ դատողութիւնով կը փութացնեն տարրալուծման վնասակար ընթացքը:

Ի՞նչը առիթ տուաւ այս խորհրդածութիւնները ընելու:

Ս. Երրորդ. Մայր եկեղեցւոյ ամսաթերթիկին մէջ կարդացինք հետեւեալը.

Պսակադրութեան արարողութիւն մը կատարուած է Հայ աւետարանական եկեղեցիի մը մէջ բոլորովին անգլերէն լեզուով: Ներկայ Ամերիկացի մը կը մօտենայ իր հայ բարեկամին եւ զարմանքով դիտել կու տայ, թէ «ասիկա հայ եկեղեցի է, պսակուող զոյգերը Հայ են, պսակող պաշտօնեան Հայ է, ինչո՞ւ անգլերէն լեզուով կատարեցին պսակի խորհուրդը: Ես շատ կը սիրեմ Հայոց լեզուն եւ Հայոց արարողութիւնները. եթէ այսպէս շարունակէք, դուք շուտով կը մոռնաք ձեր սքանչելի լեզուն եւ անոր հետ ալ ձեր ազգութիւնը»:

Հէքեաթ չէ որ պատմեցինք այլ կատարուած իրողութիւն մը, որ դժբախտաբար համաճարակի կերպարանք է ըստացած:

Օտարները մեզի կը թելադրեն որ պահենք մեր լեզուն, մեր աւանդութիւնները, մշակոյթը եւ ազգային ժառանգութիւնները: Անոնք կը գնահատեն մեր արժանիքները եւ կ'ուզեն որ պահենք զանոնք, գուրգուրանք անոնց վրայ, մինչդեռ մենք աճապարանք մը ունինք շուտով ուծանալու:

Եթէ մեր նոր սերունդը հայախօս չէ, անտեղեակ է մեր անցեալին, ո՞վ է պատասխանատուն:

Մեր հոգու փրկութեան համար շատ աղօթեցինք, այս ափերուն վրայ եկեղեցիներ կառուցինք, բայց մոռցանք մեր մտքերը լուսաւորել դպրոցներ կառուցանելով: Եկեղեցիներու հիմը դպրոցն է, առանց մայրենի լեզուին պատրանք է պահպանել եկեղեցին ու ազգութիւնը:

Պէտք է թօթափել ստորադասութեան զգացումը եւ գնահատել մեր մայրենի լեզուն, որ մեծ ազգերու լեզուներէն եթէ աւելի ճոխ ու հարուստ չէ, հաւասար է:

Աշխարհի գիտնականներն ու քաղաքագէտները այսօր սկսած են միջազգային լեզու մը փնտռել եւ կը խորհին որ ամէնէն յարմարը Հայոց լեզուն է իր հարուստ տառերով եւ քերականական սարքով: Ճափոնի մէջ վերջերս տեղի ունեցած լեզուաբան գիտնականներու համագումարին արծարծուած է այդ հարցը:

Աշխարհը կը գնահատէ մեր լեզուն, իսկ մե՞նք:

Ով որ յարգանք չունի մայրենի լեզուին հանդէպ, ան չի կրնար յարգանք տածել ո՛չ իր ազգութեան եւ ոչ ալ որեւէ ազգութեան հանդէպ. եթէ լաւ Հայ չես, չես կրնար լաւ քաղաքացի ըլլալ բնակած երկրիդ:

Օտարամոլութիւնը պատիւ չի բերեր ոեւէ մարդու: Այս լաւ միտք պահեցէք:

«ԱՍՊԱՐԷԶ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔ ԵՒ ՉՈՐՍ ՄԵԾԵՐԸ

Աւանդական դարձած ճաշի մը ընթացքին էր, որ ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարն ու չորս մեծերու — Մ. Նահանգներ, Խորհ. Միութիւն, Անգլիա եւ Ֆրանսա — Արտաքին նախարարները քննութեան առին Միջին Արեւելքի խնդիրը, որ բառին իսկական առումով թնճուկ մը դարձած է այլեւս: Չորս մեծերու Արտաքին նախարարները ճաշի աւարտին հրապարակեցին զեկոյց մը, որով վերստին կը ճշդեն իրենց համատեղ դիրքը այս կնճռոտ հարցին հանդէպ:

Այսպէս, չորս մեծերը կը յիշեցնեն, թէ պէտք է յարգել Ապահովութեան Խորհուրդի 1967ի որոշումը, ըստ որուն.

— Իսրայէլ պէտք է պարպէ իր գրաւած հողերը:

— Միջին Արեւելքի բոլոր պետութիւններն ալ իրաւունք ունին գոյութիւն ունենալու իբրեւ գերիշխան պետութիւն:

Այս առթիւ չորս Արտաքին Նախարարները յոյս կը յայտնեն, որ «տեւական խաղաղութիւն մը կը հաստատուի Միջին Արեւելքի մէջ»:

Տրամադիր են նաեւ շարունակելու խօսակցութիւններն ու բանակցութիւնները լուծման եղանակ մը գտնելու համար:

Չորսերու հանդիպումի նախօրէին Արտաքին նախարարները խօսակցութիւններ ունեցած են իրարու հետ: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Շուման տեսակցած է Անգլիոյ իր պաշտօնակցին հետ, որու ընթացքին ճշդած է Ֆրանսայի դիրքը Անգլիոյ անդամակցութեան Եւրոպական Շուկային: Ֆրանսա Շուկայի նպատակներուն իրականացումը կը կապէ անդամներու թիւին յաւելման հետ:

ՄԱԿի ընդհանուր ժողովը, իր կարգին, ճշդած է իր օրակարգը, որ կը բաղկանայ 96 կէտերէ: Հիւսիսային Իրլանտայի հարցը մաս չէ կազմած սահմանուած օրակարգին:

ՌԱՊԱԹԻ ԺՈՂՈՎԸ

Մարոքի մայրաքաղաքին՝ Ռապաթի մէջ երկուշաբթի բացումը կատարուեցաւ մահմետական երկիրներու վեհաժողովին, որ 1400 տարուան իսլամական պատմութեան մէջ առաջինն է իր բնոյթով ու տեսակով: Քսանեւհօթը երկիրներ միայն ներկայացուցիչներ ղրկած են: Այսպէս, այժմ քով քովի կը գտնուին Սէուտական Արաբիոյ, Յորդանանի, Լիբանանի, Քովէյթի, Թուրքիոյ, Հարաւային Եմէնի, Եմէնի, Աֆղանիստանի, Իրանի, Փաքիստանի, Մալեզիոյ, Ինտոնեզիոյ, Ալժերիոյ, Թունուզի, Լիպիոյ, Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան, Սուտանի, Սոմալիի, Մաւրիտանիոյ, Մալիի, Կինէի, Սենեկալի, Կամպիի, Նիժերիոյ, Չատի եւ Մարոքի վեհապետները կամ նախագահները:

Եգիպտոս, Նախագահ Նասրի հիւանդութեան պատճառով, վեհաժողովին կը մասնակցի երկու նախարարներով:

Սուրիա մերժած է մասնակցիլ, իսկ Իրաք երկրորդական դէմք մը ղրկած է իբրեւ ներկայացուցիչ:

Արաբ դիւանագիտական շրջանակներու համաձայն, արաբական կարգ մը երկիրներ պիտի պահանջեն դիւանագիտական յարաբերութիւններու խզումը մահմետական երկիրներու եւ Իսրայէլի միջեւ, եթէ մինչեւ որոշեալ թուական մը, Իսրայէլ յանձնառու չըլլայ պարպելու Երուսաղէմի արաբական գօտին:

Հակառակ արաբ-իսրայէլեան պատերազմին, բազմաթիւ մահմետական երկիրներ դիւանագիտական եւ առեւտրական կապ կը պահեն Թել Ավիվի հետ:

Միջազգային դէտերու կարծիքով, վեհաժողովը դժուար թէ ընդունի «ճիհատ» (սուրբ պատերազմ) հռչակել Իսրայէլի դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ վերջ գտան երկուշաբթի օր մեթրոյին եւ հանրակառքերուն համար: Բանակցութիւններ տեղի պիտի ունենան շաբթու մէջ կազի, ելեկտրականութեան եւ ջուրի մարզերուն մէջ: Մեթրոյի եւ հանրակառքի համար ալ բաւական դժուար եղաւ սենտիքաներուն համոզել պագը, տրուած ըլլալով որ օրական հինգ վայրկեան աւելի աշխատանք որոշ դժգոհութիւններ կը պատճառէր: Բայց մեթրոներու արդիականացումը ամէն տարի թոյլ կու տայ որ 750 հոգիի խնայողութիւն ըլլայ եւ այս նոր հինգ վայրկեաններն ալ թոյլ պիտի տան որ 250 պաշտօնեայ եւս պակսի անձնակազմէն:

ԱԹԷՆՔԻ մէջ կիրակի օր վերջ գտան Եւրոպայի մարզախաղերու ախոյենական մրցումները: Արեւելեան Գերմանիա ապահովեց 11 ոսկի, 7 արծաթ եւ 7 պրոնզ չքանշան եւ գրաւեց առաջին տեղը: Խորհրդային Միութիւնը երկրորդ դիրքի վրայ եկաւ՝ ապահովելով 9 ոսկի, 7 արծաթ եւ 8 պրոնզ չքանշան: Երրորդը՝ Անգլիա (6, 4 7), իսկ չորրորդը՝ Ֆրանսա (երեք ոսկի եւ չորս արծաթ): Պատկերը տարբեր կ'ըլլար, եթէ Արեւմտեան Գերմանիոյ մարզիկները մասնակցէին մրցումներուն: Աղջկանց 4×100 դրօշարշաւի մրցավազքին Ֆրանսա տեղի տուաւ Արեւմտ. Գերմանիոյ առջեւ, ինչ որ յուսախաբութիւն պատճառեց Ֆրանսացիներուն: Այնուամենայնիւ դրօշարշաւի Ֆրանսայի արական խումբը փայլուն յաղթանակ մը ապահովեց՝ շահելով առաջնութիւնը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ «Թայմ» շաբաթաթերթին համաձայն, Մաօ Սեպտեմբեր 2ին ուղեղային արիւնահոսութիւն մը ունեցած է եւ, ներկայիս, երկիրը կը ղեկավարուի երրորդութեան մը կողմէ (Շու Էն Լայ, վարչապետ, Լին Փիաօ պաշտպանութեան նախարար եւ Շէն Փօ Թա, կուսակցութեան տեսաբան): «Թայմ» իր տեղեկութիւնները քաղած է Մոսկուայի արժանահաւատ աղբիւրներէն: Ցամենայն դէպս իրողութիւնը կը ճշդուի յառաջիկայ շաբաթ, երբ համայնավար Չինաստանի հիմնադրութեան 20րդ տարեդարձի հանդիսութիւնները տեղի ունենան: Եթէ իրապէս հիւանդ է, Մաօ ապահովաբար ներկայ չգտնուի հանդիսութեանց:

ՉԱՏԻ մէջ 71 ըմբոստներ սպաննուած են: Զինուորական գործողութիւնները կը կատարուին ֆրանսական ուժերու օժանդակութեամբ:

ՆԵՓԱԼԻ արքայական ամոլը Լոնտոնէն Փարիզ ժամանեց կիրակի օր:

ՏԱ ՆԱՆԿԻ (Հարաւային Վիէթնամ) մօտ ճամբորդական եւ զինուորական երկու օդանաւեր բուռն բախում մը ունեցան, որու հետեւանքով մեռած են 77 ճամբորդներ:

ԳԱՀԻՐԷԻ ձայնասփիւռը ծանուցանեց Նախագահ Նասրի հիւանդութիւնը: Այս առթիւ հաղորդեց, թէ ռուս անուանի բժիշկ Եւգենի Չազով Գահիրէ հասած է խնամելու համար նախագահին շաքարախտը: Միւս կողմէ եգիպտական իշխանութիւնները «անհիմն» անուանեցին այն լուրը, ըստ որուն Նասր Եգիպտոսի խորհրդային դեսպանին մեկնումը պահանջած է:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ մէջ 94 հոգի մեռած են 500 հոգի վիրաւորուած եւ հարիւրաւոր ձերբակալութիւններ կատարուած են մահմետականներու եւ Հնդիկներու բախումի մը ընթացքին: Ահմետապատի մէջ կովի պատմութեան մը հետեւանքով ծագած են այս ծանր միջադէպերը: Մահմետականներ, որոնք կ'աղօթէին, քարերով վռնտած են զիրենք խանգարող կովերը ինչ որ կատղեցուցած է Հնդիկները, որոնք խուժած են մահմետական թաղերը, թալանի տալով ամէն ինչ:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԲԺ. ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք որ յետ կարճատեւ հիւանդութեան կիրակի օր, իր մահկանացուն կնքած է Բժ. Արշակ Պօղոսեան, շուրջ 83 տարեկան:

Բնիկ Սեբաստացի, Տքթ. Պօղոսեան 1908ին աւարտած է Պէյրութի բժշկական համալսարանը, ապա վերադարձած է Սեբաստիա ուր բժշկութենէն զատ իր մասնակցութիւնը բերած է ազգ. եւ կուսակցական կեանքին: Գործակցած է մանաւանդ Սեբաստացի Մուրատի հետ: Պատերազմի շրջանին եկած է Հայաստան, հայկ. բանակի մէջ, գտնուած է Երզնկա Մուրատի հետ, ուր հիւանդանոցին մէջ խնամած է հայ գաղթականները մինչեւ 1918. երբ սկսած է նահանջը: Զինադադարին եկած է Պաքու, Մուրատի եւ Սեպուհի հետ:

Երկար տարիներէ ի վեր հաստատուած էր Փարիզ, ուր մինչեւ վերջ բացառիկ զոհաբերութեամբ հասած է բոլորին, առանց նկատի առնելու յոգնութիւնը կամ տարիքը: Բժշկութիւնը իսկական կոչում մըն էր իրեն համար եւ իր ազնիւ բնաւորութեամբ, սիրալիր վերաբերումով, ու առանց խնայելու ինքզինքը, չէր վարաներ իր խնամքը բերելու ոեւէ հիւանդի, որ զինքը կը կանչէր:

Դեռ առիթը կ'ունենանք խօսելու իր մասին:

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ե. Պօղոսեանի, զաւկին եւ համայն Տամլամեան ընտանիքներուն:

ՈՒՂԵՒՈՐԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄՇՏԱԾՈՒՆՋ ՈՍՏԱՆ...

Վեց օրերու հեւասպառ վազք մը՝ մայրաքաղաքին եւ արուարձաններու մէջ, մինչեւ Վատիկան, անգամ մը եւս համոզեց զիս՝ թէ մարդիկ պէտք է յաւիտենապէս աշակերտեն ու աշխարհի վրայ լաւագոյն դպրոցը... ուղեւորութիւնն է երկրէ երկիր, քաղաքէ քաղաք, ժողովուրդէ ժողովուրդ:

Զբօսաշրջական կեդրոններու մէջ, սովորութիւնս եղած է նախ խառնուիլ բազմազգի այցելուներու կարաւանին, ու զանոնք առաջնորդող մասնաւոր ընկերութիւններու միջոցաւ ճշդել տեսարժան վայրերը: — Համ չունին, անշուշտ, խմբական այս այցելութիւնները թանգարանէ թանգարան, յիշատակարանէ յիշատակարան, թաղէ թաղ: Ոչ ալ գոհացում կուտան հետաքրքրութիւններուդ: Պատուած ուղեցոյց մը կամ համալսարանական ուսանող – ուսանողուհիներ, քանէն մինչեւ յիսուն զբօսաշրջիկներ կապած իրենց պոչին՝ վայրէ վայր կը փոխադրեն քեզ: Հետեւակի ճակատագրով մը, ուշ պիտի դարձնես՝ որ հրմշտուքին մէջ կինդ կամ բարեկամներդ չկորսնցնես, սխալ ճամբայ չմտնես, աջէն ու ձախէն ոտքիդ չկոխեն ու մանաւանդ բան մը տեսնես, բացատրութիւն մը իմանաս...:

Այս ձեւի այցելութիւններով, միակ նպատակս եղած է ճշդել՝ թէ ի՛նչ բան կ՚արժէ մօտէն ու ազատ ժամանակով տեսնել եւ ո՛ւր կը գտնուին այցելարժան կեդրոնները: Այս ձեւով ընդհանուր գաղափար մը կազմելէ ետք, կ՚ապահովես պատմական հաստատուն ծանօթութիւններ տուող հրատարակութիւն մը՝ բոլոր այն կառոյցներուն, հնութեանց, արուեստի գործերուն եւ վայրերուն մասին, զորս կ՚ուզես ուսումնասիրել, ու հանդարտ մտքով, անկախ եւ ինքնավար կը շրջիս, պատմական անհրաժեշտ բացատրութիւններ կարդալէ եւ մարսելէ ետք:

Այդպէս ալ ըրինք:

Երբ կ՚ուսումնասիրես Հռոմի ծագումը՝ իբրեւ քաղաքի եւ աստիճանական զարգացումով ծաւալող պատմական ոստանի, առաջին քայլերդ կ՚ուղղուին դէպի փորումները, — դէպի գլխաւոր այն հրապարակները՝ ուր կառուցուած են հոյատեսիլ տաճարները, ճարտարապետական վսեմ կոթողները, սրահներն ու սիւնազարդ պալատները հեթանոսական դարերուն: Հին Հռոմն է՝ որ արուեստի այդ հարուստ մնացորդացին ընդմէջէն մարմին կ՚առնէ, երբ աչքի առջեւ կ՚ունենաս մանաւանդ զբօսաշրջական հաստատութեանց կողմէ պատրաստուած հատորը, ուր այսօրուան փլատակները կամ կիսաքանդ կառոյցները տեղ են գտած իրենց սկզբնական ամբողջութեան մէջ:

Հովիւներու յատուկ գիւղ մը եղած է Հռոմը վաղ ժամանակներուն՝ Պալատինի բլուրին վրայ, որու ստորոտին տարածուող դաշտին վրայ, առաջին առթիւ բարձրացած է Ֆոռո Ռոմանո, հռոմէական առաջին հրապարակը՝ ուր այսօր կ՚երեւին Սաթուռնօ, Ճուլիա, Տիոսքուրի, Անթոնիօ եւ Ֆաուսթինա, Տիվօ Ռոմոլօ անուն տաճարներու սիւնազարդ մնացորդացը կամ վերանորոգուած կառոյցները: — Անթոնիօ եւ Ֆաուսթինօն այսօր վերածուած է եկեղեցիի:

Հրապարակի կողքին, քիչ անդին, կ՚երեւին Քոսթանթինոյի տաճարը, Քոլիսէումը եւ Սանթա Ֆրանչեսքա Ռոմանա եկեղեցին:

Հռոմի աստիճանական զարգացումով, Քրիստոսէ առաջ երկրորդ դարուն ձեռնարկուած է հանրային շէնքերու շինութեան, տաճարներու կառուցման, ինչպէս նաեւ կամուրջներու, պալատներու, հաւաքավայրերու եւ սրահներու՝ որոնց ճարտարապետական կառոյցը հռոմէականէն մինչեւ հելլենական, էթրուսքեան եւ իտալական ոճերու զանազանութիւն մը կը մատնէ, — ձեւի, յօրինողական նրբութեանց թէ շինանիւթերու տեսակէտով: Մինչ հռոմէականը կը սիրէ հոյաշէն եւ վիթխարի կառուցումները, հելլենականը կը հակի նրբութեանց, արտայայտութեան թէ քանդակի դեղարուեստական բծախնդրութիւններուն:

Քաղաքաշինական ծրագիրներու նախահայրը կը նկատուի Յուլիոս Կեսար, որ թէեւ նախաձեռնած է կայսերական հրապարակներու (փորում) շինութեան, սակայն չէ կրցած տեսնել իրագործումը իր առաջադրանքներուն: Իր մահէն ետք, յաջորդները լրացուցած են գործը՝ Հռոմէական Ճարտարապետութեան կայսերական Դարաշրջանի անգին հարստութիւնները փոխանցելով մշակոյթի պատմութեան: Իրենց վեհապանծ կառուցումով, ճարտարապետական թեքնիքով եւ շինանիւթերով՝ Իտալիոյ եւ համաշխարհային պատմութեան մէջ փորումները կը մնան հրաշալիքներ, — տաճարներու, մատենադարաններու, սիւնազարդ կառուցումներու, յաղթական կամարներու, պարտէզներու եւ հանրային վայրերու մէկտեղումով մը:

Ներոն կայսեր օրով (Ք.Ա. 64ին), Հռոմի մեծ մասը ճարակ դարձաւ պատմականօրէն աղէտալի հրդեհին: Սակայն յետագայ դարերուն ծայր տուաւ վերակառուցողական շարժումը, քաղաքաշինական նոր ծրագիրներու հիման վրայ: Փայտաշէն կառոյցներ եւ տուներ քանդուեցան, շինուեցան անհամեմատօրէն լայն ճամբաներ: Կապի եւ հաղորդակցութեանց նոր պահանջները բնականաբար անդրադարձան ճարտարապետական ձգտումներու եւ ուղղութեանց վրայ: Դիոկղետիանոս (Տիոքլեդիանուս) կայսեր օրով՝ Հռոմ կայսերավայել շքեղանքով յատկանշուող քաղաքի մը վերածուած էր, Պանթէոնի եւ Քոլիսէումի շինութեամբ, ինչպէս նաեւ կառուցումովը կրկէսներու, թատերավայրերու, ջերմուկ–բաղնիքներու, ջրամուղներու, մթերանոցներու, եւայլն:

Քրիստոսէ վերջ երրորդ դարուն, ապա նաեւ բարբարոսական արշաւանքներու սպառնալիքներուն հետեւանքով՝ Աւրելիանոս ձեռնարկեց վիթխարի եւ անառիկ պարիսպներու շինութեան: Տասնեւօթը դարերու անցեալէ մը, անոնք, այդ պարիսպները, այսօր ալ հիացում կ՚առթեն այցելուին:

Մարդկային պատմութեան մեծ վերիվայրումներուն, խաղաղութեան եւ պատերազմի դարաշրջաններու յատուկ մակընթացութեանց ու տեղատուութիւններուն վկայ՝ Հռոմը քանդումի բայց մանաւանդ կառուցումի ոստան մը մնաց, ունեցաւ իր Վերածնունդը, որ մշակոյթի եւ արուեստի նոր խիզախումներու, ճարտարապետական անօրինակ երկունքի, հրաշալի ձեռակերտներու եւ մարդկային միտքն ու հոգին ազնուական թռիչքներու կապող ստեղծագործութիւններու ճամբայ հարթեց, կրօնաշունչ–սրբազան ապրումներու ուղիով, արդի ճարտարապետութիւնը յատկանշող մայր տաճարներու, եկեղեցիներու, դիմաքանդակներու, արձաններու, քանդակագործական հրաշալիքներու կերտումով:

Հանրային ընդարձակ հաւաքավայրեր եւ շուկաներ էին փորումները (լատինական բառ՝ որ կը նշանակէ հրապարակ, վաճառատեղի փոռո, տօնավաճառներու յատուկ լայն բացատներ), ուր յետագայ դարերուն տեղի կ՚ունենային նաեւ իրաւական, դատական, առեւտրական հարցերու շուրջ հրապարակային վիճաբանութիւններ, նաեւ քաղաքական ու կրօնական խնդիրներու արծարծում: Այս վայրերուն մէջ է, որ կառուցուեցան, աստիճանաբար, արքունի ապարանքներ, տաճարներ, Ծերակոյտի յատուկ շէնքեր, յաղթական կամարներ, արձաններ:

Կայսերական փորումներ հաստատուած են նաեւ՝ Յուլիոսեանին շուրջ, Օգոստոս, Վեսփասիանուս, Ներվա եւ Թրայեանուս կայսրերուն կողմէ: Բոլոր այս հրապարակներուն վրայ, Հռոմի անցեալ փառքը կը պատմեն հսկայ պարիսպները, սիւնազարդ մնացորդացը երբեմնի տաճարներուն, կամարներ, կանգուն մնալու յամառող թատերավայրեր կամ վերանորոգուած տաճարներ, եկեղեցիներ, պատմական թաղամասեր:

Հինգերորդ դարուն հետ, Հռոմ դիմած է դէպի նոր գեղեցկութիւն, — արուեստի եւ ճարտարապետական նոր կոթողներ: Յիշատակարաններ եւ պալատներ կը ցցուին՝ եկեղեցիներու կողքին: Պորճիաներու պալատը նմոյշ մըն է այս ժամանակաշրջանի կերտումներէն: Բայց յատկապէս Վերածնունդի շրջանին է որ կը փայլի իտալական հանճարը: Վերածննդեան ոճի առաջին հրաշալիքներէն է Վենետիկ Պալատը (Փալացցօ Վենեցիա). իսկ Ֆարնեզէ պալատը՝ ճարտարապետ Սանկալլոյի տաղանդակուռ յղացումով, կը նկատուի «անդերազանց գոհար» մը:

Տասնեւվեցերորդ դարը, Պապերու կողմէ արուեստից եւ գիտութեանց հանդէպ ցոյց տրուած գուրգուրանքով եւ գործնական հովանաւորութեամբ, ծաղկումի նոր հորիզոններ կը բանայ: Հռոմը կը դառնայ «դասական մայրաքաղաքը աշխարհի»: Պրամանթէ, Միքելանճելօ, Ճուլիանօ տա Սանկալլօ, Տոմինիքօ Ֆոնթանա, Լորենցօ Պերնինի, Ֆրանչեսքօ Պորրոմինի, Պարպերինի, Տորիա, ու տակաւին ուրիշներ՝ պալատներու, ապարանքներու, վիլլաներու, աղբիւրներու, շէնքերու, յիշատակարաններու, եկեղեցիներու, անկրկնելի արուեստով մը քանդակուած արձաններու տեսանողները կը մնան, — յաւերժ յիշատակելի անունները համաշխարհային տարողութեամբ արուեստի իրագործումներու:

ՆՈՃԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՎԷՊԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Բ.

Արմենակ Հայկունիի «Էլիզա» (1861) արեւմտահայ առաջին քաղաքական վէպն էր, որ բուռն արձագանգ գտաւ գրական եւ ընթերցող շրջանակներուն մէջ: «Ծաղիկը», «Մեղու», «Մասիս» եւ այլ պարբերականներ, գրուատանքի խօսքեր ուղղեցին երիտասարդ հեղինակին: Գրիգոր Զիլինկիրեան բարձր գնահատելով «Էլիզա» պահանջ կը դնէր վիպագրութեան «... որ նպատակի համար կը շարադրուի եւ ընթերցողը միայն չի զբօսնուր, այլեւ կը կրթուի: Այս վերջինները յարգի են մեր առջեւ, մանաւանդ երբ անոնց մէջ հայելիին պէս ընթերցողին առջեւ կը շարուին, կ՚երեւան զգացողութիւններու տեսարանը, մարդկային սրտի յոռի եւ ազնիւ կիրքերուն ընդդիմամար-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Այո, այժմէն երթանք իրենց, պատասխանեց Սալիհա հանըմ հանդարտութեամբ, բայց ոչ թէ անձնատուր ըլլալու, այլ իրենց հետ եղբայրակցելու համար:

— Բայց ի՞նչպէս կարելի է... իրենց ամբողջ բանակատեղին լրտեսներով պաշարուած է, ասկէ զատ այդ բոլոր սպաները մօտիկութիւն ցոյց չեն տար մեզի ու թշնամիի աչքով կը նային, ըսաւ Արիֆ պէյ:

— Երբ զիրար հասկնանք, այն ատեն իբրեւ բարեկամ ձեռք պիտի տան, յարեց Սալիհա:

— Այդ ամէնը աղէկ, բայց անկարելի խորհուրդներ են, զօրագունդերը երեք ժամէն ճամբայ պիտի ելլեն...:

— Դեռ շատ ժամանակ ունինք ուրեմն:

Ամէնքը զարմացած Սալիհա հանըմի նայեցան որ այս խօսքերը արտասանած էր:

— Այո, շարունակեց, երեք ժամուան մէջ կը յուսամ որ պիտի յաջողիմ զիրենք համոզել որ Սահմանադրութիւնը ընդունին ու փոխանակ բանակալութեան ծառայելու՝ հայրենիքին ու ազատութեան պաշտպան հանդիսանան:

— Ի՞նչ, կ՚ուզէք իրենց քով երթալ ու բացէ ի բաց հետերնին բանակցի՞լ:

— Ինչո՞ւ չէ... անկեղծութիւնն ու համարձակութիւնը միշտ յաջողելու լաւագոյն ճամբան են:

— Բայց բանակատեղին չհասած պիտի ճանչցուիք եւ...

— Ծպտուած պիտի երթամ, ընդմիջեց Սալիհա հանըմ:

Յետոյ աւելի լուրջ կերպարանք մը առնելով շարունակեց.

— Ալ բաւական խօսեցանք, քիչ մը գործենք, ես քոմիթէին կողմէ յատկապէս եկած եմ Այտընի զօրագունդերուն հետ բանակցելու եւ զանոնք մեր դատին շահելու պաշտօնով. ուստի ինծի վստահուած գործը պիտի կատարեմ ընկերոջս Սաոլքի հետ, որ նոյն նպատակով եկած է հոս... Ուրեմն, սիրելի բարեկամներ, առայժմ ցտեսութիւն. մենք պիտի երթանք պանդոկ մը ուր պէտք ունինք հագուստնիս փոխելու եւ յարմար ծպտում մը որոշելու:

Այս խօսքերը այնքան հանդարտ ու վճռական կերպով մը արտասանուած էին, որ ոչ ոք դիտողութիւն մը ըրաւ:

Այտընէն եկող երկու զօրագունդերը բանակած էին կայարանէն հազիւ քսան վայրկեան հեռու դաշտի մը մէջ:

Վերը տեղի ունեցած խօսակցութենէն գրեթէ ժամ մը ետք կառք մը կը կենար առաջին վրաններուն քով և Եւրոպացի կին մը և պարոն մը վար կ՚իջնէին կառքէն: Իրենց կ՚ընկերանար գլուխը ֆէս դրած տեղացի մը, որ թարգման մը ըլլալ կը թուէր: Այս կառքին կը հետեւէին երկու խոշոր մուհաճիրի կառքեր որոնց մէջ ծխախոտի տուփեր լեցուած էին:

Հազիւ թէ տիկինը եւ պարոնը կառքէն իջած էին ու կը պատրաստուէին յառաջանալ, երբ պահակ զինուոր մը զիրենք կեցուց:

— Աւելի առաջ երթալ արգիլուած է, ըսաւ:

Ֆէս կրող տեղացին իսկոյն միջամտեց.

— Տիկինը եւ պարոնը Եւրոպացի են եւ կը փափաքին պտոյտ մը ընել բանակատեղին ու միանգամայն իրենց հետ բերած ծխախոտը բաժնել զինուորներուն, բացատրեց պահակին:

— Ես ատանկ բաներ չեմ գիտեր, պատասխանեց միւսը կոշտ կերպով. արգիլուած է աւելի առաջ երթալ:

— Ո՞ւր է քու տասնապետդ...

— Հոս չէ... ինքն ալ արդէն նոյն բանը պիտի ըսէ, քանի որ պատուէրը հաղորդողը ան է:

— Բայց անքաղաքավարութիւն կ՚ըլլայ այս օտարականները մերժել որոնք նուէրներով եկած են, պնդեց թարգմանը:

— Չեմ գիտեր, ինծի այսպէս պատուէր տրուած է:

— Գոնէ յիսնապետ մը կամ հարիւրապետ մը չկա՞յ այս կողմերը որուն հետ կարենանք խօսիլ, պնդեց թարգմանը:

— Արգիլուած է աւելի առաջ երթալ, հասկցա՞ր, պոռաց զինուորը, ուրիշ բան չեմ գիտեր:

Բարեբախտաբար հարիւրապետ մը, որ նոյն միջոցին հոնկէ կ՚անցնէր, նշմարեց այս վիճաբանութիւնը եւ մօտեցաւ պահակին:

— Ի՞նչ կայ, հարցուց դաժան դէմքով մը:

Թարգմանը իր խնդիրքը բացատրեց եւ ցոյց տուաւ կինն ու պարոնը, որոնք քիչ մը անդին կեցած էին բանակցութեան ելքին սպասելով:

— Թէեւ արգելքը բացարձակ է, ըսաւ հարիւրապետը եւրոպացի այցելուները քննելով ու տեսնելով որ շատ շնորհքով անձեր կ՚երեւային, բայց անգամ մը հազարապետին հարցնեմ, թերեւս բացառութիւն մը ընէ. դուք հոս քիչ մը սպասեցէք:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(230 – Շար.)

...ութիւնը, առաքինութեան վարձատրու-թիւնը, մոլութեան տմոյն դէմքը ու պա-տիժը, որոնցմով ընկերային սանդուխին ...ծը, ինչպէս նաեւ ստորոտը դրո-գազաթը, ինչպէս նաեւ ազգասիրութեան, հայրե-նասիրութեան եւ մարդկային պարտաւո-րութեան դաս մը առած կ'ըլլան:

«... Ճշմարիտ ազգասիրութեան ...պարտքն է քաջալերել եւ վարձատրել ...ն գործիչները, որք նոյն նպատակով կը չարժին ի նպաստ Հայրենեաց»:

Վէպը իր ուրոյն նշանակութիւնը ու ...գաղափարական գեղարուեստական ար-ժանիքը կը ստանայ ոչ միայն ազատա-գրական շարժումին խօսքը վեր հանե-լով, այլեւ օրուան կարեւոր հարցերը ...կրթութիւն, լուսաւորութիւն, կրօնք եւ-այլն: Ա. Հայկունի կրցած է վեր հանել ...ջննի իրականութեան համար էական ...ու բնորոշ երեւոյթները եւ իրադարձու-թիւնները:

Վէպին նիւթը՝ երեք տարբեր դոյգերու ...սիրոյ մելոդրամատիք, արկածային ...պատմութիւնն է: Վէպին գլխաւոր հերոսը ...ն՝ հեղինակն է, որ նկարագրուած ...դէպքերուն ականատես է եւ բովանդա-կութիւնը կը պատմուի անոր կողմէ՝ ա-...ռաջին դէմքով: Իրադարձութիւնները ...տեղի կ'ունենան Ղրիմի պատերազմին ժամանակ, երբ Հայկունին, իբրեւ Թարգ-ման, կը ծառայէր Դանուբեան բանակին մէջ:

Հեղինակին գլխաւոր գաղափարները արտայայտողը՝ իտալացի Մատթէոն է: ...Սիրոյ անյաջողութեան հետեւանքով կը թողու իր երկիրը՝ Իտալիան եւ կը թա-փառի Փոքր Ասիոյ երկիրներուն մէջ:

Հայաստանի մէջ Իտալացին, հետեւեալ խորհրդածութիւնը կ'ընէ. «Յիրաւի, եթէ Հայոց ազգը ազնուականութիւն չունե-նար, անհնար էր, որ դիմանար այսչափ ...տարի այսպիսի դժնդակ կացութեանց ...մէջ... Այո, բնական է հայ արիւնին ազ-նուութիւնը, վասնզի չի կրնար լինել, որ ազգ մը առանց ազնուութիւն ունենալու կրթութենէ զուրկ մնայ եւ կենայ... ըր-նութեան պակասութիւնը կրթութիւնը պարտի լցնել, եւ որովհետեւ Հայոց ազգին մէջ կրթութիւն չկայ, ուրեմն ը-...ալ է, որ բնութիւնը լեցուցած է զայն ...այն ամէն ընտիր հանդամանքներով, ո-րոնցմով ազգ մը կրնայ ապրիլ առանց կրթութեան... Ա՛հ, եթէ Հայոց ազգը ...այսպէս բնականաբար ազնուականութիւն ...ունի, հապա եթէ կրթուի՝ ինչ պիտի լի-նի... օրհնեալ բայց տարաբախտ ազգ»:

Արմենակ Հայկունիի տեսակէտը այն է, թէ լուսաւորութիւն եւ կրթութիւն ...տարածելու միջոցաւ հնարաւոր է ժողո-վուրդը արթնցնել դարաւոր թմրութենէն, ...խաւարէն եւ զայն առաջնորդել դէպի քա-ղաքական ինքնագիտակցութիւն: Ան հա-...մոզուած էր, որ «ազգի մը պակասու-թիւնները բնական չեն կրնար ըլլալ, այլ կամ պարագայից բերմունքին կամ ճըշ-մարիտ կրթութեան պակասութենէն ա-...ռաջ եկած վրիպումներէն»: Հայկունիին վրայ մեծ տպաւորութիւն գործած է ի-տալացի ժողովուրդին ազատագրական պայքարը՝ Կարիպալտիի գլխաւորու-թեամբ, որ կրնար կենդանի օրինակ դառ-նալ նաեւ իր ժողովուրդին համար: Պէտք է թօթափել հնազանդութեան ոգին, որ քանի մը դարէ մթագնած է մարդոց ու-ղեղը. «Մինչեւ ե՞րբ մենք մեր աշխատու-թեան պտուղը, մեր իրաւունքը անոնց տանք, կ'ընդվզի վէպին հերոսներէն մէ-կը, մինչեւ ե՞րբ պիտի հարուածեն մեզ եւ մենք լռենք. մինչեւ ե՞րբ այս վատ եւ անարգելի կացութեան մէջ պիտի թա-փառինք եւ ինչո՞ւ դէնք չառնենք անոնց դէմ, ինչո՞ւ չպատժենք զանոնք... Ես իմ կողմանէս պիտի կռուիմ անոնց հետ... ով որ կ'ուզէ թող ընկերանայ ինծի»:

«Էլիզա» վէպին նիւթը արկածային է, հեղինակը իր հերոսները երկրէ երկիր կը տանի, կը ցուցադրէ տարբեր կացութիւն-ներու մէջ, եւ ասիկա կը կատարուի ոչ պատահական ձեւով, այլ յատուկ միտու-մով՝ տարբեր ժողովուրդներու կենցաղը, մտածելակերպը, ձգտումները, ինչպէս նաեւ երեւոյթներուն հանդէպ իր գաղա-փարները մեկնաբանելու իմաստով: Վէ-պին մէջ, ամենուրեք, կը նկատուի հե-ղինակին անհատական վերաբերումը եւ գեղարուեստական – վիպական նիւթը կը բոլորուի՝ օրուան կարեւոր խնդիրներուն անդրադառնալու, հեղինակին գաղափար-ները արտայայտելու միտումով: «Էլիզա» վէպը ըլլալով վիպապաշտ՝ ունի ընկերա-յին քաղաքական բովանդակութիւն, որուն տիպարները Հայկունիին արտայայտած հայեացքներու գաղափարախօսներն են:

Ն. ԱՆԱՆԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԺԸՆԵՒԻ մէջ Սեպտ. 14ին տեղի ունե-ցած է նորակառոյց Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ օծումը ձեռամբ կաթող. Պատուիրակ Սե-րովբէ Արք.ի: Ճարտարապետական աշ-խատանքները տարած են Փրոֆ. է. Իւ-թիւճեան, օժանդակութեամբ Ժընեւի ճարտարապետներէն՝ Ֆրետերիք Կօ-թիէ–Նավիյի: Այս առթիւ Սերովբէ Արք. մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտ-նած է Ժընեւի քաղաքապետութեան եւ Զուիցերիոյ իշխանութեանց: Պատարա-գին մասնակցած են նաեւ Ներսոյեան եւ Թումայեան եպիսկոպոսները: Արարողու-թեան ներկայ եղած են զուիցերացի պաշ-տօնական անձնաւորութիւններ, տեղւոյն հայ գաղութը եւ բազմաթիւ Հայեր Փա-րիզէն եւ Ֆրանսայի այլ շրջաններէն: Տեղւոյն մնայուն հոգեւոր հովիւ նշա-նակուած է Ներսէս Վ. Պօղապալեան: Այս առթիւ տեղական մամուլը լայն տեղ տուած է օծումի արարողութեան, ան-դրադառնալով Հայ. Եկեղեցւոյ եւ հայկ. ճարտարապետութեան: Տեղի ունեցած են նաեւ պաշտօնական ճաշեր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Գինեգործութիւնը միշտ ալ եղած է Հայաստանի արդիւնաբերութեան կարե-ւորագոյն ճիւղերէն մէկը եւ մեծ դեր կատարած է անոր տնտեսութեան մէջ:

Սակայն, վերջին տարիներուն, ինչպէս դիտել կուտայ Շ. Նազարեան, «Սով. Հայաստան»ի Օգոստոս 2ի թիւին մէջ իր լոյս ընծայած «Ինչո՞ւ խամրեց Հայոց գինու փառքը» յօդուածով, երկրին տըն-տեսութեան այդ կարեւոր ճիւղը ար-տադրութեան քանակի եւ որակի անկում մը կ'արձանագրէ:

Արդարեւ, համաձայն յօդուածագրին, որ վարիչն է «Հայաստանի տնտեսագի-տութեան եւ ժողտնտեսութեան գիտա-հետազօտական ինստիտուտի գնագոյաց-ման սեկտորի», 1959էն 1968ի միջեւ նուա-զած է այդ ճիւղին կշիռը երկրին ար-տադրութեան կազմին մէջ: 1959ին գի-նեգործութեան կշիռը երկրին ամբողջ արտադրութիւններուն մէջ կազմած է 11 տոկոս, իսկ 1968ին՝ 8 տոկոս:

Հայաստանի գինեգործութեան արդիւ-նաբերութեան անկումը հիմնականին մէջ կը բացատրուի այգեգործութեան մէջ ե-ղած լուրջ թերութիւններով:

Հակառակ այն իրողութեան, որ վերջին 10–12 տարիներու ընթացքին երկրին խա-ղողի այգիներուն տարածութիւնը գրեթէ կրկնապատկուած է, սակայն, բերքա-տուութեան նուազումին պատճառով հա-ժախառն բերքը չէ աւելցած:

Խիստ ինկած է նաեւ խաղողին շաքարի աստիճանը:

Բերքին եւ խաղողի շաքարի աստիճա-նին նուազումը կը բացատրուի այն իրո-ղութեամբ, որ մթերումին գիները նպաս-տաւոր չեն եղած ցարդ:

Խորհրդային կառավարութիւնը որ-պէսզի քաջալերէ եւ մղում տայ գիւղա-տնտեսական մթերքներու արտադրու-թեան, վերջին տարիներուն զգալի չա-փով բարձրացուցած է գիւղատնտեսական հիմնական մթերքներուն գնումի գիները: Սակայն բոլոր գիները չեն, որ խթան կը հանդիսանան արտադրութեան բարձրաց-ման: Հայաստանի մէջ խաղողագործու-թիւնը դարձած է քիչ շահութաբեր, իսկ որոշ վայրերու մէջ նոյնիսկ վնասաբեր: Այսպէս, օրինակ, 1967ին Խորհ. Միու-թեան կոլտնտեսութիւններուն արտադրած խաղողին միջին շահը եղած է 45 տոկոս, որուն մէջ՝ Մոլտավիան ունեցած է 82 տոկոսի բաժին, Ուկրանիան՝ 56, Վրաս-տան՝ 21, Հայաստան՝ 12 եւայլն:

Միւս կողմէ բաւական մեծ անհաւա-սարութիւն ստեղծուած է խաղողին եւ գիւղատնտեսութեան միւս արտադրու-թիւններուն գիներուն միջեւ: Այսպէս, օ-րինակ, 1967ին արտադրուած պտուղնե-րուն միջին շահը եղած է 198, ցորենի-նը՝ 96, գետնախնձորինը՝ 49, իսկ խա-ղողինը ընդամէնը 21 տոկոս: Ուրեմն ա-մէնէն նուազը, երբ իրականութեան մէջ պէտք է ամէնէն բարձրը ըլլար:

Ապրիլին որոշուած է խաղողին մթե-րումին գիները բարձրացնել՝ մղում տա-լու համար արտադրութեան զարգացու-մին:

Խաղողին որակը կը ճշդուի անոր պա-րունակած շաքարին քանակութեամբ: Որ-քան բարձր ըլլայ խաղողին անուշութիւ-նը, այնքան բարձր կ'ըլլայ անոր սպա-ռումը: Ինչպէս դիտել տրուեցաւ, վեր-ջին տարիներուն Հայաստանի մէջ նկա-տելի է խաղողի բերքին եւ անոր անու-շութեան նուազումը: Անշուշտ կան բնա-կան պատճառներ (նոր այգիները ընդ-հանրապէս կը հաստատուին լեռնային շրջաններու մէջ), սակայն գլխաւոր պատճառը պետութեան ճշդած գիներն են: Խորհ. Միութեան բոլոր երկիրներուն մէջ սահմանուած են յատուկ գիներ խա-ղողին պարունակած շաքարին տոկոսին համար: Հայաստանի մէջ խաղողին միջին շաքարութիւնը ընդունուած է 20–21 տո-կոս: Սահմանուած օրէնքին համար կը վճարուի գումար մը, որ իրականութեան մէջ չի փակեր այն վնասը, զոր կը կրեն կոլտնտեսութիւնները: Տնտեսութիւննե-րը շահագրգռուած չեն բերքահաւաքը ուշ կատարելու եւ անհրաժեշտ ճիգը ի գործ դնելու, որպէսզի աւելնայ շաքարին տո-կոսը:

Լուրջ թերութիւններ կան նաեւ չուկայ հանուող խաղողին գիներուն մէջ: Սահ-մանուած գիները պատճառ կը դառնան, որ չաւելնայ բնակչութեան ծախուող բարձր որակի խաղողին քանակը: Բաւա-կան է ըսել, որ վերջին տարիներուն Հա-յաստանի մէջ անձ գլուխ տարեկան ծախ-սուած է 3,5 քիլօ խաղող, երբ նախա-տեսուած է ծախել 25 քիլօ անձ գլուխ: Առեւտրական կազմակերպութիւնները ա-մէն տարի խաղողի վաճառումէն կը կրեն 1,5 միլիոն ռուբլի վնաս (պաշտօնական սակով՝ մէկ ռուբլի = 5 Ֆրանքի) Ըմ-բռնելի է, որ առեւտրական կազմակեր-պութիւնները ինչքան շատ խաղող ծախեն բնակչութեան, այնքան շատ վնաս կ'ու-նենան: Ահա թէ ինչո՛ւ շահագրգռուած չեն ժողովուրդին աւելի շատ խաղող ծա-խելու գործին մէջ:

Կարելի չէ միայն վարչական միջոցնե-րով բարելաւել այս գործը: Վճռական դեր կրնան խաղալ տնտեսական լծակնե-րու օգտագործումը:

Այս նպատակով ընթացիկ տարիէն սկսեալ պէտք է բարձրանան բնակչու-թեան հրամցուող խաղողին գիները (ար-դիւնաբերական տեսակներուն մէկ թոնին միջին գինը սահմանուելու է 370 ռուբ-լի, իսկ սեղանի տեսակներունը՝ 450 ռուբլի):

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (586)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

— Փարիզի ամբողջ բանակը կը կռուի: Այս բանակին մէկ երրորդը, եւ ազգային պահակները մեր պատնէշին դէմ պիտի կռուին: Տեսայ հիւանդներու հինգերորդ գունդին դրօշները եւ վեցերորդ գունդին դրօշները: Ժամէ մը պիտի յարձակին մեր վրայ: Իսկ ժողովուրդը երէկ յուզուեցաւ եռանդագին, բայց այս առաւօտ չի շար-ժիր:

Ոչինչ ունինք սպասելիք, ոչ ալ յուսա-լու: Ոչ արուարձան մը, ոչ ալ գունդ մը կայ մեզի հետ: Լքուած եւ մինակ մնա-ցած ենք:

Այս խօսքերը խումբերուն բզզումին վը-րայ նետուելով այն տպաւորութիւնը ու-նեցան, զոր կ'ունենայ մեղուներու երա-մի մը վրայ մրրիկին առաջին կաթիլը: Ամէնքն ալ անմռունչ մնացին: Նոյն մի-ջոցին անասելի լռութիւն մը տիրեց, լռութիւն, որու մէջ մահուան թեւարկու-թիւնը կրնայ լսուիլ:

Կարճ եղաւ այս վայրկեանը:

Խումբերուն ամէնէն մթին խորշերէն ձայն մը գոչեց Անժոլրային.

— Լաւ, պատնէշը քսան ոտք բարձրա-ցընենք եւ ամէնքս ալ հոս մնանք: Քա-ղաքացիներ, դիակներու բողոքը ընենք: Ցուցնենք որ եթէ ժողովուրդը կը թողու հանրապետականները, անոնք չեն թողուր ժողովուրդը:

Այս խօսքը անհատական անձկութիւն-ներու ցաւալի ամպէն ամէնուն մտածումը կ'արտադրէր: Եռանդագին կայթիւնով մը ընդունուեցաւ ան:

Երբեք չգտնուեցաւ այս խօսքը ըսող մարդուն անունը. անշուշտ անյայտ բան-ուոր մը, անծանօթ մը, մոռցուած էր. գիւցազն անցորդ մըն էր ան, այսինքն այն մեծ անանունը, որ միշտ կը խառ-նուի մարդկային տագնապներու եւ ընկե-րային ծննդագործութիւններու հետ, որ յարմար վայրկեանը հասած ժամանակ, յետին կերպով մը վճռական խօսք կ'ըսէ եւ որ պահ մը փայլակի մը պայծառու-թեան մէջ ժողովուրդին եւ Աստուծոյ պատգամաւորը ըլլալէն ետք խաւարին մէջ կ'անհետի:

Այս անողոքելի որոշումը 1832 Յունիս 6ին այնքան օդին մէջ տարածուած էր, որ գրեթէ միեւնոյն ժամուն Սէն Մէրիի պատնէշին ապստամբներէն յիշուեցաւ. — Կ'ուզեն օգնեն մեզի, կ'ուզեն չօգնեն, մեր հոգն անգամ չէ: Մեռնինք հոս ամէնքս ալ:

Ինչպէս կը տեսնուի, երկու պատնէշ-ները թէեւ նիւթապէս առանձին մնացեր էին բայց կը հաղորդակցէին:

ԳԼՈՒԽ ԾԳ

ՀԻՆԳ ԱՒԵԼԻ ՄԷԿ ՊԱԿԱՍ

«Դիակներու բողոքը» ընել հրամայող մարդը խօսելէն եւ հասարակաց հոգիին բանաձեւը տալէն ետք ամէնուն բերնէն տարօրինակ գոհունակութեան եւ սարսա-փի աղաղակ մը ելաւ, աղաղակ մը, որ նշանակութեամբը սգալի եւ արտասանու-թեամբը յաղթական էր:

— Կեցցէ՛ մահը: Ամէնքս ալ հոս կե-նանք:

— Ինչո՞ւ ամէնքը, հարցուց Անժոլրա: Անժոլրա կրկնեց.

— Դիրքը լաւ, պատնէշն ալ գեղեցիկ է: Երեսուն մարդ կը բաւէ: Ինչո՞ւ քա-ռասուն մարդ զոհենք:

Ապստամբները պատասխանեցին.

— Վասնզի ոչ ոք պիտի ուզէ երթալ:

— Քաղաքացիներ, գոչեց Անժոլրա, եւ իր ձայնին մէջ գրեթէ բարկալի ճօճում մը կար, հանրապետութիւնը մարդու մա-սին հարուստ չըլլալով, չի կրնար անօ-գուտ ծախք ընել: Սին փառասիրութիւնը դեղխութիւն մըն է: Եթէ ոմանց համար պարտք մըն է անկէ երթալը, այս պարտ-քը պէտք է որ կատարուի ուրիշ որեւէ պարտաւորութեան պէս:

Անժոլրա, սկզբունքի մարդը իր կրօ-նակիցներուն վրայ այն տեսակ մը ամե-նակարողութիւնն էր, որ բացարձակա-պէս կ'արտաբխի: Սակայն այս ամենա-կարողութեան հնայելով սկսան մրմռալ: Անժոլրա անթերի պարագլուխ մը ըլլա-լով, երբ տեսաւ թէ կը մրմռան, կը պըն-դէն իրա հրամանին նկատմամբ, բար-ձրամտութեամբ կրկնեց.

— Անոնք որ կը վախնան մեր թիւին երեսունի իջնելէն, թող ըսեն:

Փսփսուքները կրկնապատկուեցան:

— Սակայն, ըսաւ խումբէն ձայն մը, անկէ թողուլ երթալը դիւրին բան չէ. խօսքով միայն դիւրին է: Պատնէշը պա-շարուած է ամէն կողմէն:

— Հալէ կողմէ չէ, ըսաւ Անժոլրա, Մոնտէթուր փողոցը ազատ է եւ Տէ Փրե-չէօր փողոցէն զայողը կրնայ Տէ Ինն-սան (Անմեղներու) վաճառանոցը հասնիլ:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Տիկին Եւգինէ Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Արա Արբլեան–Պօղոսեան եւ համայն ընտանեկան պարագաները սրտի խոր կըսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին

ԲԺ. ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ կիրակի, Սեպտ. 21ին Փարիզ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի (Սեպտ. 24) ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնմորանսիի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել:

Գ. Մեսրոպ Զօրաբաբելեան, Տէր եւ Տիկին Խաժոն Զօրաբաբելեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ատեմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նիկողոս Նոտարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ահարոն Զերչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Զերչեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Համբարձումեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Փափազեան (Նիս), Տէր եւ Տիկին Քէօմիւրճեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Սիրանոյշ Խաչիկեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Նոտարեան, Մկրտիչեան, Ատեմեան, Ագասեան, Աթէշեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, եղբօր զաւկին եւ ազգականին՝

ՈՎՍԱՆՆԱ ԶՕՐԱԲԱԲԵԼԵԱՆԻ
(Ծնեալ Զէրչեան, Զէնկիլերցի)

մահը, որ պատահեցաւ կիրակի Սեպտ. 21ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս չորեքշաբթի (Սեպտ. 24) ժամը 13,45ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել:

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Մառանեան իր ամուսնոյն հոգեհանգստեան առթիւ քսան ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան 20 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՊՕՄՈՆ.— Առաջնորդարանի Օժանդակ Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է այրի Տիկին Ելքովանեանէ 20 ֆր. էլիզ Տովիկեանի մահուան առթիւ, նոյն առթիւ Տիկին Գեղանոյշ Պէյլէրեանէ 20 ֆր.: 10 ֆր.՝ Ալիս Սարգիսեանէ իր ապաքինման առթիւ, 10 ֆր. ալ տեղւոյն Կապ. Խաչին:

×

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը խորին շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Բարգէն Ուզունեանէ (Վալանս) 100 ֆր.ի գումարը ողբացեալ Տիկ. Պայծառ Ուզունեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

×

Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Մուշեղ Սարեանի զոքանչ մօր Մարիամ Եչիլեանի (ծնեալ Ջէնճիրճեան) մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Մուշեղ Սարեան եկեղեցիին 100 ֆր., Սեբաստիոյ Վերաշինաց Միութեան50, Պէյրութի Սահակեան լիսէին 20, Հոգեւոր Հովիւին 30, Յովհաննէս Պալիքեան, Ալեքսանդր Տէրտէրեան եկեղեցիին քսանական, Ղազար Կիւլեան, Լեւոն Քէնտիրեան 10ական, Տիկ. Սիրվարդ Նէմչէհիրլիեան 20, այրի Տիկ. Ովսաննա Նէմչէհիրլիեան, Տիկ. Զապէլ Սէթեան (Մուժէն), Մուշեղ Էլմասեան 10ական, Մուշեղ Էլմասեան զպրոցին 10:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ուսանողուհիի մը համար, կահաւորուած սենեակ մը կը փնտռուի հայ ընտանիքի մը մօտ, ի հարկին նախաճաշով եւ ցերեկուան ճաշով:

Դիմել «Յառաջ»ի:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի ընկերական ժողովը Ուրբաթ 26 Սեպտ. ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայ պիտի ըլլան Կ. Կ.ի եւ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը Սեպտեմբեր 25ին, երեկոյեան ժամը 19ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Ջաւարեան» կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 21ին, Ռիւ տը լա Տէֆանս, Քաֆէ Սփոր:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. « Վարդան » ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20,30ին՝ սովորական հաւաքատեղին:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԼԻՈՆԻ Հայ Ազգ. Վարչութեան Կրթական Մ ա ր մ ի ն ը կը ծանուցանէ Լիոնի հայ ծնողաց, որ Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. 2ին:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑԸ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 2էն սկսեալ Հինգշաբթի օրերը ժամը 3ին Միութեան գրասենեակին մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ Մեթրօ Քատէ:

×

ՊՕՄՈՆ

Արձանագրութիւնները սկսած են եկեղեցիին խորհրդարանը ամէն առաւօտ ժամը 9էն 11,30:

Դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 25ին:

×

ՍԷՆԹ – ԱՆԹՈՒԱՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտ. 2ին հինգշաբթի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին: Յարգելի Թաղեցիներէն կը խնդրուի այժմէն արձանագրել իրենց փոքրիկները, կիրակի առաւօտները, եկեղեցւոյ խորհրդարանը, իսկ շաբթու մէջ Պր. Երուանդ Պապոյեանի մօտ: Ոչ մէկ վճարում դպրոցի. դպրոցի գիրքերը ձրի կը տրուին:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի կիրակնօրեայ հայերէնի դասաւանդութիւնը տեղի կ'ունենայ Հոկտ.5ին կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ:

Կը խնդրուի ծնողքներէն, որ խղճմտօրէն բարի ըլլան իրենց զաւակները արձանագրել անխտիր: Ուսուցչուհի Օր. Հելլէն Սապունճեան:

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ զբօսապտոյտ մը դէպի Ֆոնթէնպլօ Սեպտ. 28ին առաւօտէն մինչեւ երեկոյ: Ճամբուն վրայ այցելութիւն Մըլէօնի մօտ Վօ–լը–Վիքոնտի հռչակաւոր դղեակը՝ Լուդովիկոս 14րդի պերճաշուք ոճով, իր նշանաւոր պարտէզով:

Օթօքարը կը մեկնի առաւօտ ժամը ճիշդ 8ին Սքուար Մոնթոլոնէն, վերադարձին կը հասնի Փարիզ ժամը 22էն առաջ:

Այժմէն արձանագրուիլ հեռախօսելով Տիկին Թադէոսեանի 878–27–35 կամ Տիկ. Ուզունեանի 254–17–74:

Գին 15 ֆրանք:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլի Վարդաց Ս. Խաչ եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը եւ տօնախմբութիւնը կը կատարուի Սեպտ. 28ին, Կիրակի օր:

Մանրամասնութիւններ յաջորդով:

ԾԱԽՈՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆ

Պանեէօյի լաւագոյն շրջանին մէջ, ծախու է բնակարան մը, բոլոր յարմարութիւններով:

Դիմել Պ. Լ. Տօնիկեան
52, Rue Gustave Courbet, 92 - Bagneux
Tél. : 253-38-83

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգին Մուրատ Ուսումնասիրացի Փարիզի Կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները եւ անդամակցութիւն փափաքող նահանգին պատկանեալ հայրենակիցները անխտիր, 27 Սեպտ. Շաբաթ ժամը ճիշդ 21ին, հայրենակից Նշան Սայրինեանի բնակարանը 141, Պուլվար Ռոտէն, Իսի:

Մէրի տ'Իսիէն առնել օթոպիւս 190 եւ իջնել Շըմէն տէ Վիյնը:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԱՆՈՅՇ ՕՓԵՐԱ

Մարսէյլի բոլոր Միութիւններէն կազմուած գեղարուեստասիրաց Միութիւնս մեծ ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ 1970ի Մայիսին Արմէն Տիգրանեանի ԱՆՈՅՇ ՕՓԵՐԱՆ պիտի ներկայացուի՝ բեմադրութեամբ մեծ երաժշտագէտ՝ Ժորժ Քօմպի:

Միութիւնս կոչ կ'ընէ Մարսէյլի բոլոր Հայ Երիտասարդներուն եւ երիտասարդուհիներուն, որոնք երգը կը սիրեն եւ երգելու յարմարութիւն ունին, երգչախումբին արձանագրուելու, ժամը 14էն 18, 7 Րիւ Փափէռ, Բարեգործականի սրահին մէջ:

ԴԻՒԱՆ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԱՇՆԱՆ ՎԵՐՋԻՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ
ՎԻՊԱԿԱՆ ՍԵՒ ԱՆՏԱՌԸ
ՊԱՏԸՆ – ՊԱՏԸՆ, ՋԵՐՄՈՒԿՆԵՐՈՒ
ՄԱՐԳԱՐԻՏԸ

2 օր լիւքս օթոքառով, Սեպտ. 27 եւ 28

Անդամներու եւ բարեկամներու համար, Շաբաթ, Սեպտ. 27, առաւօտեան 8ին Մեթրօ Շաթօ տը Վէնսէն Թերմինիւս սրճարանին առջեւ: Մեկնում 8,15ին դէպի Գերմանիա Կրէյ, Սեզան, Վիթրի լը Ֆրանսուա, Թուլ (ցերեկուան ճաշ) Նանսի, Լիւնէվիլ Պլամոն, Սառըպուրկ, Ֆալըզպուրկ, Սավերն, Սթրազպուրկ (այցելութիւն Մայր տաճարին):

Ճամբորդութեան շարունակութիւն դէպի Քէհլ (սահմանագլուխ), Ափընվայըր եւ Սինցհայմ, Պատըն–Պատընէն 3 քիլոմեթր հեռու սիրուն վայր մը: Տեղաւորում պանդոկը, իրիկուան ճաշ, պտոյտ երեկոյ Պատըն–Պատըն: Կիրակի, Սեպտ. 28, Պատըն–Պատընի ծաղկազարդ պարտէզներ, պտոյտ քաղաք անտառին մէջ, զանազան զբօսանքներ:

Ճաշ պանդոկը եւ մեկնում դէպի Փարիզ Քէհլ, Սթրազպուրկ, Նանսի ճամբով: Ժամանում Փարիզ ժամը 21ի առտենները:

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 99 ՖՐԱՆՔ
ամէն բան մէջը

ԴԻՄԵԼ՝

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԽՏ. ՃԷՔԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատասխանատու

ՇԱՏ ԿԱՐԵՒՈՐ.— Օգտուեցէք այս ճամբորդութենէն որ տարւոյն վերջինն է, բացառիկ գինով:

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ, Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը, Բ. տպագրութիւն, պատկերազարդ, 1968	20 ֆր.
Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ, Ամբողջական երկեր, 3 հատոր, հատորը	20 ֆր.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Կեանքի ուղիներով, 6 հատոր, հատորը	15 ֆր.
Ա. ՇԻՐԱԿԵԱՆ, «Կտակն էր նահատակներուն»	15 ֆր.
ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Ցեղասպան Թուրքը	16 ֆր.
Ե. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Հաւք–Խնուս (Տարօնի շրջանի պատմութիւն)	15 ֆր.
(վերոգրեալ գրքերը՝ տպուած Պէյրութ՝ բոլորն ալ լաթակազմ են)	
ՏՈՔԹ. Ց. ՏԷՐ–ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Հայկական Կիլիկիա	8 ֆր.
ԱՂԱՍԻ, Զէյթուն եւ իր շրջակաները, Պէյրութ, Թղթակազմ	15 ֆր.
ԳՐ. ԵՊՍ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ, Հայ Գողգոթան, Բ. հատոր, Փարիզ	15 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Վենետիկ	400 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Երեւան, 1967	72,60 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶ, Առաքել Պատրիկի, Երեւան, 1967	17 ֆր.
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ, Կոմիտաս Վարդապետի բոլոր երկերը	

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ
Առաքման ծախքը գնողին վրայ

Դիմել

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince - PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35 Tél. : 326-88-65

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՂԹ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc.

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IX° —
Téléph. : 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. — Վեցամսեայ 50 ֆ.
Արտասահման Տար. 105 ֆ. — Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
24
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
24 SEPTEMBRE
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11621 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.621

ՕՐՎԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

Սեպտեմբեր 22էն 24 Մարոքի մայրաքաղաք Րապաթի մէջ տեղի կ'ունենայ իսլամական խորհրդաժողով մը, որուն հրաւիրուած են 37 երկիրներ: Մասնակցողներու թիւն է 26:

Անցեալ Ապրիլին Մալեզիոյ մայրաքաղաք Քուալա-Լումփուրի մէջ գումարուած էր առաջին իսլամական խորհրդաժողովը համեստ պայմաններու տակ:

Այս անգամուանը շատ աւելի կարեւոր է թէ՛ մասնակցողներու թիւով եւ թէ օրակարգով:

Սէուտի Արաբիոյ Թագաւոր Ֆէյսալն է, որ յղացած էր խորհրդաժողովի գաղափարը, համախորհուրդ Յորդանանի Թագաւոր Հիւսէյնի եւ Մարոքի Թագաւոր Հասան Բ.ի հետ:

Ֆէյսալ Թագաւոր, իբրեւ վեհապետ իսլամական գլխաւոր սրբավայրերուն — Մէքքէի եւ Մէտինէի, — աշխարհի առջեւ կը ներկայանայ իբրեւ պաշտպան մահմետականութեան:

Մուսթաֆա Քէմալ 1924ին ջնջեց խալիֆայութիւնը, որ կը պատկանէր օսմանեան սուլթաններուն 1517էն ի վեր, երբ Եավուզ Սուլթան Սէլիմ Ա. Եգիպտոսը գրաւելով յափշտակած էր նաեւ Խալիֆայի տիտղոսը եւ դարձած Մարգարէի յաջորդը:

Ի չգոյէ Խալիֆայի, Սէուտի Արաբիոյ վահապի Թագաւորը ինքն իրեն իրաւունք կուտայ խօսելու յանուն իսլամութեան:

Րապաթի խորհրդաժողովի գումարման պատճառն է Երուսաղէմի Մէսճիտ Էլ-Աքսա կոչուած մեծ մզկիթին մէջ պատահած հրդեհը անցեալ Օգոստոս 21ին: Այս մզկիթը կառուցուած է Երուսաղէմի հին՝ արաբական բաժնին մէջ, Սողոմոնի քանդուած տաճարին արեւելեան կողմը եւ Մէքքէէն ու Մէտինէէն վերջ կը նկատուի իսլամութեան երրորդ մեծ սրբավայրը:

Անոր մասնակի հրկիզումը ընդհանուր զայրոյթ յառաջ բերաւ բովանդակ իսլամական աշխարհին մէջ եւ առիթ ընծայեց կիրքերը հրահրելու Իսրայէլի եւ սիոնականութեան դէմ:

Կրօնքը միութեան դիծ մը կազմեց արաբ եւ ոչ-արաբ այն բոլոր երկիրներուն միջեւ, ուր իսլամ բնակչութիւնը մեծամասնութիւն կը կազմէ:

Րապաթի խորհրդաժողովը Արաբական Լիկայի նեղ սահմաններէն դուրս ելլելով կ'ընդգրկէ Ասիոյ եւ Ափրիկէի մահմետական բոլոր երկիրները:

Վիճակագրութեան մը համաձայն, աշխարհի վրայ կ'ապրին 495.213.000 իսլամներ, բաժնուած 45 երկիրներու մէջ: Ամէնէն շատ մահմետական բնակչութիւն ունեցողներն են՝ Փաքիստան՝ 88 միլիոն, Ինտոնեզիա՝ 87 միլիոն, Հնդկաստան՝ 50 միլիոն, Խորհ. Միութիւն՝ 30 միլիոն, Թուրքիա՝ 30 միլիոն, Իրան՝ 24.800.000, Նիժերիա՝ 24 միլիոն, Եգիպտոս՝ 23 միլիոն 300.000, Աֆղանիստան՝ 15.800.000, Մարոք՝ 13.560.000, Ալժերիա՝ 12 միլիոն, Չինաստան 10 միլիոն, Սուտան՝ 9.700.000, Իրաք՝ 8.544.000, Սէուտի Արաբիա՝ վեցուկէս միլիոն, Եթովպիա՝ վեցուկէս միլիոն, Եմէն՝ 4.800.000, Մալեզիա՝ 4.600.000, Սուրիա՝ 4.600.000, Թունուզ՝ 4.360.000, եւայլն:

Րապաթի խորհրդաժողովին օրակարգի գլխաւոր հարցն է Էլ-Աքսա մզկիթին աղէտը եւ Երուսաղէմ քաղաքի ճակատագիրը:

Ըստ երեւոյթին ներկայ հաւաքոյթին դրդապատճառը կրօնական է, — պաշտպանութիւն իսլամական սրբավայրերու: Տարակոյս չկայ սակայն թէ ժողովի ընթացքին քաղաքական հարցեր ալ պիտի շօշափուին եւ որոշումներ պիտի տրուին Իսրայէլի կողմէ գրաւեալ հողամասերը վերագրաւելու մասին:

Լիբանանի կողմէ իսլամական խորհրդաժողովին պիտի մասնակցէր Հանրապետութեան Նախագահ Շարլ Հէլու, ցոյց տալու համար կէս առ կէս քրիստոնեայ եւ իսլամ այդ երկրի համերաշխութիւնը արաբական աշխարհին հետ, բայց վերջին պահուն չգնաց:

Թուրքիա, որ նախապէս մերժած էր մասնակցիլ խորհրդաժողովին իբրեւ աշխարհական պետութիւն, Րապաթ ղրկած է իր Արտաքին նախարար Չաղլայանկիլը, ընտրական նկատումներով: Վարչապետը տեղի տուած է ժողովուրդի մոլեռանդ տարրերուն, որոնք բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմեն:

Երուսաղէմի մզկիթին հրդեհին առթիւ Պոլսոյ մէջ մոլեռանդ երիտասարդներ հակահրէական բուռն ցոյցեր կատարած էին՝ ջարդի սպառնալիքներով...:

Րապաթի իսլամական խորհրդաժողովին զուգահեռ չորս մեծ պետութեանց ներկայացուցիչները Նիւ Եորքի մէջ կը շարունակեն բանակցութիւնները ՄԱԿի հովանիին տակ, լուծում մը գտնելու համար արաբեւիսրայէլեան կնճիռին:

Պիտի յաջողի՞ն:

Կողմերը կը շարունակեն հաստատ մնալ իրենց տեսակէտներուն վրայ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ՃԻԳ ԵՒ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻ

Նախագահ Փոմփիտուի մամուլի երկրորդ ասուլիսն էր պաշտօնի գլուխ անցնելէն ի վեր: Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ Փոմփիտու անկեղծ եղած է եւ չէ ծածկած երկրին տնտեսական ծանր վիճակը, այլ խօսքով որոշած է ճշմարտութիւնը ըսել ժողովուրդին: Նախ քան հարցումներու անցնիլը, Փոմփիտու հետեւեալ ձեւով պարզած է կացութիւնը: «... Ինչ որ Ֆրանսացիք իրաւունքն ունին գիտնալու, այն է թէ ի՛նչ է կացութիւնը եւ պատճառները այն նախաձեռնութեան որու համար կոչ կ'ըլլայ իրենց: Պատճառներ կան որոնք արկածալի են, պատահական, ուրիշներ՝ աւելի խոր եւ աւելի մշտական: Առաջին հերթին, 1968 Մայիսի դէպքերը որոնք օտար դրամագլուխներու, ու նաեւ դժբախտաբար ֆրանսական, արտագաղթ մը սանձեցին: Դրամագլուխներու փախուստ որ կրկնուեցաւ 1968 Նոյեմբերին մառքին միջազգային չահագործման առեն: Նոյն առեն գործադուլին տեւողութիւնը մեզի կորսնցնել տուաւ մօտ ամսուան մը արտադրութիւն, ճիշդ այն պահուն երբ ամսականներու յաւելումը սպառումի յաւելում մը պիտի պատճառէր եւ արդէն այդ թուականէն ի վեր, եւ հակառակ անոր որ մեր արտադրութիւնը իր առաւելագոյնը գտած է, չենք դադրած սպառելէ աւելի քան կ'արտադրենք, ինչ որ պատճառ եղաւ որ աւելի ներածենք քան կ'արտածենք»: Ու նախագահը կ'ըսէ թէ երկիրը

ԼԻՒՍԻ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆ - ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
որ վերջերս մեռաւ Միլանոյի մէջ
(Իր մասին եւ իրմէ գրութիւններ մեր
ներսի էջերուն մէջ)

քիչ-քիչ կը պարպուէր իր հիւթէն եւ պատկերալից ձեւով կը յայտնէ թէ արկածեալի մը վիճակին մէջ էինք, որ բուռն հարուած մը կերած է եւ կը թուի թէ ինքզինքը գտած է բայց կը շարունակէ իր արիւնը կորսնցնել փոքր վէրքէ մը: Եւ արիւնահոսութիւնը նոյնիսկ եթէ դանդաղ է, նոյնիսկ եթէ տառապալից չէ, մահացու կ'ըլլայ եթէ կարելի չըլլայ դադրեցնել: Պէտք էր դադրեցնել եւ ձեռք առնուելիք միջոցներուն առաջինն էր՝ ֆրանքին տալ իր բուն արժէքը, զայն արժեզրկելով: Ու Փոմփիտու կոչ կ'ընէ Ֆրանսացիին իմաստութեան, պէտք է կասեցնէ իր սպառումը, յետաձգէ կեանքին մակարդակը բարելաւող գնումները, ու դիմէ խնայողութեան եթէ կ'ուզէ որ երկիրը փրկուի: Եթէ իւրաքանչիւր Ֆրանսացի խուսափի այդ ճիգէն, այն ատեն Ֆրանսացիք իրենք զիրենք աւելի դէշ կացութեան մը մէջ պիտի գտնեն քան հիմա: Աշխատանքի իւրաքանչիւր կորսուած օր, կորսուած է ամբողջ Ֆրանսայի համար: Վնասաբեր են տնտեսութեան համար: Կառավարութիւնը յարգել պիտի տայ օրէնքը եւ հանրապետական կարգը: Բայց հարցը չի կայանար ընտրութիւն մը ընելու մէջ, կարգին եւ յառաջդիմութեան միջեւ այլ՝ իրագործել յառաջդիմութիւնը կարգին մէջ:

Ապա, Փոմփիտու կը պատասխանէ հարցումներուն: Փոմփիտու նեղը չի մնար երբ կ'ըսուի իրեն թէ ըստ իր յայտարարութեանց արժեզրկումը անհրաժեշտ էր արդէն 1968 Յուլիսէն, այլ խօսքով Քուվ տը Միւրվիլ եւ Ի հարկին՝ տը Կոլ սխալ գործած են: Փոմփիտու վարպետօրէն մէջէն կ'ելլէ շեշտելով թէ սխալ պիտի ըլլար ֆրանքը արժեզրկել 1968 Նոյեմբերին, յետոյ ոչ մէկ բան կը փաստէ թէ այլ քաղաքականութիւն մը պիտի չյաջողէր եթէ 68 Նոյեմբերի շահագործումը չըլլար, բայց իր գործի գլուխ գալէն ի վեր որոշումը տուած էր արժեզրկելու:

Փոմփիտու կ'ուզէ որ Ֆրանսա վերածուի ճարտարարուեստի արդիական երկրի մը ու կը ծանրանայ միջոցներուն վրայ բայց նախ շատ ետ կ'երթայ (երկու պատերազմներու միջեւ եղած շրջանը) նեշտելու համար տնտեսական Ֆրանսայի արտակարգ անկումը ու երկարօրէն կը վերլուծէ կացութիւնը, յանգելու համար այն միջոցներուն զորս հարկ է ձեռք առնել հասնելու համար որոշուած նպատակին: Մասնակցութեան մասին, Փոմփիտու կը պարզէ իր տեսակէտները: Մարդը պէտք չէ իջնէ ռոպոյի վիճակին, ենթակայ գործիքի մը, ըլլայ համայնավար, ըլլայ դրամատիրական, փոյթ չէ: Մարդը չի կրնար կղզիացած մնալ, պէտք է դեր մը խաղայ, աճի, պարտաւորութիւններ ունենայ: Պարտականութիւններ եւ իրաւունքներ, այս կը կոչուի՝ պատասխանատուութիւն:

Փոմփիտու մասնակցութեան փորձը կ'ուզէ սկսիլ Ռընոյէն, բանուորներուն բաժնելով դրամագլուխին մէկ մասը, ինչ որ զուգէ թոյլ տայ տեսնելու թէ կարելի՞ է քանդել պատնէշները աշխատանքին եւ դրամագլուխին միջեւ: Ու Փոմփիտու անդրադառնալով այն քննադատութեանց որոնք եղան Նափոլէոնի վրայ իր խօսած ճառին առթիւ (ոմանք մեղադրեցին թէ ան հարկ եղածին չափ դիւցազնաչունչ չէր), կ'իւրացնէ Պրաքի մտածումը ու կ'ըսէ. «Ձեմ փնտռեր վերացումը, ջերմեռանդութիւնը կը բաւարարէ զիս»:

Ասուլիսին վերջաւորութեան, նախագահը կ'ընդունի դուրս ելլել եղմտական, ընկերային եւ տնտեսական մարզէն, որ օրուան ելոյթին միակ նիւթն էր, ու կը պատասխանէ այլ հարցումներու: Մէկը կ'ուզէ նախագահին կարծիքն ունենալ 32 տարեկան դասատու կնոջ մասին, որ դատապարտուած ըլլալով 17 տարեկան տղայ մը սիրած ըլլալու յանցանքով, անձնասպան եղաւ: Փոմփիտու չի մոռնար, որ ինք ալ փրոֆեսէօր էր գրականութեան, ու հեղինակ է ֆրանսական բանաստեղծութեան հաւաքածոյի մը եւ կը պատասխանէ Էլիւառի քանի մը տողերով՝

Թո՛ղ հասկնայ ով որ ուզէ
Ինծի համար, ցաւս եղաւ
Այն խեղճ կինը, որ մնաց մայթին վրայ
Պատառ-պատառ հագուստով խելօք զուիը
Այլափոխուած, թագազուրկ

(Շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

ԼԻՒՍԻ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆ - ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ԽՄԲ.— Տիկին Լիւսի Սեւումեան-Արզումանեանի յիշատակին, Բազմավէպէն կ'արտատպենք Հ. Ե. Փ.ի յօդուածը, նուիրուած երգչուհիին, իր մէկ համերգին առթիւ:

Սխալած չենք ըլլար եթէ ըսենք, որ մեր մէջ շատ դանդաղ եղած է գեղարուեստի ըմբռնումը գրականութեան քով: Կար — ծես ցաւի օրեր հարկաւոր էին, որ այդ մարզին մէջ ալ յառաջդիմենք: Եւ տեսանք քաղաքակիրթ Եւրոպան, որ զմայլանք եւ դափնի կը ձօնէր գեղարուեստի նուիրուող տաղանդներուն. Հայերուն անգամ: Ո՞վ պիտի չզգայ ամօթ՝ տեսնելով մեզմէ աւելի խանդավառ ու սիրահար Ֆրանսացին եւ Իտալացին Շահինի, Փուշմանի, Թորամեանններու խնկարկու: Արուեստագէտի և շնորհալի հայ արուեստագէտի մը փայլուն աստղը միջազգային երկնքին վրայ, Կովկասէն մինչեւ Եգիպտոս, մինչեւ Իտալիա, Զուիցերիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, հայ աստղ մը, որ կը շողշողայ Սիրանոյշ, Աբելեան, Օ. Սեւումեան, Փափազեան, Շահխաթունի եւայլն համաստեղութեան մէջ՝ անշուշտ Տիկին Լիւսի Սեւումեան — Արզումանեանն է, որուն տուած հմայիչ փորձերը Վենետիկի մէջ հայ ու եւրոպական ընտիր նմոյշներու, մեզ խանդավառեց պարզ արժադանդէն անդին համեստ տողեր նուիրելու իր ձայնին եւ բեմական արուեստին շուրջ, եւ եթէ ոչ արուեստագէտի հիմնական եւ խոր վերլուծում մը, գէթ անկեղծ գնահատութիւն մը ընել կ'ուզենք մեր ընթերցողներուն հետ իր արուեստին՝ որուն մէջ ճրատարօրէն զուգուած է շնորհ եւ կորով միանգամայն, ըմբռնումով մը որ ինչքան խոր՝ նոյնքան վստահ է:

Արուեստագէտ տիկինը, ծնեալ Խանտանեան, Աղեքսանդրապոլեցի, հագիւ միամեայ՝ իր ծնողքին հետ կը փոխադրուի Թիֆլիս: Գեղարուեստի ասպարէզը կը թեւակոխէ թատերաբեմով, 1914ին, անուանի դերասան Օվի Սեւումեանի հետ, որուն ամուսինը կը դառնայ յաջորդ տարին:

Վեցամեայ գործունէութեան ընթացքին իր բեմի ընկերներն են եղած մեր լաւագոյն եւ կարող դերասանները՝ Սիրանոյշ, Աբելեան, Սեւումեան, Վ. Փափազեան, Մայսուրեան, Ալիխանեան, Արմենեան, Շահխաթունի, Սաթենիկ Ադամեան եւայլն: Իր սիրած դերերը հետեւեալներն են եղած. Ռոկսանա, Սիրանո տը Պերժըրաք, Ե. Ռոստան, ռոման — թիքներ՝ Ռոստանի, Մարգարիտ — Պատուի համար, Սեդա — Հին Աստուածներ, Հիւրի — Արցունքի հովիտ:

Տիկին Լիւսիի միակ եւ մեծ ուսուցիչը բեմին վրայ Օվի Սեւումեանն էր, տաղանդաւոր դերասան, զոր մահը խլեց անկէ երիտասարդ հասակին մէջ, 1920ի գարնան, Կ. Պոլսոյ մէջ: Սակայն այդ դերասանը կ'ապրի արուեստագէտ տիկնոջ մէջ իր մեծ ազդեցութեամբ՝ որով կերպաւորած է անոր հոգին. եւ դեռ այսօր կը ծառայէ անոր արուեստի ասպարէզին մէջ որպէս լուսաւոր փարոս. որով անվերապահ է եւ մեծ՝ տիկնոջ երախտագիտութիւնը հանդէպ անոր, որուն կը պարտի ամբողջ դաղտնիքն իր արուեստին եւ բանալին բոլոր յաջողութիւններուն՝ թէ՛ թատերական եւ թէ քնարական աշխարհի:

Օվի Սեւումեանի մահէն ետք սակայն կարծես Տիկին Լ. Սեւումեան շեղում մը կ'ընէ իր ասպարէզէն, ինչպէս ոմանք կ'ըսեն: Երեւոյթին մէջ գուցէ այդպէս ըլլայ, սակայն մենք գիտենք, որ անոր սկզբնական եւ խոր ձգտումն ու փարումը երգին համար էր, որուն համար բնութիւնն օժտած էր զինք ձայնով մը, որ գեղեցիկ ու սրտագրաւ է:

Որքան ողջ էր Սեւումեան՝ Տիկին Լիւսի ի սէր իր ամուսինին՝ ընկերացաւ անոր տաամաթիք արուեստին. սակայն երգի սէրը վառ կը մնար իր հոգւոյն մէջ, եւ իր ձայնին հմայքն զգացուած էր հայ եւ ռուսական երգի կտորներով, զորս կը լսեցնէր մեծ պատերազմի օրերուն՝ բարեգործական երեկոյթներու եւ ընտանեկան հաւաքոյթներու մէջ: Գեղարուեստագէտ բարեկամներու անընդհատ հիացումին եւ ստիպման ազդեցութեան տակ արդէն ան վճռեր էր մշակել իր ձայնը. եւ 1918ին էր որ կը մտնէր Թիֆլիսի երաժշտանոցը, ուր հետեւեցաւ երգի գլխաւոր եւ մեծանուն ուսուցչապետ Լեվիձկիի դասընթացքներուն: Այդ շրջանին արդէն արուեստն սկսեր էր աւելցնել հմայքն իր ձայնին. ու ան Լեվիձկիի քաջալերութեամբ եւ առաջնորդութեամբ, ոգեւորուած երաժշտական արուեստով, կուտար քանի մը երգահանդէսներ, որոնց արձագանգը հայ եւ ռուս մամուլին մէջ նպաստաւոր եւ քաջալերիչ էր արուեստագէտ տիկնոջ առաջին քայլերուն:

Մեր մէջ շատ անգամ շատ մը տաղանդներ անփայլ կ'անցնին եւ երբեմն ամլութեան կը դատապարտուին՝ միջավայրին անանկութեամբ, ինչպէս նաեւ գիտակցութեան թերիով մը, որ կը զրկէ զիրենք կարեւորագոյն աշխատանքէ մը, որ հարկաւոր է տիրանալու համար արուեստի շնորհին, եւ անով զգացնելու եւ հմայելու:

Տիկին Արզումանեան սակայն կերպով մը բախտաւոր եղաւ, քանի որ երգի եւ բեմի գիրկը մեծցաւ, եւ որքան ինքնածին իր մէջ սէրը երգին՝ նոյնքան գնահատուած էր իրմէ արուեստը իր մողիչ զօրութեան մէջ, որուն համար ան չբաւականացաւ մեր բնաշխարհի երգին հովուական եւ քնքոյշ շունչով միայն, այլ եւ տիրացաւ նախ ռուսականին անկեղծ, թափանցիկ ու կայտառ նկարագրին, ուսկից վերջ հայեացքն ուղղեց Արեւմուտք՝ եւրոպական վսեմ ու դասական գիծերն իւրացնելու:

Առոր համար էր, որ 1920ին Կովկասէն Փարիզ անցաւ, ուր պարապեցաւ կատարելագործելու երաժշտական ուսումն եւ իր ձայնը, ունենալով որպէս ուսուցիչ համբաւեալ Լիթվինը: Վերջին փայլը սակայն Իտալիայէն պիտի առնէր, որ դասական երկիրն է զոյնի եւ երգի թրթռացումներուն:

Եւ Տիկին Սեւումեան Փարիզէն Հռոմ կը փոխադրուէր 1921ին, ուր յաջողութեամբ աւարտելով իր մասնաւոր դասընթացքը տուաւ իր կատարելագործուած արուեստի փայլուն երախայրիքը Քավալերիա Ռուսթիքանայով՝ Սանթուծծայի դերին մէջ:

Առաջին քայլն էր ատիկա եւրոպական բեմի վրայ եւ յաջող, ինչպէս կը վկայեն շատ մը քննադատներ, որոնցմէ յիշել կ'արժէ Հռոմի առաջին քննադատին կասքօյի կարծիքը. «Քավալերիա Ռուսթիքանայի մէջ կատարեց իր արուեստագէտի նախաքայլը՝ հայ երգչուհին Լիւսի Սեւումեան, որ տուաւ ապացոյցը իր տաղանդին եւ իր ամենանուրբ ճաշակին, երգելով յստակ, ոլորուն, մեղմօրէն յուզիչ եւ դերազանց հմայքոտ ձայնով, եւ մեներգելով անվրիճելի ճարտարութեամբ եւ իսկական ինքնատպութեամբ» («Լա Թրիպունա», Հռոմ):

Եւ այդ յաջող քայլը զինքը ուղղեց դէպի երգի ասպարէզը: Հռոմէն սկսաւ հռչակն իր ձայնին. ան այլեւս տիրացած էր դաշնաւորումի, խաղերգի եւ բեմադրութեան գաղտնիքներուն, ինչպէս նաեւ իւրացուցած իտալերէնը՝ երգի տեխերական լեզուն:

Շատ երկար պիտի ըլլար թուել բոլոր այն թատրոններն ու քաղաքները, ուր երգեց ան. իր փայլուն ներկայացումները վայելեցին ի միջի այլոց Վենետիկ, Միլանօ, Ուտինէ, Հռոմ, Նափոլի, Պարի, Մանտուա, Բատուա. Իտալիայէն զատ Զուիցերիա, Եգիպտոս, Գերմանիա, Փարիզ՝ նուագախաղի եւ երգահանդէսներու մէջ:

Գլխաւոր նուագախաղերը (օփերա), զորս երգած է՝ են, Մանոն (Մասընէ), Լոհենկրին (Վակնէր), Անդրէաս Շենիէ (Ճիորտանօ), Պոհէմ եւ Տիկին Պըթըրֆլայ (Փուչչինի), Մեֆիսթոֆէլ (Պոյիթօ), Ֆաուսթ (Կունօ), Քավալերիա Ռուսթիքանայ, Բարեկամ Ֆրից եւ Փոքրիկն Մարաթ (Մասքանի), եւայլն:

Միջազգային մամուլը լայն արձագանգ տուաւ՝ երգչուհիին ձայնին, շնորհին եւ արուեստին կատարելութիւնը մատնանշելով:

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՎԷՊԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Խաչատուր Միսաքեան «Սոֆիա» վիպակը գրած է Փարիզ ապրած տարիներուն, աւելին, ճիշդ՝ 1859ին: Ասիկա կը վկայէ հեղինակը. «Տասնեւմէկ տարիէ ի վեր օրերնիս անանկ քաղաքի մը մէջ կ'անցունենք, կը գրէ ան վէպին մէջ, ուր... երկաթն անգամ մշտնջենաւոր շարժման մէջ է»: Իսկ ծանօթ է մեզի, որ հեղինակը Փարիզ մեկնած է 1848ին: Վէպը հեղինակին կենդանութեան օրով լոյս չէ տեսած եւ միայն անոր մահէն ետք, 1904ին հրատարակուեցաւ Փարիզի «Անահիտ» հանդէսին մէջ:

«Սոֆիա» վէպին գաղափարական հիմը եւ գեղարուեստական արժանիքը ջերմ հայրենասիրութիւնն է եւ ազգային լուսաւորութեան հարցերուն շօշափումը: Ան չունի կուռ սիւժէ. բովանդակութիւնը կը պատմուի հեղինակին կողմէ՝ առաջին դէմքով: Միսաքեան Փարիզի մէջ անակընկալ կերպով կը հանդիպի հայ ընտանիքի մը, որուն հետ կը մտերմանայ: Վէպին նիւթը հերոսներուն զրոյցներն են իրենց հայրենիքին վիճակին, լուսաւորութեան ու կրթութեան, ինչպէս նաեւ գեղարուեստին մասին: «Ազգ մը, որ ազատութիւն եւ անկախութիւն չունի, կը խորհրդածէ հեղինակը, ինքնին չար կամ բարի մեծագործութեանց կարողութիւն կամ պատեհութիւն չունի: Մէջը մեծութեան պատկան ոգիներ ծնած ըլլան, փոքր ու աննշան կ'ապրին եւ կը մեռնին, ոչ մեծ մարդիկ ունի եւ ոչ մեծ մարդոց անգրի ու արժան կանգնելու հրապարակ, ոչ միւզէ ունի եւ ոչ մեծամեծ անցից եւ գլխաւոր յիշատակութիւններու նկարներ: Նորին առիթն ու խրախոյսը չունենալով, յինքն ալ ձեռք զարնելու վհատութեան երկիւղ եւ աղքատութիւն ունի: Առանց վիճակի մէջ հարկաւ այն ազգը ոչ գեղարուեստից պէտք ունի եւ ոչ իսկ գեղարուեստից գոյութեանը ծանօթութիւն»:

Խաչատուր Միսաքեան ազգին ապագայ հիմնականին մէջ կը տեսնէ բարոյական ամուր հիմերու վրայ հաստատուած ընտանիքին, ինչպէս նաեւ կիներու եւ երախաներու կրթութեան մէջ: Այս առումով կը նկարագրէ տիպար հայ ընտանիք մը: Սոփիան եւ Յովակը զարգացած, բարոյական բարձր յատկութիւններով օժտուած մարդիկ են, անոնք մտահոգուած են իրենց երախաներուն դաստիարակութեամբ: «Կինը տանը պատգամն է», կ'ըսէ Միսաքեան՝ հերոսուհիին բերնով, ասով իսկ մեծ տեղ տալով կնոջ ընտանեկան եւ հանրային գործունէութեան: Եւ իրօք, Սոփիա մեծ դեր ունի իր զաւակներուն կրթութեան գործին մէջ: Անոր շնորհիւ է, որ երախաները կը սորվին քանի մը լեզու, հիանալի կը խօսին հայերէն, գիտեն Հայոց պատմութիւնը, ծանօթ են արուեստներուն եւ կը ձգտին մարդկային բարձր արժանիքներու: Այսպիսի դաստիարակութիւն ստացած երախաները, անպայման օգտակար կ'ըլլան հանրութեան. «իր ընտանեացը վրայ այ-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Շնորհակալ եմ, պատասխանեց թարգմանը:

Քանի մը վայրկեան ետքը հարիւրապետը վերադարձաւ եւ ըսաւ.

— Հրամմեցէք հազարապետին վրանը:

Եւ քաղաքավարութեամբ այցելուները առաջնորդեց վրաններուն մէջէն:

— Ի՞նչ ազգէ են, հարցուց հարիւրապը կամաց մը թարգմանին:

— Կարծեմ Ֆրանսացի են, զանէ միշտ ֆրանսերէն կը խօսին:

— Նո՞ր եկած են Սելանիկ:

— Այնպէս ըլլալու է, այս առտու առաջին անգամ հանդիպեցայ իրենց պանդոկին մէջ... շատ հարուստ անձեր կ'երեւան: Երկու կառք լեցուն ծխախոտ բերին զինուորներուն բաժնելու համար:

Այսպէս խօսակցելով հասած էին հազարապետին վրանը: Սպան յարգանքով մէկ կողմէ քաշուեցաւ, տիկինն ու պարոնը ներս հրամցուց, թարգմանն ալ ուզեց հետեւիլ իրենց:

— Ոչ, ըսաւ հարիւրապետը, հարկ չկայ, հազարապետը շատ լաւ գիտէ ֆրանսերէն:

Երկու օտարականները սիրալիր ընդունելութիւն մը գտան բարձրաստիճան սպայէն, որ զարգացեալ անձ մը ըլլալ կը թուէր:

Քառորդ ժամու չափ խօսակցելէ ետք, յանկարծ տիկինը թրքերէն լեզուով ըսաւ.

— Մենք օտարականներ չենք այլ ձեր եղբայրն ու քոյրը քոմիթէի անդամներ, Սալիհա Հանըմ եւ Սատըք պէյ:

Հազարապետն ու հարիւրապետը ափ ի բերան մնացին:

— Բայց ի՞նչ ընելու եկաք այստեղ, գոչեց սպան ոչ այնքան բարկութեամբ, որքան զարմանքով:

— Եկանք ձեզի հետ եղբայրակցելու, եկանք որպէսզի եղբայրասպան կռիւի մը առաջքը առնենք, պատասխանեց Սալիհա Հանըմ հանդարտ ու գրաւիչ ձայնով մը:

Յեղափոխական կնոջ անունը արդէն հասած էր երկու զինուորականներուն ականջին, գիտէին թէ այդ կինը ի՛նչ անման քաջութեամբ ու անձնուիրութեամբ ինքզինք նուիրած էր ազատագրութեան գործին եւ ինչ հալածանքներ ու չարչարանքներ կրած էր անոր սիրոյն:

Պահ մը լռութիւն տիրեց վրանին մէջ, երկու զինուորականները խոժոռեալ իրարու կը նայէին, առանց իրենց բռնելիք ընթացքը կարենալ որոշելու: Ի վերջոյ հազարապետը ըսաւ.

— Ձէք գիտեր որքան նեղ դիրքի մէջ կը դնէք զիս ձեր այս այցելութեամբը. եւ պիտի խնդրէի որ իսկոյն հեռանայիք թէ ձեր եւ թէ մերազէկութեան համար:

— Ոչ, հոս պիտի մնանք ու պիտի խօսակցինք, ըսաւ Սալիհա, հանդիսաւոր ժամ մըն է այս, ուրկէ կախուած է մեր հայրենիքի փրկութիւնը: Մեզի համար վտանգը այլեւս գոյութիւն չունի եւ անշուշտ ձեզի համար ալ նոյնը ըլլալու է. ուրեմն առանց երկիւղի եւ առանց յուզումի նստինք այստեղ, զիրար հասկընանք:

Եւ Սալիհա սկսաւ խօսիլ, նախ Համիտեան երեսնամեայ բռնակալութեան ամբաստանութիւնն ըրաւ, յետոյ թուրք ազատականներու մարտիրոսութիւնները յիշեց, մի առ մի թուեց բոլոր այն զինուորական թարմ ու վեհոգի ոյժերը, որոնք բռնակալութեան ճիրանին տակ ջախջախուած էին: Յետոյ պատմեց յեղափոխականներու ջանքերը, ըրած զոհողութիւնները եւ ձեռք բերած ներկայ յաջողութիւնը:

— Ալ հիմա թերեւս քանի մը օր մնացած է, եղբայրակցուց, յաղթանակը տանելու եւ հայրենիքը իր կործանման անդունդէն փրկելու ու ահա վերջին վայրկեանին եթէ դուք մեզի դէմ ելլէք, կը տանայ ամէն բան խանգարուիլ եւ Սահմանադրութիւնն ու ազատութիւնը, որոնց այնքան մօտեցած ենք, ի սպառ թաղուին, իրենց հետ թաղելով նաեւ մեր նուիրական հայրենիքը:

Սալիհա Հանըմի խօսքերը խոր տպաւորութիւն ըրին երկու զինուորականներուն վրայ: Հազարապետը ուզեց կացութիւնը ճշգրիտ իմանալ: Սալիհա Հանըմ եւ Սատըք պէյ ամէն բան կէտ առ կէտ ներկայացուցին:

Ի վերջոյ Սատըք պէյ ըսաւ, գրպանէն թուղթ մը հանելով.

— Ահաւասիկ պաշտօնաթուղթ մը առաջին քարտուղար Թահսին փաշայի կողմէ ընդհանուր քննիչ Հիւսէյին Հիլմի փաշայի ուղղուած, զոր քիչ մը առաջ մեր ընկերները մեզի հաղորդեցին եւ որ ցոյց կուտայ Եըլտըզի պալատին տագնապալի կացութիւնը...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(231 – Շար.)

...չափ զօրով եւ խանդաղատանքին գրա– ցող անձինք, կը գրէ հեղինակը, անկարելի է, որ օտարին վշտացն անկարեկիր եւ տառապանաց ձայնին անլուր, անզգայ եւ անշարժ մնան»:

Քաղաքական յետադէմ մտայնութեան արտայայտութիւնն էր Յովհաննէս Հի– սարեանի «Նեռն կամ կատարած աշխարհի» վէպը (1867): Արդարեւ, հեղինակը հոն կը հրաժարի երբեմնի «բանաստեղծ»ին մէջ արտայայտած իր լուսաւոր գաղա– փարներէն եւ կը ստեղծէ միջնադարեան խաւարամիտ ոգիով գրուած գործ մը:

Հիսարեան նոյնիսկ կը հրաժարի աշ– խարհաբար լեզուին յաղթանակին համար տարած իր պայքարէն եւ վէպը կը գրէ գրաբարով:

Ըստ հեղինակին, իր վէպին յատուկ են «պարզախօսութիւնն ու ճշմարտութիւնը», որով ցանկացած է ապացուցանել «թէ ի յաւիտենից է ներգործութիւն բարւոյ եւ չարին սկզբան, թէ կեանս այս է նախա– տակութիւն, որոյ մրցանակն չէ աստի, թէ է փախչան ժամանակաց Իշխան աշխար– հիս այսորիկ պիտի գայ առ ի կատարած ատ[ե]նին, թէ ամենայն ինչ յայտնեն մօ– տալուտ եւ անվրէպ փոխակերպութիւն կամ աւերած երեսաց երկրի յորմէ բնա– կաց եւ բարոյական հանգամանքն անհնար է նմին զերծ մնալ...»:

Ինչպէս կը տեսնենք, Հիսարեան ճակա– տագրապաշտ եղրակացութիւններու կը յանգի եւ հանրային կեանքին հիմը կը դասէ չար եւ բարի ուժերուն յարաբերու– թիւնն ու բախումը՝ իրարու դէմ:

Վէպին նիւթը արկածային է, մանուա– ծապատ, հերոսները կը սերին ինչ–ինչ իշ– խանական տոհմերէ, պայմաններու բե– րումով թափառական կեանք կը վարեն եւ ապա կը մեկնին Ֆրանսա: Գլխաւոր հերոսը՝ Հեթումը, Ղարաբաղի մելիքնե– րու տոհմէն է, որուն հայրը զոհ կ'եր– թայ չարանենգ մարդոց սարքած դաւին (յետագային կը պարզուի, որ այդ ոճիրը հրահրած է Լեւոնը՝ վէպին բացասական հերոսը): Հեթում կը մնայ որբ եւ անօգ– նական, սակայն կը նուիրուի գրականու– թեան: Շուտով երիտասարդը կը ծանօ– թանայ հայ եւ օտար դասական գրակա– նութեան, կը զբաղի հանրային հարցե– րով եւ կը գրէ գիրք մը՝ ազգին վիճակին մասին: Բայց, դժբախտաբար, ժողո– վուրդը չի գնահատեր այս աշխատանքը, որու հետեւանքով Հեթում հիասթափած կը դառնայ դեղագործ: Հիսարեան կու– տայ նաեւ Հեթումին եւ Հռիփսիմէին ռոմանթիք սիրոյ պատմութիւնը: Հռիփ– սիմէն կրթուած եւ համեստ հայ կնոջ տի– պարն է, որ հեռու է այդ շրջանի Պոլսոյ հայ կիներու վարած չռայլ կեանքէն: Այս կապակցութեամբ Հիսարեան կ'ան– դրադառնայ եւրոպական կենցաղին եւ բարքերուն բացասական ազդեցութեան՝ արեւելեան ժողովուրդներուն վրայ:

Շուտով Հեթում կը մեկնի Փարիզ, ուր ուսումնասիրութիւններ կը կատարէ բնա– գիտութեան ճիւղին մէջ: Կը յանգի այն եզրակացութեան, թէ մարդոց բարոյա– կան ախտին աղբիւրները կապ ունին մարմնաւոր ախտին հետ: Ան մեծ տեղ կը յատկացնէ ժառանգութեան հարցին:

Ըստ հեղինակին, Հեթումը հանրային օգտակար աշխատանք կատարող բարի ուժին տիպարն է: Ան կը փափաքի բարիք տարածել եւ նոյնիսկ անմահացնել մար– դիկը, սակայն բնութեան օրէնքով գոր– ծող չար ուժերը մեծ խոչընդոտներ կը ստեղծեն եւ աւերիչ ազդեցութիւն կ'ու– նենան: Հեղինակը կ'ըսէ, որ բնութեան մէջ կայ սոսկալի պատուար մը «... Ընդ որ անհնար էր անցանել. այս է կորստա– կան 'սկզբունքն, որուն ամենայն ինչ հպատակ է եւ յորմէ ոչինչ զերծ մնայ»: Վերին նախախնամութեան կողմէ սահ– մանուած չար եւ բարի ուժերն են, որ անընդհատ կը գործեն եւ պէտք է հաւա– տալ «... ի յարատեւութեան օրինաց եւ կարգաց որք վարեն զաշխարհս եւ որք հնութիւն եւ թերութիւնք պատրաստեն դմօտալուտ օրհասս նոցին կամ զհիմնա– կան նորոգութիւն: Ահա այս կերպով, իւրաքանչիւր ի հակառակ ծաղաց Բարւոյ եւ Զարին ելեալ, համնէմք ի նոյն կէտ նպատակի, ուր միեւնոյն միջոցին կրկին ծայրք յիրերաց բաժանին եւ երկոքեան ի միասին չագկապին»:

«Նեռն կամ կատարած աշխարհի» վէ– պին գաղափարական գիծը կը մարմնաց– նէ Լեւոնը, որուն հեղինակը բացասական գոյներով կը ներկայացնէ: Լեւոն ներ– կայացուած է իբրեւ չարիք հասցնող տի– պար մը, դէպի կործանում տանող ուժ– մըն է:

Լեւոն կը գտնէ, որ ընկերային անհաւա– սարութեան վերացումով կարելի է հաս– նիլ միայն ընդհանուր բարեկեցութեան: «Մինչեւ որ այս իրաց վիճակն չփոխուի, մինչեւ որ հասարակաց օգուտն մասնա– ւորին տեղ չտանէ, մինչեւ որ վերջապէս ընդհանուր հաւասարութիւն մարդկային ազգին մէջ չտիրէ եւ չնորոգէ աշխարհիս երեսն, երջանկութիւնն եղջերուաքաղ մի է անհնարին, եւ ճշմարտութեան անուն վերացական մարդոց համար...»:

Հեթումի այն պնդումին, թէ բնութեան օրէնքները ի վերուստ սահմանուած կէ– տեր են, Լեւոն կը զարգացնէ նիւթին փո– խակերպութեան սկզբունքը եւ կը գտնէ, որ գերագոյն զօրութեան գաղափարը ան– հիմն ու վերացական է:

Հիսարեան Հեթումի միջոցով կը ժխտէ այս տեսակէտը:

Այսպիսով, ԺԹ. դարու կէսերուն, ա– րեւմտահայ քաղաքական կեանքը բարդ էր ու հակասական. զարթօնքի շրջանի տրամադրութիւններով առաջնորդուած գրողներն ու գործիչները լուսաւորու– թեան ազատութեան ու հաւասարու– թեան դրօշակիրներ կը մշակէին: Անոնց ա– ռաջադէմ ձգտումները կ'անդրադառնա– յին գեղարուեստական մտքին վրայ եւ կը կազմեն այդ շրջանի վէպերուն հիմնական գաղափարական բովանդակութիւնը:

Ն. ԱՆԱՆԵԱՆ

ԵՐԳԵԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Իմ համեստ կարծիքով երգը, ինչպէս եւ ամէն արուեստ, պէտք է ներկայացնէ անհատականութիւն ինչպէս որ տրամայի դերասանը իր ստանձնած դերը բոլոր– վին իւրացնելով ինքնուրոյն անհատա– կանութիւնը կը վերստեղծէ, ինչպէս որ նկարիչը իր գոյներու, նկարչական ձեւի եւ թեքնիքի տուեալներով կը ներկայացնէ իր ըմբռնումը, իր ճաշակը, մէկ խօսքով իր անհատականութիւնը, այնպէս էլ եր– գիչը (երգիչ ասելով ըմբռնում եմ ձայնի, արուեստի եւ թեքնիքի որոշ կատարելու– թիւն) իր երգով պէտք է ներկայացնէ ոչ միայն իր ձայնը, ո՛չ միայն իր երգած երգի բնոյթը, այլեւ ամէնից կարեւորը իր անհատականութիւնը:

Այս ըմբռնումով իտալական օփերայի արուեստը դժբախտաբար չի գտնում այն բարձրութեան վրայ, որին հասած է Վիէննայի օփերան: Այստեղ անհատը, արուեստագէտը յարգուած է եւ իր օրի– նաւոր տեղն ունի, այն ինչ Իտալիայի մէջ արուեստագէտը երկրորդական տեղ է բռնում, կարեւորը նուագախմբի վա– րիչն է: Ուզում եմ որ ինձ լաւ հասկա– նաք, ես այս խօսքերով չեմ ուզում վար– կաբեկել իտալական օփերայի արժէքը, ուր կան հազարաւոր եւ համաշխարհային համբաւ վայելող, խիստ ալէս սքանչելի ձայներ, բայց այդ ձայները գեղեցիկ են եւ հիացումի արժանի, իբրեւ ձայն, բայց իբրեւ մեկնաբանական արուեստ, կամ ուրիշ խօսքով, իբրեւ ինքնուրոյն անհա– տականութիւն՝ շատ քիչ կ'արժեն: Ահա այստեղ է որ իմ նկարագիրը, արուեստի իմ ըմբռնումը, իմ ճաշակը կը հեռանայ օփերայից, ու կը ձգտի աւելի թափով ու անկեղծ դէպի ազատ ու մաքուր ար– ուեստ – երգահանդէս: Երգահանդէսի մէջ արուեստագէտը կը ներկայանայ ազատ ու անկախ իր ստեղծագործական կարո– ղութիւններ անմիջական ու անկաշկանդ տպաւորութեան տակ. այնտեղ չկան այլ– եւս մայէսթրոյների ազդեցութիւնը, ճըն– շումը, չկան բեմական արուեստագիտու– թիւնը, որոնք յաճախ ծածկում են շատ պակասութիւններ ու օգնում ունկնդիր– ների երեւակայութեան եւ տպաւորու– թեան:

Երգահանդէսի մէջ արուեստագէտը ներկայանում է ազատ ու անկեղծ, բոլո– րովին առանձին իր զգացմունքների աշ– խարհում եւ դրա համար երբ լսում ենք երգահանդէսի մեներգող արուեստագէտ– ներ՝ կարող ենք առանց սխալուելու հաս– կանալ արուեստագէտի արուեստը, իր ճաշակը, մեկնաբանութեան իր կարողու– թիւնը, իր նուրբ զգայնութիւնը, իր խո– րութիւնը, իր գեղարուեստական թա– փանցողութիւնը եւ երեւակայութիւնը, մի խօսքով բոլոր այն յատկանիշերը ո– րոնցմով կարելի է դատել իսկական ար– ուեստագէտը:

Երգահանդէսի մէջ ունկնդիրները շատ քիչ կը սխալին, այն ինչ օփերայի տպա– ւորութիւնը շատ խաբուսիկ է:

Ուրեմն ես գերադասում եմ երգահան– դէսի արուեստը, որովհետեւ անկեղծ եմ իմ երգի մէջ եւ ուզում եմ ունենալ ա– զատութիւնն արտայայտուելու իմ ըմբռ– նած եւ զգացած ձեւով. այն ինչ օփերայի մէջ այդ անհնարին է, որովհետեւ կաշ– կանդուած է նուագախումբի վարիչ հե– ղինակաւոր ? (պարզ է ոչ միշտ) պահան– ջի առջեւ. կարծես թէ նուագախումբի վարիչը լինի իսկական արուեստագէտը, իսկ երգիչները պարզ պուպրիկներ, մի բան որ ինձ խորապէս ցաւ ու զարմանք է պատճառել բոլոր արուեստագէտների փոխարէն:

Նախ քան որեւիցէ կտոր երգելը երբ առաջին անգամ լսում եմ մեղեդին, ամէ– նից առաջ պէտք է որ զգամ յետոյ հա– մոզուեմ, իւրացնեմ եւ յետոյ միայն եր– գեմ: Ահա թէ ինչո՛ւ համար անհրաժեշտ է եւ ինձ համար ազատութիւն եւ անմի– ջականութիւն:

Արուեստի ամէն ճիւղի մէջ ամենագե– ղեցիկը եւ արժէքաւորը անկեղծութիւնն է եւ անհատականութիւնը, թէկուզ թոյլ, բայց լի անհատականութեամբ, եւ ոչ թէ ընդօրինակութիւն. այս վերջինը ինձ հա– մար գեղարուեստական արժէքից զուրկ է:

Գալով մեր հայկական երգերի մասին, նախ պէտք է ասեմ որ մեր երգերը ունեն առանձնայատուկ եւ գեղեցիկ տեղ միջազ– գային երաժշտութեան մէջ. հաւանաբար շատ աւելի մեծ արժէք պիտի ներկայաց– նէին եթէ չունենային միօրինակութիւն: Այդ երգերի մէջ ուժեղ կերպով զգացւում է մեր ժողովրդի վիշտը, յուսախաբ ե– րազները եւ անմահ հողին: Մեզի Հայե– րուս համար պարզ է որ հայկ. երգը միակ արտայայտիչն է հոգեկան վերապ– րումներին, մանաւանդ հիմա երբ այդ երգերը ստեղծագործող ժողովրդի մի մասը հայրենի հողի վրայ գոյութիւն չունի:

Մեր Հայերից մի որոշ մասը միտում է ժխտել մեր հայկ. երգերի անկեղծ, միա– միտ բայց միեւնոյն ժամանակ խորին ար– ժէքը. պարզ է որ սրանք կամ զգայնու– թիւնից զուրկ են եւ կամ ուզում են բան– դէտ ձեւանալ...:

Գալով մեր Կոմիտասին, պէտք է ասել որ նա իբրեւ ժողովրդի հարազատ զաւակ առաջինն է եղած որ ըմբռնել է մեր ժո– ղովրդի հոգին եւ կարողացել է իրան եր– գի միջոցով հարազատ կերպով եւ գե– ղարուեստագէտի նրբութեամբ ներկա– յացնել հայ ժողովրդի երգը:

Այս տեսակէտով նրա կատարած դերը արժանի է հիացմունքի եւ երախտագի– տութեան: Նա իր այս աշխատանքով նոր ուղի բացեց մեր երաժշտական աշխարհի համար:

ԼԻՒՍԻ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆ–ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (587)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Վ. ՀԻՒԿՕ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

— Սակայն հոն հասնելէն նոք պիտի բռնուի, ըսաւ խումբէն ուրիշ ձայն մը: Հարկաւ սահմանագիծը կամ շրջակաները հսկող պահակներուն մէջէն պիտի անցնի: Զգեստով եւ գլխանոցով մարդու մը անց– նիլը պիտի տեսնեն պահակները: Ո՞ւրկէ կուգաս. թերեւս պատնէշէն կուգաս, ինչպէս չէ՞, կը հարցնեն, ձեռքերուդ կը նային: Վառօդին հոտը կ'առնեն, եւ ահա հրացանի կը բռնուիս:

Անժոլրա, առանց պատասխանելու, Քոմպըֆէրին ուսին դպաւ, եւ միասին սրահը մտան:

Պահ մը ետք դուրս ելան. Անժոլրա ձեռքին վրայ երկնցուցած էր այն չորս համազգեստները զորս պահել տուած էր: Քոմպըֆէր ետեւէն կուգար ազգային չա– քոները, կաշեղէն պարկերը, գօտիները եւայլն բերելով:

— Այս համազգեստը հագնողը, ըսաւ Անժոլրա, զօրքերու կարգերուն կը խառ– նուի եւ կ'ազատի: Առայժմ ահա չորս համազգեստ չորս հոգիի համար:

Ուստի ձայնը հանելով.

— Անժոլրա եւ Քոմպըֆէր իրաւունք ունին, ըսաւ, անօգուտ զոհ չընենք: Հա– մամիտ եմ անոնց հետ եւ պէտք է փու– թալ: Քոմպըֆէր վճռական բաներ ըսաւ ձեզի: Ձեր մէջ կան ոմանք որոնք ընտա– նիք, մայր, քոյր, կին, զաւակ ունին: Թող դուրս ելլեն առոնք:

Ոչ ոք չարժեցաւ տեղէն:

— Կանամբրինները եւ ընտանիք նայողնե– րը թող դուրս ելլեն, կրկնեց Մարիուս:

Մեծ էր իր իշխանութիւնը: Ստոյգ է թէ Անժոլրա պատնէշին պետն էր, բայց Մարիուս ալ ազատիչն էր:

— Կը հրամայեմ, գոչեց Անժոլրա:

— Կ'աղաչեմ, ըսաւ Մարիուս:

Այն ատեն այս դիւցազնական մարդիկը Քոմպըֆէրի խօսքերէն յուզուելով, Ան– ժոլրայի հրամանէն դղրդելով, Մարիուսի աղաչանքէն մորմոքելով սկսան զիրար մատնել: — Իրաւ է, կ'ըսէր երիտասարդ մը, կարգուած մարդ մը, ընտանիքի տէր ես դուն, ելիր գնա: — Ընդհակառակն դուն պէտք է երթաս, կը պատասխանէ մարդը: Վասնզի երկու քոյր ունիս, դուն կը նա– յիս անոնց: Եւ անլուր կռիւ մը կը ծագէր: Ամէն մէկը կը ջանար չարտասուել:

— Փութանք, սաւ Քուրֆէյրաք, քա– ռորդէ մը նոք ալ ատեն պիտի չըլլայ մեկնելու:

— Քաղաքացիներ, շարունակեց Անժոլ– րա, հանրապետութիւն է հոս, եւ ընդհա– նուր քուէարկութիւնը կ'իշխէ: Դուք ինքնին ցուցուցէք թէ որոնք պարտաւոր են մեկնելու:

Հնազանդեցան: Քանի մը րոպէ ետք հինգ հոգի ամէնուն համաձայնութեամբը նշանակուելով պատամբներուն կարգէ– րէն դուրս կ'ելլէին:

— Հինգ հոգի են, գոչեց Մարիուս:

Զորս համազգեստ կար միայն:

— Ուրեմն, կրկնեցին հինգերը, պէտք է որ մէկը մնայ:

Եւ ահա մէկը կը ջանար մնալ եւ միւս– ներուն չմնալու պատճառներ գտնելու կ'աշխատէր: Վեհանձնական կռիւը վե– րստին սկսաւ:

— Դուն կին մը ունիս որ կը սիրէ քեզ:

— Դուն ալ ոչ հայր, ոչ մայր ունիս, ի՞նչ պիտի ըլլան երեք պզտիկ եղբայր– ներդ:

— Դուն հինգ զաւակի տէր ես: Դուն իրաւունք ունիս ապրելու, դեռ տասնեւ– եօթը տարեկան ես, մեռնիլը շատ կանուխ է քեզի համար:

Այս յեղափոխական մեծ պատնէշները դիւցազնութիւններու ժամադրութիւններ էին, ուր պարզ էր ինչ որ անհաւատալի կը թուի: Այս մարդերը չէին զարմանար իրարու վրայ:

— Շուտ ըրէք, կը կրկնէր Քուրֆէյ– րաք:

Խումբերէն ոմանք Մարիուսին դիմե– ցին.

— Դուք նշանակեցէք այն, որ պիտի մնայ:

— Այո, գոչեցին հինգերը, ընտրեցէք: Պիտի հնազանդինք ձեզի:

Մարիուս չէր հաւատար այլեւս թէ կրնար յուզուիլ ինք: Սակայն երբ մտա– ծեց թէ մարդ մը պիտի ընտրէ մեռնելու համար, իր ամբողջ արիւնը դէպի սիրտը խուժեց: Պիտի տժգունէր, եթէ տակաւին կարենար տժգունիլ:

Յառաջացաւ դէպի հինգերը, որոնք կը ժպտէին իրեն: Իւրաքանչիւր ոք՝ աչքը լի ըլլալով այն մեծ բոցով որ պատմու– թեան յատակը Թերմոփիլի կիրճին վրայ կը տեսնուի, կը գոչէր.

— Ինծի՛, ինծի՛, ինծի՛:

Մարիուս ապշութեամբ մը համրեց զա– նոնք, որ միշտ հինգ էին, յետոյ վար ըրաւ աչքերը չորս համազգեստներուն նայելով:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

(Շար. Ա. էջէն)

Կորսուած մանուկի նայուածքով
Այն կինը որ կը նմանի մեռելներուն
Որոնք մնացին սիրուելու համար

Այս տողերը կը պատկանին էլիւառի մէկ քերթուածին նուիրուած այն կիներուն որոնց գլուխը ածիլեցին, Գերմանացիներ սիրած ըլլալու մեղադրանքով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ, որուն բացումը կատարեց Մարոքի վեհապետը Հասան Բ., կը շարունակէ իր աշխատանքները: Իրանի Շահը իր խօսքին մէջ շեշտը դրաւ հոգեկան եւ բարոյական արժէքներու պահպանման եւ ձեւաւորման վրայ, քանի որ ներկայ դարաշրջանը, դժբախտաբար, նիւթապաշտ նկարագիր մը ստացած է: Մահմետական փիլիսոփայութիւնը կրնայ օգնել հոգեկան արժէքներու պահպանման գործին: Նասր վեհաժողովին ուղղուած ուղերձի խօսքին մէջ դատապարտեց «սիոնական ցեղասպաշտութիւնը, որուն զօրավիգ կը կենայ աշխարհակալութիւնը»: Անակնկալ հիւր մը՝ պաղեստինցի պարագլուխ Արաֆաթ:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Արտաքին նախարարը՝ Պրանտ, Նիւ Եորքի մէջ անակնկալ հանդիպում մը ունեցաւ Խորհ. Միութեան իր պաշտօնակից՝ Կրոմիքոյի հետ: Կ'ենթադրուի, թէ խօսակցութեան նիւթ դարձած է երկու երկիրներու յարաբերութեանց բարելաւման եւ, մանաւանդ Պերլինի հարցին կարգադրութիւնը: Մորիս Շուման, իր կարգին, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Կրոմիքոյի հետ: Խօսակցութեան նիւթը՝ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին յառաջիկայ այցելութիւնը Մոսկուա:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ չինական դեսպանատունը հերքեց Մաոյի հիւանդութեան լուրը, զայն որակելով «սուտ եւ զրպարտիչ»:

Տիկին Եւգինէ Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Արա Աբելեան-Պօղոսեան եւ համայն ընտանեկան պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին

ԲԺ. ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ կիրակի, Սեպտ. 21ին Փարիզ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի (Սեպտ. 24) ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնմորանսիի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել:

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պ. Յովհ. Վանլեան մնայուն կերպով «Յառաջ» կը նուիրէ Տիկին Ֆէրքաթեանի եւ Տիկին Գութուքճեանի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սեբաստիոյ նահանգի Մուրատ Ռուսումնասիրաց Հայր. Միութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկին Եւգինէ Պօղոսեանի, զաւկին եւ ընտանեկան պարագաներուն, Միութեանս պատուոյ նախագահ՝

ԲԺ. ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

×

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկեր Կարապետ Յովսէփեանի իր եղբօր (Ամերիկա) կսկծալի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ֆր. ընկերներ Յակոբ եւ Յովհաննէս Պէրպէրեանէ իրենց կնոջ եւ մօր մահուան առթիւ:

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Այս կիրակի Վարագայ Ս. Խաչ տօնին առթիւ Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ քահանայ կը ձեռնադրուի

ՄԱՂԱՔԻԱ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

(Անթիլիասի Դպրեվանքէն)

ձեռամբ Հարաւային Ֆրանսայի առաջնորդ՝ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի ընկերական ժողովը Ուրբաթ 26 Սեպտ. ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայ պիտի ըլլան Կ. Կ.ի եւ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը Սեպտեմբեր 25ին, երեկոյեան ժամը 19ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 21ին, Ռիւ տը լա Տէֆանս, Քաֆէ Սփոր:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. « Վարդան » ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Պօմոնի «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր - ընկերուհիները (27 Սեպտ.) շաբաթ երեկոյեան ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը եւ տօնախմբութիւնը կը կատարուի Սեպտ. 28ին, կիրակի օր:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս սատարող ննջեցելոց հոգիներուն ի հանգիստ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԼԻՈՆԻ Հայ Ազգ. Վարչութեան Կրթական Մ ա ր մ ի ն ը կը ծանուցանէ Լիոնի հայ ծնողաց, որ Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. 2ին:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑԸ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 2էն սկսեալ Հինգշաբթի օրերը ժամը 3ին Միութեան գրասենեակին մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ Մեթրօ Քատէ:

×

ՊՕՄՈՆ

Արձանագրութիւնները սկսած են եկեղեցիին խորհրդարանը ամէն առաւօտ ժամը 9էն 11,30:

Դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 25ին:

×

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտ. 2ին հինգշաբթի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին: Ցարգելի Թաղեցիներէն կը խնդրուի այժմէն արձանագրել իրենց փոքրիկները, կիրակի առաւօտները, եկեղեցւոյ խորհրդարանը, իսկ շաբթու մէջ Պր. Երուանդ Պապոյեանի մօտ: Ոչ մէկ վճարում դպրոցի. դպրոցի գիրքերը ձրի կը տրուին:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի կիրակնօրեայ հայերէնի դասաւանդութիւնը տեղի կ'ունենայ Հոկտ.5ին կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ:

Կը խնդրուի ծնողքներէն որ խղճամտօրէն բարի ըլլան իրենց զաւակները արձանագրել անխտիր: Ուսուցչուհի Օր. Հելլէն Սապունճեան:

×

ՏԷՍԻՆ

Կապ. Խաչի հայկ. դպրոցի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Հոկտ. 2ին Հինգշաբթի ժամը 14-17ը եւ Շաբաթ 17-19ը Հ. Յ. Դ. տան մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«Դաշնակցութեան Օր»ը Լիոնի մէջ կիրակի Հոկտ. 26ին, Ազգ. Տան մեծ սրահը: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

URGENT

A céder, nouveau bail commercial, 4 pièces, cuisine, chauffage central.

1er étage très clair, *Métro Poissonnière*, pour tailleur confection.

Nouveau loyer 4500 francs par an.

Prix intéressant.

Téléphone : TAItbout 66-79.

ԾԱԽՈՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆ

Պանեէոյի լաւագոյն շրջանին մէջ, ծախու է բնակարան մը, բոլոր յարմարութիւններով:

Դիմել Պ. Լ. Տօնիկեան

52, Rue Gustave Courbet, 92 - Bagneux
Tél. : 253-38-83

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ զբօսապտոյտ մը դէպի Ֆոնթէնպլօ Սեպտ. 28ին առաւօտէն մինչեւ երեկոյ: Ճամբուն վրայ այցելութիւն Մըլէօնի մօտ Վօ-լը-Վիքոնտի հռչակաւոր դղեակը՝ Լուդովիկոս 14րդի պերճաշուք ոճով, իր նշանաւոր պարտէզով:

Օթոքարը կը մեկնի առաւօտ ժամը ճիշդ 8ին Սքուար Մոնթոլոնէն, վերադարձին կը հասնի Փարիզ ժամը 22էն առաջ:

Այժմէն արձանագրուիլ հեռախօսելով Տիկին Թադէոսեանի 878-27-35 կամ Տիկ. Ուզանեանի 254-17-74:

Գին 15 ֆրանք:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգին Մուրատ Ռուսումնասիրացի Փարիզի Կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները եւ անդամակցութիւն փափաքող նահանգին պատկանեալ հայրենակիցները անխտիր, 27 Սեպտ. Շաբաթ ժամը ճիշդ 21ին, հայրենակից Նշան Սայրինեանի բնակարանը 141, Պուլվար Ռոտէն, Իսի:

Մէրի տ'Իսիէն առնել օթոպիւս 190 եւ իջնել Շըմէն տէ Վինը:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԱՇՆԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԻՊԱԿԱՆ ՍԵՒ ԱՆՏԱՌԸ
ՊԱՏԸՆ - ՊԱՏԸՆ, ՋԵՐՄՈՒԿՆԵՐՈՒ ՄԱՐԳԱՐԻՏԸ

2 օր լիւքս օթոքառով, Սեպտ. 27 եւ 28

Անդամներու եւ բարեկամներու հաւաքոյթ Շաբաթ, Սեպտ. 27, առաւօտեան 8ին Մեթրօ Շաթօ տը Վենսէն Թերմինիւս սրճարանին առջեւ: Մեկնում 8,15ին դէպի Գերմանիա Կրէյ, Սեդան, Վիթրի լը Ֆրանսուա, Թուլ (ցերեկուան ճաշ) Նանսի, Լիւնէվիլ Պլամոն, Սառըպուրկ, Ֆալըզպուրկ, Սավերն, Սթրազպուրկ (այցելութիւն Մայր տաճարին):

Ճամբորդութեան շարունակութիւն դէպի Քէհլ (սահմանագլուխ), Աֆընվայըր եւ Սինցհայմ, Պատըն-Պատընէն 3 քիլոմեթր հեռու սիրուն վայր մը: Տեղաւորում պանդոկը, ընթրիք, ճաշ, ապա երեկոյ Պատըն-Պատըն: Կիրակի, Սեպտ. 28, Պատըն-Պատընի ծաղկազարդ պարտէզներ, պտոյտ քառով անտառին մէջ, զանազան զբօսանքներ:

Ճաշ պանդոկը եւ մեկնում դէպի Փարիզ Քէհլ, Սթրազպուրկ, Նանսի ճամբով: Ժամանում Փարիզ ժամը 21ի առենները:

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 99 ՖՐԱՆՔ
ամէն բան մէջը

ԴԻՄԵԼ՝

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՉԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատասխանատու

ՇԱՏ ԿԱՐԵՒՈՐ.— Օգտուեցէք այս ճամբորդութենէն որ տարւոյն վերջինն է, բացառիկ գինով:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

RECITAL DE PIANO

PAR

Mme Aïda ALECIAN

24 ETUDES DE CHOPIN

Le Samedi 27 Septembre à 18 heures, Conservatoire Musical de Choisy-de-Roi.
44, Rue du Dr. Roux

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon,
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :

PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Freene-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalayrac

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ 50 ֆ.
Արտասահման Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 25 SEPTEMBRE 1969
LE NUMÉRO 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11622 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.622

ՕՐՎԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՀԱՐՑԸ

Ա.

Օսմանեան կայսրութեան դարաւոր տիրապետութեան օրով Պաղեստինի խնդիր չկար: Հրեաները չնչին փոքրամասնութիւն մը կը կազմէին Աւետեաց Երկրին մէջ: Հազիւ 30–40.000 հոգի:

Բարեպաշտ Հրեաներ — մեծ մասամբ Լեհաստանէն ու Ռուսիայէն — Երուսաղէմ կ'երթային՝ իրենց վերջին տարիները սուրբ քաղաքին մէջ ապրելու եւ հոն թաղուելու համար:

Ապտիւլ Համիտի օրով, Սիոնականութեան հիմնադիր Թէոտոր Հէրցլ յաջողած էր արտօնութիւն ստանալ Սուլթանէն հրէական գիւղեր հիմնել Քանանու երկրին մէջ, տեսակ մը կոլխոզներ, հաւաքական աշխատանքի եւ համայնական ապրուստի հիման վրայ:

Ներկայիս Քիպուցիմ անունով ծանօթ հրէական առաջին գիւղը Պաղեստինի մէջ հիմնուեցաւ 1882ին, Ռուսիոյ պոգրոմներէն (ջարդ) ճողոպրած Հրեաներու կողմէ: Հետզհետէ ստեղծուեցան երկրագործական ուրիշ գիւղեր ալ — Ռիշոն-լը-Սիոն, Սարոն, եւայլն, զորս անձամբ տեսնելու առիթն ունեցանք 1917ին — Ռոչիլտի եւ հրէական կազմակերպութեանց նիւթական օժանդակութեամբ:

1894ին 4000 Հրեաներ կը բնակէին այդ գիւղերուն մէջ:

Թէոտոր Հէրցլ 1895ին լոյս ընծայեց իր ծանօթ գիրքը՝ Հրէական Պետութիւն: Սիոնական շարժումը իր թունդ հակառակորդներն ունեցաւ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի հրէական համայնքներուն մէջ, որոնք կը նախընտրէին հանգիստ ապրիլ, իբրեւ քաղաքացիները իրենց բնակած երկիրներուն:

Առաջին աշխարհամարտի ընթացքին սիոնական շարժման ռահվիրաներէն գիտնական Տոքթ. Վայցման անգլիական բանակին մատուցած ծառայութեանց փոխարէն Մեծն Բրիտանիոյ Արտաքին նախարար Պալֆուրէն ստացաւ 1917 Նոյեմբեր 3ի ծանօթ Յայտարարութիւնը Պաղեստինի մէջ հրէական օջախ մը կազմելու մասին:

Օսմանեան կայսրութիւնը քանդուեցաւ 1918ին: Անգլիա, յանուն Ազգերու Դաշնակցութեան, իր հոգատարութեան տակ առաւ Պաղեստինը: Մարզպան (բարձր-կոմիսար) նշանակուեցաւ հրեածին Սըր Հըրպըրթ Սէմիւըլ:

Աշխարհի բոլոր կողմերէն Հրեաներ սկսեցին դիմել Պաղեստին եւ սուղ գինով ծախու առին արաբական տուներ ու հողեր:

Երբ 1948 Մայիս 14ին վերջ գտաւ բրիտանական հոգատարութիւնը եւ յաջորդ օրը Իսրայէլ դարձաւ անկախ պետութիւն, կէս միլիոնի կը հասնէր Հրեաներու թիւը Պաղեստինի մէջ (ներկայիս երկու միլիոնը անցած է):

Անկախութեան վաղորդայնին ծագած արաբա-իսրայէլեան պատերազմի ողբերգական վախճանը պատճառ դարձաւ Պաղեստինի արաբ բնակիչներու հեռացման: Տասնեակ հազարաւոր խումբեր լքելով իրենց դարաւոր հայրենի տուներն ու ամբողջ հարստութիւնը, ապաստանեցան դրացի արաբական երկիրները, — Անդրյորդանան, Սուրիա, Լիբանան, Իրաք եւ Եգիպտոս (Կազայի շրջանը):

Այդ օրուընէ միջազգային հարց դարձաւ Պաղեստինի արաբ գաղթականներու վերադարձի խնդիրը: ՄԱԿը քանիցս օրակարգի վրայ դրաւ զայն եւ քուէարկեց բազմաթիւ բանաձեւեր, որոնք մնացին ձայն բարբառոյ յանապատի:

1967 Յունիսի վեցօրեայ պատերազմը նոր գաղթականներ աւելցուց հիներուն վրայ, աւելի բարդացնելով խնդրին լուծումը:

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՍՈՒԼԻՍԷՆ ԵՏՔ

ՌԸՆՈՅԻ ՀԱՐՑԸ

Նախագահ Փոմփիտուի յայտարարութիւնը ինչ կը վերաբերի Ռընոյի բաժնետէրերու բաժանման բանուորներուն միջեւ, բաւական աղմուկ հանած է առջի օրուընէ ի վեր եւ նախարարապետ Շապան Տէլմաս պարտաւորուեցաւ կարգ մը լուսաբանութիւններ ընել խորհրդարանական մամուլի թղթակիցներուն առջեւ: Շապան Տէլմաս կը ճշդէ թէ հարցը ապագայնացում չի նշանակեր, Ռընօ ազգայնացած հաստատութիւն մըն է, որով հպարտ ենք, այլ պէտք է աւելի հետաքրքրել աշխատաւորները: Առ այժմ բաժնեթուղթ բաժնելու հարց ալ չկայ, առ պարզ պատճառով որ բաժնեթուղթ չկայ: Աշխատանքի խումբ մը պիտի նշանակուի որ շահակից նախարարներուն հետ պիտի ուսումնասիրէ պայմանները:

Ամէն պարագայի մէջ եթէ մանուանդ յիշուի թէ Կոլի շրջանի դրութիւնը Հանրապետութեան նախագահին եւ կառավարութեան միջեւ, կը թուի թէ Փոմփիտու կը խօսի որպէս նախարարապետ մինչ Շապան Տէլմաս նախագահին դերը կը կատարէ: Այս երեւոյթը կը շեշտէ Մոնտի մէջ Ժաք Ֆովէ, մինչ Ֆիկառօ կը վերլուծէ «գործադիրին երկուութիւնը»:

Ընդհանուր ձեւով ոչ ոք բարեացակամութեամբ կը քննէ Փոմփիտուի յայտարարութիւնները, բացի անշուշտ մեծամասնութեան պատկանողներէն: Ընդդիմութիւնը չի խնայեր նախագահին: Տիւքլօ կը նկատէ թէ մենաշնորհներու քաղաքականութիւնը կը շարունակուի եւ կը ծաղրէ նախագահին այն յայտարարութիւնը թէ տանտիրուհիին լուացքի մեքենան վարկով գնելը կը վտանգէ երկրին վերականգնումի քաղաքականութիւնը, բայց ոչ մէկ ակնարկութիւն կ'ընէ Պետութեան հսկայ ծախքերուն հիւլէական ուժին համար կամ չահագործումներուն:

Ընկերվարականները կը նկատեն թէ Փոմփիտու չի ժխտեր այլեւս Դ. Հանրապետութեան ձեռք ձգած դրական արդիւնքները: Արտասահմանն ալ խիստ է: Բրիտանական մամուլը առանց բարեացակամութեան կը քննէ ֆրանսական ներքին կացութիւնը: Պելժերը կը գտնեն թէ վերադարձ մըն է դէպի կոլիստ ոճը մինչ ազատական «Վերջին Ժամը» յուսախաբ եղած է ասուլիսէն:

× Չորեքշաբթի օր, Իւմանիթէ կը ծաղրէր Շապան Տէլմասի յայտարարութիւնները ինչ կը վերաբերի մանաւանդ այն եղբայրութեան որ պէտք է հաստատուի: Շապան Տէլմաս իբրեւ օրինակ ալ առած էր փողոցի աւելածուն ինչ որ առիթ կուտայ համայնավար պաշտօնաթերթին խորագրելու՝ «Եղբայրութեան դարաշրջան Տասոյի եւ Թաղապետական աւելածուին միջեւ...»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ մասնակից պետութիւնները միաձայնութեամբ դատապարտեցին Իսրայէլը եւ պահանջեցին արաբական բոլոր հողերու պարպումը այս վերջինին կողմէ: «Պաղեստինցիներուն վերադարձնել իրենց իրաւունքները»: Որոշումը ձեւով մը անակնկալ եղաւ միջազգային դէտերուն համար, որոնք մինչեւ երէկ կը պնդէին, թէ ոչ-արաբ երկիրները, նոյնիսկ անոնցմէ ոմանք, պիտի փորձէին վեհաժողովը պահել իր կրօնական բնոյթին ու հանգամանքին մէջ: Նոյնիսկ Իրանի Շահը արտօնեց իր Արտաքին նախարարին համաձայնիլ վեհաժողովի օրակարգին հետ, որ կը ներկայացնէ արաբական պահանջները: Վեհաժողովին վերջին բանաձեւը պիտի մշակուի հինգշաբթի: Առ այդ քննութեան պիտի առնուին Ալ-Աքսա մզկիթին հրկիզման խնդիրը, ինչպէս նաեւ Երուսաղէմի վիճակը, գրաւեալ հողերը եւ Պաղեստինի ժողովուրդին իրաւունքները: Պաշտօնապէս ընդունուեցաւ Պաղեստինի Ազգ. Ճակատի մասնակցութիւնը:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Արտաքին նախարարը՝ Պրանտ Նիւ Եորքէն Գերմանիա վերադարձին հաղորդեց, թէ մեծ հաւանականութիւն կայ, որ Պերլինի հարցին շուրջ չորսերու միջեւ խօսակցութիւններ սկսին Նոյեմբերի ընթացքին: «Կրցանք հաստատել, աւելցուց նախարարը, թէ որոշ չափով բարելաւուած են յարաբերութիւնները Պոնի եւ Մոսկուայի միջեւ»: Պրանտ Նիւ Եորքի մէջ անակնկալ խօսակցութիւն մը ունեցած է Կրոմիքոյի հետ:

ԱՀՄԵՏԱՊԱՏԻ եւ շրջակայ քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ արիւնալի բախումները կը շարունակուին Հնդիկներու եւ մահմետականներու միջեւ: Հակառակ բանակի ներկայութեան, որ չի խուսափիր կրակելէ ամբոխին վրայ, եղբայրասպան կռիւներու հետեւանքով ցարդ սպաննուած են աւելի քան հազար հոգի եւ վիրաւորուած երկու հազար անձ: Հարիւրաւոր վիրաւորներ հիւանդանոցներու մէջ մեռած են: Մարմինները զետեղուած են հասարակաց փոսերու մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը՝ Մ. Շուման պաշտօնական այցելութիւն պիտի տայ Ալժերիա Հոկտեմբեր 2–3ին: Ապա պիտի այցելէ Թունուզ Նոյեմբերի վերջ:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ երեսփոխանական ընտրութիւններու նախօրէին — տեղի պիտի ունենան երեք օրէն — դեռ յայտնի չէ, թէ երկու գլխաւոր կուսակցութիւններէն ո՞վ պիտի ապահովէ յաղթանակը: Ընկերվարականներն ու Դեմոկրատ քրիստոնեաները հաւասար դետնի վրայ կը մնան, համաձայն դերման լաւատեղեակ շրջանակներու: Այսուհանդերձ, դեռ հինգ քուէարկողներէն մէկը (8 միլիոն ձայն) չէ ճշդած իր դիրքը:

ԻՏԱԼԻՈՅ ընկերային տագնապը կը ծաւալի: Ճարտարարուեստի բանուորները, որոնց թիւը երեք միլիոն է, կը շարունակեն իրենց գործադուլը: Այժմ գործադուլ հռչակելու տրամադրութիւն ցոյց կուտան գիւղատնտեսութեան մէջ աշխատող 1.600.000 աշխատաւորները:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը Տիկին Կոլտա Մէյր պաշտօնական այցելութեան գնաց Մ. Նահանգներ: Հաւանական կը նկատուի, որ Մ. Նահանգներէն զինուորական եւ տնտեսական յաւելեալ օժանդակութիւն մը խնդրէ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ արաբ դիւանագիտական շրջանակներու համաձայն, Նասր, որ պաշտօնապէս Մոսկուա պիտի այցելէր Սեպտ. 22ին, իր այցելութիւնը պիտի կատարէ Հոկտեմբերին:

ԿՐՈՄԻՔՕ ԵՒ ՌՈՃԸՐՍ, Խորհ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներու Արտաքին նախարարները, երեք ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցան Նիւ Եորքի մէջ: Տեսակցութիւնը, որ ճաշի մը ընթացքին կատարուեցաւ, եղած է սիրալիր: Երկու կողմերը համաձայնած են չորս մեծերու հանդիպումի ճամբով խորհրդակցիլ Միջին Արեւելքի շուրջ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ Դաշնակցութեան (Սէ. Ժէ. Թէ) ընդհ. քարտուղարը կը գրէ Իւմանիթէի մէջ թէ նոր գործադուլներ կրնան ըլլալ: Թղթատարի գործադուլը պիտի սկսի Սեպտ. 27ին (մինչեւ Հոկտ. 4): Արդէն 15րդ թաղամասին մէջ 600 պաշտօնեաներ գործադուլ ըրին առջի օր:

ԱԹԷՆՔԻ ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐԸ

Երեք տարի առաջ Արեւելեան Գերմանիա Փէշտայի մէջ առաջին անգամ ըլլալով առանձին խումբով մը ներկայացաւ Եւրոպայի աթլեթիք մարզախաղերու ախոյեանական մրցումներուն: Մինչեւ այդ թուականը երկու Գերմանիաները միացեալ խումբով մը կը ներկայանային ողիմպիական խաղերուն:

Փէշտայի մէջ Արեւելեան Գերմանիա առաջնակարգ դիրք գրաւեց ապահովելով 17 չքանշան եւ գասուելով երրորդը (առաջինը Խորհ. Միութիւն՝ 20 չքանշան, երկրորդը՝ Արեւմտեան Գերմանիա):

Այս տարի Աթէնքի մէջ Արեւելեան Գերմանիա 51 փինալիստ ունեցաւ եւ ապահովեց ընդամէնը 25 չքանշան: Կը նշանակէ, թէ ան 51 մարզիկներ ունի, որոնք կը դասուին ութ երկիրներու առաջնակարգներու շարքին: Խորհ. Միութիւնը ունեցաւ 49 փինալիստ եւ ապահովեց 23 չքանշան, Անգլիա՝ 34 փինալիստ եւ 17 չքանշան, Ֆրանսա 26 փինալիստ եւ 7 չքանշան, իսկ Լեհաստան 13 փինալիստ եւ 7 չքանշան:

Անշուշտ, Արեւմտեան Գերմանիոյ բացակայութիւնը մարզախաղերէն տարբեր դիմագիծ տուաւ ընդհանուր դասաւորումի տախտակին, սակայն մեծ բան չի փոխեր կացութենէն, քանի որ բոլոր երկիրներն ալ հաւասարապէս օգտուեցան Դաշնակցային Գերմանիոյ բացակայութենէն:

Ուրեմն, Արեւելեան Գերմանիա սփռուած բոլոր մարզերուն մէջ կարեւոր առաւելութիւն մը ապահովեց: Նոյնը եղաւ նաեւ լողի մրցումներու ընթացքին:

Ասիկա արդիւնք է անշուշտ այն իրողութեան, որ մարմնամարզը պարտադիր է դպրոցներուն մէջ, միւս կողմէ մասնաւոր մարմիններ կ'ընտրեն ապագայ խոստացող ախոյեանները, որոնց կը տրուի նիւթական ամէն ապահովութիւն: Գերմանացիները եւ Արեւելեան Գերմանացիները (իրենց 200.000 մարզիկներով եւ 100 հազար վեթերաններով) յաջողեցան ներկայ գտնուիլ եւ մասնակցիլ մարզախաղերու բոլոր ճիւղերուն:

Խորհ. Միութիւնը, որ Մեքսիկոյի ողիմպականին ցած մակարդակի մը վրայ մնաց, առաջին կարգի վրայ հասաւ կրկին Աթէնքի մէջ: Սակայն անոնց խումբը դժուարութեամբ կը վերանորոգուի: Արդարեւ, դեռ հարկադրուած են իրենց յոյսը դնել հին ուժերու վրայ, ինչպէս Տէր-Յովհաննիսեանին (հեռաւորութեան ցատք), Լիւսիսի (նիզակ), Պոնտարչուքի եւ Քլիմի (մուրճ) եւայլն:

Աթէնքի մարզախաղերուն մէջ յայտնութիւն մը եղաւ Անգլիոյ խումբը, որ 1966ին Փէշտայի մարզախաղերու ընթացքին երկրորդական կարգի վրայ մնացած էր: Ֆրանսացիները Փէշտայի աստիճանին վրայ մնացին, սակայն երիտասարդ խոստմնալից ուժերու շնորհիւ ապագայի երաշխիքը ունին:

ՈՒՂԵՒՈՐԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

ՎԱՏԻԿԱՆ I

Մեզ Հռոմէն Վատիկանի կեդրոնը փոխադրող հանրատար ինքնաշարժը կանգ առաւ գլխաւոր հրապարակի աջակողմը՝ մայթեզրի մը մօտիկ, ու խճողուած քառասունէ աւելի զբօսաշրջիկներ, բոպէ մը առաջ բաց օդ ելլելու փոյթով, գրեթէ խուժեցին մայթին վրայ՝ ուր մեղուաբոյն մը կը վխտար կարծես:

Աշխարհի չորս ծագերէն հազարաւոր մարդիկ, կը հոսէին կամ կը լճանային անցքերուն վրայ: Անցուդարձ եւ խմբական խօսակցութիւններ՝ ամէն ուղղութեամբ, ամէն լեզուով:

Քրիստոնեայ աշխարհի պատմական այս ոստանը ճիշդ քառասուն տարիէ ի վեր անկախ երկիր մըն է, — աշխարհի փոքրագոյն պետութիւնը՝ որուն գահակալը սրբազան Պապն է, օրէնսդիր եւ գործադիր իշխանութեամբ միաժամանակ:

Չեմ կրցած ըմբռնել ու երբեք պիտի չկարենամ հաշտուիլ այն մտածումին հետ, որ կղերապետ մը, որպիսին է կաթողիկէ աշխարհի հոգեւոր մեծամեծը, իրաւունք ստացած ըլլայ օրէնք ու հրահանգ ըլլալու միաժամանակ, — թէ՛ օրէնսդիր, թէ՛ գործադրէ՝ ամենակալ արքաներու նման:

Նազովրեցի վարդապե՛տն ալ «Թագաւոր» էր Հրէից. սակայն ծնունդէն մինչեւ Գողգոթա ու մահ՝ ընկերվարութեան ախոյեան մը եղաւ, եւ, կը թուի ինծի, խրտչում ունեցաւ միշտ բացարձակատիրութենէ:

Ամէն յարգանք ունենալով հանդերձ Վատիկանի գահակալին հանդէպ, եւ ըստ ամենայնի հաւատացած ըլլալով նաեւ՝ թէ Պապին ընծայուած օրէնսդրական եւ գործադիր իշխանութիւնները միշտ ի չարս եւ յանպէտս չեն օգտագործուիր, կ՚ընդվզիմ՝ որ ժողովրդավարական ու ազատական ըմբռնումներու յարաճուն զարգացման ճանապարհին վրայ, Կաթողիկէ Եկեղեցին կը շարունակէ սրբազան Պապին անսխալականութեան դաւանիլ, եւ կարգապահական ու նուիրապետական իր հասկացողութեան մէջ մնալ նո՛յնքան խստամբեր՝ որքան եղած է անցեալին:

Քանի որ ներելի է անձնական մտածումներու, նախասիրութիւններու եւ խորհրդածութեանց թուում մը՝ ճամբու այս նօթերուն մէջ, այստեղ իսկ յայտնեմ՝ թէ... հակարքայական մը չեմ: Կը հաւատամ, ընդհակառակն, որ կարգ մը ժողովուրդներ եւ հաւաքականութիւններ անարժան են ժողովրդավարական կարգուսարքի: Մտրակի պէտք ունին, զօրեղ անհատականութեանց կը կարօտին, հրահանգներով պէտք է շարժին, — որովհետեւ իրենք իրենց հրահանգելու, իրենք զիրենք վարելու ներքին պատրաստութիւնը չունին: Ժամանակ պէտք է տալ որ դաստիարակուին, հասնին ընկերային այն մակարդակին, ուր այլեւս չփանալու, սանձարձակ անիշխանականներ դառնալու մարդկային տրամադրութիւնը կը մշակուի, կը չքանայ, եւ կ՚ընձիւղի ներդաշնակուելու պահանջը, անհատական ու հաւաքական պատասխանատուութիւններու գիտակցութիւնը:

Տարբե՞ր է հոգեւոր հաստատութիւններու կամ ազգ. եկեղեցական հաւաքականութիւններու պարագան՝ Եկեղեցին ժողովո՛ւրդն է, հոգեւոր ու կրօնազգած հաւաքականութիւն մը խորհրդանշող այն հաւաքավայրը՝ որ շէնք ու քար չէ միայն, — աղօթատունը, տաճարը կամ ժողովարանը չէ սոսկ. մանաւանդ բովանդակութի՛ւնն է, քրիստոնէական դաւանանքով միացած մարդկային ընկերութիւնը:

Նազովրեցի վարդապետի կողմէ քարոզուած ընկերային եւ բարոյական ըմբռնումները Եկեղեցիին կուտան անհատականութիւն մը, որ անձի մը գերիշխան հեղինակութեամբ բնորոշուելէ աւելի, զայն գոյաւորող ու կենսաւորող ժողովուրդի հեղինակութեամբ ըմբռնելի է:

Անցնող երկու հազար տարիներու պատմութիւնը եւս կուգայ հաստատելու, թէ կղերապետական կարգերը քրիստոնեայ եկեղեցիներու բացարձակ մեծամասնութեան տուած են հրահանգող իշխանութեան եւ հրահանգուող հաւատացեալներու հիմնովին դասակարգային նկարագիր մը: Ու տեղը չէ թուելու, թէ ի՛նչ չարիքներ գործուած են հոգեւորական դասերու եւ հոգեւոր պետերու գերագահական հակամիտութեանց հետեւանքով:

Բացառիկ երեւոյթ է, այս տեսակէտով, Հայաստանեայց Եկեղեցին՝ որ իր խարիսխը ամրապնդող կը պահէ հայ ժողովուրդի հաւաքական հեղինակութեան մէջ ու անոր կ՚ընծայէ ազգային եւ մշակութային առաքելութիւն մը, քրիստոնէական վարդապետութիւնը՝ ընկերային խոր դաստիարակութեան ակունքի մը, անցամաք աղբիւրի մը վերածելով հօտին համար:

Կարդինալներու ժողովը օրէնսդիր հեղինակութիւն եւ հրահանգող իշխանութիւն կը դառնայ այն պարագային միայն երբ թափուր է պապական աթոռը:

Հանրատար ինքնաշարժէն հազիւ մայթին վրայ ոտք դրած, մեր առաջնորդը բարձրախօսով հրահանգեց.

— «Նախ քան Ս. Պետրոս մայր տաճար մուտք, առիթ կուտանք ձեզի՝ մըտնելու քայլ մը անդին գտնուող այն խանութը, ուր վատիկանէն յիշատակներ, սրբազան ու կրօնաշունչ առարկաներ կրնաք գտնել... կէս ժամ ետք, ձեր գնումները կատարելէ վերջ, հաւաքուած պէտք է ըլլաք հոս, հաւաքաբար շրջելու համար տաճարը...»:

Հասկնալի՛ էր այս կոչը:

Հաւանական է, որ շատեր մինչեւ Վատիկան եկած ըլլան բացառապէս այս «գնումներուն» համար: Կաթողիկէ մարդը, մանաւանդ կիները, կրօնազգած իրենց ապրումներուն մղումով՝ մասնաւոր տկարութիւն մը ունին առարկաներու հանդէպ որոնք Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ ոստանը կը խորհրդանշեն կամ կաթողիկէ հաւատքի ու դաւանանքի արտայայտութեամբ կը բնորոշուին: — Վատիկանը ունի իր մասնաւոր նամականիշները, հարուստ զանազանութիւն մը նկարներու, մանրատիպ խաչերու, վարդարաններու, կրօնաշունչ զարդեղէններու, տուփիկներու, եւ ի՛նչ գիտնամ՝ նիւթերու եւ իրեղէններու, որոնց վրայ խուժեց, քանի մը երկվայրկեանի մէջ, այցելուներու երամը...

Անկիւն մը կծկտեցայ, ու տեսայ որ ինծի նման ուրիշ անզգամներ ալ կը սպասէին խանութի այդ մասին մէջ, վայրկեանին ու վայրին յատուկ անմեղ քաշքշուքներով զբաղած...

Անփափկանկատ չըլլալու համար, պահ մը մնացի անտարբեր — ականջալուրի դիրքին մէջ, մինչեւ որ Ֆրանսախօս երիտասարդ մը ուզեց հասկնալ, թէ ի՛նչ լեզու կը խօսէի կնոջս ու անոր քրոջ հետ, որոնք, բան մը բրած ըլլալու համար, բացիկներ եւ նամականիշ կը փնտռէին քիչ անդին...

— Հայերէն կը խօսինք, ըսի ժպտելով:

— Ռումանացի՞ էք, հարցուց դարձեալ խօսակիցս, «Արմէնիէն»ը հաւանօրէն շփոթելով «Ռումէն»ի հետ...

— Ո՛չ, յարեցի: Ռումէնները լատին ժողովուրդ են, մենք արիական ենք: Ռումանիան եւրոպական երկիր է, Արմենիան՝ ասիական...

Ու խօսակցութիւնը զարգացաւ, բնականաբար, առիթ տալով ինծի՝ որ փորձեմ բացատրել տաքարիւն եւ համակրելի բարեկամիս թէ ո՞վ է Հայը, ի՛նչ կ՚ընէ, ի՛նչ ունի, ո՛ւր կ՚ապրի, ե՛րբ քրիստոնեայ եղած է, ի՛նչ մշակոյթ ունի եւ ի՛նչ ճամբաներու վրայ կը թափառի այսօր...

Հարկ եղաւ միջազգային համբաւի տէր Հայոց հինգ–տասը անուն յիշատակել հոլանտացի խօսակիցիս, որ ուսանած է եղեր Թուլուզի համալսարանին մէջ, որպէսզի շօշափելի գաղափար մը կազմէ Հայերու եւ Հայութեան մասին, — Կարդինալ Աղաճանեան, Ուիլեըմ Սարոյեան, Վիկտոր Համբարձումեան, Շարլ Ազնաւուր...:

Թուեցաւ ինծի, որ մինչեւ այդ պահը ոչինչ է լսած, ոչինչ գիտէ մեր մասին՝ ո՛չ կրօնքի, ո՛չ երգի, ո՛չ գրականութեան, ոչ ալ գիտութեան ճամբով:

Կիսատ-պռատ բացատրեցի իրեն՝ թէ ԺԴ.–ԺԷ. դարերուն հայ գաղթականական թեւեր, ու մանաւանդ առեւտրականներ հասած են Հոլանտա, Ամսթերտամ, ուր այսօր ալ, որքան գիտեմ, Հայութիւն կայ, հայ եկեղեցի մը կայ: Դիտել տուի, թէ մեր մեծ մատենագիրներէն մէկուն (Խորենացիի) Հայոց պատմութեան առաջին տպագրութիւնը 1690ին կամ 1697ին եղած է Ամսթերտամի մէջ, եւ անհաւանական չէ որ նոյնիսկ որոշ թուով Հայեր ձուլուած ըլլան հոլանտացի ժողովուրդին մէջ...

Լսեց հաճոյքով ու հետաքրքրութեամբ, մինչ խանութէն ներս պոչ բռնող բազմութիւնը կ՚ուշանար նահանջելու առուծախի իր տենդին մէջ:

— Հիմա կը հասկնամ, թէ ինչո՛ւ մեզ հոս խճողեցին, յարեց յատկանշական ժպիտով մը, ակնարկելով շահաբեր առուդեռին: Առեւտրական մտածողութիւնը կ՚երեւի չքացած չէ կաթողիկէ նուիրապետութեան մէջ:

«Ի՞նչ կ՚ուզէք ըսել»ու նայուածքով մը սեւեռեցայ աչքերուն:

— Գիտէ՞ք թէ վատիկանը աշխարհի ամէնէն հարուստ կղերապետութիւնն է, շարունակեց, առանց հարցում ուղղելու առիթ տալու...

ՆՈՃԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

(Ծննդեան 125ամեակին առթիւ)

Հայերու դատը մարդկութեան դատն է...
Ա. ՖՐԱՆՍ

Ա.

Դառն ու ծանր եղած է հայ ժողովուրդին պատմական ճակատագիրը: Ան դարեր շարունակ արեւելեան բռնակալութեան ճիրաններուն մէջ հիւծած ու արիւնաքամ է եղած: Անոր գեղեցիկ ու հինաւուրց քաղաքներն ու գիւղերը աւերակներու եւ փլատակներու վերածուեցան: Բայց այն, ինչ որ տեղի ունեցաւ 19րդ դարու վերջին եւ 20րդ դարու առաջին տասնամեակներուն վեր է ամէն տեսակի երեւակայութենէն: Ամբողջ ժողովուրդ մը սուրի էր մատնուած: Թուրքիան որոշած էր բնաջնջել Արեւմտեան Հայաստանը, եւ այդ կատարեց անլուր բռնութեամբ՝ քաղաքակիրթ աշխարհի աչքին առջեւ:

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

«Մանասթըրի կողմերը ժողովուրդին եւ զինուորներուն մէկ մասին կողմէ կարգ մը արարքներ գործուած ըլլալը կանխաւ ծանուցուած ըլլալով զինուորական բարձր յանձնաժողովի անդամներէն Նորին Վսեմութիւն Միւշիր Օսման փաշա արտասովոր հրամանատարի տիտղոսով յիշեալ անկարգութիւնները յարդարելու պաշտօնին կոչուած է:

«Նորին Վսեմութիւնը երբ Սելանիկ ժամանէ, քննիչ Հիւսէյին Հիլմի եւ երրորդ զօրաբանակի հրամանատար Իպրահիմ փաշաներուն հետ տեսակցելով ձեռք առնուելիք միջոցներուն մասին որոշումներ տրուելէ ետք, քաղաքային գործերու համար ալ զինուորական հրամանատար փաշան պէտք եղած արդելիչ միջոցներուն պիտի ձեռնարկէ եւ արդիւնքը ծածկագիր հեռագրով պիտի տեղեկացուի Նորին կայսերական Վեհափառութեան:

«Ամենահին առածի կարգ անցած է այն խօսքը թէ մէկ խռովարար՝ ամբողջ բանակ մը կրնայ ապականել, Շէմսի փաշային պէս փորձ, պատուաւոր եւ խիստ հաւատարիմ անձի մը հանդէպ ի գործ դրուած մահափորձին հեղինակը, յօրինակ ի պահպանումն օրինական տրամադրութեանց մահուան պատիժին արժանացնելու համար պէտք է ի գործ դրուին ինչ որ կարելի է, որովհետեւ եթէ յիշեալ ոճրագործը չձերբակալուի, պատկանեալ պաշտօնէութեան ազդեցութիւնը պիտի նուազի եւ չարագործները քաջալերուած այս անյաջողութենէն, առիթ պիտի գտնեն աւելի եւս ընդլայնելու իրենց ոճրապարտ արարքները: Նկատի ունենալով այս կարեւոր պարագաները, պէտք է անպատճառ ձերբակալուին ոճրագործը եւ իր արբանեակները:

«Եւրոպական Թուրքիոյ մէջ օսմանեան իշխանութեան գոյութիւնը զինուորական կարգապահութենէ կախում ունի: Ժողովուրդին մէջ առաջ գալիք անկարգութիւն մը յայտնի է թէ զինուորական միջոցներով կը զսպուի. ուստի ամէն գնով նախ զինուորական կարգերուն մէջ օրէնքի, հաւատարմութեան եւ հնազանդութեան բացարձակ տիրապետութիւնը ապահովել ջանալու է:

«Նորին կայսերական Վեհափառութեան երջանկայիշատակ նախնիքներէն Սուլթան Մահմուտ յայտնի է թէ որքա՛ն զոհողութիւններով յաջողած է հաստատել զինուորական օրէնքը ու կարգապահութիւնը եւ ապահովել ընդհանուր անդորրութիւնը:

«Մինչդեռ օտարները մեր զինուորներուն անօգուտ տարր մը ըլլալը եւ յիշեալ վայրերուն մէջ ընդհանուր ապահովութեան չգոյութիւնը փաստել կը ջանային եւ անընդհատ բողոքի առիթ կը փնտռէին, վերոյիշեալ շարժումները օտարներու ստութիւնը պիտի փութան հաստատել եւ տեղի պիտի տան նորանոր յայտարարութիւններու եւ բողոքներու:

«Բաց աստի՝ կ՚ըսուի թէ պետութիւնները մտադիր են Եւրոպական Թուրքիոյ մէջ զինուորի տեղ ոստիկան գործածելու առաջարկ մը ներկայացնել եւ մինչդեռ մենք այս առաջարկը մերժելու միջոցներուն վրայ կը խորհինք, յայտնի է թէ այս պայմաններուն տակ որքա՛ն կնճռոտած է մեր կացութիւնը:

«Արդէն օտարները կը ջանան ամբողջ աշխարհի մէջ իսլամները պառակտելու, այս միեւնոյն ջանքն է որ ի գործ կը դրուի հիմա ալ այդ կողմերը եւ, Տէրը մի արասցէ, գրաւումի նախօրեակը կը պատրաստուի այս կերպով, Պուլկարներն ալ արդէն առիթի կը սպասեն Էտիրնէէն անդին անցնելու:

«Ինչպէս արդէն վերը յիշուած է, զինուորներուն պատկանող անձնական բան մը խիստ խոշոր կ՚երեւայ, ուստի Նորին կայսերական Վեհափառութեան վերոյիշեալ խորհուրդներուն համեմատ վարուելով՝ ըստ այնմ գործունէութիւն եւ անձնուիրութիւն եթէ ցոյց տրուի, թէ բարձրեալն Աստուած, թէ Նուիրապետն Մարգարէն գոհ եւ ուրախ պիտի թողու ձեզ:

«Յիշեալ Օսման Ֆէվզի փաշայի ձեռնհասութեան, հաւատարմութեան եւ անձնուիրութեան համաձայն այս մասին ձեր պէտք եղած բարի ծառայութիւնները կը սպասուին Վեհափառ Սուլթանին կողմէ, եւ այսպէս կը հրամայէ ձեզ Մարգարէին Վեհափառ փոխանորդը»:

Այս հեռագրին ընթերցումը խոր տպաւորութիւն գործեց երկու զինուորականներուն վրայ:

— Ուրեմն կացութիւնը այնքան տագնապալի՞ց է որ Ըլտըզի պալատը կը ստիպուի արտասովոր միջոցներու դիմել, հարցուց:

Սալիհա Հանըմ եւ Սաադ պէյ անգամ մըն ալ մանրամասնօրէն պատմեցին եղերան եւ դարձեալ կոչում ըրին երկու սպաներուն հայրենասիրութեան:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(232 – Շար.)

Մեծ էր աշխարհի մարդասէրներուն յոյզն ու ցասումը սուլթանական Թուրքիոյ բարբարոսութիւններուն դէմ։ Ռուսաստանի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Բելժիոյ, Իտալիոյ նշանաւոր գրողներն ու արուեստագէտները, հրապարակախօսներն ու հանրային գործիչները իրենց ձայնը բարձրացուցին ցեղասպանութեան դէմ։ Բացառիկ է յատկապէս Անաթոլ Ֆրանսի դերը այն մեծ շարժումին մէջ, որ ծաւալած էր Եւրոպայի մէջ հայ ժողովուրդին ի նպաստ։ Ա. Ֆրանսի ճառերը, յօդուածները, ուղերձները հայ ժողովուրդին մասին մեծ արձագանգ գըտան Եւրոպայի, Ամերիկայի, Միջին եւ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ։ Ա. Ֆրանսի ձայնը կ՚ունկնդրէին Եւրոպայի մարդասէր մտաւորականները, աշխարհի լաւագոյն մարդիկները։

Թուրք արիւնարբու դահիճները ամէն տեսակ գաղտնի դաւադրութիւններ կը կազմակերպէին լռեցնելու համար աշխարհահռչակ գրողն ու քաղաքին, բայց այդ ամէնը՝ աւելի բացարձակ, աւելի յայտուն դարձուցին անոնց հրէշային արարքը

Անաթոլ Ֆրանսի, ինչպէս նաեւ Արեւմուտքի շարք մը հռչակաւոր մտաւորականներու ուշադրութիւնը հայ մշակոյթի, Հայկական Հարցի շուրջը գրաւելու գործին մէջ բացառիկ դեր է կատարած Արշակ Չօպանեանը։ Իր անունին հետ կապուած է նաեւ Անաթոլ Ֆրանսի առաջին ճառը Հայերու մասին։

1897 Մարտ 9ին, Փարիզի մէջ, Ֆրանսական մտաւորականութեան համար Արշակ Չօպանեանը դասախօսութիւն մը կը կարդայ հայ ժողովուրդի, անոր պատմական ճակատագրի, անոր մշակոյթի, ապա Արեւմտեան Հայաստանի մէջ Թուրքիոյ կատարած բարբարոսութիւններու, ջարդերու եւ կոտորածներու մասին։ Ժողովին կը նախագահէր Ա. Ֆրանսը, որ իր բացման խօսքին մէջ, կը ներկայացնէ Ա. Չօպանեանը՝ շեշտելով անոր գործունէութիւնը, անոր դերը հայ եւ ֆրանսական մշակոյթին ու բարեկամութեան ասպարէզին մէջ։ Հակիրճ, բայց բացառիկ ուշադրութեան արժանի են իր խօսքերը։

Ստորեւ մէջբերում մը իր ճառէն.

«Տիկիններ եւ պարոններ,

«Հայ մըն է որ ձեզի պիտի պատմէ իր երկրին մասին։ Պր. Արշակ Չօպանեանը, որուն այժմ պիտի լսենք, դեռ շատ երիտասարդ հասակին իր մտաւոր կարողութեամբ ու եռանդով աչքի զարկաւ Կ. Պոլսոյ հայ գաղութին մէջ։ Ան նուիրուած է իր հայրենակիցներուն մէջ ֆրանսական միտքը տարածելու գործին, եղած է Ազգ. Կեդրոնական Վարժարանի գրականութեան դասախօս, «Հայրենիք» թերթի խմբագիր, հիմնած է գրական-գեղարուեստական «Ծաղիկ» հանդէսը, իր մայրենի լեզուով թարգմանած է ֆրանսական բազմաթիւ գիրքեր։ Ան կը սիրէ Ֆրանսան եւ ազատութիւնը։ Ան հայ ազգին հաւատարիմ զաւակն է։ Վերջապէս, ան բանաստեղծ է եւ գիտէ ձայն տալ ժողովուրդին մտքերուն։

«Ահա այն յանցանքները, որուն համար վտարանդի է այսօր։ Տարագրութեան մէջ, Ֆրանսայի մէջ, հրատարակեց այն վայրագ ու մեթոտիկ կոտորածները, որոնց ընթացքին երեք հարիւր հազար Հայեր բնաջնջուեցան Սուլթանի՝ հզօրութեան ու թուլութեան հրէշի, սարսափէն խելագար բանակալին հրամանով։ Պր. Չօպանեանը Հայր Տարմետանի հետ կը բաժնէ ֆրանսական ժողովուրդին առջեւ այդ ահաւոր սպանդը բացայայտելու պատիւը, սպանդ, որ ամիսներ շարունակ դիւանագիտական գաղտնիք էր մնացած։ Արդարեւ, Պր. Չօպանեանը 1896ի Յունիսին Փարիզի մէջ հրատարակեց Հայաստանէն ստացած նամակներու ժողովածու մը, Ժորժ Քլեմանսոյի յառաջաբանով։ Այդ պարզ եւ արհաւրալից նկարագրութիւնները զարհուրանքով ու ցասումով համակեցին հասարակութիւնը, որուն գրեթէ անտեղեակ կը պահէր կառավարութիւնն ու թերթերու մեծամասնութիւնը։

«Սրտի տէր մարդիկ, Եւրոպայի հանրային կարծիքի պաշտպանութեան տակ դրին արեւելքի քրիստոնեաները։

«Տիկիններ եւ պարոններ,

«Պր. Ա. Չօպանեան մեզի պիտի ծանօթացնէ այն երկրի գրականութիւնը, որուն մենք կը ճանչնանք միայն իր դժբախտութիւններով։ Ան պիտի ցուցադրէ հայ միտքը դարերու մէջէն եւ մեզ լսելի պիտի դարձնէ մերթ դիւցազնական եւ մերթ թախծալի ձայնը ժողովուրդի մը, որ հարիւրամեակներէ ի վեր իր հայրենիքէն այնքան որբացած՝ կը շարունակէ գոյատեւել, տոկալ, յուսալ։ Մենք պիտի տեսնենք, որ Հայերը, իրօք, ժողովուրդ մըն են իրենց լեզուի ու կրօնական հաւատալիքներու ընդհանրութեամբ, նոյն յիշատակներու եւ նոյն յոյսերու հաղորդակցութեամբ, զգացումներու եղբայրութեամբ միեւնոյն կեանքով ապրելու, միեւնոյն հոգիով մտածելու մեծ ու անդրդուելի հաւատարմութեամբ։ Եւ մենք, պիտի խոստովանինք, որ այս խեղճ ու հերոսական ժողովուրդը, որ հակում ունի իւրացնելու արեւմտեան աշխարհի ամենավեհ գաղափարները, իրաւունք ունի, թէ՛ իր հանճարի եւ թէ իր դժբախտութիւններու համար, վայելելու համակրանքն այն ժողովուրդներուն, որոնցմէ բխած են արդարութեան ու ազատութեան գաղափարները»։

Այնուհետեւ, զեկուցումին համար խօսքը կը տրուի Ա. Չօպանեանին։ Անոր ընդարձակ ճառը կ՚ունկնդրուի լարուած ուշադրութեամբ։ Շատեր իրենց հիացումը կը յայտնեն երիտասարդ հայ գրողին՝ իր փայլուն, տաղանդաւոր ճառին համար, ճառ, որուն մէջ լայնօրէն բացայայտուած էր հայ ժողովուրդին մշակութային կեանքը՝ հեռաւոր դարերէն սկսած մինչեւ նոր ժամանակները։

Յետոյ, Անաթոլ Ֆրանս դարձեալ խօսք կ՚առնէ.

«Տիկիններ եւ պարոններ,

«Ձեր զգացումներուն թարգմանը կը դառնամ՝ շնորհակալութիւն յայտնելով Պր. Ա. Չօպանեանին, որ մեզի ծանօթացուց հայ միտքը դարերու ընդմէջէն եւ ծափահարելով անոր ջերմ ու հմտալից ճառը»։ Այնուհետեւ դարձաւ Ա. Չօպանեանին եւ ըսաւ.

«Պարոն, նահատակներուն արիւնը ի զուր աղաղակած չէ։ Ձեզ հետ է ուժ մը ցրուած, բայց հզօր։ Այդ՝ համակրանքն է ջերմ սրտերու եւ ազնիւ հոգիներու։ Կառավարութիւններու խորհրդածողովներն ու պետութիւններու մանուածապատ դրամագրութիւնները սքօղուած են լռութեամբ մը, որուն մենք չենք կրնար թափանցել։ Փոխանակ ունայն խօսքեր արձակելու այդ բարձրադիր խաւարներուն դէմ, մենք միայն պիտի ըսենք, որ այն օրը, Ֆրանսան իր սխալներուն համար չարաչար պատժուելով զղջացաւ Եւրոպայի յարգարժան խորհրդատուն ըլլալէ, այդ օրը արդարութիւնն ու մարդասիրութիւնը, անկասկած, լացին»։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՅՈՎՆԱՆ

(Շար. – 1)

ՅՈԲԵԼԵԱՆ Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻԻ

Մեծ պատմագէտ Յ. Ճ. Սիրունիի յարգանքի օրուան Յանձնախումբը կազմուած է 1969 Սեպտեմբեր 14ին, երկսեռ Էսաեանցիներով եւ Ռումանահայ արենակիցներով, ուր կը գտնուէին արուեստագէտներ եւ օփերայի երգիչներ, որոնք սիրով ընդունած են իրենց մասնակցութիւնը բերել Սիրունիի Յոբելեանին։ Այդ օրը պիտի տրուին մոգական լապտերով Սիրունիի կեանքէն նկարներ եւս։

Կ՚ուղարկուին ինքնաբուխ նուիրատուութիւններ, որոնք կ՚ընդունուին շնորհակալութիւնով։

Նուիրատուներուն անունները պիտի հրապարակուին յառաջիկային։

Չէքերը կը գրուին՝
A. HONANYAN
140 Tyler Avenue
Iselin, N. J. 08830
հասցէին
Essayan Alumni Society Inc.
անունով։

Կը խնդրուի նուիրատուներէ իրենց ուղարկած չէքին յոբելենական հանդիսութեան համար ղրկուած ըլլալը գրել՝ սխալութեան տեղի չտալու նպատակաւ։

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻԻ
ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԻՆՁԵՐ ԳՐԵՑԻՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԵՂԾ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

Արդեօք 1918ի՞ն է որ Հայաստանի համար պիտի հնչէ վերջնական ազատագրման եւ ազգային զարթնումի ժամը։ Իրենց ամբողջ սրտով եւ իրենց բանականութեամբ այս բանը կը մաղթեն բոլոր անոնք որոնք գիտեն թէ ի՛նչ է եւ ի՛նչ կ՚արժէ հայ ազգը, եւ գիտեն նաեւ իր անցեալին խաղացած եւ ապագային խաղալիք դերը, գիտեն այն չարչարանքները զորս կրեց այդքան քաջութեամբ ու վեհանձնութեամբ։ Երկար դարեր, իր փառաւոր եւ ողբերգական պատմութեան ընթացքին ան պայքարեցաւ իր իտէալին համար, ան եղաւ տարածիչը եւ պաշտպանը արեւմտեան քաղաքակրթութեան Արեւելքի մէջ։ Աղօթենք որ մեր մաղթանքը կատարուի։

Բայց եթէ ճակատագիրը այնպէս մը տնօրինէ, որ կրկին ուշանայ հատուցումը այդ ահաւոր անարդարութեան որուն զոհ գացած է Հայաստանը, ան պիտի չյուսահատի, այնպէս չէ՞։ Ան իր խոցուած արիւնող սրտէն պիտի չվանէ յոյսը։

«Իմ ազգը կ՚ուզէ ապրիլ, ան կ՚ուզէ ազատագրուիլ, ան յոյսով լեցուն է։ Ինչո՞ւ կ՚ուզէք որ լամ» կ՚երգէր աշուղ Ջիւանին։

Հայաստանը կ՚ուզէ ապրիլ, եւ պիտի ապրի, ոչ այլեւս արցունքներու եւ տառապանքի մէջ, բայց իր վերագտած ազատութեան ուրախութեան մէջ։ Կարելի չէ որ դաշնակիցները չյարգեն իրենց խոստումը. ո՛չ Ֆրանսա, ո՛չ Անգլիա, ո՛չ Ամերիկա պիտի դժեն իրենց հանդիսաւորապէս յայտարարած յանձնառութիւնները։ Թող շուտ ծագի այդ օրը, երբ անոնք յաղթական դուրս գալով, պիտի կատարեն իրենց երդումը։

ԿԱԲՐԻԷԼ ՄՈՒՐԷ

Փարիզ, 19 Դեկտ. 1917

×

Աստուած Հայաստանին ըրաւ բազմաթիւ աննման պարգեւներ. ան կը պահէ իր հողին վրայ մարդկութեան ամէնէն հին Սուրբ Վայրը։ Իր գետերը իրենց ջուրերուն հետ կը տանին հին պատմութիւն մը, իր ժողովուրդը կը յարգէ հողը՝ յարատեւելու իր կամքով, եւ երկարատեւ ու զարհուրելի մարտիրոսութեան մը սրբագործուած ծիրանին կը պարուրէ զայն։ Իր բանաստեղծներուն ճակտին վրայ կայ դափնեպսակ։ Ամօթ մը ու դժբախտութիւն մը պիտի ըլլար եթէ այն դիւանագէտները, որ պիտի վերակազմեն աշխարհի քարտէսը, այս արիւնալի փոթորիկէն յետոյ, մոռնային որ այս փոքրիկ ու սիրելի երկիրը հազար անգամ չահեցաւ ու վճարեց իր անկախութիւնը։

ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԹՈՒՇԷ
Եպիսկոպոս Օրլէանի

20 Դեկտ. 1917

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (588)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Դ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Նոյն միջոցին այդ չորս համազգեստին վրայ հինգերորդ մըն ալ ինկաւ՝ կարծես երկինքէն իյնալով։

Հինգերորդ մարդը ազատած էր։

Մարիուս վեր ըրաւ աչքերը եւ Պ. Ֆօշլըվանը ճանչցաւ։

Իրօք Ժան Վալժան պատնէշ մտած էր։ Կամ տեղեկութիւն առած ըլլալով, կամ բնազդաբար եւ կամ պատահաբար Մոնտէթուրի զուիշը եկած էր։

Իր ազգային պահակի զգեստին շնորհիւ դիւրութեամբ անցած էր։

Ապստամբներուն կողմէ Մոնտէթուր փողոցը դրուած պահնորդը վտանգի նշան տուած չէր միայն մէկ ազգային պահակի համար։ Թողած էր որ անցնի եւ փողոց մնայ, ըսելով. հաւանական է թէ ձեռնտու մըն է ան, եթէ ոչ կալանաւոր մը։ Վայրկեանը ծանրակշիռ ըլլալով, պահակը չէր կրնար իր պարտականութենէն եւ հսկողութեան տեղէն շեղիլ։

Ժան Վալժան պատնէշ մտած պահուն ոչ ոք նշմարած էր զինքը, վասնզի ամէնքն ալ ընտրուած հինգ անձերուն եւ չորս համազգեստներուն կը նայէին ակնայեռ։ Բայց Ժան Վալժան տեսած եւ լսած ըլլալով, լռելայն վրայէն հանած էր իր համազգեստը եւ միւսներուն դէզին վրայ նետած էր։

Անպատում եղաւ յուզումը։

— Ո՞վ է այս մարդը, հարցուց Պոսիւէ։

— Մարդ մըն է ան որ ուրիշները կ՚ազատէ, պատասխանեց Քոմպըֆէր։

— Կը ճանչնամ զինքը, շարունակեց Մարիուս ծանր ձայնով մը։

Այս երաշխաւորութիւնը ամէնուն կը բաւէր։

Անժոլրա դէպի Ժան Վալժանը դառնալով.

— Բարի եկաք, քաղաքացի, ըսաւ, եւ շարունակեց.

— Գիտէք անշուշտ թէ պիտի մեռնինք։

Ժան Վալժան՝ առանց պատասխանելու, իր ազատած ապստամբին օգնեց, որ համազգեստը հագնի։

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

ՄԱՐԻՈՒՍ ԴԱԺԱՆ,
ԺԱՎԷՐ ԼԱԿՈՆԱԿԱՆ

Հիմա ըսենք թէ ի՛նչ կ՚անցնէր Մարիուսի մտքէն։

Ընթերցողը թող յիշէ անոր սրտին վիճակը։

Ինչպէս յիշեցինք արդէն, ամէն, ամէն բան ցնորք մըն էր անոր համար։ Իր դատումը պղտոր էր։ Կը կրկնենք թէ Մարիուս հոգեվարքներու վրայ բացուած խաւարային մեծ թեւերուն ստուերին տակն էր։ Գերեզման մտած ըլլալ կը զգար. կ՚երեւար իրեն թէ արդէն պատին միւս կողմը կը գտնուի եւ ալ մեռելի մը աչքերով կը տեսնէր կենդանիներուն դէմքը։

Պ. Ֆօշլըվան ի՛նչպէս հոն եկած էր. ինչո՞ւ եկած էր։ Ի՞նչ ընելու եկած էր։ Մարիուս այս հարցումները չըրաւ ինքնիրեն։ Մանաւանդ որ մեր յուսահատութիւնը մասնաւոր հանգամանք մը ունենալով, որ է ճիշդ մեզի պաշարելուն պէս ուրիշն ալ պաշարել, Մարիուսին բնական կ՚երեւար ամէն մարդուն մեռնելու համար պատնէշ գալը։

Միայն թէ սիրտը մորմոքելուն Քոզէթը յիշեց։

Սակայն Պ. Ֆօշլըվան ոչ խօսեցաւ անոր, ոչ նայեցաւ եւ ոչ իսկ լսել ձեւացուց երբ Մարիուս ձայնը բարձրացնելով ըսած էր. կը ճանչնամ զինքը։

Իսկ Մարիուս մխիթարութիւն կը զգար Պ. Ֆօշլըվանին այս դիրքէն, նաեւ հաճոյք եթէ ներելի է այսպիսի տպաւորութիւններու համար հաճոյք բառը գործածել։ Մարիուս միշտ բացարձակ անհնաբութիւն մը զգացած էր խօսք ուղղել այս կնճռալի մարդուն, որ իրեն համար երկդիմի ու միանգամայն պատկառելի էր։ Ասկէ զատ շատ ժամանակէ ի վեր տեսած չէր զայն, ասով՝ վեհերոտ եւ զգուշաւոր բնութեան տէր Մարիուսին համար ալ աւելի անհնարին կ՚ըլլար այդ մարդուն խօսք ուղղելը։

Զատուած հինգ մարդերը պատնէշէն դուրս ելան Մոնտէթուր փողոցին կողմէն. կատարելապէս ազգային պահակներու կը նմանէին։ Անոնց մէկը լալով գնաց։ Մեկնելէ առաջ համբուրեցին պատնէշը մնացողները։

Կեանքի վերադարձող հինգ մարդերը երբ մեկնեցան, Անժոլրա Ժավէրը յիշեց, որ մահուան դատապարտուած էր։ Ստորին սրահը մտաւ։ Ժավէր սիւնին կապուած՝ կը խորհէր։

— Բանի մը պէտք ունի՞ս, հարցուց Անժոլրա։

Ժավէր պատասխանեց.

— Ե՞րբ պիտի մեռցնէք զիս։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՊՈՄՈՆ.— Այս կիրակի Սեպտ. 28, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ողբացեալ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԹԵՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ

յիշատակին, իր մահուան քառասունքին առթիւ, ըստ փափաքին իր զաւակներուն՝ Տէր եւ Տիկին Արա Թերզիպաշեանի եւ իրենց աղջկան, Տէր եւ Տիկին Արմէն Թերզիպաշեանի եւ Օր. Սիլվա Թերզի-պաշեանի:

Ի գիտութիւն ողբացալին յիշատակը յարգողներուն:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ — ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Աւանդական մատաղօրհնութիւն եւ տօնախմբութիւն Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ

Այս կիրակի, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ: Կը պատարագէ

ԳԻՒՏ Ծ. ՎՐԴ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ դպրաց դասին կողմէ:

Երգէոնը կը նուագէ Պ. Արա Պարթեւեան, իսկ մեներգները կը կատարէ Փարիզի Երաժշտանոցէն

Օրիորդ Սոնա Նիկողոսեան:

Կը հրաւիրուի ուխտաւոր ժողովուրդը ներկայ ըլլալու այս հանդիսութեան:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի տօն Վարագայ Խաչի, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ՝

Նորվան Աբեղայ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, ողբացեալ Պ. Պետրոս Նորհատեանի մահուան քառասունքին առթիւ. Տէր եւ Տիկին Քիրազեան, Պետրոս Նորհատեան 100ական, այրի Տիկին Պարսումեան 30 ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլէն Տէր եւ Տիկ. Գալուստ Մինասեան եւ Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Մինասեան ցաւակցութիւն կը յայտնեն, Տէր եւ Տիկին Գլըճեանի իրենց սիրեցեալ մը՝ Տիկին Անոյշ Բաբելեանի մահուան առթիւ, եւ կը նուիրեն Շաւիլի դպրոցին 30, Կապոյտ Խաչին 30 ֆրանք:

URGENT

Environ 10 kms. de Paris

Vends salon coiffure dames avec fonds et murs. Catégorie B, bonne affaire. Matériel état neuf. Possibilité mixte, logement 2 pièces, cuisine, W.-C.

Douche, téléphone. Prix 105.000 francs.

S'adresser :

Mme FRENGULIAN Berthe

14 bis, Rue du Progrès, 92 MEUDON

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Այս կիրակի Վարագայ Ս. Խաչ տօնին առթիւ Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ քահանայ կը ձեռնադրուի

ՄԱՂԱՔԻԱ ԴՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

(Անթիլիասի Դպրեվանքէն)

ձեռամբ Հարաւային Ֆրանսայի առաջնորդ՝ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«Դաշնակցութեան Օր»ը Լիոնի մէջ կիրակի Հոկտ. 26ին, Ազգ. Տան մեծ սրահը: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համազգութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, կիրակի օր:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի ընկերական ժողովը Ուրբաթ 26 Սեպտ. ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայ պիտի ըլլան Կ. Կ.ի եւ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը Սեպտեմբեր 25ին, երեկոյեան ժամը 19ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Պօմոնի «Ջաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր – ընկերուհիները (27 Սեպտ.) շաբաթ երեկոյեան ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԼԻՈՆԻ Հայ Ազգ. Վարչութեան Կրթական Մ ա ր մ ի ն ը կը ծանուցանէ Լիոնի հայ ծնողաց, որ Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. 2ին:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑԸ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 2էն սկսեալ Հինգշաբթի օրերը ժամը 3ին Միութեան գրասենեակին մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ Մեթրօ Քադէ:

×

ՊՈՄՈՆ

Արձանագրութիւնները սկսած են եկեղեցիին խորհրդարանը ամէն առաւօտ ժամը 9էն 11,30:

Դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 25ին:

×

ՍԷՆԹ – ԱՆԹՈՒԱՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտ. 2ին հինգշաբթի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին: Յարգելի Թաղեցիներէն կը խնդրուի այժմէն արձանագրել իրենց փոքրիկները, կիրակի առաւօտները, եկեղեցւոյ խորհրդարանը, իսկ շաբթու մէջ Պր. Երուանդ Պապոյեանի մօտ: Ոչ մէկ վճարում դպրոցի. գպրոցի գիրքերը ձրի կը տրուին:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Ց. Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի կիրակնօրեայ հայերէնի դասաւանդութիւնը տեղի կ'ունենայ Հոկտ.5ին կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ:

Կը խնդրուի ծնողքներէն որ խղճամտօրէն բարի ըլլան իրենց զաւակները արձանագրել անխտիր: Ուսուցչուհի Օր. Հեղլէն Սապունճեան:

×

ՏԷՍԻՆ

Կապ. Խաչի հայկ. դպրոցի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Հոկտ. 2ին Հինգշաբթի ժամը 14–17ը եւ Շաբաթ 17–19ը Հ. Յ. Դ. տան մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգին Մուրատ Ռւսումնասիրացի Փարիզի Կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները եւ անդամակցութիւն փափաքող նահանգին պատկանեալ հայրենակիցները անխտիր, 27 Սեպտ. Շաբաթ ժամը ճիշդ 21ին, հայրենակից Նշան Սայրինեանի բնակարանը 141, Պուլվար Ռոտէն, Իսի:

Մէրի տ'Իսիէն առնել օթոպիւս 190 եւ իջնել Շըմէն տէ Վինը:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

×

ՏԱՐՕՆ – ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները Հոկտ. 5ին, կիրակի ժամը 15ին, Մշակոյթի Տուն, 17 Ռիւ Պլէօ:

Կարեւոր օրակարգ:

ԾԱԽՈՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆ

Պանեէոյի լաւագոյն շրջանին մէջ, ծախու է բնակարան մը, բոլոր յարմարութիւններով:

Դիմել Պ. Լ. Տօնիկեան

52, Rue Gustave Courbet, 92 - Bagneux

Tél. : 253-38-83

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT

LE

Piment Rouge

20, Rue Beauveau, 20

MARSEILLE (IER) (Opéra)

Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան որ կը սպասէ ձեր այցելութեան

— Հաճելի մթնոլորտ —

Արեւելեան համով ճաշեր խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ – ՈՐԴԻ

Ամէն օր՝ շամփուրով խորոված եւ տէօնէր – խորոված

IMPRIMERIE SPÉCIALE

DU JOURNAL « HARATCH »

32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԱՇՆԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԻՊԱԿԱՆ ՍԵՒ ԱՆՏԱՌԸ

ՊԱՏՐԸՆ – ՊԱՏՐԸՆ, ՋԵՐՄՈՒԿՆԵՐՈՒ ՄԱՐԳԱՐԻՏԸ

2 օր լիւքս օթոքառով, Սեպտ. 27 եւ 28

Անդամներու եւ բարեկամներու հաւաքոյթ Շաբաթ, Սեպտ. 27, առաւօտեան 8ին Մեթրօ Շաթօ տը Վենսէն Թերմինիւս սրճարանին առջեւ: Մեկնում 8,15ին դէպի Գերմանիա Կրէյ, Սեզան, Վիթրի լը Ֆրանսուա, Թուլ (ցերեկուան ճաշ) Նանսի, Լիւնէվիլ Պլամոն, Սառըպուրկ, Ֆալըզպուրկ, Սավերն, Սթրազպուրկ (այցելութիւն Մայր տաճարին):

Ճամբորդութեան շարունակութիւն դէպի Քէհլ (սահմանագլուխ), Ափընվայեր եւ Սինցհայմ, Պատըն-Պատընէն 3 քիլոմեթր հեռու սիրուն վայր մը: Տեղաւորում պանդոկը, ընթրիք, երեկոյ Պատըն-Պատըն: Կիրակի, Սեպտ. 28, Պատըն-Պատընի ծաղկազարդ պարտէզներ, պտոյտ քառով անտառին մէջ, զանազան զբօսանքներ:

Ճաշ պանդոկը եւ մեկնում դէպի Փարիզ Քէհլ, Սթրազպուրկ, Նանսի ճամբով: Ժամանում Փարիզ ժամը 21ի ատենները:

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 99 ՖՐԱՆՔ ամէն բան մէջը

ԴԻՄԵԼ՝

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՉԻՐԵԱՆ

Ընդհ. Քարտուղար

ՇԱՏ ԿԱՐԵՒՈՐ.— Օգտուեցէք այս ճամբորդութենէն որ տարւոյն վերջինն է, բացառիկ գինով:

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,

ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ

ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints

Revètement de sols plastiques, nylon,

Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :

PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant

PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast

ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarne

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՂԹԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

«ՅԱՌԱՋ»ի

32, RUE DE TRÉVISE

— PARIS - IXe —

Téléph. : 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 90 ֆ· Վեցամսեայ 50 ֆ·
Արտասահման Տար· 105 ֆ· Հատը 0,50

LE NUMÉRO 0,50 F.

ՈՒՐԲԱԹ 26 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 26 SEPTEMBRE 1969

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11623
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
45e ANNÉE — No 11.623

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՀԱՐՑԸ

Բ.

1948ի արաբեւիսրայէլեան պատերազմէն վերջ, ՄԱԿի Զինադադարի խառն յանձնախումբը երեք մասի բաժնեց բրիտանական հոգատարութեան ենթակայ Պաղեստինի հողը:

Կազայի շրջանը կցուեցաւ Եգիպտոսի: Ցուղայի երկրին մեծագոյն մասն ու Այսրյորդանանի հողամասերը կցուեցան Անդրյորդանանի, որ այնուհետեւ կոչուեցաւ պարզապէս Յորդանան, գետին աջ եւ ձախ մասերու միացումով: Տիբերիոյ (կամ Գալիլիոյ) լիճին շրջանը, արեւմտեան լեռնադաշտերն ու Նեկեւի անապատը կազմեցին Իսրայէլը:

Սուէզի Ջրանցքի միջազգային ընկերութեան ազգայնացումը նախագահ Ապտէլ Կամալ Նասըրի կողմէ (1956 Յուլիս 26ին), պատճառ դարձաւ Իսրայէլի յարձակման՝ Սինայի անապատէն դէպի Սուէզ՝ նոյն տարուան Հոկտեմբերի վերջերը: Անգլիա եւ Ֆրանսա մասնակցեցան կռիւներուն, Իսրայէլի կողքին: Միացեալ Նահանգներու եւ Խ. Միութեան կտրուկ միջամտութիւնը — վերջնագրի ձեւով խիստ ազդարարութեամբ, վերջ տուաւ կարճատեւ կռիւներուն: Իսրայէլ սրբագրեց իր սահմանները:

Աւելի ծանրակշիռ հանգամանք ստացաւ 1967 Յունիսի վեցօրեայ պատերազմը: Եգիպտոսի, Յորդանանի եւ Սուրիոյ պատկանող հողեր գրաւուեցան Իսրայէլացիներու կողմէ, որոնք 28 ամիսէ ի վեր իրենց տիրապետութեան տակ կը պահեն զանոնք: Շուրջ երկու հարիւր հազար Արաբներ տուն-տեղ լքելով ապաստանեցան դրացի երկիրները: Սակայն արաբ բնակչութեան մեծագոյն մասը մնաց իր տեղը:

Պաղեստինցի գաղթականներ իրենց ֆէտայիական քանի մը կազմակերպութիւններով անդադար եղեռնափորձեր կը կատարեն գրաւման բանակին դէմ, մշտական խռովայոյզ վիճակի մէջ պահելով ամբողջ Պաղեստինը:

Իսրայէլ հարուածին հարուածով կը պատասխանէ՝ ծանր կորուստներ պատճառելով հակառակորդ կողմերուն:

Վիճակագրութեան մը համաձայն, իրենց հայրենի տուներէն արմատախիլ Պաղեստինցիներու թիւը ներկայիս մէկուկէս միլիոնէն աւելի է: Այս քանակին մէջ են քսան տարիէ ի վեր արաբ հիւրընկալ հողերուն վրայ ծնածները: Արաբները բազմածին են: ՄԱԿի հովանաւորած ՈւՆ-րուայ Պաղեստինցի գաղթականներուն համար միլիոններ կը ծախսէ:

Ամէնէն շատ գաղթական ունեցող երկիրն է Յորդանան (շուրջ մէկ միլիոն): Լիբանանի մէջ կան 350 հազար Պաղեստինցիներ, որոնցմէ 90 հազարը միայն կը բնակին 16 գաղթակայաններու մէջ (վեցը Պէյրութի արուարձաններուն մէջ): Մնացեալները (260.000 հոգի) կ'ապրին քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ, ուր տունտեղ են եղած: Նպաստընկալներու թիւն է 104.000: Ասոնք կը ստանան սննդեղէն, դպրոցական ուսում եւ ձրի բժշկական խնամք: Գաղթակայաններու ընդհանուր տարածութիւնն է շուրջ 1.600.000 քառակուսի մեթր:

Սուրիոյ մէջ կ'ապրին 149.000 գաղթականներ, Իրաք՝ 14.000, Եգիպտոս (Կազայի շրջան)՝ նոյնպէս 14.000: Տասնեակ հազարաւոր գաղթականներ ցրուած են Սէուտի Արաբիոյ, Լիբիոյ եւ Պարսից Ծոցի շրջանի հողամասերուն վրայ:

Քանի տարիները կը սահին, այնքան կը դժուարանայ գաղթականներու վերադարձը իրենց հայրենի բոյները: Շատեր նոր տնտեսութիւն ստեղծած են հիւրընկալ արաբ եղբայրական երկիրներու մէջ: Ասոնք չեն կրնար մէկ օրէն միւսը հաշուեյարդարի ենթարկել ամէն ինչ՝ վերադառնալու համար իրենց հայրենիքը, ուր անհաճոյ անակնկալներու առջեւ կրնան գտնուիլ:

Յետոյ կայ նոր սերունդը, որ չի ճանչնար իր հայրերու ծննդավայրը: Այս դասակարգն ալ դժուար թէ դիւրաւ համակերպի վերադառնալ Պաղեստին: Հիւրընկալ երկիրները նոյն լեզուն, նոյն կրօնքը, նոյն ցեղային ծագումը, նոյն բարքերն ու աւանդութիւնները կը ներկայացնեն: Ձուլումի, կորսուելու վտանգ չկայ գաղթականներուն համար:

Սակայն եւ այնպէս մեծ թիւ մը կը կազմեն անոնք, որ կը ցանկան վերադառնալ իրենց ծննդավայրը եւ տիրանալ իրենց տուներուն ու կալուածներուն: Հրեաները չատոնց գրաւած են այս վերջինները: Մեծ գումարներ պէտք են գաղթականները տեղաւորելու համար, վերադարձի պարագային:

Րապաթի Իսլամական Խորհրդաժողովը իրերու բնական բերումով իբրեւ «դիտող» հրաւիրեց էլ-Ֆաթհի ներկայացուցիչները եւ Պաղեստինի հարցը դրաւ օրակարգի վրայ:

Շատ բարդ է ու կնճռոտ Պաղեստինի գաղթականներու խնդիրը: Արաբեւիսրայէլեան վէճի յաւերժացման մէջ խիստ մեծ է ու կարեւոր անոր կատարած դերը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ — ՁԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ ԵՒ ԱՋԱԿՈՂՄԵԱՆ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ ԻՐԱՐ ԿԸ ՎԻՐԱՒՈՐԵՆ — ՄԷԿ ՈՒՍԱՆՈՂ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ, ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԾԱՆՐԱՊԷՍ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Պոլսոյ թերթերը սիւնակներ կը յատկացնեն այն արիւնալի կռիւներուն, որոնք տեղի ունեցած են իրաւաբանութեան եւ երկրաչափութեան ֆաքիւլթէներուն մէջ, Սեպտեմբեր 19էն 20, ձախակողմեան (զորս թերթերը համայնավար կը կոչեն) եւ աջակողմեան ուսանողական խմբակներու միջեւ:

Կռիւները սկսած են իրաւաբանութեան լսարանին մէջ, երբ ձախակողմեան ուսանողներ ճօճքիճլ Մոլոթովներու եւ բիրերու միջոցաւ քարուքանդ ըրած են վերատեսուչին ինքնաշարժը: Համալսարանի պաշտօնէութիւնը եւ միւս ուսանողները միջամտելով փորձած են արգելք հանդիսանալ հրկիզումին ու քանդումին:

Վերջապէս ոստիկանութիւնը երեք ուսանողներ ձերբակալած է:

Երկրաչափութեան եւ ճարտարապետութեան բաժիններուն մէջ ծայր տուած կռիւները աւելի բուռն եղած են: Եւ անխուսափելի: Արդարեւ ուսանողները իրարու դէմ զէնք պարզած են, զիրար վիրաւորած են ճօճքիճլ Մոլոթովներով, դանակներով եւ բիրերով:

Այս կռիւներուն հետեւանքով ուսանող մը սպաննուած է եւ ինը հոգի ալ վիրաւորուած են, որոնցմէ չորսը՝ ծանրապէս:

Երեք ամիսէ ի վեր հաստատութեան խումբ մը ուսանողներ պոյքոթ հռչակած էին, եւ այս պարագան վէճի դուռ բացած էր վերջերս աջակողմեան եւ ձախակողմեան ուսանողներու միջեւ: Պոյքոթին հետեւանքով հաստատութեան տնօրէնութիւնը դժուարին կացութեան մատնուած էր եւ չէր կրցած ուսուցիչներուն թոշակները վճարել: Վարժարանը փակուելու վտանգին տակ գտնուած է:

Նոր հաստատուած վարկի մը եւ նոր տնօրէնի մը նշանակումներով յոյս կար որ վերջ կը գտնէ պոյքոթը: Սակայն ուսանողութիւնը թեր ու դէմ կարծիք յայտնած եւ երկու մասի բաժնուած է, որու հետեւանքով սկսած է մենամարտ մը, անշուշտ, ալաթուրքա ձեւով:

Կ'արժէ կարդալ պոլսական թերթերուն նկարագրութիւնը կռիւներու մասին.

«... Պահ մը ետք ձախակողմեանները պաշարեցին վարժարանը, նոր ուժեր ըստացան եւ սկսան պոռալ.— Անկցին ֆոպազները: Աջակողմեանները փոխադարձեցին եւ սկսան պատերազմիլ իրարու դէմ. ատրճանակներ, մոլոթովեան ռումբեր պայթեցան, դաշոյններ շողացին, բիրեր եւ քարեր ճօճեցան օդին մէջ, եւ ամբողջ շրջակայքը յուզումի ու սարսափի մատնուեցաւ... Տասը վայրկեան ետք ոստիկաններ եկան եւ միջամտեցին, բայց գործը գործէն անցած էր եւ վարժարանին շրջակայքը պատերազմական դաշտի մը վերածուած, ոստիկաններուն վրայ կարկուտի պէս քարեր կը տեղային, վիրաւորները գետին փռուած էին, ամէն կողմ ծուխը պատած էր եւ ուսանողներէն շատեր արիւններու մէջ մնացած էին»:

×

Անծանօթներ ռումբ մը նետած են առջի օր Թուրք ազգային ուսանողական միութեան շէնքին մէջ: Ռումբը պայթած է եւ ծանրապէս վիրաւորած ուսանող մը: Մօտակայ տուներու բնակիչները ահուդողի մատնուած են:

Անծանօթները յաջողած են խոյս տալ:

×

ԷՍԿԻՇԷՀԻՐԻ մէջ նոր կառուցուած շաքարի գործարանը հրոյ ճարակ դարձած է, եւ այդ մեծ հաստատութենէն փլատակներ մնացած են միայն, կը գրեն Թրքական թերթերը:

Այրած գործատունը շինուած էր Գերմանացիներու կողմէ:

Աւելորդ է ըսել, որ Թուրքերը ձեւը կը գտնեն նոր մը շինել տալու... Գերմանացիներուն:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Յովհ. Թումանեանի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած յոբելենական հանդիսութիւններու շարքը սկսաւ Երեւանի մէջ, Սեպտ. 19ին, «Անոյշ» օփերայի ներկայացումով:

Օփերան, որ առաջին անգամ ներկայացուեցաւ 1912ին, Ալեքսանդրապոլ, մինչ 1935էն ետք բեմադրուեցաւ 900 անգամ:

Այժմու ներկայացումը վարեց խմբավար Օհան Դուրեան: Անուն ունեցող երգիչներ եւ երգչուհիներ, ինչպէս Ե. Վարդանեան, Վ. Միրաքեան, Մ. Երկաթ եւ ուրիշներ, ինչպէս նաեւ նուագախումբն ու երգչախումբը, մեծապէս նպաստեցին ներկայացման յաջողութեան գործին:

Ներկայ գտնուեցան պետական դէմքեր (Ա. Միկոյեան, Ն. Ցարութիւնեան եւլն):

×

Յոբելենական տօնակատարութիւններու առթիւ Երեւան ժամանեցին խորհրդային զանազան պատուիրակութիւններ, բարեկամ անձնաւորութիւններ, որոնց շարքին մաւեշալ Յ. Բաղրամեան, ինչպէս նաեւ զանազան երկիրներէ — Մ. Նահանգներ, Ֆրանսա, Անգլիա, Լիբանան, եւայլն — հայ հրաւիրեալներ: Յիշենք մէկ քանին՝ Սերովբէ Վրդ. Ագըլեան, Բ. Թօփալեան, Վահէ-Վահեան եւայլն:

Լիբանանեան թերթեր եւս թղթակիցներ ղրկեցին:

×

Մեծ բանաստեղծին յոբելեանին առթիւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը որոշեց Ալավերդիի շրջանը այսուհետեւ անուանել Թումանեանի շրջան:

×

Սեպտեմբեր 20ին, տռամաթիք թատրոնի դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի Գրողներու Միութեան յոբելենական լիակատար նիստը՝ նուիրուած Յովհ. Թումանեանի:

×

Յ. Թումանեան դիմանկարը կրող նոր դրոշմաթուղթեր հրապարակ հանուեցան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՌԱՊԱԹԻ ԺՈՂՈՎԸ

Արաբներու կարծր եւ յառաջդիմական հոսանքն է որ կը յաջողի տէր մնալ ընդհանուր կացութեան, թէեւ շատ անորոշ է թէ ի՛նչ է ի վերջոյ այս ժողովին նպատակը:

Փաքիստան վերջին վայրկեանին մերժեց մասնակցիլ նիստին եթէ Հնդկաստան մնար նախարարական պատուիրակութիւնով, այն պատճառաբանութեամբ թէ մահմետականները հալածանքի ենթակայ են Հնդկաստանի մէջ: Անսպասելի կերպով իրեն միացած է Յորդանան, որ հաւանաբար դժգոհ էր պաղեստինեան ճակատի ներկայութենէն եւ անուղղակի կը յայտնէր իր բողոքը:

Ամէն պարագայի մէջ, եւ հակառակ Ֆայսալի եւ իր ընկերներուն ջանքերուն, օրակարգի գլխաւոր նիւթը եղած է Պաղեստինը եւ «հերթական ժողովի» մը ստեղծումը Մեքքէի մէջ մեծ բան չի փոխեր եւ մեծ գոհացում ալ չի տար միապետականներուն:

× Պապը գիր մը ղրկած է Մարոքի Թագաւորին, ուր կը շեշտէ թէ միաստուածական երեք կրօնքներու ներկայացուցիչները պէտք է ընդունին Ս. Վայրերու եզակի եւ նուիրական բնոյթը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հաղորդեն որ Զօր. Ակ-Թիրաս կոչ մը ըրած է Կոնստանդին Թագաւորին որպէսզի ապստամբութեան մղէ ժողովուրդը: Զօրավարը ինքզինք կը հռչակէ միապետական դիմադրական շարժումի մը պետը:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ փակուեցան (մինչեւ գալ շաբթու) տարադրամի եւ դրամ փոխելու բոլոր շուկաները, առաջքն առնելու համար մարքի շահադործումներու: Ընտրութեան նախատեսութիւնները անկարելի չեն նկատեր ընկերվարականներու յաղթանակը, որոնք կողմնակից են մարքի վերարժեւորման:

ԳԵՂԵՑԻԿ ՅԱՅՏՆԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հետաքրքրական յայտնագործութեան մը հետեւանքով խիստ շահեկան է «Գարուն» ամսաթերթին այս տարուան Յուլիսի Թիւը, որ միաժամանակ կը բովանդակէ արժէքաւոր քանի մը գրութիւններ, յատկապէս տնտեսագէտ Կոստանդին Վերմիշեւի «Ժամանակը, մարդիկ եւ քաղաքները» յօդուածը, ուր այնքան հանգամանօրէն կը ներկայացուի մեր երկրին ներկային եւ, մանաւանդ, ապագային հետ կապուած կարեւորագոյն հարցերէն մէկը՝ մշակելի հողերու սակաւութիւնը եւ, հետեւաբար, քաղաքներու ու ձեռնարկութիւններու շինութեան ու ծաւալման կապակցութեամբ նկատի առնուելիք հիմնական կէտը — բարեբեր ու մշակելի հողերուն առաւելագոյն օգտագործումը գիւղատնտեսութեան կողմէ:

«Գարուն»ի վերոյիշեալ Թիւին մէջ ներկայացուած է «Սասունցի Դաւիթ»ի մէկ նոր տարբերակը, զոր բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր Գրիգոր Գրիգորեան, բարեդէպ հանդիպումով մը, հնարաւորութիւն ունեցած է գրի առնելու Մոկսէն 1915ին գաղթած եւ այժմ իր 89-ամեակը բոլորող Կակօ Բիծայի բերնէն:

«Սասունցի Դաւիթ» ժողովրդավէպին յայտնագործումը ճիշդ մէկ դարու պատմութիւն ունի:

Բանահաւաք Գարեգին Սրուանձտեանց 1869ին Պոլսոյ «Մանզումէ»ին մէջ կը հրատարակէ հայկական գաւառներէն հաւաքած իր նիւթերը, որոնք, յետագային, առանձին հատորով մը, որ կը կրէր «Գրոց եւ Բրոց Սասունցի Դաւիթ կամ Մհերի Դուռ» ընդհանուր խորագիրը, լոյս կը տեսնեն 1874ին, նոյնպէս Պոլսոյ մէջ: Ժրաջան բանահաւաքը դիւցազներգը գրի առած էր Մշոյ դաշտի Առնիստ գիւղը՝ ոմն Կրպոյի բերնէն. «Երեք օր գինը պահեցի, կ՚ըսէ հայրենասէր հոգեւորականը, խնդրեցի, պատուեցի, պարգեւատրեցի, եւ նա ինքզինքը կազդուրելով, պատրաստելով, պատմեց բերանացի, զոր իրեն բարբառով ի գիր անցուցի»:

Ժողովրդավէպը առաջին օրէն իսկ մեծ հետաքրքրութեան առարկայ դարձաւ, տեսակ մը յայտնագործութիւն էր՝ մեծարժէք եւ ինքնատիպ:

Օրուան տրամադրութեան եւ ստեղծուած շահագրգռութեան մէկ ցայտուն օրինակը տուած ըլլալու համար հետաքրքրական է հոս մէջբերել ազգագրագէտ Գրիգոր Խալաթեանցի նամակէն հատուած մը՝ ուղղուած բանահաւաք հոգեւորականին.

«Անհեղի լինելու չէր, կը գրէ նամակագիրը Մոսկուայէն 1881ին, մի փոքր եւս «Դաւիթ Սասունցու» մասին խօսիլ... Արդէն ընդհանուր կարծիք է դարձել, որ «Դաւիթ Սասունցի» վէպն է հայ ժողովրդական գրականութեան ամենավսեմ եւ գերազանց աւանդութիւններից մէկը. նորա լեզուն՝ կորովի, ամփոփ, նորա ոճը՝ բարձր բանաստեղծական, նորա իմաստը՝ վերին աստիճանի հարցասիրական. ուստի նա ամենայն իրաւամբ արդէն գրաւել է ուսումնասիրաց ուշադրութիւնը, միանգամայն յուսադրելով նոցա, թէ հայ ժողովրդի բերանում դեռ շատ կը շրջին այդպիսի «Մհերի դռներ», «Ձինուալից արարքներ», «Խանդուտ — խանումներ», «Բեռի Թորոսներ», «Ջէնով-Օվաններ», որոց անհրաժեշտ է հաւաքել ու ժողովածուներ կազմել: Ո՛ւր էր, թէ մի քանի հատ լինէր «Դաւիթ Սասունցու» նման և կամ գտնուէր նորա շարունակութիւնը...»:

«Սասունցի Դաւիթ»ին տարբերակները, ինչպէս նաեւ շարունակութիւնը, բարեբախտաբար, գտնուեցան՝ հմուտ բանահաւաքներու եւ ազգագրագէտներու ջանքերով:

Մասնաւորաբար երեք անուններ անխզելի կերպով կապուած կը մնան «Սասնայ ծռեր» ժողովրդական հերոսավէպին հաւաքման, հրատարակման եւ ժողովրդականացման աշխատանքներուն հետ:

Ակադ. Կ. Մելիք-Օհանջանեան կը հաւաքէ եւ գրի կ՚առնէ ժողովրդավէպին ութ տարբերակները, որոնցմէ երկուքը կը կրեն հերոսավէպին բուն օրրանին՝ Սասունի կնիքը, ուրեմն կը նկատուին ամէնէն հարազատները:

Ակադեմականին վիճակուեցաւ 1936ին Մ. Աբեղեանի հետ, իսկ այս վերջինին մահէն ետք, 1944ին, իրագործել «Սասնայ ծռեր»ուն գիտական, ակադեմական հրատարակութիւնը՝ բաղկացած երեք մեծադիր հատորներէ, որոնք ընդամէնը կ՚ընդգրկեն հերոսավէպին շուրջ 50 տարբերակները:

Ակադ. Մանուկ Աբեղեան, որ հմտօրէն հետազօտած է հայ ժողովրդական վաղընջական առասպելներն ու վէպերը, վիպերգները, գուսանական տաղերը եւ ժողովրդական խաղերը, դեռ 52 տարի առաջ հաստատեց, որ Սասունցի Դաւիթը ժողովրդական ստեղծագործութիւն մըն է՝ ծնունդ առած նախ Սասունի, ապա տարածուած ամբողջ Հայաստանի մէջ:

Վերջապէս, ակադ. Յովսէփ Օրբէլի 1939ին, դիւցազնավէպին հազարամեակի յոբելեանին առթիւ, Երեւան, լոյս կ՚ընծայէ «Սասունցի Դաւիթ»ին համահաւաք բնագրին հայերէն եւ ռուսերէն հրատարակութիւնները յառաջաբանով մը, որ բովանդակալից է ու շահեկան ուսումնասիրութեան բնոյթով:

«Գարուն» ամսագրին մէջ հրատարակուած Սասունցի Դաւիթը պատմուած է Մոկսի բարբառով: Դժբախտաբար այս տարբերակը լեզուական աղճատումներ ունի, քանի որ տեղ-տեղ կը նշմարուին արեւելահայ բարբառներու ազդեցութիւնը: Գրիգոր Գրիգորեան, որ գրի առած է վերոյիշեալ տարբերակը, կը բացատրէ այս պատճառը, դիտել տալով, թէ Կակօ Բիծան «աւելի քան կէս դար ապրելով Արարատեան դաշտավայրում նա չի կարողացել անաղարտ պահել Մոկսի բարբառը»:

Հաւանաբար հմուտ բարբառագէտներ հնարաւորութիւն ունենան զտումի եւ սրբագրութեան ճամբով տարբերակը դնելու իր հարազատ ձեւին մէջ:

Ցամենայն դէպս աներկբայ է այս տարբերակին գեղարուեստական արժէքը: Հոս եւս նշմարելի են ժողովրդական բանահիւսութեան առանձնայատկութիւնները, որոնց շնորհիւ նմանօրինակ աւանդավէպերը կը դառնան ինքնատիպ: Աւելին՝ գրաւիչ:

Մոկսի բարբառով ներկայացուած այս տարբերակին մէջ ալ ցայտուն է շարահիւսութեան ներդաշնակութիւն, մանաւորաբար խրախճանքին եւ շինծուին — նախընտրելի պիտի ըլլար ըսել ստեղծականին — գեղեցիկ հիւսքը: Ոճը անզարդ է, զերծ աւելորդ գունաւորումներէ, ածականներէ, մակդիրներէ եւ դարձդարձիկ խօսքերէ: Կտրուկ եւ կարճ երկախօսութիւններու եւ պատմողական նկարագիր ունեցող տողերու մէջ յաջողութեամբ արտացուած են ժողովրդային հարազատ գիծերը, անձերու եւ դասերու հոգեբանութիւնները:

Այս պատումին մէջ եւս տիրական է պատկերաւոր երեւակայութիւնը, բնութենէն մարդուն շնորհուած մեծագոյն պարգեւներէն մէկը, ինչպէս պիտի ըսէր Փրոֆ. Ա. Ղանալանեան իր «Աւանդապատում» ծաւալուն գործին մէջ:

Աւելցնենք, որ Մոկացի պատմասացը ներկայացուցած է միայն «Դաւթի ճիւղը, այն էլ ոչ լրիւ»:

Բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր Գր. Գրիգորեանի կը մնայ շարունակել իր գործը՝ զայն հասցնելով իր ամբողջական լրումին:

Գնահատելի է այս աշխատանքը անկասկած:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

(Ծննդեան 125ամեակին առթիւ)

Հայերու դատը մարդկութեան դատն է...
Ա. ՖՐԱՆՍ

Բ.

Հրատարակուեցան տասնեակ յօդուածներ Արեւմտեան Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող ահաւոր իրադարձութիւններու մասին: Ոճրագործութիւնը պետական քաղաքականութիւն դարձուցած՝ սուլթանական Թուրքիան զայն կը գործադրէր ազատ, անկաշկանդ ու սանձարձակ: Արիւնով եւ արցունքով ներկուած էր Արեւմտեան Հայաստանը: Տասնեակ հազարաւոր որբ մանուկներ նետուած էին ցուրտին ու քաղցին երախը:

Շարք մը երկիրներու մէջ ստեղծուեցան հայ որբերուն օգնելու կոմիտէներ: Կազմակերպուեցան հանգանակութիւններ, գեղարուեստական երեկոներ, զանազան հրատարակութիւններ, որոնցմէ գոյացած գումարները յատկացուեցան հայ որբերու օգնութեան մարմիններուն: Հայ որբերուն օգնելու ակնառու միջոցառումներ ձեռնարկուեցան Ռուսաստանի, Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ամերիկայի եւ միւս երկիրներու մէջ:

Անաթոլ Ֆրանսը Եւրոպայի մեծահռչակ առաջին գրողն էր, որ իր հեղինակաւոր ձայնը բարձրացուց հայ որբերուն օգուտին: Հրապարակային ելոյթներու ընթացքին, մամուլի էջերուն մէջ եւ պետութիւններու յղած դիմումնագրերով ոչ միայն կը պահանջէր վերջ դնել Թուրքիոյ վայրագութիւններուն, այլեւ լայն օգնութիւն կազմակերպել հազարաւոր հայ որբերուն:

1900 Յունիս 13ին, «Ֆիկարօ» շաբաթաթերթին մէջ լոյս կը տեսնէ Ա. Ֆրանսի «Որբերու համար» ընդարձակ յօդուածը: Այդ յօդուածին մէջ բազմաթիւ հաւաստի փաստեր ու վկայութիւններ բերելով Ա. Ֆրանս կը պարզէ Տրապիզոնի, Էրզրումի, Պիթլիսի, Վանի եւ Արեւմտեան Հայաստանի այլ շրջաններուն 1895ի եւ յետագայ տարիներուն տեղի ունեցած ջարդերը, աւերումները, քայլը, անպաշտպան ժողովուրդին աննկարագրելի թշուառութիւնները: Ա. Ֆրանս կը գոչէր, որ մենք ժամանակին չկարողացանք կանխել հայկական կոտորածները, որ եւրոպական պետութիւնները, անոնց ղեկավարները, ոչ միայն անտարբեր գտնուեցան այդ կոտորածներուն նկատմամբ, այլեւ աշխատեցան օգնել եւ օգտուեցան արեան մէջ մխրճուած հայ ժողովուրդին բնաջնջումէն:

«Հայերուն դրութիւնը դեռ այսօր իսկ ողբալի է, — կը գրէ Ա. Ֆրանս իր յօդուածին մէջ, — սակայն պէտք է յուզէ մեր սիրտերը եւ եթէ մենք թոյլ տուինք, որ Հայերը ջարդեն, պէտք է գոնէ օգնութիւն հասցնենք անոնց զաւակներուն»:

Անաթոլ Ֆրանս իր յօդուածին մէջ բազմաթիւ օրինակներ կը բերէ Թուրքիայէն ստացած պաշտօնական հաղորդումներէն, նամակներէն, յօդուածներէն, թէ ինչպիսի ճակատագիր ունին հայ որբերը Թուրքիոյ մէջ: Ահա այդ վկայութիւններէն մէկը. «Կը հաշուեն, որ միայն մէկ գաւառի մէջ քառասուն հազարի կը հասնի այդ երկսեռ խեղճ երախաներու թիւը,

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Երկիւղէ առաջ եկած աղաչանք մը չէ որ կ՚ընենք ձեզի, ըսաւ Սալիհա հանըմ. մենք մեր ոյժին վրայ վստահ ենք եւ գիտենք որ եթէ հարկ ըլլայ ամբողջ Ռումելիի բանակը, որ արդէն լռելեայն մեզի հետ է, գործնականապէս ալ պիտի միանայ մեզի, բայց մենք նպատակ չունինք եղբայրասպան կռիւներ ու արիւնահեղութեամբ բռնակալութիւնը տապալելու, մենք կ՚ուզենք որ բռնակալութիւնը իյնայ բովանդակ Օսմանցիներու միահամուռ կամքին առջեւ... եթէ դուք այսօր Սահմանադրութիւնը հռչակող հայրենասէրներուն դէմ քալէք, վստահ եղէք որ կրկին Ազատութիւնն ու Սահմանադրութիւնը պիտի յաղթանակեն. միայն թէ այն ատեն պանծալի յաղթութեան գերագոյն օրը ձեր անունը անէծքով պիտի յիշուի:

Մերթ սպառնական, մերթ աղաչաւոր, մերթ փաղաքուշ երկու յեղափոխականները խօսքը շարունակեցին՝ քաջալերուելով հազարապետին ընթացքէն որ հետզհետէ տեղի կուտար:

— Բայց, գոչեց ի վերջոյ, մեր երկուքին հաւանութիւնը բաւական չէ, պէտք է մեր միւս սպաներն ալ համոզէք:

— Լաւ ուրեմն զիրենք հոս կանչեցէք, պատասխանեց Սալիհա ուրախութեամբ, ապահով եմ որ շատ երկար ու դժնդակ պիտի չըլլայ մեր աշխատութիւնը:

— Արդէն բաւական սպաներ ունինք, որոնք քոմիթէին կը պատկանին, դիտել տուաւ հարիւրապետը ժպտելով:

— Այդ մասին կը կասկածէի արդէն, պատասխանեց Սաւբք, անկարելի է երիտասարդ, զարգացած ու հայրենասէր ըլլալ ու բռնակալութեան յարիլ...:

Քիչ մը ետքը վրանին մէջ հաւաքուած էին բոլոր բարձրաստիճան սպաներն ու երկու յեղափոխականները առանց ամենափոքր յոգնութիւն կամ ձանձրոյթ զգալու, վերսկսան իրենց փրոփականտը:

Զինուորականներու տրամադրութիւնները նպաստաւոր էին արդէն եւ կարծես առիթի մը կը սպասէին արտայայտուելու համար:

«Կեցցէ՛ Սահմանադրութիւնը», թնդաց յանկարծ վրանին մէջ, բոլոր սպաներու ձայնը մէկէն:

Յեղափոխութեան եւ Այտընի զօրագունդերուն միջեւ եղբայրակցութիւնը կատարուած էր:

Իրիկունը, ուշ ատեն, Սելանիկի մէջ լուր մը տարածուեցաւ որ սարսափ ազդեց բռնակալութեան կուսակիցներուն:

Այտընէն եկած զօրագունդերը մերժած էին կռիւի երթալ ապստամբներուն դէմ եւ յայտարարած էին, թէ իրենք ալ Սահմանադրութիւն կը պահանջեն:

Ընդհանուր քննիչ Հիւսէին Հիլմի փաշա իրողութիւնը կը յայտնէր խելոյն Եըլտըզի պալատը, ըսելով թէ այլեւս կարելի չէր հոսանքին դիմադրել եւ թէ հարկ էր Սահմանադրութիւնը հռչակել, վճռական աղէտի մը առաջքը առնելու համար:

Ապտիւլ Համիտ սոսկալի բարկութեամբ լսեց այս հեռագիրը զոր Թահսին փաշա կարդաց իրեն դողահար ձայնով մը:

Բռնաւորը յորմէհետէ որոշած էր զինու զօրութեամբ ջախջախել յեղափոխական շարժումը, այլեւս չէր ուզեր երբեք Սահմանադրութեան անունը լսել:

— Սահմանադրութի՞ւն հռչակել, գոչեց կատաղօրէն, այդ անիծեալ ապերախտներուն առջեւ տեղի՞ տալ... ինչպէս կ՚ըլլայ որ երկու հարիւր ապստամբ ամբողջ զօրաբանակներու կը դիմադրեն ... որովհետեւ գիտենք թէ այդ Նիազի կոչուած թշուառականին ձեռքին տակ հազիւ 200 ապստամբ զինուոր կայ, ինչպէս նոյնիսկ կը յայտարարէ իր հեռագիրներուն մէջ. եւ այդ 200 հոգիին խօսքովը պէտք է որ Սահմանադրութիւն հռչակեմ... Այդ Հիլմի փաշան ցնդեր է պարզ... պէս եւ կամ ինքն ալ քոմիթէին միացեր է:

— Բայց, Վեհափառ տէր, դիտել տ... Թահսին փաշա դողդոջուն ձայնով մը, իրաւ երկու հարիւր հոգի են դէմ ... ձեռին ապստամբողները, բայց ... միւսէն աւելի է որ ոչ ոք կ՚ուզէ իր... դէմ քալել... եւ մեր յոյսը որ Այտը... դրկուած զօրագունդերուն վրայ էր, ... ալ օդը կը ցնդի:

— Ի՞նչ նշանակութիւն ունի այդ, ... չեց Ապտիւլ Համիտ, անոնց դէմ չեն ... լեր բայց անոնց հետ ալ միացած չեն...

— Եւ սակայն իրենց այս ընթացքը ... թէ ըմբոստութիւն չէ՞...:

— Ցետոյ տակաւին Օսման փաշա... լուր չունինք. թերեւս անիկա պիտի ... ջողի խօսք հասկցնել զինուորականներ... եւ այդ աւազակները պատժել. իսկ ... դարձեալ չուզեն իրեն հպատակիլ, ... ատեն Պոլսէն զինուոր կը ղրկենք. ... կրնանք վստահ ըլլալ որ Պոլսէն ... զօրքերը մեր հրամանը կէտ առ կէտ ...տի կատարեն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(233 – Շար.)

...ծնոնք առանց հագուստի, առանց ապաւէնի, բոլորովին անպաշտպան, կը մեռնին ցուրտէն ու թշուառութենէն»։

Այնուհետեւ, Ֆրանս ջերմօրէն կ'ողջունէ ու կը մեծարէ ֆրանսական այն մտաւորականները, արուեստի ու գրականութեան ներկայացուցիչները, որոնք իրենց տաղանդը ի սպաս կը դնեն հայ որբերուն օգնութեան համար կազմակերպուող ձեռնարկներուն։

«Հայ որբերուն համար է, որ ես ձայն կը բարձրացնեմ այսօր։ Ես իմացած էի, որ Ֆրանսայի մէջ ապաստանած հայրենաւէր Հայ մը՝ Արշակ Չօպանեան, որ ...չարտ ու զօրաւոր սրտով չատ բարձր բանաստեղծ է, հանդէս մը պիտի կազմակերպէր ի նպաստ իր դժբախտ հայրենակիցներուն դժբախտ որբերուն։ Ինծ նոյնպէս ...իքին դժբախտ որբերուն... թէ պաշտելի տաղանդով օժտուած կատակերգակ դերասանուհի Տիկ. ...թէժան, որու անձն ու սիրտը լի են բոլոր չնորհքներով, այդ հանդէսին պիտի բերէ իր արուեստին հմայքը։ Առանց ...ելին հարցնելու եւ առանց որեւէ մէկուն ...հետ խորհրդակցելու, ես թուղթին յանձնելով, «Ֆիկարոյի» ուղարկեցի պհեր ...անքի քանի մը տողեր յօդուա այն երախաներուն, որոնց մասին աւետարանական Օրէնքը Առաքյալոն ըսած է, թէ աշխարհի ամէնէն լըջախոհ եւ ամէնէն ազնիւ երախաներն են, թէ իրենց սրտաշարժ ...չքերուն պաղատանքին անհնար է դիմադրել։

Հայ որբերուն մասին Ա. Ֆրանսի յօդուածը կը թարգմանուի եւ կը տպագրուի ամէնուրեք։ Յօդուածը կը բորբոքէ մարդասէրներու զայրոյթը։ Մամուլի մեկնաբանները, գրողները, արուեստագէտները, գիտնականները, կը պահանջեն պետութիւններէն անյապաղ սանձահարել թրքական վայրի հորդաները, որոնք խեղաղարութեան մէջ արնածարաւ մոլուցքով կը բնաջնջեն անօգնական եւ անզէն ժողովուրդ մը։

1900 Յունիս 16ին, Արշակ Չօպանեանի նախաձեռնութեամբ, Մարդու Իրաւանց Լիկան Փարիզի մէջ կը կազմակերպէ ցերեկոյթ մը ի նպաստ հայ որբերուն. «Մշակ» թերթի թղթակիցը հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ Ա. Ֆրանսի ելոյթը այդ երեկոյթին.

«Վարագոյրը բացուելուն պէս, բեմին վրայ երեւցաւ Ա. Ֆրանսի համակրելի ...անձը. դահլիճը վերէն վար ...ողաց ծափահարութիւններով։ Ապա խոր...լռութեան մէջ՝ անուանի հեղինակը ...խօսիլ Հայերու մասին։ Ձայնը մեղմագձոտ մեղմութիւն ունի, որ այդ վայրկեանին կը հնչէր փոքր, միսաեւ ձեւով մ, ալ աւելի ազդու կը դարձնէր այն քարացող տխրութիւնը, այն լուռ ...ի թանձրութիւնը, որ կարծես մէկէն ...ած դահլիճին վրայ։ Ինչ հզօր է ֆրանսական լեզուն, որքան դիւթիչ չեշտեր ունի, երբ ցաւեր պէտք է պատմել, երբ ...երը պէտք է լացնել եւ որքա՛ն հմա...ից կը դառնայ այդ լեզուն, երբ կ'արտասանուի այնպիսի մարդու բերանով մը, որպիսին է Ա. Ֆրանսը, ֆրանսական ոճի իշխանը»։

Աշխարհի բոլոր ծայրերէն ողջոյնի խօսքեր են ուղղուած Ա. Ֆրանսի անոր մարդասիրական վեհ գործունէութեան համար։ Եւ յուզիչ էր այդ գործունէութիւնը։ Փարիզի խումբ մը նշանաւոր մտաւորականներ, Ա. Չօպանեանի գլխաւորութեամբ, ճաշ մը կը կազմակերպեն ի պատիւ Ա. Ֆրանսի, «Քաֆէ Վոլթէռ»ի ճաշարանը 1900 Յունիս 12ին։ Ա. Չօպանեան հակիրճ բաժակաճառով, հայ ժողովուրդին երախտագիտութիւնը կը յայտնէ Ֆրանսացի մեծանուն գրողին ու քաղաքացիին՝ հայ ժողովուրդին մատուցած սրտագին աջակցութեան համար։ Հոն է, որ Չօպանեան կ'ըսէ. «Առաջ Ձեր նկատմամբ հիացում ունէինք ձեր հոյակապ երկերուն չնորհիւ, հիմա, երբ դուք մեր ցաւերուն անկեղծ ու պերճախօս թարգմանը կը հանդիսանաք ձեր երկրին մէջ, մեր հիացումին կը միանայ խանդավառ սէրը ձեր նկատմամբ»։

Իր պատասխան խօսքին մէջ Ա. Ֆրանս ըսաւ. «Հակառակ անոր որ ամէնէն դժուար եւ ապերախտ կացութիւնը միշտ իրեն է վիճակուած՝ ձեր ցեղը յաջողեր է պահպանել իր ամէնէն ազնիւ ու մաքուր ձիրքերը. ճամբու վրայ մնացած, բազմաթիւ ազգերէ կոխոտուած, կրցեր է մինչեւ այսօր պահպանել իր լեզուն, նկարագիրը, աւանդութիւնները եւ հաւատքը. պիտի չկորսուի ան ուրեմն. կը մաղթեմ անոր լաւագոյն ապագայ...»։

Տարուէ տարի աւելի կ'ընդլայնին Ա. Ֆրանսի կապերը Հայութեան հետ։ Բազմակողմանի ու լայն չփման մէջ կը մտնէ գաղութի Հայութեան հետ։ Կը ծանօթանայ Միջին Արեւելքի հայ գաղութներուն։ Եգիպտոս եւ այլուր ան կը հանդիպի հայ ժողովուրդին ջերմ ընդունելութեան, զըրոյցներ կ'ունենայ հայ մտաւորականութեան տարբեր խաւերու եւ խմբաւորումներու ներկայացուցիչներուն հետ։ Ա. Ֆրանս կը նկատէ, որ գաղթահայութիւնը չատ ցրուած է եւ ազգային ամբողջութիւն մը չէ։ Ընկերային, քաղաքական խմբաւորումներու միջեւ եղած պայքարը կը թուլացնէ եւ կը ջլատէ կազմակերպուած պայքարը սուլթանական Թուրքիոյ բարբարոսութեան դէմ։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՅՈՎՆԱՆ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Մօրուք ունեցող կնոջ հեռուէն բարեւ տուր։

×

Ամէն մարդ, խենթին կզակին վրայ ածիլել կը սորվի։

ՍԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Պրաշովի կեդրոնը (Ռումանիա), Թըմփա լերան ստորոտին կը գտնուի քաղաքին նշանաւոր կոթողներէն մէկը՝ Սեւ եկեղեցին։

Ան իր անունը ստացած է հետեւեալ պարագաներու մէջ. ԺԸ. դարուն աւստրիական բանակները գրաւելէ ետք բովանդակ Թրանսիլվանիան, կ'ուզեն նուաճել նաեւ Պրաշով բերդաքաղաքը իր հաստատեսո պարիսպներով եւ ամրակուռ մարտկոցներով, որոնք չատ անգամներ դիմադրած էին թրքական եւ թաթարական յարձակումներուն, եւ որոնցմէ մէկ քանին դեռ կանգուն կը մնան մեր օրերուն ալ։ Քաղաքային խորհուրդը նկատի ունենալով, որ անկարող կ'ըլլայ դիմանալ աւստրիական թնդանօթներուն, կ'որոշէ բանալ քաղաքին դուռները։ Փոքր արհեստաւորները սակայն կ'ըմբոստանան և չեն ուզեր գործադրել խորհուրդին որոշումը։ Կը կռուին քաջաբար 15 օր եւս։ Աւստրիացիները ի վերջոյ, սակայն կը յաջողին գրաւել եւ իբրեւ պատիժ կը հրդեհեն զայն։ Այս ահաւոր հրդեհէն եկեղեցիին պատերը կը սեւնան եւ այս պատճառով ալ եկեղեցին կը կոչուի Սեւ։

Պրաշովի Սեւ եկեղեցին կառուցուած է 1385–1477ին, գոթական ոճով եւ ամենամեծ եկեղեցին է հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մէջ։ Ունի 89 մեթր երկարութիւն, 38 մեթր լայնութիւն եւ 65 մեթր բարձր աշտարակ մը։ Սեւ եկեղեցիին հըպարտ եւ լեռնանման մարմինը իր մանրամասնութիւններուն մէջ ունի նրբութիւններ։ Որքան պատկառելի է եկեղեցիին արտաքինը, նոյնքան տպաւորիչ է անոր ներքնամասը։ Առաջին հերթին, այցելուներու ուշադրութիւնը կը գրաւեն ԺԶ.–ԺԸ. դարերէն մնացած այն 119 կըտոր արեւելեան հանդուցաւոր սքանչելի գորգերը, որոնք ունին փոքր չափեր՝ 2–4 քառ. մեթր եւ հիւսուած են մեծ մասով խորանական մոթիվներով։

Ի՞նչ ծագում ունին եւ ո՞ւր հիւսուած են այդ եկեղեցիին մէջ ցուցադրուած այս զմայլելի գորգերը, որոնք իրենց գոյներու թարմութեան, պայծառութեան եւ սքանչելի դասաւորման, մոթիվներու հըրաշալի կերտուածքին համար արժանացած են համաշխարհային գնահատանքի, իբրեւ արուեստի գործեր։

Այն ընդհանուր կարծիքը կը յայտնուի, թէ անոնք հիւսուած են Փոքր Ասիոյ մէջ եւ Թուրքերու կամ առեւտրականներու կողմէ բերուած են Ռումանիա։ Այս կարծիքը ճիշդ պիտի ըլլայ, եթէ այդ գորգերը քննուէին միայն իրենց արտաքին երեւոյթով, ինչ որ ըրած են նման կարծիք յայտնողները, առանց խորացնելու իրենց քննութիւնը անոնց կազմութեան մասին։

Ճշգրիտ պատասխան մը կարենալ տալու համար, պէտք է քննել այդ գորգերուն հիւսուած ժամանակաշրջանի պատմական դէպքերը եւ այսպէս հասնիլ ճիշդ եզրակացութեան։

Յայտնի է թէ Ի. դարուն Հայաստան ինկաւ արաբական ծանր լուծին տակ, ուրու իբրեւ հետեւանք ստեղծուած քաղաքական եւ տնտեսական անհանդուրժելի պայմաններուն տակ բազմաթիւ Հայեր գաղթեցին դրացի բիւզանդական երկիրները եւ բնակութիւն հաստատեցին Փոքր Ասիոյ Ուշաք, Այտըն, Սպարթա, Սեբաստիա քաղաքները եւ այլուր, երբ դեռ Թուրքեր գոյութիւն չունէին հոն։ Մարքօ–Փոլօ ԺԳ. դարուն անցնելով այդ վայրերէն, գրեց, թէ աշխարհի ամենագեղեցիկ գորգերը այդտեղ կը հիւսէին Հայերն ու Յոյները։

Յետագային երբ բիւզանդական կայսրութեան անկումով Թուրքերը գրաւեցին Փոքր Ասիան, այդ չրջանի Հայերուն մեծ մասը չկարենալով տոկալ Թուրքերու հալածանքներուն, գաղթեց զանազան երկիրներ։

Փոքր Ասիայէն գաղթող այս Հայերէն կարեւոր մաս մը գնաց Ռումանիա, Մոլտավիոյ չրջանը, եւ անկէ ալ անցան Թրանսիլվանիա, ուր հիմնեցին զուտ հայկական քաղաքներ։ Այս քաղաքներուն մէջ, ուրիշ արհեստանոցներու կողքին, ստեղծեցին նաեւ հանդուցաւոր գորգերու արհեստանոցներ, ուր հիւսեցին Թրանսիլվանիոյ ցուրքան կոչուած կարծր բուրդով վերոյիշեալ գորգերը։ Անուանի արեւելագէտ Քարապուչէք կը գրէ, թէ «Հայաքաղաքի (այժմ Կեռլա), Եղիսապէթապոլսոյ (այժմ Տումպրովէն) ինչպէս նաեւ Կէօրկէնի եւ ուրիշ վայրերու Հայերը կը հիւսէին հանդուցաւոր գորգեր»։

Ահա, Փոքր Ասիայէն եկող այս Հայերը տեղական կարծր բուրդով — որ մեծապէս կը տարբերի Փոքր Ասիական կակուղ եւ նուրբ բուրդէն — գործեցին Թրանսիլվանիական կոչուած աշխարհահռչակ այս գորգերը, որոնք գնահատուելով տեղացիներէն, գործուեցան մեծ թիւով, միայն Թրանսիլվանիոյ մէջ եւ հոն ալ պահուեցան։

Մեր օրերուն, այն իրողութիւնը թէ Թուրքերու հալածանքներէն փախչող Հայերը 1918ին ապաստանեցան Ռումանիա եւ հիմնելով գորգերու արհեստանոցներ սկսան գործել սքանչելի հանդուցաւոր գորգեր, կրկնութիւնն է դարեր առաջ տեղի ունեցած նոյնանման պատմական դէպքերուն

Այսպէս, Արեւելքի սեփականութիւնը համարուած այս գեղեցիկ ձեռարուեստը Հայերը դարձուցին Ռումանիոյ սքանչելի ձեռարուեստներէն մէկը, որուն արտադրած հանդուցաւոր գորգերը այսօր կը վայելեն համաշխարհային համբաւ։

Ս. ԳՈԳԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (589)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Վ. ՀԻՒԿՕ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

— Սպասէ, հիմա մեր բոլոր փամփուշտներուն պէտք ունինք։

— Ուրեմն խմելու բան մը տուէք ինծի, ըսաւ Ժավէր։

— Ա՞տ է միայն ուզածդ, կրկնեց Անժոլրա։

— Հանդիստ չեմ այս ցիցին քով, պատասխանեց Ժավէր։ Գթութիւն մը ըրած չըլլաք թողելով, որ գիշերը հոս անցընեմ։ Կապեցէք զիս ինչպէս որ կ'ուզէք, բայց կրնաք զիս ալ միւսին պէս սեղանի մը վրայ պառկեցնել։

Եւ Ժավէր գլխու չարժումով մը Պ. Մապէօֆին դիակը կը ցուցնէր։

Ընթերցողը կը յիշէ անշուշտ թէ սրահին ներսը մեծ եւ երկայն սեղան մը կար որու վրայ ապտամբները գնդակ ձուլած եւ փամփուշտ չինած էին։

Անժոլրային հրամանով, չորս հոգի ցիցէն քակեցին Ժավէրը։ Քակուած պահուն հինգերորդ մը սուինը անոր կուրծքին վրայ կոթնցուցած էր։ Ժավէրին ձեռքերը ետեւէն կապուած մնացին, ոտքը մտրակի նուրբ եւ հաստատուն չուան մը անցուցին որով ան կրնար տասնեւհինգ մատի չափ քայլեր առնել կառափնատուն ելլելու գացողներու քայլերուն պէս եւ այսպէս քալեցուցին զինքը մինչեւ սրահին ներսի սեղանին քով, որու վրայ երկնցուցին՝ կէս մէջքէն պինդ մը կապելով։

Աւելի ապահովութեան համար, մարդերը անոր վիզին կապուած չուանով մը՝ արդէն Ժավէրին փախուստը անհնարին ընող կապերու ձեւին վրայ աւելցուցին նաեւ այն տեսակ մը կապը, որ բանտերու մէջ մարթինկալ կ'անուանուի եւ որ ծոծրակէն գալով կուրծքին վրայ երկուքի կը բաժնուի եւ սրունքին մէջէն անցնելէն ետք, ձեռքերուն կը հասնի։

Մինչդեռ Ժավէր կը կաչկանդուէր, մարդ մը՝ դրանս սեմին վրայ կեցած, տարօրինակ ուշադրութեամբ մը անոր կը նայէր։ Ժավէր՝ այս մարդուն շուքը դիտելով, գլուխը դարձուց։ Վեր առաւ աչքերը եւ ճանչցաւ Ժան Վալժանը։ Ժավէր ոչ իսկ սարսռեցաւ, աչքերը խոնարհեցուց հպարտօրէն եւ ըսաւ միայն.

— Ձեմ զարմանար։

ԳԼՈՒԽ ԾԵ.

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ

Լոյսը արագօրէն կը չատնար։ Բայց դեռ ոչ պատուհան, ոչ ալ դուռ մը կը բացուէր. արչալոյսի ժամանակն էր տակաւին եւ ոչ թէ զարթնումի։ Պատնէշին հանդիպակաց Տը Լա Շանվրըրի փողոցին ծայրէն, ինչպէս ըսինք արդէն, բոլորովին մեկնած էին զօրքերը. ա՛լ անարգել կ'երեւար այս փողոցը եւ աղետալի հանդարտութեամբ մը կը բացուէր անցորդներուն։ Սէն Տընի փողոցը անմռունչ էր դէպի սփինքսներու ճամբուն պէս։ Ամենեւին կենդանի էակ մը չկար քառուղիներու բերանները զոր արեւի ցոլում մը կը սպիտակցնէր։ Ոչինչ կրնար այնքան տոկալի ըլլալ որքան է ամայի փողոցներուն այս լոյսը։

Բան մը չէր տեսնուեր, բայց կը լսուէր։ Պատնէշէն այսինչ հեռաւորութեամբ տեղ մը գաղտնի չարժում մը կ'ըլլար։ Յայտնի էր թէ վտանգաւոր ժամը կը մօտենար։ Պահակները եկան պատնէշ մտան ինչպէս որ առջի օր երեկոյին եկեր էին, բայց այս անգամ ամէնքն ալ եկան։

Պատնէշը հիմա աւելի ամուր էր քան թէ առջի յարձակումը կրած ժամանակ։ Հինգ հոգին մեկնելէն ի վեր աւելի բարձրացած էր ան։

Հալի կողմերը դիտող պահնորդին կարծիքին համեմատ, Անժոլրա, վախնալով թէ պատնէշը ետեւէն յանկարծ յարձակում կը կրէ, ծանր որոշում մը ըրաւ։

Խափանել տուաւ նաեւ Մոնտէթուրի պզտիկ եւ նեղ անցքը որ մինչեւ այն ատեն անխափան մնացած էր։ Այս անցքը գոցելու համար քանի մը տուներու առկողմէն, այսինքն առջեւը Տը Լա Շանվրըրի փողոցին, ձախակողմը Սինեի եւ Վթիթ–Թիւրանդի փողոցներուն, աջակողմն ալ Մոնտէթուր փողոցին կողմէն փակուած ըլլալով, իրօք գրեթէ անառիկ էր, սակայն է նաեւ թէ հարկաւորապէս բանտարկուած է անոր մէջ։ Երեք ճակատ ունէր, բայց ա՛լ ելք չունէր։ «Բերդ, բայց փակուղ», ըսաւ Քուրֆէյրաք խնդալով։

Անժոլրա կապելային դրան քով դիզել տուաւ երեսունի չափ սալաքարեր, որոնց համար պարապ տեղը հանուած են, կ'ըսէր Պոսիւէ։

Անկէ, որ պիտի գար յարձակումը, հիմա այնքան խոր լռութիւն էր հոն, որ Անժոլրա ամէն մէկուն հրաման ըրաւ իր կռուի կայանալը կենալ։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Գարակէօզեան վարժարանի նախկին աշակերտներու Սանուց Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ բարերար Միհրան Գարակէօզեանի որդին

ՀԱՎՈՒՄԱՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Գրիգոր Դաւիթեանի յիշատակին, այս Կիրակի առաւօտ (Սեպտ 28) Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները։

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Ազատ Խանտանեան 50ական ֆրանք կը նուիրեն Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերու իրենց քրոջ՝

ԼԻՍԻ ՍԵԻՈՒՄԵԱՆ – ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

յիշատակին։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ — ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Աւանդական մատաղօրհնութիւն եւ տօնախմբութիւն Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ

Այս կիրակի, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ։ Կը պատարագէ

ԳԻՒՏ Ծ. ՎՐԴ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ դպրաց դասին կողմէ։

Երգէոնը կը նուագէ Պ. Արա Պարթեւեան, իսկ մեներգները կը կատարէ Փարիզի Երաժշտանոցէն

Օրիորդ Սոնա Նիկողոսեան։

Կը հրաւիրուի ուխտաւոր ժողովուրդը ներկայ ըլլալու այս հանդիսութեան։

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի տօն Վարագայ Խաչի, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ՝ Նորվան Աբեղայ։

URGENT

Environ 10 kms. de Paris
Vends salon coiffure dames avec fonds et murs. Catégorie B, bonne affaire. Matériel état neuf. Possibilité mixte, logement 2 pièces, cuisine, W.-C.
Douche, téléphone. Prix 105.000 francs.
S'adresser :
Mme FRENGULIAN Berthe
14 bis, Rue du Progrès, 92 MEUDON

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Հայկական հաստատութեան մը համար.— Mécaniciennes pour travailler à l'atelier et ouvrières à domicile.
EM - JI - MAKI
73, Rue de Provence, Paris (9e)
Tél. : TRI. 92-98

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Այս կիրակի Վարագայ Ս. Խաչ տօնին առթիւ Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ քահանայ կը ձեռնադրուի

ՄԱՂԱՔԻԱ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

(Անթիլիասի Դպրեվանքէն)

ձեռամբ Հարաւային Ֆրանսայի առաջնորդ՝ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ։

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՑԷՔ

ՎԱԼԱՆՍ.— Դաշնակցութեան Օրուան տօնակատարութիւնը Հոկտ. 25 Շաբաթ իրիկուն ժամը 20,30ին։ Քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

×

«Դաշնակցութեան Օր»ը Լիոնի մէջ Կիրակի Հոկտ. 26ին, Ազգ. Տան մեծ սրահը։ Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ։

×

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին։

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԼԻՈՆԻ Հայ Ազգ. Վարչութեան Կրթական Մ ա ր մ ի ն ը կը ծանուցանէ Լիոնի հայ ծնողաց, որ Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. 2ին։

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑԸ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 2էն սկսեալ Հինգշաբթի օրերը ժամը 3ին Միութեան գրասենեակին մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ Մեթրօ Քատէ։

×

ՍԷՆԹ – ԱՆԹՈՒԱՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտ. 2ին հինգշաբթի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին։ Ցարդեւ թաղեցիներէն կը խնդրուի այժմէն արձանագրել իրենց փոքրիկները, կիրակի առաւօտները, եկեղեցւոյ խորհրդարանը, իսկ շաբթու մէջ Պր. Երուանդ Պապոյեանի մօտ։ Ոչ մէկ վճարում դպրոցի. դպրոցի գիրքերը ձրի կը տրուին։

×

ԿՐԸՆՈԲԼ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի կիրակնօրեայ հայերէնի դասաւանդութիւնը տեղի կ'ունենայ Հոկտ. 5ին կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ։

Կը խնդրուի ծնողքներէն որ խղճամտօրէն բարի ըլլան իրենց զաւակները արձանագրել անխտիր։ Ուսուցչուհի Օր. Հելլէն Սապունճեան։

×

ՏԷՍԻՆ

Կապ. Խաչի հայկ. դպրոցի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Հոկտ. 2ին Հինգշաբթի ժամը 14–17ը եւ Շաբաթ 17–19ը Հ. Յ. Դ. տան մէջ։

ԱՇՆԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԻՊԱԿԱՆ ՍԵՒ ԱՆՏԱՌԸ
ՊԱՏԸՆ – ՊԱՏԸՆ, ՋԵՐՄՈՒԿՆԵՐՈՒ ՄԱՐԳԱՐԻՏԸ

2 օր լիւքս օթօքառով, Սեպտ. 27 եւ 28

Անդամներու եւ բարեկամներու հաւաքոյթ Շաբաթ, Սեպտ. 27, առաւօտեան 8ին Մեթրօ Շաթօ տը Վենսէն Թերմինիւս սրճարանին առջեւ։ Մեկնում 8,15ին դէպի Գերմանիա Կրէց, Սեզան, Վիթրի լը Ֆրանսուա, Թուլ (ցերեկուան ճաշ) Նանսի, Լիւնէվիլ Պլամոն, Սառըպուրկ, Ֆալըզպուրկ, Սավերն, Սթրազպուրկ (այցելութիւն Մայր տաճարին)։

Ճամբորդութեան շարունակութիւն դէպի Քէհլ (սահմանագլուխ), Ափընվայըր եւ Սինցհայմ, Պատըն–Պատընէն 3 քիլոմեթր հեռու սիրուն վայր մը։ Տեղաւորում պանդոկը, իրիկուան ճաշ, ազատ երեկոյ Պատըն–Պատըն։ Կիրակի, Սեպտ. 28, Պատըն–Պատընի ծաղկազարդ պարտէզներ, պտոյտ քառով անտառին մէջ, զանազան զբօսանքներ։

Ճաշ պանդոկը եւ մեկնում դէպի Փարիզ Քէհլ, Սթրազպուրկ, Նանսի ճամբով։ Ժամանում Փարիզ ժամը 21ի առենները։

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 99 ՖՐԱՆՔ
ամէն բան մէջը

ԴԻՄԵԼ՝
RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՃԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատասխանատու

ՇԱՏ ԿԱՐԵՒՈՐ.— Օգտուեցէք այս ճամբորդութենէն որ տարւոյն վերջինն է, բացառիկ գինով։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի ընկերական ժողովը Ուրբաթ 26 Սեպտ. ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ պիտի ըլլան Կ. Կ.ի եւ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Պօմոնի «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր – ընկերուհիները (27 Սեպտ.) շաբաթ երեկոյեան ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգին Մուրատ Ուսումնասիրաց Փարիզի Կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները եւ անդամակցութիւն փափաքող նահանգին պատկանեալ հայրենակիցները անխտիր, 27 Սեպտ. Շաբաթ ժամը ճիշդ 21ին, հայրենակից Նշան Սայրինեանի ըընակարանը 141, Պուլվար Ռոտէն, Իսի։

Մէրի տ'Իսիէն առնել օթոպիւս 190 եւ իջնել Շըմէն տէ Վինյը։

Խիստ կարեւոր օրակարգ։

×

ՏԱՐՕՆ – ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները Հոկտ. 5ին, կիրակի ժամը 15ին, Մշակոյթի Տուն, 17 Ռիւ Պլէօ։

Կարեւոր օրակարգ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

RECITAL DE PIANO

PAR

Mme Aida ALECIAN

24 ETUDES DE CHOPIN

Le Samedi 27 Septembre à 18 heures, Conservatoire Musical de Choisy-de-Roi.
44, Rue du Dr. Roux

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԵՑԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon,
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :

PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant

PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast

ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalara[illegible]

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc.

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph. : 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. — Վեցամսեայ 50 ֆ.
Արտասահման Տար. 105 ֆ. — Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 27 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 27 SEPTEMBRE 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11624

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.624

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԷՊԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻ՞ՒՆ

Ռապաթի իսլամական խորհրդաժողովը հրաւիրուած էր զբաղելու Երուսաղէմ քաղաքի եւ Սրբազան Տեղեաց խնդիրներով, իբրեւ հետեւանք Մէսճիտ Էլ-Աքսայի մասնակի հրկիզման։ Իր օրակարգը սահմանափակ էր։

Ժողովի ընթացքին կարգ մը պատուիրակութեանց պահանջով ուրիշ հարցեր աւելցան օրակարգին վրայ, որ ստացաւ հետեւեալ ձեւը.—

1) Էլ-Աքսա մզկիթի հրդեհը։
2) Երուսաղէմի իրաւական վիճակը։
3) Իսրայէլի կողմէ գրաւուած հողերու պարպումը։
4) Պաղեստինցիներու իրաւունքներուն վերատացումը եւ իսլամական երկիրներու լիակատար աջակցութիւնը անոնց ազգային ազատագրութեան պայքարին։
5) Գործադրութիւն իսլամական խորհրդաժողովի որոշումներուն եւ մօտաւոր գումարում Արտաքին գործոց նախարարներուն։
6) Ապագայ գործակցութիւն իսլամ պետութեանց միջեւ։

Դիւրին չէր միաձայնութիւն գոյացնել օրակարգի այսքան բազմաճիւղ եւ բարդ հարցերուն շուրջ։ Խորհրդաժողովը հապճեպով էր հրաւիրուած եւ հարցերը առաջուց չէին մշակուած նախապատրաստական ժողովի մը մէջ ձեռնհաս մարդոց կողմէ։

Այս պարագան պատճառ էր դարձած, որ Իրաք մերժէ իրեն ուղղուած հրաւէրը։ Որով հրաւիրեալ իսլամ 37 երկիրներու վրայ միայն 25ը (ո՛չ թէ 26ը) մասնակցեցան խորհրդաժողովին, այսինքն ընդհանուրին երկու երրորդը միայն։ Փաքիստան առարկեց Հնդկաստանի մասնակցութեան դէմ, առարկելով որ իսլամները — 50 միլիոն — փոքրամասնութիւն կը կազմեն իր հարեւան երկրին մէջ։

Խորհրդաժողովի ընթացքին երեւան եկան երկու հակոտնեայ տեսակէտներ։ Անբնական երեւոյթ մը չէ այս, երբ նկատի ունենանք, որ բազմաթիւ իսլամական երկիրներ դիւանագիտական եւ տնտեսական - առեւտրական յարաբերութիւններ ունին Իսրայէլի հետ։ Այս կարգէն են Իրան, Թուրքիա եւ ափրիկեան երկիրներու մեծ մասը։

Խորհրդաժողովի Նախագահ Հասան Բ. Թագաւորը առաջարկեց մշակել «Ուխտ» մը, որու հիման վրայ իսլամական երկիրները մնայուն կապ պէտք է պահեն իրարու հետ, շարունակ խորհրդակցին եւ պարբերաբար հաւաքոյթներ ունենան՝ միասնական քաղաքականութիւն վարելու համար։

Ռապաթի խորհրդաժողովը առաջին փորձ մըն է։ Կարգ մը պատուիրակութիւններ փափաք յայտնեցին յառաջիկային պարբերական խորհրդաժողովներ գումարելու՝ նախապէս բոլորին կողմէ ուսումնասիրուած օրակարգերով։

Եգիպտոսի պատուիրակութեան նախագահը շեշտը դրաւ Պաղեստինի ազատագրութեան վրայ։ Ըսաւ թէ Իսրայէլ քսան տարիէ ի վեր կ'արհամարհէ ՄԱԿի որոշումները։ 1967 Նոյ. 22ի բանաձեւին գործադրութիւնը միակ միջոցն է խաղաղ լուծում մը յանգելու։ Այն է՝ գրաւեալ հողերու պարպումը նախ քան որեւէ բանակցութիւն։

Պաղեստինի դիմադրական ճակատը — Էլ Ֆաթհ — խորհրդաժողովին ներկայացուց վեց կէտերէ բաղկացած ծրագիր մը, որով կը պահանջէ իսլամական բոլոր երկիրներու մէջ կազմել ժողովրդական յանձնախումբեր, որոնց պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ դրամ հանգանակել եւ նիւթական այլ միջոցներ ճարել՝ աջակցելու համար Պաղեստինցիներու ազատագրական պայքարին։

Սուտանի պատուիրակը ջերմօրէն պաշտպանեց այս ծրագիրը։ Լիբիոյ ներկայացուցիչը պահանջեց, որ իսլամական բոլոր երկիրները խզեն իրենց դիւանագիտական, քաղաքական ու մշակութային կապերը Իսրայէլի հետ։ Հետեւանք չունեցաւ այս պահանջին։

Դժուար էր հարթել տարակարծութիւնները ա՛յնքան բազմամարդ ժողովի մը մէջ, մանաւանդ երբ նկատի ունենանք, որ իւրաքանչիւր երկիր ամէն բանէ առաջ իր սեփական շահերով կ'առաջնորդուի։

Ռապաթի իսլամական խորհրդաժողովը իր համաշխարհային հանգամանքով — Ասիոյ եւ Ափրիկէի մահմետական բոլոր երկիրները իրարու հետ շփման մէջ դնելով — փորձ մըն է ընդլայնելու Արաբական Լիկան։ Փորձ մը նաեւ՝ ներքին անհամաձայնութիւնները փարատելու եւ համերաշխաբար միացեալ ճակատ կազմելու։

Ցուսա՞նք որ այս փորձերը ի վերջոյ պիտի յանգին խաղաղութեան, որուն ա՛յնքան պէտք ունի աշխարհ, մանաւանդ Միջին Արեւելքը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐԵՒԱՆ

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Երեւանի պետական թատերասրահին մէջ, Սեպտեմբեր 20ին, գումարուեցաւ Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի գրողներու զոյգ միութիւններու վարչութիւններուն միացեալ նիստը՝ նուիրուած Յովհաննէս Թումանեանի ծննդեան հարիւրամեակին։

Նախագահութեան մաս կը կազմէին պետական բարձրաստիճան դէմքեր (Ա. Քոչինեան, Բ. Մուրատեան, Ն. Ցարուբինեան, մառէշալ Յ. Բաղրամեան, Ա. Միկոյեան եւայլն), ինչպէս նաեւ հայ եւ օտար անուանի գրագէտներ (Մ. Կապուտիկեան, Գ. Էմին, Վ. Նորենց, Ս. Ալաջաջեան, Ի. Թափչեան եւայլն)։

Ցոբելենական նիստին բացումը կատարեց Խորհրդային Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղարը՝ Բարուզդին։ Ապա յաջորդաբար խօսեցան բանաստեղծներ եւ գրագէտներ Հր. Յովհաննիսեան, Նարովչատով, Ե. Գեր, Մեժելայտիս, Զրանաձկի, Հ. Կրիֆին (Ֆանատայէն), Վահէ-Վահեան, Փրոֆ. Ի. Զբրաշեան, Մ. Շահինեան եւ ուրիշներ։

Բոլոր խօսողներն ալ դրուատիքը հիւսեցին յոբելեարին գրական արժանիքներուն, շեշտելով, մասնաւորապէս, որ բանաստեղծը իր ժողովուրդին ապրումներուն երգիչը եղած է առաւելաբար։ Յովհ. Թումանեան միեւնոյն ատեն հանրային օգտակար գործունէութիւն մը ունեցած է։ Սիրած է թատրոնը, երգը, բոլոր արուեստները եւ միշտ զօրավիգ կանգնած է մշակութային բնոյթ ունեցող ձեռնարկներուն։

«Յովհ. Թումանեանը ծնուեց ժողովրդից, ինչպէս բոլոր բանաստեղծները, եւ գնաց դէպի ժողովուրդը, ինչպէս միայն մեծ բանաստեղծները»։

Բանաստեղծ Հր. Յովհաննիսեանի այս հաստատումները կը խտացնեն արտայայտուողներուն հիմնական միտքերը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

Ֆրանսայի ներքին հոգերը օրէ օր կը շատնան հակառակ Փոմփիտուի խիստ ազդարարութեանց։ Թուռ տիւ Փէնի ծանօթ շարժումն է որ այս անգամ կրկին խլրտումներ կը ստեղծէ։

Իշխող այդ քաղաքին պատմութիւնը ծանօթ է, փոքր առեւտրականներ են որ ժամանակէ մը ի վեր կը բողոքեն զանազան ձեւերով իրենց վիճակուած տուրքերու մասին։

Այսպէս, շարժումին ղեկավար Նիքուի հրահանգով Թուռ տիւ Փէնի քաղաքապետը եւ ընդհ. տեղեկատուութեանց երկու քննիչներ առեւանգուած են ու պահուած՝ իբրեւ պատանդ։

Կառավարութիւնը անմիջապէս ցեկոյց մը հրատարակած է, ուր կը շեշտէ որ ցոյցեր կը ձգտին խանգարել ելմտական եւ տնտեսական նախարարին գործը։ Կառավարութիւնը կը զգուշացնէ բոլոր անոնք որ կը փորձուին ցոյցեր ընել կամ ընդդիմանալ Պետութեան պաշտօնեաներու գործերուն։ Վճռած է յարգել տալ օրէնքը եւ առաջքն առնել այս անհանդուրժելի արարքներուն։

× Ֆրանսայի 95 նահանգապետները Փարիզ եկած էին Ներքին նախարարութեան մէջ կարեւոր ժողովի մը մասնակցելու համար։ Մասնաւոր եւ պաշտօնական ոչ մէկ բան ըսուած է այս մասին։

ԿՈԼԻՍՏՆԵՐ՝ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ

Կը թուի թէ, ինչպէս կը նախատեսուէր, առանց տը Կոլի կոլիզմը շատ դիւրին բան մը չէ։ Ձախ եւ ուղղափառ կոլիստները արդէն իսկ (Վալոն, Քափիթան եւայլն) կը յայտնեն բացէ ի բաց թէ առանց վարանումի պէտք է ընդդիմութեան մէջ մտնեն։ Ասոնք, գլխաւորաբար Քափիթան, դէմ են Շապան-Փոմփիտու քաղաքականութեան, որ կոլիստ ըմբռնումներէ հեռու՝ դրամատիրական վարչակարգ մըն է պարզապէս։ Քափիթան դեռ շատ բաներ կ'ըսէ «Փարիզի Հեռագիրը» թերթին մէջ, որոնք միայն նոր եւ լուրջ մտահոգութիւններ կրնան պատճառել Փոմփիտուի եւ Շապանի, որոնք արդէն բաւական մտահոգութիւններ ունին ընկերային գետնի վրայ։

Սեպտ. 27էն կը սկսին արդէն թղթատարի գործադուլները, որոնք ա՛լ աւելի անկանոն պիտի դարձնեն արդէն իսկ անկանոն ցրուումները (ի շարս որոնց՝ «Յառաջ»ի)։

Կազի եւ ելեկտրականութեան համար բանակցութիւնները կը շարունակուին եւ ձախողութեան պարագային մերձաւոր օրերս այդ մարզերուն մէջ ալ գործադուլը կը սկսի։

ԲԱԳԱԹ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՈՉ ՄԷԿ ԱՐԴԻՒՆՔ

Մահմետական Վեհաժողովը վերջացուց իր աշխատանքները միաձայնութեամբ քուէարկելով բանաձեւ մը, որ կը խտացնէ յառաջդիմական Արաբներու տեսակէտները։ Բանաձեւին հիմնական կէտերը կը կազմեն հետեւեալները. Ա) Ամրապնդել կապը մահմետական Պետութիւններու միջեւ։ Բ) Կոչ ուղղել մեծ Պետութիւններուն, որպէսզի ապահովեն Իսրայէլեան ուժերու պարպումը 1967 Յունիսի սահմաններուն հիման վրայ։ Գ) Երուսաղէմը վերագտնէ իր նախկին, այսինքն 1967 Յունիսէն առաջուած վիճակը։ Դ) Բոլոր ուժերով զօրավիգ կանգնիլ պաղեստինցի ժողովուրդին, որպէսզի վերստանայ իր իրաւունքները։

Մահմետական Վեհաժողովը, որ վերջին վայրկեանին ձախողութեան կամ առնուազն լուրջ դժուարութիւններու առջեւ կը գտնուէր Փաքիստան - Հնդկաստան խնդրին կապակցութեամբ, այս ձեւով կ'արձանագրէ յաջողութիւն մը, քանի որ վերջ կը գտնէ բանաձեւումով մը, որ կը վայելէ բոլորին հաւանութիւնը։ Բնականաբար ճիշդ է նաեւ այն, որ կարգ մը պետութիւններ տարբեր բնոյթ ու նկարագիր կ'ուզէին տալ Վեհաժողովին։

Տարակարծութիւն մը եւս ծագած է, երբ առաջարկուած է «հերթական ժողով»ին վայրը հաստատել Ճետտայի մէջ, Սէուտական Արաբիա։ Այսպէս կոչուած յառաջդիմական արաբ Պետութիւնները, մասնաւորաբար Եմէնը, որ պատերազմի մէջ է Սէուտական Արաբիոյ հետ, դէմ արտայայտուած են որոշումին։ Թէյայլ հաւատալիքէն ետք, թէ ներկայացուցիչներ պիտի ընդունուին ուխտաւորներու նման, կարելի եղած է համաձայնութիւն մը գոյացնել առաջարկուած վայրին մասին։

Վեհաժողովը ոչ մէկ խօսք ըրած է Պապին առաջարկին մասին։ Ծանօթ է, որ Պօղոս Զ. առաջարկած էր Երուսաղէմի սրբատեղիներուն շուրջ խօսակցութիւններ հաստատել միաստուածաբանական երեք կրօնքներու ներկայացուցիչներուն միջեւ։

Ամէն պարագայի մէջ, նկատելի է նաեւ թէ բանաձեւերէ զատ որ ընդհանուր ծանօթ բաղձանքներ կը պարզեն, գործնական ոչ մէկ արդիւնք տուած է այս ժողովը։

× Երկու Պետութիւններ յաւելեալ պատճառներ ունին գոհ մնալու Վեհաժողովէն։ Առաջինը՝ Մաւրիտանիա, որուն իրաւական գոյութիւնը միշտ խնդրոյ առարկայ դարձած էր Մարոքի կողմէ։ Արդարեւ, այս վերջինը հողային պահանջներ կը ներկայացնէր եւ Մաւրիտանիոյ մեծ մասը կը նկատէր իր երկրին անբաժանելի մասը։ Վեհաժողովին առիթով Ռապաթի մէջ մաւրիտանական դրօշին պարզումը եւ Հասան Բ.ի յարգանքի նշանը դրօշին հանդէպ, լռելեայն տէ ֆաքթօ ընդունիլ կը նշանակէ Մաւրիտանիոյ գոյութիւնը, անշուշտ իրաւական գետնի վրայ։

Փաքիստան, իր կարգին գոհ է, քանի որ Հնդկաստան իրաւունք չունեցաւ մասնակցելու ժողովին։ Փաքիստան միշտ դիտել կուտայ, թէ Տելհի իրաւասութիւն չունի ներկայացնելու Հնդկաստանի 50 միլիոն մահմետականները։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի լիակատար նիստին բացումը կատարուեցաւ Սեպտեմբեր 25ին։ Քաղաքական շրջանակներու կարծիքով աւելի քան հաւանական կը նկատուի, որ կուսակցութեան խորհրդայնասէր հատուածը պիտի փորձէ ոչ միայն ամրապնդել իր դիրքը, այլեւ հաշուեյարդարի ենթարկել ազատախոհ տարրերը, առաջին հերթին Տիւպչէքն ու իր ընկերները։ Այլ խօսքով կանոնաւոր մաքրագործում մըն է որ տեղի պիտի ունենայ լիակատար նիստի ընթացքին։ Ժողովուրդին եւ մտաւորականութեան տրամադրութեան յայտուն օրինակը կարելի է նկատել «2000 բառ»երէ կազմուած այն մանիֆէսթը, որ գաղտնի միջոցներով շրջանառութեան դրուած է երկրին մէջ։ Զայն ստորագրող մտաւորականները (գաղտնի կը պահեն իրենց անունը) տար կէտերու մէջ կը պարզեն Չեխոսլովաքիոյ տեսակէտները, որ անյարիր է ներկայ ղեկավարութեան տեսակէտներուն հետ։

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՔԱՂԱՔԱՄԱՅՐ ԵՐԵՒԱՆԷՆ

Երբ Հայաստան հասայ, առաջադրութիւն չունէի շատ գովուած, շատ խօսուած, շատ փառաբանուած ու շատ տեսնուած բաներու մասին գրելու: Կը խորհիմ թէ Սարդարապատի մեծածաւալ Ցուցարձանը կ'իյնայ այդ դասաւորման տակ: Ամէն Հայ, բազմաթիւ անգամներ տեսած է զայն, կամ՝ անոր նկարը, կարդացած՝ նկարագրութիւնը, հիացած՝ ու հպարտ զգացած անով ու անոր խորհրդանշան միտքով:

Այս բոլորէն ետք, ալ ինծի ընելիք ուրիշ բան չէր մնար՝ բացի լռելէ կամ, միայն ի միջի այլոց ձեւով մը ակնարկութիւն մը ընելէ անոր մասին:

Սեպտեմբեր 9ի երեքշաբթի առաւօտ, ջերմ օդով օրուան մը խոստումով, ճամբայ կ'ելլենք: Ճամբու երկայնքին հոս ու հոն ինկած հաստատութեանց մասին Ինթուրիսթի ներկայացուցիչը բացատրութիւններ կուտայ, բայց իմ աչքերը շատ աւելի բաներ կը տեսնեն: Անհամար բարտիներ ու փշատի փոշեթաթաւ թուփեր բնանկարը կը զարդարեն: Սովորական բարտիներ չե՛ն, ծննդավայրիս բարտիները կը յիշեցնեն, ուղղաձիգ՝ դէպի երկինք կը վազեն ու իրենց բուներու սպիտակն ու տերեւներու առողջ կանաչը, երկնքի մաքուր կապոյտին վրայ, հաճելի ներդաշնակութիւն մը կը կազմեն: Ի զո՛ւր անոնցմէ մէկուն կամ միւսին գագաթին արագիլի բոյն կ'որոնեմ. ու եթէ կառավարը րոպէ մը կանգ առնէ, որոշած եմ դուրս թռիլ ու փշատի պտուղ մը (հոգ չէ թէ դեռ խակ) նետել բերանս:

Շատակեր չեմ, ոչ ալ՝ որկրամոլ. բայց բոլոր հոգիովս կը ցանկամ փշատի փոշոտ պտուղ մը ծամել՝ որովհետեւ կը յուսամ, թէ այդ բանը մանկութիւնս ետ պիտի բերէ ինծի: Տարիներու ընթացքին, ամբողջ Միացեալ Նահանգներու լայնքին ու երկայնքին (ուր որ գացած եմ), փշատ եմ փնտռած, փշատ ու ալոճ:

Ու չեմ գտած:

Երբ քաղաքէն քիչ մը կը հեռանանք, Երեւանի նորաշարտ արուեստական լիճի կողքին, մեր աչքերուն առջեւ կը փռուի Երեւանի ընդհանուր տեսարանէն մաս մը՝ բլուրներէն վեր վազող ու կանաչներու մէջ կիսով կորսուած տուներով: Ու քիչ մը կը նախանձիմ անոնց մէջ բնակող մարդոցմէ:

Գիտեմ թէ ամէն գեղեցիկ տունի մէջ ապրող երջանիկ չէ, տեսած եմ պալատներու մէջ ապրող թշուառներ, ու հիւղերու մէջ օր անցընող երջանիկներ, բայց այդ բաներուն գիտակցութիւնը արգելք չըլլար որ նախանձիմ Երեւանի բարձունքներուն թառած տուներուն մէջ ապրողներէն:

Երեւանի լիճը, որ բնաւ ալ արուեստական ըլլալու երեւոյթ չունի, անամպ երկինքը իր մէջ առած, խաղաղ կը ծփայ ու կը գեղեցկացնէ համայնապատկերը: Ճամբու շարունակութեան ընթացքին, միակ բանը որ չեմ կրնար տեսնել, ցորենի ծփացող արտեր են: Անապատ, անմշակ, խոպան ու անյոյս թուացող հող շատ կայ: Կան ձմերուկի, լոլիկի, եգիպտացորենի ու առուոյտի ջրարբի արտեր. բայց հացահատիկի արտ չկայ: Թերեւս, կը մտածեմ, Հայաստանի հողը որ քարոտ է, տեղ-տեղ աղով ու կիրով խառն, անյարմար է ցորենի համար՝ որովհետեւ զուրկ է բուսական մնացորդներէ: Ու եթէ չըլլային բազմաթիւ ջրատար առուները, որոնք կը պտղաբերեն այդ անապատային հողերը, կատարեալ ամայութիւն պիտի տիրէր այդ հողերուն վրայ: Ու սրտագին օրհնէնք մը կը նետեմ բոլորի հասցէին. հասարակ արհեստաւորներէն՝ մինչեւ ծրագրողն ու յղացողը եւ միջոցներ հայթայթողը:

— Ապրի՛ք, տղերք:

Ու կ'ապրին:

— Վիճակնիս, քսան տարի առաջուանէն քսան անգամ լաւ է, ըսաւ ինծի մեծերէն մը: Փառք Աստուծոյ, հիմա ամէն բան ունինք:

Սաղերու խումբ մը պատճառ կ'ըլլայ որ մեր վարորդը դանդաղեցնէ ընթացքը: Ոչխարի հօտեր կը տեսնենք, արածող ազնուազգի կովեր, շուքերու տակ մրափող մարդեր, նորակերտ համեստ տուներու կողքին՝ փլատակներ: Հինն է որ քանդելով ու գործածելի մասերը օգտագործելով, հինին քով՝ բարձրացուցած են նորը: Ու այդ՝ ընդհանուր պատկերն է Երեւանին: Ծիծեռնակաբերդի բարձունքին վրայ կառուցուած նահատակներու Ցուցարձանէն, պղտորուած աչքերով, ես նայեցայ Երեւանի համայնապատկերին ու հոգիս խայտաց: Երեւանը մեր վրէժն ու պատասխանն է մեր արմատը չորցնել ստանձնող Թուրքին: Փորձեցին գերեզմանաքար դնել մեր վրայ ու մենք մայրաքաղաք կերտեցինք: Մենք որ կ'ըսեմ, կ'ակնարկեմ հայրենիք ստեղծող ու կերտողներուն: Ես մէջը չեմ «մենք»ին: Բախտը կամեցաւ որ ես պատեհութիւն չունենամ բահ հողին մէջ խրելու: Ու կը ցաւիմ այդ բանին համար: Վերջապէս, բարձունքի մը վրայ նշմարելի կ'ըլլայ կարմիրէն տուող Ցուցարձանը: Հեռուէն իսկ տպաւորիչ է: Բայց մօտենալու պարագային է որ կը կարողանաս գաղափար մը կազմել անոր պատկառազդու գեղեցկութեան, թափին ու զայն յղացող ու գործադրող ճարտարապետին հոգեկան թռիչքին մասին:

Մուտքի աջ ու ձախ կողմերը, երկու կառուած ցուլ, կարծես կը սպառնան ամբարիշտները դուրս պահել ներսի սրբազան հողէն: Զանգակները ինչ-ինչ խոհեր կ'արթնցնեն մէջս: Ո՞վ չէ լսած անոնց ուրախ, աւետաբեր ղօղանջը խաղաղութեան օրերուն... Ու նաեւ իբրեւ զուժարեր, ու նաեւ աղօթքի հրաւէր: Հազուագիւտ պարագաներու մէջ ալ՝ մարտակոչ:

Հազարաւոր մատղաշ ծառեր կան չորս կողմը, կարծես անոնց ամէն մէկուն մէջ նահատակի մը ոգին, յիշատակը կ'ապրի, ու ո՜վ հրաշք, անոնք բոլորը հայրենիքի բորբ արեւուն տակ կ'ապրին, չե՛ն չորցած ու կը խոստանան օր մը հովանի տալ ու գեղեցկացնել համայնապատկերը:

Թուխ մարդ մը, որ հրաշքով լեռ բարձրացուած ջուրին ուղղութիւն կուտայ, կը լսեմ որ քթին տակէն «Պինկէօլ-Մինկէօլ» բաներ մը կ'ըսէ: Կանգ կ'առնեմ ու կը հարցնեմ իրեն, թէ ո՞ր տեղացի է ինք՝ որ «Պինկէօլի» մասին կը մտածէ:

— Ե՞ս, ես Սասունից եմ, կ'ըսէ:

— Սասունը ո՞ր կողմ կ'իյնայ:

Թեւի լայն շարժումով մը, հեռուն մշուշին մէջ լողացող հորիզոնը կը ցուցնէ.

— Հո՛ն, Արարատի կռնակը... մնացել է չների ձեռք... Մենք Սասունցիներս հիմա հաստատուել ենք Արագածի փէշերի տակ, Թալին: Կը բազմանանք... Լաւն է, շատ լաւն է... բայց Սասունը ուրիշ էր... Մի օր, եթէ Ռուսը մի քիչ օգնէ մեզ, կը գնանք կը գրաւենք:

Ու ծերացած արծիւի իր աչքերով կը նայի կապոյտ մշուշի մէջ լողացող հեռաւորութեան ետին պահուըտ Սասունին:

— Բարի յաջողում, ընկեր ջան, Աստուած աղօթքդ լսէ:

Ալ բան չըսեր. բահը կը խրէ հողին մէջ ու առուի կարկաչուն ջուրը կը դարձնէ ուրիշ մատղաշի ծառաշարի մը տակ:

Շարունակելով մեր վերելքը, կը հասնինք մեծ կոթողին տակ: Անոր Արարատին նայող կողին վրայ, բարակուկ մշտահոս ջուրի երակ մը կը թափի մէջը թարմ ծաղիկներ դրուած գուռի մը ծոցը, ու գուռին վրայ՝ երեք բառ.

«Սարդարապատի ճակատամարտի հերոսներին»

Անուն չկայ, փառքի բաժանում չկայ:

«Սարդարապատի ճակատամարտի հերոսներին»

Որքա՜ն շա՜տ հերոս ունեցած է եւ ունի հայ ժողովուրդը:

Հայրենիք փրկող, հայրենիք ստեղծող, հայրենիք կերտող հերոս:

Փառք մեզի, հայ ժողովուրդին, ու փառք Երեւանին:

Գէորգ Էմինն ու Վ. Նորենցը եկեր էին զիս տեսնելու անցեալ օր: Կ'անձրեւէր թեթեւ մը:

«Հոգ չէ, լաւ հագնուիր ու գնանք», ըսաւ Էմին, մօրուսաւորը:

Ու գացինք Ծիծեռնակաբերդ: Չեմ կրնար ըսել, թէ Ցուցարձա՞նը (Ապրիլեան Եղեռնի) աւելի յուզիչ էր, թէ բարձունքէն տեսնուող Երեւանի համայնապատկերը:

Մեծ կերած տղու մը պէս հեկեկալով լացի:

— Էմին, ըսի, 1915ին կորսնցուցած սիրելիներուս, ընտանիքիս համար չէ որ կուլամ: Այլ, անոր համար որ երջանիկ եմ... 1915ին Թուրքը ջանաց գերեզմանաքար դնել մեր վրայ ու մենք մօտ կէս դար վերջ Երեւանի նման մայրաքաղաք ունինք:

Ահա թէ ինչո՛ւ կուլամ...: Այո՛, լալու բան չէ, գիտեմ, բայց կուլամ...

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

Երեւան, Սեպտ. 12

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

(Ծննդեան 125ամեակին առթիւ)

Հայերու դատը մարդկութեան դատն է...
Ա. ՖՐԱՆՍ

Գ.

Ա. Ֆրանս անհրաժեշտ կը նկատէ յատուկ յօդուածով մը հրապարակ գալ մամուլին մէջ՝ հայ ժողովուրդին ի նպաստ: Անոր հրատարակումէն ասդին՝ աւելի քան կէս դար է անցած եւ սակայն, այսօր ալ, հանճարեղ գրողին մտքերը կը պահեն իրենց թարմութիւնն ու արդիականութիւնը Հայութեան համար:

«Հայկական միութեան համար» իր այդ յօդուածին մէջ, նախ եւ առաջ կոչ կ'ընէ արթուն մնալ Թուրքիոյ նկատմամբ: Այսպէս՝ «Բոլոր անոնք, որ ինծի նման, Եգիպտոսի եւ Ֆրանսայի Հայերու կողմէ, վստահութեամբ են ընդունուած, սրտանց խոր հիացմունք եւ վառ համակրութիւն կը տածեն բնաջնջումի դատապարտուած այդ հայրենազուրկ եւ աշխոյժ ժողովուրդին հանդէպ: Բոլոր Հայերը, անկախ այն բախտէն, որ իրենց վիճակուած է սփիւռքի մէջ, մտահոգութեամբ կը նային մահուան ենթակայ իրենց եղբայրներուն: Անոնք գիտեն, որ Սուլթանը հետեւողական ծրագիր մը կը գործադրէ, որուն նպատակն է կոտորել ամբողջ հայ ժողովուրդը. ուստի Հայերը փրկելու համար, ինչ որ դեռ կարելի է փրկել, կրնան մեծ ճիգ եւ զոհողութիւններ ընել:

Սուլթանին ծրագիրներու իրականացումը արգիլելու ամէնէն արդիւնաւէտ միջոցն է կատարուելիք որեւէ փորձի առաջին նշանին՝ իսկոյն իմացնել եւ յայտնել ամբողջ աշխարհին:

Այս գործին մէջ մենք կրնանք օգնել Հայերուն: Կոտորածները անհնար կը դառնան այն ժամանակ, երբ կը տեղեկացուի բովանդակ աշխարհին: Կառավարութիւնները թոյլատրեցին այդ կոտո-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Յայտնապէս կ'երեւար որ պալատի առաջին քարտուղարը իր Վեհափառ տիրոջ կարծիքէն չէր եւ թէ այլեւս յուսահատած էր, ինք որ ծայրայեղ ընդդիմութեան կուսակից եղած էր մինչեւ այն ատեն: Բայց վերջին օրերս Հիլմի փաշային հասած հեռագիրները հետզհետէ վրդովեցուցիչ կը դառնային եւ միւս կողմէ պալատի գաղտնի գործակալներն ալ որոնք Սելանիկ եւ Մանասթըր ղրկուած էին կացութեան մասին տեղեկութիւններ հաղորդելու համար, երբեք նպաստաւոր կամ յուսատու տեղեկութիւն մը չէին տուած:

Բայց քանի կացութիւնը կը կնճռոտէր, այնքան Ապտիւլ Համիտի ընդդիմութիւնը կը զօրանար: Բռնաւորը որ վայրկեան մը վհատած էր եւ տրամադիր կ'երեւար կարեւոր զիջողութիւններ ընել, հիմա բոլորովին փոխած էր իր գաղափարը:

— Հեռագրէ Հիլմի փաշային, հրամայեց, որ երբեք Սահմանադրութիւնը պիտի չհռչակուի որչափ ատեն որ ապստամբները զէնքերը վար չդնեն ու հպատակութիւն չյայտնեն, իրենց խնդրանքները այն ատեն միայն նկատողութեան կրնան առնել երբ օրինաւորութեան ճամբով մեզի ներկայացնեն. Թող հանդարտութիւնը տիրէ, քոմիթէն քաշուի երթայ, Շէմսի փաշայի եւ ուրիշներու ըսպանիչները իշխանութեան յանձնուին ու իրենց արժանի պատիժը կրեն, այն ատեն կրնանք նկատողութեան առնել զիրենք, եւ իրենց դիրքը, եւ եթէ զայն համաձայն գտնենք պետութեան շահերուն, գոհացում տալ անոր, բայց ներկայ վիճակին մէջ բան մը չենք կրնար ընել: Սպառնալիքի առջեւ տեղի չենք կրնար տալ: Շուտ այսպէս հեռագրէ Սելանիկ: Միեւնոյն ատեն հեռագրէ նաեւ Մանասթըր եւ տեղեկութիւն ուզէ Օսման փաշայի գործունէութեան մասին եւ ըսէ իրեն որ եթէ պէտք ըլլայ նոյնիսկ Եըլտըզի իմ անձնապահ գունդերէս հաւատարիմ զինուորներ ղրկել, պատրաստ եմ, ապստամբները զսպելու եւ անդորրութիւնը վերահաստատելու համար...

Սակայն երբ բռնաւորը առանձին մնաց, խորին մտատանջութեան մէջ ինկաւ:

Բռնաւորը քանի մը ժամ խորին մտածողութեան մէջ թաղուած մնաց:

Յանկարծ գաղափար մը յղացաւ:

— Անգամ մը, մտածեց, եւրոպական պետութիւններու կարծիքը հարցնեմ, տեսնենք անոնք ինչ խորհուրդ կուտան. ինծ կը թուի թէ ոչ մէկուն գործին կու գայ Թուրքիոյ մէջ րէժիմի փոփոխութիւնը եւ թերեւս ոչ միայն հակառակ կարծիք յայտնեն Սահմանադրութեան այլ նոյնիսկ ուզեն ինծի օժանդակել այդ յեղափոխական շարժումը ջախջախելու համար: Այո, անոնց մէջ պետութիւններ կան, որոնց գերագոյն շահը կը պահանջէ որ ես բացարձակ միապետը ըլլամ այս երկրին, հետեւաբար այս պարագային իրենց պարտականութիւնը պիտի համարեն ինծի օժանդակել իշխանութիւնս անփոփոխ պահելու...:

Ապտիւլ Համիտ այս մտածումներէն տարուած իր պալատական երկրորդ քարտուղարը կանչեց եւ հրամայեց որ մեծ պետութիւններուն շրջաբերական մը ուղղէ որուն մէջ բացատրելով Ռումելիի կացութիւնը՝ խորհուրդ հարցնէ թէ հա՞րկ է տեղի տալ եւ Սահմանադրութիւնը հռչակել եւ կամ հակառակ պարագային կարելի՞ էր վստահիլ իրենց աջակցութեան վրայ:

Ապտիւլ Համիտի ուզած աջակցութիւնը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ եւրոպական պետութիւններու կողմէ ճնշում մը Պալքանեան փոքր պետութիւններու վրայ, որպէսզի անոնք Թուրքիոյ ներքին խռովութիւններէն օգուտ քաղելով՝ չփորձէին յարձակում գործել:

Բռնաւորը միտքը դրած էր այս մասին բացարձակ խոստում մը առնելէ ետքը՝ ծայրայեղ միջոցներու դիմել ու ապստամբական շարժումը արիւնի մէջ խեղդել, ա՛լ աւելի չընդարձակուած:

Քանի կացութիւնը տագնապալից կը դառնար, Ապտիւլ Համիտի կորովը այնքան կը զօրանար ազատական շարժումին դիմադրելու մասին: Կը զգար որ մահու եւ կենաց պայքար մըն էր այս, իրեն համար, գերագոյն ու վերջնական պայքարը որ իր ճակատագիրը պիտի որոշէր:

Հազար տեսակ նորանոր սադրանքներ, դիւային հնարքներ, խաբեբայական միջոցներ իր մտքին մէջ ծնունդ կ'առնէին տագնապալին դիմադրելու համար:

Հազիւ թէ մեր վերը յիշած հրահանգները տուած էր իր երկու քարտուղարներուն, երբ նոր հնարք մը յղացաւ եւ իսկոյն իր շուրջը հաւաքել տուաւ աւագանին:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. — 234)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

…ումները եւ յետոյ ըսին թէ անտեղեակ էին: Այսուհետեւ պէտք է տեղեակ ըլլան, եւ ամէն ոք պէտք է գիտնայ թէ անոնք …տեղեակ են»:

Այս տողերէն կ'երեւան Հայութեան ըր–…ումը՝ Թուրքիոյ հետեւողական ծր–…րը: Անաթոլ Ֆրանս իր պարտքը …համարեցաւ գրել, թէ «Բոլոր գաղութնե–րու համար ամէնէն անհրաժեշտ բանը միութիւնն է: Բաւական չէ աշալուրջ ըլ–լալ: Հարկաւոր է այդ աշալրջութիւնը միասնաբար ի գործ դնել: Պէտք է, որ բոլոր Հայերը մէկ միտք եւ մէկ հոգի …նան եւ համաձայնութեան գան մը – …անգի մէջ գտնուող իրենց եղբայրներուն պաշտպանութեան համար: Այս պայմա – նով միայն անոնց գործունէութիւնը ազ–դու կրնայ ըլլալ, քանի որ կ'ունենայ հա–մաշխարհային բնոյթ: Հայերու դատը՝ մարդկութեան դատն է, հետեւաբար ա–նոնք պէտք է ամբողջ մարդկութիւնը հե–տաքրքրեն այդ դատով: Եւրոպային եւ ամբողջ աշխարհին իրենց ձայնը հասցնելու համար, բոլոր Հայերու ձայնը մէկ ձայն պէտք է կազմէ: Անոնց միակ փրկութիւ–նը համերաշխ գործունէութեան մէջ է: («Փրօ-Արմենիա», 1901 Մայիս 25):

Հայ մտաւորականութեան գիտակից մասը խորապէս կ'ըմբռնէ մեծ գրողին բարեկամական ազնիւ խորհուրդը եւ թըշ–նամիին հանդէպ շատ մը վայրերու մէջ, Հայութիւնը ցուցաբերած էր միասնու – թեան շատ գեղեցիկ օրինակներ:

Թուրքիոյ մէջ վայրագութիւնները չէին դադրեր: Անիկա միայն վիլայէթէ մը կը տեղափոխուէր մէկ ուրիշ վիլայէթ, երկ–րին մէկ ծայրէն միւս ծայրը: Հարկ էին աւելի արմատական միջոցներ, դադրե – ցնելու համար Թուրքիոյ բարբարոսու – թիւնները:

Շարք մը պետութիւններու նախարար – ներ, երեսփոխաններ, ակադեմականներ, փրոֆեսորներ, բարձրաստիճան կրօնա – ւորներ կը պահանջէին որ Հայկական Հարցին կապակցութեամբ հրաւիրուի մի–ջազգային ժողով մը: Այդ տեսակի պա – հանջներ եղան Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ի – տալիոյ, Հունգարիոյ, Պելժիոյ, Դանիոյ, Հոլանտայի, Նորվեկիոյ, Զուիցերիոյ եւ այլ երկիրներու մէջ:

1902 Յուլիս 10ին Ա. Ֆրանս հրապա – րակ կուգայ նոր յօդուածով մը՝ «Պրիւ–սէլի վեհաժողովը» վերնագրով: Ուրիշ հարցերու հետ, Զէյթունէն եւ Սասունէն ստացած նոր լուրեր կը հաղորդէ, թէ ինչպէս ժողովուրդը ահաբեկած կը սպա–սէ նոր կոտորածներու:

Ա. Ֆրանս այնուհետեւ կ'անդրադառ – նայ Հայերու ի նպաստ հրապարակուող կոչերուն. «Դանիոյ մէջ, — կը գրէ Ա. Ֆրանս, — կարգ մը երեսփոխաններ, հա–մալսարաններու դասախօսներ եւ բար–ձրաստիճան հոգեւորականներ, նկատի ունենալով հայ ժողովուրդին սպառնա – ցող մեծ վտանգը, առաջարկած են բոլոր քաղաքակիրթ ազգերու մասնակցութեամբ հիմնել « զուտ մարդկային, առանց քա – ղաքական բնոյթի » միութիւն մը, պաշտ–պանելու համար այդ մահամերձ ժողո – վուրդը: Այդ նախաձեռնութեան հիման վրայ Ապրիլ 5ին, Փարիզի մէջ տեղի ու – նեցած է միջազգային համագումար մը, ուր ներկայ եղած են Գ. Փրանդէս, Ռօ – պերտին, Մարսէլ Սանպա եւ ուրիշներ: Համագումարի ընթացքին քուէարկուած է հետեւեալ որոշումը՝ Ա. Ֆրանսի ա – ռաջարկով.

«Եւրոպայի բոլոր երկիրներու ականա–ւոր մարդիկ, Յուլիս ամսուն պիտի հա – ւաքուին Պրիւսէլի համագումարին որ – պէսզի բարձրաձայն յայտնեն այն իղձը, թէ պէտք է վերջ տրուի Հայերուն տան–ջալի հալածանքներուն: Ժամանակը շատ սուղ է: Զէյթունի եւ Սասունի մէջ զօ–րանոցներ կը կառուցուին: Մեզի կը յայտնեն նոր գրգռութիւններու մասին:

Ֆրանսայի մէջ, Տընի Քոշէնը եւ Ժօ – ռէսը, Հոլանտայի մէջ Տոքթ. Քուպէրը եւ Վան Քոհլը միացած են Հայերու պաշտպանութեան համար:

Մենք կ'առաջարկենք բոլոր անոնց, ո–րոնց սրտին մէջ գութ գոյութիւն ունի դէպի մարդկային ցեղը, միանալ Պրիւսէ–լի հայասիրական վեհաժողովին եւ աւել–ցընել ազնիւ մարդոց ձայներու թիւը, ձայներ, որոնք եւրոպական կառավարու–թիւններուն եւ աշխարհի բոլոր մարդոց լսելի պիտի դարձնեն ամէնէն արդար բո–ղոքը, որ երբեւիցէ բարձրացած է այս երկրագունդին վրայ: («Փրօ-Արմենիա», 902 Յունուար 10):

Այդ կոչին ջերմօրէն կը ձայնակցին հայ ժողովուրդին լաւագոյն բարեկամները՝ Ժան Ժօրէս, Ռոմէն Ռոլան, Փիէռ Կի – յառ, Պրանդէս, Ժորժ Քլէմանսօ, Ֆրան–սիս տը Փրեսանսէ, Վիքթոր Պեռնար եւ հռչակաւոր շատ մտաւորականներ:

1903 Մարտ 17ի հաւաքոյթին, որ նը–ւիրուած էր Թրքական բարբարոսութիւն–ներուն, Արեւմտեան Հայաստանի եւ Մա–կեդոնիոյ մէջ Ա. Ֆրանս կ'ըսէ. «Քաղա–քացիներ, Կարմիր Սուլթանին հրամանով երեք հարիւր հազար Հայեր սպաննուե – ցան: Այժմ, Տաւրոսի գագաթներէն մին–չեւ Արարատեան դաշտը որբերու բազ – մութիւն մը կ'ապրի ահ ու սարսափի տակ:

Եթէ ճարպիկ մարդոց հաւատք ընծա – յենք, երկու տեսակ քաղաքականութիւն կայ. խոհեմութեան քաղաքականութիւնը եւ մերը: Իսկ մենք կը պատասխանենք. ոճիրին առջեւ մէկ քաղաքականութիւն կայ. համամարդկային քաղաքականու – թիւնը:

Ոմանց կարծիքով, մեր մօտ կը պակսին խոհեմութիւնն ու զգուշաւորութիւնը: Ո՛չ: Մենք չենք թերանար ոչ խոհեմու – թեան, ոչ ալ իմաստութեան մէջ: Խոհե–մութիւնը չի կայանար լռելուն եւ կոտո–րածները ուրանալուն մէջ, խոհեմութիւն չէ սուտ լռութեամբ ոճիր թոյլատրելը: Ստորնութիւնը երբեք իմաստութիւն չէ:

Ի՞նչ բան է այդ իմաստութիւնը, որ կը լռէ, երբ զոհերու արիւնը կ'աղաղակէ:

Իմաստուն է միայն մեր քաղաքականու – թիւնը, որովհետեւ սրտաբաց է եւ ան – կեղծ, իսկ ուղիղ ճանապարհէն դուրս կան միայն անակնկալներ եւ վտանգներ: Միայն մեր քաղաքականութիւնն է խա – ղաղասէր, որովհետեւ ան հիմնուած է քաղաքակիրթ ժողովուրդներու զգացում–ներուն վրայ, իսկ ժողովուրդները կ'ա – տեն պատերազմը:

Քաղաքացինե՛ր,

Հայերու եւ Մակեդոնացիներու ճակա – տագրով հետաքրքրուելով, — ոչ թէ ա–նոր համար, որ անոնք քրիստոնեայ են, այլ որովհետեւ մարդ արարածներ են, — անոնց փրկութիւնը երաշխաւորելու եւ համաշխարհային խաղաղութիւնը ամրա – պնդելու համար մենք կը պահանջենք Պերլինի դաշնագրին լիակատար ու ամ – բողջական գործադրութիւնը Հայաստանի եւ Մակեդոնիոյ նկատմամբ»:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՅՈՎՆԱՆ

(Շար. – 3)

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 20ին յետ միջօ – րէին, Պերլինի մէջ յարգուեցաւ հարիւր–ամեակը «Ամենայն Հայոց բանաստեղ – ծ»ին:

Պերլինի Հայ Գաղութային Միութիւնը հրաւիրած էր մտերմիկ թէյասեղանի մը շուրջ գաղութիս Հայութիւնը եւ մեծ թի–ւով Հայեր օգտուած էին այս առիթէն:

Սեղանին կը նախագահէր իր մեծադիր նկարով նոյնինքն անուանի սեղանապետը: Մուտքին ամէն ոք կը ստանար Յովհ. Թումանեանի փոստ–քարտի մեծութեամբ լուսանկարը՝ իբր յիշատակ հարիւրամ – եակին:

Հանդէսին բացման եւ ողջոյնի խօսքե–րէն ետք Տոքթ. Պ. Ֆրունճեանի առա – ջարկով յոտնկայս յարգուեցաւ յիշատա–կը անմոռանալի բանաստեղծին, մինչ դաշնակի վրայ կը նուագէր Տիկ. Շու – շան Հանըմեան «Ո՛վ Մեծասքանչ»ը:

Պ. Ֆրունճեան բանախօսութեամբ մը ներկայացուց Յովհ. Թումանեանի կեան–քը եւ գրական վաստակը:

Պր. Պ. Սաժէրեան մէջ ընդ մէջ կար – դաց բանախօսութեան մէջ յիշուած եւ մեկնաբանուած գրական կտորներէն մա – սեր՝ հայերէն եւ գերմաներէն, զոր ա–ռաջին անգամ թարգմանած էր բանախօսը հարիւրամեակին առթիւ:

«Անոյշ»ի նախերգանքին ընթերցումէն ետք նոյն կտորէն նուագեց դաշնակի վը–րայ Տիկին Շ. Հանըմեան, ինչպէս նաեւ ուրիշ մաս մը տրուեցաւ օփերայի երգե–րէն սալի վրայ առնուած:

Ներկաներու խնդրանքին ընդառաջելով, Պր. Վ. Զաքարեանց պատմեց իր ծանօ – թութեան մէկ դրուագը Յովհ. Թուման–եանի հետ 1906ին վաթսուն հոգինոց ժո–ղովին Թիֆլիսի մէջ, երբ Յովհ. Թու – մանեան «արժանաւոր» թամատա ընտրը–ուած էր: Հաճելի զրոյց ընող եւ զուար–ճացնող սեղանապետը այդ օրը ցոյց տը–ւած էր ինքզինք իբր «ամենայն Հայոց թամատան» ինչպէս շեշտեց Պր. Զաքար–եանց:

Պ. Ա. Վանիկուշ մեծ բանաստեղծին ան–հատական կեանքը ներկայացուց խնամ – քով պատրաստուած բանախօսութեամբ մը, որ բազմակողմանի զրոյցներով եւ զաւեշտական կողմերով ներկաները փո – խադրեց պահ մը Թումանեանի ընկերա – կան եւ ընտանեկան զուարճալի մթնո – լորտը:

Օր. Մ. Հանըմեան արտասանեց Թըմ – կաբերդի առում»ին խրատական վերջա – բան ոտանաւորը, ինչպէս նաեւ գերմա – ներէն թարգմանութիւնը՝ տպաւորելով հանդիսականները:

Պր. Հ. Պետրոսեան արտասանեց ոգե–ւորիչ առոգանութեամբ, Թումանեանի «Հայրենիքիս հետ» ծանօթ քերթուածը, որուն վերջաւորութեան «հզօր հայրենիք» տողը երկարատեւ ծափեր խլեց ամէնքէն:

Սալի վրայ նուագուած «Հայաստան երկիր դրախտավայր»ով, զոր երգած էր տէնոր Շահմուրատեան, վերջ գտաւ հանդէսը ազգային ոգեւորութիւն ստեղ – ծած ըլլալով:

Շնորհաւորելի էր վարչութեան ձեռ – նարկը, որուն յաջողութեան համար ան–խոնջ աշխատանք կատարած էր Պր. Ե. Աբելեան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍԵՒԱՆԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԳՕՏԻՆ

Սեւանի շրջակայ տարածութիւնները ի–րենց կլիմայական պայմաններով կը տարբերին իրարմէ: Այդ առանձնայատ – կութիւնները նկատի առնելով Սեւանի հանգստեան գօտին բաժնուած է քանի մը ենթագօտիներու՝ դրօսաշրջիկներու, հան–գստեան տուներու, մանկական եւայլն:

Սեւանի հանգստեան գօտին ձեւով մը առողջարան – քաղաք մը պիտի ըլլայ, որ հնարաւորութիւն պիտի ունենայ միաժա – մանակ ընդունելու 40.000 դրօսաշրջիկ – ներ: Ամէնէն խիտ բնակուած մասը, ըստ նախագիծին, պիտի ըլլայ լիճին հարա – ւային ափը, ուր կլիման համեմատաբար բարենպաստ է՝ քամիները քիչ, ջուրը ա–ւելի տաք եւայլն:

Արեւմտեան ափին պիտի կառուցուին հանգստեան տուներ՝ կարճ հանգիստի համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (590)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Դ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Ամէնքն ալ լռեցին երբ Անժոլրա իր երկփող քարապինով տեղաւորուեցաւ տե–ղակ մը պարապի ժայռի մը վրայ զոր ի–րեն համար պահած էր: Սալաքարէ պա–տին երկարութեամբ պզտիկ եւ չոր ձայներու շաչում մը լսուեցաւ խա – նիխուն: Լեցուող հրացաններու ձայներն էին լսուած ձայները:

Ապստամբներն բոլորն ալ նախորդ օր – ուան երեկոյթին պէս իրենց ուշադրու – թիւնը դարձուցած, եւ թերեւս կրնանք ըսել թէ կռթնցուցեր էին փողոցին ծայ – րին վրայ, որ հիմա լուսաւոր էր եւ կ'ե–րեւար:

Երկար չտեւեց համբերութիւնը: Շար – ժումը Սէն Լէօյի կողմէն սկսաւ որոշա–կի, բայց առաջին յարձակումին շար – ժումին չէր նմաներ ան: Շղթաներու տա–տանում մը, մարմինի մը սպառնական ե–րերումը, քարայատակին վրայ ցատկող արոյրային շաչիւն մը, գրեթէ հանդիսա–կան դղրդում մը իմաց տուաւ թէ սոս – կալի երկաթեղէններ կը մօտենային: Սարսուռ մը ունեցաւ այս հին եւ խաղա–ղաւէտ փողոցներուն ընդերքը, փողոցներ որոնք շահերու եւ գաղափարներու բեղ–նաւոր շրջաբերութեան համար բացուած եւ շինուած էին եւ որոնք պատերազմի սոսկալի անիւներուն հոլովումը տեսնե–լու համար եղած չէին:

Փողոցին ծայրը նայող բոլոր ապըս – տամբներուն ակնայեւ նայուածքը վայ – րագ նայուածքի մը փոխուեցաւ:

Փողոցին ծայրը թնդանօթ մը երեւցաւ:

Թնդանօթաձիգները թնդանօթը կը հը–րէին, որ արձակուելու ուղղութեամբ կցուած էր սայլին. յառաջամասը վեր – ցուած էր. հրձիգներուն երկուքը թնդա–նօթին սայլակը կը բռնէին, չորսը անիւ–ներուն քովին էին. ուրիշ հրձիգներ ալ ե–տեւէն կուգային պաշարի սայլակին հետ: Վառած պատրոյգին սխալը կը տեսնուէր:

— Կրա՛կ, գոչեց Անժոլրա:

Պատնէշին բոլոր հրացաններն արձակ – ուեցան՝ ահարկու կերպով մը գոռալով, եւ մուխի ամպով մը ծածկելով անե – ւոյթ ըրին թնդանօթն ալ, մարդերն ալ: Քանի մը բոպէ ետք ամպը փարատեցաւ, եւ վերստին երեւան ելան թնդանօթն ալ, մարդերն ալ. Թնդանօթաձիգները յամրա–բար, ճշդութեամբ եւ առանց աճապա – րանքի թնդանօթը պատնէշին դիմացը հը–րած եւ բերած էին: Անոնց եւ ոչ մէկը վիրաւորուած էր: Ապա թնդանօթապետը՝ արձակումին ուղղութիւնը բարձրացնելու համար հրանօթին ետեւի ծայրին վրայ ծանրանալով, ակնոց մը դնող աստղա – բաշխի մը ծանրութեամբ սկսաւ թնդա – նօթը իր նպատակին ուղղել:

— Կեցցե՛ն թնդանօթաձիգները, գոչեց Պոսիւէ:

Եւ պատնէշին բոլոր մարդերը ծափա – հարեցին:

Վայրկեան մը ետք թնդանօթը փողո – ցին ճիշդ մէջտեղը քառակուսօրէն հեծած եւ մարտկոց մը եղած էր: Պատնէշին վը–րայ զարհուրելի բերան մը բացուած էր:

— Օ՛ն, զուարթ ըլլանք, գոչեց Քուր – ֆէյրաք: Ահա տմարդի պոռթէն ետք կը–ռուփը: Բանակը դէպի մեզ կ'երկնցնէ իր խոշոր թաթը: Պատնէշը սաստկապէս պի–տի ցնցուի: Հրացանը կը շօշափէ, թնդա–նօթը կ'առնէ:

— Արդարէ, նոր ձեւի ութնոց թնդանօթ մըն է ան, ըսաւ Քուրֆէյրաք:

— Նորէն լեցուցէք հրացանները, ըսաւ Անժոլրա:

Հիմա պատնէշին պատուարը ի՞նչպէս պիտի վարուէր թնդանօթին հետ. գուն–դերը պիտի ծակէ՞ն արդեօք այս պատ – ուարը: Խնդիրը ասոր վրայ էր: Մինչ – դեռ ապստամբները հրացանները կը լեցը–նէին, թնդանօթաձիգներն ալ թնդանօթը կը լեցնէին:

Սաստիկ էր պատնէշին անձկութիւնը:

Նետուեցաւ թնդանօթը, գոռաց յար – ձակումը:

— Հոս եմ, գոչեց զուարթ ձայն մը:

Եւ մինչ թնդանօթին գունդը պատնէ – շին վրայ ինկաւ, միեւնոյն ժամանակ ներս ցատկեց նաեւ Կավռօշ:

Կավռօշ Տիւ Սինեը փողոցին կողմէն ե–կած եւ Փըթիթ Թրիւանըրիի բաւիղին դիմացը շինուած պզտիկ պատնէշին վրա–յէն արագութեամբ անցնելով հասած էր:

Ստամբակը գունդէն աւելի տպաւորու – թիւն ըրաւ պատնէշին վրայ:

Գունդը աւերներուն քառսին մէջ կոր – սուած էր՝ հանրակառքին մէկ անիւը քիչ մը եւ Անսոյի հին սայլը բոլորովին խոր–տակելէն ետք: Պատնէշը տեսնելով գուն–դին այս ապիկարութիւնը, սկսաւ խնդալ:

— Շարունակեցէք, գոչեց Պոսիւէ թըն–դանօթաձիգներուն:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Գարակէօզեան վարժարանի նախկին աշակերտներու Սանուց Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ բարերար

ՄԻՀՐԱՆ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

զաւկին՝

ՀԱՎՈՒՄԱՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Տօքթ. Գրիգոր Դաւիթեանի յիշատակին, այս Կիրակի առաւօտ (Սեպտ 28) Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռմէի Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի՝ ողբացեալ Խաչիկ Գէորգեանի մահուան առթիւ.—

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչիկեան, Տէր եւ Տիկին Մելքոն Թոքաթլեան եւ Տէր եւ Տիկին Գէորգեան 20ական ֆր. եկեղեցւոյ, դպրոցին, առաջնորդարանին, «Յառաջ» եւ «Հայաստան» թերթերուն:

Մինասեան ընտանիք, Զըլղարեան Արսէն 50, Յարութիւն Տէրոյեան 20, Տոռումեան եղբարք 15, Ճորճ Բրուտեան, Շարլ Գալոյեան եւ Աբրահամ Մանկասարեան 10ական, Յարութիւն Պաղտասարեան 5 ֆ. եկեղեցւոյ: Համազասպ Արամեան 20, Տորումեան Օննիկ 10 Թաղին դպրոցին, Ժաք Պօղոսեան 20 եւ Տոռումեան եղբարք 15 առաջնորդարանին:

Թաղականութիւնը ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ննջեցեալի պարագաներուն:

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Ե. Պապեան եւ Տիկին Հ. Անտոնեան կը նուիրեն 50ական ֆր. Աղքատախնամին եւ Անարատ Յղութեան Քոյրերու վարժարանին իրենց զաւկին եւ թոռան Հայկ Պապեանի մահուան 6րդ տարեդարձին առթիւ:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Beaune-la-Rolande

Կիրակի 12 Հոկտեմբեր ժամը 11ին Հայրապետական ճայնաւոր պատարագ Պօնլա–Ռոլանտի (Լուառէ) եկեղեցիին մէջ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ժամը 13ին ճաշ, ժամը 14,30ին զբօսապտոյտ եւ այցելութիւն Ժերմինիի, Սէն-Պընուա, Սիւլի սիւռ Լուառի և Փիթիվիէի պատմական վայրերն ու հայկական ճարտարապետութեամբ կառուցուած եկեղեցիները:

Ծախքերու մասնակցութիւն 30 ֆրանք (ճամբորդութիւն փիլմաճ օթոքառով եւ ճաշ):

Մեկնում Փարիզէն ժամը 8ին

(Ligne HPA Paris-Aubigny

Place Denfert-Rochereau, Paris (14e)

Արձանագրութեան համար դիմել՝

Հեռ. 033-02-12 Փարիզի Ս. Խաչ եկեղեցի

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, փութալու է շուտ արձանագրուիլ:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ — ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Աւանդական մատաղօրհնութիւն եւ տօնախմբութիւն Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղցւոյ

Այս կիրակի, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ: Կը պատարագէ

ԳԻՒՏ Ծ. ՎՐԴ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ դպրաց դասին կողմէ:

Երգէոնը կը նուագէ Պ. Արա Պարթեւեան, իսկ մեներգները կը կատարէ Փարիզի Երաժշտանոցէն

Օրիորդ Սոնա Նիկողոսեան:

Կը հրաւիրուի ուխտաւոր ժողովուրդը ներկայ ըլլալու այս հանդիսութեան:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի տօն Վարագայ Խաչի, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ՝

Նորվան Աբեղայ:

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Այս կիրակի Վարագայ Ս. Խաչ տօնին առթիւ Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ քահանայ կը ձեռնադրուի

ՄԱՂԱՔԻԱ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

(Անթիլիասի Դպրեվանքէն)

ձեռամբ Հարաւային Ֆրանսայի առաջնորդ՝ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Երուանդ Փափազեան (Ռումանիայէն) 100ական ֆր. կը նուիրեն Սեբաստիոյ Մուրատ Ռափայէլեան Միաբանութեան (?) Հայր. Միութեան եւ «Յառաջ»ի Բժ. Արշակ Պօղոսեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

URGENT

Environ 10 kms. de Paris

Vends salon coiffure dames avec fonds et murs. Catégorie B, bonne affaire. Matériel état neuf. Possibilité mixte, logement 2 pièces, cuisine, W.-C.

Douche, téléphone. Prix 105.000 francs.

S'adresser :

Mme FRENGULIAN Berthe

14 bis, Rue du Progrès, 92 MEUDON

×

A céder, nouveau bail commercial, 4 pièces, cuisine, chauffage central.

1er étage très clair, *Métro Poissonnière*, pour tailleur confection.

Nouveau loyer 4500 francs par an.

Prix intéressant.

Téléphone : TAItbout 66-79.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Սեպտ. 25էն սկսեալ վերաբացուած են Հայաստանեայց եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ գտնուող հայերէնի դասընթացքները հետեւեալ վայրերուն մէջ.

Փարիզի եկեղեցի (կիրակնօրեայ վարժարան) ժամը 10–12:

Ժանթիյի, 22 Ռիւ Վիքթոր Հիւկօ:

Ալֆորվիլ՝ տեղական ֆրանսական վարժարանի սրահին մէջ:

Պուա Քոլոմպ–Անիէռ՝ 4 Ռիւ Մարի Լու Շաւիլ՝ Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ:

Պանիէօ–Քաշան՝ 43 Ռիւ Մատամ Քիւրի:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները վերոյիշեալ թաղամասերուն մէջ:

×

ԼԻՈՆԻ Հայ Ազգ. Վարչութեան Կրթական Մարմինը կը ծանուցանէ Լիոնի հայ ծնողաց, որ Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. 2ին:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑԸ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 2էն սկսեալ Հինգշաբթի օրերը ժամը 3ին Միութեան գրասենեակին մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ Մեթրօ Քատէ:

×

ՍԷՆԹ – ԱՆԹՈՒԱՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտ. 2ին հինգշաբթի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին: Յարգելի թաղեցիներէն կը խնդրուի այժմէն արձանագրել իրենց փոքրիկները, կիրակի առաւօտները, եկեղեցւոյ խորհրդարանը, իսկ շաբթու մէջ Պր. Երուանդ Պապոյեանի մօտ: Ոչ մէկ վճարում դպրոցի. դպրոցի գիրքերը ձրի կը տրուին:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի կիրակնօրեայ հայերէնի դասաւանդութիւնը տեղի կ'ունենայ Հոկտ. 5ին կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ:

Կը խնդրուի ծնողքներէն, որ խղճամտօրէն բարի ըլլան իրենց զաւակները արձանագրել անխտիր: Ուսուցչուհի Օր. Հելլէն Սապունճեան:

×

ՏԷՍԻՆ

Կապ. Խաչի հայկ. դպրոցի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Հոկտ. 2ին Հինգշաբթի ժամը 14–17ը եւ Շաբաթ 17–19ը Հ. Յ. Դ. տան մէջ:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

— ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ —

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբերին:

Պաշտօնի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Ամբողջ տարեշրջանի համար վճարագինն է 15 ֆրանք:

Արձանագրութեան համար դիմել Ուրբաթ Հոկտ. 3ին ժամը 19էն 21, Լիսէ Քոնտորսէ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Հայկական հաստատութեան մը համար.—

Mécaniciennes pour travailler à l'atelier et ouvrières à domicile.

EM - JI - MAKI

73, Rue de Provence, Paris (9e)

Tél. : TRI. 92-98

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Պօմոնի «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր – ընկերուհիները (27 Սեպտ.) շաբաթ երեկոյեան ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ նահանգին Մուրատ Ռափայէլեան Փարիզի Կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները եւ անդամակցութիւն փափաքող նահանգին պատկանեալ հայրենակիցները անխտիր, 27 Սեպտ. Շաբաթ ժամը ճիշդ 21ին, հայրենակից Նշան Սայրինեանի բնակարանը 141, Պուլվար Ռոտէն, Իսի:

Մէրի տ'Իսիէն առնել օթոպիւս 190 եւ իջնել Շըմէն տէ Վինյը:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

×

ՏԱՐՕՆ – ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները Հոկտ. 5ին, կիրակի ժամը 15ին, Մշակոյթի Տուն, 17 Ռիւ Պլէօ:

Կարեւոր օրակարգ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

(Piano, Accordéon, Solfège)

Կը դասաւանդուին մասնագէտ եւ փորձառու ուսուցիչներու կողմէ:

Փափաքողները դիմեն.—

Madame TCHITOUNY

13, Rue Caumartin, Paris (9e)

Tél. : OPE. 37-62

Նաեւ՝ վարձու սենեակ ուսանողի համար:

Ընտանեկան հաւաքոյթներու եւ խնջոյքներու առթիւ փափաքողներուն համար տրամադրելի է մասնագէտ Ակորտէոնիստ մը, հայկական, կովկասեան, ռուսական եւ եւրոպական ճոխ յայտագրով մը:

Դիմել նոյն հասցէին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԱԼԱՆՍ.— Դաշնակցութեան Օրուան տօնակատարութիւնը Հոկտ. 25 Շաբաթ իրկուն ժամը 20,30ին: Քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ:

C.E.D.D.I.

CENTRALE DE DIFFUSION
— DU DISQUE —

Ուրախ է ձեզի ներկայացնելու
ԼԻՒՔՍ հրատարակութիւնով մը
2 նոր սալեր 33 բուռ,
30 սանթ. (հայկ. երգեր)

1. Նախերգանք	1. Մթնշաղ
2. Ծաղիկներ	2. Այլ աչեր
3. Աչուղ եմ	3. Ծաղիկներս ո՞ւմ նուիրեմ
4. Մանիշակ	4. Այն գիշեր
5. Սայլորդ	5. Մի գնա
6. Լիսսի	6. Ճէյրանի պէս

Երգի բաժին՝ ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ
Disque
VOIX DES ETOILES No 10 003
Գործիաւոր բաժին
նուագախումբ՝ ՌԵՏՏԻ ՊՈՊԻՕ
Disque
VOIX DES ETOILES No 10 004

Գին հատը՝ 31 ֆր. 70

Ապսպրանքները նամակով հետեւեալ հասցէին՝
« ANCIENNE MAISON PASDELOUP »
COUILLÉ ET CIE
89, Boulevard Saint-Michel
75 - PARIS (5e)
C. C. P. : 7152-66 PARIS

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

Էջմիածնի եւ Վարդանի մետալին
ստեղծագործը

ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի
որեւէ գնումի մը համար
ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 90 ֆ· Վեցամսեայ 50 ֆ·
Արտասահման Տար· 105 ֆ· Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 28 SEPTEMBRE 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11625 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.625

ՈՒՇ ՉԷ ՏԱԿԱՒԻՆ

Եթէ ազգային մեր պայմաններն ու պահանջները մեկնակէտ նկատելով ցաւալին հաստատումներ կ'ընենք նոր սերունդի բացարձակ մեծամասնութեան « կորուս–տ »ին համար, — կը շեշտենք — դատապարտութեան վճիռ չէ որ կ'արձակենք· «մեր տարրը կուլանք» :

Եւ եթէ կը թուենք կարգ մը երեւոյթներ եւ խրողութիւններ, երբեք չենք անգիտանար՝ թէ յաճախ խրտչումի, յուսախաբութեան եւ ձեռնթափութեան պատճառներ կուտանք հայ երիտասարդութեան :

Դպրոցական գրասեղաններէ մինչեւ հանրային կեանքի բարձրագոյն մարդերը, ու 1800ական թուականներէ մինչեւ այսօր, «հին»երու մէջ անպակաս եղած են մարդիկ, որոնք անհատական խանուածքի, կարճատեսութեան կամ մարդկային այլ թերութիւններու ճամբով խրտչում պատճառած են : Իրենց սխալներով, անհանդուրժողութեամբ, մի՛շտ լսուելու սակայն երբեք լսելու հիւանդագին յանձնապաստութեամբ՝ «հին»ի, երէցի, մեծի իրենց դերին մէջ ձախողած են :

Եթէ հորիզոն չենք ունեցած յաճախ, ու, պարիսպներու ետեւ մեկուսացած, անկարող եղած ենք ճանչնալու իրականութիւնը եւ բարեշրջուելու ի հարկին, գլխաւոր պատճառը եղած է ինքնաբաւութեան զգացումը, անհեռատես մեծամտութիւնը եւ այլամերժութիւնը :

Փաստ մըն է սակայն, որմէ ուսանելի դասեր ունինք բոլորս ալ, մեծ թէ պզտիկ :

Առանք, սակայն, ու այս կարգի այլ ուսեալներ, արդարացումի հիմ չեն կրնար կազմել՝ երբ յաջորդական սերունդներ ո՛ւր կը թօթվեն հայ իրականութեան մէջ, կոնակ կուտան ու կ'անհետին, փղոսկրեայ աշտարակներէ պոռալու համար՝ թէ չարժեր տառապիլ ու զոհել Հայութեան համար :

Ոեւէ ժողովուրդի մէջ, երիտասարդը կամ նոր սերունդը ա՛յն է, որ նախ իր ազգային իրականութիւնը ճանչնալու սէրը եւ ձգտումը կ'ունենայ, ապա նաեւ կ'ընէ այդ փորձը, ի յառաջագունէ յանձնառու՝ պատասխանատուութիւններ ստանձնելու :

Այս կէտին մէջ է, որ մեր օրերու երիտասարդութիւնը զոհը կը դառնայ, դարձեալ, դարուն եւ ժամանակին· իր ընդհանուր պատրաստութեան, ուսման եւ դաստիարակութեան : — Համաշխարհային շարժումներու հետ իր հաղորդութիւնը, եւրոպականին եւ ամերիկեանին հանաչումը, ինչպէս առհասարակ ընկերային եւ քաղաքակրթական նոր ըմբռնումներ՝ զինք կը վերածեն «որակ»ի մը, որ թէեւ բարձրարժէք է, սակայն... հայարժէք չէ :

Հիացում ունի օտար մշակոյթի հանդէպ· ծանօթ է օտար շարժումներու, որոնց կարեւորութիւնը, ընկերային արժէքը եւ մարդկային տարողութիւնը կ'ըմբռնէ լիովին· զինք կը կախարդեն «կարելիութեանց» անսահման դաշտերը : Հրապուրուած է, յաճախ արդարօրէն, մեծ կոչուած ժողովուրդներու եւ պետութեանց քաղաքակրթական վաստակէն : Եւ երբ կը փորձէ դառնալ ի՛ր իսկ ազգային իրականութեան, կը հաստատէ արդարօրէն, որ շատ ետ ենք մնացած : Երբեք մըն է հայ կեանքը՝ ուրիշներու պալատին քով... :

Բացարձակ մեծամասնութիւնը այս սերունդին՝ նախ չէ ուզած, չէ փորձած կամ չէ կրցած սորվել թէ ի՛նչ է Հայութիւնը· ո՞վ է· ի՞նչ ունի· ի՞նչ խմոր է· ուրկէ՞ եկած եւ ո՞ւր հասած· ինչո՞ւ այսպէս է· ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՅՆ Է՝ ԻՆՉ ՈՐ Է, ԵՒ ԱՅՆ ՉԷ՝ ԻՆՉ ՈՐ ԻՆՔ Կ'ՈՒԶԷՐ ՈՐ ԵՂԱԾ ԸԼԼԱՅ : Հետեւաբար, նաեւ, ստորակայութեան անխուսափելի՛ բարդոյթը՝ որ ո՛չ միայն զինք հեռու կը պահէ յանձնառութիւններ ստանձնելու փորձութենէն, այլեւ, ինչ որ աղետալին է՝ զինք կը մղէ ժխտելու այն, ինչ որ ունինք· մերժելու ա՛յն՝ ինչ որ ենք· ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ԵՂԱԾԻՆ ՊԷՍ ԵՒ ՁՕՐԱԿՈՉԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԵԼՈՒ՝ ՈՐՊԷՍԶԻ ԹԵՐԻՆ ԼՐԱՑՆԷ ԿԱՄ ՍԽԱԼԸ ԴԱՐՄԱՆԷ :

Հինները չեն յաւակնիր անփոխարինելի ըլլալ : Տգիտութեան եւ յանձնապաստանութեան այդ գիծը՝ չտեսնելու եւ աղքատամիտներու յատուկ հիւանդութիւն է :

Ո՛չ ալ կ'ակնկալեն, որ նորերը... իրենց պէս ըլլան :

Սակայն կը կարծեն՝ թէ, «իրենց պէս չըլլալով» հանդերձ, նորերը պէտք է ըլլան հայ իրականութեան պահանջներուն հետ ներդաշնակուելու ճամբու մը մէջ :

Եւ որպէսզի այդ «ներդաշնակութիւնը» լոկ նորութեան եւ նորարարութեան հետ համերաշխելու ճիգ մը չըլլայ, պէտք է հաշտուին հայ կեանքի վարդին թէ փուշին հետ, ու արդարօրէն դառնանալով եւ դժգոհելով հանդերձ՝ չքաշուին անկիւն մը, աղէտին պատասխանատուութիւնը փաթթելու համար հիներու եւ հնադոյններու վզին, ու դառնալու համար «քննադատներ»՝ որոնք իրենց պարտականութիւնը կը սահմանափակեն դատափետումի փիլիսոփայութեան մը մէջ :

Ճիշդ չէ բացարձակ ճշմարտութիւն մը դաւանիլ ոմանց այն հաստատումը, թէ հիները չուզեցին, չփորձեցին կամ չկրցան դաստիարակել նորերը· ճամբայ հարթել անոնց համար՝ դէպի ամբողջական ճանաչումը իրենց ժողովուրդին :

Զախաւերութիւնները եւ անտարբերութիւնները կը սկսին ընտանեկան յարկերէն· կան ամէ՛ն տեղ· պիտի ըլլան միշտ : Իրենք, այսօրուան նորերը, դերծ պիտի չմնան այդ համրակութիւններէն : Սակայն, եթէ ճիշդ է այս վերագրումը, սխալ չէ նաեւ այն միւս հաստատումը, որ նորերու հսկայ բանակ մը չուզեց, չփորձեց կամ չկրցաւ «տանիլ» ա՛յն, զոր տուին իրեն, իրենց մեծերը : Խնդրանքի եւ մատուցման հարց մը կայ նաեւ դաստիարակութեան մարդերու մէջ :

Փոխադարձ այս թերացումներուն եւ դանդաղութեանց համար գիրար մեղադրել՝ խակ ժողովուրդի վերաբերում է· նախնական ընկերութիւններու բնորոշ գիծ : Հայոց պատմութեան ծանօթ ոեւէ մարդ գիտէ, թէ մենք իրաւունք չունինք այդպէս ըլլալու : Գիտէ, թէ կեանքն ու պայմանները բրին մեզ այնպէս, ինչ որ ենք :

Եթէ կ'ուզենք սահմանափակել չարիքը, պարտաւոր ենք ճիշդ տեսնել իրականութիւնը : Ցոյտես չըլլալ, լաւատեսութիւնն ալ մերժել, սակայն առարկայօրէն ճանչնալ մեր խնկական վիճակը, ու մտածել միջոցներու մասին՝ նոր սերունդները դարձնելու համար գիտակ իրենց լրիւ պատասխանատուութիւններուն, ու այնքան մը անկեղծ ու քաջ՝ որ Հայութեան եւ «հին»երու վէրքերը դարմանելու մասին մտածեն եւ ո՛չ թէ սպիները արիւնելու :

Անշուշտ, մեր կարծիքով, այս ճիգին առջեւ գլխաւոր խոչընդոտը հանրային կազմակերպ կեանքի մը չգոյութիւնն է՝ կարգ մը գաղութներու մէջ : Ընկերային տառումով ուժեղ Արտասահմանի մը բացակայութիւնը, զոր պէտք չէ վերագրել լոկ արտաքին, յարաբերական եւ «կամքէ անկախ» պատճառներու :

Այս բոլէխ իսկ, շա՛տ բան կարելի է փոխել դէպի լաւը՝ եթէ հին թէ նոր սերունդներ յօժար ըլլան մտածուած, ծրագրուած աշխատանքի : Յօժար ըլլան յաւելեալ յանձնառութեանց ու զոհողութիւններու : Յօժար ըլլան նուազ «արդիականութեան» եւ նուազ պահպանողականութեան, ու հաւատան բարեշրջումի սկզբունքին՝ առանց երբեք մոռնալու, թէ Հայկ· Արտասահման եւ Հայրենիք նո՛յնքան զօրեղ կերպով պէտք է կառչած մընան միացեալ Հայութեան խէչային :

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԻՔՍԸՆ ԵՒ ՎԻԷԹՆԱՄԸ

Սպիտակ Տան մէջ, Յունիս 1965 ի վեր երկրորդ անգամ ըլլալով, նախագահ Նիքսըն մամուլի ասուլիս մը տուաւ, որու ընթացքին շօշափեց քանի մը հարցեր : Առաջին առթիւ խօսեցաւ Վիէթնամի կնճռոտ հարցին մասին : Նախագահը բացարձակապէս դէմ է ի յառաջագունէ ճշդելու ամերիկեան ուժերու պարպումին թուականը : Արդարեւ, կարգ մը ծերակուտականներ ճնշում կը բանեցնեն նախագահին վրայ, որպէսզի յայտարարէ ամերիկեան ուժերու պարպումին թուականը, որ համաձայն իրենց պէտք է ըլլայ 1970ի վերջերը, կամ առ առաւելագոյնը 1971ի կէսերուն :

Նման որոշում մը առիթ պիտի տար հակառակորդ ճակատին՝ սպասել մինչեւ պարպումի թուականը : Խօսքը այժմ կը պատկանի զինացի ճակատին, քանի որ Ամերիկա կարեւոր թիւով ուժեր հեռացուցած է ռազմաճակատէն եւ միւս կողմէ առաջարկուած զինադուլ մը միջազգային հսկողութեան տակ : Աւելին, համաձայն Նիքսընի, Ամերիկա առաջարկած է ազատ ընտրութիւններ Հարաւային Վիէթնամի համար, միշտ, անշուշտ, միջազգային հսկողութեան ներքեւ :

Միակ կէտը, որ բանակցութեան եւ սակարկութեան հարց չի կրնար ըլլալ, Հարաւային Վիէթնամցիներուն իրաւունքն է որոշելու իրենց ապագան :

Լաոսի կռիւներուն կապակցութեամբ, նախագահը մտահոգութիւն յայտնած է, որովհետեւ 50.000 Հիւսիսային Վիէթնամցիներ հաստատուած են հոն : Հերքած է, թէ ամերիկեան ուժեր կը գտնուին Լաոս : Զինուորական խորհրդատուներ են միայն :

Հիւլէական զէնքերու վրայ հաստատելի հակակշռին եւ քննութեան կապակցութեամբ, Նիքսըն յոյս յայտնած է, որ Խորհ· Միութիւնը դրական պատասխան կուտայ Մ· Նահանգներու բանակցութեանց առաջարկին :

Նիքսըն, վերջապէս, ըսած է, թէ Հոկտեմբերին Մ· Նահանգներու կառավարութիւնը կարեւոր յայտարարութեամբ մը պիտի ճշդէ իր քաղաքականութիւնը Լատին Ամերիկայի վերաբերեալ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷԼԻԶԷ հաղորդագրութեամբ մը կը տեղեկացնէ, թէ Մ· Նահանգներու նախագահին հրաւէրին ընդառաջելով, Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը՝ Ժորժ Փոմփիտու, շարթուան մը պաշտօնական այցելութիւն պիտի տայ Մ· Նահանգներ : Նախագահը Փետրուար 24 եւ 25ին պիտի գտնուի Ուաշինկթըն, ապա՝ այլ քաղաքներ : Մանրամասն ժամանակացոյցը պիտի ճշդուի յառաջիկային :

ՊՈԼԻՎԻՈՅ (Հարաւային Ամերիկա) բանակը, գլխաւորութեամբ իր ընդհանուր հրամանատար Զօր· Օվանտոյի, պետական հարուած կատարեց : Զինուորականները առանց դժուարութեան տէր դարձան երկրին՝ պաշտօնազրկելով Հանրապետութեան նախագահը : Զօր· Օվանտոյի առաջին գործը եղաւ հաստատել քարիւղի նոր օրէնք մը փոխարինելու համար նախկինը, որ հաստատուած էր 14 տարի առաջ «օտար ընկերութիւններու կողմէ» : Այս միջոցառումը կը թուի առաջին քայլը ըլլալ դէպի ազգայնացում : Առայժմ դիւանագիտական յարաբերութիւնները առկախուած են Ուաշինկթընի եւ Լա Փազի միջեւ : Նոր ղեկավարը պետական հարուած չուզեր նկատել ըրածը այլ՝ յեղափոխութիւն :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Տիկ· Կոլտա Մէյր վերջացուց իր խօսակցութիւնները նախագահ Նիքսընի եւ անոր խորհրդատուներուն հետ : Տիկին Կոլտա Մէյրի նպատակն էր, ինչպէս կը հաստատեն ամերիկեան շրջանակները, զինուորական եւ տնտեսական յաւելեալ օժանդակութիւն մը ապահովել Մ· Նահանգներէն : Իսրայէլ փափաքած էունենալ 100է աւելի նոր օդանաւեր : Կը թուի, թէ գոհացում չէ ստացած, քանի որ Նիքսընի բանբերը՝ Զիկլը, մամուլին յայտարարած է, թէ «անմիջական որոշում մը տալու պատճառ չկար» :

ՀՐԷԱԿԱՆ ծագում ունեցող զուիցերացի ճարտարապետ մը Իսրայէլի ծախած է գաղտնի փաստաթուղթեր Միրաժ 3 օդանաւերու մասին : Պեռնի Դաշնակցային դատախազը Զուիցերիա պատահած լրտեսական մեծագոյն ձեռնարկը կը նկատէ եղածը մինչ Թէլ Ավիվ լուռ կը մնայ :

ԹՈՒՌ ՏԻՒ ՓԷՆԻ «ապստամբ» ճաշարանապետը՝ Նիքու անգտանելի էր շաբաթ օր : «Մաքի» փախած է պատանդներն ալ միասին : Ներքին նախարարը դատական հետապնդումի ձեռնարկած է :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻԷՆ սկսեալ կը սղէ էսանսի գինը : Սովորականը պիտի արժէ 1,06 լիթը իսկ լաւագոյնը (սիւփէր) 1,15 :

ՇՈՒ ԷՆ ԼԱՅ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսայի Փեքինի դեսպանին հետ :

ԿԱՐՄԻՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻՆ վրայ կին մը փորձեց խաղաղ ցոյց մը կազմակերպել խորհրդային վարչաձեւին դէմ, բայց անմիջապէս ձերբակալուեցաւ գաղտնի ոստիկաններու կողմէ : Այսուհանդերձ, խորհրդային քաղաքացին որ 50 տարեկան էր, ցուցատախտակ մը ունէր որուն վրայ գրուած էր· «Ձեռ ապրիր, այլ կը մեռնիմ : Խորհրդային կառավարութիւնը ոչինչ ըրեր է ժողովուրդին համար, կը պարտադրէ միայն, որ տառապի : Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը դժբախտութիւն բերաւ միայն ռուս ժողովուրդին» :

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց բանալ տարադրամներու շուկան, երկուշաբթի օր : Ծանօթ է որ փակ էր քանի օր է առաջքն առնելու համար չահագործումներու, ընկերվարական յաղթանակի մը հաւանականութեան պատճառով :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Շարաթ վաղ առաւօտեան Փրակայի մէջ վերջ գտած է Կեդր· Կոմիտէի լիակատար նիստը : Միայն կիրակի իրիկուն պիտի յայտնուէր արդիւնքը բայց անգամներէն մին արդէն յայտարարած է ձայնասփիւռէն՝ «Ուրախ եմ որ հեռացուեցան այն մարդիկը որոնք վնասեցին երկրին» : Կասկած չկայ թէ հարցը կը վերաբերի Տիւպչէքի եւ Զմրկովսկիի :

ՈՒՂԵՒՈՐԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

Ս. ՊԵՏՐՈՍԻ ՄԷՋ

Դիտել տուի երիտասարդ խօսակիցիս, թէ շշուկներ հասած են նաեւ իմ ականջիս, սակայն ինչ որ ե՛ս լսած եմ՝ հիմնովին կը հակասէ իր այն հաւատքին, թէ «Վատիկանը աշխարհի ամէնէն հարուստ կղերապետութիւնն է»:

— Որքան գիտեմ, *ըսի*, իրողութիւնը ճիշդ հակառակն է: Ապագան մութ է տնտեսապէս, եւ անձկութիւնները այնքան շեշտուած են եղեր, որ Սրբազան Պապը կը մտածէ Վատիկանի բաժնեթուղթերը ծախելու մասին...

— Կ'երեւի չկարդացիք փարիզի «Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի Հռոմի թղթակցին՝ Նինօ Պելլոյի մէկ հատորը, որ կը կրէ «Վատիկանի Ոսկին» անունը, *պատասխանեց անմիջապէս հոլանտացի պաակուորը*: Պապը կը շարունակէ մնալ աշխարհի ամէնէն հարուստ մարդը. աւելի՛՝ քան Նիարքոս մը կամ Օնասիս մը...»:

Եւ շարունակեց պատմել, մինչ բազմութիւնը՝ ոչխարներու հօտի մը պէս, զբօսաշրջիկները առաջնորդող ուղեցոյցին կը հետեւէր, խանութէն գնած իր առարկաներու ծրարիկները տակաւին ափին մէջ...:

— Երբ կ'ըսենք թէ Պապը աշխարհի ամէնէն հարուստ մարդն է, անշուշտ կ'ակնարկենք Վատիկանի հարստութեան: Իրողութեան մէջ, կաթողիկէ աշխարհի հոգեւոր պետը աղքատիկ ոեւէ մահկանացուէ աւելի փարթամ կեանք չունի...

(Ակա՛նջը խօսի մեր կարգ մը քահանաներուն, *ըսի... մտովի*):

— Նինօ Պելլոյի հատորին մէջ, *վերսկսաւ պատմել խօսակիցս*, հետաքրքրական կարգ մը ցանկեր, անուններ ու թիւեր կան, որոնցմէ կը պարզուի, թէ Վատիկան օտար բազմաթիւ հաստատութիւններէ, առեւտրական ընկերակցութիւններէ, ծովային ու օդային ուղեւորական ընկերութիւններէ, դրամատուներէ, արհեստագիտական թէ ճարտարարուեստական նախաձեռնութիւններէ կարեւոր շահաբաժիններ կը ստանայ, անկախաբար կալուածային ու անշարժ վիթխարի հարստութիւններէ, զորս ունի:

Իր կողմէ յիշատակուած բոլոր անունները ու թիւերը չեմ կրնար ճշդիւ յիշել անշուշտ: Ծովային փոխադրական միջոցներէն «իտալական շոգենաւային ընկերակցութիւնը», «Ատրիաթիքա»ն *եւ* «Թիրէնէա»ն, *Ֆլորանսի, Վենետիկի, Հռոմի եւ Նափոլիի նման քաղաքներու մէջ գործող դրավաճառատուներ, մուշտակի, ձայնապնակներու, զուլպայի, հանդերձեղէնի վաճառատուներ, դրամատուներ՝ ինչպէս Պանքօ Տի Ռոմա, Պանքօ Քոմերչիալէ Իթալիանա, Քրետի Իթալիէն, Պանքօ Տի Սանթօ Սփիրիթօ պատկառելի գումարներ կը վճարեն Վատիկանի՝ իբրեւ շահաբաժին:*

«Պանքօ Տի Սանթօ Սփիրիթօ» (*«Սուրբ Հոգիի դրամատուն»*), *օրինակ, Պօղոս Հինգերորդ Պապի կողմէ հիմնուած է* 1605 *թուականին, — աշխարհի ամէնէն հին դրամատունը...:*

Իտալիոյ 36 *քաղաքներուն մէջ կը գործէ* «իթալի-կազ» *ընկերութիւնը, որ ենթակայ է Պապի հակակշռին:*

Թորինոյի բնակիչները իրենց ըմպելի ջուրին համար շահաբաժին կը վճարեն Վատիկանի: Ֆլորանսի ծանօթ «պլոնտի» սփակեթթին *(գզման) եւ «Փանթանելլի» կարկանդակները կը պատրաստուին գործարաններու կողմէ՝ որոնք նոյնպէս հաշուետու են Վատիկանի:*

Ֆիաթ, Վեսփա եւ Ալֆա Ռոմէօ ինքնաշարժի գործարաննե՞րը... Հոս եւս եկամուտի հարուստ աղբիւրներ ունին:

Միայն Վատիկանի յատուկ նամականիշներէն՝ միլիոններ կ'ապահովուին: Եկեղեցական ու աշխարհական հազարաւոր մարդիկ պարտականութիւն ունին ոչ միայն հասոյթի աղբիւրներ անվտանգ պահելու, այլեւ զարգացնելու: Զուիցերական եւ ամերիկեան դրամատուներու մէջ, Վատիկանի հարստութիւնը աստղաբաշխական թիւերու կը հասնի...

Խումբը հասած էր արդէն մայր տաճարի աջակողմեան թեւի վերջին սիւնին, ուր կանգնած է Ս. Պետրոսի պրոնզեայ վիթխարի արձանը, գործ՝ Արնոլֆօ Տի Քրամպիոյի:

Հոլանտացին ըմբռնեց կոճկուելու անհրաժեշտութիւնը, ու ես փակեցի զրոյցը՝ հարցումով մը.

— Ի՞նչ է ձեր մասնագիտութիւնը, սիրելի՛ բարեկամ...

— Թուլուզի մէջ առեւտրական գիտութիւններու հետեւած եմ, իսկ մասնագիտութիւնս պիտի ըլլայ ելեւմտական ճիւղը...:

Ինծի կը մնար լռել, ու յածիլ վերստին տաճարի վեհաշուք մթնոլորտին մէջ, որ աւա՛ղ, հազարաւոր այցելուներու անխուսափելի ժխորով վիրաւոր էր:

— Ես այս իրարանցումին մէջ եկեղեցի մտած ըլլալու տպաւորութիւնը չունիմ: Աւելի ամայի ու խաղաղ ժամու մը պէտք է գանք, *ըսաւ կինս, մեղմօրէն:*

Հաւատացեալներու անհատնում պոչ մը, երկիւղածօրէն, կարգաւ կը համբուրէր Ս. Պետրոսի աջ ոտքը. ուրիշ զանգուած մը, հիացիկ, խճողուած էր Միքելանճելոյի գլուխ գործոցներէն՝ աշխարհահռչակ «Փիեթա»յի առջեւ. յետ խաչելութեան՝ Մարիամ Աստուածածնայ ծունկերուն ու աջ թեւին վրայ անշունչ հանգչող մարմինը Յիսուսի...

Վշտահեղձ տրտմութեան, ցաւի եւ վեհաշուք գեղեցկութեան մարմարացած պատկեր մը, որ կը դամէ քեզ գետին, կ'անշարժացնէ ամբողջ վայրկեաններ, որպէսզի դէմքերէն, գիծերէն, արձանացած շարժումներէն, արտայայտութեամբ պոռթկուն մկաններէն ու նոյնիսկ հագուստներու ծալքերէն անդին կարենաս տեսնել հանճարը արուեստագէտի մը, որ, քսանեւհինգ տարեկանին, կրցեր է անմեռ շունչ, լոյս ու անհունօրէն խօսուն արտայայտութիւն տալ քարին:

Նոյն անկրկնելի կախարդին՝ Միքէլ Անճելոյի «Մովսէ՛ս»ը, — ահեղ դատաւոր եւ պատգամաբեր աստուածային օրէնքի, որուն աչքերուն մէջ եւ շրթունքներուն վրայ՝ կորովի, ուժի, խորտակիչ հեղինակութեան մը շունչը կը ծանրանայ:

Ինծի կը թուի, որ Ս. Պետրոսը արուեստի եւ մարդկային հանճարի գերագոյն կարելիութեանց մէկ գանձարանն է՝ ուր մարդիկ իրենց աղքատութեան եւ ոչնչականութեան գիտակցութիւնը կ'ապրին ու կը սորվին բարձրանա՛լ. կը փորձեն խոնարհումը ազնիւ դարձնել ճշմարիտ աղօթքի, եւ աղօթքը՝ կամուրջ, դէպի անհասանելի բարձունքները քրիստոնէական ճշմարիտ մեծութեան...:

ՆՈՃԵՍԱՑ ՏԻԱՆ

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

(Ծննդեան 125ամեակին առթիւ)

Հայերու դատը մարդկութեան դատն է...
Ա. ՖՐԱՆՍ

Դ.

Հռոմի մէջ, 1903 *Մայիս 7ին, կը գումարուի Իտալիոյ լրագրողներու ընդհանուր համագումարը՝ նուիրուած հայկական դատին պաշտպանութեան գործին: Համագումարին հրաւիրուած էին եւրոպացի անուանի գրագէտներ, լրագրողներ, խմբագիրներ, հանրային եւ պետական դէմքեր:*

Այդտեղ Ա. Ֆրանս կ'ըսէ.— «Դուք, պարոններ, եկած էք Եւրոպայի խաղաղութեան ամրապնդման համար աշխատելու, համաձայն ձեր ուժերուն, որոնք փոքր չեն, քանի որ անոնք առաւելաբար մտքի ուժեր են: Հարցը կը վերաբերի Եւրոպայի բարոյական միասնութեան եւ մտաւոր համերաշխութեան: Ձեր մարդասիրութեան դպրոցի տնօրէնը՝ անուանի Փրոֆ. Սերճին, քիչ առաջ, գեղեցիկ լեզուով մը պատմեց, թէ ինչպէս պաշտպանուած է Հայկ. Դատը Եւրոպայի բոլոր մայրաքաղաքներուն մէջ: Այս ձեւը փարիզ էր: Իմ երկրիս մէջ, ուր այս միջոցին երկու կուսակցութիւններ բուռն պայքար կը տանին իրարու դէմ, ամէնէն թունդ հակառակորդներն անգամ զօրավիդ կը կանգնին Հայկական Դատին:

Այնուհետեւ Ա. Ֆրանս կը դիմէ իտալացի մտաւորականներուն եւ ազատասէր մարդոց, որպէսզի հետեւին Ֆրանսայի մտաւորականութեան օրինակին, որուն բովանդակ համակրութիւնը կ'երթայ դէպի ճնշուած ու հալածուած ժողովուրդը: Բազմամարդ ժողովի մը ընթացքին Լըթոլ եւ Քաչէն, Ժօրէս եւ Փրէսանսէ, բոլորն ալ կողք-կողքի, միաձայն բողոքի ձայն բարձրացուցին եղած խժդժութիւններուն համար եւ պահանջեցին Պերլինի դաշնագրին գործադրութիւնը:

Ա. Ֆրանս հաւատացած էր, որ միահամուռ բողոքը ի զուր չանցնիր, որ Եւրոպայի պետութիւնները հարկադրուած կ'ըլլան լսել այդ բողոքները եւ սանձահարել արիւնարբու Սուլթանը:

Մայիս 24ին, Ա. Ֆրանս նորէն գնաց Հռոմ՝ հայկական արդար դատին պաշտպանութեան համար կրկին իր ձայնը բարձրացնելու: «Ես Հայկական Դատը կը ներկայացնեմ ոչ թէ մեռած, այլ կենդանի Իտալիոյ: Գիտնալու համար, թէ ինչքան նախանձախնդիր էք դուք՝ մարդ արարածին դէմ գործուող ոճիրներուն վրէժը լուծելու համար, եւ ինչ ազնիւ կարեկցութեամբ կը յարգէք ոճիրներուն զոհերը, ես պէտք չունիմ ոչ յիշատակներ փնտռելու եւ ոչ ալ ոգեկոչելու ձեր մեծ հերոսին յիշատակը՝ Կարիպալտիին անունը, որ պայքարեցաւ ճնշուած Իտալիոյ եւ պարտուած Ֆրանսայի համար:

Ա. Ֆրանս Թուրքիան լաւ ճանչցող եւրոպացի մտաւորականներէն մէկն էր: Եւ պատմութենէն ծանօթ էր, թէ քանի քանի անգամներ թուրք վայրի հորդաները քանդած, աւերած ու ամայացուցած էին Հայաստանի, Յունաստանի, Պուլկարիոյ, Մակեդոնիոյ եւ այլ երկիրներու բարգաւաճ գիւղերն ու քաղաքները:

Ծանօթ էր նոյնպէս սուլթաններու հրէշային նկարագրին: Սուլթան Համիտի մասին իր կարծիքը հետեւեալն էր. «Հրէշ մըն է, որ իր ողորմելի ամենազօրութեան մէջ շարունակ դողալով, 1893*էն մինչեւ* 1896 *խոշտանգեց, ողջ ողջ այրեց եւ բնաջնջեց երեք հարիւր հազար Հայեր: Եւ այդ թուականէն սկսեալ զարշելի զգուշաւորութեամբ մը կը ջանայ աստիճանաբար ոչնչացնել այդ ժողովուրդը»:*

Առողջական պատճառներով չկարողացաւ ներկայ գտնուիլ Լոնտոնի միջազգային համագումարին, որ տեղի ունեցաւ 1904 *Յունիս 29ին: Այսուհանդերձ, հա–*

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ ՙ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Կ'ուզեմ գահէս հրաժարիլ, յայտարարեց անոնց, յոգնած ու տկար եմ ու այլեւս չեմ կրնար իշխանութեան այս ծանր բեռը տանիլ... միայն թէ կ'ուզեմ հրաժարիլ ի նպաստ իմ որդւոյս Պիւրհանէտտինի, որ միակ արժանաւոր յաջորդը կրնայ ըլլալ ինծի...

Այս յանկարծական յայտարարութիւնը ափ ի բերան թողուց պալատականները, որ չէին գիտեր թէ ի՛նչ պէտք էր պատասխանել:

— Վեհափառ տէր, կմկմաց վերջապէս Թահսին փաշա որ այդ դժնդակ օրերուն բացառիկ ազդեցութիւն մը կը վայելէր իր տիրոջ քով, այս միջոցիս այդպիսի արարք մը բոլորովին պիտի կնճռոտէ կացութիւնը եւ քաջալերէ ապստամբները...

— Բայց թերեւս պատճառ մը ըլլայ, որ այս կերպով հանդարտութիւնը վերահաստատուի... քանի որ շարժումը ինծի դէմ կ'երեւայ:

— Ոչ, բողոքեցին մէկ քանի պալատականներ, ձեր նուիրական անձին դէմ ոչ ոք համարձակած է մինչեւ այս վայրկեան դժգոհութիւն մը յայտնել...

— Այդ դժգոհութիւնը տակաւին հրապարակաւ չէ յայտնուած, բայց կը զգամ որ գոյութիւն ունի, պատասխանեց բռնաւորը:

— Բայց եթէ ձեր Վեհափառութիւնը գահէն հրաժարելու ստիպման զիջողութիւն ընելու տրամադիր է, լաւագոյն է որ Սահմանադրութիւնը հռչակէ ու յեղափոխական շարժումին վերջ մը դնէ, դիտել տուաւ ծերունի փաշա մը որ մէկ քանի անգամ Նախարարապետ եղած էր:

— Սահմանադրութիւն... երբեք պիտի չյօժարիմ այդ բանը ընելու...:

— Եւ եթէ ձեր Վեհափառութեան յաջորդը ստիպուի տեղի տալո՞ւ, հարցուց ծերունի փաշան:

— Թող պիտի չտամ որ այդ բանը ընէ եւ ատոր համար կ'ուզեմ որ Պիւրհանէտտինը ըլլայ իմ յաջորդս:

Եւ Ապտիւլ Համիտ պարզեց իր ծրագիրը մտերիմ պալատականներուն:

Գահէն հրաժարումը պարզապէս՝ կեղծիք մըն էր, առժամեայ կարգադրութիւն մը միայն մինչեւ իր ծրագիրը գլուխ հանէր՝ այն է զինու զօրութեամբ ջախջախէր յեղափոխական շարժումը, ըմբոստները ինչպէս նաեւ բոլոր կասկածելիները, որոնք թէեւ բացէ ի բաց ապստամբներուն չէին միացած, բայց անոնց համամիտ էին՝ հրացանի բռնել, քոմիթէն փճացնել եւ անդառնալիօրէն Սահմանադրութեան գաղափարը վերցնել մէջէն: Ապտիւլ Համիտ կ'ուզէր այս ամէնը իր զաւկին անունով կատարել եւ յետոյ վերադառնալ գահ, աւելի քան երբեք իր իշխանութիւնը զօրացուցած:

Ասով բռնաւորը կ'ուզէր ծայրայեղ միջոցներով յեղափոխութիւնը ջախջախել արիւնայեղութեան պատասխանատուութիւնը ուրիշի մը վրայ բեռցնելով:

Յետոյ կը յուսար որ երբ այսպէս իր առժամեայ յաջորդը իրմէ աւելի ատելի դառնար ամէնուն, ինք կրկին գահը բազմած ատեն իբրեւ փրկիչ պիտի ընդունուէր:

— Հիմա հասկցաք թէ ի՛նչ պայմաններու մէջ պիտի կատարուի իմ գահէն հրաժարումս, ըսաւ Ապտիւլ Համիտ խօսքը աւարտելով:

Պալատականները սակայն շատ վտանգաւոր խաղ մը համարեցան այս, մանաւանդ յաջորդութեան կարգին այս փոփոխութիւնը, որ կրնար նորանոր խնդիրներու դուռ բանալ: Բայց ինք անդրդուելի մնաց եւ պնդեց թէ իր որոշումը պիտի գործադրէր մէկ քանի օրէն՝ երբ եւրոպական պետութիւններէն որոշ պատասխան մը ստանար իր տուած շրջաբերական հեռագրին:

Նոյն գիշերը Օսման Ֆէվզի փաշային Մանասթըր հասնիլը ծանուցանող հեռագիր մը կը հասնէր Ելտըզ: Շէմսի փաշային յաջորդը այնքան լաւատես էր, որքան գնդակահար եղող իր նախորդը:

Բէնձէի ապստամբ փոքրիկ խումբը նոյնը կը մնար: Նորանոր դասալքութիւններ չէին եղած բանակին մէջ. թէեւ սպաները միշտ կը մերժէին ապստամբներուն դէմ քալել, բայց հրամանատարը կը յուսար որ խոստումներով պիտի յաջողէր զանոնք ի վերջոյ համոզել:

Իրականութիւնը սակայն բոլորովին տարբեր էր մակեդոնական գաւառներուն մէջ: Շաբաթուան մը միջոցին յեղափոխական գաղափարը հսկայական յառաջդիմութիւն ըրած էր ամէն կողմ:

Սահմանադրութիւնը հետզհետէ կը հռչակուէր քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ, սուլթանական իշխանութիւնը իր ազդեցութիւնը կորսնցուցած էր բոլորովին եւ իրական կառավարութիւնը անցած էր քոմիթէին ձեռքը, որ կը տնօրինէր ամէն բան:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(235 – Շար.)

...կոզումարին ուղղուած նամակով մը դի... թէ «Ձեր միջոցաւ, պարոն... ներ, Հայկական Հարցը նոր փուլի մը մէջ ...ուած է։ Հանրային կարծիքը յուզելէ ...ետք, այժմ Հայկ. Հարցը կը յուզէ նաեւ ...մէզ։ Ասիկա ուրախութիւն կը պատճառէ ...ձեզ»։

1904էն մինչեւ 1914, Ա. Ֆրանս բազ... ...մթիւ առիթներով համակրութեան եւ ...պաշտպանութեան խօսքեր արտասանած է։

1915ին տեղի կ՚ունենայ աշխարհի ամէ... ...նէն մեծ ոճիրը։ Գերմանիայէն քաջալեր... ...ուած, Թուրքիա այս անգամ Հայաստանի ...ամբողջական Հայութիւնը կը մատնէ հուրի ...եւ սուրի։ Արեւմտահայաստանը կը վե... ...րածուի համատարած գերեզմանի։ Եւրո... ...պայի բոլոր երկիրներէն կրկին կը բար... ...ձրանան զայրոյթի եւ բողոքի ձայներ։

1916 Ապրիլ 9ին «Ֆրանսեւարտասահ... ...մանեան երկիրներու Բարեկամութեան» ...ընկերութիւնը, Եւրոպայի այլ երկիրնե... ...րու հանրային ականաւոր գործիչներու ...մասնակցութեամբ, Սորպոնի մէջ կը ...կազմակերպէ ցոյց մը, որուն կը մասնակ... ...ցին աւելի քան երեք հազար հոգի։

...Ընկերութեան նախագահ, Փրանսական ...ակադեմիայի անդամ, հայ ժողովուրդի ...անզուգական բարեկամ Ա. Ֆրանս, իր ...ըրած ճառին մէջ կը պարզէ, թէ ինչ... ...պէս վերջին տասնամեակներուն Թուր... ...քիա, «լուսաւոր» Եւրոպայի աչքին առ... ...ջեւ, բնաջնջեց եւ տակաւին կը շարունա... ...կէ բնաջնջել աշխարհի հնագոյն ժողո... ...վուրդներէն մէկը՝ հայ ժողովուրդը, որ ...իր գոյութեան հազարամեակներու ըն... ...թացքին քաղաքակրթութեան մեծ ծառա... ...յութիւններ է մատուցած, ժողովուրդ մը, ...որ աշխարհին ծանօթ է իր խաղաղասի... ...րութեամբ, ազատասիրութեամբ, ստեղ... ...ծագործական լաւատես հանճարով ու մեծ ...մարդասիրութեամբ։

...Անդրադառնալով բուն ջարդերուն, եւ ...բացայայտելով անոր պատճառները, Ա. ...Ֆրանս կը յիշեցնէ, որ այժմ Եւրոպայի ...մէջ եւ ամենուրեք «ըմբռնեցին, թէ կե... ...ղեքող Թուրքին ու մարտիրոս Հայուն ...միջեւ տեղի ունեցած երկարատեւ եւ ան... ...հաւասար պայքարը իրականութեան մէջ ...այլ բան չէր, քան՝ բռնակալութեան ու ...արդարասիրութեան պայքարը՝ արդարու... ...թեան եւ ազատութեան ոգիին դէմ։ Մենք ...Հայաստանին կը մատուցանենք այն պա... ...տիւը, որուն ան արժանի է ոչ այնքան իր ...անհրաժեշտ դժբախտութիւններուն, որ... ...քան իր հոգեկան արիութեան համար, ո... ...րով դիմացած է անոնց։ Մենք կը հիա... ...նանք իր անյաղթահարելի կամքին վը... ...րայ։

...Խօսելով բազմաչարչար հայ ժողովուր... ...դին տառապանքներուն, բիւրաւոր նահա... ...տակներու մասին, Ա. Ֆրանս կը դիմէ ...ժողովականներուն. «Արեւելքի մէջ, մեր ...քոյրն է որ կը մեռնի, որովհետեւ իր ...մեղանքը եղած է այն, որ բաժնած է մեր ...զգացումները, սիրած է՝ մեր սիրածը, ...մտածած այնպէս, ինչպէս մենք ենք մը...

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ ԳԱՆՁԵՐԸ

ՄՇՈՅ ՃԱՌԸՆՏԻՐԸ

Գիրերու գիւտին հետ Մեսրոպ Մաշտոց իր ժողովուրդին պարգեւեց նաեւ գրչութեան արուեստը։ Բարդ եւ դժուար այդ գործը իր մէջ կ՚ամփոփէ եւ կը միացնէ զանազան գիտութիւններ, հմտութիւններ, արուեստներ եւ արհեստներ։ Տարիներու եւ դարերու ընթացքին այդ արուեստը գրչութեան մշակներու ջանքերով զարգացաւ, եւ ստեղծուեցաւ հայկական ձեռագրական մշակոյթը՝ քանի մը հարիւր հազար ձեռագիրներով։

Երկարատեւ ժամանակը եւ բազմացեղ հորդաները ոչնչացուցին հայ մտքին ու ձեռքին նուաճումներուն մեծ մասը։ Այսօր աշխարհի մէջ կը հաշուուի միայն 25 հազար ձեռագիր, որոնցմէ աւելի քան 10 հազարը կը գտնուի Մատենադարանին մէջ։

Մշոյ ճառընտիրը անոնց մէջ ամէնէն մեծն է եւ բովանդակութեամբ ամէնէն հարուստը։ Կուտանք մանրամասնութիններ։

Անունը՝ ՏՕՆԱԿԱՆ։ Հաւաքածոյ մըն է, որուն մէջ ամփոփուած են կրօնաւորներու եւ մատենագիրներու ճառերը, ներբողները, վարքերը եւ վկայաբանութիւնները՝ սուրբերու եւ նահատակներու վերաբերեալ եւ կը կարդացուին անոնց տօներուն։ Տօնականը պատրաստուած է Սողոմոն վարդապետի կողմէ 747ին, Մաքենոցաց վանքին մէջ, Սեւանի հարաւը։ Ցայսմաւուրքին գործածութենէն եաք (Ժ.-ԺԱ. դարեր) Տօնականը կը դառնայ ընթերցանութեան ընտիր ճառերու հաւաքածոյ մը, ճառընտիր։ Իր ներկայ անունը ստացած է Մշոյ Առաքելոց վանքէն, ուր գտնուած է 710 տարի 1205-1915)։

Նիւթը՝ ՄԱԳԱՂԱԹ։ Հայերէն ձեռագիրները գրուած են մագաղաթի եւ թուղթի վրայ։ Այս վերջինը Ժ. դարուն կը դառնայ գրանիւթ եւ աստիճանաբար կը գրաւէ մագաղաթին տեղը։ ԺԳ. դարուն մեծ ձեռագիրները կը նախընտրէին թուղթի վրայ գրել, բայց Մշոյ ճառընտիրը գրուած է մագաղաթի վրայ, քանի որ այդպէս փափաքած է պատուիրատուն։ Իւրաքանչիւր թերթ ունի 70,5 × 55,3 սանթիմեթր մեծութիւն։ Այս մեծութեամբ էջեր կարելի էր պատրաստել արջառի (կով, եզ) մորթէ։

Ձեռագիրը նախ ունեցած է 660, իսկ այժմ 600 էջ։ Ասոնցմէ 16ը կը գտնուի Վենետիկ, Մխիթարեաններու քով, իսկ միւսները կորսուած են։ Ձեռագիրը 1828ին բաժնուած է երկու մասի, կազմ չունի եւ այդ վիճակին մէջ կը կշռէ 28 քիլօ։

Ստացողը՝ ՊԱՏՐՈՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ։ ԺԲ. դարու վերջերը Բարերդ քաղաքին ռայիսը՝ Պատրոն Աստուածատուր կը փափաքի ունենալ մեծածաւալ, բովանդակութեամբ ճոխ, նկարազարդ, մագաղաթեայ, երկաթագիր Տօնական մը եւ կը փնտռէ համապատասխան գրիչ մը։ Փնտռտուքներու ճամբով կը հասնի մինչեւ Սեպուհ լերան Աւագ վանքը, որ կը գտնուի Դարանաղեաց գաւառը (Երզնկա)։

Գրչութեան վայրը՝ ԱՒԱԳ ՎԱՆՔ։ Ձեռագիրները կը պատրաստուէին վանքերու կամ դպրոցներու կից գրչատուներու մէջ։ Գրչապետին հսկողութեան տակ աշակերտները կը մասնագիտանային գրչութեան արուեստին մէջ եւ կը դառնային գրիչներ։ Ասոնցմէ զատ հոն կային ծաղկողներ, կազմողներ եւայլն։ Ձեռագիրները կը սրբագրէին սրբագրիչները, որոնք գիտնական վարդապետներ էին։ Գրչութեան կեդրոններուն մէջ կային նաեւ մատենադարաններ։ Ե. դարէն մինչեւ ԺԸ. դարը Հայաստանի մէջ կը հաշուէին շուրջ 1500 գրչութեան մեծ եւ փոքր կեդրոններ։ Մեծերէն էր Աւագ վանքը, ուր ԺԲ. դարու վերջերը կային անուանի գրիչներ, ծաղկողներ, սրբագրողներ եւ մատենադարան։ Հոն գոյութիւն ունէր նաեւ կրօնական դպրոց մը, որ ԺԵ. դարու երկրորդ կիսուն դարձաւ համալսարան՝ միջնադարեան Հայաստանի նշանաւոր կրթարաններէն մէկը։ Աստուածատուր 1200ին հոն կը գտնէ հմուտ գրիչ մը, որուն կը ներկայացնէ իր ապսպրանքը։

Գրիչը՝ ՎԱՐԴԱՆ։ «Հմուտ ու վարժ ամենայն արհեստի գրչութեան» Վարդանը Կարնոյ գաւառէն էր, Աւագ վանքի անուանի գրիչներէն մէկը։ 1200էն առաջ ան արդէն արտադրած էր Տօնական մը եւ Աւետարան մը։

Շատ դժուար էր գրել կէս մեթրէն աւելի լայնութիւն եւ 70 սանթիմեթր երկարութիւն ունեցող մագաղաթի մը վըրայ։ Վարդան կը գրէ երեք սիւնակի վըրայ։ Իւրաքանչիւրը 10,5×51,5 քառ. սանթիմեթր։ Սիւնակը ունէր 45, էջը՝ 135, թերթը 270 տող։ Մէկ թերթին տողերը իրարու կցելով կ՚ունենանք 2.835 սանթիմեթր, իսկ ամբողջ ձեռագրին տողերը կ՚ունենան աւելի քան 18 քիլոմեթր երկարութիւն։ 1200ին սկսած գործը կ՚աւարտէ 1202ին։

Ծաղկողը՝ ՍՏԵՓԱՆՈՍ։ Մանրանկարչութիւնը գրչութեան արուեստին կարեւոր մասն է եւ ծնունդ առած է անոր հետ։ Անիկա ոչ միայն ձեռագիրը զարդարելու, ակնապարար դարձնելու միջոց էր, այլեւ անոր բովանդակութիւնը բացայայտելու, աւելի դիւրըմբռնելի դարձնելու միջոց։ Ստեփանոս ծաղկողը հոն նախ գրած է Քրիստոսի կեանքէն առնուած նկարներ։ Գլխազարդերը գեղեցիկ զարդեր յիշեցնող զարդեր են, իսկ լուսազարդերը՝ բուսական, կենդանական եւ երկրաչափական զարդեր։ Լուսանցազարդերը մերթ ոճաւորուած թռչուններ են, մերթ կարծես լեռներէն թուղթի վրայ թառած բնական թռչուն, մերթ ոճաւորուած ծաղիկ եւ մերթ՝ արմատներով ու թուփերով հանուած եւ լուսանցքին մէջ զետեղուած դաշտի ծաղիկ։ Օգտագործուած են կարմիր, բոցագոյն, կանաչ, լաջվարդ գոյները իրենց երանգներով։

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ՝ ձեռագրին վերջաւորութեան, յիշատակարանին մէջ կ՚արձանագրուէին գրչութեան հանգամանքները, ինչպէս նաեւ օրուան քաղաքական անցուդարձերը, ժողովուրդին վիճակը եւայլն։ Մշոյ ճառընտիրին յիշատակարանը գըրուած չէ։ 1205ին Մուշի մէջ գրուած է անոր փրկագինին յիշատակարանը։

Ձեռագիրը կ՚աւարտի այն ժամանակ, երբ Սերաստիոյ Սուլթանը մեծ բանակով կը շարժի դէպի արեւելք։ Ան Դարանաղիացէն անցնելով կը հասնի Բասէն, ուր կը պարտուի Զաքարիա սպարապետին գլխաւորած հայ-վրացական բանակէն։

Աւագ վանքի եւ Վարդանի մասին տեղեկութիւններ չունինք։ Ձեռագիրը կը ստանայ պատուիրատուն, որ կը սպաննուի Բարերդի ամիրային կողմէ։ Ձեռագիրը կ՚անցնի քաղաքին տաճիկ դատաւորին ձեռքը, որ փութով հեռանալով կը պահուրտի Խլատի մէջ (Վանայ լիճին մօտ)։ Երկու տարի եաք ձեռագիրը ծախու կը հանէ։ Եսայի եպս., որ Մշոյ Առաքելոց վանքին մէջ կը ծառայէր, ժողովուրդէն եւ կրօնաւորներէն հաւաքած չորս հազար դրամով ձեռք կ՚անցընէ ձեռագիրը։ Ասիկա տեղի կ՚ունենայ 1205ին։

Առաջին համաշխարհային պատերազմի ժամանակ Գերմանացիները Առաքելոց վանքին գուռն ու Ճառընտիրին մէկ մասը կը փոխադրեն Բաղէշ՝ Գերմանիա տեղափոխելու նպատակով, սակայն չեն յաջողիր։ Ռուս բանակին մէջ ծառայող լեհ սպայ մը, այդ կէսը չկարողանալով Լեհաստան ուղարկել, Թիֆլիսի մէջ կը յանձնէ զայն Հայկական Բարեգործական Ընկերութեան։ Մինչ այդ, երկու հայ կիներ Առաքելոց վանքէն միւս կէսը շալկած, մեծ դժուարութեամբ կը հասցնեն Թիֆլիս եւ կը յանձնեն Բարեգործականին։ Երկու մասը միասին 1921ին կը տեղափոխուի Երեւան։ Այժմ ձեռագիրը կը գտնուի Մատենադարանին մէջ (Թիւ 7729) «Հայերէն ամենամեծ ձեռագիրը անունին տակ։

Ա. ՄԱԹԳԻՈՍԵԱՆ

տածած եւ հաւատացած անոր, որուն մենք կը հաւատանք։ Ան ճաշակած է ինչպէս մենք՝ իմաստութիւնը, արդարութիւնը, մշակոյթը։ Ահա այդ եղած է անոր աններելի ոճիրը»։

Բայց հայ ժողովուրդին պատմական բախտին տարեգրութիւնը, անլուր տառապանքներու հետ արձանագրած է նաեւ հերոսութեան, անյաղթելի, լաւ ապագայի նկատմամբ հաւատքի հզօր ու լուսաւոր շատ ու շատ էջեր։ Ոչ մէկ բան կարողացաւ ընկճել Հայու ոգին։ Տառապանքը զինք դարձուց աւելի իմաստուն, ճնշումն ու տառապանքը՝ աւելի հզօր։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՅՈՎՆԱՆ

(4 - Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (591)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Վ. ՀԻԻԳՕ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

ԳԼՈՒԽ ԾԶ.

ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԿԸ ԳԻՏԵՆ ԹԷ ...ՏԱԿ ՉԷ ԹՆԴԱՆՕԹԱՁԻԳՆԵՐՈՒՆ ԸՐԱԾԸ

Ապստամբները Կավռօշին բոլորտիքը ...հաւաքուեցան։

Բայց Կավռօշ ժամանակ չունեցաւ ո... ...ինչ պատմելու։ Մարիուս սարսռալով ...ղեկի տուաւ ստամբակը։

— Ինչո՞ւ եկար, ի՞նչ գործ ունիս հոս։

— Վա՜յ, ըսաւ պատանին, հապա դուք ...ի՞նչ գործ ունիք։

Եւ Մարիուսին նայեցաւ ակնայեռ իր գիւղացնական անամօթութեամբ։ Իր մեծ աչքերը կը մեծնային այն վեհ ճառագայթով զոր ունէր սրտին մէջ։

Մարիուս խիստ կերպով շարունակեց.

— Ո՞վ ըսաւ քեզի եւ գալ։ Գէթ տեղը տարի՞ր նամակս։

Կավռօշին խիղճը այս նամակին նկատմամբ քիչ մը տագնապ ունէր։ Շուտ մը պատնէշ վերադառնալ ուզելով նամակը ձեռքէն հանած էր քան թէ տեղը տուած էր։ Ստիպուած էր խոստովանիլ ինքը թէ թեթեւութիւն մը ըրած էր գիրը յանձնելով այն անծանօթին, որուն ոչ իսկ երեսը կրցած էր նշմարել։ Ստոյգ է թէ բաց գլուխ մարդ մըն էր այդ անծանօթը, բայց այսքանը չէր բաւեր։ Վերջապէս մանր մունր ներքին յանդիմանութիւններ կ՚ուղղէր ինքզինքին այս նամակին նկատմամբ եւ կը վախնար Մարիուսին յանդիմանութիւններէն։ Ուստի դժուարութենէ ազատելու համար, միջոցներուն ամէնէն պարզը ընտրեց. պժգալի կերպով ստեց։

— Քաղաքացի, նամակը դռնապանին յանձնեցի։ Օրիորդը քնացած էր։ Արթըննալուն պէս պիտի ընդունի գիրդ։

Մարիուս այս նամակը ղրկելով երկու նպատակ ունէր. մնաս բարով ըսել Քոզէթին եւ Կավռօշը ազատել։ Պարտաւորուեցաւ գոհանալ իր ուզածին կէսով։

Իր նամակին առաքումը եւ Պ. Ֆօշըլըվանին պատնէշին մէջ գտնուիլը մերձաւորութիւն մըն էր։ Մարիուս մատբերելով այս մերձաւորութիւնը, Կավռօշին ցուցուց Պ. Ֆօշըլըվանը։

— Կը ճանչնա՞ս այս մարդը։

— Ոչ, ըսաւ Կավռօշ։

Իրօք Կավռօշ, ինչպէս ըսինք քիչ մը առաջ, գիշերով միայն տեսած էր Ժան Վալժանը։

Փարատեցան այն չփոթ եւ հիւանդագին ենթադրութիւնները որոնք Մարիուսի մտքին մէջ ծրագրուեր էին։ Կը ճանչնա՞ս Պ. Ֆօշըլըվանին քաղաքական կարծիքները։ Պ. Ֆօշըլըվան թերեւս հանրապետական մըն էր. հետեւաբար խիստ բնական բան էր անոր այս կռիւին մէջ մտնելը։

Սակայն Կավռօշ արդէն պատնէշին միւս ծայրը գացած էր, հրացանս գոչելով։

Քուրֆէյրաքին հրամանով հրացանը յանձնուեցաւ Կավռօշին։

Կավռօշ իմաց տուաւ «ընկերներուն» — վասնզի այսպէս կ՚անուանէր ապստամբները, — թէ պատնէշը չորս կողմէն պաշարուած է։ Մեծ մեծ դժուարութեամբ կրցած էր հոս գալ։ Պատերազմի բանակէն վաշտ մը, որու սուինները Փըթիթ-Թիւանտըրիի փողոցն էին՝ Տիւ Սինեը փողոցին կողմը կը դիտէր. հանդիպակաց կողմէն ալ քաղաքապետական պահակները Տէ Փրէչէօր փողոցը գրաւեր էին։ Բանակին մեծագոյն մասն ալ պատնէշին դիմացի կողմը գրաւած էր։

Կավռօշ իր պարիսպի ժայռին վրայ կեցած՝ զաղտնապէս կը դիտէր՝ ականջ տալով։

Յարձակողները հարկաւ ոչ այնքան գոհ ըլլալով նետուած գունդէն, չէին կրկնած։

Գունդ մը հետեւակ զօրք եկած և թընդանօթին ետեւը կենալով փողոցին ծայրը գրաւած էր։ Զինուորները սալարկին քարերը քակելով ցած եւ պզտիկ պատ մը կը շինէին, այս պատը ճիշդ պատնէշին դէմը տասնեւութ մատ բարձրութեամբ տեսակ մը թումբ էր։ Փարիզի շրջականերէն վաշտ մը զօրք եկած եւ Սէն Տընի փողոցը գումարուած ըլլալով, այս զօրքերուն սիւնին գլուխը թումբին ձախակողմեան անկիւնը կ՚երեւար։

Երբ երկաթի բեկորներով լի տուփեր կը հանուէին պաշարի սայլերէն, մասնաւոր ձայն մը կը հանեն։ Անժոլրա կարծեց ըմբռնել այսպիսի ձայն մը։ Տեսաւ նաեւ թէ թնդանօթապետը արձակման ուղղութիւնը փոխելով թնդանօթապետը ինք հրարկու գաւազանը առնելով թնդանօթին լուսնակին մօտեցուց։

— Գլուխնիդ ծռեցէք, պատին մօտեցէք, եւ ամէնքդ ալ պատնէշին քովը ծունկի վրայ եկէք, գոչեց Անժոլրա։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պ. Յակոբ Պապիկեան եւ զաւակները՝ Ռոպէր, Ժանին, Լիլիան, Սոնիա,
Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ֆէթթէլեան եւ զաւակները (Հալէպ),
Տէր եւ Տիկին Տիրան Պապիկեան եւ զաւակները (Պէյրութ),
Տէր եւ Տիկին Մէթր Խաչիկ Պապիկեան եւ զաւակները (Պէյրութ),
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ալիրեան եւ զաւակները (Հալէպ),
Պր. Ֆուատ Ֆէթթէլեան եւ զաւակները (Պէյրութ),
Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Ֆէթթէլեան եւ զաւակները (Հալէպ),
Տէր եւ Տիկին Փիէր Ֆէթթէլեան եւ զաւակները (Դամասկոս),
Այրի Տիկին Ա. Գանիպալեան եւ զաւակները (Հալէպ),
Այրի Տիկին Վիքթորիա Աղամեան եւ զաւակները (Հալէպ),
Այրի Տիկին Զապէլ Պղտիկեան եւ զաւակները (Հալէպ),
Այրի Տիկին Այկիւլ Մարգարեան եւ զաւակները (Մարսէյլ),
Այրի Տիկին Սիրանոյշ Փարթամեան եւ զաւակները (Մարսէյլ),
Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պապիկեան (Մարսէյլ),
Տէր և Տիկին Յակոբ Գէօնճեան եւ զաւակները (Մարսէյլ),
Այրի Տիկին Լիւսի Կէօքճեան եւ զաւակները (Լոնտոն),
Տէր եւ Տիկին Հայկազ Հազարապետեան եւ զաւակները (Պէյրութ),
Տէր եւ Տիկին Գ. Հազարապետեան եւ զաւակները (Պէյրութ),
Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Յակոբ Գասապեան եւ զաւակները (Պէյրութ),
Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Սիմոն Կէօքճեան եւ զաւակները (Ժընեւ),
Տոքթ. Ա. Գոնեալեան եւ զաւակները (Հալէպ),
Տէր եւ Տիկին Վարդան Ալիրեան (Պէյրութ),
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մարգարեան (Մոնփելիէ),
Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէլեան (Հալէպ) սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ԷՄԻԼԻ ՊԱՊԻԿԵԱՆԻ

կսկծալի մահը որ պատահեցաւ 66 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի Սեպտ. 29 ժամը 14ին Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Յակոբ Պապիկեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն։

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Արշալոյս Հ. Սարգիսեան 40 Ֆր. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան Տիկին Լիւսի Արզումանեանի յիշատակին։
(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Երեքշաբթի (Հոկտ. 8) ժամը 21ին Սոյի նախկին քաղաքապետարանի սրահը (68 Ռիւ Ուտան, Սօ)։

Կը դասախօսէ նախկին նախարար՝

EDOUARD DEPREUX

« La vie douloureuse et glorieuse de l'Arménie »

(Un patriotisme persistant à travers les pires persécutions)

Մուտքը ազատ է։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԱԼԱՆՍ.— Դաշնակցութեան Օրուան տօնակատարութիւնը Հոկտ. 25 Շաբաթ իրիկուն ժամը 20,30ին։ Քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Beaune-la-Rolande

Կիրակի 12 Հոկտեմբեր ժամը 11ին Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ Պօն-լա-Ռոլանտի (Լուարէ) եկեղեցիին մէջ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ժամը 13ին ճաշ, ժամը 14,30ին զբօսապտոյտ եւ այցելութիւն Ժերմինիի, Սէն-Պընուա, Սիւլի սիւր Լուարի և Փիթիվիէի պատմական վայրերն ու հայկական ճարտարապետութեամբ կառուցուած եկեղեցիները։

Ծախքերու մասնակցութիւն 30 ֆրանք (ճամբորդութիւն փիւլման օթոքառով եւ ճաշ)։

Մեկնում Փարիզէն ժամը 8ին,
(Ligne H P A Paris-Aubigny
Place Denfert-Rochereau, Paris (14e)

Արձանագրութեան համար դիմել՝
Հեռ. 033-02-12 Փարիզի Ս. Խաչ եկեղեցի

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, փութալու է շուտ արձանագրուիլ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

— ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ —
Նախաձեռնութեամբ
Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբերին։

Պաշտօնի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան։

Ամբողջ տարեշրջանի համար վճարադինն է 15 ֆրանք։

Արձանագրութեան համար դիմել Ուրբաթ Հոկտ. 3ին ժամը 19էն 21, Լիսէ Քոնտորսէ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Հայկական հաստատութեան մը համար.—
Mécaniciennes pour travailler à l'atelier et ouvrières à domicile.

EM - JI - MAKI
73, Rue de Provence, Paris (9e)
Tél. : TRI. 92-98

URGENT

Environ 10 kms. de Paris
Vends salon coiffure dames avec fonds et murs. Catégorie B, bonne affaire. Matériel état neuf. Possibilité mixte, logement 2 pièces, cuisine, W.-C.
Douche, téléphone. Prix 105.000 francs.
S'adresser :
Mme FRENGULIAN Berthe
14 bis, Rue du Progrès, 92 MEUDON

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

(Piano, Accordéon, Solfège)

Կը դասաւանդուին մասնագէտ եւ փորձառու ուսուցիչներու կողմէ։

Փափաքողները դիմեն.—

Madame TCHITOUNY
13, Rue Caumartin, Paris (9e)
Tél. : OPE. 37-62

Նաեւ՝ վարձու սենեակ ուսանողի համար։

Ընտանեկան հաւաքոյթներու եւ խնջոյքներու առթիւ փափաքողներուն համար տրամադրելի է մասնագէտ Աքոռտէոնիստ մը, հայկական, կովկասեան, ռուսական եւ եւրոպական ճոխ յայտագրով մը։

Դիմել նոյն հասցէին։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Սեպտ. 25էն սկսեալ վերաբացուած են Հայաստանեայց եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ գտնուող հայերէնի դասընթացքները հետեւեալ վայրերուն մէջ.

Փարիզի եկեղեցի (կիրակնօրեայ վարժարան) ժամը 10-12։

Ժանթիյի, 22 Ռիւ Վիքթոր Հիւկօ։

Ալֆորվիլ՝ տեղական ֆրանսական վարժարանի սրահին մէջ։

Պուա Քոլոմպ-Անիէռ՝ 4 Ռիւ Մարի Լու.

Շավիլ՝ Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ։

Պանեէօ-Քաշան՝ 43 Ռիւ Մատամ Քիւրի։

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները վերոյիշեալ թաղամասերուն մէջ։

×

ԼԻՈՆԻ Հայ Ազգ. Վարչութեան Կրթական Մարմինը կը ծանուցանէ Լիոնի հայ ծնողաց, որ Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. 2ին։

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑԸ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 2էն սկսեալ Հինգշաբթի օրերը ժամը 3ին Միութեան գրասենեակին մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ Մեթրօ Քատէ։

×

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտ. 2ին հինգշաբթի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին։ Յարգելի թաղեցիներէն կը խնդրուի այժմէն արձանագրել իրենց փոքրիկները, կիրակի առաւօտները, եկեղեցւոյ խորհրդարանը, իսկ շաբթու մէջ Պր. Երուանդ Պապոյեանի մօտ։ Ոչ մէկ վճարում դպրոցի. դպրոցի գիրքերը ձրի կը տրուին։

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի կիրակնօրեայ հայերէնի դասաւանդութիւնը տեղի կ'ունենայ Հոկտ. 5ին կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ։

Կը խնդրուի ծնողքներէն որ խղճամտօրէն բերի ըլլան իրենց զաւակները արձանագրել անխտիր։ Ուսուցչուհի Օր. Հելէն Սապունճեան։

×

ՏԷՍԻՆ

Կապ. Խաչի հայկ. դպրոցի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Հոկտ. 2ին Հինգշաբթի ժամը 14-17ը եւ Շաբաթ 17-19ը Հ. Յ. Դ. տան մէջ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները Հոկտ. 5ին, կիրակի ժամը 15ին, Մշակոյթի Տուն, 17 Ռիւ Պլէօ։

Կարեւոր օրակարգ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ։

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համազգութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, կիրակի օր։

×

«Դաշնակցութեան Օր»ը Լիոնի մէջ կիրակի Հոկտ. 26ին, Ազգ. Տան մեծ սրահը։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

×

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին։

PARENTY
ET
DESROUSSEAUX
AGENCE DE VOYAGE
7, Rue du Hanovre, PARIS (2e)
Métro :
Quatre-Septembre ou Opéra
Tél. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար — օդանաւ, շոգենաւ, երկաթուղի — օդանաւային բոլոր ընկերութիւններու միջոցով (ամերիկեան, ֆրանսական, գերմանական, թրքական, պելժիական, հոլանտական, յունական եւայլն եւայլն)։

Գրասենեակը ձեզ կ'ընդունի հայ պաշտօնեայ մը։

Բաց է ամէն օր, բացի Շաբաթէն, ժամը 9-12 եւ 14-18։

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalar

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ 50 ֆ.
Արտասահման Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 30 SEPTEMBRE 1969

Le Numéro 0,50 F.

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11626

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.626

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐԸ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՄԸ ՄՆԱՆ

Հակառակ կարգ մը նախատեսութեանց Պրանտի ընկերվարականները ընտրական յաղթանակը չտարին, թէեւ զգալի յառաջխաղացութիւն մը արձանագրեցին անցեալի բաղդատմամբ եւ Քրիստոնեայ-Դեմոկրատները հակառակ որոշ կորուստներու, կը մնան Արեւմտեան Գերմանիոյ առաջին կուսակցութիւնը։

Ընտրական վերջնական արդիւնքները հետեւեալ պատկերը կը պարզեն.— Քրիստոնեայ-Դեմոկրատ՝ ձայներու 46,1 առ հարիւր (15 միլիոն 203.457), կ'ապահովէ 242 աթոռ Պունտըսթակի մէջ (կորուստ՝ վեց աթոռ), Ընկերային Դեմոկրատ (Պրանտի ընկերվարականները) կը ստանայ ձայներու 42,7 առ հարիւր, 224 աթոռ (նախապէս՝ 202), ազատականները՝ 5,8 առ հարիւր, 30 աթոռ (նախապէս՝ 49), Էն. Փէ. Տէ. (Նոր-Նացիական կուսակցութիւն նկատուած) չկրցաւ ստանալ ձայներու մէկ հինգերորդը որպէսզի ներկայացուցիչ ունենայ երեսփոխանական ժողովին մէջ։

Այս պայմաններու մէջ, շատ հաւանական կը թուի որ յաջորդ չորս տարիներու վարչապետը մնայ Քիզինկէրը, բայց ընկերվարականները որոնք բարելաւած են իրենց դիրքերը, կրնան համախմբում մը կազմակերպել ազատականներուն հետ։ Արդարեւ կարեւոր հարցը այն է թէ ո՞ւ պիտի երթայ ազատականներու համակրութիւնը, տրուած ըլլալով որ շատ բան կախում ունի իրենցմէ, հակառակ անոր որ գլխաւոր պարտեալներն են այս ընտրութեան։ Ամէն պարագայի մէջ, Արտաքին նախարար եւ ընկերվարական պարագլուխ Վիլի Պրանտ չսպասեց արդիւնքներէն անմիջապէս ետք թէ՝ «կառավարական համախմբում մը, որ կը միացնէ յառաջդիմող կուսակցութիւնները, այսինքն ազատականները եւ Քրիստոնեայ Դեմոկրատները տրամաբանական հետեւանքը չէ՞ ըլլար ըլլալ այս քուէարկութեան։ Ըսել ազատականներուն թէ պատրաստ ենք անմիջապէս բանակցութիւններ բանալու իրենց հետ»։ Պրանտ ուրախ է որ նոր նացիականները պարտուած են։ Գալով այս կուսակցութեան (Էն. Փէ. Տէ.) նախագահին, Ատոլֆ Ֆոն Թատըն, յայտարարած է թէ նման պարտութենէ մը ետք, անօրէն կոմիտէն պէտք է հրաժարական տայ։

Պրանտ-Քիզինկէր համախմբում մը, ինչպէս կար ցարդ, դժուար թէ իրագործուի եթէ յիշենք ընտրապայքարի վերջին օրերու ելոյթները, զորս Պրանտ չատ[…] ըրկեց Քիզինկէրի։ Պրանտ կը մեղադրէր վարչապետը որ իր ճառերով յայտարարած էր թէ Գերմանիա կը կորսնցնէ իր ընկերներու վստահութիւնը եթէ ընկերվարական-ազատական խմբակ մը գործի գլուխ անցնի։ Քիզինկէր քանիցս կրկնած է նաեւ թէ տեւական կերպով պարտաւորուած է «որբագրել» Պրանտի արտաքին քաղաքականութիւնը եւ փոխել անոր ծրագիրները, Պրանտ ալ չի ծածկեր թէ կը յանձնացուցիչ կը գտնէր այդ ընթացքը, շեշտելով.— «Կարծես թէ այս կառավարութեան մէջ առաջին կարգի դեսպանութեան խորհրդատուի դերն ունէի միայն»։ Բայց Քիզինկէր եւ իր կուսակիցները, ընտրական արդիւնքներէն անմիջապէս ետք, յայտնեցին թէ դուռը բաց է ընկերվարականներուն առջեւ։

× Դրամ փոխելու չուկաները վերաբացուեցան Երկուշաբթի օր։

ՓՐԱԿԱՅԻ ԱՇՈՒՆԸ

ՏՈՒՊՉԷՔ ՀԵՌԱՑՈՒԱԾ ՊՐԵԶԻՏԻՈՄԷՆ, 28 ԱԶԱՏԱԿԱՆՆԵՐ ՔՇՈՒԱԾ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԷՆ

Եթէ քանի մը օրէ Եւրոպայի զանազան երկիրներուն համար աշունը սկսած է, ոչ մէկ երկիր, ոչ մէկ ժողովուրդ կը զգայ այդ աշունը որքան Չեխոսլովաքիան որ գիտէ թէ ուրիշներու համար գարունը կրկին պիտի գայ, բայց իրեն համար գարուն չկայ այլեւս։

Արդարեւ, այլեւս դժրախտ իրողութիւն է, որ խորհրդային հրասայլերը պարտադրեցին իրենց կամքը ազատասէր ժողովուրդի մը վրայ, որուն միակ փափաքն էր համայնավար վարչաձեւը օժտել մարդկային դիմագիծով։

Չեխոսլովաքիոյ Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն իր վերջին լիակատար նիստին մէջ պրեզիտիումի անդամի պաշտօնէն հեռացուց, ինչպէս նաեւ Ազգային Ժողովի նախագահի պաշտօնէն, Ալեքսանդր Տուպչէքը, որ այսուհետեւ կը մնայ միայն անդամ Կեդր. Կոմիտէի։ Խորհրդայնասէր տարրերը աւելի առաջ երթալով, Կեդր. Կոմիտէի անդամակցութենէն դուրս հանեցին վեց ազատախոհներ, որոնց շարքին՝ Զմիրկովսքի։ Ուրիշ երեք անձեր հեռացուեցան Համայնավար կուսակցութեան շարքերէն, վերջապէս, 19 ազատախոհներու «հրաժարական»ը ընդունուեցաւ։

Մէկ խօսքով կատարեալ մաքրագործում մը կուսակցութեան վերին մարմնին շարքերուն մէջ։

Մաքրագործումը աւելի ամբողջական դարձնելու նպատակով է, անշուշտ, որ երկրին Դաշնակցային կառավարութիւնը, իր կարգին, հրաժարեցաւ, հնարաւորութիւն տալով վարչապետին (Չերնիկ) նոր կառավարութիւն մը՝ բաղկացած բացառապէս խորհրդայնասէր տարրերէ։

Մաքրագործումներու շարքը պիտի երկարի ու տարածուի բոլոր մարզերէն ներս եւս, քանի որ Լուսաւորութեան նախարարը յայտարարեց, թէ բոլոր բարենորոգիչները պէտք է հեռացուին իրենց պաշտօններէն։

Սակայն ինչ որ ամէնէն աւելի վրդովեցուցիչ է, այն հաղորդագրութիւնն է, որով Կեդր. Կոմիտէն կ'արդարացնէ խորհրդային ուժերու մուտքը Չեխոսլովաքիա։ 1968 Օգոստոս 21ին, Կեդր. Կոմիտէն միաձայնութեամբ դատապարտած էր խորհրդային զինուորական միջամտութիւնը Չեխոսլովաքիոյ մէջ։ Այս անգամ, Կարմիր Բանակին մուտքը կը նկատուի «ընկերվարութիւնը պաշտպանելու» կոչուած ակտ մը։ «Ոչ յարձակում եւ ոչ ալ գրաւում» է, կը ճչդէ Կեդր. Կոմիտէի հաղորդագրութիւնը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՀԻՐԷԻ կիսապաշտօնական Ալ Ահրամը կը գրէ թէ Ռապաթի իսլամական վեհաժողովը առանց օրակարգի սկսած է եւ վերջացած առանց որոշումի բանաձեւերու։ Թերթը կը գրէ նաեւ թէ եգիպտական պատուիրակութիւնը ձախողեցնել տուած է պարբերութեան մը շարադրութիւնը վերջնական զեկոյցին մէջ, ուր պիտի նշուէր թէ իսլամական ուխտ մը գլխաւոր հեռանկարներէն էր ժողովին։ Ցատակ էր, կ'ըսէ նոյն թերթը, թէ Ֆայսալ Թագաւորը եւ Պարսից Շահը փորձած էին մղել բանաձեւային յանձնախումբը որ «ուխտ» մը պատրաստէ որ, թագաւորներու ձեռքը եղող, զինակցութեան մը բնոյթ ունենայ։

ԵԳԻՊՏԱՑԻՔ կը պնդեն թէ յարձակում մը գործած են իսրայէլեան ուժերու վրայ, Սինայի գիծերէն 85 քիլոմեթր ներս բայց Հրեաները կը հերքեն։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետ՝ Տիկին Կոլտա Մէյր Ուաշինկթընէն Նիւ Եորք հասած է Երկուշաբթի օր։ Կը թուի թէ լուրջ տարակարծութիւններ կան Տիկին Մէյրի եւ Նիքսընի միջեւ, Զօրքերու խորհրդակցութեան շուրջ, բայց ոչ մէկ անհամաձայնութիւն հիմնական հարցերու շուրջ։

ՍԱԼՈՆԻ մէջ (Պուշ տիւ Ռոն) Կիրակի օր բացումը կատարուած է Դիմադրութեան ամէնէն հարազատ հերոսներէն՝ Ժան Մուլէնի յուշարձանին, նախարարապետ Շապան Տէլմասի կողմէ։ Բացի կարգ մը նախարարներէ, ներկայ էր նաեւ Ժորժ Պիտօ, որ յաջորդած է Ժան Մուլէնի դիմադրութեան Ազգ. Խորհուրդի գլուխը։

ԹՂԹԱՏԱՐԻ գործադուլի զանազան շարժումները լրջօրէն պիտի խանգարեն ցրուումները եւ առաքումները շաբթուան ընթացքին։ Մթնոլորտը լարուած կը մնայ ելեկտրականութեան եւ փոխադրութեան մարզերուն մէջ։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ նոր ուժեր, բաղկացած 700 զինուորներէ Հիւսիսային Իրլանտա մեկնեցան զօրացնելու համար տեղւոյն վրայ գտնուած անգլիական ուժերը, որոնց թիւը կը հասնէր 7000ի։ Անգլիական նոր ուժեր զրկեց Զօր. Ֆրելէնտի խնդրանքին վրայ։ Զօրավարը, որ ընդհանուր հրամանատարն է Հիւս. Իրլանտայի անգլիական ուժերուն, մտահոգուած է, երբ առջի օր բողոքականներ եւ կաթողիկէներ կրկին բուռն բախումներ ունեցան իրարու հետ։ Կաթողիկէ տուներ հրկիզուած են, իսկ այս վերջինները բողոքական մը սպաննեցին։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԷՆ կը հաղորդեն, թէ Չինաստան Սեպտեմբեր 22ին հիւլէական ռումբի պայթումի փորձ մը կատարած է Թիէն Շանի շրջանին մէջ։

ԵՐԵՒԱՆ

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Կը շարունակուին Յովհ. Թումանեանի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած հանդիսութիւնները։ Սեպտ. 21ին հազարաւոր Երեւանցիներ եւ հիւրեր հաւաքուեցան գրագէտին տուն-թանգարանին առջեւ։ Ներկայ էին նաեւ Ա. Միկոյեան, Ա. Քոչինեան, Բ. Մուրադեան, մառեշալ Յ. Բաղրամեան, Մ. Սարեան եւ այլ բարձրաստիճան պետական դէմքեր՝ հայ թէ օտար։

Յովհ. Թումանեանի տուն-թանգարանի նոր ցուցադրութեան եւ բանաստեղծին բարձրաքանդակին հանդիսաւոր բացումը կատարեց Հայաստանի Մշակոյթի նախարար Կ. Ուղումեան, որ այս առթիւ գիտել տուաւ, թէ ցուցահանդէսը ունի նոր, հարուստ նիւթեր, որոնք ամբողջական պատկերացում մը կուտան գրագէտին կեանքին եւ գործին մասին։ Ասիկա ժողովուրդին լաւագոյն նուէրն է հարազատ զաւակին յոբելեանին, ներկայ եւ գալիք սերունդներուն։

Ապա յաջորդաբար խօսեցան Մոսկուայի գրագէտներու կազմակերպութեան վարչութեան քարտուղար Լ. Կարէլին, Արեւելեան Գերմանիոյ ներկայացուցիչ գրագէտ Վերնէր, Հայաստանի Գրագէտներու Միութեան վարչութեան քարտուղար Ստ. Ալաջաջեան, Լիբանանցի գրագէտ Մուսաւուէ եւ Լոնտոնէն Տոքթ. Մ. Գիւտեան, որ բանաստեղծին գործերը կը թարգմանէ անգլերէնի։

Բոլորն ալ անդրադարձան Յ. Թումանեանի գործերուն վայելած ժողովրդականութեան, անոր կատարած ստեղծագործական մեծ աշխատանքին եւ գրական վաստակին։

Ապա ներկաները տուն-թանգարանին մէջ դիմաւորուեցան բանաստեղծին կեանքի ընկերուհի՝ 98ամեայ Օլգա Թումանեանի կողմէ։ Ներկայ էին նաեւ բանաստեղծին երեք աղջիկները՝ Արփիկ, Սեդա եւ Թամար։

Այցելուները կը դիտեն նոր ցուցահանդէսը, որ իր տասը բաժիններով կը պատկերացնէ մեծ բանաստեղծին կեանքն ու գործը։

×

Լենինականի մէջ հանդիսաւոր շուքով յիշատակուեցաւ Յ. Թումանեանի 100ամեայ յոբելեանը Սեպտեմբեր 22ին։ Խօսեցան Մ. Մուրատեան եւ Ճ. Թորոսեան։

×

Դիլիջան իր կարգին, Սեպտ. 19ին, դասախօսութիւն-համերգով մը յիշատակեց անուանի բանաստեղծին ծննդեան 100ամեակը։

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՁԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ ԿԸ ՅԱՐՁԱԿԻՆ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ — ԿՐԿԻՆ ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ — ՑԱՐԴ ԵՐԿՈՒ ՈՒՍԱՆՈՂ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Պոլսոյ համալսարանին մէջ կռիւները կը շարունակուին պարբերական կարճ ընդհատումներով։ Սեպտեմբեր 23ին, ձախակողմեան ուսանողներ յարձակած են աջակողմեան ուսանողներու վրայ եւ վերջերս ատրճանակներ գործածուած ու ճօճքէյլ Մոլոթովներ նետուած են։

Ձերբակալուած է համայնավար ուսանող մը, որ չէր վարանած ատրճանակ գործածել ոստիկանութեան դէմ։

Ուրիշ ուսանող մը՝ Թայլան Էօզկիւր անունով, որուն դէմ ի բացակայութեան ձերբակալման հրաման տրուած էր, համալսարանի բակին մէջ սպաննուեցաւ ոստիկաններու կողմէ։ Համայնավար ուսանողը փորձած էր դիմադրել զէնքով։

Այս դէպքերուն առիթով ոստիկանութիւնը որոշած է խիստ միջոցներ ձեռք առնել խռովարար ուսանողներուն դէմ։ Արդարեւ, լարուած կացութիւնը կը շարունակուի։ Մէկ շաբթուան մէջ երկու ուսանողներ սպաննուած են, իսկ կռիւներու ընթացքին ուսանողութիւնը բաւարար քանակութեամբ զէնք ունեցած իր տրամադրութեան տակ։

Ոստիկանութիւնը երկրաչափութեան վարժարանին մէջ խուզարկութեան մը ժամանակ մեծաքանակ զէնք գտած է։

Ոստիկանութիւնը յատուկ խումբ մը կազմած է՝ բաղկացած իր լաւագոյն տարրերէն, քննելու եւ երեւան հանելու համար պատասխանատուները։

Կռիւներուն առթիւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են։

Հազարաւոր ուսանողներ «Ալլահ էքպէր» բացագանչելով հետեւած են ուսանողի մը, (որ աջակողմեան խմբակին կը պատկանէր) թաղումին։ Այս առթիւ ցուցադրած են պաստառներ, որոնց վրայ գրուած էր՝ «Եթէ մեռնինք կ'ըլլանք նահատակ, եթէ ապրինք՝ կ'ըլլանք յաղթական»։

ՈՒՂԵՒՈՐԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

Ս. ՊԵՏՐՈՍ ԵՒ ՍԻՔՍՏԻՆԵԱՆ ՄԱՏՈՒՌ

Դարերէ ի վեր վէճ կայ Ս. Պետրոս մայր տաճարի վայրի պատմական ինք – նութեան շուրջ։

Ըստ աւանդութեան, կաթողիկէ աշ – խարհի հաւատքի կեդրոնը կառուցուած է պատմական այն վայրին վրայ՝ ուր նահատակուած է Պետրոս առաքեալ, Նե- րոն կայսեր օրով, հաւանաբար 67 թուա- կանին։

Նախ քան տաճարի շինութիւնը, Անա – կլետոս Պապի կողմէ յուշաքար մը զե- տեղուած էր նոյն այս վայրին վրայ։ Աւանդական է, որ Կոնստանդին կայսեր ու Սիլվեստրոս Պապի կամքով մարմին առաւ քրիստոնեայ աշխարհի մեծագոյն ու շքեղագոյն եկեղեցին։

Շրջանէ շրջան հերքուած է թէեւ այս […]յութիւնը, սակայն հետախուզական պատմական վերջնագոյն ուսումնասի – րութիւններ հաստատած են ստուգութիւ- նը աւանդապատումին։

Մայր տաճարի սկզբնական կառոյցը հինգ թեւեր ունեցած է, լայն մուտքով, բազմաթիւ մոզայիքներ, փրեսքոներ ու այլ յօրինումներ՝ կը կազմէին շէնքին […]նաւոր նկարագիր տուող արուեստա- գիտական մանրամասնութիւնները։

Յուլիոս Բ. Պապի օրով է, որ կը քան- դուի հինը ու նորին կառուցումը առիթ կու տայ տարակարծութեանց՝ երբ հետե- ւողական ճարտարապետական ոճերու նախա- սիրութեանց, շինութեան աշխարհիկ (?) թեմական եւ ծխակատարական մասնա – գիտութիւններու, հելլենական ու լատինա – կան ուղղութեանց։ Պրամանդէ, Ռաֆա- յէլ, Միքէլ Անճելօ, Մատերնօ՝ ճարտա – րապետական, նկարչական ու առ հասա – րակ արուեստի իրենց նախասիրութիւն – ներով, եւ մինչեւ 17րդ դարու հոգեւոր պետերը՝ իրենց առաւելապէս կրօնական ըմբռնումներուն թելադրանքով, փոփոխու – թիւններ, յաւելումներ, սրբագրութիւն – ներ կատարած են շինութեան մէջ, մին- չեւ որ 1614ին իր վերջնական ձեւը առա- ցած է Ս. Պետրոսը։

Պօղոս Ե. Պապի օրով, Մատերնօ երեք դուռներ աւելցուցած է մայր տաճա- րի երկու կողմերուն վրայ՝ եկեղեցիի ճակատը այժմու իր լայն ու տպաւորիչ տեսքին բերելու համար։ Առանձին գեղեցկութիւն մը ստացած է կառուց – ուածքը, հրապարակէն դէպի մայր դուռ բազմախիտ սանդուխներու շարքով։

Անկասկած՝ Ս. Պետրոսի գմբէթն է ճարտարապետական այս հրաշալիքի ա – մէնէն մեծարուեստ կառուցումը, որ Մի- քէլանճելոյի պատմական համբաւը կը նուիրագործէ։ Իրմէ առաջ Պրամանդէի գաղափարն էր եղած Ս. Պետրոսի վեհու- թիւնը իր գմբէթով յատկանշել. սակայն Ռաֆայէլ՝ բիւզանդական աւանդութիւն- ներու հանդէպ վերապահ՝ ընդդիմացած էր այս մտածումին։ Միքէլանճելոյի տե- սակէտը եւս եղաւ ա՛յն, որ դերիշխող կառոյցը պէտք է ըլլայ տաճարի գմբէ – թը, առանց որուն այսօ՛ր ալ մայր եկե – ղեցին պիտի չունենար այն հրապոյրն ու կախարդանքը՝ որով շինութիւնը, իր ամ- բողջութեան մէջ, տեղ կը գրաւէ ճար – տարապետական անկրկնելի կոթողներու կարգին։

Ինը լայն լուսամուտներ կը գրաւեն տա- ճարի ճակատը, սիւնազարդ յառաջամա- սին ու գլխաւոր կառոյցին միջեւ։ Կեդ – րոնի լուսամուտէն՝ հանդիսաւոր օրերու եւ եկեղեցական տօներու առթիւ հանրու- րութեան կ'երեւի սրբազան Պապը։

Ս. Պետրոսի տաճարը վստահօրէն նը – ւազ պատկառազդու ըլլար սակայն, եթէ Պերնինիի տաղանդը մարմին տուած չըլ- լար այն հրապարակին՝ որ խորք, սլացք եւ մթնոլորտ կու տայ Վատիկանի այս գլխաւոր կեդրոնին։

Այցելուին համար չօշափելի, լրիւ ըմ- բռնելի ու արդար պատկերացում մըն է Աղեքսանդր Եօթներորդի այն բացատրու- թիւնը՝ թէ Ս. Պետրոսի հրապարակին շինութեամբ, կաթողիկէ մայր եկեղեցին «թեւաբաց այն տաճարն է, որ կը գրկէ իրեն դիմող հաւատացեալները, հերետի- կոսները թէ մեղաւորները հաւասարա – պէս»։

Հրապարակը հաւկթաձեւ բոլորակ մըն է, վիթխարի ու լայնաշունչ, որուն եր- կու կողերուն վրայ կիսաշրջանակաձեւ ու սիւնազարդ ճարտարապետական կառու – ցումներ կան։ 284 սիւներ, եկեղեցական 140 սուրբերու արձաններ, հրապարակի կեդրոնին՝ եգիպտական կոթող մը, եւ կոթողէն հաւասար հեռաւորութեանց վը- րայ՝ երկու ցայտաղբիւրներ, Ս. Պետրոս տաճարին ու անոր գմբէթին հետ կը կազ- մեն գրեթէ համանուագային ամբողջու- թիւն մը, — ներդաշնակ, վեհաշունչ, այ- ցելուն տարաշխարհիկ ապրումներու յանձնող միջավայր՝ որ տափակ առօր- եայէն դէպի աստուածային կը մղէ մարդը…։

Տաճար մուտքիդ, առաջին քայլերդ չեն տպաւորեր քեզ։ Ներքին տարածութեանց, գիծերու, բարձրութեանց եւ ընդհանուր մթնոլորտի խորազգած գեղեցկութիւնը կ'ապրիս այն րոպէին միայն՝ երբ հասած ես գմբէթին տակ, կեդրոնը։ Մեծու – թեան, նրբութիւններու, ցայտուն յօրի – նումներու թէ նուաղուն զարդարանք – ներու պերճ համադրութիւն մը կը շրջա- պատէ քեզ, կը խուժէ աչքերուդ, մտքիդ, սրտիդ ու հոգիիդ։ Արուեստի բոլոր պա- հանջներդ՝ քանդակէն մինչեւ նկար, ճարտարապետութենէ մինչեւ արձանա – գործութիւն, լոյսերու եւ գոյներու գրե- թէ երաժշտական ծփանքով մը՝ ձեռա – կերտ ստեղծագործութեանց վրայ, անդր- երկրային մթնոլորտով մը կը յագենան։

46 մեթր բարձրութեան մը վրայ հիմ- նուած է կեդրոնական կամարը տաճարին, որուն տակ զետեղուած է 29 մեթր բար- ձրութեամբ պղնձեայ ամպհովանին (բէնըփի), գործ՝ Ճան Լորենցօ Պերնի – նիի, պառոքեան ոճով հրաշակերտ մը, զոր իտալացի արուեստագէտը կառուցած է 29 տարեկանին…։

Ձեռակերտ ամէն շինուածք, տաճարէն ներս թէ դուրս, կը ձգտի զգայնել մար- դուն՝ թէ ոչնչականութեան սահմանուած գոյութիւն մըն է ինք, որքան ատեն որ ինքզինք ամենազօր կը կարծէ, կամ կը յամառի չփնտռել իր մէջ այն խոկութիւ- նը, որ կը յատկանշուի «Աստուծոյ շունչով»ով։ Գիտակցութեան կոչ մըն է սըր- բազան ամէն յօրինուածք, — մարդուն ներքին էութեան մէջ ներկայ ու գրեթէ միշտ մոռցուած գերագոյն կարելիու – թիւններ մշակելու, դաստիարակելու. ի- րականացնելու հրաւէր մը՝ որ խոնար – հութեամբ, յաւիտենական աշակերտու – թեամբ միայն կրնայ գործ դառնալ…։

Արարչագործութեան հրաշալիքն է Սիքստինեան Մատուռը՝ Քափելլա մաճեա յորջորջումով պատմականացած քահա – նայապետական մատուռը, որ գոյութիւն է ունեցած ութերորդ դարէն իսկ՝ երբ Սիքստոս Դ. (Ֆրանչեսքօ տելլա Ռովե- րէ) զայն կառուցելու պարտականութիւնը կու տար Ֆլորենսի ճարտարապետներէն Ճովաննի Տոլչէի։ Մօտաւորապէս 45 եարտ երկարութեամբ ու 15 եարտ լայն- քով քառանկիւնաձեւ տաճար մը, որ պապական մասնաւոր հանդիսութիւննե – րու յատուկ սրբավայր մը պիտի ըլլար։

Երկա՛ր է պատմութիւնը, զոր ապրե – ցաւ Սիքստինեան մատուռը՝ յատկապէս 1481էն ետք, մինչեւ 1508, երբ Յուլիոս Բ. Պապի օրով եւ Պրամանդէի յանձնա – րարութեամբ Միքէլանճելոյի վստահուե- ցաւ մատրան կամարամասին, տասներ – կու պատուհաններու վերնամասերուն նը- կարչազարդումը եւ տարածուն պատերու որմնանկարումը։

Նախանձի, չկամութեանց, մրցակցու – թիւններու, փոխխամտութեանց պատ – մութիւն մը՝ որ սակայն յաղթահարուե- ցաւ մեծ արուեստագէտին ու հանճարեղ քանդակագործին հուրքով, կամքով, եւ տեսանողներուն միայն վերապահուած աստուածային իրագործումներով։

Կտակարանային ու աւետարանական ե- ղելութեանց, պատգամներու, դէպքերու եւ սեւեռումներու ուժական արտայայ – տութիւնն է անվերապանցելի Միքէլան – ճելոյի գործը, — յաւիտենական «նորոյթ»ու- թիւնն է, իր «դասական» մեծութեան մէջ. ինքնատպութեան զօրեղ նկարա – գրովն իսկ՝ յաւերժական գեղեցկութիւնն է քանդակին թէ նկարին։

Երբ կը թողուս Ս. Պետրոսն ու Սիքս- տինեան մատուռը, կը թուի քեզի՝ թէ Անճելօը երազուած Աստղան է մարդ – կային համար, որ արուեստին մէջ կը փնտռէ յաւերժական գեղեցիկը, — անանց ներդաշնակութիւնը մտքին եւ հոգիին…

ՆՈՃԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

(Ծննդեան 125ամեակին առթիւ)

Հայերու դատը մարդկութեան դատն է…

Ա. ՖՐԱՆՍ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Յովհ. Թումանեան, դարերու ընդմէջէն դիտելով հայ ժողովուրդին ճակատագի – րը, իմաստուն կերպով նկատած էր, որ «Զարմանալի է մեր ժողովուրդին կեն – սունակութիւնը. ոչ մի բռնակալ, ոչ մի բարբարոս չէ կարողացել ընկճել, նուա- ճել մեր ժողովրդի ազգային այդ յատ- կութիւնը»։

Հայութեան բնորոշ ազգային այդ յատ- կութիւնը նկատի առնելով է, որ Անաթոլ Ֆրանս շատ ճիշդ կերպով ըսած է, թէ «Հայաստանը մահամերձ է, բայց կը վերածնի։ Ժողովուրդ մը, որ չուզեր մեռնիլ, երբեք չի մեռնիր»։

Ա. Ֆրանս, որ նամակագրական կապ հաստատած էր հայ գրողներու, արուես- տագէտներու, հայ մտաւորականութեան լայն շրջանակներու հետ, կը ստանայ շնորհակալութեան եւ երախտագիտու – թեան բազմաթիւ նամակներ աշխարհի բոլոր ծայրերէն։ Եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին (ԽՄԲ.— Գէորգ Ե. Սու- րէնեան) անսպասելի կոնդակը խորապէս կը յուզէ զինք։ «Ձեզ եւ Ֆրանսայի մեծ ժողովուրդին, մեր բարեմաղթութիւննե- րուն հետ, կ'ուղարկենք նաեւ մեր շնոր- հակալութիւններն ու սրտաբուխ երախ – տագիտութիւնը հայ ժողովուրդին ի նը- պաստ ձեր կատարած բոլոր բարի գոր- ծերուն համար», կը գրէր Ամենայն Հա- յոց Կաթողիկոսը։

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ուղղած իր պատասխանին մէջ Ա. Ֆրանս կը գրէ. «Կոնդակը, զոր Ձեր Սրբազնութիւնը մեծ պատիւ ըրաւ ինծի ուղարկելու՝ ուրա – խութեամբ եւ երախտագիտութեամբ լե- ցուց սիրտս։ Դուք ըմբռնեցիք եւ զգա – ցիք, որ մեծ եռանդ մը կը տոչորէ գի[…]

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

[…]ռավարական պաշտօնեաները, որոնք […]էն կը զգային վաղուան իշխանու – [թիւ]նը, աւելի փութկոտութեամբ կը [գոր]ծադրէին քմիթէին հրամաններուն [քան] թէ կեդրոնի հրահանգներուն։ Եըլ – [տըզ]ի պալատէն տրուած բոլոր հեռագիր- [նե]րու պատճէնները իսկոյն կը հաղոր – [դէ]ին յեղափոխականներուն, որոնք [կարող]ած էին ձեռք անցընել նոյնիսկ ծած – [կագր]իր հեռագիրներու բանալին։

[Ժո]ղովուրդը, գրեթէ առանց բացառու- [թեա]ն յարած էր յեղափոխական շար – [ժում]ին, որմէ կը սպասէր իր փրկու – [թիւ]նը։

[Զի]նուորականները կամաց կամաց ի – [րենց] չէզոքութենէն դուրս կ'ելլէին եւ կը [...]նային բացէ ի բաց Կ. Պոլսոյ վրայ [...]լ եթէ իրենց գոհացում չտրուէր ու Սահմանադրութիւնը պաշտօնապէս չհըռ- չակուէր իսկոյն։

Օսման Ֆէյզի փաշային Մանասթըր գրկուիլը ոչ միայն երկիւղ չէր ազդած յեղափոխականներուն, այլ անոնց եռանդը աւելի գրգռած էր։

Օսման փաշա հասկցած էր որ Ռումե- լիի զօրագունդերով գործ մը պիտի չկըր- նար տեսնել եւ թէ անկարելի էր անոնց վրայ յոյս դնել։

Հիմա անհամբեր կը սպասէր հաւատա- րիմ զօրագունդերու գալստեան, ինչպէս խոստացուած էր իրեն։

Այս սպասումին մէջ, գիշեր մը երբ Մանասթըրի իր բնակարանին մէջ նստած Եըլտըզ ուղղուելիք հեռագիր մը խմբա – գրելու վրայ էր, յանկարծ շշնկոց մը լսեց դուրսը եւ միեւնոյն վայրկեանին սեն – եակին դուռը զարկին։

— Մտէք, ըսաւ լիագօր հրամանա – տարը։

Դուռը բացուեցաւ եւ իր թիկնապահ – ներէն մին երեւցաւ շփոթած դէմքով։

— Ի՞նչ կայ, Սիւլէյման պէյ, հարցուց փաշան այս անակնկալ երեւումէն զար- մացած։

— Փաշա էֆէնտի, թոթովեց միւսը, մեր բնակարանը պաշարուած է…։

— Պաշարուա՛ծ, գոչեց Օսման փաշա ոտքի ելլելով, ո՞վ կը համարձակի այդ- պէս բան մը ընել…։

— Կարծեմ Նիազիի խումբն է որ եկած է Ռէսնէէն…

— Ի՞նչ կ'ուզէ մեզմէ Նիազիի խումբը։

Այս խօսքերը արտասանելով հանդերձ Օսման փաշայի դէմքը մթագնեցաւ։ Շէմ- սի փաշային յիշատակը տակաւին շատ թարմ էր եւ նախազգացում մը կ'ըսէր ի- րեն թէ փորձանք մը կը պատրաստուէր իր գլխուն։

Իսկոյն պատուհանը վազեց որ փողոցին կը նայէր։

Տունին ամէն կողմը ձիաւոր ու զինեալ մարդիկ պաշարած էին…։

Օսման փաշա, որ քաջասիրտ զինուո – րական մըն էր, անմիջապէս պատուհանը վեր առաւ եւ գլուխը դուրս երկարելով գոչեց.

— Ի՞նչ կ'ուզէք գիշերուան այս ժա – մուն։

— Կը փափաքինք փաշա էֆէնտին տես- նել, ըսաւ ձիաւոր մը գլուխը վեր առնե – լով։

— Ո՞վ ես դուն…

— Քոլ Աղասի Նիազի, պատասխանեց ձայնը։

— Ի՞նչ է ձեր նպատակը, հարցուց հը- րամանատարը, որ իր պաղարիւնութիւնը բնաւ կորսնցուցած չէր։

— Բանակցիլ նորին Վսեմութեան հետ եւ եթէ կարելի է անօգուտ արիւնհեղու- թեան մը առաջքը առնել, պատասխանեց նոյն ձայնը։

— Բայց ատոր համար ոչ այս ժամը յարմար է եւ ոչ ալ տունը պաշարելու հարկ կայ։

— Դժբախտաբար մեզի համար յարմա- րագոյն ժամն այս է։

— Լաւ ուրեմն, Օսման փաշան ես եմ, ըսաւ հրամանատարը խրոխտ կերպարան- քով մը։

Ձիաւորը յարգանքով զինուորական բա- րեւ մը տուաւ եւ պատասխանեց.

— Ձեր Վսեմութիւնը եթէ կը բարեհա- ճի թող հրաման ընէ որ դուռը բացուի, որպէսզի հանգամանօրէն կարենանք մեր այցելութեան պատճառը բացատրել։

— Լաւ, դուռը բանալ կու տամ, բայց պայմանաւ որ դուք միայն ներս մտնէք, ըսաւ փաշան։

— Կը խոստանամ առանձին մտնել, վստահելով ձեր վրայ։

— Եւ ես կ'երդնում, որ ձեր մազին թե- լին իսկ դպչող պիտի չըլլայ։

Յետոյ Օսման փաշա դարձաւ թիկնա – պահին որ ետեւը կեցած էր եւ ըսաւ.

— Դուռը բանալ տուր եւ հոս առաջ- նորդէ Նիազի պէյը։

Վայրկեան մը ետքը Ռէսնէի ըմբոստ զօրագունդի յեղափոխական պետը կը մտնէր հրամանատար փաշային սենեակը։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(236 – Շար.)

նահատակուած Հայաստանի սուրբ դատով, եւ Ձեր բարձր գնահատանքով վարձատրեցիք տկար ձայնիս կանչը, որ ուժերեցիք ձայներու հետ բարձրացաւ Ֆրանսայի մէջ այն ահաւոր եղեռնին դէմ, որ բազմիցս կրկնուելով, բնաջնջեց աւելի քան մէկ միլիոն Հայ:

«Արցունքի եւ անձկութեան երկար տարիներէն ետք, ահա վերջապէս կը ծագի փրկութեան օրը, կ'իրականանան ազատութեան եւ անկախութեան իղձերը, որոնք փորձութեան մէջ կանգուն պահեցին այն ժողովուրդը, որուն հոգեւոր Հայրն էք Դուք: Այժմ, վերջապէս հայ ազգը …րաբար կը հաստատուի այն հողին վըրայ, ուր յայտնուած է իր հանճարով եւ առաքինութիւններով ու թրծուած իր հերոսական արիւնով:

«Թոյլ տուէք, Վեհափառ Հայրապետ, որ ատոր համար իսկ Ձեզի հետ հրճուիմ եւ Ձեր օգոստափառ գահին առաջ մատուցեմ երախտագիտութեան զգացումներս»:

Մինչեւ իր կեանքին խոր ծերութիւնը, Ա. Ֆրանս մարտնչեցաւ հայ ժողովուրդին արդար դատին համար: 1922ին, Եւրոպայի ականաւոր շարք մը գրողներու, լրագրողներու, հանրային ու պետական գործիչներու հետ, պատրաստեց կոչ մը ուղղուած Ազգերու Լիկային, Լօզանի Վեհաժողովին: 1922 Դեկտ. 8ին այդ կոչին հետ նամակ մը ղրկեց իր հին բարեկամ Արշակ Չօպանեանին.

«Պարո՛ն,

«Պատերազմը հայ ժողովուրդը ձգած է այնպիսի վիճակի մը մէջ, որ մարդկութիւնը չի կրնար հանդուրժել:

«Հարիւր հազարաւոր — կին ու երախայ — վերջին մնացորդացը աշխատասէր ու խաղաղ ժողովուրդի մը, կը թափառի անապաստան: Հարկ է, որ Լօզանի բարդ վէճերը չաւարտած՝ ապահովուի անոնց ապաստան: Մեր կառավարութիւնը կը զբաղի այդ հարցով: Սակայն անհրաժեշտ է յայտնի կերպով ցոյց տալ, որ Ֆրանսացիները, իրենց սեփական դժուարութիւններուն ժամանակ, չեն մոռցած այն թշուառները, որոնք իրենց յոյսը երբեք չեն կտրած մեր երկրին պաշտպանութենէն:

«Կը խնդրեմ, որ ստորագրէք կցուած կոչը, որ պիտի ուղարկուի Լօզանի Վեհաժողովին»:

Ի հարկէ Լօզանի Վեհաժողովը ոչինչ տուաւ հայ ժողովուրդին: Ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս Թուրքիան կարողացաւ օգտուիլ օտար պետութիւններու հակամարտութիւններէն եւ չթոյլատրեց, որ Հայկական Հարցին քննութեան առթիւ ընդունուի հակաթուրք որեւէ որոշում: Օտար մեծ պետութիւնները ունէին իրենց շահերը Արեւելքի մէջ եւ անոնց չէր հետաքրքրեր հայ ժողովուրդին ողբերգական ճակատագիրը:

Այսուհանդերձ, բոլորն ալ անխտիր չահագործեցին Հայկական Հարցը ի նպաստ իրենց քաղաքական նպատակներուն: Ահա թէ ինչո՛ւ բոլոր մեծ պետութիւններն ալ այս կամ այն չափով պատասխանատու են հայ ժողովուրդի զանգուածային ջարդին:

Անաթոլ Ֆրանսի գործունէութիւնը ողջմիտ մարդկութեան խղճի պոռթկումն էր Թրքական բռնապետութեան դէմ, յանուն մարդկային վեհ, ազնիւ ու գեղեցիկ գաղափարներու:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՅՈՎՆԱՆ

«Սովետական Գրականութիւն»

ՄԵԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

Հարուստ է Յ. Թումանեանի ձգած ձեռագիր ժառանգութիւնը, որ կ'ընդգրկէ մեծ բանաստեղծին արձակ եւ չափածոյ բոլոր գրուածքներուն ինքնագրերը, սեւագրութիւնները եւ մաքրագիր օրինակները, նամակները, զանազան նիւթեր, մէկ խօսքով՝ անոր ստեղծագործութեան ամբողջ ժառանգութիւնը:

Ձեռագիրներուն ծաւալուն հաւաքածոն ամէնէն առաջ ցոյց կուտայ բանաստեղծին մտայղացումներուն տարբերութիւնը, գեղարուեստական նիւթին ընտրութեան եւ մշակման Թումանեանական ձեւերն ու եղանակները, երկար ու տքնաջան աշխատանքը հայ եւ օտար դասական գրողներու գործերուն ուսումնասիրութեան ուղղութեամբ եւ ապա՝ բանաստեղծին գրական — հանրային լայն կապերը, անձնական կեանքը, ընտանեկան մթնոլորտը:

Թումանեան խստապահանջ եղած է գրական նիւթին թէ՛ բովանդակութեան եւ թէ լեզուին մէջ: Մշակած ու յղկած է իւրաքանչիւր տողը, հետեւած է ամէն մէկ բառին բարեհնչունութեան, խօսքին կուռ ու գեղարուեստական կառուցուածքին:

Յիշենք, որ իր ստեղծագործութեան նկատմամբ խստապահանջ բանաստեղծը «Անոյշ»ը գրած եւ մշակած է երկար տարիներ: Նոյնը նաեւ՝ «Հառաչանք»ը, «Լոռեցի Սաքօ»ն եւայլն:

1894ին Թումանեան ժողովուրդին բառն ու բանը ուսումնասիրելու նպատակով կը շրջի Լոռի, Բորչալու, եւ գրի կ'առնէ «Հազարան բլբուլ»ին նոր տարբերակները:

Յովհ. Թումանեանի ձեռագիրներուն մէջ յատուկ տեղ կը գրաւեն հայկական դիւցազնավէպին՝ «Սասունցի Դաւիթ»ին մշակման աշխատանքները: Բանաստեղծը ուսումնասիրած է նաեւ ուրիշ ազգերու ժողովրդավէպերը՝ ռուսական բիլինաները, հնդկական վեդաները, սերպ վիպերգութիւնը եւ թարգմանած է անոնցմէ հատուածներ:

Ներսիսեան դպրոցի գրասեղաններուն վրայէն իսկ յափշտակուած է Աբովեանի, Պատկանեանի, Րաֆֆիի եւ միւս գրագէտներուն, եւրոպացի դասականներու գործերով, յատկապէս ոգեւորուած է Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի»ով, որ յետագային կը դառնայ անոր համակողմանի ուսումնասիրութեան առարկան:

Ինչպէս յայտնի է, երբ բանաստեղծը 1912ին կ'ընտրուի նախագահ Հայ Գրողներու Կովկասեան Ընկերութեան, երկար ժամանակ կը զբաղի Սայաթ Նովայի ուսումնասիրութեամբ. գրած է յօդուած, կատարած դասախօսութիւն եւ երբ 1913ին մեծ շուքով տօնուած է Սայաթ Նովայի յոբելեանը, ինքն է, որ բացումը կատարած է վարդատօնին: Հանդէսին հետ կապուած փաստաթուղթերը պահուած են Թիֆլիսի հայ գրողներու ֆոնտին մէջ:

Թումանեան յատկապէս բարձր գնահատած է Շէյքսփիրի գործերը, գրած է գրախօսականներ անոր գործերէն կատարուած թարգմանութիւններու մասին, ըստ արժանւոյն գնահատած Յովհ. Մասեհեանի աշխատանքը, գրուատած Պ. Ադամեանի դերակատարումները:

Թումանեանի գրական ժառանգութեան զգալի մասը կը կազմեն լեզուական խնդիրներուն նուիրուած յօդուածները, որոնցմէ կ'երեւի գրագէտին լեզուական մտածողութիւնը, ժողովրդական բառն ու բառէն օգտուելու եղանակները, բառաստեղծման ձեւերը: Անոր սեւագրութիւններուն մէջ կան Թիֆլիսի, Վանի, Երեւանի, Ղարաբաղի, Լոռիի բարբառներուն վերաբերեալ ասացուածքներ, որոնք օգտագործուած են գրագէտին գործերուն մէջ:

1914ին, Համաշխարհային Ա. պատերազմի ժամանակ ան Տիրվանդաղէի հետ կը մեկնի Ալաշկերտ, մօտէն կը տեսնէ կռիւներու վայրերը, կը ծանօթանայ գիւղացիներու կեանքին: Օրուան տպաւորութիւնները գրի առած է իր ծոցատետրին մէջ:

Մեծ անհատներուն համար նամակագրութիւնը ստեղծագործական ուրոյն բնագաւառ մըն է, ուր անոնք իրենց միտքն ու խոհերը կը փոխանցեն ուրիշներու: Թումանեան նամակագրական լայն կապ հաստատած է Հայերու եւ օտարներու հետ:

Հետաքրքրական փաստաթուղթեր են Թումանեանի տոհմաբանական ծառը, վկայականները, Ներսիսեան դպրոցի աշակերտական տետրակները, անձնական ալպոմները:

Երկու հազար փաստաթուղթեր, որոնք կը վերաբերին մեծ բանաստեղծին, գուրգուրանքով կը պահուին Հայաստանի գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին մէջ:

Պ. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՔՍՈՐԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԷՆ, գրեց Սօսեաց Տղան, տպարան Համազգային, Պէյրութ 1969:

ՄԱՐԱԹՈՆԻ ՎԱԶՔԸ

Եւրոպայի ախոյենական մարզախաղերը, որոնք տեղի ունեցան Աթէնքի մէջ Սեպտեմբերին, վերջ գտան Մարաթոնի վազքով՝ 42,195 քիլոմեթր երկարութեամբ ճամբու մը վրայ:

Երկար տարիներէ ի վեր նիւթ դարձած է այս վազքին պատմական արժէքը եւ պնդողներ կան, որ Մարաթոնի ճակատամարտի յաղթանակին լուրը վազելով Աթէնք տանելուն պատմութիւնը չապացուցուիր պատմական գետնի վրայ:

Ըստ աւանդութեան, Պարսիկներու դէմ Քրիստոսէ առաջ 490ին տարուած Մարաթոնի յաղթանակին լուրը վազելով Աթէնքի արխոններուն (մեծամեծներուն) աւետած է Ֆիտիփիտիս անունով մէկը, որ աւետիսը տալէն ետք ինկած եւ մեռած է:

Այս դէպքը առաջին անգամ ըլլալով կը պատմէ Ղուկիանոս երգիծագիրը, Մարաթոնի ճակատամարտէն 600 տարի ետքը: Արդ, Ղուկիանոս պատմագիր մը չէր, այլ երգիծագիր-բանաստեղծ մը: Իսկ այս դէպքին մասին ակնարկութիւններ ընելու առիթը գտած է ան, երբ կը գրէր «Բարեւելու վտանգը»: Իր այդ գրութեամբ ան կը բացատրէ, թէ վտանգաւոր բան է բարեւել մարդու մը, որուն առաջին անգամ կը հանդիպիս: Եւ մատնացոյց կ'ընէ հին վազող Ֆիլիփիտիսը, որ Աթէնքի արխոններուն ներկայանալով գոչած էր.

— Բոլորի՛դ ողջո՛յն, յաղթեցինք...

Ասոր վրայ է, որ սիրտը պայթած է եւ ան ինկած ու մեռած է:

Ղուկիանոսի այս գրութիւնը, սակայն, բաւարար հիմ մը չի նկատուիր Մարաթոնի վազքին պատմական արժէքը հաստատելու համար:

Տարակոյս չկայ, որ Ֆիլիփիտիս լաւ վազող մը եղած է իր ժամանակին եւ տուած է տոկունութեան բազմաթիւ ապացոյցներ, բայց Մարաթոնի ժամանակակից պատմիչներէն ոչ մէկը կը յիշատակէ դէպքը: Կ'ըսուի մինչեւ անգամ, որ եթէ իրապէս Մարաթոնէն Աթէնք այսպիսի վազք մը տեղի ունեցած ըլլար, եղածը պիտի յիշատակուէր Հելլէն արձանագրութեանց եւ երգերու մէջ:

Արդ, բանասիրական աշխարհը, Մարաթոնէն Աթէնք վազած առաջին Յոյնը կը նկատէ հովիւ Սպիրիտոն Լուիսը, որ 1896ին, երբ արդի ժամանակներու առաջին ողիմպիականին հիմը դրուեցաւ, կատարեց ու շահեցաւ այս վազքը:

Այս միեւնոյն ախոյեանն էր, որ 1936ի ողիմպիականին ալ ջահը հասցուց Պերլինի մարզադաշտը եւ յանձնեց զայն Հիթլերին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (592)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Դ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Ապստամբները որոնք Կավռոշի եկած ժամանակ իրենց կռուի կայանը թողելով ցիրուցան կը կենային կապելային առջեւ, խառնիխուռն խուժեցին դէպի պանդոկը: Բայց Անժոլրային հրամանը կատարելու ժամանակ չունեցաւ. Թնդանօթը նետուեցաւ երկաթի բեկորներով ի հրանօթի մը պէս ահագին բեկորներով:

Թնդանօթը դէպի պանդոկին ճեղքը արձակուած եւ երկաթի բեկորները պատին վրայ սատտատած ըլլալով, այս ահարկու սոսկումը երկու հոգի մեռցուցած եւ երեք հոգի վիրաւորած էր:

Եթէ այսպէս շարունակուելու ըլլար, պանդոկը այլեւս չէր կրնար դիմանալ, վասնզի թնդանօթին արձակած երկաթի բեկորները ներս կը մտնէին:

Պանդոկին մէջ ահաբեկ շշուկ մը եղաւ:

— Առ այժմ գէթ երկրորդ անգամ նետուիլը արգիլենք, ըսաւ Անժոլրա:

Եւ իր քարապինը վար ընելով, թնդանօթապետին ուղղեց, որ նոյն պահուն թնդանօթին ետեւին վրայ ծռելով որոշակի կը կարգադրէր եւ կը հաստատէր թնդանօթի ուղղութիւնը:

Այս թնդանօթապետները գնդընկէցներու զօրանի. անտիական, խարտեաշ եւ քաղցրադէմ տասնապետ մըն էր, յատկապէս հմուտ կ'երեւար այն նախասահմանուած եւ ահարկու զէնքին, որ սարսափի մէջ օրէ օր կատարելագործուելով, վերջապէս պատերազմը պիտի մեռցնէ:

Քոմպըֆէր, Անժոլրային ետեւը ոտքի վրայ կանգնած, այս երիտասարդը կը դիտէր:

— Ի՜նչ նողկալի բաներ են եղեր այս սպանութիւնները, ըսաւ Քոմպըֆէր: Օ՛, ե՞րբ պիտի վերնան թագաւորները, որ պատերազմներն ալ վերնան: Անժոլրա՛, նշան կ'առնես այդ տասնապետին, բայց չես նայիր թէ ինչ է: Տես անգամ մը որքան սիրուն երիտասարդ է, արի է ան, կը տեսնեմ որ կը խորհի. այս թնդանօթաձիգ երիտասարդները խիստ կրթեալ կ'ըլլան. հայր մը, մայր մը, ընտանիք մը ունի ան. թերեւս սիրուհի մըն ալ ունի. հազիւ հազ քսանեհինգ տարեկան է. կրնայ եղբայրդ ըլլալ:

— Եղբայրս է արդէն, ըսաւ Անժոլրա:

— Այո, կրկնեց Քոմպըֆէր, նաեւ իմ եղբայրս է: Ուրեմն չմեռցնենք զինքը:

— Թող գիս: Հարկ է ինչ որ հարկ է:

Եւ Անժոլրայի մարմարեայ այտին վըրայէն արտասուք մը հոսեցաւ:

Միեւնոյն միջոցին քաշեց կայծահանը: Քարապինը նետուելով փայլակ մը ժայթքեցաւ: Թնդանօթաձիգ տասնապետը երկու անգամ դարձաւ ինքն իր վրայ թեւերը առջեւը տարածած եւ գլուխը վեր ըրած կարծես օդը շնչելու համար, ապա թնդանօթին վրայ տապալեցաւ քովընտի եւ հոն մնաց անշարժ: Կը տեսնուէր իր կռնակը որու կեդրոնէն ուղղակի արեան վտակ մը կը հոսէր: Քարապինին գնդակը տասնապետին կուրծքէն մտնելով եւ կռնակէն դուրս ելլելով մեռցուցած էր զայն:

Հարկ եղաւ առնել տանիլ դիակը եւ տեղը ուրիշ մը բերել:

Իրօք այս կերպով ապստամբները քանի մը րոպէ վաստըկեցան:

ԳԼՈՒԽ ԾԷ

ՈՒՐ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾՈՒԻ ԳԱՂՏՈՐՍՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՃՇԳՐՏՕՐԷՆ ՀՐԱՑԱՆ ԱՐՁԱԿԵԼՈՒ ԱՅՆ ՀԻՆ ՏԱՂԱՆԴԸ, ՈՐ 1796ԻՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ ԱԶԴԵՑ

Կարծիքները կը հակառակէին պանդոկին մէջ: Թնդանօթը վերստին պիտի սկսէր նետուիլ: Պանդոկը քառորդ մը պիտի չդիմանար եթէ երկաթի բեկորները շարունակուէին նետուիլ: Անհրաժեշտաբար պէտք էր արգիլել անոնց սաստկութիւնը:

Անժոլրա սա հրամանը տուաւ.

— Պէտք է անկողին մը դնել հոն:

— Չկայ, Անժոլրա, եղածին վրայ վիրաւորներ կան, ըսաւ Քոմպըֆէր:

Ժան Վալժան կապելային անկիւնը նստած եւ հրացանը ոտքերուն մէջտեղը դրած էր՝ մինչեւ այդ րոպէն առանց մասնակցած ըլլալու կռիւին: Կարծես թէ չէր լսեր կռուողներուն խօսքը որոնք իր գովքը կ'ընէին: Ահա հրացան մը, որ բան մը չըներ:

Ժան Վալժան Անժոլրային հրամանը լսելուն պէս ելաւ:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Նուարդ Գիրիշճեան, Տէր եւ Տիկին Լամպէր Տոլ, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Զիվիթճեան եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ քեռայրին՝

ՅՈՎՍԷՓ ԳԻՐԻՇՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 26ին իր բնակարանը՝

12 Rue Balzac, DEUIL-LA-BARRE

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի ժամը 16ին Տէօյլ լա Պառի գերեզմանատունը: Հաւաքուիլ բնակարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Այրի Տիկին Զեփիւռ Բանիկեան եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՀԱՅԿ ԲԱՆԻԿԵԱՆԻ

(62 տարեկան)

մահը:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ, Երկուշաբթի Սեպտեմբեր 29 ժամը 8,30ին:

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պ. Գրիգոր Թոլեան վեցամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Տիկին Սեղրակեանի (Ամերիկա):

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Արամ Պայրամեան 50 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վիէնի Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Աղասի Պալեանէ (Լա Վուլթ), Հ. Մ. Ը. Մ.ի 50-ամեակին առթիւ 10, Տիկին Պայծառ Ուզունեանի քառասունքին առթիւ 10 Ֆր.:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԽՐԱԽՃԱՆՔ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգային Միութեան, ի նպաստ Հայ Մարզական Միութեան:

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի հայ գաղութը, Հոկտեմբեր 12 Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4էն սկսեալ Բարեգործական սրահը մինչեւ ուշ ատեն:

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր, մասնակցութեամբ տեղւոյն հայկական «Կոունկ» նուագախումբի, որ պիտի ստեղծէ հայկական տաք մթնոլորտ: Նոյնպէս տեղի պիտի ունենան հայկական պար, արտասանութիւն եւ անակնկալներ:

Տեղւոյն վրայ պիտի գտնէք զանազան զովացուցիչներ, եւ այլ տեսակի արեւելեան համեղ ուտեստղէններ:

Մուտքը ազատ է:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Երեքշաբթի (Հոկտ. 8) ժամը 21ին Սոյի նախկին քաղաքապետարանի սրահը (68 Ռիւ Ուտան, Սօ):

Կը դասախօսէ նախկին նախարար՝

EDOUARD DEPREUX

« La vie douloureuse et glorieuse de l'Arménie »

(*Un patriotisme persistant à travers les pires persécutions*)

Մուտքը ազատ է:

URGENT

Environ 10 kms. de Paris

Vends salon coiffure dames avec fonds et murs. Catégorie B, bonne affaire. Matériel état neuf. Possibilité mixte, logement 2 pièces, cuisine, W.-C.

Douche, téléphone. Prix 105.000 francs.

S'adresser :

Mme FRENGULIAN Berthe

14 bis, Rue du Progrès, 92 MEUDON

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Հայկական հաստատութեան մը համար.— Mécaniciennes pour travailler à l'atelier et ouvrières à domicile.

EM - JI - MAKI

73, Rue de Provence, Paris (9e)

Tél. : TRI. 92-98

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Սեպտ. 25էն սկսեալ վերաբացուած են Հայաստանեայց եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ գտնուող հայերէնի դասընթացքները հետեւեալ վայրերուն մէջ.

Փարիզի եկեղեցի (կիրակնօրեայ վարժարան) ժամը 10–12:

Ժանթիյի, 22 Ռիւ Վիքթոր Հիւկօ:

Ալֆորվիլ՝ տեղական Ֆրանսական վարժարանի սրահին մէջ:

Պուա Քոլոմպ–Անիէռ՝ 4 Ռիւ Մարի Լու Շաւիլ՝ Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ:

Պանեէօ–Քաշան՝ 43 Ռիւ Մատամ Քիւրի:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները վերոյիշեալ թաղամասերուն մէջ:

×

ԼԻՈՆԻ Հայ Ազգ. Վարչութեան Կրթական Մ ա ր մ ի ն ը կը ծանուցանէ Լիոնի հայ ծնողաց, որ Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. 2ին:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑԸ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի արձանագրութիւնները եւ դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 2էն սկսեալ Հինգշաբթի օրերը ժամը 3ին Միութեան գրասենեակին մէջ՝ 17 Ռիւ Պլէօ Մեթրօ Քատէ:

×

ՊՕՄՈՆ

Դպրոցը վերաբացուած է Սեպտ. 25էն ի վեր, ուսուցչութեամբ Հ. Գեղամ Պաղտասարեանի:

×

ՍԷՆԹ – ԱՆԹՈՒԱՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտ. 2ին հինգշաբթի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին: Ցարգելի թաղեցիներէն կը խնդրուի այժմէն արձանագրել իրենց փոքրիկները, կիրակի առաւօտները, եկեղեցւոյ խորհրդարանը, իսկ շաբթու մէջ Պր. Երուանդ Պապոյեանի մօտ: Ոչ մէկ վճարում դպրոցի. դպրոցի գիրքերը ձրի կը տրուին:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի կիրակնօրեայ հայերէնի դասաւանդութիւնը տեղի կ'ունենայ Հոկտ.5ին կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ:

Կը խնդրուի ծնողքներէն որ խղճամտօրէն բարի ըլլան իրենց զաւակները արձանագրել անխտիր: Ուսուցչուհի Օր. Հեղինէն Սապունճեան:

×

ՏԷՍԻՆ

Կապ. Խաչի հայկ. դպրոցի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Հոկտ. 2ին Հինգշաբթի ժամը 14–17ը եւ Շաբաթ 17–19ը Հ. Յ. Դ. տան մէջ:

×

ՎԻԷՆ

Կապոյտ Խաչի Հայերէնի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 2ին: Հինգշաբթի սովորական ժամուն եւ միեւնոյն սրահին մէջ: Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն որ նկատի առնեն այս թուականը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Beaune-la-Rolande

Կիրակի 12 Հոկտեմբեր ժամը 11ին Հայրապետական ճայնաւոր պատարագ Պօն–լա–Ռոլանտի (Լուառէ) եկեղեցիին մէջ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Ժամը 13ին ճաշ, ժամը 14,30ին զբօսապտոյտ եւ այցելութիւն Ժերմինեի, Սէն-Պընուա, Սիւլի սիւռ Լուառի և Փիթիվիէի պատմական վայրերն ու հայկական ճարտարապետութեամբ կառուցուած եկեղեցիները:

Ծախքերու մասնակցութիւն 30 Ֆրանք (ճամբորդութիւն փիւլման օթոքառով եւ ճաշ):

Մեկնում Փարիզէն ժամը 8ին

(Ligne H P A Paris-Aubigny

Place Denfert-Rochereau, Paris (14e)

Արձանագրութեան համար դիմել՝ Հեռ. 033–02–12 Փարիզի Ս. Խաչ եկեղեցի

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, փութալու է շուտ արձանագրուիլ:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

— ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ —

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբերին:

Պաչոյի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Ամբողջ տարեշրջանի համար վճարագինն է 15 Ֆրանք:

Արձանագրութեան համար դիմել Ուրբաթ Հոկտ. 3ին ժամը 19էն 21, Լիսէ Քոնտորսէ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ – ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները Հոկտ. 5ին, կիրակի ժամը 15ին, Մշակոյթի Տուն, 17 Ռիւ Պլէօ:

Կարեւոր օրակարգ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

(Piano, Accordéon, Solfège)

Կը դասաւանդուին մասնագէտ եւ փորձառու ուսուցիչներու կողմէ:

Փափաքողները դիմեն.—

Madame TCHITOUNY

13, Rue Caumartin, Paris (9e)

Tél. : OPE. 37-62

Նաեւ՝ վարձու սենեակ ուսանողի համար:

Ընտանեկան հաւաքոյթներու եւ խնճոյքներու առթիւ փափաքողներուն համար տրամադրելի է մասնագէտ Ակորտէոնիստ մը, հայկական, կովկասեան, ռուսական եւ եւրոպական ճոխ յայտագրով մը:

Դիմել նոյն հասցէին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համազգային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր:

×

«Դաշնակցութեան Օր»ը Լիոնի մէջ կիրակի Հոկտ. 26ին, Ազգ. Տան մեծ սրահը: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

×

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Դաշնակցութեան Օրուան տօնակատարութիւնը Հոկտ. 25 Շաբաթ իրկուն ժամը 20,30ին: Քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին:

ԿՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,

ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ

ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revêtement de sols plastiques, nylon,
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :

PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant

PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bart

ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalayrac